

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS

DURALİ YILMAZ'IN ROMANLARINDA
KAHRAMAN-MEKÂN İLİŞKİSİ

MERVE MANTICI

160101005

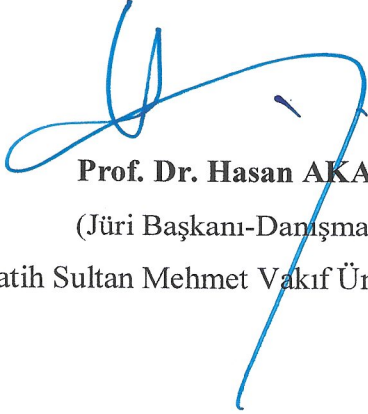
TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. HASAN AKAY

İSTANBUL 2019

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı 160101005 numaralı öğrencisi Merve Mantıcı'nın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Durali Yılmaz'ın Romanlarında Kahraman – Mekân İlişkisi**” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından **10.06.2019** tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan AKAY

(Jüri Başkanı-Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK

(Jüri Üyesi)

İstanbul Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve MANTICI

İmza

TEŞEKKÜR

En başından beri desteği ile yanımıda duran, bana duyduğu güvenle cesaret veren Zühre Çelen'e en samimi duygularımıla teşekkür ediyorum.

Süreç boyunca maddi ve manevi destekleri ile yanımıda olan anneme, babama ve kız kardeşlerime teşekkür ediyorum.

DURALI YILMAZ'IN ROMANLARINDA KAHRAMAN- MEKÂN İLİŞKİSİ

ÖZET

Karşılaştırmalı edebiyat biliminde iki farklı ulusun edebi metinleri karşılaştırılabileceği gibi aynı ulusun iki edebi metni de karşılaştırılabilir. Hatta aynı yazarın iki farklı eseri dahi karşılaştırılabilir. Bu noktadan hareketle gerçeği kavramada iyi bir yöntem olan karşılaştırma yöntemi, tarih ve edebiyatın iç içe geçmişliği ile alakalı farkındalığı oluşturmak amacı ile bu çalışmada tarihsellik bakış açısı ile kullanılmıştır. Durali Yılmaz, tarihi kahramanlara edebi bir metnin içerisinde yer veren ilk isimdir. Onun romanlarında çocuk edebiyatı dili ile yazılmış tarihi objeler ve edebi objeler arasındaki ilişki, tarihsel gerçeklikler ile roman kurgusunun iç içe oluşu gözler önüne serilmiştir. Durali Yılmaz'ın romanlarındaki tarihsellik ve çocuk edebiyatı dili ile alakalı benzerlikler ve farklılıklar özellikle karşılaştırılmıştır. Zira okuyucu, onun romanlarında, tarihsel gerçekliğin, roman kurgusu içerisinde fantastik bir anlatımla ve bir çocuğa anlatır gibi çocuk edebiyatı dili ile izah edildiğine tanık olur. Durali Yılmaz'ın romanları çocuklar da dahil olmak üzere her kesimden insana hitap edebilen romanlardır. Durali Yılmaz'ın romanları birbirinin devamı şeklinde okunabilen nehir romanlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Durali Yılmaz, roman, kahraman, mekân, tarihsel, tarihsel gerçeklik, fantastik anlatım, çocuk edebiyatı

RELATIONSHIP BETWEEN CHARACTER AND SPACE IN THE NOVELS OF DURALI YILMAZ

ABSTRACT

In the field of Comparative Literature, one can compare literary works of two different nations, as well as of the literary works from a single nation. It is even possible to compare works of a particular author. The method of this study is comparison of literary works. In order to create awareness of the intertwinement of history and literature, a historical point of view framed the method of this study. Durali Yılmaz is the first author to include historical characters in his novels in the Turkish literature. This study is an attempt to reveal the close link between historical objects and literary objects that are written in the language of children's literature in Yılmaz's novels. In other words, it aims at disclosure of the connectedness between historical reality and novel fiction. A reader witnesses that his novels describe historical facts fictionalizing them as a novel with a fantastic discourse, in a way that one narrates it to a child. However, target audience of his novels is not only children. Instead, they address people from all strata. Moreover, Yılmaz's books constitute a novel sequence in which the novels complement each other.

Keywords: Durali Yılmaz, novel, actor, space, historical reality, fantastic discourse, children's literature.

ÖNSÖZ

Tezin giriş kısmında edebiyat bilimi ve onun alt dalı olan karşılaştırmalı edebiyat bilimi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyatın tanımlarına yer verilmiştir. Tezin birinci bölümünde tarihi romanın gelişimi, romancının görevi, tarihi roman nedir sorusunun cevabı açıklanmıştır. Tarihi romanda bulunması gereken özellikler sıralanmıştır. Tarihi romanları işledikleri dönemlere göre sıralayan ve açıklayan doktora tezlerine yer verilmiştir. Ayrıca tarihi romanların dönemlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölümde Durali Yılmaz'ın her bir romanının kahramanları ve mekânları incelenmiştir. Tarih ile uyumları izah edilmiştir. Romanların özetlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Durali Yılmaz'ın romanlarındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde çalışmanın sonucunda varılan neticeler açıklanmıştır. Tez çalışmamın sürdüğü süre boyunca engin bilgi ve tecrübesiyle maddi ve manevi olarak her daim bana destek olan ve vakit ayıran Prof. Dr. Hasan Akay'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. TARİHİ ROMAN	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
2. DURALİ YILMAZ'IN ROMANLARI	11
2.1. FETVA YOKUŞU	11
2.1.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	11
2.1.2. Kahramanlar	53
2.1.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	54
2.1.2.1.1. Cellat Taşı	54
2.1.2.1.2. Padişahlar	55
2.1.2.1.3. Sadrazamlar.....	57
2.1.2.1.4. Şeyhülislamlar	58
2.1.2.1.5. Diğerleri	62
2.1.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	63
2.1.3. Mekânlar	63
2.1.3.1. İstanbul.....	64
2.1.3.2. Süleymaniye.....	67
2.1.3.3. Mermerci Dükkanı.....	69
2.1.3.4. Yeni Odalar ve Eski Odalar.....	70
2.1.3.5. Süleymaniye Cami.....	70
2.1.3.6. Ağa Kapusu – Fetva Kapusu	72
2.1.3.7. Zindan.....	76

2.1.3.8.	Ahşap Küçük Mescit	77
2.1.3.9.	Yangın Gözetleme Kulesi.....	78
2.1.3.10.	Yeniçeri Kahveleri	80
2.1.3.11.	Tekeli Köşkü.....	80
2.1.3.12.	Et Meydanı ve At Meydanı	81
2.1.3.13.	Şer'i Siciller Arşivi	81
2.2.	AYASOFYA DİLE GELDİ	82
2.2.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	82
2.2.2.	Kahramanlar	129
2.2.2.1.	Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	129
2.2.2.1.1.	Ayasofya	129
2.2.2.1.2.	İmparatorlar	129
2.2.2.1.3.	Padişahlar	133
2.2.2.1.4.	Mimarlar.....	138
2.2.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	139
2.2.3.	Mekânlar	139
2.2.3.1.	İstanbul.....	139
2.2.3.2.	Sultanahmet Meydanı	140
2.2.3.3.	Süleymaniye Cami.....	140
2.2.3.4.	Sultanahmed Cami.....	140
2.3.	HZ. TÜRKİSTAN AHMET YESEVİ	141
2.3.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	141
2.3.2.	Kahramanlar	208
2.3.2.1.	Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	208
2.3.2.1.1.	Timuçin	208
2.3.2.1.2.	Ahmet Yesevî	211
2.3.2.1.3.	Şeyh İbrahim	212
2.3.2.1.4.	Gevher Şehnaz	213
2.3.2.1.5.	Arslan Baba	213
2.3.2.1.6.	Selman-ı Farisi.....	214
2.3.2.1.7.	Yusuf Hemadani	214

2.3.2.1.8.	Selçuklu Sultanı Sencer	214
2.3.2.1.9.	Ahmet Yesevî'nin Kızları Gevher Şehnaz ile Gevher Hoşnaz 214	
2.3.2.1.10.	Arslan Baba'nın Oğlu Mansur Ata.....	215
2.3.2.1.11.	Mansur Ata'nın Oğlu Abdülmelik Ata	215
2.3.2.1.12.	Harizmlî Sait Ata	215
2.3.2.1.13.	Süleyman Hakim Ata.....	215
2.3.2.1.14.	Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyasettin Keyhüsrev	216
2.3.2.1.15.	Moğol Komutanı Baycu.....	216
2.3.2.1.16.	Şerif Hızır Ata (Sarı Saltık).....	217
2.3.2.1.17.	II. İzzettin Keykavus	217
2.3.2.1.18.	Hülagu.....	217
2.3.2.1.19.	II. Süleyman Şah.....	218
2.3.2.1.20.	II. Süleyman Şah'ın Oğulları Etruğrul ve Dündar	218
2.3.2.1.21.	Fatih Sultan Mehmet	219
2.3.2.1.22.	Cem Sultan.....	219
2.3.2.1.23.	Uzun Hasan	219
2.3.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	219
2.3.3.	Mekânlar	219
2.3.3.1.	Burhan-Kaldun Dağı.....	219
2.3.3.2.	Onan Irmağı	219
2.3.3.3.	Sayram.....	220
2.3.3.4.	Tarım Irmağı.....	220
2.3.3.5.	Turan	220
2.3.3.6.	Ak Türbe	220
2.3.3.7.	Yesi	221
2.3.3.8.	Buhara	221
2.3.3.9.	Zerefşan Irmağı.....	222
2.3.3.10.	Arslan Baba'nın Evi.....	222
2.3.3.11.	Çilehane	222
2.3.3.12.	Söğüt	223
2.3.3.13.	Babaeski.....	223

2.4.	HACI BEKTAŞ VELİ	223
2.4.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı	223
2.4.2.	Kahramanlar	319
2.4.2.1.	Tarihsel Gerçekliği olan Kahramanlar	319
2.4.2.1.1.	Baba İlyas.....	319
2.4.2.1.2.	Dede Garkın.....	320
2.4.2.1.3.	Cengiz.....	321
2.4.2.1.4.	Ulu Alaaddin Keykubad.....	321
2.4.2.1.5.	Ahmet Yesevi	322
2.4.2.1.6.	Mübarizettin Armağan Şah	323
2.4.2.1.7.	Ömer, Yahya, Mahmut, Halis ve Muhlis	323
2.4.2.1.8.	Halise.....	323
2.4.2.1.9.	II. Gıyasettin Keyhüsrev.....	323
2.4.2.1.10.	Hacı Bektaş	324
2.4.2.1.11.	Lokman Perende.....	326
2.4.2.1.12.	Menteş	327
2.4.2.1.13.	Ibrahim Sani	327
2.4.2.1.14.	Baba İshak	327
2.4.2.1.15.	Saadettin Köpek.....	328
2.4.2.1.16.	Malatya Subaşı Muzafferittin.....	329
2.4.2.1.17.	Behram Şah.....	329
2.4.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	329
2.4.2.2.1.	Ayna, Bağdan, Osman ve Mihman	329
2.4.2.2.2.	Çobanlar	329
2.4.2.2.3.	Ulu Alaaddin'in Adamı	330
2.4.2.2.4.	Sulucakarahöyük'teki Kadıncık Ana ve İdris	330
2.4.2.2.5.	Sarı İsmail.....	330
2.4.2.2.6.	Çadırdaki yaşlı adam ve yaşlı kadın	330
2.4.2.2.7.	Oymak Beyi.....	330
2.4.3.	Mekânlar	331
2.4.3.1.	Dergâh	331

2.4.3.2.	Horasan	331
2.4.3.3.	Konya.....	331
2.4.3.4.	Amasya	331
2.4.3.5.	Yeşilirmak	331
2.4.3.6.	Güneşin Doğduğu Ülke	331
2.4.3.7.	Erciyes Dağı.....	332
2.4.3.8.	Amasya Kalesi	332
2.4.3.9.	Nişabur	332
2.4.3.10.	Nuh Dağı (Ararat Dağı)	332
2.4.3.11.	Sulucakarahöyük	332
2.4.3.12.	Arafat Dağı	332
2.4.3.13.	Hırka Dağı	333
2.4.3.14.	Hacı Bektaş'ın Dergahı	333
2.4.3.15.	Kızılca Halvet	333
2.4.3.16.	Çat Köyü.....	333
2.4.3.17.	Nemrut Dağı	333
2.4.3.18.	Baba İlyas'ın Dergahı	333
2.4.3.19.	Halilürrahman Gölü	334
2.4.3.20.	Kubadabat Sarayı	334
2.4.3.21.	Malya Ovası.....	334
2.5.	ŞEYH BEDRETTİN.....	334
2.5.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	334
2.5.2.	Kahramanlar	420
2.5.2.1.	Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	420
2.5.2.1.1.	Şeyh Bedrettin.....	420
2.5.2.1.2.	Mehmet Çelebi (Osmanlı padişahı 1413-1421).....	424
2.5.2.1.3.	Musa Çelebi	424
2.5.2.1.4.	Rumelili Arnavut Beyazıt Paşa	424
2.5.2.1.5.	Sırp Evrenos Paşa	425
2.5.2.1.6.	Hüseyin Ahlati	425
2.5.2.1.7.	Baba İlyas.....	426

2.5.2.1.8.	Baba İshak	426
2.5.2.1.9.	Menteş	426
2.5.2.1.10.	Hacı Bektaş	426
2.5.2.1.11.	Şeyh Bedrettin'in Ailesi	426
2.5.2.1.12.	Antigonius ve Sevgilisi Nicea	427
2.5.2.1.13.	Konstantinus	427
2.5.2.1.14.	Arius	428
2.5.2.1.15.	Abdülvahhap.....	428
2.5.2.1.16.	Nilüfer	428
2.5.2.1.17.	Memluk Sultanı Berkuk	429
2.5.2.1.18.	Kutbüddin İznikî	429
2.5.2.1.19.	Eşrefoğlu Rûmî, Abdal Mehmet, Emir Sultan, Hacı Bayram-ı Veli ve Kızı Hayrünnisa, Hüseyin Hamevi.....	430
2.5.2.1.20.	Börklüce Mustafa	431
2.5.2.1.21.	Torlak Kemal.....	431
2.5.2.1.22.	Aleksandr Sisman	432
2.5.2.1.23.	Mehmet Çelebi'nin Oğlu Şehzade Murat	433
2.5.2.1.24.	İsfendiyar Bey	433
2.5.2.1.25.	Eflak Prensi Mirça.....	434
2.5.2.1.26.	Azep Bey.....	435
2.5.2.1.27.	Herath Mevlana Haydar	436
2.5.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	436
2.5.2.2.1.	Elvan Ağa.....	436
2.5.2.2.2.	Muhzır Ağa	436
2.5.3.	Mekânlar	436
2.5.3.1.	Edirne	436
2.5.3.2.	Bursa.....	437
2.5.3.3.	İznik	437
2.5.3.4.	Abdülvahhap Tepesi	438
2.5.3.5.	Nilüfer Hatun İmareti	438
2.5.3.6.	Hagia Sophia	439
2.5.3.7.	Hacı Özbek Camisi.....	440

2.5.3.8.	Mısır.....	441
2.5.3.9.	Manisa	441
2.5.3.10.	Ortaklar	442
2.5.3.11.	İzmir	442
2.5.3.12.	Stilaryos Dağı	442
2.5.3.13.	Aydın	443
2.5.3.14.	Kastamonu.....	443
2.5.3.15.	Eflak.....	444
2.5.3.16.	Dobruca	444
2.5.3.17.	Deliorman	445
2.5.3.18.	Serez.....	445
2.6.	ÖLMEDEN ÖLENLER.....	445
2.6.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	445
2.6.2.	Kahramanlar	483
2.6.2.1.	Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	483
2.6.2.1.1.	Elçiler	483
2.6.2.1.2.	Amr b. Said	486
2.6.2.1.3.	Herakleios	486
2.6.2.1.4.	Necâşî Ashame	487
2.6.2.1.5.	Halid b. Velid	487
2.6.2.1.6.	Ca‘Fer b. Ebû Tâlib.....	488
2.6.2.1.7.	Bilâl-i Habeşî.....	489
2.6.2.1.8.	Amr ibni Âs.....	490
2.6.2.1.9.	Ebu Süfyan.....	490
2.6.2.1.10.	Dagâtır	491
2.6.2.1.11.	Zeyd b. Hârise.....	491
2.6.2.1.12.	Abdullah b. Revaha	492
2.6.2.1.13.	Ebu Bekir	493
2.6.2.1.14.	Mus’ab b. Umeyr	493
2.6.2.1.15.	Abbas.....	494
2.6.2.1.16.	Ebu Talib	494

2.6.2.1.17.	Hamza	494
2.6.2.1.18.	Ebû Leheb	495
2.6.2.1.19.	Üseyd b. Hudayr	495
2.6.2.1.20.	Ümmü Eymen	496
2.6.2.1.21.	Cebele b. Hârise	496
2.6.2.1.22.	Zeyd b. Erkam	497
2.6.2.1.23.	Ebû Hüreyre	497
2.6.2.1.24.	Kutbe b. Âmir	497
2.6.2.1.25.	Üsâme b. Zeyd.....	498
2.6.2.1.26.	Ümmü Seleme	498
2.6.2.1.27.	Hz. Muhammed	498
2.6.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	499
2.6.3.	Mekânlar	499
2.6.3.1.	Mute.....	499
2.6.3.2.	Medine	500
2.6.3.3.	Mekke	500
2.6.3.4.	Hudeybiye.....	501
2.6.3.5.	Hayber	501
2.6.3.6.	Suriye.....	502
2.7.	ÇİLEKEŞ MÜSLÜMANLAR	502
2.7.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	502
2.7.2.	Kahramanlar	532
2.7.2.1.	Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar	532
2.7.2.1.1.	Yasir b. Âmir	532
2.7.2.1.2.	Ebû Huzeyfe.....	533
2.7.2.1.3.	Sümeyye bint Hubbât	533
2.7.2.1.4.	Ammâr b. Yasir	533
2.7.2.1.5.	Süheyb b. Sinân	533
2.7.2.1.6.	Erkam b. Ebü'l-Erkam	534
2.7.2.1.7.	Ebû Bekir	534
2.7.2.1.8.	Habbab b. Eret	534

2.7.2.1.9.	Bilâl-i Habeşî.....	534
2.7.2.1.10.	Ebu Cehil	534
2.7.2.1.11.	Osman	535
2.7.2.1.12.	Ümeyye b. Halef.....	535
2.7.2.1.13.	Âs b. Vâil.....	535
2.7.2.1.14.	Mus'ab b. Umeyr	535
2.7.2.1.15.	Hamza	535
2.7.2.1.16.	Ömer	535
2.7.2.1.17.	Amr b. Âs.....	536
2.7.2.1.18.	Ca'fer b. Ebû Tâlib.....	536
2.7.2.1.19.	Es'ad b. Züârre	536
2.7.2.1.20.	Sa'd b. Muâz.....	536
2.7.2.1.21.	Üseyd b. Hudayr	536
2.7.2.1.22.	Sa'd b. Hayseme.....	536
2.7.2.1.23.	Huzeyfe b. Yemân.....	536
2.7.2.1.24.	Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe	537
2.7.2.1.25.	Muhriz b. Nadle	537
2.7.2.1.26.	Ebû Süfyân.....	537
2.7.2.1.27.	Abbas.....	537
2.7.2.1.28.	Abdullah b. Übey b. Selûl.....	537
2.7.2.1.29.	Selmân-ı Fârisî	537
2.7.2.1.30.	Ebü'd- Derdâ	538
2.7.2.1.31.	Hâlid b. Vefid	538
2.7.2.1.32.	Üsâme b. Zeyd.....	538
2.7.2.1.33.	Abdullah b. Selam.....	538
2.7.2.1.34.	Abdullah b. Sebe	538
2.7.2.1.35.	Ebû Talib	538
2.7.2.1.36.	Hiz. Muhammed	539
2.7.2.2.	Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar	539
2.7.3.	Mekânlar	539
2.7.3.1.	Mekke	539

2.7.3.2.	Medine	539
2.7.3.3.	Yemen	539
2.7.3.4.	Habeşistan (Etiyopya)	539
2.7.3.5.	Kudüs.....	540
2.7.3.6.	Kubâ	540
2.7.3.7.	Basra	540
2.7.3.8.	Kûfe	540
2.8.	DONUKLAR.....	540
2.8.1.	Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı.....	540
2.8.2.	Kahramanlar	541
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		542
3. DURALİ YILMAZ'IN ROMANLARINDAKİ FARKLILIKLAR VE BENZERLİKLER		542
SONUÇ.....		561
KAYNAKÇA.....		562

KISALTMALAR

- a.e. Aynı eser/yer
a.g.e. Adı geçen eser
a.y. Aynı yer
bkz. Bakınız
C. Cilt
çev. Çeviren
ed. veya haz. Editör/yayına hazırlayan
s. Sayfa/sayfalar
t.y. Basım tarihi yok
v.d. Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y. yazarı yok

GİRİŞ

Edebiyatın tarihle olan ilişkisi vurgulandığı vakit; akıllarda canlanan bir genel kabulden bahsetmekle söze başlayalım. Genellikle edebiyat bir sanat dalı, tarih ise bir bilim dalı olarak ifade edilir.

Edebiyat kelimesinin taşıdığı anlamlardan biri ‘dille yapılan güzel sanat dalı’dır. Edebiyat ürünlerini inceleyen, eleştiren, araştıran bilim dalı ise edebiyat bilimidir. Komparatistik, yani karşılaştırmalı edebiyat bilimi, bir bilim dalıdır ve konusu, malzemesi edebiyat ürünleridir. Karşılaştırma, en az iki ürünü gerektirir. “Karşılaştırma, ulusal edebiyatın kendi eserleri üzerine olabildiği gibi farklı ulusların edebiyatları arasında da yapılabilir.”¹ Ayrıca, eş zamanlı ürünlerle farklı zamanlı ürünler de karşılaştırılabilir.

“Yazar ve şair olarak isimlendirdiğimiz sanatkarların kalemlerinden çıkan estetik değere hâiz olan eserlere “edebiyat”; bu kişilerin icra ettikleri sanata ise “edebiyat sanatı” denir. Bununla birlikte “edebiyat” kavramı, edebiyat sanatı sınırları içinde kalan eserlerin tamamı veya herhangi birisi ile ilgili her türlü araştırma, inceleme, tahlil ve tenkitlerin; yani edebiyat sanatının mahiyeti ve nitelikleri, dünden bugüne uzanan süreçteki tarihi, eğitimi ve öğretimi, edebiyat eseri-okuyucu/toplum ilişkisiyle ilgili her türlü çalışmaların ifadelendirilmesinde de kullanılmaktadır. Hâlbuki bu iki faaliyet ve neticesi birbirinden tamamıyla farklı ve başka şeylerdir. Zira birincisi sanat, ikincisi ise bir tür “bilgi” veya “bilim”dir.”²

“Edebiyat bilimi” kavramı, asıl Almanya’da kök salmıştır. Karl Rosenkranz, bu terimi 1842 yılında, Alman edebiyat biliminin ulaştığı aşamayı belirtirken kullanır.”³

Bilimde esas olan ilkeler, bütün bilim dallarında görülmeyebilir ve bu doğrultuda edebiyat bilimi ‘sosyal bilimler’ içerisinde değerlendirilir. Buradaki

¹ Gürsel Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 2001, s. 11.

² İsmail Çetişli, **Edebiyat Sanatı ve Bilimi**, 2. Bsk., Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 289.

³ Aytaç, *a.g.e.*, s. 12.

önemli nokta, problem alanları veya uğraştıkları objelerdeki farklılıkların, bilimlerin imkân, yöntem ve neticelerinde farklılıklar doğurabileceğini unutmamaktır.⁴

İsmail Çetişli edebiyat bilimini şu şekilde tanımlar: “Edebiyat bilimi; “edebiyat metinlerini açıklamak, aydınlatmak, yorumlamak yolu ile edebiyat hayatının biçimlenmesine katkıda bulunan akademik faaliyet”tir.”⁵ Gürsel Aytaç ise “genel edebiyat bilimi”ni şöyle tarif eder: “Edebiyatın kuramlarını, tarih gelişimini, çözümleme, alımlama yöntemlerini, değerlendirme olgusunun dayandığı ilkeleri, yaratıcılık-üreticilik sürecini, ulusal sınırları da aşarak inceleyen, belgelere dayandırarak araştıran bilim dalı.”⁶

Edebiyat biliminin alt dalları ise şu şekilde sıralanabilir: Edebiyat teorisi, edebiyat tarihi, edebiyat tenkidi, karşılaştırmalı/mukayeseli edebiyat, edebiyat sosyolojisi, edebiyat eğitimi.⁷ Bu alt dallardan karşılaştırmalı/mukayeseli edebiyat, edebiyat biliminin her geçen gün önem kazanan bir dalıdır.

Tarih ve edebiyatın iç içe geçmişliği ile alakalı farkındalığı oluşturmak amacı ile bu çalışmada karşılaştırma yöntemi tarihsellik bakış açısı ile kullanılmıştır. Durali Yılmaz’ın romanlarında çocuk edebiyatı dili ile yazılmış tarihi objeler ve edebi objeler arasındaki ilişki, tarihsel gerçeklik ve roman kurgusunun iç içe oluşu gözler önüne serilmeye çalışılacaktır. Bu noktada Durali Yılmaz’ın romanlarındaki tarihsellik ve çocuk edebiyatı dili ile alakalı benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılacaktır. Zira okuyucu, onun romanlarında, tarihsel gerçekliğin, roman kurgusu içerisinde fantastik bir anlatımla ve bir çocuğa anlatır gibi çocuk edebiyatı dili ile izah edildiğine tanık olur. Durali Yılmaz’ın romanları çocuklar da dahil olmak üzere her kesimden insana hitap edebilir. Ayrıca romanda kahraman-mekân ilişkisine de değinilecektir.

⁴ Çetişli, a.g.e., s. 292

⁵ a.g.e., s. 302

⁶ Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Say Yayınları, 2003, s. 9.

⁷ Çetişli, a.g.e., s. 309.

Emel Kefeli'ye göre; "Karşılaştırmalı edebiyat kültürler arası etkileşimin edebî eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alandır."⁸

"Bu anlayış, aynı dilde var olmuş ve aynı millete mensup sanatkârlara ait eserlerin karşılaştırılmasına mani değildir. Aynı dönem (Tanzimat dönemi, Cumhuriyet dönemi vb.) veya edebiyat ekolüne (Servet-i Fünûn, Garipçiler vb.) bağlı sanatkârların eserleri kadar farklı dönem veya edebiyat mekteplerine bağlı (Divan edebiyatı-Cumhuriyet Edebiyatı) sanatkârların eserleri; hatta aynı sanatkârın iki ayrı eseri de (Halide Edib Adıvar'ın Handan ile Sinekli Bakkal romanları) karşılaştırılabilir."⁹

Gürsel Aytaç'a göre karşılaştırmalı edebiyat: "Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından inceleyerek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir."¹⁰

Ayrıca Gürsel Aytaç, Genel Edebiyat Bilimi adlı eserinde verdiği karşılaştırmalı edebiyat tanımında ise; "Görevi, işlevi, aynı dilde veya farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerinde yorumlar getirmektir." demektedir.¹¹ "G. Aytaç, bu tanımda aynı dilde ya da farklı dillerde yazılmış diyerek, karşılaştırmalı edebiyat bilimine, bir milliyet ya da dil sınırlaması getirmemiş olur."¹²

""Karşılaştırmalı edebiyat, sınırlı ve kesin bir alana uygulanan bir teknik değildir. Geniş ve çok yönlü oluşuyla, hangi zaman ve zeminde olursa olsun, meraktan, sentez zevkinden ve her türlü edebî gelişmeye açıklıktan meydana gelmiş bir ruh hâlini yansıtır." Farklı görüşleri savunular olmakla birlikte, genel kanaate göre karşılaştırmalı edebiyatın konusu, hem millî hem de milletlerarası nitelikte olabilir. Şöyle ki, yerli bir eseri yabancı bir eserle karşılaştırmak mümkün olduğu gibi, yerli bir eseri yine yerli ama farklı bir döneme ait başka bir eserle karşılaştırmak da mümkündür. Hatta aynı döneme

⁸ Çetişli, a.g.e., s. 340.

⁹ a.y.

¹⁰ Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, s. 1.

¹¹ Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, s. 13.

¹² Timuçin Aykanat, "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Ve Karşılaştırmalı Bir Metin Tahlili Örneği", *Turkish Studies*, Ankara, 2012, s.411, (çevrimiçi), <https://arastirmax.com>, 28.10.2018

veya aynı şaire/yazara ait iki eser de karşılaştırılabilir. Yeter ki aralarında karşılaştırma yapmaya elverişli bir ilişki (benzerlik ya da farklılık) bulunsun. “Çünkü komparatistiğin esprisi, birden çok eseri çalışma konusu yapmakla bakış açısını genişletmektir.”¹³

“Karşılaştırmalı edebiyat biliminin temelinde öteki karşılaştırmalı bilim dallarında olduğu gibi, karşılaştırma yöntemi vardır.”¹⁴ “Karşılaştırma gerçeği kavrama hususunda insanoğlunun var olduğu günden beri başvurduğu en önemli yöntemlerden birisidir.”¹⁵

Biz de karşılaştırmalı edebiyat biliminde aynı yazarın farklı eserlerinin karşılaştırılması imkan dahilinde olduğu için ve dil sınırlamasının olmadığı görüşlerine dayanarak Durali Yılmaz’ın romanlarını karşılaştırma yöntemi ile incelemeye alacağız.

¹³ Yavuz Bayram, a.g.m., s.1, 2.

¹⁴ Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, s. 7.

¹⁵ Çetişli, a.g.e., s.339

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHİ ROMAN

“1870’lerden itibaren gelişen Türk romanında, tarihî roman ilk eserlerden itibaren görülmeye ve özellikle gazetelerde tefrika olarak yer almaya başlar.”¹

“Avrupa’da, Fransız İhtilâlinin (1789) sonra milliyetçilik akımının geliştiği ve romantizmin hâkim olduğu bir dönemde Walter Scott tarafından, 1814 yılında ‘Waverley’ adıyla yayımlanan ilk tarihî roman, kısa sürede rağbet görüp, yaygınlaşır. Bizde de, Ahmet Mithat, 1871 yılında ‘Yeniçeriler’ adıyla ilk tarihî roman örneğini verir. İlk örneğin verildiği 1871 yılından, 1950 yılına gelinceye kadar ise seksen bir telif tarihî roman neşredilir.”²

Romancının tarihçiden farkı vardır. Romancının görevi Hülya Argunşah’ın tezinde şöyle açıklanır:

“Romancı objektif bir şekilde tarih ilmiyle tespit edilmiş hadiseyi yeniden, aradaki zaman mesafesini gözden kaçırmadan ve insan psikolojisini dikkate alarak işler. İlmî verilere bağlı kalması söz konusu değildir. Onun görevi hadiseyi canlandırmak veya tarihî kaynakların açıklayamadığı bir takım boşlukları muhayyilesinin gücüyle doldurmaktır.”³

Bu doğrultuda akla tarihî roman nedir sorusu gelmektedir.

“Tarihî roman, temelleri maziye dayanan, yani başlangıcı ve sonucu geçmiş zaman içinde gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirde yaşamış

¹ Hülya Eraydın Argunşah, **Türk Edebiyatında Tarihî Roman Doktora Tezi**, İstanbul, 1990.

² İsmail Karaca, **Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1951-1960) Doktora Tezi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2004.

³ Hülya Eraydın Argunşah, a.g.e., s. 7.

kahramanların hayat hikâyelerinin edebî ölçüler içerisinde yeniden inşa edilmesidir.”⁴

Bu tarife göre tarihî romanda bulunması gereken üç özellik vardır:

“Birincisi, okuyucuda gerçeklik vehmi uyandırmasıdır... İkinci özellik, bu gerçeğin bir edebî eser halinde ve bir yazar tarafından yeniden işlenmesidir. Tarihî romanın üçüncü özelliği, anlatılan hadisenin yazarın yaşadığı tarihten önceki bir devre, en azından onun çocukluk devresine ait olması özelliğidir.”⁵

“Tarihî roman yazarının tarihî bilgilerden, onları kronolojik olarak sıralamaktan çok, insan unsuruna önem vermesi gerektiği iddiasında bütün araştırmacılar birleşiyor. Tarihçinin, tarihte meydana gelmiş olaylara ağırlık vermesine karşılık, tarihî roman yazarı, muhayyilesini kullanarak insanların duygu, düşünce ve hayallerine, özlem, ihtiras, ızdırıp ve öfkelerine yer vererek, bunları tarihte olmuş hadiselerin içine yerleştirir. Romancı belli bir hâdiseyi ele alıp, onu ayrıntılı olarak işeyebileceği gibi, daha uzun süreli bir zaman dilimini de romanına konu alabilir. Sanatçı tarihte vukû bulmuş hâdiseleri ele alırken, gerçekte yaşamış kişilerin yanı sıra, muhayyilesinin ürünü kişilere de yer verebilir.”⁶

“Bizim edebiyatımızda konusunu tarihten alan ilk roman Ahmet Mithat Efendi’nin Letâif-i Rivâyât serisinden çıkan Yeniçeriler’idir. Eser 1871’de neşredilmiştir. Bu eseri 1877’de yine Ahmet Mithat Efendi’nin olan Süleyman Muslı ile 1880’de Namık Kemal’in Cezmi’si takip eder. Bundan sonra uzun bir süre tarih tiyatro eserlerinin konusu olarak görülür.”⁷

İsmail Karaca doktora tezinde 1951-1960 yılları arasında yazılan tarihi romanları işledikleri dönemlere göre sıralar. Buna göre 2 roman Selçuklu, 39 roman Osmanlı devrini konu almaktadır. Osmanlı devrini konu alan romanlar ise, dönemlere göre çeşitlilik arz etmektedir.

“Selçuklu tarihi az rağbet edilen bir devir olarak karşımıza çıkar. Osmanlı tarihi ise, tarihî roman yazarlarımızın en çok üzerinde durdukları devirdir. Bu romanların içinde, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş devrini işleyen roman yoktur. Tarihî roman yazarlarımız kuruluş devri hariç yükselme, duraklama, gerileme ve çökme yılları olmak üzere Osmanlı Devletinin, az veya çok hemen

⁴ a.g.e., s. 7.

⁵ a.g.e., s. 7.

⁶ Nermin Öztürk, **Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihî Romanın Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 1992.

⁷ a.g.e., s. 14.

hemen bütün dönemlerini ele alırlar. Burada, Fatih ve fetih konulu romanların biraz daha öne çıktığını görürüz. 1953 yılının, İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü olması hasebiyle, fethi ve Fatih'i konu eden eserlerde ve etkinliklerde bir hayli artış görülür.¹ Buna paralel olarak da 1952 ve 1954 yıllarında birer ve 1953 yılında da iki olmak üzere toplam dört adet, İstanbul'un fethi ve Fatih'i konu alan tarihî roman yazılır. Bundan başka; Yıldırım Beyazıt, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan IV. Murat, Sultan İbrahim ve II. Abdülhamit dönemleri de çok tercih edilen dönemler olarak karşımıza çıkarlar.”⁸

İlknur Tatar Kırılmış, *Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar 1961-1965* adlı tez çalışmasında romanları ele aldıkları dönemler açısından incelemiştir. Romanlarda ele alınan dönemleri İslamiyet'ten Önce ve İslamiyet'ten Sonra olmak üzere iki ana başlık altında incelemiştir.

“En çok tercih edilen dönemin Osmanlı İmparatorluğu göze çarpar. İkinci olarak ise Milli Mücadele dönemi bunu takip eder. Orta Asya'daki Türk tarihine çok az değinilmiş, Anadolu'da Osmanlıdan önce kurulan Türk devletleri ise incelediğimiz devir içerisinde yazarların ilgisini çekmemiştir.”⁹

Aigul Sulaimanova'nın yayın dönemi 1966-70 olan Türk tarihi romanlarının ele alındığı tezinde yirmi altı tarihi roman tahlil tekniğine uygun olarak tahlil edilmiştir.

Yazarların tarihi roman türünü, diğer türlere göre daha çok özgürlük sağladığı için seçtikleri yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin taraftarlarına göre, tarihi roman yazarları, bu türü, duygu ve mesajlarını tarihi bir zeminde ifade ederek kendilerini gündelik olay ve tartışmalardan soyutlama imkânı buldukları için kullanmaktadırlar.¹⁰

Tarihi romanın, edebi gayeler dışında çeşitli sosyal gayelere de hizmet ettiği belirtilmektedir. Meselâ, bu roman türü, Avrupa'da Ortaçağa karşı yeniden ilgi

⁸ İsmail Karaca, a.g.e., s. 11.

⁹ İlknur Tatar Kırılmış, **Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1961-1965) Doktora Tezi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2007.

¹⁰ Aigul Sulaimanova, *Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar (1966-1970) Doktora Tezi*, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2009.

uyanmasına sebep olmuştur. Hugo'nun "Notre Dame'ın Kamburu" Fransa'da Gotik mimarinin korunması şuurunun gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.¹¹

"Türk tarihi roman geleneğine gelince, başlangıçtaki en önemli örneğin Namık Kemal'in "Cezmi"si olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Eser, 16'ncı yüzyıl sonlarında geçen olayları bir aşk hikâyesi ekseninde anlatır. Cezmi'nin, tarihi gerçek bir şahsiyet üzerine yazılan ilk roman olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Namık Kemal'in romantik edebiyatın etkisinde en fazla kaldığı eser olarak nitelendirilen "Cezmi", hakkında yapılan, yazarın tarihin verdiği hazır hikâyenin ötesine geçemediği, mahalli renklerden ve devrin hayatının tasvirinden uzak kaldığı gibi çeşitli tenkitlere rağmen, milli şuur ve beraberlik duygularını canlandırarak çökmeye başlayan Osmanlıyı kalkındırmayı, geri kalmış toplumu eğitmeyi amaçlayan bir eser olma vasfı itibarıyla fevkalâde önemli bir eser mertebesine yükselmiştir."¹²

"O devirde, Ahmet Mithat Efendi tarafından da çeşitli tarihi romanlar kaleme alınmıştır. Bunlar; "Yeniçeriler"(1871), "Dünyaya İkinci Geliş" (1874), "Hasan Mellâh Hüseyin Fellâh" (1876), "Süleyman Muslı" (1877), ""Arnavutlar Soliyotlar" (1888), "Ahmet Metin ve Şirzat" (1892)'tır". Bunlardan "Yeniçeriler" in Türkçe'de ilk tarihi roman olduğu ifade edilmektedir."¹³

"Sosyal fayda peşinde koşan bir yazar olarak tarif edilen Ahmet Mithat Efendi'nin toplumu aydınlatmayı amaçlayan, sanat endişesi taşımayan fakat topluma okuma kültürünü aşıl原因an çeşitli eserleri mevcuttur. Kırk bir roman yazan yazar coğrafyadan felsefeye, sosyal bilimlerden fen bilimine kadar bir çok konuyu işlemiştir. Okuyucuya yapacağı telkinleri ön planda tuttuğundan, roman tekniğine uyma konusunda pek titiz davranmamıştır". Bu kadar çok konuyu ele alan Ahmet Mithat Efendi'nin tarihe yönelmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Ahmet Mithat Efendi, tarihi romanları bir hizmet vasıtası olarak görmüş ve bu romanların özellikle toplumu aydınlatmada yararlı bir araç olduğunu söylemiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin tarihi romanı "tarihi serüven" yani romanesk bir hayalin mahsulü olan eserlere dönüşür. Yazar, tarihi bir çerçeve içine macera unsurlarını doldurarak kısmen de olsa bir ideolojinin mücadelesini verir."¹⁴

¹¹ Sulaimanova, a.g.e., s. 6.

¹² a.g.e., s. 8.

¹³ a.g.e., s. 8.

¹⁴ a.y.

“Türk Edebiyatında 1909-1923 yılları arasında yazılan tarihi romanlar tarihi romanın ikinci dönemi olarak adlandırılır. İkinci Meşrutiyet’in ilânı ile başlayan bu dönemde, yayımlanan tarihi romanların sayısı Cumhuriyet döneminde yayımlanan tarihi romanların sayısından fazladır. Çünkü Tanzimat’la başlayan milli mücadele meşrutiyet dönemine kadar devam eder. Elbette bu edebiyatta de kendini gösterir. Daha doğrusu edebiyatın gayesinin sosyal hizmet olduğunu düşünen yazarlar bu görüşlerini edebiyata da yansıtırlar.”¹⁵

“Cumhuriyetin kurulması ile başlayan ve tarihi romanların üçüncü dönemi olarak adlandırılan 1923-1950 yılları arasındaki dönem en çok yayın yapılan dönemdir. Bu dönemde milli bilincin uyanması, milli edebiyatı da teşvik eder. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de Arap alfabesinin yerine yeni Türk alfabesinin kabulü ile harf inkılâbının yapılmış olmasıdır. Bu gelişme, basılan kitap sayılarında büyük bir artış meydana getirmiştir.”¹⁶

“Cumhuriyet döneminde yayımlanan tarihi romanlar içinde Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun “Kızıl Tuğ”, “Atlı Han”, “Türk Korsanları”, “Seydi Ali Reis” ve “Gültekin”i; Nizamettin Nazif’in “Kara Davut”u, Turhan Tan’ın “Cehennemden Selâm” ve “Timurlenk”i; Valâ Nurettin’in “Baltacı ile Katerina”sı ve Necip Fazıl’ın “Dehşetler içinde” adlı romanları sayılabilir.”¹⁷

“1940-1945 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye kendi tarihine yönelir. Türkiye savaşa fiili olarak katılmasa da o atmosferden maddi ve manevi olarak olumsuz yönde etkilenir. 1940-1950 yılları arasında kendinden en çok söz ettiren yazarlar Abdullah Ziya, Kadircan Kafli, Enver Benhan dışında yeni isimler Ziya Şakir, Niyazi Ahmet, Reşat Ekrem, Ilgaz Vahap, Safiye Erol, Nihal Atsız, Feridun Fazıl, Zuhuri Danışman ve Tahir Ratip Burak olmuştur.”¹⁸

“1950 yılından sonra, neşredilen tarihi romanların sayısı artmıştır. Önceleri destanın bir devamı gibi, tarihin şanlı sayfalarının ve yiğitlerinin anlatıldığı popüler

¹⁵ a.g.e., s. 9.

¹⁶ a.y.

¹⁷ a.y.

¹⁸ a.g.e., s. 10.

tarihi roman yazarlığı, gazetelerdeki tefrikalarla devam etmiş ve çeşitli eserler yayımlanmıştır. Abdulah Ziya Kozanoğlu, Feridun Fazıl Tülbentçi, Turhan Tan, Refik Ahmet Sevensil, Reşat Ekrem Koçu, Ragıp Yeşim, Mithat Sertoğlu, Tarık Buğra, Samim Kocagöz, Kemal Tahir, Attilâ İlhan, Hasan İzzetin Dinamo, Nihal Atsız, M. Necati Sepetçioğlu, Cengiz Dağcı, Bekir Büyükarkın, Yaşar Kemal, Erol Toy, Sevinç Çokum, Sadık Karlı, M. Talât Uzunyaylalı, Gürsel Korat, Reha Çamuroğlu, Mehmed Niyazi Özdemir gibi pek çok yazar tarihi roman türünde eserler vermiştir.”¹⁹

“1950 ve 1960’larda tefrika romanlarla tarihi roman geleneği gazetelerde de devam etmiştir. Tarihi tefrika romanların sade ve basit anlatımları okuyucuların tarihe olan ilgi ve sevgisinin artmasında etkili olmuştur.”²⁰

“Tarihî romanlarda yer alan mekânlar ile konusunu çağdaş zamandan seçen romanlardaki mekânlar arasında farklılıklar bulunur. Tarihî roman yazarı, konusu gereği, gözlemleyemediği, mazide yok olan veya maziden günümüze uzanan ya da hayal dünyasında kurduğu mekânları bulunduğu zaman diliminde anlamlandırmaya çalışır.”²¹

“Tarihî romanlarda işlenen mekânlarda tarihî gerçeklerin ve sınırların belirleyici etkisi olduğu kadar romancı muhayyilesi de önemli rol oynar.”²²

¹⁹ a.y.

²⁰ a.y.

²¹ İsmail Karaca, “Tarihî Romanlarda Mekân-Coğrafya”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Cilt.34, S.34, s. 76.

²² a.g.e., s.78.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DURALİ YILMAZ'IN ROMANLARI

2.1. FETVA YOKUŞU

Bir mermer ocağından alındıktan sonra mermer dükkanında işlenen bir taşın Ağa Kapusu'na getirilmesi ile başlayan Fetva Yokuşu adlı romanda Ağa Kapusu'na ev sahipliği yapan semt Süleymaniye'dir. Roman boyunca farklı tarihi dönemler, yazarın Tanrısal bakış açılı anlatıcılığıyla Cellat Taşı'nın gözünden anlatılabilirken ve Ağa Kapusu, tarihi süreç içerisinde Fetva Kapusu'na dönüşmesi gibi farklı dönüşümler geçirirken Süleymaniye de yeni durumlardan etkilenir.

2.1.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

Taş, topraktan koparıldığı sahnelerde fantastik bir şekilde kişileştirmeye uğrar. Zaten roman boyunca taşın üzerinden yapılan fantastik anlatım çocukların ilgilerini çekecek mahiyettedir ve çocuk edebiyatı dili sergilenmektedir. “Ya kendisi? Kendisi vardı var olmasına ama, küçücük bir nokta sayılırdı bu toprak dünyada.”¹ cümlesinde taşın içerisinde bulunduğu durum bize insanın da dünyada küçücük bir nokta sayıldığını hatırlatıyor.

“Bir boşluğa düşmüşçesine kalakalmıştı toprak üstü dünyada.”² Bu cümlede ise taşın toprak üstü dünyada bir boşluğa düşmüşçesine kalakalması, insanın dünyadaki yalnızlığına benzetilmiş olabilir.

“İşte şu aydınlık dünyada da her şey toprağa basmakta ve topraktan güç almaktaydı. Şu görünen güneşli dünyada her varlığın başlangıçta topraktan

¹ Durali Yılmaz, **Fetva Yokuşu**, İstanbul, Beka Yayıncılık, 2014, s. 10.

² a.g.e., s. 13.

meydana geldiğine, sonunda yeniden toprakla bütünleşeceğine inanmamak elden gelmiyordu.”³

Bu satırlarda ise insanın topraktan meydana geldiği ve sonunda yeniden toprak olacak olmasına bir vurgu ve benzetme yapıldığı söylenebilir.

“Toprağın yeryüzünde bir taş medeniyeti başlatmak ister gibi bir hali vardı.”...
“Taşlar yeni bir medeniyete, yeni bir sevince uyanmak üzereydiler.”⁴

Burada yine insana ait özellikler toprağa ve taşta verilmiş, taşların da insanın yeryüzünde inşa ettiği medeniyet gibi bir medeniyet başlatmak istemelerine dikkat çekilmiştir.

Taş mermerci dükkanında işlenmiş mermerlerin yanında beklediği süre boyunca diğer mermerlerden farklı bir şekli olduğunu kavramıştır ancak görevinin ne olacağı hususunda oldukça merak içerisindedir. Diğer mermerlerin içerisinde mezar taşları, çeşme taşları, biblolar, kap-kacak görevini yüklenecek olanlar bulunmaktadır. Taş yol boyu arabada kendisini gören ve aralarında konuşan yeniçerileri gözlemler ve kendisine onlarla ilgili bir görev verileceğini düşünür. Yolun bitiminde taş Ağa Kapusu’na getirilir. Durali Yılmaz, Ağa Kapusu’nun tarihimizde nasıl bir işlevde kullanıldığını bir çocuğun dahi kolayca kavrayabileceği bir sade dil ile okuyucuya anlatır: “Yeniçerilerin yöneticileri bu kapının gerisindeki büyük avluda oturuyorlardı.”

Yeniçerileri çok seven Cellat Taşı, üst rütbeli yeniçeri subaylarını merak etmektedir. Taşı taşıyan arabanın Ağa Kapusu’nun avlusuna giriş yaptığı sahnede avlu ve içerisindeki yapıların tasviri yapılır:

“Burası oldukça büyük ve bakımlı bir avluydu. Avluyu çepeçevre büyük ahşap binalar sarmıştı. Ahşap binaların arasında bulunan ahşap mescidin zarif minareleri göğe doğru uzanıyordu. Hele yangın gözetleme kulesinin zarafeti ve

³ a.y.

⁴ a.g.e., s. 14.

yüksekliği, bakanları hayran bırakıyordu. Avlunun girişinde ve hemen sağda bulunan iki katlı bir taş binanın önünde durdu araba.”⁵

Cellat Taşı, büyük avlu içerisindeki taş binanın demir kapısı önüne yerleştirilir. Taş, öteki binalara durmadan subayların ve yeniçerilerin girip çıkmasına rağmen, buraya kimselerin uğramadığını fark etmiştir. Taşın görevini öğrenmek için sabırsızlıkla avluda beklediği günleri anlatırken Durali Yılmaz, Ağa Kapusu hakkında detaylı bilgiler vermeye devam eder. Yılmaz, tarihsel gerçekliklerle roman kurgusunu müthiş bir uyum içerisinde birlikte kılar. Bunu çocukların da anlayabileceği bir dil ve üslupla başarır.

“Günde beş kez ezan okunuyordu ahşap binaların arasında salınıp duran küçük mescidin minaresinde. Yeniçeri Ağaları namazlarını hep burada kırlardı. Yalnız Cuma namazlarını edâ etmek için öteki büyük camilere giderlerdi. Bazı günler Sadrazam ve öteki devlet adamları da gelirlerdi Ağa Kapusuna. Aslında Sadrazamların bir çoğu da buradan yetişmişlerdi. Sadrazam geldiği zamanlar, Yeniçeri Ağası bizzat kapıya kadar gelerek karşılardı onu.”⁶

Bir süre sonra taş, Baş Yayabaşı Ağa'nın kontrolünde getirilen iki yeniçerinin önce yakalarının yırtıldığına, kavuklarının alındığına sonra da zindana atılmalarına şahit olur. O gece, sabah namazından önce mahkûmlardan biri idam edilir. Taş, üzerinde ilk idamın gerçekleşmesi ile Ağa Kapusu'nda cellat taşı vazifesi göreceğini anlar ve acılar içinde kıvrılır. Üzerinde yuvarlanan kelleyi gören taş, kendisine verilen görevi acı ve korkunç bulur.

Durali Yılmaz, buraya kadar Cellat Taşı'nı bir baş kahraman işlevinde mekânsal olarak roman kurgusu içerisinde Ağa Kapusu'nda konumlandırır. Daha romanın başları olmasına rağmen hiçbir detaya, hiçbir yan kahramana boş yere yer verilmediğine ve tarihten bir bilgi aktarıldığına şahit oluruz. Yeniçeriler Baş Yayabaşı Ağa'nın kontrolünde getirilmiştir ve öncesinde onun görevine romanda yer verilmiştir:

⁵ a.g.e., s. 39.

⁶ a.g.e., s. 43.

“Ne var ki, görevi İstanbul’un asayişini sağlamak, ağır suç işleyenleri idamla cezalandırmak olan Baş Yayabaşı Ağa, taşa bakarak gülümsemişti. Bu gülümseme taşı da büyük umutlara düşürmüştü, güzel ve sevimli bir görevle buraya getirilmiş olduğu kanısını uyandırmıştı onda. Baş Yayabaşı Ağanın çoğu zaman Padişahla beraber çıktığı denetlemelerde defterine kaydettiklerini ortadan kaldırması ve bu konuda da kimseye karşı sorumlu olmaması meselesi vardı. Gel gör ki, işte bu mesele ürkütüyordu taşı. Ağanın görevlerinde kendisinin de kullanılacağı kuşkusu yiyip bitiriyordu onu.”⁷

Cellat Taşı’nın henüz görevinin ne olduğunu bilmediği bu satırlarda onun umudu ve korkuları dile getirilirken bir yandan da Baş Yayabaşı Ağa’nın tarihimizdeki görevi ve işlevi okuyucuya öğretilmektedir. Durali Yılmaz’ın Fetva Yokuşu romanı gibi diğer romanlarında da bulunan tarihsel gerçekliğin roman kurgusu ile iç içe geçmişliği sayesinde onun tarihi romanlarını çocuklar da dahil olmak üzere her kesimden insan zevkle okuyabilir. Belli bir hazır bulunuşluğu olan ve bir kitap kültürü ve tarihi birikim edinmiş bir çocuk onun romanlarındaki edebiyatla tarih birlikteliğinden hem keyif alacak hem de geçmişini, tarihini öğrenecektir. Unutulmamalıdır ki tarih bilgisini genişleten çocuk içerisinde yaşadığı çağı ve günümüz dünyasını daha iyi algılayacaktır. “Edebiyat tarihi” gibi her bilimin bir de tarihinin yazıldığı hususuna dikkat edildiğinde çocuktaki tarih bilgisinin ve çocuğun tarihe verdiği önem ve değerini gelişmesi oldukça kıymetlidir.

Okuyucu, Baş Yayabaşı Ağa’nın görevlerinin yanı sıra söz konusu kısımlarda suç işleyen yeniçerilerin zindana atılmalarından önce yakalarının yırtıldığı ve kavuklarının alındığı bilgisine de vakıf olmuş olur. Romanda bu işin yeniçeri subayı tarafından yapıldığını okuruz:

“... öteden bir Yeniçeri subayı geldi. Öfke ve hışımla ilerliyordu. Subay, Yeniçeri halkasının yanına gelince, erler açılıp kendisine yol verdiler. Subay aynı hışım ve öfkeyle, titreyip duran iki Yeniçerinin yanına geldi. Onları baştan ayağa şöyle bir süzdü. Sonra da başlarındaki kavuklarını aldı. Yakalarını yırttı.”⁸

⁷ a.g.e., s. 42.

⁸ a.g.e., s. 45.

Demek ki söz konusu dönemlerde yeniçeriler önce sahip oldukları yeniçeri sıfatından ve bu sıfatın getirmiş olduğu kıyafetlerinden ve teçhizatlarından mahrum edilmekte sonra zindana gönderilmekte imişler. Burada görevini yapmakta olan yeniçeri subayının kıyafetleri ise daha gerideki sayfalarda anlatılmıştır.

“ Taş, dün buraya gelerek, mermerciye bir şeyler anlatan çakşırılı, pamuk kuşaklı, uzun dolamasının etekleri kuşağına sokulu, baldırları çıplak ve kıllı, başında keçe külâh ve kuşağının üzerindeki demir silahlığa sokulu koca kılıcıyla karşısına dikilmiş, pos bıyıklarını buran Yeniçeri subayını düşündü.”⁹ Görüldüğü üzere romanda, yan kahramanlar dahi giyim kuşamları ile tarihi bir perspektif içerisinde yer alırlar. Ayrıca Yeniçeri subayı, görevini yapmadan önce Yeniçeri Kâtibi, suçlu olan iki yeniçerinin kayıtlarını, künye defterinden siler.

Yeniçeri subayının ve beş erin bulunduğu bir diğer sahnede erlerin ve yeniçeri subayının dış görünüşleri ayrıntılarıyla aktarılır:

“Erlere de tıpkı subayları gibi pos bıyıklıydılar. Giyimleri de aynıydı. Hepsisi de uzun dolamalarının eteklerini bellerindeki pamuk kuşaklarına sokmuşlardı, daha rahat adım atabilmek ve yürüyebilmek için. Çakşırılarının üst tarafları biraz genişçe, alt tarafları dardı ve sıkıca yapışmıştı baldırlarına. Yalnız subayın keçe külâhını saran ince tülbentin ön tarafına bir turna tüyü sokulmuştu. Besbelli bu tüy, onun rütbesini gösteriyordu. Erlerin külâhlarında böyle bir şey yoktu. Zaten subay olduğu da davranışlarından ve tavırlarından anlaşılıyordu. Erler de subayları gibi iri yarı ve yakışıklı gençlerdi. Erlerin yaşı yirmi, yirmibeş dolaylarında, subayınki de otuz, otuzbeş filân gösteriyordu. Bundan da anlaşılıyordu ki, subaylık tahsille kazanılmış bir rütbe filan değil, erlikten başlayarak yukarı doğru giden bir kідeme dayanıyordu.”¹⁰

Bu satırlarda Durali Yılmaz, subaylığın kідeme dayalı olduğu ayrıntısını tarihi bir gerçeklik olarak romanının kurgusuyla kaynaştırmaktadır.

Yeniçeri subayının bulunduğu bir diğer sahnede ise Cellat Taşı, yeniçeri subayının belindeki silahlıkta sokulu duran hançerinin süslü kabzasını okşamasını bir beğeniyi ifade etme şekli olarak yorumlar ve kendisinin cellat taşı görevinde kullanılacağını hala anlamamış olması dikkatleri çeker. Yeniçeri subayının

⁹ a.g.e., s. 24.

¹⁰ a.g.e., s. 32.

hançerinin kabzasını okşaması, onun Cellat Taşı'nın görevini bilmesi ile alakalıdır denilebilir.

“Subay, pala bıyıklarını burarak taşa baktı uzun uzun. Orada bulunan öteki taşlara şöyle bir göz ucuyla bile bakmıyordu. Büyülenmişcesine gözleri büyük taşa mihlanıp kaldı. Gözleri taşda, sol eliyle bıyıklarını burarken, sağ eliyle de, belini saran pamuk kuşağın üzerindeki zırhtan yapılmış silahlıkta sokulu duran hançerinin süslü kabzasını okşuyordu. Dudaklarında bir gülümseme belirmişti. Öyle anlaşılıyordu ki, beğendikleri bir şeye bakarken, elleriyle hançerlerinin ya da kılıçlarının kabzalarını okşamak Yeniçeri subaylarının adeti idi.”¹¹

Cellat Taşı'nın görevini öğrendiği ilk sahnedeki bir detaya daha dikkatleri çekmek istiyoruz. Dikkatli bir okuyucu idamı gerçekleştirilen yeniçerilerin vakit olarak sabah namazından önce idam edildiklerini fark edecektir. Gerçekten de okuyucu Osmanlı tarihinde Ağa Kapusu'nda söz konusu olan yeniçeri idamlarının sabah namazından önce hava aydınlanmadan gerçekleştirildiği bilgisine erişecektir. Bu noktada satır aralarında dahi Durali Yılmaz'ın sahip olduğu tarihi birikim, yer yer hap bilgi mahiyetinde karşımıza çıkmaktadır.

Fetva Yokuşu romanında tarihsel gerçekliğin roman kurgusu ile iç içe geçmesine bir diğer örnek sahne, taşın Ağa Kapusu'na getirilirken yaptığı yolculuğu sırasında yeniçeriler üzerinde yaptığı gözleme dayanır. Yazar söz konusu tarihi dönem içerisinde yeniçerilerin nasıl vakit geçirdiklerini, nelerle meşgul olduklarını roman kurgusu içerisinde okuyucuya aktarır.

“Bir saat kadar süren bir yolculuktan sonra Aksaray'a geldiler. Yeni Odalar adıyla anılan Yeniçeri kışlasının önündeki büyük meydanda ağır ağır ilerliyordu araba. Subay ve beş Yeniçeri eri de arabanın ardınca geliyorlardı. Yeniçeriler, eğitimlerini bitirmiş kışlalarının önünde dinleniyorlardı. Bazıları da Et Meydanı diye ün yapmış bu büyük meydana beşer onar kişilik gruplar halinde aralarında sohbet ederek dolanıyorlardı. Aralarında boş oturan hemen hemen yok gibiydi. Herkes bir şeylerle meşguldü. Kimisi geziniyor, kimisi gömleğinin düğmelerini dikeyliyor, kimisi akşam yemeği için hazırlık yapıyor, kimisi silâhlarıyla ilgileniyordu. Kimileri de aralarında güreş tutup eğleniyorlardı. Yeniçerilerin dinlenmesi de böyle bir dinlenmeydi işte. Her biri öyle bir çağdaydılar ki, kanları fıkır fıkır kaynıyor ve bir an bile boş duramıyorlardı. Hareketsiz ve işsiz oturmak, bu seçme delikanlılara göre değildi. Ölüm bile vız geliyordu onlara.

¹¹ a.g.e., s. 32, 33.

Bu kanlı-canlı ve her biri bir şcaat ve cesaret volkanı gibi durmadan kaynayan gençler, bütün dünyayı kendilerine hayran bırakıyorlardı. İnsanlık onları yenilmez ve önünde durulmaz bir güç olarak görüyordu.”¹²

Araba, Yeni Odalar’dan sonra yolculuğuna devam ederken bu defa Şehzadebaşı’ndaki Eski Odalar adını taşıyan ve İstanbul’un ilk yeniçeri kışlası olan ikinci bir yeniçeri kışlasının önünden geçer. Böylelikle iki tarihi mekânsal bilgiyi okuyucu ile roman kurgusu içerisinde paylaşmış olur Durali Yılmaz: Aksaray’daki Yeni Odalar adıyla anılan yeniçeri kışlası ve Şehzadebaşı’ndaki Eski Odalar adını taşıyan ilk yeniçeri kışlası.

Süleymaniye Cami’nin önünden geçerlerken taş, bir an kendisinin de bu kutsal âlemde bir görev yüklenmiş olduğunu düşünür. Görevlerin en yücesi ve en güzeli bu olsa gerek diye içinden geçirir. Sonra düşünceleri yeniçerilere takıldığı vakit aklından geçenler ise şu cümlelerdir:

“Bu medeniyetin koruyucusu ve belki de yapıcısı onlardı. Onların hizmetinde olmak da en azından bu ulu mabette görev almak kadar önemli olsa gerekti.”¹³

Taş hala görevinin ne olduğunu bilmemektedir ancak yol boyu kendisini gören yeniçerilerin kendi aralarında fısıldaşmalarından ve birbirlerine mermeri göstermelerinden ötürü görevinin yeniçeriler ile ilgili bir görev olacağını düşünmektedir.

Cellat Taşı’nın, Ağa Kapusu’na yerleştirildikten sonra iki yeniçerinin zindana atılmalarına ve zincire vurulmalarına şahit olduğunu söylemiştik. Taş, o anlarda onların kendisiyle bir ilişkileri olabileceğini düşünmez. Artık taş bina ile kaderleri ayrılmıştır:

“Burası boş değildi artık; adı zindan olmuştu. İçinde iki tane zincire vurulmuş mahkûm vardı. Bundan böyle ağır suç işleyen Yeniçeriler, önce Yeniçerilikten azledilecekler, sonra da getirilip bu zindana atılacaklardı elleri ayakları zincire vurulmuş olarak. Taş, önünden geçilerek zindan kapısından içeriye itiliveren

¹² a.g.e., s. 36, 37.

¹³ a.g.e., s. 38.

körpe ve gürbüz delikanlılara bakarak için için ağlayacaktı. Ama buraya girenlerin hiç birisi dönüp bakmayacaklardı bile ona. O, yine kendi kaderiyle başbaşa bırakılmıştı.”¹⁴

O gece ağalar ve erler yatsı namazını kıldıktan sonra ortalığa derin bir sessizlik iner. Devriyelerin varlığı dahi koca avlunun sessizliğini bozamaz:

“İki saatte bir devriyeler değiştiriliyor; bu sırada ahşap binaların ortasında bir servi gibi uzanan yangın gözetleme kulesinden de ayak sesleri geliyordu. Taş, bugüne kadar yangın gözetleme kulesini bu denli canlı görmemişti. Sanki bu gece bütün benliğiyle salınıyordu kule avlunun üzerinde. Kulenin tepesindeki canlı kulübe, parlak gözlerini İstanbul’un dört bir yanına dikmişti.”¹⁵

Genel dış mekânın Süleymaniye, ana mekanın Ağa Kapusu olduğu Fetva Yokuşu adlı romanda yukarıdaki satırlarda yangın gözetleme kulesinin üzerinde durulur; Cellat Taşı’nın ona olan bakış açısına yer verilir: “Şimdi o, burada olanlardan habersiz uyuyan büyük şehrin kuleden nasıl görüldüğünü düşlemeye başlamıştı.”¹⁶

Cellat Taşı, üzerinde ilk idamın gerçekleşmesinden sonra görevini öğrenir ve acı içinde kıvrılır demiştik. Baş kesilen mahkûm, gövdesi ve kesik kellesi ile bir çuvala konulur, çuvalın içerisine ayrıca büyük bir taş yerleştirilir, denize atılmak üzere götürülür. Ardından bir top sesi duyulur. Çiçeği burnunda bir delikanlı hayatının baharında bu dünyaya veda etmiştir ve bu ölüm haberi herkese ilan edilmektedir.

Zaman içerisinde taşın üzerinde nice başlar kesildikçe akıtılan kanlardan dolayı taşın rengi kararmaya ve üzerine inen satırın izi kendisinde belirmeye başlar. Zindan, birçok gecelerin son saatlerinde taşın yanına kurbanlar göndermektedir. Gecenin son anlarında hep tetikte bekleyen ve üzüntü ile kıvranan taş, ancak sabah ezanının duyulmasıyla rahatlamaktadır, şayet o gece üzerinde bir kelle kesilmemişse geçici de olsa sevinmeye çalışmaktadır.

¹⁴ a.g.e., s. 46.

¹⁵ a.g.e., s. 47.

¹⁶ a.y.

İdamla cezalandırılarak son anlarına kadar zindanda bekletilen yeniçerilerin durumları ve onların savaş alanlarındaki halleri de romanda okuyucuya yeniçerilerin özellikleri olarak aktarılmaktadır. Bu aktarış tarihsel anlatıların roman kurgusu ile birleşimi şeklindedir. Edebiyatla tarihin eşsiz dansı roman boyunca devam etmektedir.

“Onlar, kendilerine verilecek cezaya şimdiden razı olmuşlar, kaderlerindeki kabullenmişler. Olanlara ve olacıklara şimdiden boyun eğmişler, sessiz sedasız yaslanıp duruyorlardı zindanın nemli ve soğuk taş duvarlarına. Ne ellerini ayaklarını bağlayan zincirlere aldırıyorlar, ne de bir şimşek gibi geleceklerini aydınlatıp duran kurtuluş hallerine dönüp bakıyorlardı. İnsanoğlu ölüm karşısında ancak bu kadar metin olabilirdi. Ölüme meydan okumak diye buna derlerdi işte. “Ölüm geldi, hoş geldi,” buydu onlara göre değişmeyen parola. Bu yiğit gençler, savaş alanlarında da böyleydiler. Hiç çekinmeden, bir an bile tereddüt etmeden kanlarıyla sularlardı dağları ovaları. Onların olağanüstü soğukkanlılığı ve âdeta insanı aşan cesareti karşısında hiç bir ordu dayanamazdı. Bazan yedi veya sekiz Yeniçerinin binlerce kişilik orduları hiçe sayıp rest çektikleri, gözlerini kırpmadan ölüme gittikleri de olmuştu. Hattâ Yeniçerilerin savaş alanlarında alkanlara bulanıp yere uzanmış cesetlerinden bile korkuya kapılıp bozguna uğrayan ordular görülmüştü.”¹⁷

Taş bütün bunları öğrenmiştir zira, o yeniçerilerin beyin takımının bulunduğu Ağa Kapusu avlusunda bulunmaktadır.

Zamanla tüm yeniçeriler taştan korkar ve ona “Cellat Taşı” ismini verirler. İstanbul’a getirilen daha çocuk denecek yaştaki yeniçeri adayları ilk iş olarak bu taşın adını öğrenirler ve eğer affedilmez bir suç işlerlerse ölümlerinin onun üzerinde gerçekleşeceğini bilirler. Bu inanç kalplerine öylesine yerleşir ki, attıkları her adımın hesabını buna göre ayarlarlar. Yeni bir dine ve yeni bir mesleğe aday bu Hıristiyan gençler, Cellat Taşı’nı kendilerinin üzerinde bir Hâkim-i Mutlak sanmaktadırlar.

Biz bu romanda tarihimizde yeniçeriler üzerinde nasıl bir yaptırımın uygulandığını ve bir suç işlemelerine mani olmak için üzerlerinde nasıl bir korku hissettirildiğini de okuruz.

Osmanlı Devleti’nin padişahları ve nesiller değişirken taşın görevi ve bulunduğu yer uzun süre değişmez. O yeniçerilerin ve de kendisinin emiri altında

¹⁷ a.g.e., s. 57.

oldukları padişahlardan birini görse korkunç bulduğu görevinden başlanacağını umut etmektedir. Romanda Cellat Taşı'nın duyguları, düşünceleri, endişeleri, üzüntüleri okuyucuya aktarılır.

Cellat Taşı henüz görevini yapamadığı zaman ortalığın nasıl karıştığını ve masum insanların nasıl zarar gördüklerini bilmediği için görevini ve kullanım şeklini korkunç bulmaktadır. Saray hayatını ve tarihi zaferleri anlatan romanlara kıyasla Durali Yılmaz tarihi süreçlerde yaşanmış acı olaylara da odaklanır ve dikkat çeker.

Romanda net olarak belirtilen ilk tarih 18 Mayıs 1622 tarihidir. Böylelikle yazar, Sultan Genç Osman'ın yeniçerilerce katledilme sürecini merkeze alarak 17. yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağı'nın bozulmasına ve bu süreçteki yeniçerilerin pek çok kişinin ölümüne sebep olmalarına dikkat çekmektedir. Askerlerin ayaklanması ve II. Osman'ın Yedikule'de öldürülmesi hadisesinin romandaki anlatımında bahsi geçen Veziriazam Hüseyin Paşa, Bostancıbaşı Mahmut Paşa ve Kara Ali Ağa tarihî kaynaklardan alınmış birer gerçek şahsiyetlerdir. Onların diyaloglarında seçilen kelimeler her ne kadar kurgusal olsa dahi anlam olarak tarihimiz ile örtüşen mahiyettedirler.

Durali Yılmaz'ın birçok tarihi romanlardan farklı olarak tarihte yaşanmış acılara da odaklandığını söylemiştik. Biz bu acılara geniş topraklara hükmettiği halde çeşitli zorluklarla karşılaşmış padişahların acılarının da dahil olduğunu söylemeliyiz. Romanda özellikle Sultan Genç Osman'ın yaşadığı acıların üzerinde durulmuştur.

Mezkûr tarih 18 Mayıs 1622'de şehirde yankılanan silah sesleri ve çığlıklara Cellat Taşı bir mana veremez. Neler olup bittiğini anlayamaz. Halkın “köşklü” adını verdiği yeniçeri erlerinin İstanbul'u gözetledikleri ve şehrin herhangi bir yerinde bir yangın çıktıklarını gördükleri zaman tulumbacılara haber verdikleri yangın kulesine ağaların çıktıklarını görünce şaşırır. Bu görülmüş şey değildir. “Köşklü”lerin ve tulumbacıların tarihimizdeki görevi ve önemi yine romanda ifade edilmiştir:

“Bazı Ağaların yangın kulesine çıktıkları görüldü. Görülüp duyulmuş şeylerden değildi bir Ağanın yangın kulesine çıktığı. Orada, halkın “köşklü” adını verdiği Yeniçeri erleri bulunurdu. Yirmibeş kişiden ibaret bu erler, sırayla gece gündüz orada oturup İstanbul'u gözetlerlerdi. Şehrin herhangi bir yerinde başlayan bir

yangını önce onlar görür ve durumu Tulumbacılar'a bildirirlerdi. Böylece yangın büyüyüp gelişmeden söndürülebilirdi. Fakat Ağalara da ne oluyordu?"¹⁸

İsyan eden yeniçeriler Süleymaniye'deki Ağa Kapusu'na sığınan Genç Osman'ı çeşitli hakaretlerle ve tacizlerle apar topar oradan uzaklaştırarak tahttan indirirler. Yeniçeri kılıklı zorbalar Yeniçeri Ağası Ali Ağa'yı ve Sadrazam Hüseyin Paşa'yı öldürürler. O güne kadar görevini istemeyerek yapan Cellat Taşı, şahit olduklarının karşısında artık görevini hırsıyla yapmak ister. Görevini yapamaz olduğunda insanların ne hale düştüğünü görmüştür.

"Cellat Taşı kin ve öfkenin son sınırına varmıştı. Bir zamanlar sevgiyle ve acıyarak baktığı bu Yeniçeri taifesine, şimdi lânetlenmiş bir topluluğa bakar gibi bakıyor ve dış biliyordu. Bütün Yeniçerilerin kellelerini üzerinde görebilme hırsıyla kıvranıyordu. ... Bugüne kadar istemeyerek ve hattâ tiksiniyerek yaptığı Cellat Taşlığı görevini, bugünden sonra büyük bir şevkle ve hırsıyla yapacaktı. Artık buraya nizam-ı âlem için getirilip konulduğunu anlamıştı. Dünyadaki mermer medeniyetinde kendisine verilen görev, gerçekten görevlerin en azizi ve en kutsalıydı. İşte onun görevini yapamaz duruma gelmesi insanları ne hallere düşürüvermişti. Ve onun görevini yapamadığı bir Osmanlı ülkesi, düpedüz bir deliler evine dönüşüvermişti. Bu korkunç fırtınanın dinmesi için mutlaka ona ihtiyaç vardı. O, yine bir efsanevi dev gibi, yedi başlı bir ejderha gibi bu çığlıkların karşısına dikilmek ve hiç birine acımamak zorundaydı."¹⁹

Sultan I. Mustafa'dan sonra tahta geçen IV. Murat döneminde Ağa Kapusu'ndaki ağalar korku ve ürkeklik ile meydanda dolaşmaya başlarlar. Çünkü Sultan pek çok idam emri vermektedir. Taş bütün vatan yüzeyinin cellat taşı kesildiğini düşünür ve kendisinin istemeyerek yaptığı bir göreve bu kadar sahip çıkılmasına çok şaşırır. Yıllar geçer, Sultan IV. Murat genç yaşta ölür. Yeniçeriler ve ağalar yine korkusuzlaşırlar. Tarihimizde IV. Murat'tan sonra gelen padişahın Deli ünvanlı I. İbrahim olduğu düşünülürse romanda da yeniçerilerin bu süreçteki cesaretlerine dikkat çekildiği söylenebilir.

Yeniçeri ocağının bozuluşu farklı padişahların dönemlerinde de devam eder. 21 Ağustos 1651 tarihinde Ramazan ayında halkın Süleymaniye Cami'nde toplanıp

¹⁸ a.g.e., s. 68, 69.

¹⁹ a.g.e., s. 85.

tepki gösterdiğine şahit oluruz. Tarihimize baktığımızda devirlerden IV. Mehmet devridir. Cellat Taşı ise ilk kez bir halk ayaklanmasına tanık olur ve sevinçle titrer. Aynı akşam yeniçeri ağaları, şehirde bir askeri harekât başlatırlar ve Ağa Kapusu'nun Tekeli Köşkü bu harekâtın komuta yeri olmuştur. Bir gece daha ayak sesleri ve kılıç şakırtıları şehirde yankılanır. Ertesi gün sabah ezanından sonra şehrin dört bir yanında yankılanan tellal sesleri Müslüman olanları saraya, Sancak-ı Şerif'in altında toplanmaya çağırır. Asker ve sivil kol kola saraya koşar. Tekeli Köşk'teki ağalar ne yapacaklarını şaşırırlar, zafer onların olmamıştır. Halkı acımasızca öldürtmeye ve halka karşı bir ihtilal kundaklamaya çalışanlar emellerine ulaşamazlar. Ağaların güvenip dayandıkları yeniçeriler de kendilerini terk etmişler ve halkla kol kola saraya koşmuşlardır. O gün içerisinde ağalar şehrin köşelerine saklanırlar. Akşama doğru Ağa Kapusu'na başka ağalar gelip yerleşirler. Tam anlamıyla bir halk ihtilali gerçekleşmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Yeniçeriler aynı başıbozuk davranışlarına devam ederler.

Biz bu satırlarda dönem içerisinde Süleymaniye Cami'nin halkı birleştirici ve ortak bir mekânda toplayıcı özellikte olduğunu görürüz. Ayrıca henüz telekomünikasyon araçlarının gelişmediği bir çağda önemli duyuruların halka tellallar aracılığıyla nasıl duyurulduğu bir çocuk için merak uyandırıcı nitelikte olabilir. Tarihimizde yeniçerilerin ve halkın hep birlikte sarayın ve Sancak-ı Şerif'in altında toplandığının görüldüğünü de öğrenmiş oluruz.

1660 yılında gerçekleşen ve kaynaklarda Hârîk-i Kebîr, İhrâk-ı Âzîm gibi isimlerle belirtilen büyük İstanbul yangını da tarih belirtilmeden romanda yer alır. Bu yangın Süleymaniye içlerindeki Ağa Kapusu'na kadar yaklaşır. Yangını söndürmek için bir kez daha halk ve yeniçeriler birlik olurlar. O gece şehrin neredeyse dörtte biri yanar. Ağa Kapusu'nun içerisinde bulunan ahşap binalar hatta yangın kulesi yanar. Süleymaniye, bir geniş dış mekân görevi gördüğü Fetva Yokuşu romanında tarih boyunca yaşadığı değişimlerle beraber yer alır. Durali Yılmaz, Süleymaniye'nin ve Ağa Kapusu'nun tarihte geçirdiği bu büyük yangını romanının bir parçası yapmayı atlamaz.

Sonrasında İstanbul küllerden temizlenir, inşaat hazırlıkları yapılır. Kış başlangıcında Ağa Kapusu aynı plan üzerine tekrar inşa edilir. Yangın kulesi de eski

yerinde göğe yükselmektedir. Yeniçeri ağaları tekrar buraya gelip yerleştiklerinde ise kendilerinde hiçbir değişim yoktur. Yeniçerilerin askere benzer bir halleri kalmaz. Bu olanlara dayanamayan Cellat Taşı en azından hala metruk zindanın var olduğuna şükreder. Biz okuyucu olarak Ağa Kapusu'nun aynı plan üzerine yeniden inşa olduğu bilgisine yine Durali Yılmaz'ın tarihin her dönemine olan dikkati sayesinde ulaşırız. Bu noktada okuyucu ister yetişkin ister çocuk olsun, edebiyat ile tarihin bir an dahi ayrılmadığını bir kez daha keşfeder.

Yazar Durali Yılmaz'ın tarih belirtmeden yine yeniçerilerin bozgunluklarını, işi ağalarını dahi öldürmeğe kadar götürdüklerini yazdığı satırlarda bir başka yeniçeri ayaklanması görürüz. Yine bir yeniçeri ağası öldürülür; bu seferki isim Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa'dır. Cellat Taşı ise intikam gününün bir gün geleceğine dair inancını tazeler. O gece yatsıdan sonra Bâbîâli'den alevler yükselir, bir patlama sesi duyulur. Ramazan bayramına hazırlanan mukaddes şehir yine korku içerisinde kalır. İlerleyen satırlarda yeniçerilerin Ağa Kapusu'na gelerek Alemdar Mustafa Paşa'nın yok edilmesine sevindiklerini ve onların Sekbanı-ı Cedid askerlerini dağıtmalarından ötürü duydukları memnuniyeti okuduğumuz zaman, romanın 1808 yılının Kasım ayından devam ettiğini anlarız. Zira Alemdar Mustafa Paşa II. Mahmut dönemindeki sadrazamlığında Nizâm-ı Cedid ordusunun yerine Sekbanı-ı Cedid askeri ocağını kurmuştur ve yeniçerilere savaş açmaya hazırlanmıştır. Mezkûr ayaklanma sonucunda Alemdar Mustafa Paşa 15/16 Kasım tarihinde yeniçerilerce kuşatıldığı köşkünde mahsur kalmış, kendisine yardım ulaşmayınca cephaneliği ateşe vermiş ve isyancıların bir kısmı ile birlikte ölmüştür. Görülüyor ki yazar Durali Yılmaz zaman zaman romanın ilerlediği tarihleri, olayların yaşandığı dönemlerin padişahlarını açık açığa zikretmemekte, okuyucunun verdiği ipuçlarından yararlanmasını mümkün kılmaktadır. Okuyucu Fetva Yokuşu romanını okurken her an tarih ilmine başvurmaya hazır bulunur ve bazen açıkça ifade edilmemiş tarihsel detayları yazarın yönlendirmesiyle keşfeder. Durali Yılmaz, okuyucusunu araştırmaya ve öğrenmeye yönelttiği gibi, onun tarih ile edebiyatın iç içe geçişinden lezzet almasını sağlar. Çocuklar ise tarihsel gerçekliklerle roman kurgusunun birleşimi olan bu eseri kendi doğalarında olan merakın getirdiği dikkat ile zevk alarak okuyabilirler.

Ağa Kapusu'nda toplanan yeniçerileri Haliç'te bulunan donanmanın yağdırdığı güllerle dağıtır. O anlarda Cellat Taşı üzerine bir güllenin düşmesi ile paramparça olmaktan ve intikam gününü görememekten korkar. Romanda kişileştirme sanatına uğrayan Cellat Taşı'nın korkularına bir kez daha yer verildiğine şahit oluruz.

Yeniçeriler bu olaydan sonra ağalarını hiç dinlemez olurlar. Yeniçeri ocağının bu denli bozulmasının sebepleri ise yine romanda zikredilir. Sultan Osman hadisesinden sonra yeniçerilerin arzu ve isteklerine göre yeniçeri ağalığına ocakla ilgisi olmayan kimseler atanmaya başlanmıştır. Cellat Taşı'na ise ocak üzerinde hakimiyet kuramayan yeniçeri ağalarının zorbalarla iş birliği yapan yeniçeriler tarafından öldürülmesini seyretmek kalmaktadır.

Durali Yılmaz, konularını tarihten seçerken zamanla askeri sistemin nasıl bozulduğuna işaret eder. Yine edebiyatın tarihle kaynaşmasına, tarihsel gerçeklik ile romandaki kurgunun iç içe geçişine şahit oluruz. Tarihi bilgi ile yazarın doğrularının birleştirilerek yazıldığı Durali Yılmaz romanları, okuyucu ve aileler tarafından bilinçli bir şekilde tercih edilebilecek mahiyettedirler. Durali Yılmaz'ın abartmadan hakkaniyetli bir dille yazmış olduğu romanları içerisinde tarihi bilgi ve birikim, çocuga bir mesaj halinde verilebilmektedir.

Bundan sonraki satırlarda öncelikle 1826 tarihini belirten yazar bu seferki yeniçeri ayaklanmasının tarihimizde Vakay-ı Hayriye olarak adlandırılan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına dair yazıldığını okuyucuya hissettirir. Mayıs ayının perşembe gününde Celalettin Ağa'nın avluya giriş yapıp makamına çıkmasından sonra kışlalardaki yeniçeri subayları avluda toplanır. Onların avluda toplanmasına Ağa Kapusu'ndaki ağalar da katılır. Celalettin Ağa makamından çıkar ve konuşmasını yapmadan önce Cellat Taşı'nın tam önünde durur. Cellat Taşı'nın görevini meydandakilere hatırlatır. Avludakiler korkuya kapılır, yüzleri anında değişir. Celalettin Ağa konuşmasını Cellat Taşı'nın yanı başında yaparak bir taktik uygulamıştır. Ağalara padişahın fermanını ve şeyhülislamın fetvasını okur. Yeni emir bundan böyle Yeniçerilerin sıkı bir eğitimden geçecek olmalarıdır. Avludakiler bu emre uyacaklarına ve talimata başlayacaklarına dair söz verir, ferman ve fetva yazılı kâğıda mühürlerini basarlar. Cellat Taşı onların boyun eğişlerine sevinir,

intikam gününün yaklaştığına inanır. Kışlalardan gelen subaylar aceleyle avludan çıkıp giderlerken Cellat Taşı onların kendisinden kaçmakta olduklarına inanmaktadır.

Haziran ayının ortalarına kadar yeniçerilerden ses gelmeyince Cellat Taşı, kışlalarda eğitimin başladığını düşünür. Yeniçeri ağaları Celalettin Ağa'ya hürmet gösterirler en çok da Kethüdabey Mustafa Ağa saygı gösterir ancak onun tebessümleri sahtedir. Bu durum Celalettin Ağa'yı giderek kuşkulandırır. 14 Haziran günü Habib Odabaşı ve Canbaz Kürt Yusuf adlı iki Yeniçeri zorbası Ağa Kapusu'na gelip Kethüdabey Mustafa Ağa'nın makamına çıkarlar. Kısa bir süre sonra üçü birlikte avludan dışarı çıkarlarken arkalarına dönüp Cellat Taşı'na bakarlar. Günün sonunda üç yüz kadar yeniçeri silahlarıyla birlikte avluya girerler. Yine bir isyan cereyan etmektedir. Silahlı yeniçeriler harem dairesine çıkarlar ve elleri boş olarak avluya geri dönüp oradan çıkıp giderler. Sonrasında harem dairesinden Celalettin Ağa çıkar ve avlu kapısından dışarı gider. Gece yarısından sonra şehirde silah sesleri duyulmağa başlar. İstanbul 15 Haziran sabahına silah sesleri ile uyanır. Sokaklarda gezen tellallar yeniçerilerin kendilerine fetva yazıp gönderenleri ve ulemayı katledeceklerini söyleyerek bağırlar. Turnacıbaşı Şakir Ağa duyduklarına inanamaz ve avluda umutsuz gözlerle Cellat Taşı'na bakarken yere yığılır ve ölür. Cellat Taşı'nın kini artık zirveye ulaşır.

Durali Yılmaz'ın romanlarında tarihsel gerçekliği olan kahramanlar ağırlık kazanır ancak tabii ki Durali Yılmaz da tarihî romancının tarihsel gerçeklik içerisinde yer almayan kahramanları yaratma hakkını da zaman zaman kullanır.

Okuyucu olarak biz Ağa Kapusu'na gelen Habib Odabaşı ve Canbaz Kürt Yusuf adlı iki yeniçeri zorbasını tarihsel gerçekliği olmayan kahramanlar olarak değerlendirebiliriz.

“Tarihî romancının tarihsel gerçeklik içerisinde yer almayan kahramanları yaratma hakkı da vardır. Bu kahramanlar olayların akışına göre romanın içerisinde yer alabilirler. Nitekim Türk edebiyatındaki tarihî romanlarda, tarihsel gerçekliği olmayan bir çok kahramanla karşılaşmak mümkündür. Bu kahramanlar, yalnızca romancının hayal dünyasının ürünüdürler veya tarihsel gerçekliğin, roman kurgusu içerisinde izah edilmesinde birer kolaylık

unsurudurlar. Bunlar gerçek tarihsel şahsiyetler olmasalar bile, okuyucuya tarihsel şahsiyetlerle roman kahramanlarını özdeşleştirme imkânı verirler.”²⁰

İsyan eden yeniçeriler Et Meydanı’nda toplanırken Sultan Mahmut ise bizzat At Meydanı’nda Sancak-ı Şerif’in altındadır. Padişah, yeniçerilere karşı savaş ilân etmektedir. O güne kadar görülmemiş dehşette top ve silah sesleri yankılanır İstanbul’da. Yakalanan ve kelleleri alınan yeniçeriler binlerceyi bulur. Bunun üzerine Cellat Taşı Ağa Kapusu’na gelirken yolda gördüğü yeniçerileri hatırlar. İçindeki kin ve intikam duyguları erimeye ve yüreğinde bir merhamet birikmeye başlar. Yıllarca intikam gününü öfke ile bekleyen Cellat Taşı bile bu kadar ölümün fazla olduğunu, bu kadar insanın suçlu olamayacağını düşünür. İnsanların kininin bitip tükenmediğini gördükçe yıllar yılı burada olan ve yeniçerilerin her türlü rezaletini gören olarak asıl onun kininin sönmemesi gerektiğini düşünür. Sabah olduğunda binlerce ölünün ortasında bırakılmıştır.

Okuyucu Sancak-ı Şerif’in saray ve padişah için ne kadar kutsal bir anlam ifade ettiğine şahit olur. Padişah ve halk onun altında toplanır. Cellat Taşı’nın içindeki kin ve intikam duygularının erimeye ve yüreğinde bir merhamet birikmeye başlamasına yapılan vurgu, tarihsel gerçekliğin roman kurgusu içerisinde fantastik bir anlatımla ve bir çocuğa anlatır gibi çocuk edebiyatı dili ile yazıldığına dair görüşümüzü kuvvetlendirir.

Ertesi sabah şehir hiçbir şey olmamış gibi yeni güne uyanır. Bir gece önceki kıyımdan bir iz kalmamıştır. Eskiden Ağa Kapusu’ndan uzak yolları seçerek işe giden halk bugün çekinmeden Ağa Kapusu’nun yanı başından geçebilmektedir. Halk neşe ile yeni güne başlar. Cellat Taşı ise insanların olanları çabuk unutmalarına şaşırır. Hala kanlı cesetler ve kelleler arasında beklerken sessizlikten oldukça sıkılır ve yeniçerileri özlemeye başlar. Acı yüklü ve umutsuzluk dolu yalnızlığa gömülmek üzere iken Ağa Kapusu’na pantolonlu, ceketli ve kasketli yeni askerler dolar. Askerler avludaki cesetleri ve kelleleri arabalara yüklerler, arabaların üzerlerini sıkı sıkı örterler. Arabalar ölüleri avludan alıp götürürlerken Cellat Taşı, bir zamanlar

²⁰ Yakup Çelik, “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki Tarihî Romanda Kişiler”, (çevrimiçi), dergipark.gov.tr, 20 Kasım 2018, s.15 pdf

isyan çıkartmak için Ağa Kapusu'nda toplanıp konaklar yağmalamak için şehrin dört bir yanına dağılanların sessizce mezarlıklara gidişini seyreder. Avludaki askerler ise onlara acı bir tebessümle bakarlar. Daha sonra askerler avludaki kanları temizlerler, Cellat Taşı'nı yıkarlar ve zindan kapısının önünden alarak avlu kapısının tam karşısına yerleştirirler. Böylelikle avluya her giren, önce Cellat Taşı'nı görecektir. Akşama doğru tekrar gelen arabalara bu kez Ağa Kapusu'nda yeniçerilerden kalan ne varsa yüklenir. Arabaların ardından askerler de Ağa Kapusu'ndan uzaklaşır. Tam bir ay boyunca bu yapı sessiz ve yalnız kalır. Cellat Taşı kendisini daha yalnız, daha kimsesiz hisseder.

Durali Yılmaz, Osmanlı tarihi içerisinde tarihi önemi büyük olan yeniçeri ocağının kaldırılması hadisesini bozulan askeri sistemi gözler önüne sererek Cellat Taşı'nın gözünden okuyucuya aktarır. Durali Yılmaz, tarihteki gerçek olayları roman kurgusu içerisinde Cellat Taşı'nın duygularını, hislerini, düşüncelerini de katarak ve fantastik anlatımdan yararlanarak anlatır. Yeniçerilerin idamı ile bir devrin kapanıp yeni bir devrin başladığını hissettiğimizde romanda da ikinci bir bölüme geçilir. Bu bölümün adı Fetva Yokuşu'dur. Ağa Kapusu adı unutulup Fetva Kapusu adı zihinlerde yer edecektir artık.

Temmuz ortalarında bir kuşluk vakti Ağa Kapusu'na gelen otuz kişi İstanbul'un zanaatkâr takımından kimselerdir. Onlar avluyu gezerler, ahşap binaları dolaşırlar, pencereleri ve yıllardır zindan olarak kullanılan taş binayı ölçüp biçerler. Ayrıca avlunun büyük giriş kapısını inceleyip giderler. Bunun üzerine Cellat Taşı, bir aydır boş duran Ağa Kapusu'nun yeniden faaliyete geçirileceğini anlar. Gelen zanaatkârlar kendisiyle ilgilenmediği için görevinin bitmiş olabileceğini düşünür ancak ilk zamanlardaki gibi de meraklanmaz. Ertesi gün otuz kişi yeniden gelir, hamallar yeni eşyalar getirirler. Ahşap binalar boyanır, pencerelerine yeşil ve işlemeli perdeler asılır. Binaların içleri temizlenir, yeniden döşenir. Avlunun büyük demir kapısı ahşap bir kapı ile değiştirilir. Avlunun iç tarafında oturup dikdörtgen bir mermer levhaya bir şeyler yazan ihtiyar, Cellat Taşı'nın dikkatini çeker. Bu ihtiyar, mermer medeniyetine yeni bir eser armağan etmeye çalışması ile Cellat Taşı için bir teselli kaynağı olur.

Ağa Kapusu'nun yeniden faaliyete geçirilmesinden önce yapılan değişikliklerin ince ince anlatılması sayesinde okuyucu Fetva Kapusu dönemine hazırlanır.

Cellat Taşı, mermer levhada yazılı mısralardan hareketle yeniçerilerin talimi konusunda fetva yazan zatın Şeyhülislam Tahir Efendi olduğunu kavrar. Ayrıca yeniçerilerin bu fetvaya karşı çıkmaları üzerine, onların öldürülmesi konusundaki fetvayı da yine Tahir Efendi vermiştir. Sultan Mahmut yüzyıllardır yanıp duran Yeniçeri Ocağı'nı bir mum gibi söndürmüştür. Mezkûr süslü mermer levha giriş kapısının üstüne yerleştirilir. Böylelikle avluya her gelen içeri girmeden önce levhadaki yazıları okuyacaktır. Şeyhülislam Tahir Efendi adamlarıyla birlikte gelip Ağa Kapusu'na yerleşecektir. Binlerce yiğidin öldürülmesi için fetva veren Tahir Efendi'yi görmeği çok isteyen Cellat Taşı, kısa zamanda Ağa Kapusu sözünü unutup, Fetva Kapusu sözünü belleğine yerleştirecektir.

Durali Yılmaz roman kurgusu içerisinde Fetva Kapusu'nun yeni konuklarını anlatırken tarihi bir bilgi olarak yeniçerilerin talimi konusunda fetva yazan ve yeniçerilerin bu fetvaya karşı çıkmaları üzerine, onların öldürülmesi konusundaki fetvayı da kaleme alan zatın Şeyhülislam Tahir Efendi olduğunu okuyucuya aktarır ve tarih ve edebiyatın iç içe geçmişliği ile alakalı farkındalığı oluşturmaya devam eder. Zira Cellat Taşı, Şeyhülislam Tahir Efendi'nin kim olduğuna dair bilgiyi giriş kapısının üstüne asılan mermer levhada yazılı mısralardan öğrenmiştir.

Şamata ve gürültülerin bittiği İstanbul'da insanlar kendi hallerinde bir hayat sürerken 1826 yılının ağustos ayının ilk perşembesinde Süleymaniye canlanır. Yeniçeriler Yokuşu adıyla ün yapmış dik yamaçtan ağır yükleriyle beygirler çıkar. Artık bu ünlü yokuşun adı da Fetva Yokuşu'na çevrilmektedir. Hayvanlar yüklerini avludaki ahşap binaların önünde bırakırlar. Bu eşyalar hamallar tarafından binaların içlerine taşınır. Hamallar ve beygirler işlerini bitirdikten sonra yeni adıyla Fetva Kapusu sessiz ve alçakgönüllü bir bekleyişe geçer. İkindiden sonra ak sarıklı ve beyaz cübbeli insanlar gelmeye başlar. Gelenler önce kapı üzerindeki mermer levhada yazanları okurlar, ellerini açıp dua ederler. Cellat Taşı, onların yeniçerilerin ruhları için dua okuduklarını sanır. Aslında onlar Sultan Mahmut için dua etmektedirler ve burayı kendilerine nasib eylediği için Allah'a şükretmektedirler. Pek

yakında burada dinî sohbetler ve dinî toplantılar yapılacaktır. Cellat Taşı yeni gelen konukların bir tanesi bile dönüp kendisine bakmadığı için kahrolur. Mermer medeniyetinin bir başka şaheseri olan mezar taşlarının altında son uykularını uyumakta olan yeniçerilerin tükenişinin kendi sağlam gövdesi olmasa gerçekleşmeyeceğini düşünen Cellat Taşı yeni gelenlerin bir teşekkür kabilinden dönüp kendisine bakmalarını beklemiştir. Özel bir ihtimamla yıkanıp meydana konulan Cellat Taşı mermer medeniyetinde kendisine verilecek bir başka görevin kalmadığını düşünür.

Akşama doğru iki atın çektiği yeşil çuha kaplı küçük bir araba Fetva Kapusu'na gelir, üç katlı binanın önünde durur. Cellat Taşı o güne kadar böyle bir araba görmemiştir. Arabanın önünde durduğu bina ise oranın en yüksek ve en gösterişli binasıdır ve bir zamanlar burada Yeniçeri Ağası oturmuştur. Ak sarığı ve sırtında beyaz çuha kaplı kürkle arabadan inen seksenlik ihtiyar Kadızâde Mehmet Tahir Efendi'den başkası değildir ve şeyhülislamlık görevini yapmaktadır. Büyük intikam gününün acısını bu yüze bakarak unutup bir teselli bulabileceğini düşünen Cellat Taşı, binlerce gencin öldürülmesine fetva yazan ve avlu kapısının üzerindeki mermer levhada övgüyle söz edilen Tahir Efendi'yi yakından görmek ister.

Osmanlı tarihi içerisinde yeniçerilerin sonu olan fetvayı veren Şeyhülislam Tahir Efendi, romanın önemli bir kahramanı olarak karşımıza çıkar ve onun Fetva Kapusu'na gelişi ayrıntılarıyla anlatılır. Yine Durali Yılmaz'ın verdiği detaylarda tarihi bilgilerin izini süren okuyucu şeyhüislamların yeşil çuha kaplı küçük bir arabada seyahat ettiklerini öğrenmiş olur. Eskiden Yeniçeri Ağası'nın oturduğu üç katlı bina artık şeyhüislama tahsis edilecektir.

Ertesi gün öğleye kadar fesli, sarıklı, yeşil külâhlı, cübbeli, gömlekli insanlar Fetva Kapusu'na gelerek ulemâ efendileri ziyaret ederler ve yeni yerlerini kutlarlar. İstanbul'un ve Süleymaniye semtinin eşrafı da ulemâ efendileri ziyaret ederler. Fetva Kapusu'na gelen ziyaretçiler Cellat Taşı'na dönüp bakmazlar. O, giderek gülen yüzlerin ardında bir büyük acının büyüdüğüne ve bu nedenle ondan tarafa bakamadıklarına inanır. Cuma günü geldiğinde ise ulemâ efendiler Süleymaniye Cami'ine giderler. Şeyhülislam Tahir Efendi de avludan çıkmak üzere iken tarihin derinliklerinden bugüne açılmış iki parlak pencere gibi olan kara gözleri ile Cellat

Taşı'na bakar. Tahir Efendi'nin derinleşen alın çizgileri, yeniçerilerin acı bir sonla biten kaderlerine yazılmış bir ağıt gibidir ve gözlerinden iki damla gözyaşı akar. İntikam gününün iki büyük ortağı olan Cellat Taşı ve Tahir Efendi karşı karşıyadır. Bu tarihi karşılaşma yeni bir döneme açılan bir kapıdır. Cellat Taşı bilmektedir ki Tahir Efendi ve kendisi Türklük ve İslamlık tarihinin en büyük yanılığının kurbanı olmuşlardır.

Bu paragrafta ise Cuma günleri ulemanın Fetva Kapusu'ndaki mescide değil de Süleymaniye Cami'ine gittikleri bir kez daha okuyucuya hatırlatılmış olur. Şeyhülislam Tahir Efendi'nin Cellat Taşı ile karşı karşıya getirildiği sahnede ise onun bir vicdan muhasebesi yaptığına şahit oluruz.

Ramazan ayının gelmesiyle birlikte hayat Fetva Kapusu'nda çok daha canlı ve yoğun yaşanır. Son on güne gelindiğinde ise burada hayat, gece ve gündüz kesintisiz devam eder, ziyaretçiler çoğalır. Etraftan gelen yoksulların bakraçlarını şeyhülislamlık dairesinin arkasındaki mutfaktan doldurduklarını ve halkın sevincini gören Cellat Taşı buradaki yeni hayatın daha güzel ve daha bir halkla bütünleşmekte olduğunu sezer. Onun yüreğindeki büyük intikam gününün acısı günden güne küllenmektedir.

Ramazan ayının gelmesiyle birlikte hayatın Fetva Kapusu'nda çok daha canlı ve yoğun yaşandığını okuyan okuyucu küçük bir tarihi araştırma içerisine girerse bu durumun yalnızca Fetva Kapusu'na özgü olmadığını görecektir. Zira Osmanlı döneminde Ramazan ayının gelmesi ile geceler dahi şenlenir, kadınlar akşamları sokağa daha rahat çıkma imkânı elde ederdi. Bu tarihi bilgiye de elbette kapsamlı olarak sahip olan Durali Yılmaz, Ramazan ayının Fetva Kapusu'na yansımaları romanında bir detay olarak işlemeyi tercih etmiştir.

Ramazanın yirmi altıncı günü Fetva Kapusu'ndaki telaşın nedeni o akşam altın düğmeli, sırma şeritli ve yeşil renkli atlas kaftanı ve tuğlu kavuğu ile Sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı'nın şeyhülislamlık makamına iftar için ziyarete gelmesidir. Böylelikle Cellat Taşı, intikam gününün sadrazamını yakından görür ancak o, Cellat Taşı'na hiç bakmaz.

Biz okuyucu olarak romanda geçen söz konusu satırlardan intikam gününün sadrazamının Sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı olduğunu öğrenmiş oluruz. Yine tarihsel gerçekliği olan kahramanların roman kurgusu içerisine ustalıkla yerleştirildiğine şahit oluruz. Ayrıca Osmanlı tarihinde bir gelenek olarak Ramazan ayında sadrazamın şeyhülislamın iftar sofrasına konuk olduğu bilgisini de ediniriz.

İftar yemeğinin bitiminden sonra dualar, ilâhîler ve gazeller okunur. Sadrazam ve adamları Fetva Kapusu'ndan ayrılırlarken de Cellat Taşı'na dönüp bakmazlar. Ertesi akşam bu defa Şeyhülislam Efendi birkaç adamı ile birlikte Sadrazamın ziyaretini iade eder. Yeşil çuha kaplı araba bazı özel günler için kullanıldığından Şeyhülislam tıpkı Sadrazam gibi, saçaklı ve süslü bir ata biner. Bayram günlerinde de Fetva Kapusu insanlarla dolup taşar. Yine ne halktan ne de devlet büyüklerinden hiç kimse dönüp Cellat Taşı'na bakmaz.

Söz konusu bu satırlardan ise şeyhülislamın ve devlet adamlarının Ramazan ayındaki iftar ziyaretlerini iade ettiğini öğreniriz. Ayrıca Durali Yılmaz, yeşil çuha kaplı arabaların bazı özel günlerde kullanıldığının altını çizmekten geri durmaz. O nedenle bu sahnede şeyhülislamın tıpkı sadrazam gibi, saçaklı ve süslü bir ata bindiğini görürüz. Bütün bunlar tarihsel gerçekliklerin roman kurgusu içerisinde ustaca yerleştirilmesine birer örneklik teşkil ederler.

1828 yılının baharına gelindiğinde seksen bir yaşındaki Tahir Efendi iyice çöker ve ne kadar unutmaya çalışsa da o büyük katliamı unutamaz. Altı Mayıs günü bu defa sırtındaki beyaz kürkü yerine siyah bir kürk ile Tahir Efendi, iki adamla birlikte avludan çıkarken Cellat Taşı'na takılan gözleri sulanır. Şeyhülislamın kıyafetine dair satırlar romanda şu şekildedir:

“Şimdi sırtında o beyaz kürkü yoktu. Onun yerine siyah bir kürk giymişti. Artık şeyhülislam olarak değil de, büyük bir âlim olarak yürüyordu avluda şimdi.”²¹

Biz bu satırlarda Osmanlı ulema geleneklerine göre beyaz kürkün şeyhülislamlık göstergesi olduğunu öğreniriz. Durali Yılmaz romanında yer verdiği

²¹ Durali Yılmaz, a.g.e., s. 144.

tarihi şahsiyetlerin Osmanlı geleneklerine göre değişen kıyafetlerine de vurgu yapmaktadır.

Tahir Efendi Fetva Kapusu'ndan bir at sırtında ayrılır. O gün gelen bir fermanla şeyhülislamlıktan azledilmiştir. Hanımı ve iki hizmetçisi ise küçük kafesli pencereleri olan bir araba ile giderler. Kendisiyle kader birliği olan Tahir Efendi'nin gidişiyle büsbütün yalnız ve kimsesiz kalacağını düşünen Cellat Taşı, intikam gününün bir numaralı kahramanı Sultan Mahmut Han'ı belki bir gün görebilirse o günden kalan acılarının tamamen silinebileceğine inanmaktadır. Romanın bu kısmında tarihsel bir şahsiyet olarak karşımıza çıkan isim dönemin padişahı Sultan Mahmut'tur.

Bir saat sonra yeni Şeyhülislam Abdülvehhab Efendi saçaklı ve süslü bir al atın üzerinde Fetva Kapusu'na gelir. Sırtında beyaz çuha kaplı şeyhülislamlık kürkü, başında da yeşil şeritli ak sarığı vardır. Bu yeşil şerit, onun Peygamber sülalesinden gelen seyyitlerden olduğunu belirtmektedir.

Durali Yılmaz'ın romanında yer verdiği tarihi şahsiyetlerin kıyafetlerine Osmanlı geleneklerine göre vurgu yaptığını söylemiştik. Onların kıyafetleri hakkında bilgi veriş zaman zaman oldukça detaylı olmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere yeni şeyhülislamın beyaz kürkünden ayrı olarak ak sarığında yeşil bir şerit bulunmaktadır ve bu yeşil şerit onun Peygamber sülalesinden seyyitlerden olduğunu belirtmektedir.

İntikam gününün üzerinden henüz beş yıl geçmeden İstanbul, akıl almaz olaylara tanık olmaya başlar. Şeyhülislam, Fetva Kapusu'na gelişlerinde ve oradan gidişlerinde acı ve umutsuzluk içerisindedir.

1833 yılı Ramazanın dokuzuncu günü Ağa Kapusu'na gelen daracık pantolonlu, kürklü pelerinin altından sırmalı gömleği görülen, kırmızı ve püsküllü fesi ile Sultan Mahmut'u birden karşısında gören Cellat Taşı şaşırır. Sultan, o akşam şeyhülislamlık binasında iftar sofrasına konuk olur. Cellat Taşı, büyük intikam gününden beri merak ettiği Sultan Mahmut'u sonunda görmüştür ancak onda aradığı teselli bulamaz. Ülke büyük bir keşmekeşe düştüğü halde Sultan'ın güzel yüzünde

her yaptığı girişimin doğruluğuna inanan bir ifade vardır. Cellat Taşı, üstelik onun giyimiyle de halkından ayrıldığını fark eder.

Durali Yılmaz, Sultan Mahmut'un kıyafetlerini detaylı olarak verirken bu dönemde kılık kıyafetlerde önemli farklılıklar görüldüğü tarihi bilgisini bize hatırlatır. Zira Cellat Taşı'nın, onun giyimiyle de halkından ayrıldığını fark ettiğini dile getirir. Ayrıca şeyhülislamın sofrasına konuk olan isim bu defa sultanın ta kendisidir. Böylelikle biz zaman zaman sultanların şeyhülislamın iftar sofralarına konuk olduklarını görürüz.

Cellat Taşı'nın gözü, kendi halkından kopmuş yeni askerleri de tutmamıştır. Sultan Mahmut'u görünce yeniçerilere olan özlemi yoğunlaşır. O sırada avluda dolanan yeniçerilerin ruhlarını görür. Avluyu dolduran ruhlar saf saf dizilmiş ona bakmaktadırlar. Bir öfke ve kızgınlık olmayan bakışlarında sadece buruk bir acı vardır. Yeniçeriler, padişahın bulunduğu binanın önünde dizilirler ve hep bir ağızdan yeniçeri gülbankını okurlar. Sonra da buruk ve acı bir sesle konuşmaya başlarlar.

Romanda ruhların konuşmasına yer verildiği düşünüldüğünde roman kurgusu içerisinde fantastik bir anlatımın sergilendiği ve bir çocuğa anlatır gibi çocuk edebiyatı dilinin kullanıldığı görülür.

Ruhlar seslerini Padişahlara duyuramayacaklarını anlarlar ve bir zamanlar, İstanbul halkının yeniçerilere karşı direnişe geçip bağıştıkları gibi, "Âl-i Osman Devleti ocağa düşmüş yanıyor!" diye bağışarak dağılmaya başlarlar. Onların gidişinden sonra Cellat Taşı için için ağlamaya başlar. Zira bu defaki yangın bizzat padişah eliyle tutuşturulmuştur. Abdülvehhab Efendi de padişahı yolcu ettikten sonra arkasından çekinerek ve ürpererek bakabilir. Onun yıldırım çarpmış gibi bir hali vardır ve bellidir ki büyük dedesi olan yüce Peygamber avluda olup bitenleri ona ihtar etmiştir.

Hem Fetva Kapsu hem İstanbul, Kadir gecesini heyecan ve canlılıkla geçirir. Ramazanın yirmi sekizinci sabahı İstanbul, selâ sesleri ile uyanır, Şeyhlislam Seyyit Abdülvehhab Efendi vefat etmiştir. Cellat Taşı, Fetva Kapsu'na gelip yerleşen yeni Şeyhülislam Mekkizâde Mustafa Asım Efendi'nin tavrında ve bakışlarında Sultan

Mahmut'un tavrını ve bakışlarını görür. Onun gelişinden sonra yeniçerilerin ruhları Fetva Kapusu'na uğramaz olurlar.

1836 yılının ekiminde Fetva Kapusu'nda fetva makamının yanı sıra bir de kaza makamı kurulur. Her sonbaharın başlangıcında medrese talebeleri yeni bir ilim yılına başlamak üzere şeyhülislamlık personelinden arta kalan binalara doluşırken talebelere bir iz yoktur. Onların yerine ustalar ve ameleler on yıldır talebelere mekân olmuş ahşap binalarda çalışırlar. Yaz aylarını da buralarda geçiren talebeler başka yerlere gönderilmiştir. Yeniçerilerin zamanından kalma zindan temizlenip düzenlenir. Küçük mescidin karşısındaki binalara getirilen yeni eşyalar döşenir. Pencerelerine kırmızı perdeler asılır. Aynı avluyu çevreleyen binalar ayrı iki dünyayı temsil eder gibidirler. Şeyhülislamlığın bulunduğu taraftaki binaların yeşil perdeleriyle karşılarının kırmızı perdeleri bu iki ayrı dünyanın bayrakları gibi dalgalanır. Bir ekim perşembesinde gelen kırmızı çuha kaplı iki araba kırmızı perdeli binaların önünde dururlar. Arabalardan ak sarıklı iki zat iner. Onlar Anadolu ve Rumeli kazaskerleridir. İstanbul kadısı da kazaskerlerin yerleştikleri binalar sırasındaki bir başka binaya yerleşir.

Kaza makamına dair unsurlarda ve nesnelere renk olarak kırmızının seçildiğini görürüz. Binanın pencerelerindeki perdelerin rengi kırmızı olduğu gibi Anadolu ve Rumeli kazaskerlerini taşıyan araba da kırmızı çuha kaplıdır. Şeyhülislamlık makamında ise yeşil rengin kullanımının tercih edildiği düşünüldüğünde Osmanlı gelenekleri içerisinde renklerin kullanım şekli ve işlevinin farklı şekillerde olduğu görülür.

Artık burada fetva makamının yanı sıra bir de kaza makamı vardır. Aynı zamanda buralarda şeyhülislamın vereceği fetvalar doğrultusunda davalara bakılıp hükümler verilecektir. Böylece Fetva Kapusu kendi içinde bütünleşip tamamlanır. Eski zindan faaliyete geçer ve kadı efendiler tarafından bazı suçlular buraya kapatılır. Suçlular beş on güne kadar zindanda kalırlar ve tahliye edilirler. Kimsenin Cellat Taşı ile bir alışverişi olmaz.

Zamanla Süleymaniye semti seçkin kişilerin yerleşim merkezi olur, tanınmış bilginlerin ve ileri gelen devlet büyüklerinin konakları ile dolar. Müderrisler, birçok

Şeyhülislam emeklileri, Kazaskerler, Kadılar, Beyazıt'taki askerî mektebin üst rütbeli subayları bu konaklarda oturur. Süleymaniye Cami'nin çevresindeki dükkânlar İstanbul'un en iyi ve en temiz pazarlarından biri olur. Cellat Taşı ise ister istemez geçmiş günleri unutup, Fetva Kapusu'ndaki yeni hayata kendini kaptırır. Durali Yılmaz, Süleymaniye semtinin gözde bir semt haline geldiği dönemleri okuyucuya aktarmış olur.

1888 yılında şeyhülislam on yıldır bu vazifeyi ifa eden Üryanizâde Ahmet Esat Efendi'dir. Fetva Kapusu yine birtakım değişikliklere ev sahipliği yapar. Sultan Abdülhamit, Fetva Kapusu'na yeni ilaveler yaptırır. Onun atası Sultan Mahmut'un avlunun bazı yerlerini yıktırmasının aksine Sultan Abdülhamit yeni ilâveler yapma çabasında olur. Binlerce defter ve evrak getirilir ve yeni yapılan taş binalara yerleştirilir. Defterler ve evrakların konulacağı her birinde Sultan Abdülhamit Han'ın el emeği olan işlemeli ve zarif ceviz dolapların üstünde sultanın tuğrası vardır. Bu dolapların içine kadı sicil defterleri ve en yüksek dini makam olan şeyhülislamlıkla ilgili belgeler konulacaktır. Böylelikle Osmanlı mahkeme arşivi taş binalarda muhafaza altına alınır. Bu binalar Şer'i Siciller Arşivi adıyla isimlendirilir. Cellat Taşı şimdi de Sultan Abdülhamit'i görmeyi arzular. Kurulan yeni arşive uzmanlar tayin edilir. Şeyhülislamdan kazaskerlere kadar, herkes önüne getirilen bir meseleyi hükme bağlamak için zaman zaman buradaki defterlere müracaat ederler. Bir zamanların müçtehit kadılarının yerine kendilerinden öncekilerin verdikleri kararlara bakmakla yetinen âlim müsveddeleri geçmiştir. Bu devletin mânevi cephesinin bir yıkılışın eşiğine gelip dayanması demektir.

Şer'i Siciller Arşivi'nin kuruluşunun anlatıldığı satırlarda Sultan Abdülhamit'in marangozluk sanatı ile ilgilenmesine vurgu yapıldığını görürüz. Defterler ve evrakların konulacağı işlemeli ve zarif ceviz dolaplarda Sultan Abdülhamit Han'ın el emeği vardır. Sultanın marangoz zanaatı ile ilgilenmesi, tarihsel bir gerçeklik olarak kurgunun içerisinde yerini alır. Mahkeme arşivi muhafaza altına alınmıştır ve gerek şeyhülislam ve kazaskerler gerek kadılar buradaki defterlere müracaat eder hale gelirler. Kadılar, eski kadıların verdikleri kararlara bakmakla yetinir. Durali Yılmaz, bu noktada ilmin işleyişinin bozulmasına işaret eder.

1909 yılının şubatında Mehmet Ziyaüddin Efendi Rumeli kazaskerliğine getirilir. Dört gün sonra ise Şeyhülislam olur. 27 Nisan günü İstanbul fevkalâde günlerinden birini yaşar. Fetva Kapusu ise görülmemiş bir sessizliktedir. Öğleye doğru kravatlı, kolalı gömleklî ve ceketli Talat Bey, büyük ve gösterişli bir araba ile Fetva Kapusu'na Şeyhülislamlık binasına gelir. Talat Bey oradan ayrılırken Şeyhülislam Mehmet Ziyaüddin Efendi de heyecandan ve öfkeden titreyerek yeşil arabasında onun arkasından gider. Cellat Taşı ise yöneticilerin tam anlamıyla halktan koştüğünü daha yakından görüp, gelecek günlerin acı ve umutsuzluklarını yüreğinin içinde duyar. İkindiye doğru Şeyhülislam Mehmet Ziyaüddin Efendi geri döner ve bu defa daha avlu kapısından içeri girerken arabasından iner, Sultan Abdülhamit tarafından yaptırılmış taş binalara bakar, sonra gözleri Cellat Taşı'na kayar. Ardından yere dikilen gözlerinden iki damla gözyaşı düşer. O, burada gözyaşı döken ikinci şeyhülislamdır. Daha önce onun durduğu yerde Tahir Efendi'nin gözleri yaşarmıştır. Tahir Efendi, Cellat Taşı'na baktığında hayatının en acı kararını hatırlamış, bu taşın üzerinde can veren binlerce yeniçeri için gözyaşlarını akıtmıştır. Cellat Taşı, Ziyaüddin Efendi'nin kim için ve ne için ağladığını anlayamaz. Ancak akşama doğru işin sırrı çözülür. Sultan Abdülhamit Han, Şeyhülislam Ziyaüddin Efendi'nin fetvasına dayanılarak tahttan indirilmiştir. Ziyaüddin Efendi, bu fetvayı istemeyerek ve sultanın öldürülmesini önlemek için imzalamıştır. İmparatorluk, henüz kırkına bile varmamış Talat Bey gibi çiçeği burnunda toy delikanlıların eline düşer. Daha o akşam Ziyaüddin Efendi şeyhülislamlık elbisesini çıkarır ve Fetva Kapusu'na veda eder.

Tarihimizde şeyhülislamların bazı zamanlarda istemeyerek de olsa şartların getirdikleri nedeniyle bazı fetvalar verdiklerini görüyoruz. Şeyhülislam Ziyaüddin Efendi'nin fetvasıyla Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilişi çok önemli tarihi olaylardan biri olarak romanda yerini alır. Bütün bunlar Cellat Taşı'nın avludaki konumundan yaptığı gözlemler aracılığıyla anlatılır. Tarihimizde vuku bulmuş her türlü değişiklik özellikle de saltanat değişiklikleri mutlaka romanın bir parçası kılınır.

Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesinden sonra hükümetler kurulur, hükümetler yıkılır, hürriyet ve eşitlik nutukları atılır ama felâketler bir türlü bitip tükenmez. Dünya tarihinde I. Dünya Savaşı yaşanmaktadır. Bütün insanlığı içine

alan bu amansız kavganın içerisinde Türkler'in de beklenmedik bir anda ve ellerinde olmadan sürüklendikleri söylenmektedir. Durali Yılmaz, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na istemeden dahil oluşuna vurgu yapar.

8 Mayıs 1916 günü yeni gelen Şeyhülislam beş yıl aradan sonra tekrar şeyhülislamlık makamına gelen çatık kaşlı Musa Kâzım Efendi'dir. Kendisi ona bakanlara sanki birileri tarafından yönetilen bir kukla görünümü verir. Onun şeyhülislam olmasından sonra Talat Bey ikinci kez Fetva Kapusu'na gelir. Bu defa sırtına sadrazamlık kaftanını geçirmiş bir şekilde Sadrazam Talat Paşa olarak avlu kapısından içeri girer. Bir şeylerden ürküp çekiniyormuş gibi bir hali vardır. Talat Paşa'nın babası yaşındaki Ziyaüddin Efendi'yi küçümser bakışlarla sürüklercesine ve zorla Fetva Yokuşu'ndan alıp götürmesinden ve Ziyaüddin Efendi'nin geri dönüşünde taş binalara iki damla gözyaşı dökmesinden sonra Cellat Taşı, Talat ve arkadaşlarının koca imparatorluğu kemirmeğe başlayan şursuz ve doymak bilmez fareler olduklarına inanmıştır. Cellat Taşı, Talat Paşa'nın, Musa Kâzım Efendi'ye gösterdiği hürmetten ötürü Musa Kâzım Efendi'yi de bir vatan haini olarak görür. Padişah düşmanı olduğuna inandığı ve bir şeyhülislama olmadık hakaretleri yaptığını gördüğü garip Talat'la Musa Kâzım Efendi'nin içli-dışlı olduklarını anlayınca çılgına döner.

Romanda konu edinilen değişikliklerden birisi de Talat Paşa'nın sadrazamlık makamına gelmesidir. Daha önce de söylediğimiz gibi yaşanan her türlü tarihi değişiklik romanın kurgusuna dahil edilir. Tüm bu değişimler Cellat Taşı'nın gözünden okuyucuya aktarılır. Cansız bir varlık olan bir taşın aracılığıyla tarihi dönemlerin Ağa Kapusu ve sonraki hali ile Fetva Kapusu merkezinde okuyucuya aktarılışı, fantastik bir anlatım olduğundan dolayı eserin aynı zamanda çocuk edebiyatı dili ile çocuklara da uygun olarak yazıldığını söyleyebiliriz.

Aradan geçen iki yıl süresince İstanbul, Türklük ve İslamlık tarihinin en acı günlerini yaşar. Bu yılların Ramazan ayları matem havası içerisinde geçer. Talat Paşa, hiç düşünmeden koca imparatorluğu dünyayı saran Birinci Dünya Savaşı yangının içine itiverir.

Romanda Sadrazam Talat Paşa'nın ve Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin koca imparatorluğu dünyayı saran Birinci Dünya Savaşı yangının içine itiverdiklerini okuduğumuz vakit Talat Paşa hakkında küçük bir araştırma yaptığımızda onun Türk-Alman İttifak Antlaşması'nın imzalanmasında birinci derecede rol oynadığını öğreniriz. Yine bu tarihi bilgiye sahip olduğunu düşündüğümüz Durali Yılmaz, romanında Talat Paşa'nın I. Dünya Savaşı'ndaki etkisine değinir.

Abdülhamit Han'dan sonra devlet tamamen sahipsiz kalır. Romanda devletin başında sembolik bir padişahın var olduğu yazılıdır. Tarihimize baktığımızda o dönemde devletin başında bulunan padişah V. Mehmet Reşâd'tır. Onun padişahlığı tarihimizde 1918 yılına kadar sürmüştür. Roman 1918 yılından devam eder. 1918 yılının 8 Ekim günü Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi sivil bir arabaya binerek gider ve bir daha dönmez. Tarihimize Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığı anlaşılınca 8 Ekim günü sadrazamlıktan istifa ettiği bilinen Talat Paşa ise zaten bir iki aydır Fetva Kapsu'na uğramamıştır. Tarihi gerçeklikler bütünlük ve tutarlılık içerisinde roman kurgusunda işlenmeye devam eder.

Bir hafta sonra Dağıstanlı Ömer Hulusi Efendi başında sarığı, sırtında şeyhülislamlık kürküyle gelir ancak onun yeni görevi yirmi beş gün kadar sürer. Fetva Kapsu'nda o eski günlerdeki şeyhülislam değişikliklerinde yaşanan heyecanlardan eser yoktur artık. Herkeste bir bedbinlik ve yılgınlık hali görülür. Hemen hemen her ay bir şeyhülislam değişikliği yaşanır. Âl-i Osman Devleti'nin mânevi ayağı olan Fetva Kapsu çöker.

16 Mart 1920 Pazar sabahı İngilizler İstanbul'u işgal eder, Şehzadebaşı'nda silah sesleri duyulur. Şeyhülislam Haydarizâde İbrahim Efendi de gözyaşları içerisinde pencereden bakar. Cellat Taşı, o güne kadar böylesine sürekli ve içten bir ağlayış görmemiştir. Daha önce Tahir Efendi ve Ziyaüddin Efendi'nin gözlerinde gördüğü yaşlar bir an içerisinde görünüp kaybolan yaşlar olmuşlardır. Bu sefer tüm Fetva Kapsu personeli ağlar. İşgal haberini alan Fetva Kapsu derin bir sessizliğe bürünür. İşgalden bir hafta sonra Şeyhülislam İbrahim Efendi Fetva Kapsu'ndan çıkıp giderken kimse onu uğurlamaz. Bundan sonra Fetva Kapsu'na gelen iki şeyhülislamdan ilki Tokatlı Mustafa Sabri Efendi, ikincisi ise Dürriizâde Abdullah Efendi'dir. Fetva Kapsu'nda en çok sıkıntıyı çeken şeyhülislam olan Abdullah

Efendi fazla dayanamayarak yirmi gün sonra çekip gider. 31 Temmuz günü şeyhülislam olarak dördüncü kez Fetva Kapusu'na gelen Mustafa Sabri Efendi iki ay sonra ortadan kaybolur.

İstanbul'un işgali karşısında gözyaşları içerisinde pencereden bakan Şeyhülislam Haydarizâde İbrahim Efendi, işgal haberini alan Fetva Kapusu'nun derin bir sessizliğe bürünmesi, işgalden bir hafta sonra Şeyhülislam İbrahim Efendi Fetva Kapusu'ndan çıkıp giderken kimsenin onu uğurlamaması ve bundan sonra Fetva Kapusu'na şeyhülislam olarak gelen isimler hep Cellat Taşı'nın gözünden aktarılmaktadır. Şeyhülislamlık makamındaki düzensizliğe vurgu yapılır.

Günlerden 26 Eylül 1920 tarihi yaşanırken Rumeli Kazaskeri Mehmet Nuri Efendi Fetva Kapusu'na şeyhülislam olarak döner ancak daha önce görülmedik ve duyulmadık bir şekilde onun sırtında şeyhülislamlık kürkünün olmadığını gören ulemâ efendiler çok şaşırır. Şeyhülislam beyaz şeyhülislamlık kürkü yerine geniş kollu ve uzun, kocaman bir cübbeyi andıran siyah bir biniş giymiştir. Onun yirmi bir günlük görev süresi boyunca Fetva Kapusu daha fazla yalnızlığa ve sessizliğe bürünür. Takvimler 17 Ekim 1920'yi gösterdiğinde Mehmet Nuri Efendi siyah binişini çıkarır ve sivil elbiseleri ile Fetva Kapusu'ndan ayrılır. Fetva Kapusu on gün boyunca yeni şeyhülislamını bekler. 27 Ekim Pazar günü Mehmet Nuri Efendi bu kez sırtında bembeyaz bir kürk, başında kocaman ak sarığı ile gelir. Üstelik bu defa kendisini karşılamaya gelenlere gülümser. Bir zamanlar yeniçerilerin tümen tümen öldürüldüğünü gören, ardından devletin dağılışına tanık olan, şimdi de devletin can çekişmesini seyreden Cellat Taşı, Fetva Kapusu'ndaki ulemâ efendilerin sevinçlerinde bir bildikleri olduğunu düşünerek onların sevinçlerine katılır.

Ertesi gün yani hükümetin kuruluşunun ikinci günü Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa yeni şeyhülislamı ziyarete gelir. Bir sadrazamın, daha hükümetin kuruluşunun ikinci günü yeni şeyhülislamı ziyareti görülmüş şeylerden değildir. Hafta boyunca süren sevinç cuma günü daha da artar. Anadolu'da direniş başlamıştır. Bunu gören İstanbul bir bayram sevincine uyanır. Anadolu heyecan ve imanla ayağa kalkmıştır. Cellat Taşı, Sultan Mahmut eliyle çizilen yanlış ve kötü kaderin bir daha geri gelmemek üzere tarihin derinliklerine gömüldüğüne ve İslâm-Türk tarihinin kaldığı yerden tekrar başlayacağına inanır. Ayrıca bir başka Hacı Bektaş-ı Veli'nin

geleceğini ve Anadolu'nun yiğit askerini zaferden zafere koşturacağını düşünür. Yunuslar, Hacı Bayramlar, Hacı Bektaşlar ve hattâ Mevlânalar, tüm Anadolu velileri, ölüm döşeginden fırlamaya hazırlanan Türk milletinin yeni manevi mimarlarını gönül huzuruyla bekleyebilirlerdi. Şeyhülislam Mehmet Nuri Efendi'nin beyaz cübbesi, ak sarığı ve gülümseyen nur yüzü, Anadolu'daki uyanışın İstanbul'a yansımalarıdır.

Durali Yılmaz, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesine yer vermesinin ardından İstanbul'un işgali karşısında devletin ve halkın önce bocalama sürecini yaşamasından bahseder. Daha sonra Anadolu'da başlayan direnişin Fetva Kapsu'nda da nasıl bir sevinçle karşılandığına Cellat Taşı'nın gözünden yer verir. Cellat Taşı, bir başka Hacı Bektaş-ı Veli'nin geleceğini ve Anadolu'nun yiğit askerini zaferden zafere koşturacağını düşünür. Türklerin tarihte başlattıkları büyük direnişlerini ve varoluş mücadelesini Durali Yılmaz, tarihi gerçeklikler ışığında ve Fetva Kapsu merkezinde okuyucuya aktarır. Tarihin edebiyattan bir an ayrılmayışı, roman kurgusundaki tarihsel merkezlik ile bir kez daha Durali Yılmaz tarafından ortaya konulur.

Kış boyunca Anadolu'da küffara karşı başlayan direniş büyüyüp gelişir. 1921 yılı baharının umudu ve sevinci, İstanbul'dan dalga dalga tüm Türklük ve İslâmlık âlemine bir yıl boyunca dağıtılır. Bu yılın Ramazanı Fetva Kapsu'na bir başka canlılık ve heyecan getirir. Muhteşem mabet Süleymaniye Cami, Fetva Kapsu'na bakarak, eski günlerin heyecan ve gururunu yaşamaya çabalar. 1922 yılının yaz ayları İstanbul'da olağanüstü bir sevinç ve heyecan yaratır. Anadolu'nun insanlığa haykırdığı zafer müjdesi ile Fetva Kapsu'ndaki kutsal sesler, eylül ayı ortalarında son perdeye ulaşır. Hatta bir gece Cellat Taşı'nın etrafında saf tutan yeniçerilerin ruhları bile şükür secdelerine kapanırlar.

Düşmana karşı direnişin Türklük ve İslâmlık âlemine umut ve sevinçle yansımaları ve Fetva Kapsu'nda süren canlılığa işaret eden Durali Yılmaz, Süleymaniye Cami'nin çabasına da vurgu yapar. Eylül ayı ortalarında yeniden yeniçerilerin ruhlarının görünmesini ve şükür secdelerine kapanmalarını okuduğumuz vakit Durali Yılmaz'ın fantastik sahneleri roman boyunca sürdürdüğünü ve böylelikle roman içerisinde bir bütünlük sağladığını görürüz.

Romandaki fantastik anlatımın tutarlılığını bir kez daha gördüğümüzde eserin çocuk edebiyatı dili ile yazıldığını söylemek mümkün görünmektedir. Roman hem çocuklara hem de yetişkinlere aynı zamanda hitap edebilmektedir.

Ekim ayı başlarında aziz İstanbul'un üzerinde şüphe bulutları kümelenmeye başlar. Şeyhülislam Mehmet Nuri Efendi şüphe ile sonuçlanan düşüncelere dalıp gider ve Cellat Taşı bu duruma bir türlü mana veremez. Çünkü o bu günleri sevinilecek ve bayram yapılacak günler olarak görür. Zira Anadolu kötü talihini yenmiştir. Ancak Cellat Taşı, Anadolu'nun İstanbul'u unutmuş gibi olan tavrını anlayamaz ve bir şüphe fırtınasına tutulur. Romanın bu kısmında İstanbul şehri merkezinde bir şeylerin yolunda gitmediği hissedilir.

Aylardan kasım ayı geldiğinde ise Fetva Kapsu artık tam bir sessizlik ve bekleyiş içerisine düşer. 2 Kasım sabahı İstanbul işgale rağmen tekrar işgal edilmiş gibidir. Ezanlarda bir şüphe gizli olduğu gibi insanların bakışlarından bir şüphe okunur. Şeyhülislam Mehmet Nuri Efendi o gün herhangi bir alim olarak Fetva Kapsu'ndan uğurlanır. Onun gidişinden sonra bir yıl boyunca Fetva Kapsu'na ne yeni bir şeyhülislam gelir ne de yeni bir sadrazam uğrar. Çünkü 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmıştır. Cellat Taşı ise bu gelişmeyi 1923 yılının sonbaharının başlangıcında Halife Abdülmecit Efendi Fetva Kapsu'na geldiğinde öğrenir. O gün öğrendiği bir diğer şey Anadolu'nun İstanbul'u bir yana bırakarak kendi başının çaresine yine kendisinin bakmaya kalkıştığıdır. Cellat Taşı ebediyen yeni bir şeyhülislam ve yeni bir sadrazam göremeyecektir.

Tarihsel değişimleri romanın bir parçası kılan Durali Yılmaz, saltanatın kaldırılması hadisesini yine Celat Taşı'nın merkezinde okuyucuya aktarır. Cellat Taşı, bu gelişmeyi 1923 yılının sonbaharının başlangıcında Halife Abdülmecit Efendi Fetva Kapsu'na geldiğinde öğrenir. Görüldüğü üzere tarihsel gerçeklikler ile roman kurgusunun birlikteliği Cellat Taşı merkezinde roman boyunca sürmektedir.

6 Ekim 1923 günü İstanbul işgal ordularından kurtulur. Ancak İstanbul'un bu sevinci 13 Ekim 1923 günü Ankara'nın yeni Türk devletinin başkenti olduğunu bütün dünyaya ilân etmesine kadar sürer. Şimdi İstanbul sıradan bir şehirdir oysa ki bu onun tabiatına aykırıdır. İstanbul'un başkent olma özelliğini yitirdiği gibi bir yıl

önce de Fetva Kapsu yüzyıllar boyunca bir dünya imparatorluğunun mânevi ayağı olagelmiş meşihat makamı olma özelliğini yitirmiştir. İstanbul şehri o kutsal manayı ve dünyaya nizam verici olma manasını kaybeder. Anadolu'dan parlayan umut ışığının sonunda olan budur.

Fetva Kapsu adlı bu romanda temel mekân olan Ağa Kapsu'nun bulunduğu geniş mekân Süleymaniye semti, İstanbul şehrinde ve İstanbul bahsolunan tarihe kadar devletin başkentidir. Romanın bundan sonraki sayfalarında İstanbul'un ve özelinde Cellat Taşı'nın, Fetva Kapsu'nun, Fetva Kapsu'na ev sahipliği yapan Süleymaniye'nin yaşadığı değişimlere yer verilecektir.

Cellat Taşı yeniçerilere eş bir kutsal nefesten güç almış askerler bekleme umudunu kaybeder. Ayrıca artık o, beyaz kürkü en sıkıntılı anlarda Fetva Kapsu'nun büyük avlusunda kurtarıcı bir nur gibi dalgalanan yeni şeyhülislam da göremeyecektir. Fetva Kapsu, kutsal şehrin en ulvî tepesinde, kucağında bir yığın tozlu evrakla pusup kalır. İstanbul ve Anadolu birbirlerine daha bir kuşkuyla bakarlar. Bir zamanların Devlet-i Ebed Müddet'ini göz göre göre elinden kaçırın İstanbul, artık her şeyiyle Anadolu'ya tâbi olmak zorundadır. Fetva Kapsu da yeni yeni fetvalar sunamayacak, Anadolu'dan gelen emirleri uygulayacaktır. Böylelikle İstanbul sessiz ve yenilmiş bir vaziyette 1923 yılı kışına girer.

İstanbul tereddütlü bakışını sürdürürken 3 Mart 1924 tarihinde hilafet kaldırılır. 4 Mart günü Fetva Kapsu ulemâ efendileri uğurlar. Cellat Taşı ise boş avlunun ortasında kara bir leke gibi kalır. Anadolu'nun neler vaat ettiği fakat neler getirdiği anlaşılamaz. Yaşananların büyük bir kurtuluş mu yoksa korkunç bir yıkılış mı olduğu belirsiz ve karanlıktır. 5 Mart sabahı Fetva Kapsu'na gelen kamyona taş binalardaki kâğıtlar ve defterler yüklenir ve oradan götürülür. Cellat Taşı, yüzyıllardır büyük bir itina ile saklanan defterlerin ve evrakların gelişi güzel kamyona yüklenerek bilinmez bir yere götürülmesi karşısında şaşkınlığa düşer. Fetva Kapsu kendisini tarihe bağlayan evrakları elinden geçirir, ona kimseler sahip çıkmaz. İmparatorluk yıkılmıştır ve onun mirasının yağma edilişi söz konusudur.

Durali Yılmaz'ın Cellat Taşı'nın gözlemi ve şaşkınlığı üzerinden yüzyıllardır büyük bir itina ile saklanan defterlerin ve evrakların gelişi güzel kamyona yüklenerek

bilinmez bir yere götürülmesine bir eleştiri getirdiğini söyleyebiliriz. Oysa giden tüm evraklar sayesinde Fetva Kapusu kendisini tarihe bağlamakta idi. En başından beri söylediğimiz üzere Durali Yılmaz, yaşanan olayları tarihi bir sıralamayla roman kurgusu içerisinde okuyucuya aktarır. Bir imparatorluğun yıkılışı ise büyük bir tarihsel gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun mirasına kimselerin sahip çıkmadığı vurgulanır.

Yazın habercisi mayıs ayının ilk sıcaklarıyla beraber Fetva Kapusu'na yeni misafirler gelir. Gelenlerin başındaki siyah cübbeli ve ak sarıklı Hasan Fehmi Efendi, İstanbul müftüsüdür. Artık üç katlı şeyhülislamlık binası İstanbul Müftülüğü'ne verilmiştir. Müftülük kadrosu sadece müftülük binasını bile dolduramaz. Bu kadro bir müftü, bir müsevvit ve birkaç memurdan ibarettir. Ayrıca geceleri müftülükte kalmazlar, şehrin başka semtlerinde bulunan evlerine giderler. Görünürde gerek müftü ve gerek müftülük memurları burada birer sığıntı gibidirler. Cellat Taşı, müftülük memurlarının aralarında kendisi hakkında konuşulanları merak bile etmez.

Durali Yılmaz, Fetva Kapusu'nun yaşadığı tarihi değişimleri romanında detaylı olarak anlatmaya devam eder. Artık şeyhülislamlık binası İstanbul Müftülüğü'ne dönüşmüştür Bir diğer değişim müftü ve diğer memurların geceleri müftülükte kalmayıp şehrin başka semtlerinde bulunan evlerine gitmeleridir.

Fetva Kapusu'na sonbahar başlangıcında başka konuklar da gelir. Fesli, pantolonlu ve ceketli bu gençler müftülüktekilere yukarıdan bakarlar. Eylül sonlarında onların geliş sebepleri anlaşılır. Müftülük dışındaki ahşap binalar genç kızlarla dolar, çünkü bir kız lisesi faaliyete geçmiştir. Artık müftülük tam bir sığıntı halini alır. Semti dolduran büyük ahşap binalar sustukça, kızların cıvıltıları ve kahkahaları etrafı çınlatır.

Romanda yer verilen sıradaki tarihi değişim Fetva Kapusu'nda İstanbul Müftülüğü'nün yanında İstanbul Kız Lisesi'nin faaliyete geçmesidir.

Sonbaharın ilk soğukları başlarken müftülük memurlarının ve kız lisesi öğretmenlerinin başlarındaki fesler yerlerini şapkalarla bırakır. Bu değişim müftü efendiye de yansır, o da pantolonu, ceketini ve şapkasıyla Fetva Kapusu'nda boy gösterir. Her ne kadar buraya Fetva Kapusu denilse de avluyu çevreleyen binalar, kız

lisesi ve müftülük tarafından işgal edilmiştir. Bu duruma en çok Cellat Taşı şaşırır, çünkü o, Anadolu’da başlayan direnişin başarıya ulaşmakta olduğunu öğrendiğinde, yeniden yiğit askerlerle karşılaşma hayalleri kurmuştur.

Tarihimizde yaşanan şapka kanununun roman kurgusunun bir parçası yapıldığını görürüz. Tarihin farklı dönemlerinde yaşanan tarihsel gerçeklikler roman kurgusu ile bütünleşmeye devam etmektedir.

Süleymaniye semtindeki ahşap köşklere oturan ulemâ efendiler ve eski devlet büyükleri emeklilik haklarını bile alamazlar. Onlar tam bir yılgınlık ve terk edilmişlik içinde ömür sürdürürler ve Fetva Kapusu binalarını dolduran kızların taşkınlıklarını hazmedemezler. Tüm İslâm âleminin saygı duyduğu Süleymaniye semtinde bulunan Fetva Kapusu’nda şimdilerde sabahlara kadar eğlenceler tertip edilir, kızlar oynak türküler ve şarkılar söylerler. Böylelikle Süleymaniye semti değişik bir havaya büründürülmeye çalışılır. Müftü efendinin ve müftülük memurlarının en ufak bir mânevi ağırlıkları yoktur. Muhteşem mabed Süleymaniye Cami’nin ise dünyaya küsmüş gibi bir hali vardır. Süleymaniye semtinden başlayan göç neticesinde ihtiyar âlimler ve müderrisler ile bir zamanların kudretli paşaları konaklarını terkedip, uzak ve تنها köşelerde hayatlarının geri kalan sayılı günlerini geçirmek üzere giderler. İki yıl içerisinde, Süleymaniye’de kimseler kalmaz.

Tüm İslâm âleminin saygı duyduğu Süleymaniye semtinde yaşayan devlet adamlarının, âlimlerin ve müderrislerin getirdiği canlılık ve hareketlilik mazide kalmıştır. Süleymaniye semtinin zamanla geçirdiği dönüşüm romanın geçtiği dış mekân olması özelliğinden ötürü oldukça önemlidir ve romanda bu konuya da detaylı olarak değinilir.

İstanbul Kız Lisesi’nin kızları ise Cellat Taşı’nın farkında olmadıklarından onun önünden geçerken bile şakalaşıp gülüşürler. Fakat ne bu durum ne de müftülük memurlarının kendisinin önünden geçerlerken birbirlerine bir şeyler anlatmaları Cellat Taşı’nın ilgisini çeker. O, eski günleri hatırlamaya çalışır. İlkbahar sıcakları yeni yeni başlamışken bir hafta sonu akşamı birden Fetva Kapusu binalarını alevler sarar. İçeridekiler dışarıya fırlarlar. Fetva Kapusu binaları sabaha kadar hınçla ve öfkeyle yanar. Yangın sonrasında müftülük binası ile hâlâ içinde eski kadınların

defterlerini ve bazı şeyhülislamlık evraklarını saklayan iki taş bina geride kalır. Öteki binalar içlerindeki eşyalar ile kül olur. Böylece önce mânasını yitiren, sonra da bir yangın felaketine uğrayan Fetva Kapusu Süleymaniye'den uçup gider. Süleymaniye semti Devlet-i Ebed Müddet'in tipik bir yıkıntısı olarak gözler önüne serilir. Müftü ile birlikte öteki memurlar, yangından kurtulan şeyhülislamlık binasında görevlerini sürdürürler.

Kısa zamanda Süleymaniye semtini dolduran boş konaklar, çingeneler ve şehrin ayak takımı tarafından işgal edilir. Süleymaniye tam bir çöplük halini alır. Buranın yeni sakinleri şamatacı ve ahlâksız takımındandırlar ve semti gece gündüz gürültüleri ile doldururlar. Yeni düzenin kendisine sunduğu hayatta Fetva Kapusu, kucağına aldığı Cellat Taşı ile beraber, dışarıdaki gürültü ve patırtıları dinler. Süleymaniye'nin bakırcı dükkânları ve depolarla dolması ile beraber burada oturanların şamatasına çekiç sesleri ve motor gürültüleri eklenir. Müftülükte çalışanlar ise artık tam bir yabancı gibidirler.

Eski Süleymaniye'nin bir hayli değişime uğradığını ve bu değişimin olumlu bir yönünün bulunmadığını söyleyebiliriz. Eskiden devlet adamlarına, âlimlere ve müderrislere ev sahipliği yapan Süleymaniye semti, çekiç sesleri ve motor gürültüleri ile dolar ve çöplük halini alır. Durali Yılmaz, Süleymaniye'nin yaşadığı değişimleri detaylı olarak anlatır.

Fetva Kapusu'nun yanan binaların yerinde bir "L" harfi şeklinde uzun ve yüksek beton bir bina yükselir. Yeni yapılan bina, İstanbul Üniversite'sinin fen bölümüne giren öğrencilerinin ilk senelerinde derslere devam ederek bazı ön bilgiler edindikleri Botanik Enstitüsü olur. Büyük avluya dışarıdan getirilen topraklar üzerinde çeşitli bitkiler ve rengârenk çiçekler dikilir. Cellat Taşı ise hâlâ eski yerinde durur.

Yazar, yapılan bir diğer yenilik olan Botanik Enstitüsü'nün inşasına da değinir. Durali Yılmaz, Fetva Kapusu'nun yıllar içerisinde yaşadığı değişimleri tarihi bir sıralama ve kurgu içerisinde okuyucuya aktarır. Böylelikle okuyucu hem özelinde eski adıyla Ağa Kapusu yeni adıyla Fetva Kapusu ve Süleymaniye semti hakkında

hem de genelinde Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlaması, yeniçeri ocağının bozuluşu ve yeni bir Türk devletinin kuruluşu hakkında bilgi edinme imkanı bulur.

Cellat Taşı ise hâlâ eski yerinde durur. Üniversiteden buraya gelen kız ve erkek öğrenciler avluda omuz omuza oturup ders çalışırlar. Bazıları da Cellat Taşı'nın üzerine oturarak çalışmalarını sürdürür. Zamanla müftülükte çalışanlar da Cellat Taşı'na bakarak aralarında konuşmaktan vazgeçerler ve gizliden gizliye buranın yeni konuklarına bakmaya başlarlar. Cellat Taşı, herkesin gözünde sıradan bir taş olur. İhtişamı ve heybeti ile semti dolduran Süleymaniye Camii bile kimsenin dikkatini çekmez. Minarelerinde okunan ezanlar ne Fetva Kapusu'ndakilere ne de semtin eski sokaklarında oturanlarına bir şey söyler. Sadece cuma günleri beş on kişi ulu mabedi hatırlar ve ziyaret eder.

Bir zamanlar Süleymaniye semti Anadolu'da parlayan ümit ışığını Kur'an sesleri ve dua fısıltılarıyla güçlendirmeye çalışmıştır. Buradan fişkıran mermer medeniyeti, artık anlamsız bir külçe halinde yığılıp kalır. Bu haliyle Süleymaniye semti, bambaşka bir medeniyeti sergiler.

Aziz İstanbul, ikiye bölünmüştür, iki ayrı ruh haline gelmiştir. İhtiyar İstanbul'un tek sığınağı tarihî bir sabırdır. Genç İstanbul'unsa beklemeye ve sabra tahammülü yoktur. Yeni başkent ise daha akıllıca davranır ve genç İstanbul'a bir yeşil ışık yakarak, onu avutmasını ve susturmasını bilir. Bu iki delikanlı şehrin birbirlerine karşı davranışları, zaman zaman bütün ülkeyi tedirgin eder. Muhteşem İstanbul'un Beyazıt'ı, genç ve toy İstanbul'un Hürriyet Meydanı karşısında giderek direncini yitirir. Başkent'in Kızılay Meydanı ile Yeni İstanbul'un Hürriyet Meydanı, bazen aynı şarkıyı mırıldanarak, bazen de ayrı şarkıları çalarak yaşar. İhtiyar Anadolu da bazen bunlara, bazen tarihin çukuruna gömülmekte olan muhteşem İstanbul'un iniltilerine kulak kesilir. Ama o, bir türlü nihai kararını veremez, bekler hep bekler. Derken, genç ve toy İstanbul, yavaş yavaş Süleymaniye'ye iner. Süleymaniye, bu heyecanlı delikanlıya karşı fazla direnemez. Bir zamanlar her şey yön vermiş olan muhteşem konaklar, serpilip gelişen genç İstanbul'a nuru silinmeye başlamış gözleriyle acı acı bakmaktan başka bir şey yapamazlar. Bu ahşap konaklar yerlerini delikanlı İstanbul'un beton binalarına bırakırlar. Süleymaniye semti, bir tek adını kurtarabilir.

Durali Yılmaz, İstanbul'un ikiye bölündüğünü ve iki ayrı ruh haline geldiğini söylerken İstanbul şehrini ihtiyar İstanbul ve genç İstanbul olarak iki farklı kişileştirmeye uğratır. İstanbul şehrinde pek çok şeylerin yeni dönemde değiştiğine vurgu yapar. Muhteşem İstanbul'da Beyazıt semti bir mekân olarak ön plana çıkarken Yeni İstanbul'da Hürriyet Meydanı göz önündedir. Süleymaniye semtinin mekânsal dokusu da değişimden nasibini alır ve ahşap konakların yerini beton binalar alır.

Cellat Taşı'nı kucağına almış olan Fetva Kapsu, yarı müftülük, yarı Botanik Enstitüsü olarak varlığını sürdürür. Avlu kapısının iki yanındaki taş binalar, tozlu tarih sayfalarını sımsıkı kucaklamış bekler. Genç İstanbul, her ne kadar Süleymaniye'yi dize getirmiş olsa da taş binaların içinden muhteşem İstanbul, asırlara sığmayan gür sesiyle konuşmaya devam eder. Avlu kapısının içinde ve dışında titreşip duran mermer levhalar, hâlâ muhteşem İstanbul'un yaşadığını ilân eder. Cellat Taşı, mermer âbidelerinin insanlığa yepyeni bir muştı taşıyabileceğine inanır.

Toy İstanbul, Süleymaniye'ye el attığından beri Süleymaniye Camii'nin bu semtten kopmuş bir hali vardır. Namaz vakitlerinde beş on kişilik cemaat ulu mabedin sessizliğini bozmaya yetmez.

Sıcak bir yaz günü Cellat Taşı, Şifahane sokağından Fetva Kapsu'na doğru yaklaşan gürültüyü duyar. Bu gürültünün nedeni, Cellat Taşı'nı bulunduğu Fetva Kapsu avlusundan alıp götürmek için gelen vinçtir. Vinç, Cellat Taşı'nı Şifahâne duvarının dibindeki çınar ağaçlarının altına bırakır. Sonra da ardına bakmaksızın gider. Şimdi Cellat Taşı'nın hemen arkasında Şifâhâne'nin boz renkli taş duvarları, önünde de Fetva Kapsu'nun yüksek sarı duvarları vardır. Bulduğu bu yer adeta bir zindanı andırır. O, buraya getirilişinin sebebini bir türlü çözemez. Belli ki genç İstanbul; muhteşem İstanbul'a sarılan her şeye kesin olarak tavrı almıştır. Cellat Taşı, taş binalardan hâlâ tarihin kesilmeyen sesini duyar. O binalarda muhteşem İstanbul'un iniltileri ve ona bağlı olarak Devlet-i Ebed Müddet'in derinden derine duyulan sesi vardır.

Cellat Taşı, roman kurgusu içerisinde uzun bir aradan sonra mekânsal bir değişime uğrar. Dileyen okuyucu yakın zamana kadar gerçekten de Cellat Taşı'nın, İstanbul Müftülüğü'nün avlu giriş kapısının karşısındaki ağaçların altında olduğunu öğrenebilir.

Akşam oldukça Süleymaniye'deki dükkanlarda çalışanlar, küçük gruplar halinde Şifahâne sokağı ve Fetva Yokuşu boyunca yürüyerek evlerine giderler. Fakat bir kerecik olsun dönüp Cellat Taşı'na bakmazlar. Bu durum Cellat Taşı için bir başka yıkım olur. Çünkü o, bu zamanın insanların kendisiyle bir alış-verişlerinin olmadığını bilir ama işin bu noktaya kadar varabilmiş olduğuna inanamaz. Yüzyıllar boyunca en canlı ve en heyecanlı bir hâlde yaşamış muhteşem İstanbul gitmiş, onun yerine anlık heyecanları yaşamaktan öte bir hüneri olmayan genç İstanbul gelip yerleşmiştir. Bir zamanların Kur'an sesleri ve dua fısıltıları silinmiş, ortalığı bir sessizlik kaplamıştır. Artık Cellat Taşı, bulunduğu yerde herhangi bir mermer parçasından farksızdır.

Yaşanılan tarihi değişimlerden en çok etkilenenlerden birisi de elbette ki romanın baş kahramanı olan Cellat Taşı'dır. Bir zamanlar yeniçerilerin korkulu rüyası olan Cellat Taşı'na şimdilerde kimseler dönüp bakmamaktadır. Fetva Kapsu'nda Cellat Taşı'nın ve ulemanın dinlediği Kur'an sesleri yerini sessizliğe bırakmıştır.

Cellat Taşı bir hafta kadar bulunduğu yeni yerinde kalır. Sıcak bir yaz gününün bitiminde Cellat Taşı, Fetva Yokuşu'nu tırmanan birini görür. Cellat Taşı'nın tam yanında duran çocuk elinde tuttuğu kovanın içindeki çöpleri Cellat Taşı'nın üzerine döker. Yemek artıklarını, kâğıt parçalarını ve cam kırıklarını üzerinde hisseden Cellat Taşı için bu an hayatının en acı ve en kötü anıdır. Oysa ki o, toprak altından çıkartıldığından beri insanlara hep sevgiyle bakmıştır. O, çocuğun kendisiyle alıp veremediği şeyin ne olduğunu anlayamaz. Ayrıca bu çocuğun onun bir zamanların Cellat Taşı olduğunu bilmesine de imkân yoktur. Ertesi sabah Fetva Yokuşu boyunca gelenler, günlerden beri ilk kez başlarını çevirip Cellat Taşı'ndan tarafa bakarlar. Fakat bu bakışların nedeni insanların duyduğu kokudur, yoksa kimsenin Cellat Taşı'na aldıracağı yoktur. Cellat Taşı, bu bakışlar altında ezilir ve kimseler onun üzerindeki çöpleri gelip almaz. Günün sonunda, çevredeki

dükkânlarda çalışan çocuklar, birer birer gelerek çöp kovalarını Cellat Taşı'nın üzerine boşaltırlar. Çalışanların gitmesinden sonra ise bu defa da çevredeki evlerde oturanlar çöplerini getirip Cellat Taşı'nın üzerine boşaltırlar. Artık burası semtin çöplüğü olur.

Uzun süredir bir işlevi ve kullanım şekli kalmayan Cellat Taşı, artık onu kimseler tanımadığı için önemsiz ve herhangi bir taş olarak muamele görür. Zamanında üzerinde nice başların kesildiği Cellat Taşı, semtin çöplüğüne dönüşmüştür.

Alışılmış çöp dökme merasiminin tamamlandığı bir akşam, Cellat Taşı bir haftadır üzerinde biriken çöp yığınının rağmen okunan ezanı dinler. Beton binalarda oturanlar duymadığı halde o duyabilir. Ezan bittikten sonra biri tarafından üzerindeki çöp yığını ateşe verilir. Yarım saat kadar süren bu yangının ardından Cellat Taşı kendisini kızgın küller ortasında bulur. Onun kara yüzü tekrar dünyaya açılır. Yangın, Cellat Taşı'nın tam tepesindeki İstanbul çınarlarının yapraklarını yakar, kimisini de kurutur. Bu manzara karşısında Cellat Taşı'nın içi kin ve öfkeyle dolar. Taş binaların yerli yerinde olduğunu görünce ise sevinir. Taş binalar hâlâ tarihin derinliklerinden ses verirler fakat onların sesi çınarlarınkı ile karışmaz; artık Süleymaniye'de yayılan sadece bir iniltidir.

Yangının neticesinde Cellat Taşı'nın kenarlarındaki çukurluk, cellat satırının bağrında açtığı iz ve bir zamanlar mermerci tarafından bir kenarında açılmış olan oyuk, yanmış çöp artıklarıyla ve küllerle dolar. Böylece yüzünün görünümü düz bir şekil alır. Köşeleri de islenip karardığından artık bulunduğu yerde siyah bir kütle gibi durur. Ertesi sabah Süleymaniye'deki dükkânlara çalışmaya gelenler yine onunla ilgilenmezler. Her zamanki gibi Cellat Taşı, yine kimselerin dikkatini çekemez. Bu sabah bir yangın artığı olarak gözler önünde olmak Cellat Taşı için dayanılır şey değildir. O hâlâ kendisine oynanan bu garip oyunların sebebini anlayamaz.

Kuşluk vaktinde gelen çöp kamyonundan inen iki çöpçü işlerini yaparlar. Onlar da Cellat Taşı'na aldırılmazlar. Cellat Taşı'nı şaşkınlığa düşüren şey ise, insanların hem kendisiyle ilgilenmez görmeleri hem de onu rahat bırakmamalarıdır. Bu durum onu deli eder. Çöpçüler sadece Cellat Taşı'nın

etrafındaki külleri ve yanık artıklarını toplarlar. Onun üzerindeki temizlemek akıllarına bile gelmez. Cellat Taşı melül ve mahzun bakarken çöpçülerden biri elindeki küreği hızla Cellat Taşı'nın üzerine vurur. Küreğin Cellat Taşı'nın kenarına inmesiyle onun gövdesinden büyücek bir parça kopar. Parçanın koptuğu yerden gülümseyen bir beyazlık fışkırır. Bu beyazlığı gören çöpçülerden biri Cellat Taşı'nın iyi bir mermer olduğunu ve belli ki eski zamandan kalma bir taş olduğunu söyler fakat o da onun niçin oraya bırakıldığını anlayamaz. Sonra iki çöpçü, küreklerini Cellat Taşı'nın üzerine vurarak iyice temizlerler. O gün akşama kadar Cellat Taşı'ndaki gülümseyen beyazlık yine kimselerin dikkatini çekmez. Artık bir değişim fırtınasına tutulmuş olan Süleymaniye'nin Cellat Taşı'nın gülümsemesinden öğreneceği hiçbir şey yoktur.

Gövdesinden bir parça yitiren Cellat Taşı'nın bu durumdan öğrendiği şey, insanların onun ne olduğunu çoktan unutmuş olmalarıdır. Hatta gövdesinden o parça kopmasaydı belki de ne tür bir taş olduğunu bile anlamayacaklardır. Ancak mermer olduğunu anlamaları da bir sonuç getirmez çünkü insanlar, mermerlerin dilinden anlamazlar. Artık onlar, mermer medeniyeti ile olan bağlarını kesinlikle koparmışlardır. Zaman akarken Cellat Taşı, parça parça bizzat kendini yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Çünkü çöpçüler küreklerini ona vurarak temizlemeyi âdet edinirler. Cellat Taşı'nın yitirdiği parçalar bazen de çöpçülerin kürekleriyle kamyonun içine atılır. Böylece Cellat Taşı, çöp kamyonunun kasasında parça parça bilinmeyen bir yerlere taşınır. Cellat Taşı küçüldükçe küçülür. Bu düpedüz bir yok oluşturmaktır. Cellat Taşı'nın içine dolan sonsuz hasret, geçmiş günlere veya muhteşem rüyalara duyulan hasret değil; kendi varlığına olan bir hasrettir. Şimdi Cellat Taşı için hasretlerin en dayanılmazı işte bu hasrettir. Artık Cellat Taşı, tüketmek üzere olduğu şeyin görevi değil de bizzat kendi olduğunu açıkça görür.

Cellat Taşı'nın kırıldığı günden sonra Süleymaniye'de hızlı bir yıkılış ve çöküş başlar. Bu yıkılış ve çöküş, Fetva Yokuşu'nda daha belirgindir. Muhteşem İstanbul ile genç İstanbul'un amansız mücadelesi cereyan eder. Geceleri çınarların şarkısına ve beton binaların iniltisine bir başka ses eklenir. Bu ses yatsı namazından hemen sonra Fetva Kapusu'na inen kutsal ruhların sesidir. Cellat Taşı bu ruhları göremese de seslerini tanır. Bu sesler, yıllar yılı içli dışlı olduğu yeniçerilerin,

şeyhülislamın, kazaskerlerin, kadıların ve öteki sarıklı ulemanın ruhlarının sesleridir. Ancak bu ruhlar ne Cellat Taşı'nın ne de çınar yapraklarının yanına uğrarlar, onlar doğruca Fetva Kapsu avlusuna giderler. Gece boyunca müftülük binası ile taş binaların içinde dolaşıp dururlar.

Romanın bu kısmında çınarların şarkısından, beton binaların iniltisinden ve Fetva Kapsu'na inen kutsal ruhların seslerinden bahsedildiğini gördüğümüz vakit roman boyunca karşımıza yer yer çıkan fantastik sahnelerden biri ile daha karşı karşıya olduğumuzu anlarız. Durali Yılmaz'ın sergilediği fantastik anlatımı ve çocuk edebiyatı dilini bir kez daha düşündüğümüzde, eserin içerdiği tarihsel unsurlarla beraber çocukların da ilgisini çekebileceğini bir kez daha hatırlatmak isteriz.

Her gece Fetva Kapsu'nda toplanan ruhların arasından birisi sürekli inler, sürekli tevbe ve istiğfar eder. Bu, Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi'nin ruhudur. Cellat Taşı ise onun sesini her duyuşta irkilir ve ağlamaklı olur. Hayatta iken sürekli bir pişmanlığı yaşayan Tahir Efendi, ölümsüz ruhuyla da bu nedameti yaşamağa devam eder. O, Fetva Kapsu'nun garip halini gördükçe daha çok inleyip âh eder. Bütün olaylar sanki o ünlü intikam gününü hazırlayan fetvadan kaynaklanmış gibi, Tahir Efendi'nin ruhu ağlar. Yeniçerilerin ruhu ise, onun karşısında saygıyla dolanırlar ve susarlar. Geceleri eski ihtişamlı günlerine uyanan Fetva Kapsu, gündüzleri ihtişamını ve mânevi havasını kaybeder. Ne Süleymaniye Camii, ne Muhteşem Süleyman'ın türbesi ne de Mimar Sinan'ın mütevazı mezarı gündüzleri Süleymaniye'ye inen amansız kâbusu önlemeye yeter.

Romanın bu sahnesinde karşımıza çıkan kahraman Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi'nin, isyan neticesinde yakalanan yeniçerilerin öldürüleceklerine dair olan fetvayı veren isim olduğunu hatırlarız. O fetva neticesinde binlerce yeniçeri idam edilmiştir.

Sonunda yıkılış ve çöküş gözle görülür hale gelir. Her gün gövdesinden bir parçayı yitiren Cellat Taşı gözler önündedir ama genç İstanbul acımasızdır ve onun yeni sâkinleri kör ve sağırdırlar. Yıkılış hızlandıkça kutsal ruhlar daha sık görünürler, daha emin olarak dolanırlar. Öyleyse yıkılış ve çöküş sadece görünüştedir ve geçicidir. Mânâda ve ulvi ruhlarda o büyük ihtişam devam eder.

Dünya ile ilgisi kesilen Cellat Taşı ufalanır, ufalanır ve parça parça çöp kamyonları ile şehir dışına taşınır. Bu parçalar sanki bir büyük imparatorluğun son kalıntılarıdır ve gözlerden uzakta saklanmaya çalışılır. Geceler boyunca buralarda dolanan kutsal ruhlar, bir zamanlar etrafından ayrılmadıkları Cellat Taşı'nı unutmuş gibidirler. Öyleyse onlar görüneni değil görünmeyen bir büyük mânâyı kurtarmaya ve yaşatmaya çalışmaktadırlar. Bu mânâ bir zamanlar bir başka Fetva Yokuşu'nda kazanılan, sonunda yine bir Fetva Yokuşu'nda yitirilen ezeli ve ebedi bir mânâdır.

Ağustos ayının bir cuma gecesi Fetva Kapsu'nun avlusunda dolanan ruhlarda olağanüstü bir hal görülür. Sanki her biri bir yerlere koşar, Süleymaniye'nin gökleri kanat sesleri ile hışırdar. Taş binalardaki tozlu defterler görünmeyen eller tarafından durmadan açılıp kapanır. Genç İstanbul'u tamamen silip süpüren ve buralara yeni bir hava veren bu olağanüstü hale bakan Cellat Taşı heyecanla bekler. O gece yarısına doğru Fetva Kapsu avlusundan havalanan ruhlar, akın akın çınar ağaçlarının üzerine yerleşmeye başlarlar. Mehmet Tahir Efendi'nin ruhu da dahil olmak üzere tüm ruhlar bir bekleyiş içerisindeyler. Derken çınar ağaçlarının üzerine bir başka ruh ordusu konar. Bunlar Bektaşî Dedelerinin ruhlarıdır. Öteki bekleyen ruhlar yeni gelenleri saygıyla karşılar. Yeni gelenlerin arasında nur gibi parlayan biri vardır ki o Hacı Bektaş-ı Velî'dir. Dedelerin ve yeniçerilerin ruhları o ruh etrafında âdeta birer pervane kesilir. Ruhlar hep beraber "hû" çekerler. Sonra Hacı Bektaş-ı Velî uzun ve geniş cübbesini savurarak, gittikçe yaklaşan daracık pantolonlu, gözalcı pelerinli ve kırmızı fesli Sultan Mahmut'a doğru saygıyla yürür. Bütün ruhlar "Devletlü Sultanımız" diyerek Sultan Mahmut'un ruhunu karşılarlar. Sultan yorgun ve bitkin bir haldedir. Gözlerinde bitmeyen bir hüznü vardır. Süleymaniye semtini dolduran beton binaları, görünümü tamamen değişmiş Fetva Kapsu'nu ve sessizliğini sürdüren Süleymaniye Camii'ni gören Sultan Mahmut'un gözleri dolar. Bunu gören Mehmet Tahir Efendi'nin ruhu tekrar eski iniltilerine ve hıçkırıklarına başlar. Sultan Mahmut bakışlarını ihtiyar şeyhülislamına çevirir ve üzerindeki elbiseleri yırtmaya davranır. Bu manzara karşısında Hacı Bektaş-ı Velî bir duaya başlar. Duasını bitirdikten sonra gelip, Sultanın önünde el bağlar. Büyük velî şöyle konuşur:

“Devletlû Hünkârımız, üzülmeyiniz, umutsuzluğa kapılmayınız. Her şey Cenab-ı Hakk’ın takdiri üzere deverân eder. Kendi kendinizi suçlamayınız. Ülkenizin bu haline sebep, sadece sizin hatanız değildir. Bir büyük imtihandır bu. Allah’ın vaadi haktır ve gerçektir. Sonunda bütün velîler harekete geçeceklerdir ve benim sevgili Yeniçerilerim onların emrinde olacaklardır. Bunca velîyi koynunda saklayan bu aziz vatan, ergeç kötü kaderini yenecektir. O zaman da sizin yaptığınız o büyük hata düzelecek ve bu millet tekrar kendi asliyetine dönecektir.”²²

Bu sözleri dinledikten sonra Sultan Mahmut, yüzünde beliren acı bir tebessüm ve gözlerinde parlayan ümit ışığıyla koca veliye bakar. Hacı Bektaş’ın gözlerinde yarınları görüyormuş gibi bir derin mânâ vardır. Sabah ezanıyla beraber Süleymaniye semalarını bir “hû” sesi doldurur. Ezan biter bitmez ruh orduları kanat çırparak giderler.

Bu kutsal geceden sonra Süleymaniye’de bir ümit ışığı yanar. Cellat Taşı her gün vücudundan bir parça yitirse de artık aldırılmaz. Çünkü Hacı Bektaş-ı Velî’nin sözleri buralara yarınları aydınlatan bir ümit ışığı serpmiştir.

Romandaki tarihsel gerçekliklerin roman kurgusu ile bütünleşmesine ve romanda sergilenen çocuk edebiyatı diline dair çeşitli örnek sahnelere yer verdik. Zira okuyucu, onun romanlarında, tarihsel gerçekliğin, roman kurgusu içerisinde fantastik bir anlatımla ve bir çocuğa anlatır gibi çocuk edebiyatı dili ile izah edildiğine tanık olur. Durali Yılmaz’ın Fetva Yokuşu adlı romanı, edebiyat ve tarihin iç içe geçmişliğine dair farkındalık oluşturur. Romanın son kısmında ise Cellat Taşı’nın akıbetine yer verilir. Hacı Bektaş-ı Velî’nin sözlerinden sonra ise Cellat Taşı, her gün vücudundan bir parça yitiriyor oluşuna aldırılmaz. Hacı Bektaş-ı Velî’nin sözleri yarınları aydınlatan bir ümit ışığı olmuştur.

2.1.2. Kahramanlar

Romandaki kahramanları tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

²² a.g.e., s.236.

2.1.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

Tarihî romanlarda kişilerin anlatılma tarzı çok önemlidir. Hilmi Yavuz, tarihî romanlardaki karakterlerin varlığına dikkat çekerek romancının anlatacağı kahramanı iyi tanınmasını ister. Tarihsel olayın, kahramanın bilinciyle ortaya konularak verilmesi gerektiğini belirtir: "Romancının yapması gereken, belli bir tarihsel olayı karakterlerinin bilincinin içinden vermesidir. Bu önemli. Çünkü tarihsel bir olayın inşa edilmesi demek o romanda bireyin inşa edilmesi demektir. Bireyi ortaya koymadan, birey olduğunu kavramadan, o tarihsel olayı onun bilincinden vermenin olanağı yok. Nasıl görüyoruz o adamı, nasıl bir adam. Önce romancı kendi tiplerini tanımak zorunda. Biz onların dünyaya nasıl baktıklarını bilmeliyiz." (Yavuz, 1997: 70).

Tarihî romandaki tarih faktörünü, çoğu zaman romandaki kahramanın dünyasından öğreniyoruz. Çünkü tarihî romandaki bilginin, tarihî şahsiyetlerin sunulma tarzları, tarih biliminden farklıdır. Kurgunun kendine has sihirli dünyası işin içerisine girer.²³ Durali Yılmaz da tarihsel olayları kahramanın bilincinden verir. Biz okuyucu olarak, onun çoğu kez romandaki başkahramanlar dışındaki kahramanları dahi tarihte yaşamış şahsiyetlerden seçtiğine tanık oluruz. Romanda inşa ettiği bireyin dünyasında ve hayata bakış açısında tarihi görür ve öğreniriz.

2.1.2.1.1. *Cellat Taşı*

Cellat Taşı'nı tarihsel gerçekliği olan kahramanlar arasında sayabiliriz. Aynı zamanda fantastik bir anlatıma olanak sağlayan Cellat Taşı, tarihimizde idam cezasına çarptırılan suçluların infazında kullanılmış, varlığı bilinen, bugün hala Süleymaniye'de İstanbul Müftülüğü'nün avlusunda bulunan bir mermer taştır. Romanda Cellat Taşı düşünceleri, endişeleri, mutlulukları, mutsuzlukları, sevinçleri, acıları olan ve kişileştirme sanatına uğrayan bir baş kahraman olarak karşımıza çıkar. Roman boyunca yaşanan tarihi olaylar ve değişimler Cellat Taşı'nın gözünden okuyucuya aktarılır. Romanın baş kahramanı olarak bir Cellat Taşı'nın seçilmesi çok

²³ Yakup Çelik, *a.g.e.*, (çevrimiçi), 01 Aralık.2018, s. 61 / 13 pdf

orijinal bir fikirdir. Saltanatın göz alıcı noktalarına, saray hayatına ve kazanılan zaferlere yer veren romanların aksine Cellat Taşı'nın üzerinden Osmanlı Devleti'nde yaşanmış acılara, acı olaylara yer verilir.

İstanbul Müftülüğü'nün içerisinde yer alan Cellat taşı

2.1.2.1.2. Padişahlar

“Sözlükte “iktidar sahibi kimse, hükümdar” anlamına gelen Farsça pâdşâh kelimesi (Pehlevîce pâtaḥşa), Osmanlı hükümdarlarının unvanları arasında örfî hükümdarlık sıfatlarını ifade eden başlıca unvan olarak kullanılmıştır.”²⁴

Roman boyunca farklı padişahların saltanat dönemleri ile karşılaşırız. Bazen dönemin padişahı açıkça zikredilir, bazen de verilen diğer ipucu olaylardan okuyucunun padişahın kim olduğunu anlaması beklenir. Biz açıkça adı ve dönemi romanda zikredilen padişahları romanın kahramanları olarak kabul edeceğiz.

Cellat Taşı'nın baş kahraman olduğunu söylediğimiz Fetva Yokuşu adlı bu romanda padişahlar dönemin özelliklerini ve olaylarını yansıtmada bir numaralı yan kahramanlardır. Padişahların tarihsel gerçekliği olan birer kahraman olarak romanda

²⁴ Halil İnalçık, “Padişah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 01 Aralık 2018, c. 34, s. 140.

yer almaları sayesinde romanın tarihi roman olma özelliği artar, tarihsel gerçeklikler romanın kurgusu ile bütünleşir. Olayların tarihi bir sıralama içerisinde verilebilmesi imkanını elde etmede padişah adlarının zikredilmesi mühim ve anlamlıdır. Padişah adlarını takip eden okuyucu, yaşanan olayları bir tarihi akış içerisinde zihninde canlandırabilme imkânı elde eder.

Romanda ilk adı geçen padişah Sultan Genç Osman'dır. Onun çeşitli saldırı ve tacizlerle tahttan indirilişi Osmanlı tarihinin acı bir hadisesi olarak anlatılır. Romanda Sultan Genç Osman'dan sonra tahta geçen I. Mustafa döneminde yeniçeriler serseri mayınlar gibi ortalıkta dolanırlar. Sonra zikredilen padişah saltanat sırası gelen IV. Murat'tır. Onun saltanatında yeniçeriler kuzu gibi olurlar. Çünkü sultan pek çok idam emri vermektedir. Sultan IV. Murat genç yaşta ölür. Yeniçeriler ve ağalar yine korkusuzlaşırlar.

Yazar 1826 tarihini belirttiğinde bu seferki yeniçeri ayaklanmasının tarihimizde Vakay-ı Hayriye olarak adlandırılan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına dair yazıldığını hissederiz ve dönem padişahının Sultan II. Mahmut olduğunu anlarız. İsyân eden yeniçeriler Et Meydanı'nda toplanırken Sultan Mahmut ise bizzat At Meydanı'nda Sancak-ı Şerif'in altındadır. Padişah, yeniçerilere karşı savaş ilân eder. O güne kadar görülmemiş dehşette top ve silah sesleri yankılanır İstanbul'da. Yakalanan ve kelleleri alınan yeniçeriler binlerceyi bulur.

Romanda söz konusu olan bir diğer padişah Sultan II. Abdülhamit'tir. Onun padişahlık dönemi 1876 ile 1909 yılları arasındadır. 1888 yılında Sultan Abdülhamit, Fetva Kapusu'na yeni ilaveler yaptırır. Şer'i Siciller Arşivi kurulur ve binlerce defter ve evrak buraya getirilir. Defterlerin ve evrakların konulacağı her birinde Sultan Abdülhamit Han'ın el emeği olan işlemeli ve zarif ceviz dolapların üstünde sultanın tuğrası olduğunu okuduğumuzda sultanın marangozluk zanaatı ile ilgilendiğine vurgu yapıldığını düşünebiliriz. Sultanın marangoz oluşu, tarihsel bir gerçeklik olarak kurgunun içerisinde yerini alır. Daha sonra ise Sultan Abdülhamit Han'ın, Şeyhülislam Ziyaüddin Efendi'nin fetvasına dayanılarak tahttan indirildiğini okuruz. Ziyaüddin Efendi, bu fetvayı istemeyerek ve sultanın öldürülmesini önlemek için vermiştir. Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesinden sonra hükümetler kurulur, hükümetler yıkılır.

1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılır. Cellat Taşı ise bu gelişmeyi 1923 yılının sonbaharının başlangıcında Halife Abdülmecit Efendi Fetva Kapusu'na geldiğinde öğrenir. Cellat Taşı ebediyen yeni bir şeyhülislam ve yeni bir sadrazam göremeyecektir.

2.1.2.1.3. Sadrazamlar

Sadrazam, Osmanlılar'da devlet idaresinin padişah vekili olarak önde gelen sorumlusu, başvezirin unvanı anlamına gelmektedir. Sadrazam unvanı XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek yaygın hale gelmiştir.

Şahıs olarak tarihte yaşamış isimlerden seçilen bir diğer kahramanlar sadrazamlardır. Biz gerek padişahların gerek sadrazamların tarihte gerçekten var olmuş isimlerden seçilmesine dikkat ettiğimizde yazarın engin bir tarih bilgisine sahip olduğunu ve bu tarih bilgisini edebiyatla, kurgu ile müthiş derecede uyumlu olarak ve okuyucuyu kurgunun akışından koparmadan harmanlayabildiğini söyleyebiliriz.

Romanda adı geçen Sadrazam Hüseyin Paşa, isyan eden yeniçeriler Ağa Kapusu'na sığınan Genç Osman'ı çeşitli hakaretlerle ve tacizlerle apar topar oradan uzaklaştırarak tahttan indirirlerken öldürülür.

Romanda adı açıkça zikredilen bir diğer sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı, Ramazan ayında şeyhülislamlık makamına iftar için ziyarete gelir. Böylelikle Cellat Taşı, intikam gününün sadrazamını yakından görür. Biz okuyucu olarak romanda geçen söz konusu satırlardan intikam gününün sadrazamının Sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı olduğu öğrenmiş oluruz. Yine tarihsel gerçekliği olan kahramanların roman kurgusu içerisine ustalıkla yerleştirildiğine şahit oluruz.

Musa Kâzım Efendi'nin şeyhülislam olduğu dönemde Talat Bey, sadrazamlık kaftanını geçirmiş bir şekilde Fetva Kapusu'na gelir. Tarihi gerçeklikler anlatılırken ve dönemler değişirken sadrazamlar da değişir. Bundan sonra tarihsel gerçekliği olan bir diğer sadrazam kahraman Ahmet Tevfik Paşa, ilgili kısımda zikredilir. Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, 1920 yılında yeni hükümetin kuruluşunun ikinci günü şeyhülislamı ziyaret edişi ile romanda yer alır.

2.1.2.1.4. Şeyhülislamlar

“Sözlükte “yaşlı kimse, reis, bilge” anlamlarındaki şeyh ile İslâm kelimesinden oluşan şeyhü'l-İslâm tabiri, İslâm dünyasında önde gelen ulemâ ve sûfilere verilen bir şeref unvanı olarak X. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, daha sonra “âlimlerin en kıdemlisi, reisi” mânasını kazanarak bir unvan halinde kullanılmıştır.”²⁵

“Şeyhülislâmlığın dinî bir müessese haline gelişi Osmanlılar devrinde gerçekleşmiştir. Osmanlılar’da şeyhülislâmlığın kuruluş tarihi ve bu makama ilk defa kimin tayin edildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Uzun yıllar Bursa kadılığı yapan Molla Fenârî’nin 828’de (1425) Bursa müftülüğüne tayin edilmesi genellikle Osmanlılar’da müftülük ve şeyhülislâmlığın başlangıcı kabul edilmiştir. Ancak bunu, XVI. yüzyılda bütün ilmiye teşkilâtını temsil ve kontrol eden şeyhülislâmlık kurumu ile özdeşleştirmek doğru değildir. Aslında şeyhülislâm unvanı İstanbul müftüsü için kullanılmış ve devletin XVI. yüzyıl başlarında geçirdiği siyasî ve bürokratik değişimin rolüyle önemi artmıştır. “Müftülenâm” da denilen şeyhülislâmların makamı zamanla meşihat ve meşihat-ı İslâmiyye şeklinde de anılmıştır. XVII. yüzyılda şeyhülislâmlık yahut meşihat siyasî nüfuzu daha da artan bir kurum hüviyetine bürünmüş, ardından sürekli gelişmiş, hizmetli sayısı artmış, XIX. yüzyıldaki idarî düzenlemeler sırasında şeyhülislâmlar kabine üyesi olmuştur.”²⁶

Romanda tarihte gerçekten yaşamış şahsiyetlerden seçilen kahramanlardan sayı olarak en fazlasını şeyhülislamlar oluşturur. Zira Fetva Kapsu’ndaki düzenin bozulmasıyla birlikte neredeyse her ay sık sık şeyhülislam değişiklikleri yaşanmıştır.

21 Ağustos 1651 tarihinde Ramazan ayında halk Süleymaniye Cami’nde toplanıp tepki gösterirken halkın arasında al bir atın üzerinde Şeyhülislam Karaçelebizade vardır. Başlangıçta kendi halkıyla ters düşmüş olan şeyhülislam efendi, sonunda kendini halkın arasında bulmuş ve ne yapacağını şaşırılmış bir halde titrerken okuyucunun karşısına çıkar.

1826 yılında yeniçeri ocağı kaldırılırken isyan eden yeniçeriler, dönemin şeyhülislamının fetvası ile idam edilmişlerdir. Ağa Kapsu’nun yeniden faaliyete

²⁵ Mehmet İpşirli, “Şeyhülislâm”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Ocak 2019, c. 39, s. 91.

²⁶ a.g.e., s. 92.

geçirilmesinden önce yapılan değişikliklerden biri olan giriş kapısının üstüne yerleştirilen mermer levhada yazılı mısralardan hareketle Cellat Taşı'nın, yeniçerilerin talimi konusunda fetva yazan zatın Şeyhülislam Tahir Efendi olduğunu kavradığını görürüz. Ayrıca yeniçerilerin bu fetvaya karşı çıkmaları üzerine, onların öldürülmesi konusundaki fetvayı da yine Tahir Efendi vermiştir. Şeyhülislam Tahir Efendi iki atın çektiği yeşil çuha kaplı küçük bir araba ile Fetva Kapusu'na gelir ve adamlarıyla birlikte Ağa Kapusu'na yerleşir. Tahir Efendi'nin başında ak sarığı sırtında ise beyaz çuha kaplı kürkü vardır. Eskiden Yeniçeri Ağası'nın oturduğu üç katlı bina artık şeyhülislama tahsis edilir.

Bir Cuma günü ulemanın Süleymaniye Cami'ine gittikleri esnada Şeyhülislam Tahir Efendi, Cellat Taşı ile karşı karşıya gelir. Tahir Efendi'nin derinleşen alın çizgileri, yeniçerilerin acı bir sonla biten kaderlerine yazılmış bir ağıt gibidir ve gözlerinden iki damla gözyaşı akar. İntikam gününün iki büyük ortağı olan Cellat Taşı ve Tahir Efendi karşı karşıyadır. Şeyhülislam Tahir Efendi'nin adeta bir vicdan muhasebesi yaptığını düşünebiliriz.

Şeyhülislam Tahir Efendi'nin görevini sürdürdüğü yıllarda bir Ramazan ayında intikam gününün sadrazamı Sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı şeyhülislamlık makamına iftar için ziyarete gelir. Tarihsel gerçekliği olan kahramanların roman kurgusu içerisine ustalıkla yerleştirildiğine şahit oluruz. Ertesi akşam bu defa şeyhülislam efendi birkaç adamı ile birlikte sadrazamın ziyaretini iade eder.

1828 yılının baharına gelindiğinde seksen bir yaşındaki Tahir Efendi iyice çöker ve ne kadar unutmaya çalışsa da o büyük katliamı unutamaz. Altı Mayıs günü bu defa sırtındaki beyaz kürkü yerine siyah bir kürk ile Tahir Efendi, iki adamla birlikte avludan çıkarken Cellat Taşı'na takılan gözleri sulanır. Tahir efendi Fetva Kapusu'ndan bir at sırtında ayrılır. O gün gelen bir fermanla şeyhülislamlıktan azledilmiştir. Hanımı ve iki hizmetçisi ise küçük kafesli pencereleri olan bir araba ile giderler.

Bir saat sonra yeni Şeyhülislam Abdülvehhab Efendi saçaklı ve süslü bir al atın üzerinde Fetva Kapusu'na gelir. Sırtında beyaz çuha kaplı şeyhülislamlık kürkü,

başında da yeşil şeritli ak sarığı vardır. Bu yeşil şerit, onun Peygamber sülalesinden gelen seyyitlerden olduğunu belirtmektedir. Durali Yılmaz, romanında yer verdiği tarihi şahsiyetlerin kıyafetlerine Osmanlı geleneklerine göre vurgu yapmaktadır. Onların kıyafetleri hakkında bilgi verişİ zaman zaman oldukça detaylı olmaktadır.

1833 yılı ramazanın dokuzuncu akşamı Sultan Mahmut, Şeyhülislam Abdülvehhab Efendi'nin iftar sofrasına konuk olur. Böylelikle biz zaman zaman sultanların şeyhülislamlık makamını ziyaret ettiklerini öğrenmiş oluruz.

Ramazanın yirmi sekizinci sabahı Şeyhülislam Seyyit Abdülvehhab Efendi vefat eder. Cellat Taşı, Fetva Kapusu'na gelip yerleşen yeni Şeyhülislam Mekkizâde Mustafa Asım Efendi'nin tavrında ve bakışlarında Sultan Mahmut'un tavrını ve bakışlarını görür. Onun gelişinden sonra yeniçerilerin ruhları Fetva Kapusu'na uğramaz olurlar.

1888 yılında şeyhülislam on yıldır bu vazifeyi ifa eden Üryanizâde Ahmet Esat Efendi'dir. Fetva Kapusu yine birtakım değişikliklere ev sahipliği yapar. Sultan Abdülhamit, Fetva Kapusu'na yeni ilaveler yaptırır. Osmanlı mahkeme arşivi Fetva Kapusu'ndaki taş binalarda muhafaza altına alınır. Bu binalar Şer'i Siciller Arşivi adıyla isimlendirilir.

1909 yılının şubatında Mehmet Ziyaüddin Efendi Rumeli kazaskerliğine getirilir. Dört gün sonra ise Şeyhülislam olur. Abdülhamit Han, Şeyhülislam Ziyaüddin Efendi'nin fetvasına dayanılarak tahttan indirilir. Ziyaüddin Efendi, bu fetvayı istemeyerek ve sultanın öldürülmesini önlemek için imzalar. Tarihimizde şeyhülislamların bazı zamanlarda istemeyerek de olsa şartların getirdikleri nedeniyle bazı fetvalar verdiklerini görüyoruz. Şeyhülislam Ziyaüddin Efendi'nin fetvasıyla Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilişi çok önemli tarihi olaylardan biri olarak romanda yerini alır.

8 Mayıs 1916 günü yeni gelen şeyhülislam beş yıl aradan sonra tekrar şeyhülislamlık makamına gelen çatık kaşlı Musa Kâzım Efendi'dir. Kendisi ona bakanlara sanki birileri tarafından yönetilen bir kukla görünümü verir. Musa Kâzım Efendi'nin tekrar şeyhülislam olarak Fetva Kapusu'nda boy göstermesinden sonra, Talat Bey ikinci kez buraya gelir. Fakat bu kez Talat Bey olarak değil, sadrazamlık

kaftanını sırtına geçirmiş bir paşa olarak avlu kapısından içeriye girer. Romanda Sadrazam Talat Paşa'nın ve Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin koca imparatorluğu dünyayı saran Birinci Dünya Savaşı yangının içine itiverdiğini okuruz. 1918 yılının 8 Ekim günü Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi sivil bir arabaya binerek gider ve bir daha dönmez.

Bir hafta sonra Dağıstanlı Ömer Hulusi Efendi başında sarığı, sırtında şeyhülislamlık kürküyle gelir ancak onun yeni görevi yirmi beş gün kadar sürer. Fetva Kapusu'nda o eski günlerdeki şeyhülislam değişikliklerinde yaşanan heyecanlardan eser yoktur artık. Herkeste bir bedbinlik ve yılgınlık hali görülür. Hemen hemen her ay bir şeyhülislam değişikliği yaşanır. Âl-i Osman Devleti'nin mânevi ayağı olan Fetva Kapusu çöker.

Şeyhülislam Haydarizâde İbrahim Efendi'yi romanda, 16 Mart 1920 Pazar sabahı İngilizler'in İstanbul'u işgal edişine karşı gözyaşları içerisinde pencereden bakarken görürüz. İşgalden sekiz gün sonra Şeyhülislam İbrahim Efendi Fetva Kapusu'ndan çıkıp giderken kimse onu uğurlamaz. Bundan sonra Fetva Kapusu'na gelen iki şeyhülislamdan ilki Tokatlı Mustafa Sabri Efendi, ikincisi ise Dürrizâde Abdullah Efendi'dir. Fetva Kapusu'nda en çok sıkıntıyı çeken şeyhülislam olan Abdullah Efendi fazla dayanamayarak yirmi gün sonra çekip gider. 31 Temmuz günü şeyhülislam olarak dördüncü kez Fetva Kapusu'na gelen Mustafa Sabri Efendi iki ay sonra ortadan kaybolur.

Günlerden 26 Eylül 1920 tarihi yaşanırken Rumeli Kazaskeri Mehmet Nuri Efendi Fetva Kapusu'na şeyhülislam olarak döner ancak daha önce görülmedik ve duyulmadık bir şekilde onun sırtında şeyhülislamlık kürkünün olmadığını gören ulemâ efendiler çok şaşırır. Şeyhülislam beyaz şeyhülislamlık kürkü yerine geniş kollu ve uzun, kocaman bir cübbeyi andıran siyah bir biniş giymiştir. Onun yirmi bir günlük görev süresi boyunca Fetva Kapusu daha fazla yalnızlığa ve sessizliğe bürünür. Takvimler 17 Ekim 1920'yi gösterdiğinde Mehmet Nuri Efendi siyah binişini çıkarır ve sivil elbiseleri ile Fetva Kapusu'ndan ayrılır. Fetva Kapusu on gün boyunca yeni şeyhülislamını bekler. 27 Ekim Pazar günü Mehmet Nuri Efendi bu kez sırtında bembeyaz bir kürk, başında kocaman ak sarığı ile gelir.

Şeyhülislam Mehmet Nuri Efendi, 2 Kasım 1922 tarihinde herhangi bir alim olarak Fetva Kapusu'ndan uğurlanır. Onun gidişinden sonra bir yıl boyunca Fetva Kapusu'na ne yeni bir şeyhülislam gelir ne de yeni bir sadrazam uğrar. Çünkü 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmıştır. Cellat Taşı ise bu gelişmeyi 1923 yılının sonbaharının başlangıcında Halife Abdülmecit Efendi Fetva Kapusu'na geldiğinde öğrenir.

2.1.2.1.5. Diğerleri

Baş Yayabaşı Kilindir Ogrusu (Şarap Hırsız), Yeniçeri Ağası Kara Ali, Bostancıbaşı Mahmut Ağa, Bektaş Ağa, Cellat Kara Ali, Yeniçeri Ağası Kara Çavuş Mustafa Ağa, Kethüdabey Çelebi Mustafa Ağa, Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa, Alemdar Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası Celalettin Ağa, İstanbul Müftüsü Hasan Fehmi Efendi

17. yüzyılda Baş Yayabaşı Kilindir Ogrusu, baş yayabaşılık görevine getirildikten sonra Cellat Taşı'nın üzerinde kelle kesilmez olur. Artık zindan da boştur.

Sultan Genç Osman'ın tahttan indirildiği günkü yeniçeri isyanı sırasında Ağa Kapusu'nda Sultan Osman hakkında konuşmak üzere iken öldürülür Yeniçeri Ağası Kara Ali Ağa.

Sultan IV. Murad genç yaşta öldükten sonra yeniçeriler yine gururla ortalıkta dolaşmaya başlarlar. Sultan Murad'ın öldürücü kılıcından kurtulmayı başaran Bektaş Ağa, yeniden girip çıkmaya başlar Ağa Kapusu'na. Yeniçeri Ağası Kara Çavuş Mustafa Ağa ile Kethüdabey Çelebi Mustafa Ağa, onun bendeleri olmuşlardır.

Bir başka yeniçeri isyanı sırasında öldürülen isim Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa'dır.

Yeniçeri Ağası Celalettin'in ismi romanda 1826 yılından sonra geçer, Gerçekten de o, Vakay-ı Hayriye yaşanana kadar görevini yapan son yeniçeri ağasıdır.

Yeniçerilerin Ağa Kapusu'na gelerek Alemdar Mustafa Paşa'nın yok edilmesine sevindiklerini, onların Sekban-ı Cedid askerlerini dağıtmalarından ötürü

duydukları memnuniyeti, yeri göğü sarsan bir patlamanın duyulduğunu ve Alemdar Mustafa Paşa'nın tarihin derinliklerine gömülüp gittiğini okuduğumuz zaman, romanın 1808 yılının kasım ayından devam ettiğini anlarız. Zira Alemdar Mustafa Paşa II. Mahmut dönemindeki sadrazamlığında Nizâm-ı Cedid ordusunun yerine Sekbanı-ı Cedid askeri ocağını kurmuştur ve yeniçerilere savaş açmağa hazırlanmıştır. Mezkûr ayaklanma sonucunda Alemdar Mustafa Paşa 15/16 Kasım tarihinde yeniçerilerce kuşatıldığı köşkünde mahsur kalmış, kendisine yardım ulaşmayınca cephaneliği ateşe vermiş ve isyancıların bir kısmı ile birlikte ölmüştür.

1924 yılında mayıs ayında şeyhülislamlık binası İstanbul Müftülüğü'ne tahsis edildiğinde buraya müftü olarak gelen isim Hasan Fehmi Efendi'dir.

2.1.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

Tarihsel gerçekliği olmayan kahramanlar, görevleri itibariyle tarihimizde bu görevleri yapan kişilere karşılık gelmekle birlikte, ya isim ve kişi olarak hayal ürünü olduklarını düşündürtüler ya da isimsiz olarak romanda zikredilirler.

Yeniçeri Subayı, Baş Yayabaşı Ağası, Yeniçeri Kâtibi, mermerci, köşklü, tulumbacılar, atlılar, Ömer Ağa, Katar Ağaları, Habib Odabaşı, Canbaz Kürt Yusuf

2.1.3. Mekânlar

“Bir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce ve en azından olayların bir dekorudur. Ama genel olarak mekân, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. Bununla birlikte şahısların içinde buldukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda imkânlar sunabilir. Şahısları tanıtmaya yollarının biri olarak dramatik bir iş de üstlenerek vakanın temel ögesi olur ve şahsın çevresini, algılayış şekillerini, o çevredeki ruh durumunu hatta karakterini etkiler. Yer değiştirmelerin vakaya ve davranış biçimlerine kattığı değişiklikleri de gözden uzak tutmamak gerekir.”²⁷

“Romanda yapılan mekân tasvirlerinin yazarın ve/veya anlatıcının bakış açısına bağlı olduğu bir gerçektir. Tasviri yapılacak objenin, hangi özelliklerinin gösterileceği, bu özelliklerin hangi etkiyi doğuracağı, bu bakış açısına bağlıdır.

²⁷ Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, (çevrimiçi), sbe.balikesir.edu.tr, 02 Aralık 2018, s. 98, pdf.s. 8.

Tasvirin niteliği hem bakış hem de teknik bir meseledir. (...) Yazar mekanlarını seçerken ister gerçekçi davransın; isterse kurmacaya ağırlık versin, bir bakış açısından hareket eder. Yazar veya anlatıcı, okurda bir izlenim bırakmak istiyorsa mekânın özelliklerine göre, şahısların rollerine göre az çok bir yoruma gider. Böylece bakış açısı ile tasvir iç içe girer.”²⁸

2.1.3.1. İstanbul

Roman kahramanlarının yaşadığı ve olayların gerçekleştiği şehir İstanbul’dur. Romanda belirtilen ilk tarih 18 Mayıs 1622’dir ve o tarihlerde Osmanlı Devleti’nin başkenti İstanbul’dur. 13 Ekim 1923 tarihinde Ankaraya yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin başkenti olana kadar İstanbul, Osmanlı Devleti’nin başkenti olmayı sürdürür.

Osmanlı Devleti’nde yeniçerilerin bozulma sürecinden başlayarak Osmanlı’nın yıkılışı ve yeni bir devletin kuruluşu ve sonrasına kadar olan sürecin işlendiği bu roman İstanbul’da geçer çünkü İstanbul hem tarihsel olarak Osmanlı Devleti’nin o dönemdeki başkenti olma özelliğini taşır hem de yeniçerilerin yöneticilerinin yaşadığı yer olan Ağa Kapusu İstanbul’dadır.

Romanın başlarında mermer ocağından çıkarılan taşın yüklü olduğu araba, yolculuğu sırasında Topkapı surlarından geçer. Okuyucu olarak bizim aklımıza eskiden asıl İstanbul’un suriçi olduğu bilgisi gelmektedir. Osmanlı reayasından bir arabacının şehre duyduğu saygı ve sevgiyi izlenim edindiğimiz söz konusu satırlar şöyledir:

“Araba şingir mingir yuvarlanarak büyük şehre giriyordu. Topkapı surlarından içeri girdiklerinde arabacının dudaklarında bir gülümseme belirdi. Ve saygıyla şehre bakarak derin bir nefes aldı. Sanki dünyanın en kutsal beldesine girmiş gibi mutluluk akıyordu yüzünden. Bu koca şehirde insanlar oradan oraya koşup duruyorlardı. Herkes acele, ağır bir yerlere gidiyor, birbirleriyle ayak üstü bir şeyler konuşuyordu.”²⁹

²⁸ a.g.e., s. 102, pdf. s. 11.

²⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 19.

İstanbul, büyük intikam gününün üzerinden henüz beş yıl bile geçmeden akıl almaz olaylara tanık olmaya başlar. İlerleyen yıllarda Abdülhamit Han'ın tahttan indirilmesinden sonra akla durgunluk veren, hayal ufkunu yırtan, zihinleri bulandıran korkunç olaylar kucak kucak serpilmeye başlar İstanbul'un üzerine. Hükümetler kurulur, hükümetler yıkılır, hürriyet ve eşitlik nutukları atılır ama felâketler bir türlü bitip tükenmez. Musa Kâzım Efendi'nin şeyhülislam olduğu 1916 yılından sonra iki yıl boyunca İstanbul, Türklük ve İslâmlık tarihinin en acı günlerini yaşar, zaman zaman uzaktan ve derinden gelen top sesleriyle sarsılır, yıkılışın ve bitişin eşliğine kadar gelip dayanır. Abdülhamit Han'dan sonra devlet tamamen sahipsiz kalır.

Birinci Dünya Savaşı yılları yaşanırken ise özellikle 1918 yılının sonbaharında aziz İstanbul, derin bir ölüm sessizliğine gömülmüş, sessiz sessiz sayıklar. 16 Mart 1920 Pazar sabahı, Şehzadebaşı'nda silah sesleri duyulur. İstanbul işgal edilmiştir.

27 Ekim 1920 tarihinde şeyhülislam Fetva Kapusu'na daha önce giydiği siyah binişi çıkarıp onun yerine beyaz kürkü ile geldiğinde yüzü gülmektedir, aynı zamanda işgal İstanbul'unda olağanüstü bir hal yaşanır. Cellat Taşı, elbet devletin manevi mimarlarının bir bildiklerinin olduğunu düşünür ve sevinmek gerektiğine inanır. Şeyhülislamın beyaz elbisesinde ve gülümseyen gözlerinde hiç şüphesiz sevindirici bir ümit ışığı gizlidir. Yeni bir hükümetin kuruluşunun ikinci günü Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, şeyhülislamı ziyaret eder. Beklenmedik bir anda başlamış olan bayram sevinci, Cuma günü artarak devam eder. Garip Anadolu, üzerinde biriken külleri yele verip savurmuştur, bu mangal yürek, İstanbul aşkıyla çarpmaya başlamıştır. Bunu gören İstanbul, bir bayram sevincine uyanmıştır. Anadolu zaptedilmez bir heyecanla ayağa kalkmıştır. Artık İstanbul ölüm döşeğinden kalkabilirdi. Cumartesi sabahı Fetva Kapusu'nda okunan Kur'an âyetleri hep fetih üzerine olur.

1921 yılı baharının getirdiği umut ve sevinç, İstanbul'dan dalga dalga tüm Türklük ve İslâmlık âlemine bir yıl boyunca dağıtılır. 1922 yılının yaz ayları, İstanbul'da olağanüstü bir sevinç ve heyecan yaratır.

1922 yılının ekim ayı başlarında, iki yıldır serpilip gelişen sevinç ve heyecan çiçekleri sararıp solmaya başlar. Aziz İstanbul'un üzerinde şüphe bulutları kümelenmeye başlamıştır. Anadolu, İstanbul'u unutmuş gibi bir tavır takınır.

6 Ekim 1923 günü İstanbul olağanüstü bir heyecanla fırlayıp, üzerine çökmüş olan bedbinliği ve şüpheleri bir yana savurur. Bugün Anadolu'nun yiğit askerleri İstanbul'a gelmişlerdir ve İstanbul işgal ordularından kurtulmuştur. Ne var ki güzel şehrin sevinci bir hafta sürer. Çünkü 13 Ekim 1923 günü Ankara'nın yeni Türk devletinin başkenti olduğu bütün dünyaya ilân edilmiştir. Böylece kuruluşundan beri hep başşehir ve hep söz sahibi olagelmiş olan İstanbul, bu vasfını yitirmiştir. Şimdi o, sıradan bir şehirdir. Topyekûn bir İstanbul şehri o kutsal mânayı ve o büyük olma, dünyaya nizam verici olma mânasını elinden kaçırmaz. Bir zamanların Devlet-i Ebed Müddet'ini göz göre göre elinden kaçıran İstanbul, her şeyiyle Anadolu'ya tâbi olmak zorundadır artık.

Yıllar yılı izlerken sonunda İstanbul ikiye bölünür. Bir bölümü, tarihin dipsiz kuyusuna yavaş yavaş gömülürken, bir bölüm gövdeden kopmuş ve deli gibi bir yerlere koşar. Kocaman gövdesi yara bere içinde, inci gibi dişleri kırık dökük muhteşem İstanbul, tarihin çukuruna gömülürken derinden derine inler ve bir türlü ölmek bilmez. İnsanlığa söyleyecek daha çok sözü olduğunu anlatmak istercesine asırlık kollarını uzatır. Muhteşem İstanbul'dan kopan ve zamanın içinde koşan yeni İstanbul ise, bir delikanlı heyecanı ile hep ileriye atılmak, bir şeylere meydan okumak arzusuyla yanıp tutuşur. Fakat o, eski muhteşem İstanbul'un iniltilerine ve yalvarılarına kulak vermediği için, her atılışı, her çıkışıyla soluk soluğa yeni bir çıkmaza, görünmez bir çukura, geleceğin çukuruna koşar gibidir.

Bir kez olanlar olmuştur Aziz İstanbul'a. O, kesinlikle ikiye bölünmüş, iki ayrı ruh haline gelmiştir. Yıkılmamak için, ölmek ve bitmemek için direnen ihtiyar ve dişsiz İstanbul, çoğunca kurtuluşu, başını tarih çukuruna gömmekte, olaylara oradan bakmakta bulur. Onun tek sığınağı tarihi bir sabırdır. Genç İstanbul'unsa beklemeye ve sabra tahammülü yoktur. Yeni başkent biraz daha akıllıca davranır, genç İstanbul'a bir yeşil ışık yakarak, avutmasını ve susturmasını bilir. Bu iki delikanlı şehrin birbirlerine karşı davranışları, zaman zaman bütün ülkeyi tedirgin eder.

Yıllar yılı muhteşem İstanbul'un Beyazıt'ında gururla ve hırsıyla dolanıp duran genç ve acemi İstanbul, sonunda bu meydana yerleşir ve burasını eski İstanbul'dan koparıp alır. Muhteşem İstanbul'un Beyazıt'ı, genç ve toy İstanbul'un Hürriyet Meydanı karşısında giderek direncini yitirir.

Başkent'in Kızılay meydanı ile Yeni İstanbul'un Hürriyet Meydanı, bazen aynı şarkıyı mırıldanarak, bazen de ayrı şarkıları çalarak zaman dairesinin içinde dönüp dururlar.

Derken, genç ve toy İstanbul, yavaş yavaş Süleymaniye'ye iner. Süleymaniye, bu heyecanlı delikanlıya karşı fazla direnmez. Bir zamanlar her şeye yön vermiş olan muhteşem konaklar, serpilip gelişen genç İstanbul'a ferî tükenmiş, nuru silinmeye başlamış gözleriyle acı acı bakmaktan başka bir şey yapamazlar.

2.1.3.2. Süleymaniye

Romanda yeniçeri ocağının bozulmasının devlete ve halka etkisi anlatıldığı için ana mekan yeniçeri ağalarının yaşadığı Ağa Kapusu'dur. Ağa Kapusu ise Süleymaniye semtinde bulunur.

Süleymaniye ve Ağa Kapusu 1660 yılındaki büyük İstanbul yangınından etkilenir.³⁰ Ağa Kapusu, Fetva Kapusu'na dönüştükten sonra zamanla Ağa Kapusu'nun adı unutulur, Fetva Kapusu adı tüm Osmanlı ülkesinde yayılır ve yerleşir. Fetva Kapusu'na bir de kaza makamı eklenince zamanla Süleymaniye semti, seçkin kişilerin yerleşme merkezi olur. Tanınmış bilginlerin ve ileri gelen devlet büyüklerinin konakları Haliç'le Fetva Kapusu arasındaki yerleri doldurur. Süleymaniye Cami'nin çevresindeki dükkânlar İstanbul'un en iyi ve en temiz pazarlarından birini oluşturur. Müderrisler, birçok şeyhülislam emeklileri, kadılar, Beyazıt'taki askerî mektebin üst rütbeli subayları hepsi bu semtteki konaklarda otururlar. Ayrıca Mimar Sinan'ın türbesi de Süleymaniye Cami'nin duvarları ile Fetva Kapusu duvarları arasında yer almaktadır.

³⁰ Kenan Yıldız, **1660 İstanbul Yangını'nın Sosyo-Ekonomik Tahlihi Doktora Tezi** İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2012, (çevrimiçi), <https://tez.yok.gov.tr>, 15 Aralık 2018, s. 10.

1920 yılında Anadolu zaptedilmez bir heyecanla ve imanla ayağa kalktında bir Cuma günü Süleymaniye semti belki de tarihinin en büyük bayram sevincini yaşar. Anadolu, üzerinde biriken külleri yele verip savurmuştur.

3 Mart 1924 tarihinde hilafetin kaldırılmasının ardından ve Fetva Kapu'sundaki ulemânın ayrılmasından sonra şeyhülislamlık binası İstanbul Müftülüğü'ne çevrilmiştir. Müftülük binasının dışındaki ahşap binalar İstanbul Kız Lisesi'ne çevrilir. Süleymaniye semtinde oturan ulemâ efendiler, eski devlet büyükleri emeklilik haklarını bile alamamışlardır. Sonunda Süleymaniye semtinden bir göç başlar. İhtiyar âlimler, ihtiyar müderrisler ve bir zamanların kudretli paşaları birer birer buralardaki konakları terkederler. İki yıl içinde, bu güzel semtte hemen hemen kimseler kalmaz.

Fetva Kapusu geçirdiği yangından sonra kızlardan kurtulur. Zira Müftülük binası ile Şer'i Siciller Arşivi hariç diğer binalar yanıp kül olmuştur. Zamanla çingeneler ve büyük şehrin ayak takımı akın akın Süleymaniye semtine gelmeye başlar. Kısa zamanda semti dolduran boş konaklar bunlar tarafından işgal edilir. Aradan bir ay bile geçmeden Süleymaniye semti tam bir çöplük halini alır.

Bir gün gelir, Süleymaniye semti bakırcı dükkanlarıyla, çeşitli eşyaların doldurduğu depolarla donatılır. Her yanı çekiç sesleri, motor gürültüleri sarar.

Yıllar geçerken aziz İstanbul ikiye bölünür, iki ayrı ruh haline gelir. Süleymaniye genç İstanbul'a karşı fazla direnmez. Fazla dayanamayan ahşap konaklar birer birer ortadan çekilerek, yerlerini bu delikanlı İstanbul'un anlamsız beton binalarına bırakırlar. Bu güzel semt, kurtara kurtara bir tek adını kurtarabilmiştir.

Cellat Taşı, Fetva Kapusu'nun avlusunda beklerken, eski muhteşem Süleymaniye semtinin oldukça yoğun bir özeti gibidir. Yüzyıllar boyunca Süleymaniye'de en canlı ve en heyecanlı bir halde yaşamış olan muhteşem İstanbul çekilip gitmiş, onun yerine anlık heyecanları yaşamaktan öte bir hüneri olmayan genç İstanbul gelip yerleşmiştir. Artık bir zamanların Kur'an sesleri ve dua fısıltıları silinmiş, ortalığı bir sessizlik kaplamıştır. Muhteşem Süleymaniye, canlı ve heyecanlı Süleymaniye, giderek ıssız bir çöle dönüşmüştür.

Cellat Taşı, Şifahane duvarının dibindeki çınar ağaçlarının altına bırakıldıktan sonra, taşın üzerine dökülen çöpleri temizlemeye gelen çöpçüler küreklerini taşa vurarak temizler. Böylece taş, her geçen gün bir parçasını kaybeder. Cellat Taşı'nın kırıldığı günden sonra Süleymaniye semtinde hızlı bir yıkılış ve çöküş başlar. Bu yıkılış ve çöküş, Fetva Yokuşu'nda daha belirgindir. Gittikçe pislene ve çöplerle dolan bu yokuşta yıkılışın ve çöküşün çatırtıları gündüzleri açık seçik duyulur. Burada âdeta muhteşem İstanbul ile genç İstanbul'un amansız mücadelesi cereyan eder.

Kutsal ruhların geceleri ziyaret ettikleri Fetva Kapusu, gündüzleri ihtişamını ve mânevi havasını yitirir. Bu hava her gün biraz daha söner, renk cümbüşü her saniye biraz daha solar ve genç İstanbul'un ağırlığı her an biraz daha artar. Ne Süleymaniye Cami, ne Muhteşem Süleyman'ın türbesi, ne Mimar Sinan'ın mütevazı mezarı, gündüzleri bu semte inen o amansız kâbusu önlemeye ve dağıtmaya kâfi gelmez. Yıkılış ve çöküş gözle görülür hale gelir.

2.1.3.3. Mermerci Dükkanı

Mermer ocağından alınan taş, yolculuğunun sonunda bir mermerci dükkanına getirilir. Buraya gelen bir yeniçeri subayı, mermerciye taşın ileride alacağı şekil konusunda açıklamalar yapar. Mermer ocağından gelen yeni mermer parçalarını görmeye kimsenin gelmemesi, taşa kendisinin özel bir durumu olduğunu düşündürür. Aradaki tüm mermerler, aralarında gruplar oluşturdukları halde taş, bir başıdır.

Taş, mermerci dükkanında kaldığı süre boyunca henüz ne için kullanılacağını bilmemektedir ve kendisinin diğer mermerlerden farklı olarak özel bir durumu olduğunu düşünmektedir. Onun mermerci dükkanında mermercinin ellerinde aldığı şekil detaylı bir şekilde tasvir edilir. Taş, göz kamaştırıcı ve bembeyaz bir görünüm almıştır. Ortası biraz yüksek ve hafif bir meyille kenarlarına doğru inmektedir. Kenarları beş santim kadar yüksektir. Bir kenarında da iki parmak genişliğinde bir çukurluk vardır. Üzerine dökülecek herhangi bir sıvı, doğruca kenarlarına inecek ve bu çukurluktan akıp gidecektir. Mermerci, maşrapasından taşın üzerine su boşaltır. Su, taşın üzerinde hiç eğlenmeksizin kenarlarına iner ve kenardaki çukurluktan süzülerek toprağa akar. Baş yayabaşı ağının taşın cellat taşı olarak kullanılacağını

kararlaştırdığını ve bu nedenle idam edilen mahkumun kanının taşın üzerinden akması için bir çukurluk yapıldığını ve bunun suyla test edildiğini görüyoruz.

Taş işlenmiş diğer mermerlerin yanına konulduktan sonra hiçbirinin kendisine benzemediğini fark eder. Hemen hepsinin ileride yükleneceği görevler açık seçik belirlenmiştir. Taş, kendisinin nasıl bir görevde kullanılacağını merak eder. Taş, tam iki gün bu işlenmiş ve görevleri belirlenmiş mermer yığınları arasında, kâh dalgın, kâh telaşlı, kâh büyük bir sabırla bekler.

Bir ikindi vakti, taşın ilk getirildiği vakit mermerciyle beraber taşın yanına gelen ve mermerciye kendisinin nasıl bir şekil alacağı konusunda açıklamalarda bulunan yeniçeri subayı, mermerci dükkanına gelir. Subay taşı görünce tam da yayabaşı ağanın istediği gibi olduğunu memnuniyetle söyler. Mermercinin emekleri karşılığında ona büyücek bir altın verir. Taş hala görevinin ne olacağını anlayamamıştır. Yeniçeri subayı beraberinde gelen askerlere taşı alıp arabaya yerleştirmeleri emrini verir. Taş mermer ocağından alınıp mermerci dükkanına getirilirken yaptığı ilk yolculuğundakinden daha heyecanlıdır.

2.1.3.4. Yeni Odalar ve Eski Odalar

Taşın bir arabanın içerisinde mermerci dükkanından ayrılışı ile başlayan yolculuğu sürerken araba, Aksaray'daki Yeni Odalar adıyla bilinen yeniçeri kışlasının önündeki meydandan ilerler. Daha sonra ise Şehzadebaşı'ndaki Eski Odalar adını taşıyan ve İstanbul'un ilk yeniçeri kışlası olan bir yeniçeri kışlasının önünden geçerler.

Roman kurgusu içerisinde bu iki yeniçeri kışlasını, önünden geçilen birer mekân olarak okuyucuya sunan Durali Yılmaz, romanın içerisindeki ayrıntılarda dahi tarihi bilgiler vermektedir.

2.1.3.5. Süleymaniye Cami

Mermerci dükkanından ayrılan taş yolculuğu esnasında Süleymaniye Cami'nin önünden geçer. Mâbedin mermerle süslenmiş portalini çok beğenen taş, bir an kendisinin de bu kutsal âlemde bir görev yüklenmiş olduğunu ve herhalde görevlerin en yücesinin ve en güzelinin bu olduğunu düşünür. Daha sonra bu

medeniyetin koruyucusunun ve belki de yapıcısının yeniçeriler olduğunu düşünen taş, onların hizmetinde olmanın en azından bu ulu mabette görev almak kadar önemli olması gerektiğini aklından geçirir.

Söz konusu bu sahnede ilk defa karşımıza çıkan Süleymaniye Cami, yeniçerilerin yöneticilerinin yaşadığı Ağa Kapusu'nun Süleymaniye semtinde olmasından dolayı roman boyunca sık sık kendisinden bahsedilen bir mekândır.

21 Ağustos 1651 tarihinde Ramazan ayının beşinci orucuna başlayan İstanbullular ezan sesleriyle birlikte Süleymani Cami'ne koşarlar. Namaz bitince, camiden çıkanlar, avluda kümelenmeye başlarlar. Halkın arasında, bir atın üzerinde Şeyhülislam Karaçelebizâde de vardır. Cellat Taşı, ilk kez bir halk ayaklanmasına taik olur. Romanda söz konusu olan bu satırlarda ise Süleymani Cami, halkın bir arada toplanması için işlevsel ve birleştirici özelliği olan bir mekân olarak karşımıza çıkar.

1921 yılının baharı, yıllardır unutulmuş olan sevinci ve umudu da beraberinde getirir. İşgal İstanbul'unun yüzü, hâlâ üzerinden çekilmemiş kara bulutlara rağmen tatlı tatlı gülümser. Bu senenin Ramazanı, Fetva Kapusu'na bir canlılık ve heyecan getirir. Süleymaniye Cami, eskiden olduğu gibi tekrar çınlamaya başlar heyecanla. Muhteşem mabet, İstanbul'un ulvi tepesinde, Fetva Kapusuna bakarak, eski günlerin heyecan ve gururunu yaşamaya çabalar.

Toy İstanbul, Süleymaniye'ye el attıktan sonra Süleymaniye Cami hep bir sessizlik şarkısı besteler. Onun, bu semtten kopmuş gibi bir durumu vardır. Namaz vakitlerinde ulu mâbetten ahşap konaklara doğru, akşam saatlerinde de ahşap konaklardan buraya doğru yayılan Kur'an sesleri ve dua mırıltıları yavaş yavaş sönüp gitmiştir.

Cellat Taşı, Şifahane duvarının dibindeki çınar ağaçlarının altına bırakıldıktan sonra Süleymaniye semtinin akşamları ne kadar ıssızlaştığını fark eder. Süleymaniye Cami'nden yükselen akşam ezanının sesine, sadece semtteki beton binalardan duyulan birkaç çocuk sesi karşılık verir.

2.1.3.6. Ağa Kapusu – Fetva Kapusu

Taş, mermerci dükkanından ayrılışı ile başlayan yolculuğunun sonunda Ağa Kapusu'na getirilir. Ağa Kapusu ile ilgili romanda geçen ilk cümle bu kapının ardındaki büyük avluda yeniçerilerin yöneticilerinin oturduğu bilgisini bize verir. Taşı getiren araba demir kapıdan içeri girer. Bu noktadan sonra yapılan tasvir şu şekildedir:

“Burası oldukça büyük ve bakımlı bir avluydu. Avluyu çepeçevre büyük ahşap binalar sarmıştı. Ahşap binaların arasında bulunan mescidin zarif minareleri göğe doğru uzanıyordu. Hele yangın gözetleme kulesinin zarafeti ve yüksekliği, bakanları hayran bırakıyordu. Avlunun girişinde ve hemen sağda bulunan iki katlı bir taş binanın önünde durdu araba.”³¹

Taş arabadan indirildikten sonra, taş binanın zemin katının demir kapısı önüne yerleştirilir. Bu binanın tekin bir yapıya benzemediğini düşünür taş. Ahşap sarı binalar, zarif tahta minareleriyle göğe doğru ellerini kaldırmış küçük mescit ve yangın kulesi onun içini aydınlatır.

Taş konumlandırıldığı yerde avlu kapısından gireni görme imkanına sahiptir. Bu durum ona göre en büyük lütuftur. Âdeta bir kapıcılık ve gözcülük görevi yüklenmiş gibi hisseder. Fakat böyle bir görevi çok sıradan bulur.

Ağa Kapusu roman boyunca kendisinden en çok bahsedilen, olaylara en çok ev sahipliği yapan mekândır. Söz konusu olaylardan birisi Sultan Genç Osman'ın 1622 yılındaki yeniçeri isyanı sırasında Ağa Kapusu'na sığınması, isyancıların buraya gelerek onu tacizlerle birlikte bir cılız atın üstünde buradan uzaklaştırmalarıdır. Ayrıca yeniçeri ağası Ali ağa ile Sadrazam Hüseyin Paşa, Ağa Kapusu'nda öldürülür. Bu sahneler, romanda bir ana mekân olan Ağa Kapusu'nun oldukça önem taşıyan sahnelerine birer örnektirler.

Ağa Kapusu'nun içlerine kadar ilerleyen 1660 büyük İstanbul yangını buraya büyük zarar verir. Ahşap binalar ve yangın kulesi yanar. Kış başlangıcında Ağa

³¹Yılmaz, a.g.e., s. 39.

Kapusu eski plân üzere tekrar boy gösterir. Böylece romanın ana mekânı eski plan üzere yenilenir. Yeniçeri ağaları tekrar buraya gelip yerleşirler.

Kasım ayının bir akşamında bin kişi kadar yeniçeri Ağa Kapusu'na gelir ve nöbetçiler ile avludakiler de bu kalabalığa karışır. Kendileri ile konuşmaya çalışan yeniçeri ağası Mustafa Ağa'yı öldürürler. Ağa Kapusu, askeri düzenin bozulmasıyla beraber zaman zaman ağaların katlinin gerçekleştirildiği bir mekân olur. Sultan Osman hadisesinden sonra yeniçeri ağalığına ocakla ilgisi olmayan kimseler atanmaya başlanmıştır. Zamanla bazı ağalar, yeniçeri ağasını hiçe sayarak erler arasında boy gösteren zorbalarla iş birliği yapmaya başlarlar. Ayrıca Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümüne ve Sekban-ı Cedîd askerlerinin dağılışına sevinen yeniçeriler de sevinçle Ağa Kapusu'na gelirler. Tüm bunlara şahit olan Ağa Kapusu roman boyunca değişimlerin en çok yansıdığı bir mekândır. Zaman gelecek Fetva Kapusu adını alarak bir dönüşüm geçirecektir. 1826 yılındaki yeniçeri isyanı sonucunda tutsak edilen binlerce yeniçerilerin kellelerinin alınması da Ağa Kapusu'nda Cellat Taşı'nın üzerinde gerçekleşir. Ağa Kapusu idamlar sonrasında temizlenir ve Cellat Taşı'da iyice yıkandıktan sonra zindan kapısının önünden alınarak avlu kapısının tam karşısına götürülüp konulur. Böylece Cellat Taşı da mekansal anlamda bir değişim yaşar. Yeniçerilerden kalan ne varsa Ağa Kapusu'ndan götürülür. Tam bir ay Ağa Kapusu, sessiz ve yalnız kalır.

Bir ay sonra Ağa Kapusu'na yepyeni eşyalar getirilir, ahşap binalar boyanır, binaların pencerelerine yeşil perdeler asılır. Ağa Kapusu mekânsal olarak dekorasyon anlamında yenilenirken dış cephesi de değişmiş olur. Yeniçerilerin talimi konusunda fetva yazan zatın Şeyhülislam Tahir Efendi olduğu ve yeniçerilerin buna karşı çıkmaları üzerine, onların öldürülmesi konusundaki fetvayı veren zatın da Tahir Efendi olduğu yazılı olan mermer levha, giriş kapısının üzerine asılır.

1826 yılının sıcak bir yaz günü ikindiden sonra ak sarıklı ve beyaz cübbeli ulema insanları Fetva Kapusu'na gelmeye başlarlar. Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi, yeşil bir araba ile gelir. Bir zamanlar yeniçeri ağasının oturduğu, Fetva Kapusu'nun en gösterişli ve en yüksek binası olan üç katlı binaya yerleşir.

Ramazan ayının gelmesiyle birlikte bütün İstanbul'da özellikle de Fetva Kapusu'nda geceleri çok daha canlı olur. Ramazan ayının başlamasıyla, geceyle gündüz yer değiştirir. Büyük intikam gününün sadrazamı Sadrazam Benderli Selim Sırrı, şeyhülislama iftara gelir. Bu noktada Fetva Kapusu, sadrazamın ziyaret ettiği bir mekân olarak da anlam kazanır. Ertesi akşam şeyhülislam efendi, sadrazamın ziyaretini iade eder. 1828 yılının baharında Şeyhülislam Tahir Efendi şeyülislamlık görevinden ayrılır. 1833 yılı Ramazanının dokuzuncu günü Sultan Mahmut, şeyhülislamın iftar sofrasına konuk olur. Bu sırada yeniçerilerin ruhları gelir Fetva Kapusu'na, yeniçeri gülbankını hep bir ağızdan okurlar. Daha sonra yaptıkları konuşmayı Sultan Mahmut'un duyamayadığını anladıklarında dağılırlar. Fetva Kapusu sadece sadrazamın ziyaret ettiği bir mekân değil aynı zamanda padişahın ayak bastığı ve geçmiş zaman insanların yani yeniçerilerin ruhlarının geldiği bir mekân olarak karşımıza çıkar.

1836 yılında şeyhülislamlık personelinden artakalan binalarda ve taş zindanda ustalar ve ameleler çalışır, temizlik ve onarım yapılır. Bu binalar da mekânsal anlamda yenilenirler, yeni eşyalar gelir, pencerelerine kırmızı perdeler asılır. Fetva Kapusu'nda bir de kaza makamı oluşmuş olur. Kazaskerler makamlarına yerleşirler, İstanbul kadısı da bir başka binaya girip yerleşir. Eski zindan da faaliyete geçer, kadı efendiler tarafından bazı suçlular buraya kapatılır.

1888 yılı baharında ustalar ve ameleler tekrar boy gösterir büyük avluda. Avlu kapısı değiştirilir, içerideki binalara uygun ahşap bir kapı yapılır. Kapının üzerinde bulunan ve Sultan Mahmut'la Mehmet Tahir efendiye yazılmış övgü mısralarını taşıyan o ünlü mermer levha yerinde kalır. Avlu kapısının iki yanında yeni inşaatlar başlar. Sağdaki inşaat zindanın üstündedir. Zindan tamamen boşaltılır ve üzerine yeni bir kat çıkılır. Soldaysa yeni bir binanın temelleri atılır.

Yaz sonlarına doğru inşaatlar tamamlanır. Giriş kapısının iki yanındaki taş binalar sarıya boyanır ve pencerelerine demir parmaklıklar takılır. Hazırlanan mermer levhalardan iki tanesi götürülüp bu yeni binaların Fetva Yokuşu'na bakan yüzlerine yerleştirilir. Kalan öteki mermer levha da avlu kapısının iç tarafına, dış taraftaki eski levhanın tam arkasına yerleştirilir. Bu levhanın üzerinde yazılı olan mısralardan o anda devletin başında Sultan Abdülhamit Han'ın bulunduğu anlaşılır. "Eyledi ihya

bu babı Hazreti Sultan Hamit” mısraıyla bitmektedir mermer levhadaki şiir. O halde burada bir diriltme söz konusuydu. Cellat Taşı, bu “ihya” kelimesinin mahiyetini çözmeye çalışırken, yeni yapılan taş binalara binlerce defter ve evrak getirilip yerleştirilmeye başlanır. Yapılan yeni binalar Şer’i Siciller Arşivi için inşa edilmiştir.

1922 yılının eylül ayı ortalarında Fetva Kapusu’ndaki kutsal sesler, son perdeye ulaşır. Bütün bunların tek sebebi, Anadolu’nun insanlığa haykırdığı zafer müjdesidir. Hattâ güzel bir eylül gecesinde Cellat Taşı’nın etrafında saf tutan yeniçerilerin ruhları bile bu sevince katılarak, şükür secdelerine kapanmışlardır.

13 Ekim 1923 tarihinde Ankara yeni Türk devletinin başkenti olduktan sonra İstanbul nasıl başkent olma özelliğini yitirmişse, Fetva Kapusu da, asırlar boyu bir dünya imparatorluğunun mânevi ayağı olagelmiş meşihat makamı olma özelliğini yitirir. O mukaddes mâna bu muhteşem binalardan silinip gitmiştir. Fetva Kapusu, bu kutsal şehrin en ulvi tepesinde, kucağında bir yığın tozlu evrakla pusup kalır.

4 Mart 1924 günü Fetva Kapusu’nda süregelen tedirginlik harekete döner. Sarıklı ulema efendiler oradan oraya koşuşurlar. Fetva Kapusu’nda kesin bir bitiş vardır. 3 Mart 1924 tarihinde hilafet kaldırılmıştır. 4 Mart günü Fetva Kapusu asırlardır haşır neşir olduğu ulemâ efendileri uğurlamaktadır.

Şer’i Siciller Arşivi boşaltıldıktan sonra Fetva Kapusu, günlerce tam bir terk edilmişlik içinde kalır. Yazın habercisi ilk sıcaklarla beraber Fetva Kapusu’na yeni misafirler gelir. Hasan Fehmi Efendi, İstanbul Müftüsü olarak siyah cübbesi ve ak sarığı ile gelir. Üç katlı şeyhülislamlık binası İstanbul Müftülüğü’ne verilmiş olur. Müftülük kadrosu sadece şeyhülislamlık binasını bile dolduramaz.

Sonbaharın başlangıcında başka konuklar da gelir Fetva Kapusu’na. Bunlar fesli ve pantolonlu, ceketli kimselerdir ve hepsi de gençtirler. Bir süre sonra onların geliş sebebi anlaşılır. Eylül sonlarında müftülük binasının dışındaki ahşap binalar genç kızlarla dolar. Böylece burada bir de kız lisesi faaliyete geçmiş olur. Tarihimize baktığımızda bahsedilen kız lisesi İstanbul Kız Lisesi’dir.

Bir hafta sonu akşamı Fetva Kapusu binalarını alevler sarar. Şimdiki Müftülük binası ile hâlâ içinde eski kadınların defterlerini saklayan iki taş bina hariç diğer binalar içindeki eşyalarla beraber kül olur.

Sonunda Fetva Kapusu'nun yanar binalarının yerinde bir "L" harfi şeklinde bir bina yükselir. Yeni yapılan bu bina İstanbul Üniversitesi'nin Botanik Enstitüsü olur.

Fetva Kapusu, yarı müftülük, yarı Botanik Enstitüsü olarak, her şeye rağmen varlığını sürdürür.

Yaz başında Cellat Taşı avlunun ortasında beklerken yalnızlık ve sessizlik içerisinde muhteşem bir rüyayı yaşar. Fakat büyük bir gürültü ile gelen vinç Cellat Taşı'nı götürüp Şifahane duvarının dibindeki çınar ağaçlarının altına bırakır.

2.1.3.7. Zindan

Taş, Ağa Kapusu'nda zindan binasının önünde konumlandırıldığı andan itibaren bu yapıya ısınamaz.

"Ama şu soğuk soğuk bakıp duran taş binaya gelince iş değişiyordu. Öteki binalara durmadan subaylar ve Yeniçeriler girip çıktığı halde, buraya kimseler uğramıyordu."³²

Taş, günlerce ahşap binalara bakarak, niçin ve hangi görevi yüklenmek gereğiyle burada bulunduğunu anlamaya çalışır. Taş bina ile kendisinin kaderinin bir olduğunu düşünür.

"Arkasındaki taş binaya da kimsenin girip çıktığı yoktu. Bu yepyeni ve sapaşğlam binanın neden boş durduğunu öğrenmek gerekti önce. Binanın boş olduğu kesindi; içeride bir şeyler olsaydı girip çıkanlar olurdu. Büyük bir ihtimalle, hemen yanbaşında esneyip duran taş bina da bilmiyordu niçin yapıldığını ve görevinin ne olacağını. Bu bakımdan mermer taşla, taş binanın kaderleri birdi. Her ikisi de bir bekleyiş ve merak içindeydiler."³³

Bir gün Ağa Kapusu'na getirilen iki yeniçeri, kayıtlarını yeniçeri katibi sildikten sonra ve yeniçeri subayı kavuklarını alıp yakalarını yırttıktan sonra zindana

³² a.g.e., s. 40.

³³ a.g.e., s. 42.

atılırlar ve zincire vurulurlar. Bu sıralarda taş, onların kendisiyle bir ilişkileri olabileceğini düşünmez. Bu noktadan sonra taş, zindan ile kaderlerinin ayrıldığını düşünür.

“Burası boş değildi artık; adı zindan olmuştu. İçinde iki tane zincire vurulmuş mahkûm vardı. Bundan böyle ağır suç işleyen Yeniçeriler, önce Yeniçerilikten azledilecekler, sonra da getirilip bu zindana atılacaklardı elleri ayakları zincire vurulmuş olarak. Taş, önünden geçirilerek zindan kapısından içeriye itiliveren körpe ve gürbüz delikanlılara bakarak için için ağlayacaktı. Ama buraya girenlerin hiç birisi dönüp bakmayacaklardı bile ona. O, yine kendi kaderiyle başbaşa bırakılmıştı.”³⁴

Zindan binasının nasıl bir işlev göreceği belli olmuştur ve hala kendi görevinin ne olduğunu bilmeyen taş, zindanın görevini öğrenmiştir ve suçlulara neler yapıldığını gözlemlemiştir.

1660 büyük İstanbul yangınında Ağa Kapusu’ndaki ahşap binalar ve yangın kulesi yanar. Bu mekanlar yeniden inşa edilir. Cellat Taşı ise eski günlerden kalan ve o günlerin olaylarını bilen bir tek yapı olarak metruk zindanın kalmasına şükreder.

Fetva Kapusu’nda kaza makamı oluşturulduktan sonra eski zindan faaliyete geçer, kadı efendiler tarafından bazı suçlular buraya kapatılır. Fakat bu defa Cellat Taşı’na iş düşmez, suçlular beş on güne kadar zindanda kalırlar ve tahliye edilirler. Cellat Taşı, binlerce insanın gelip gittiği büyük avluda yalnızlıkların en büyüğünü ve en çekilmezini yaşar. Zindan ise kendini buradaki yeni hayata uydurmuş, eski hâtıraları unutmaya çalışır. Zindan, binalar, avlu her şey, her şey değişmiştir de bir tek Cellat Taşı değişmemiştir.

2.1.3.8. Ahşap Küçük Mescit

Ağa Kapusu’na yerleştirildiği andan itibaren mermer taşın dikkatini çeker küçük ahşap mescit.

³⁴ a.g.e., s. 46.

“Günde beş kez ezan okuyordu ahşap binaların arasında salınıp duran küçük mescitin minaresinde. Yeniçeri Ağaları namazlarını hep burada kılarlardı. Yalnız Cuma namazlarını edâ etmek için öteki büyük camilere giderlerdi.”³⁵

Roman içerisinde yeniçerilerin bu ahşap küçük mescitte vakit namazlarını eda edişleri bir ayrıntı olarak zaman zaman işlenir.

1826 yılında gerçekleşen yeniçeri isyanı sonucunda binlerce yeniçeri idam edildikten sonra, sabahleyin ahşap mescitin minarelerinde ezan okunmaz. Onun da matem havasına bürünmüş gibi bir hali vardır.

Ağa Kapusu, yenilenip şeyhülislamlık binasına dönüştüğünde ve şeyülislam Fetva Kapusu’na geldiğinde aylardır ezan sesinin düşünö kuran küçük mescitte ezan sesi yükselir.

2 Kasım 1922 sabahı, sabah ezanı âdet yerini bulsun diye duyulur duyulmaz ve ölü bir sesle küçük mescitin minaresinden okunur. Tarihimize göz attığımızda 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırıldığını görürüz. 4 Kasım 1424 tarihinde ise ulemâlar Fetva Kapusu’nu boşaltırken küçük ahşap mescitteki ezan sesleri de susar. 3 Mart 1924 tarihinde ise hilafet kaldırılmıştır.

2.1.3.9. Yangın Gözetleme Kulesi

Ağa Kapusu’nun detaylı bir tasvirinde kendisinin zarafetine yer verilen yangın kulesi daha sonra da zaman zaman roman kurgusu içerisinde yer alır.

Zindana suçluların atıldığı gece, zindandaki iki genci unutulmasını yangın kulesine borçludur mermer taş.

“İki saatte bir devriyeler değiştiriliyor; bu sırada ahşap binaların ortasında bir servi gibi uzanan yangın gözetleme kulesinden de ayak sesleri geliyordu. Taş, bugüne kadar yangın gözetleme kulesini bu denli canlı görmemişti. Sanki bu gece bütün benliğiyle salınıyordu kule avlunun üzerinde. Kulenin tepesindeki camlı kulübe, parlak gözlerini İstanbul’un dört bir yanına dikmişti. Gecenin geç saatlerine doğru kendini kulenin camdan kulübesine kaptıran taş, zindandaki iki

³⁵ a.g.e., s. 43.

genci unutmuştu. Şimdi o, burada olanlardan habersiz uyuyan büyük şehrin kuleden nasıl görüldüğünü düşlemeye başlamıştı.”³⁶

Kitapta verilen ilk tarih olan 18 Mayıs 1622 tarihinde Cellat Taşı, o güne kadar karşılaşmadığı bir durumu yaşar. Koca şehirde bir uğultu yaşanır, silah sesleri ve çığlıklar duyulur. Ayrıca bazı ağaların yangın kulesine çıktıklarını gören Cellat Taşı şaşırır. Bu noktada yazar, Osmanlı döneminde yangın kulesinin kullanıldığına dair tarihi bilgiyi roman kurgusuyla kaynaştırır ve okuyucuya iletir. Romandaki tarihsel içerik kuru bir bilgi olarak verilmeyip roman kurgusu ile uyum içerisinde okuyucuya sunulur. Ayrıca yangın kulesinde görevli olan köşklüler hakkında bilgi verir.

“Bazı Ağaların yangın kulesine çıktıkları görüldü. Görülüp duyulmuş şeylerden değildi bir Ağanın yangın kulesine çıktığı. Orada, halkın “köşklü” adını verdiği Yeniçeri erleri bulunurdu. Yirmibeş kişiden ibaret bu erler, sırayla gece gündüz orada oturup İstanbul’u gözetlerlerdi. Şehrin herhangi bir yerinde başlayan bir yangını önce onlar görür ve durumu Tulumbacılara bildirirlerdi. Böylece yangın büyüüp gelişmeden söndürülebilirdi. Fakat Ağalara da ne oluyordu?”³⁷

Görüldüğü üzere genelde yangın kulesi hakkındaki sahneler Cellat Taşı’nın gözünden aktarılır. Bu noktada yazarın romandaki fantastik anlatımı devam ederken, romanda tarih ile edebiyatın birlikteliği sürer.

Sıcak bir yaz akşamında Cellat Taşı, yangın kulesinin cam gözlerinin alev alev olduğunu görür. Tarihimize dönüp baktığımızda 1660 yılındaki büyük İstanbul yangını yaşanmaktadır. Bu yangın Ağa Kapusu’nun içlerine kadar gelir. Ahşap binalar ve yangın kulesi dahi yanar.

“Herhangi bir semtte çıkacak bir yangının zamanında tesbit edilerek söndürülebilmesi için kurulmuş olan muhteşem gözetleme kulesi, İstanbulluların gözleri önünde bir meşale gibi yanıyordu.”³⁸

³⁶ a.g.e., s. 47.

³⁷ a.g.e., s. 68.

³⁸ a.g.e., s. 99.

Kış başlangıcında Ağa Kapusu eski plan üzere yenilendiğinde yangın kulesi de önceki yerinde salınır.

2.1.3.10. Yeniçeri Kahveleri

Romanda yeniçerilerin Cellat Taşı'ndan nasıl korktuklarını anlatmak için vakit geçirdikleri yeniçeri kahvelerine de değinilir. Cellat Taşı'ndan söz açıldığı anda ortalığı kan kokan bir ölüm korkusu kaplar. O esnada, bir yeniçeri tarafından okunan Battal Gazi Destanı, Hazreti Ali Cengi sönüverir, dinlenmiş olan kahramanlık sahneleri unutulur.

Yeniçerileri kahvelerinin değişmez eğlencelerinden biri hattâ en önemlisi Hamzanâme dinlemektir. Kahramanlık hikayeleriyle coşan bekar delikanlılar, kitapta ne zaman ki bir taş kelimesi geçse, derhal Cellat Taşı'nı hatırlarlar; hayalleri ve düşleri dağılır.

2.1.3.11. Tekeli Köşkü

1651 yılında gerçekleşen halk ayaklanmasının akşamında yeniçeri ağaları Bektaş Ağa'nın başkanlığında toplanırlar. Şehirde bir askeri hareket başlar. Ağa Kapusu'nun ünlü Tekeli Köşkü bu eylemin komuta yeridir.

“Ağa Kapusunun önüne askerler geliyor, subaylar Tekeli Köşke koşarak emirler alıyorlar ve emirlerindeki Yeniçerileri, Ağaların direktiflerine uygun olarak şehrin geçitlerine sevk ediyorlar ve yerleştiriyorlardı.”³⁹

Daha sonra telallar, Müslüman olanları saraya, Sancak-ı Şerfi'n altında toplanmaya çağırır. Ağaların güvendikleri yeniçeriler de halkla kolkola saraya koşunca, Tekeli Köşkü'nden yürütülen askeri hareket başarısız olur. Ağaların her biri şehrin bir köşesine sığınır. Akşama doğru Ağa Kapusu'na başka ağalar gelip yerleşirler. Tam anlamıyla bir halk ihtilali gerçekleşir.

³⁹ a.g.e., s. 92.

2.1.3.12. Et Meydanı ve At Meydanı

1826 yılında gerçekleşen yeniçeri isyanı sırasında tellallar tarafından yeniçerilerin Et Meydanı'nda, Müslüman olanların ve Sultan II. Mahmut'un At Meydanı'nda Sultanahmet Cami'nin önünde ve Sancak-ı Şerif'in altında toplanacağı duyurulur.

2.1.3.13. Şer'i Siciller Arşivi

1888 yılında avlu kapısının iki yanında yeni inşaatlar başlar. Bir tanesi zindanın üstündedir. Zindan tamamen boşaltılır ve üzerine yeni bir kat çıkılır. Soldaysa yeni bir binanın temelleri atılır.

Yaz sonlarına doğru inşaatlar tamamlanır. Giriş kapısının iki yanındaki taş binalar sarıya boyanır ve pencelerine demir parmaklıklar takılır. Hazırlanan mermer levhalardan iki tanesi götürülüp bu yeni binaların Fetva Yokuşu'na bakan yüzlerine yerleştirilir. Yapılan yeni binalar Şer'i Siciller Arşivi için inşa edilmiştir ve bu emri veren isim dönemin padişahı Sultan Abdülhamit'tir.

Yeni yapılan bu taş binalara binlerce defter ve evrak getirilip yerleştirilmeye başlanır. Binaların içine defterlerle birlikte işlemeli zarif dolaplar getirilip konulur. Defterler ve evraklar bu işlemeli ceviz dolaplara konulacaktır. Her dolabın üstünde de Sultan Abdülhamit'in tuğrası vardır. Bu dolaplar Yıldız Sarayı marangozhanesinde yapılmıştır ve her birinde bizzat sultanın el emeği vardır. Bu dolapların içine kadı sicil defterleri ve en yüksek dini makam olan şeyhülislamlıkla ilgili belgeler konulacaktır. Böylece Osmanlı mahkeme arşivi muhafaza altına alınır. Bu binalar Şer'i Siciller Arşivi adıyla isimlendirilir. Artık Fetva Kapusu'na gelenler ilk olarak bu iki taş binanın arasından geçerek avluya girecekler ve Osmanlının o dünyaca ünlü adaletinin nefesini duyacaklardır. Kurulan yeni arşive uzmanlar tayin edilir.

Şeyhülislamdan kazaskerlere kadar, herkes önüne getirilen bir meseleyi hükme bağlamak için zaman zaman buradaki defterlere müracaat etmekten geri kalmazlar. Artık bir zamanların müctehit kadılarının kökü kesilmiş, onların yerine kendilerinden öncekilerin verdikleri kararlara bakmakla yetinen âlim müsveteleri

geçmiştir. Bu, devletin mânevi cephesinin bir yıkılışın eşiğine gelip dayanması demektir. Bu noktada yazar Durali Yılmaz, ilmiye sınıfının bozulmasına işaret etmektedir.

3 Mart 1924 tarihinde hilafet kaldırıldıktan sonra 4 mart günü Fetva Kapusu, asırlardır haşır neşir olduğu ulemâyı uğurlar. 5 Mart sabahı Fetva Kapusu'na bir kamyon gelir. Adamlar, hemen avlu kapısının iki yanındaki taş binalardan kucak kucak kâğıtlar ve defterler taşırlar kamyona. Şer'i Siciller Arşivi boşaltılmaktadır. Asırlardır büyük bir itina ile saklanan defterlerin ve evrakların gelişi güzel kamyona yüklenerek alınıp götürülmesi karşısında Cellat Taşı şaşırır. Kamyon, Fetva Kapusu'na akşama kadar üç kez gelir.

2.2. AYASOFYA DİLE GELDİ

Durali Yılmaz'ın Ayasofya Dile Geldi adlı romanı ilk defa 1976 yılında Aziz Sofi adı ile basılmıştır. Bu çalışmada kaynak olarak kullanılan ve Beka yayınlarından çıkan Ekim 2012 baskılı Ayasofya Dile Geldi üç bölümden oluşur. Bu bölümler de kendi içlerinde numaralar ile kısımlara ayrılmıştır.

2.2.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

Roman iki ana kahraman üzerine kuruludur. Bu ana kahramanlardan Faruk Yücel, roman kurgusunun başladığı tarih olan 1976 yılı haziran ayının ilk cumartesi günü Ayasofya'ya doğru gider. Roman kurgusundaki bu tarih düşünüldüğünde ülkedeki sağ-sol çatışmalarının yaşandığı yıllar akla gelir.

Faruk Yücel son günlerde hemen hemen her gün Ayasofya'yı ziyaret etmektedir. Onu kendi gözüyle daha yakından tanımak ister. O gün yolda karşılaştığı arkadaşı, onu lisede iken sanat tarihi öğretmeni olan Ayasofya Müzesi'nin müdürü ile tanıştırmayı teklif eder. Faruk Yücel bu teklifi reddeder. Eğer mümkünse Ayasofya'nın papazını ve imamını ya da mimarını veya onun kaderini değiştiren ellerden birini bulmasını ister. Arkadaşı onun ne demek istediğini anlamaz ve onun yanından ayrılır.

Romanda kendisine insana ait vasıflar verilen diğer ana kahraman olan Ayasofya'nın girişindeki kulübeden bir bilet alarak içeri giren Faruk Yücel, kubbedeki yazıları okumaya başlar ve bir süre sonra Ayasofya ile onun arasında başka hiç kimsenin duyamadığı bir konuşma başlar. Romanın kurgusu bu konuşma üzerinden yürür ancak ağırlıklı olarak Ayasofya, kendi tanık olduklarını ve inşasından önceki geçmişe dair bildiklerini geriye dönük olarak Yücel'e anlatır.

Ayasofya'nın bu anlattıkları ile romanın içerisinde tarihi bir akış şekillenir. Ayasofya Dile Geldi adlı bu romanda tarihsel gerçeklikler kurgu içerisinde Ayasofya'nın kendi ağzından geçmişe dönük olarak anlatılır. Gerçek hayatta bir mekân olan Ayasofya'nın bir baş kahraman olarak bir insan olan Faruk Yücel ile konuşturulması ve bu konuşmayı başka kimsenin duyamaması fantastik anlatım oluşturan orijinal bir fikir olarak dikkat çeker. Ayasofya Dile Geldi romanının ilk defa 1976 yılında Aziz Sofi adı ile basıldığını düşündüğümüzde bu tarihi romanda yazarın dönemi içerisinde yapılmamış bir şey yaptığını, bir mekânı baş kahraman olarak konuşturduğunu ve sergilediği fantastik anlatım ve çocuk edebiyatı dili ile roman kurgusunu oluşturduğunu görürüz. Eserdeki anlatımın Ayasofya'nın Faruk Yücel ile konuşturulması şeklinde gerçekleştirilmesi eserin başlı başına fantastik bir anlatıma dayandığını ve çocuk edebiyatı dili taşıdığını gösterir. Eserin daha sonra "Ayasofya Dile Geldi" adıyla basılması ile romanın kurgusu ve içeriği hakkında okuyucuya daha fazla bilgi verilmiştir.

Yazarın fantastik anlatımına ve sergilenen çocuk edebiyatı diline örnek teşkil edecek bir cümle ile daha romanın başlarında karşılaşır okuyucu. "Polis arabaları, Ayasofya'nın önündeki ağaçların altına çekildiler öfke ve hırsıyla homurdanarak."⁴⁰

Faruk Yücel Ayasofya'yı ziyaretlerinde onun mozaiklerine, levhalarına, mermerlerine ve kubbesine uzun uzun bakar. Onun ziyaretleri Ayasofya'ya yalnızlığını unutturmaya başlamıştır. Ayasofya kendisini laf olsun diye ziyarete gelenlerde donmuş bir yürek ve beyin gördüğünü ve onların kendisi ile asla iletişim kuramadıklarını söyler. Faruk Yücel'e göre Ayasofya sadece Türk milletinin değil

⁴⁰ Durali Yılmaz, **Ayasofya Dile Geldi**, İstanbul, Beka Yayıncılık,2012, s. 9.

bir ümmetin Kızılelmasıdır. Ona âşık olan ahir zaman ümmetinin kıyamete dek yaşayacağını söyler Ayasofya'ya Faruk Yücel. Dünyanın bir özeti olduğunu, dünyanın dört bir yanından toplandığını söyleyen ve kendi kendisinin müzesi olmanın acısını sorgulayan Ayasofya kendini Faruk Yücel'e anlatmaya başlar.

Görüldüğü üzere roman, yaşanan zaman ve geçmiş zaman olmak üzere iki zaman üzerinden yürür. Faruk Yücel'in yaşadığı ve Ayasofya ile konuştuğu zamanda Ayasofya bir müzedir ve kendi kendisinin müzesi olmanın acısını sorgulamaktadır.

Bir zamanlar Ayasofya'nın yerinde küçük bir mabet varmış ancak bu mabet Bizans İmparatorluğu'nun baş şehri İstanbul'da çıkan bir isyan sırasında yakılmıştır. Bunu gören İmparator Justinien bu küçük mabedi isyancılardan koruyamadığı için Tanrı'dan af dilemiştir. Bu işi yapanları nasıl cezalandıracağını söylemek üzere iken Ayasofya'nın planı göklerden çıkagelmiştir.

Öfke ve kını silinen imparatorun kafasında şekillenmiştir Ayasofya. İmparator inşa edilecek mabedin dünyanın yapılmış ve yapılacak bütün mabetlerini gölgede bırakmasını istemiştir. Ayasofya ruhlara hitap etmek istemiştir. O maddenin ve ihtişamın peşinde değil, mânânın ve sonsuzluğun ardındadır. O, iman dolu göğüsleriyle kubbesinin altında birikeceklerin ruhlarını zamanın ve yaşanan dünyanın ötelere götürmek istemiştir.

İmparatorun gözlerinin önüne Ayasofya'nın planı serilince imparator emir vermiştir ve imparatorluğun bütün mabetlerinden en güzel mermerlerin ve taşların getirilmesini istemiştir. İmparator yapılacak olan bu mabedin, dinleri olan Hristiyanlığın yüceliğinin ve imparatorluğun büyüklüğünün bir sembolü olarak kalmasını istemiştir. Bu iş için iki mimar bulunmasını ve on bin işçi toplanmasını emretmiştir.

Ayasofya'nın yapıldığı dönemde henüz İslam dini gelmemiştir ve o dönemde Hristiyanlık en son inen hak dindir. Günümüzde Ayasofya'yı ziyaret edenler zaman zaman yapının içerisinde diğer camilerimizdekinden daha az manevi huzuru duyumsadıklarını söyleyerek bir eleştiri getirmektedirler ve Ayasofya'nın Hristiyanlığın İslamdan önce son hak din olduğu bir dönemde inşa edildiği detayını gözden kaçırmaktadırlar.

Ayasofya sadece inşası tamamlandıktan sonra tanık olduklarını değil kendisinden önce Roma İmparatorluğu'nda yaşananlardan bildiklerini de Faruk Yücel'e anlatır. Bir imparatorun aratmasıyla Hz. İsa'nın gerildiği çarmıh bulunmuştur. Bu kutsal tahta parçası, haç şeklinde imiş. Bu çarmıh altın bir mahfazaya konulmuş ve şehrin tam ortasında açılan bir çukura yerleştirilmiştir. Bunun üzerine de Çemberlitaş yaptırılmıştır. İmparator, kutsal haçı altında gizleyen Çemberlitaş'ın İstanbul'u dünya durdukça ayakta tutacağına ve bütün Hristiyanları çevresinde toplayacağına inanmış.

Ayasofya'nın adının imparator tarafından ülkeye ilan edilmesinden sonra İstanbul'a Athenius ve İso-dore adlarında iki mimar gelmiştir. Onlar kutsal mabedin inşası görevine talip olmuşlardır ve imparatorun huzuruna çıktıklarında da imparator bu görevi kendilerine vermiştir.

Bir pazar sabahı Ayasofya'nın inşa edileceği meydana binlerce insan toplanmıştır. İmparator Justinien de maiyetiyle beraber orada olmuştur. İmparator yanan küçük mabetten geriye kalanların Ayasofya'nın yapımında kullanılması emrini vermiştir. Patrik Hristiyanlığın ilk şehidi Sait Sophia'yı ve onun üç kızını orada gördüğünü söylemiştir. Ayrıca patrik, iki yüz yıl önce onu katlettiren İmparator Hadrianı gördüğünü söylemiştir ancak Hadrian, bu ilk şehidin adını taşıyan bu mabedi görmemek için gözlerini kapatmıştır. Patriğin Ayasofya'nın ismini ilk Hristiyan şehidinin adıyla eşleştirerek daha etkili olmak istediğini düşünmüştür Ayasofya. Oysa onun adı "Kutsal Bilgelik" anlamındadır ve Ayasofya "Aziz Sofi", "Aziz Bilge" olduğunu düşünmüştür. Yine de Ayasofya için ilk şehidin kendisinde yaşaması bir sevinç de olmuştur aynı zamanda.

Ayasofya'nın inşası için çalışmalarına 532 yılında başlanmıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki mabetlerden malzemeler gelmeye başlamıştır. Binlerce insan temel kazma işine seferber olmuştur. Her sabah İncil'den bir-iki ayet okuyanlar görülmüştür. Ayasofya'nın inşasını görmek isteyenlerin başka şehirlerden akın akın gelmesi İstanbul'un hayatını felce uğratmaya başlayınca imparator herkesin kendi memleketine dönmelerini rica eden bir konuşma yapmıştır.

Ayasofya'nın inşasına başlanılan tarih roman kurgusunda da aynen geçer. İnşaatın Batı Anadolu'lu iki mimar Trallesli (Aydın) Anthemios ile Miletoslu (Milet-Balat) İsidoros'a havale edildiği tarihi bilgisi roman kurgusu içerisinde yer alır. Ayrıca Ayasofya ile ilgili yazılan ansiklopedi maddelerinde geçen İmparator İustinianos'un geniş imparatorluğunun her tarafından malzeme istediği, bunun için daha eski yapıların işlenmiş malzemesinin de toplandığı bilgisi de tarihsel bir gerçeklik olarak roman kurgusuna dahil edilmiştir. Durali Yılmaz, sahip olduğu tarihi birikimi romanın kurgusuna kuru bir bilgi olarak kalmayacak şekilde roman kurgusu ile kaynaştırarak katar. Ayrıca yapının inşasında 10.000 işçinin çalıştırılması da romanda tesadüfi olarak verilen bir rakam değildir, yine Ayasofya ile ilgili tarihi bir bilgi olarak karşımıza çıkar.⁴¹

Roman kurgusunda gerçek hayattakinden farklı olarak kurgulanmış bir detay vardır. Gerçekte Ayasofya'nın inşası 537 yılında biter fakat romanda bu tarih bir depremle beraber kubbenin ilk kez yıkıldığı tarihtir.

Ayasofya'nın temelini konulacak her taş ve tuğla ve imparatorluğun dört bir yanından bulunup getirilen taşlar ve mermerler İncil ile takdis edilmiştir. Böylece eski mabetlerin mermerleri ve taşları da Hıristiyanlaştırılmıştır. Aslında bir zamanlar Ayasofya'nın bulunduğu yerde de pagan mabedi bulunmuş. Paganizmin Hıristiyanlığın içinde eriyip gitmesi gibi Anadolu pagan mabetleri de Ayasofya'da erimekte imiş. Beş yıllık bir çalışmadan sonra Ayasofya, üç kapılı geniş avlusuyla, sarıya boyanmış kocaman duvarlarıyla, kırk pencerele kubbesiyle ve dokuz kapısıyla meydana boy göstermiştir. Ayrıca ortadaki en büyük kapısının üzerinde altından bir haç ve Justinien'in resmi varmış. İmparator 537 yılının Noel gününde Ayasofya'yı ibadete açmaya karar vermiştir. Kararın ülkeye ilanı ile insanlar akın akın İstanbul'a gelmeye başlamıştır. İmparator Justinien Ayasofya'nın önüne gelip onu tam karşısında görünce "Ey Süleyman; ben seni de geçtim!.." demiştir. Sonrasında korkunç bir deprem olmuş ve bu deprem Ayasofya'nın kubbesini yıkıvermiştir. İmparator Tanrı'nın kendisine "Ben Süleyman'ı da geçtim" dediği için ikazda

⁴¹ Semavi Eyice, "Ayasofya", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayasofya>, 02 Ocak 2019, c. 4, s. 207.

bulunmuş olabileceğini düşünmüş ve tevbe ederek patriğin elinden kutsal sular içmiştir. Ayasofya'nın duvarlarının ve kapılarının sapaşğlam ayakta durduğunu düşünen imparator, kubbesinin yeniden yapılmasını ve gelecek Noel'e kadar mutlaka tamamlanmasını emretmiştir. Ancak Ayasofya'nın içine ilk şüphe yerleşmiştir.

Günümüzde de Ayasofya'nın inşa edilmesi sırasında kubbeyi havada tutamadıklarına dair rivayetler, anlatılar halk arasında dolaşmaktadır. Durali Yılmaz bir anlamda romanının kurgusunu oluştururken bu anlatılardan da beslenmiştir, hareket etmiştir. Romanda kubbenin ilk yıkılışı bir deprem nedeniyledir. Ayrıca biz benzer bir şekilde okuyucu olarak aniklopedik bir bilgi mahiyetinde 557 yılındaki depremin de tesiriyle 7 Mayıs 558'de kubbenin doğu tarafının çökmesi üzerine, önceki mimarlardan İsidoros'un yeğeni genç İsidoros tarafından kubbenin evvelkinden yirmi kadem (6,25 m.) kadar yükseltip geçişi pandantiflerle temin edilerek yeniden yapıldığı ve bu defa 24 Aralık 562'de ibadete açıldığı bilgisini ediniriz.⁴² Romanda da Ayasofya'nın kubbesi ancak 24 Aralık 562 tarihli açılışta yıkılmadan kalacaktır.

Roman kurgusundaki İmparator Justinien'in Ayasofya'nın önüne gelip onu tam karşısında görünce "Ey Süleyman; ben seni de geçtim!.." demesi ve sonrasında korkunç bir deprem olması ve bu depremin Ayasofya'nın kubbesini 537 yılında yıkıvermesi bazı tarihi gerçeklerin değiştirilerek roman kurgusunun içerisinde yeniden kurgulanması şeklinde okuyucunun karşısına çıkar.

Kubbenin yıkıldığı depremin ardından roman, bir yıllık bir çalışmanın sonucunda kubbenin tamamlanması ile devam eder. Kubbenin çapı otuz bir metre, yerden yüksekliği ise elli metre olmuştur. Ancak imparator Ayasofya'nın karşısına gelip durduğunda tek kelime söylemeden kubbe çökmüştür. Bu defa yer de sarsılmamış, kubbe durduk yere çökmüştür. Hiç kimse bunun nedenini anlayamamıştır. Çalışmalarına bir yıl daha devam eden mimarlar muhteşem bir kubbe yapmışlardır. Ancak bu sefer de tam imparatora haber ulaştırılacakken kubbe yine çökmüştür. Bu kubbenin üçüncü çöküşü olmuştur. Bunun üzerine din ayırımı

⁴² a.g.e., s. 207.

yapılmadan dünyanın neresinde tanınmış mimar varsa haber gönderilerek İstanbul'a davet edilmiştir. Böylece bu iş, imparatorun ve imparatorluğun şeref ve haysiyet meselesi olmuş, imparatorluk büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Kubbenin her tamamlanışında bir umut, bir sevinç yayılmış etrafa ancak tam o anda kubbenin yeniden yıkılmasıyla umutsuzluk ve tedirginlik çökmüştür Bizans'a.

Bir gün saraya beş yüz yirmi üç papaz çağrılmıştır. Patrik ve imparatorun da katıldığı ruhanî meclis, Ayasofya'nın yapımında kullanılacak her ne varsa kutsal suyla ıslatılmasına, bunu bizzat Patriğin yapmasına, bu işte çalışanların inşaatın devam ettiği süre boyunca kutsal su içmelerine ve kutsal ekmeğe yemelerine karar vermiştir. Ayrıca Hristiyan olmayan ülkelerden gelen mimarların derhal memleketlerine dönecekleri kararı alınmıştır. Ancak bir yıllık sıkı bir çalışmanın sonucunda bitirilen kubbe yine çökünce herkes bir matem havasına bürünmüştür. Günün birinde kendisine soranlara imparator ile görüşeceğini ve ona Ayasofya hakkında bir haber vereceğini söyleyen bir ihtiyar İstanbul'a gelmiştir. İhtiyar, Justinien'in başkanlığındaki ruhanî meclisin huzuruna alınmıştır. İhtiyar Yuhanna İncili'nin on altıncı babından ayetler okumuştur. Bu ayetler Durali Yılmaz'ın romanın başında Yuhanna İncili'nden verdiği ayetlerdir. İhtiyar kendi sözlerini de söylemiştir:

- "Sizler görmüyor musunuz ki, o Tesellici'nin gelmesi yakındır ve o, mutlaka gelecektir. Ayrıca yazılmıştır ki, o çöllerde dolaşacak ve dünyaya hükmedecektir. O, bize gelecek şeylerden haber verecektir ve her söylediğini Allah'tan alacak, bize ileticektir. Şimdi gidin ve o Tesellici'nin dolaşacağı yerlerden ve şimdi göklerde oturan İsa'nın dolaştığı yerlerden topraklar getirin. Hemen Arap çöllerinden Yerusolim çöllerinden ve Kenan, Mısır çöllerinden topraklar getirin. O toprakla karıştırın Ayasofya'nın kubbesinde kullanacağınız harcı ve o topraklardan saçın Ayasofya'nın her yanına. Tanrının adıyla birlikte, o gelecek olan Tesellici'nin ve İsa Mesih'in adını da anın işe başlarken." O gün beş yüz yirmi üç papazın ve Ayasofya'nın inşaatında çalışan işçilerden eşit sayıda alınan kişilerin Ortadoğu'nun çöllerinden birer avuç kum getirmelerine karar verilmiştir.

560 yılının baharında beş yüz yirmi üç kabile İstanbul'dan Ortadoğu çöllerine doğru yola çıkmıştır. Ayasofya, Tanrı'nın kendisini de çöllerin yüceliği ve kutsallığı

ile karıştırmak istediğini, bunun için kubbesinin ikide bir yıkılıp durduğunu düşünmüştür.

Filistin ve Afrika çöllerine, Mısır ve Kenan çöllerine varan kabilelerdeki kutlu kişilere oralardaki halklar yardım edebilmek için adeta yarışa girmişlerdir. Mekke'ye giden bir kabileye Mekke halkı Kâbe'yi anlatmıştır. Kâbe'nin toprağından bir avuç götürüp Ayasofya'nın kubbesini yapacakları malzemeye karıştırırlarsa, mutlaka kubbenin tutacağını ve insanlık var oldukça yıkılmayacağını söylemişlerdir. Mekke'ye gelen kabilelerin başlarındaki papaz, buranın kutsal kitaplarda anılan ilk ev olduğunu anlamıştır, burada ayin yaptırmıştır. İstanbul'dan gelenler aldıkları birer avuç toprak ile İstanbul'a doğru yola çıkmışlardır.

562 yılının yazında bütün kabileler çöllerden alıp getirdikleri topraklarla beraber İstanbul'a dönmüşlerdir. Ayasofya'nın kubbesi için çöllerden getirildiği toprakların karışımıyla bir harç karılmış ve yeniden çalışmalara başlanmıştır. Yeniden toplanan ruhanî meclis gece gündüz dua ediyor ve İncil'den ayetler okuyor imiş.

İncil'in emrine uyularak, saraydan halka bol bol hediyeler dağıtılmıştır. Böylece saraydakiler günahlarından temizlenmeye çalışmışlardır. Ruhanî meclistikiler eğer o anda gerçek imana erişip de bir dua edebilseler Ayasofya'nın tam tekmil olarak boy gösterivereceğine kanaat getirmişlerdir. Bu inanç gittikçe kuvvetlenmiştir. Onların bu inancıyla birlikte kubbesinin yavaş yavaş yükseldiğini söyler Faruk Yücel'e Ayasofya. Bir yıl boyunca Ayasofya için kalpleri çarpanların imanı artmış ve Ayasofya'nın kubbesi ağır ağır yükselmiştir. Onun ebediyete kadar sapsağlam kalacağına kimsenin şüphesi kalmamıştır.

Sonunda Ayasofya'nın kubbesi tamamlanmıştır. Kubbesinin üstüne de ta uzaklardan görülebilecek büyüklükte altın bir haç işlenmiştir. Ayasofya'nın açılışı için 24 Aralık 562 tarihi kararlaştırılmış, bütün Bizans heyecan ve sevinç içerisinde o günü beklemiştir.

24 Aralık 562 tarihinde Ayasofya'nın açılışı için İstanbul'a Afrika çöllerinden, Arap ve Mısır çöllerinden sayısız insan gelmiştir. Açılış günü imparator patriği de yanına alarak zafer arabasına binmiş, beş yüz yirmi üç papaz da

imparatorun arabasının ardınca yürümüştür. Papazlar dualar etmiş, İncil okumuş ve meydandaki binlerce insanı takdis etmiştir. Ayasofya'nın giriş kapılarının önünde imparator ve patrik arabadan inmişler, patrik imparatorun sağ tarafında olduğu halde Ayasofya'nın orta kapısından içeri girmiştir. Öncesinde imparator kapıdan içeri baktığında tam ortada İsa'nın sesi kubbenin içinde yankılanmıştır. Onun imparator Justinien'e sözleri şöyle olmuştur:

-“Ne duruyorsun oğlum, haydi Patriğin elinden tutarak gel yanıma. Sen bu muhteşem mabedimin kubbesini benim ayaklarımın tozundan yaptırdın. Yıkılmayacaktır artık o. Tanrı'nın vaadi yerine gelecektir ve Ayasofya kıyamete dek insanların kafasında ve gönlünde yer tutacaktır.

-Çok şeyler söylemek istiyorum şu anda sana fakat dayanamazsın. Bu kubbenin altından insanlar daha çok şeyler öğrenecek, ötesini söylemeyeceğim. Gelecek nesiller çok şeyler görüp çok olaylar yaşayacaklar burada.”

Bunun üzerine imparator patriğin elinden tutmuş ve içeri girmiştir. Tam İsa'nın oturduğu yere gelip onun ayaklarına kapanacağı sırada İsa, göklere yükselip kaybolmuştur. Ayasofya'nın kırk pencereci kubbesine bakan imparator, çöllerin sonsuzluğunu ve kutsiyetini, Tanrı'ya ve İsa'ya giden yolları görmüştür. Kendisinin imparator olduğunu unutan Justinien'in o anda İsa'nın havarilerinden biri olduğunu ve etkileyici bir sesle İncil okumaya başladığını dile getirir Ayasofya. Ayasofya'nın kubbesinin altında ayin başlamıştır. O anlarda insanların dalga dalga ruhlar hâlinde göklere uçtuğunu söyler Ayasofya. Manevî rüyadan uyanan imparator manevî havayı doyasıya teneffüs eden halkı görerek Tanrı'ya şükürler etmiş ve bu kez içten ve samimi bir şekilde “Ey Süleyman! Ben seni geçtim!” diye haykırmıştır. Bu nedenle hiçbir gurur duymadan ve coşkun bir imanla bu sözleri söyleyen imparatorun üzerinde bütün benliği ile kubbesini tutmuştur Ayasofya. Bilmiştir ki artık yıkılmayacaktır. İsa'nın “Söylersem, dayanamazsın” dediği olayları görmek için kubbesinin yıkılmayacağını bilmiştir. Saraya dönen imparator hazinesinin yarısını Ayasofya'nın inşaatında çalışanlara bağışlamış Ayasofya ile ilgili çeşitli emirler vermiştir.

Patrikle beraber imparatorun, Ayasofya'nın orta kapısından içeri girmeden önce kapıdan içeri baktığında tam ortada İsa'nın sesinin kubbenin içinde yankılanması, imparatora sözlerini söylemesi, imparator tam İsa'nın oturduğu yere gelip onun ayaklarına kapanacağı sırada İsa'nın göklere yükselip kaybolması ve Ayasofya'nın insanların ruhlarının dalga dalga göklere uçtuğunu söylemesi çocuk edebiyatında kullanılan fantastik sahnelere bir örnektir. Ayasofya'nın kubbesinin altında kısa bir an görünen İsa, Ayasofya ile Justinien arasında bir sır olarak kalır.

Bu sahnede görülen bir kahramanın hayal ile gerçeklik arasında bir şeyler görmesi, çocuk kitaplarında sıklıkla görülen bir çocuğun macera dolu anlar yaşaması ve uyandığında bunun bir rüya olduğunu farketmesindeki gibi çocuk edebiyatı dili ve anlatımı taşır. Bu durum eserin çocuk duyarlılığı taşıdığını gösterir.

Böylece Ayasofya 24 Aralık 562 tarihinde ibadete açılmıştır. Her gün binlerce kişi gelip gitmiştir kubbesinin altına. Bütün Bizanslılar Ayasofya'nın insanlık durdukça ayakta duracağına ve o boy gösterdikçe Bizans İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmeyeceğine inanmıştır. Ayasofya'nın kubbesinin altında kısa bir an görünen İsa, Ayasofya ile Justinien arasında bir sır olarak kalmıştır. Bir gün onun tekrar insanlığı kurtarmak için kubbesinin altına geleceğini sadece Ayasofya bilmekte imiş. Şimdi tüm bunları Faruk Yücel ile de paylaşır.

Ayasofya 24 Aralık 562 tarihinden başlayarak, sade ve tabî hali ile tam beş yüz yıl insanları manevî ruh iklimlerinde dolaştırmıştır. Onun kubbesinin altına her gelen, farkında olmadan bir değişim geçirmiştir. Hz. İsa'nın ve binlerce peygamberin, dahası Tanrı evi Kâbe'nin toprağı ile karışarak, Ayasofya'nın duvarları üzerinde esneyip duran bu kubbe, altına giren her insana manevî bir nefes üflemiş ve ebediyet kokusu koklatmıştır. Ayasofya, bu büyük ve ilahî etkinin, çekim alanına giren her insanın ruhunu sarsacağına ve onu yaratılış sırrına döndüreceğine inanmaktadır.

Nesiller gelip geçerken kubbesinin altında bir defacık da olsa, ayine katılan her kalpte bir iz bırakmıştır Ayasofya. Fakat zamanla yeni nesiller tamamen soyut olan bu manevî bağları somutlaştırmak istemişlerdir. Yeni nesiller onu resimlerle ve mozaiklerle süslemeye karar vermişlerdir. Bu iş için gelen usta ve becerikli iki

mozaikçi kendi duygularını ve bildiklerini yaşamışlar, Ayasofya'nın kapısından içeriye girmeyi düşünememişlerdir. Ayasofya'nın o zamanlardaki güneybatısında bulunan giriş kapısının önüne gelen bu iki mozaikçi yaptıkları altın yaldızlı zeminin üzerine bir gök ve onun üzerine de bir taht yerleştirmişlerdir. Bu tahtın üzerine Meryem'i kucağında da İsa'yı çizmişlerdir Kendi kafalarındaki Meryem ve İsa'yı yapan mozaikçiler bir de onların önlerinde secdeye kapanmışlardır. İstanbul'u ve elindeki İstanbul'un maketini İsa'ya sunan Konstantin'i de çizmişlerdir. Büyük Konstantin'in yanına Ayasofya'nın maketini elinde tutan ve onu İsa'ya sunan Justinien'i de eklemişlerdir. İşleri bitince Ayasofya'nın içine girseler de onların kafasında sadece yaptıkları resim olmuş bunun için de yüzyıllardır ruhlara manevî bir nefes üfleyen Ayasofya, bu iki adama hiçbir şey verememiştir. Hatta bu iki adam Ayasofya'nın manevî havasını bozmuşlar ve onu büyük bir üzüntü içine düşürmüşlerdir. Bundan sonra olanlara dair gözlemlerini ise şöyle ifade eder Ayasofya:

-“Artık bana her gelen kapıdaki mozaiklerle karşılaşılıyor, burada bir süre durarak uzun bir tarih yaşıyor sonra da kubbemin altına geliyordu. Yorucu bir yolculuktan dönen ruh, kubbemin altında çırpınıp kalıyor ve başka bir âleme kanat açamıyordu. Fakat bu gelenler manevî âleme geçtiklerini sanıyorlar ve bütün sınırları çözmüş olduklarına inanıyorlardı.”

Ayasofya'ya katkıda bulunmak hevesine kapılan sonraki nesiller ise onun duvarlarını, kapılarını ve kubbesini İsa, Meryem, melek, aziz ve azize mozaikleriyle süslemişlerdir. Bunun üzerine imparatorlar da kendi mozaiklerini dört bir yana yaptırmaya başlamışlardır. Ancak bu durumun kendisi için hiç de iç açıcı olmadığını söyler Ayasofya. Çünkü o, o güne kadar ruhları arada hiçbir vasita olmaksızın, mücerret olarak, mücerretlerin mücerredi bir âleme sürüklemiştir. Onlarsa şekillerle insanları oraya götürmeyi denemişlerdir. Ayasofya, insanların önlerinde duran şekillere takılıp kaldıklarını, ruhların bir türlü ölümsüzlük ve ebedîlik âlemine kanat açamadıklarını bilir. Faruk Yücel ile tüm bunları paylaşmaya devam eder Ayasofya. Mozaiklerdeki şekiller ebediyet âlemiyle onun arasındaki yolları tıkamıştır. Ancak Ayasofya bir şeyler olacağını sezmiştir, çünkü kutsal kitapta, Tevrat'ta Çıkış 20:4-5'te “Kendin için oyma put, yukarıda göklerde olanın yahut yerin altında sularda

olanın suretini yapmayacaksın; onlara eğilmeyeceksin ve onlara ibadet etmeyeceksin.” diye yazılmıştır ve o bunun bilgisindedir. Ayasofya bir diğer yandan Altın Buzağı yüzünden İsrailoğulları’nın başına neler geldiğini de bilmektedir. Bu nedenle o zamanlar pek yakında bir şeyler olacağına inanmıştır. Ayasofya o günlerdeki duygu ve düşüncelerini özetler Faruk Yücel’e.

-“Ya benim sonum geliyordu ya da Bizans’ın sonu gelmekteydi. Fakat benim sonum gelemezdi. Çünkü Hz. İsa, benim, daha çok şeyler göreceğimi söylemişti. İnsanlığın benim kubbem altında daha çok şeyler öğreneceğini belirtmişti açık açık. Üstelik o şeyleri dinlemeye ve öğrenmeye Bizanslıların gücünün yetmeyeceğini belirtmişti. Bütün bunlar olduktan sonra ve tekrar insanlığın bozulmaya yüz tuttuğu zamanda bana, geleceğini ve insanlığı kurtaracağını hissettirmişti.”

Biz yüzyıllar içerisinde Ayasofya’nın resimlerle ve mozaiklerle süslendiği tarihsel gerçekliğini romanın kurgusunda kurguyla bütünleşmiş bir şekilde görürüz.

Ayasofya 1204 yılında tanık olduklarını, gözlemlerini ve bildiklerini anlatmaya devam eder. Bizanslılar Ayasofya’nın kubbesinin altında yırtılarak ve ağlayarak dua etmişlerdir. Onlar Ayasofya’nın duvarlarına işledikleri resimlerin karşısında diz çökerek haç çıkarıp gözyaşı dökmüşlerdir. Bir öğle vakti Ayasofya, Bizanslıların ağlaşarak evlerini terk ettiklerini, şehirden uzaklaştıklarını, sarayda olağanüstü bir durum olduğunu ve imparator ve yakınlarının atlı arabalara binerek saraydan çıkıp gittiklerini görmüştür. Papazlar ise son dualarını etmek için Ayasofya’nın kubbesi altında toplanmışlardır. Patrik, hep İncillerin son bablarını okumuştur. Tüm bunlar yaşanırken Ayasofya İncil’de ısrarla anılan “O gün ağlayış ve dış gıcirtısı olacaktır” sözünü daha iyi anlamıştır. Ayasofya yalnız kaldıktan sonra İstanbul’a binlerce atlı dolmuştu ve bunlar Latin askerleridir. Ayasofya Tanrı’nın Bizans’ı cezalandırdığını düşünmüştür. Ayasofya’nın karşısına gelen bu askerler merakla ve hayranlıkla Ayasofya’ya bakarken aralarında şakalaşarak şaşkınlıklarını gizlemeye çalışmışlardır. Ayasofya onlara söyleyecek bir sözünün olmayacağını çünkü kendisinden bir şey anlayamaz olduklarını, onlar için İncil’in “Gözleri vardır görmezler, kulakları vardır işitmezler” dediğini Faruk Yücel’e anlatır.

Latin askerleri atları ile Ayasofya'nın kubbesinin altına girmişler, Bizanslıların kutsal suları ile atlarını sulamışlardır. Duvarlardaki mozaiklerin altınlarını kamalarıyla kazıyıp çalmışlardır. Ayasofya, Tanrının bu haydutları kendi evinin özelliğini bozan bu garip resimler yüzünden gönderdiğini, onların elleriyle Ayasofya'nın kutsiyetini bozan garip şekilleri talan ettirdiğini düşünmüştür. Ayasofya'nın en kutsal yerleri Latin askerlerinin atlarının pislikleri ile dolduğu zaman Ayasofya'nın kubbesinde İncil'in şu ayetleri yankılanmaya başlamıştır:

“İsa yaklaştığı vakit şehri gördü ve onun üzerine ağlayarak dedi: Bugün olsun, selâmete yarayan şeyleri keşke sen bilseydin! Şimdi ise, senin gözlerine onlar saklıdır. Çünkü senin üzerine günler gelecek ki, düşmanların çevrene siper yapacaklar, çevreni kuşatacaklar, her yandan seni sıkıştıracaklar, seni ve içinde olan evladını yere çalacaklar ve senin içinde taş üstünde taş bırakmayacaklar; zira sen ziyaretinin vaktini bilmedin.” (Luka İncili, 19:41-44)

Kendi sonunun geldiğini ve İstanbul'un da yeryüzünden silineceğini düşünüp ürpermiştir Ayasofya. Çünkü Bizanslılar ziyaretin şeklini ve ibadetin adabını bozmuşlardır bu nedenle Ayasofya da onlar üzerindeki manevî etkisini giderek yitirmeye başlamıştır. Cezalarını hep beraber çektiklerini ve çekeceklerini düşünen Ayasofya İsa'nın sözlerini hatırlayınca ferahlamıştır. O sonunun gelmeyeceğini, daha çok şeyler göreceğini, kubbesinin altında insanların daha çok şeyler öğreneceğini düşünmüştür.

Latin askerleri İstanbul'u işgal etmek için gelmemişlerdir. Tanrı Bizanslılara bir ceza vermek istemiş ve bu işi de Latinler eliyle yapmıştır. Latin askerleri çekip gidince, Bizanslılar, imparatorları, askerleri ve menkul eşyalarıyla beraber yeniden şehre dönmüştür. Hemen Ayasofya'nın her yanını temizlemişler, mozaiklerini baştan tamir etmişlerdir. Ortasına ise kare şeklinde bir yer yapmışlar, buraya renkli mermerler döşemişlerdir. İmparatorları ölünce yeni imparator önce Ayasofya'nın kubbesi altında taç giymiştir. Bundan sonra imparator olacak kişinin taç giymesi ve imparator ilan edilmesi işi Ayasofya'nın kubbesi altında yapılmaya başlanmıştır.

1204 tarihinde yaşanan Latinler'in İstanbul'u işgal edip yağmalamaları hadisesi romanın kurgusunda Ayasofya'nın Tanrının bu haydutları kendi evinin

özelliğini bozan bu garip resimler yüzünden gönderdiğini, onların elleriyle Ayasofya'nın kutsiyetini bozan garip şekilleri talan ettirdiğini düşünmesi şeklinde verilir.

Bizanslıların başlarına gelen felaketin sebebini bir türlü anlamamalarına acımıştır Ayasofya. Onlar imparatorlarına Tanrının huzurunda değil, Ayasofya'nın duvarlarını ve kubbesini süsleyen garip resimlerin önünde taç giydirmeye başlamışlardır. Ayasofya, onların imparatorluk tahtını Tanrı'ya değil, doğrudan doğruya kendi elleriyle yaptıkları resimlere emanet ettiklerini görmüştür. Bizans'ın sonunun geldiğini düşünen Ayasofya pek yakında insanların kubbesinin altında yepyeni şeyler öğrenmeye başlayacaklarını bunun da ancak kendisinin mahiyet değiştirmesiyle mümkün olabileceğini, onunla birlikte Bizans'ın da mahiyet değiştireceğini çünkü İsa'nın böyle söylediğini düşünmüştür.

Ayasofya kendini, tanık olduklarını ve geçmişe dair bildiklerini Faruk Yücel ile paylaşmaya devam eder. 1400 yıllarında Türklerin gelip Üsküdar' a yerleştiklerini ve Edirne'yi hükümet merkezi yaptıklarını ifade eder. Bizanslılar, adım adım İstanbul surlarına yaklaşan Türklerden Tanrı'ya sığınmışlardır.

Bazen Bizanslıların dostluk çabaları fayda etmediğinde Türkler, İstanbul'u muhasara ediverirmiş ve imparator elçiler gönderip hediyeler yollayarak onlardan şehri kurtarırmış. Sonunda İstanbul'da bir mahalle kurulmuş ve Türklerden bir grup insan bu mahalleye gelip yerleşmiştir. İşte o zaman Ayasofya bu milletin Türk milleti olduğunu öğrenmiştir.

Türkler ara sıra gelip sevgi ve saygıyla Ayasofya'nın duvarlarına ve kubbesine bakmışlardır. Fakat ona karşıdan bakmakla yetinmişler ve Ayasofya'nın kapılarından içeri girmemişlerdir. Ayasofya, Türkleri sevmeye başladığını Faruk Yücel'e itiraf eder. Onların bakışlarını daha saygılı, daha güvenli ve daha içten bulmuştur. Ayasofya adeta Türklere âşık olduğunu ifade eder. Onun içindeki ses, ancak Türklerin kendisini aslına döndürebileceklerini söylemekte imiş.

Ayasofya'nın Türkleri sevmeye başladığını itiraf etmesi, onların bakışlarını daha saygılı, daha güvenli ve daha içten bulması ve adeta Türklere âşık olduğunu

ifade etmesi onun kişileştirildiğini ve kendisine insana ait duygu ve özellikler verildiğini gösterir. Böylelikle çocuk edebiyatı dilinin fantastik anlatımı sergilenir.

Bir gün Bizans imparatoru sebepsiz olarak İstanbul'daki Türkleri öldürmüş, onların evlerini yıktırıştır. Türk mahallesini aslında kendi izni ile kurulan bu mahalleyi şehirden silip atmıştır. Bu acı olay karşısında Ayasofya bir daha Türkleri görememe üzüntüsü ile için için yanmıştır ve Bizanslılardan gittikçe soğumuştur.

Biz bu satırlarda Ayasofya'ya insani özelliklerin verilmeye devam edildiğini ve onun üzüntü gibi duyguları güçlü bir şekilde yaşadığını görürüz.

İstanbul'daki Türklerin öldürüldüğünü, evlerinin yıkıldığını duyan Türk padişahı Edirne'den büyük bir ordu ile çıkarak İstanbul'a doğru gelmiştir. Aradan bir iki gün geçince Padişah ordusuyla beraber Kızkulesi açıklarında görülmüştür. Bizanslıların korku ve heyecanı Ayasofya'ya geçmiştir. Türk padişahının gelip şehri de kendisini de yerle bir edeceğini sanmıştır Ayasofya ancak heybetli Padişahın bir ara başını kaldırıp İstanbul'a bakması ve kendisine el sallayarak gülümsemesi karşısında ferahlamıştır. Ayasofya, Padişahın sadece Bizanslıların yaptığı vahşi davranışa kızdığını, kendisine baktığında öfkesinin dağılıverdiğini ve gözlerinin sonsuzluk âlemine dalıp gittiğini söyler.

Türk padişahının Kızkulesi açıklarında iken bir ara başını kaldırıp İstanbul'a bakması ve Ayasofya'ya el sallayarak gülümsemesi romandaki çocuk duyarlılığı içeren fantastik sahnelerden biridir. Fantastik anlatım ve çocuk edebiyatı dili, çocuk duyarlılığı ile sergilenmeye devam edilir. Ayasofya, padişahın kendisine baktığında gözlerinin sonsuzluk âlemine dalıp gittiğini söyler.

Bizans'ı İstanbul surları içine hapseden, Asya ve Avrupa'da kahramanca dolaşan bir milletin Padişahının kendisini sevmesini büyük bir şey olarak nitelendirir Ayasofya. O, Bizans İmparatorluğu'nun sonunun geldiğine ancak bunun kendisi ile bir ilgisi olmadığına, Bizans yeryüzünden silindikten sonra da varlığını sürdüreceğine inanmaya başlamıştır.

Ertesi gün Türkler İstanbul'u kuşatmışlardır. Bizans askerleriyle Türk askerleri arasında surlarda çok şiddetli savaşlar olmuştur. Ancak böyle sıkıntılı günlerde Ayasofya'ya koşan Bizanslılar bu defa ona gitmemişlerdir. Bu durumda

Bizanslıların gözünde önemini yitirmiş olduğunu, varlığının Bizans'tan ayrıldığını dile getirir Ayasofya. Sonunda Türk padişahı, Bizans imparatorunun yalvarışlarını kabul etmiş ve Bizanslılara acıyarak şehri muhasara etmekten vazgeçmiştir. Buna karşılık Bizanslılar, Türklere her yıl vergi vereceklerdir. Barış anlaşması imzalanır imzalanmaz Bizanslılar Ayasofya'ya koşup sevinç gözyaşları dökerek ayinler yapmışlardır. Ayasofya böylece onların tekrar kendisini hatırlamış olduklarını ve ancak onunla var olabileceklerini belirtmeye çalıştıklarını ifade eder fakat kendisinin bir kez Bizanslılardan soğumaya başladığını da ekler. Ayasofya Türklerin başka bir manevî varlıktan kuvvet aldıklarını bilir.

Bizans'ın yeni imparatoru Manuel'dir. Aç ve yorgun halkın kulakları patriğin her pazar Ayasofya'da çektiği dinî nutuklara kapanmıştır. İnsanların omuzlarına ağır ve taşınmaz vergiler de yüklenmiştir. Bu sıralarda Bizans'ı tarihe karıştıracak ve İstanbul'u fethedecek olan bir çocuğun Edirne'de doğduğu söylentisi İstanbul'da yayılmıştır. Bizanslılar hemen bu söylentinin aslını incelemişlerdir. Papazlar Manuel'in başkanlığında sarayda toplanarak bu işi incelemek ve meseleyi aydınlığa kavuşturmak için bir toplantı yapmışlardır. Bütün papazlar Patriğin "Bizans ölümsüzdür; Ayasofya yeryüzünde kaldıkça onun yüzü suyu hürmetine Tanrı ve İsa, Bizans'ı koruyacaklardır." fikrinde birleşmişlerdir. Kısa zamanda Bizans'taki herkes, Bizans'ı yeryüzünden silecek çocuğun doğmuş olduğunu duymuştur. İmparator Manuel'in İstanbul'un surlarını tamir ettirmeye başlaması bizzat imparatorun da Bizans'ın kaderini çizecek olan kimsenin doğduğuna inandığını göstermiştir. Ayasofya bütün bu olanlar karşısında hissettiklerini Faruk Yücel'e anlatır. Kendisinin bir yandan korktuğunu, bir yandan da merakla geleceği beklediğini ifade eder. O zamanlar Ayasofya'nın içindeki iki ses farklı şeyler söylemiştir:

-“Ben Bizans'ın mabediyim, Hıristiyan olarak yapıldım ve Hıristiyan olarak kalacağım” diyordum. Fakat içimden bir ses de “Bizanslılar artık senin değerini bilmiyorlar. Hem İsa dememiş miydi ki, insanlar senin kubbenin altında daha çok şeyler öğrenecekler diye; belki de bu iş, senin el değiştirmenden, Bizans'ın yıkılıp yerine bir başka milletin gelmesinden sonra olacaktır. Türkler öyle sanıldığı gibi barbar ve vahşi değillerdir. Gördün mü, Bizanslılar hiç sebepsiz yüzlerce Türk'ü öldürdüler! Bu durumda asıl korkunç olan Bizanslılar olmuyor mu? Üstelik Türkler,

senin değerini daha iyi bileceklerdir. Onların sana bakışlarını ve saygı gösterişlerini gördün ya” diyordu.”

Romanda Ayasofya'nın iç seslerine dahi yer verilerek fantastik anlatım ve yapılan kişileştirme güçlendirilir. Ayasofya, tıpkı bir insan gibi ikilemde kalır.

Ayasofya bu ikilemi yaşarken, Bizanslılar da durmadan savunma hazırlıkları yapmışlardır. Silah ve cephane yığılmışlar, İstanbul'un surlarını onarmışlardır. Bir yandan da sık sık Ayasofya'ya gelip ayinler düzenlemişlerdir. Aradan on iki yıl geçtikten sonra Bizanslılar kendilerini bırakmak üzere iken Bizans'ı tarihe gömeceği söylenen çocuğun Sultan Mehmet adıyla, bizzat babası tarafından tahta geçirildiği ve babası Murat Han'ın da dinlenmek ve ibadet etmek için تنها ve sessiz bir köşeye çekildiği duyulmuştur ve Bizanslılar çarpılmışa dönmüşlerdir. Fakat kısa bir süre sonra Sultan Mehmet tahttan ayrılmış ve yerine tekrar babası Sultan Murat geçmiştir. Geniş bir nefes alan Bizans ise tehlikeyi atlatmış olmanın sevinciyle yeniden o eski ölümcül ve uyuşuk haline gömülmüştür.

Tarihimizde Sultan II. Murad, oğlu II. Mehmed'in lehine tahttan feragat etmiştir ve kendisini Bursa'da ibadete vermiştir. Böylece henüz 13 yaşında bulunan II. Mehmed, babası tarafından Osmanlı tahtına çıkarılmıştır. Fakat Haçlı ordularının Macaristan'dan hareket ettiğini haber alan Veziriazam Halil Paşa, Bursa'da bulunan II. Murad'a haber göndererek bu Haçlı tehlikesi karşısında Osmanlı ordusunun başına geçmek üzere Edirne'ye gelmesini istemiştir. Bunun üzerine Rumeli'ye gelen II. Murad, ordunun başına geçerek Haçlı ordusunu karşılamak üzere hareket etmiştir. Varna'da yapılan savaşı kazandıktan sonra tekrar Anadolu'ya dönmüştür. Ancak, II. Murad'ın padişah olarak kalmasını isteyen Veziriazam Halil Paşa, yeniçerileri teşvik ile bir isyan hareketi başlatarak Murad'ın Edirne'ye gelip yeniden tahta geçmesini sağlamıştır. Böylece Sultan II. Mehmed'in 1444-1446 yılları arasındaki ilk saltanatı son bulmuştur.⁴³ II. Murad'ın bir süreliğine tahtı oğlu II. Mehmed'e bırakması fakat sonra şartların gerekliliği ile yeniden tahta çıkması tarihsel bir gerçeklik olarak roman kurgusunda yerini almıştır.

⁴³ "Fatih Sultan Mehmed", Osmanlı Ansiklopedisi, İstanbul, İz Yayıncılık, 1996, c. 2, s. 6,7.

Bir iki yıl sonra yeniden Bizanslıların o korktukları ve ürtükleri çocuk padişah olmuştur. Babası ölen bu büyümüş ve delikanlı olmuş çocuk artık ölene kadar padişah olacaktır diye Bizanslılar son bir kez daha canlanmaya çalışmışlar ve hemen hazırlıklar yapmaya başlamışlardır.

Tarihimizde Sultan II. Mehmet, babasının ölüm haberini Manisa’da aldıktan sonra hiç vakit kaybetmeden süratle Edirne’ye gelerek ikinci defa Osmanlı tahtına çıkmıştır.⁴⁴ Bu tarihi bilgi de romanın kurgusuyla kaynaştırılmıştır.

Bizanslıların bütün güçlerini ve umutlarını yitirdikleri bir anda, genç Padişah Bizans sarayına iki mimar göndermiştir. İmparator Konstantin sevinerek ve düşünmeden Ayasofya’da inceleme yapacaklarını söyleyen bu iki mimarın tekliflerini kabul etmiştir. Ayasofya’ya gelen mimarlar ona candan bir dost gibi davranmışlar, temellerini ve duvarlarını incelemişlerdir. Sonra da İmparatora Ayasofya’nın yıkılacağını bu felaketi önlemeleri gerektiğini söylemişlerdir. İmparator Konstantin bu teklifi kabul etmiştir. Mimarlar Ayasofya’nın iki yanına iki büyük kule yaparak onu eskisinden daha sağlam olarak yerinde sabitlemişlerdir. Ayasofya bunun üzerine “Demek ki Türkler imdadıma yetişmeseymiş Bizans’tan önce yıkılıp gidecekmişim!” diye düşünmüştür. Ayrıca Türklerin bu gayreti ve davranışı Bizanslıları da şaşırtmıştır. Türk padişahının iyi niyet ve yardımı, Bizanslıları rahatlatmıştır. Çünkü onlara göre Padişahın Ayasofya’yı kurtarması Bizans’ı da kurtarması demekmiş. Artık iki hükümdar arasında hediyeler alınıp verilmeye başlanmıştır ve bu böyle sürüp gitmiştir. Ayasofya bu olanları “Artık sevinçle ve emniyetle tekrar uykusuna dalabilirdi Bizans şimdi.” cümlesi ile Faruk Yücel’e nakleder.

Tarihler 1452 yılının baharını gösterirken yeni Bizans imparatoru on birinci Konstantin, Türk padişahı Sultan Mehmet’in Bizans’la iyi geçinmek zorunda olduğunu söylüyormuş ve yıllardır süre gelen söylentilere gülüp geçmekte imiş. Giderek Türkleri küçümseye ve kendisine aşırı güven duymaya başlayan Konstantin Ayasofya’ya bile uğramaz olmuştur, manevî kuvvetleri hiçe saymıştır. Bu sıralarda

⁴⁴ a.g.e.

Türk padişahı Edirne'den çıkarak, büyük bir orduyla İstanbul yakınlarına gelmiştir. Ordu, şimdi Rumelihisarı'nın bulunduğu yere karargâh kurmuştur. İlk olarak daha önce yapılmış olan Anadoluhisarı tamir edilmiştir. Hemen ardından Rumelihisarı yapılmaya başlanmıştır. Bu durumda tepesi atan İmparator Konstantin nerede Türk görülse dövülmesini emretmiştir. Rumlar da ister istemez İmparatorlarının bu emrine boyun eğmişlerdir. Bizanslılar da İmparatorları gibi dünyanın en büyük imparatorluğu olduklarına inanmaya başlamışlardır. Bizanslıların bunamaya başladıklarına inanmaya başlayan Ayasofya bunamadan sonra gelecek en hayırlı sonucun ölüm olduğunu düşünmüştür. Ayasofya Türk padişahının kendisine Bizans'tan daha fazla sahip çıktığını düşünmüş ve onu görmeyi çok istemesine rağmen bir türlü görememiştir.

Tarihimizde İstanbul'un fethi için yapılan hazırlıklardan olan Anadoluhisarının tamir edilmesi ve Rumelihisarının inşası hadiseleri romanın kurgusuna dahil edilen tarihsel olaylardır.

Bir gün sur dışındaki tarlalarda Türk padişahının yakınlarından birinin seyisi, Bizanslı köylüler tarafından dövülmüştür. Bardağı taşıran bu son damlanın ardından Türkler, hemen Bizans'a savaş ilan etmişlerdir. İmparator Konstantin bütün Hıristiyanları imdada çağırmanın ve Türkleri oracıkta boğuvermenin tam zamanı olduğunu düşünmüştür. Bizanslılar hemen silahlanmışlar ve surlara yerleşmişlerdir. Konstantin, bütün Hıristiyan memleketlere haberler ve ulaklar göndererek, onları Türklerle savaş yapmaya çağırmıştır.

Türk padişahı ise Rumelihisarı'nı tamamlattıktan sonra elli bin kişilik ordusuyla İstanbul surlarına doğru yürümüş ve surlara bin metrelik bir mesafede konaklamıştır. Burada karargâh kuran Türk padişahı, adamlar göndererek İstanbul'un surlarını incelemeye başlamıştır. Türklerin umursamaz tutumu, İmparator Konstantin'i çıldırtmıştır. Aradan iki ay zaman geçtikten sonra Türk ordusu Edirne'ye doğru çekilip gitmiştir. Bizanslılar Türklerin korktuklarını sanmışlardır. İmparator Konstantin ülkesinde gururla dolaşmaya başlamıştır. Ayasofya'nın duvarlarındaki mozaiklere ve mozaiklerdeki Bizans imparatorlarına baktıktan sonra kendisinin daha büyük bir mozağının yapılmasını emretmiştir. "Çünkü en büyük benim ve ben olacağım." cümlesini de eklemiştir. Derhal Ayasofya'nın

duvarlarından birisine Konstantin'in büyük bir mozaiği yapılmıştır. Ayasofya bu eylemi "Böylece benim o ilk manevî havamı bozan mozaiklere bir yenisi daha eklenmiş oldu." cümlesi ile özetler. O mutlaka bir şeyler olacağına inanmıştır.

1453 yılının baharında İstanbul'da bir kaynaşma başlamıştır. Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmek için hazırlıklara başladığı, görülmemiş büyüklükte, ancak iki yüz öküzün çekebileceği toplar döktürdüğü duyulmuştur.

Görüldüğü üzere Sultan II. Mehmet'in fetih için yaptırdığı hazırlıklardan olan görülmemiş büyüklükte toplar döktürmesi roman kurgusuna dahil edilen bir tarihi bilgidir.

İmparator Konstantin ve Patrik Grigorios, Roma'da bulunan Papa Nikola'dan yardım istemişlerdir. İstanbul sokaklarındaki kaynaşmanın sebeplerinden biri tüm Hıristiyanların mezhep ve inanç farkı gözetilmeksizin Bizans'ın yardıma çağırılması olmuştur. Kargaşalıklar sürerken bir salı günü İmparator Konstantin ve Patrik Grigorios Ayasofya'nın yanına gelmişlerdir. Bunu duyan Bizanslılar da heyecanla Ayasofya'ya koşmuşlardır, ayrıca saray erkânı da oradadır. Kardinal İsedore, yanında iki yüz kadar İtalyan askerleriyle gelmiştir. Gelenler İmparator ve Patrik ile Ayasofya'nın kubbesinin altına gelmişler, onları gören Bizanslılar da içeriye girmişlerdir. Ayasofya'nın yıllardır görmediği bu kalabalık onunla değil Patrik ve Kardinal ile ilgilenmiştir. O anlardaki duygu ve hislerini dile getirir Ayasofya. "Bir kez daha anladım ki, artık benim Bizanslılara söyleyecek hiçbir sözüm kalmamıştır." Patrik ve Kardinal beraberce ayin kürsüsüne çıkıp Ortodoks mezhebiyle Katolik mezhebinin birleştirildiğini ilan etmelerinden sonra bir kavga başlamıştır. İnşa edildiğinden beri içinde dualar edilen ve ayinler yapılan Ayasofya'nın içerisinde insanlar birbirlerine küfretmişler hatta din lideri Patrik'e sövüp saymışlardır. Bu kadarını hayal bile edemeyeceğini söyleyen Ayasofya onların gözünde alelade bir yapı hâline geliverdiğini görmüştür.

Bizans'ın ileri gelenlerinden bir grup, İstanbul'un Türklere teslim edilmesinin Ortodoksluğun ve Hıristiyanlığın selâmeti için daha faydalı olacağını söylemiştir. Bu grubun başındaki Başbakanın bile kendisine karşı çıktığını gören İmparator Konstantin, Papanın yardımından vazgeçerek, gelen Kardinali askerleriyle birlikte

geri göndermiştir. Hemen şehrin savunma hazırlıklarına girişmiştir. Surlara askerler yığılmıştır. Haliç'in önüne Türk gemilerinin Haliç'e girmesini önlemek için kocaman bir zincir gerilmiştir. Ayasofya ise durumu şu cümlelerle değerlendirir:

-“Daha bir iki gün önce dünyanın en büyük İmparatoru olduğunu söyleyen Konstantin aslan görmüş tilki gibi pusuvermişti. İmparatorluklarının ölümsüzlüğüne inanan Bizanslılar birdenbire yıkılıvermişler, yarından bile umudu kesecek hale gelmişlerdi... Mabette kavga eden, küfürler savuran bir milletin olacağı da bundan başka bir şey olamazdı hani. Aslında Bizans, benim kubbemin altındaki tutumu ve davranışıyla bitirmişti kendisi.”

12 Nisan Perşembe sabahı, şafakla beraber alaca karanlığı yırtan, şiddetli bir çan sesiyle uyanıp kendine gelir Ayasofya. Patlama sesleri duyulmuş ve insan çığlıkları yükselmiştir. Türkler bütün güçleriyle İstanbul surlarına hücumla geçmişlerdir. Ayasofya, Bizans'ın onun çanıyla bütün dünyayı imdada çağırdığı fikrine varmıştır. Patlamaların şiddetinden evler yıkılıp damlar çökerken nasıl ayakta kaldığına şaşırarak Ayasofya, Türk padişahının iki yanına büyük ve sağlam istinat kuleleri yaptırdığını hatırlamıştır. Anlamıştır ki Türk padişahı, o büyük kuleleri bugünler için yaptırmıştır. “O, Benim her şeye rağmen sağlam kalmamı ve tek kılıma bile zarar gelmemesini arzulamış; Bizans yerle bir olsa bile benim tek taşımın düşmesine gönlü razı olmamıştı.” cümlesiyle geçmişini anlatmaya devam eden Ayasofya, dayanılmaz silah seslerinden hareketle bir an Türklerin İstanbul'u yerle bir edecekleri düşüncesine kapılmıştır. Fakat bu düşünce fazla sürmemiştir. Ayasofya, Türk padişahının böylesi bir insafsızlık yapamayacağına hatta Bizanslılar adamca davranıp şehri teslim etseler, kıllarına bile dokunulmayacağına inanmıştır. Nitekim Ayasofya'nın düşündüğü ve inandığı gibi de olmuştur. Ayasofya olanları dile getirmeye devam eder:

-“Şehrin teslim edilmesini, boşuna kan dökülmemesini, Bizanslıların mallarına ve canlarına dokunulmayacağını ve Bizanslılar efendice davranırlarsa Türklerden de efendilikten başka bir şey görmeyeceklerini söylemiş daha savaş başlamadan genç Türk padişahı. Fakat İmparator Konstantin kabul etmemiş bütün bunları, her türlü sorumluluğu üzerine alarak savaşa girmiş.”

Bizanslılar gece gündüz Ayasofya'nın kubbесinin altına girip dualar etmişler, şehri koruması için Tanrı'ya ve İsa'ya yalvarmışlardır. Bizanslılara karşı hislerini Faruk Yücel'e aktarmayı sürdürür Ayasofya: "Ben bile bunca yıl içli dışlı yaşadığım Bizans'tan nefret ediyordum şimdi. Bazen kızar, bazen acırdım onlara eskiden fakat şimdi nefret ediyordum. Çünkü onlar benim kubbemin altında bayağılıkların en korkuncunu yapmışlardı. Anlayamıyordum hâlâ ne yüzle bana koşup yardım istediklerini. Onlar yıllardır uzaklaşa uzaklaşa el etek çekmemişler miydi manevî iklimlerden? Ne oluyordu, tekrar manevî iklimlere girmek için can atmaları da ne idi?"

Ayasofya'ya insani duygulardan olan nefret, kızgınlık acıma duygularının verildiğini ve kişileştirildiğini bir kez daha görürüz.

Haliç önünde bir kaynaşma başladığı zaman ise bütün gözler oraya çevrilmiştir. Savaşın en şiddetli anında gemiler Galata rıhtımına yaklaştığı vakit beyaz atlı bir gencin rıhtımdan denize atıyla fırladığını görmüştür Ayasofya. Beyaz atıyla denize dalmış ve kaftanına kadar suya batmış olan genç adamın gemileri denize gömecekmişçesine heyecanlanmasını ve gemilere doğru bağırmasını gören Bizanslılar, onun çıldırmış bir Türk subayı olduğunu ve ölüme doğru koştuğunu sanmışlardır. O esnada bu kişinin Türk padişahı Sultan Mehmet olduğu söylentisi yayılmıştır. Genç Padişahın birden gözlerini Ayasofya'ya çevirmesinden sonra hissettiklerini kelimelere döker Ayasofya:

-“Genç Padişah birden gözlerini bana çevirdi! Sarsılıp ürperdim o an. Bana koşmak, kanatlanarak atıyla beraber bana uçmak ister gibi bir hâli vardı. Onun bu hâlini görünce, daha iyi anladım ki, onun hakkında söylenenlerin hepsi doğrudur, onun Bizans'ı yıkacağı, İstanbul'u alacağı doğrudur, onun beni sevdiği de bir gerçektir ve doğrudur. Bütün pencerelerimden bağırarak, bütün dünyaya bağırarak geliyordu içimden: 'Gel büyük insan, ben sana âşık olmuşum, kurtar beni şu ne yaptığımı bilmez Bizans delilerinin elinden, uzat kanatlarını ey benim koruyucu meleğim!' diye bağırarak istiyordum sesimin çıktığıncaya. Evet, İsa'nın söylediği sözler gerçekleşmek üzereydi; insanlar bu genç ve büyük Padişah sayesinde benim kubbemin altında yepyeni şeyler öğreneceklerdi.”

Beyaz atıyla denize dalmış ve kaftanına kadar suya batmış olan padişahın gemileri denize gömecekmişçesine heyecanlanmasını ve gemilere doğru bağırmasını Bizanslıların ve Ayasofya'nın görmesi ve genç padişah birden gözlerini Ayasofya'ya çevirdiğinde bunu Ayasofya'nın farketmesi fantastik bir sahne niteliği taşır. Roman boyunca çocuk duyarlılığıyla sergilenen fantastik anlatımın ve uygulanan çocuk edebiyatı dilinin bu sahnede yoğunlaşarak devam ettiğini görüyoruz.

Hengâme sırasında aradan sıyrılan beş gemi açılan zincirden Haliç'e girmiştir. Bunu gören Türk padişahı hırsıyla ve öfke ile sahile fırlayıp gözden kaybolmuştur. Gelen gemiler Bizans'a asker ve silah getirmişlerdir. Yardıma gelen bu askerler Latin askerleridir. Onları görünce şaşırın Ayasofya o anki şaşkınlığını ve hislerini ifade eder:

- "Onları görünce ne yapacağımı şaşırdım; Latin askerleriydi bunlar! Bir zamanlar bana olmadık hakaretler eden, Bizanslılara kaçacak delik aratan bu insanlar, dahası bu adi yaratıklar, şimdi de yardıma gelmişlerdi ha!.. Olacak şey değildi bu! Bizans'ın kendini inkâr etmesi demekti bu. Latinlerle işbirliği yapan Bizanslılar hakaret üstüne hakaret etmiş oluyorlardı şimdi de bana." Dünyada tek bir dostunun ve koruyucusunun kaldığına inanmıştır Ayasofya, o kişi de Sultan Mehmet'tir.

İstanbul Türkler tarafından kuşatıldığında Bizanslıların Latin askerlerinden destek aldığı tarihi bilgisinin roman kurgusuna dahil edilmesi unutulmamıştır.

İki gün sonra tekrar herkesin Haliç'e koştuğu görülmüştür ve bu defaki manzara daha eğlenceli olmuştur. Türk gemileri Haliç'e girmişlerdir. Bu Bizanslıların küçük akıllarını parçalayan bir hâl olmuştur.

Bizans'ın boğaza gerdiği zinciri gemilerle geçemeyen Türkler, gemilerini kızaklar aracılığıyla karadan götürmüşler ve denize indirmişlerdir. İstanbul'un Türkler tarafından fethini sağlayan bu olay tabiki roman kurgusuna katılması gereken önemli bir tarihi olay olarak roman kurgusunda yerini almıştır.

29 Mayıs sabahı erken saatlerde çan sesini duyan binlerce Bizanslı Ayasofya'ya koşmuştur. Patrik, Ayasofya'nın kubbesinin altında dolanmış,

durmadan İncil okumuş ve melekleri yardıma çağırmıştır. Ayasofya olan biten karşısında hissettiklerini özetler:

-“Bugüne kadar Bizanslılardan böylesine saygı görmemiştim. Şu anda sanki karşımda duranlar, Justinien zamanının insanlarıydı. Bizanslılar ilk atalarının hâllerine yani gerçek hüviyetlerine dönmeye çalışıyorlardı fakat artık çok geçti, ölen bir imparatorluğun mezarının başında dökülen gözyaşlarıydı bunlar.”

Bizanslılar korku ve heyecan içinde ölümü beklerken öteden bir Türk askeri görünmüştür. Genç Padişah Sultan Mehmet beyaz atının üzerinde sakin, sessiz ve düşünceli olarak ağır ağır Ayasofya’ya gelmiştir. Hemen yanı başında al bir atın üzerinde ise bembeyaz sakallı, bembeyaz saçlı ve bembeyaz elbiseli Akşemsettin hazretleri gelmekte imiş. Bizanslıların kendi kızları Türk padişahına çiçekler sunmuşlar ve şarkılar söylemişlerdir.

Ayasofya’nın çevresinde ve içinde birikenlere acıyarak bakan Sultan Mehmet onlara şöyle demiştir:

-“Artık Bizans yok, sizler benim tebaama girdiniz. Herkes işinin başına dönsün, hepinizin malları ve canları masumdur, dokunulmayacaktır. Eskisinden daha iyi ve daha rahat yaşayacağınızdan emin olmalısınız.”

Önce bu sözlere inanamayan Bizanslılar Türklerin kendilerine dokunmadıklarını gördüklerinde sevinerek dağılıp gitmişlerdir. Ayasofya, ünlü veli Hacı Bayram’ın söylediklerinin gerçekleşmekte olduğunu, gerçekleşmiş olduğunu görmüştür.

Tarihimizde Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethettikten sonra burada yaşayanlara zarar vermeden onları tebasına alması ve onların mallarını ve canlarını korumaya alması da roman kurgusunda yer verilen bir diğer tarihi bilgidir.

Padişah ve Akoğlan atlarından inmişler ve bunu gören diğer Türk askerlerinin hepsi de atlarından inmişlerdir. O anda Ayasofya’nın kubbesinin üstünde bir ses duyulmuştur. Bu ses ezan sesi olmuştur. Bu sesi ta iliklerinde duyan Ayasofya ürpermiş ve heyecanlanmıştır. Türklerin Bizanslılardan daha fazla manevî değerlere inandıklarını görmenin sevinci Ayasofya’yı durduğu yerde durduramamıştır. Genç Padişah yanındaki Akoğlan’la beraber Ayasofya’nın kapısından içeri girmiştir. Onun

kubbesinin altına girince, gözleri yaşarmış ve secdeye kapanmıştır. Ayasofya artık Roma İmparatorluğu'nun ve onun devamı olan Bizans'ın olmadığını fakat bundan böyle ilk gördüğü günden beri sevdiği Türk milletinin var olduğunu görmüştür. Ayasofya anlamıştır ki genç Padişahın secdesi onu tamamen değiştirmiştir. O sırada Ayasofya'nın şimdiye kadar duymadığı, bilmediği bir şeyler söyleyen bir ses onun kubbesinin altında yankılanmaya başlamıştır.

“Bismillahirrahmânirrahîm.

Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, Rabbinin, kulu Zekeriya'ya olan rahmetini bir anıştır. O, Rabbine içinden yalvarmıştı. Şöyle demişti: ‘Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı. Rabbim! Sana yalvarmakla şimdiye kadar behbaht olup bir şeyden mahrum kalmadım. Doğrusu, benden sonra yerime geçecek yakınlarımın iyi hareket etmeyeceklerinden korkuyorum. Karım da kısırdır. Katından bana bir oğul bağışla ki, bana ve Yakupoğulları'na mirasçı olsun. Rabbim! Onun, rızanı kazanmasını da sağla.’ Allah ‘Ey Zekeriya! Sana, Yahya isminde bir oğlanı müjdeliyoruz. Bu adı daha önce kimseye vermemiştik’ buyurdu. Zekeriya ‘Rabbim! Karım kısır, ben de son derece kocamışken nasıl oğlum olabilir?’ dedi. Allah ‘Rabbin öyle buyurdu. Çünkü bu bana kolaydır. Nitekim sen yokken daha önce seni yaratmıştım’ dedi. Zekeriya ‘Rabbim! Öyleyse bana bir alâmet ver’ dedi. Allah ‘Senin alâmetin, sağlam ve sıhhatli olduğun hâlde üç gün üç gece insanlarla konuşamamandır’ buyurdu. Zekeriya bunun üzerine mabetten çıkıp milletine ‘Sabah-akşam Allah'ı tesbih edin’ diye işaretle bulundu.

‘Ey Yahya! Kitaba sıkıca sarıl’ deyip daha çocukken ona hikmet, katımızdan kalp yumuşaklığı ve safiyet verdik. O, Allah'tan sakınan ve anne-babasına iyi davranan bir kimseydi. İsyankâr ve zorba değildi. Doğduğu günde ve öleceği günde ve dirileceği günde ona selam olsun!

Ey Muhammed! Kitapta Meryem'i de an. O, ailesinden ayrılarak, doğu yönünde bir yere çekilmişti. Sonra insanlardan gizlenmek için bir perde germişti. Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan olarak görünmüştü. Meryem ‘Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman'a sığınırım’ dedi. Cebrail ‘Ben temiz bir oğlan bağışlamak için, Rabbinin sana gönderdiği elçiden başkası değilim’

dedi. Meryem ‘Bana bir insan dokunmamışken, ben kötü kadın da olmadığım hâlde, nasıl oğlum olabilir?’ dedi. Cebrail ‘Bu böyledir. Çünkü Rabbin, ‘Bu Bana kolaydır, onu insanlar için bir mucize ve katımızdan da bir rahmet kılacağız, hem bu önceden kararlaştırılmış bir iştir’ diyor’ dedi.

Meryem, oğlana gebe kaldı ve o hâliyle uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacının dibine girmeye mecbur etti. ‘Keşke ben bundan önce ölmüş olsaydım da unutulup gitseydim’ dedi. Hemen aşağı tarafından bir ses kendisine şöyle seslendi: ‘Sakın üzülme, Rabbin, içinde bulunanı şerefli kılmıştır. Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksen ‘Ben Rahman’a oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım’ de.’

Çocuğu alıp kavmine getirdi. Onlar ‘Meryem! Utanılacak bir şey yaptın. Ey Harun’un kız kardeşi! Baban kötü bir kimse değildi, annen de iffetsiz değildi’ dediler. Meryem çocuğu gösterdi. ‘Biz beşikteki çocukla nasıl konuşabiliriz?’ dediler. Çocuk ‘Ben şüphesiz Allah’ın kuluyum. Bana Kitap verdi ve beni peygamber yaptı; nerede olursam olayım beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe namaz kılmamı, zekât vermemi ve anneme iyi davranmamı emretti. Beni bedbaht bir zorba kılmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde, dirileceğim günde bana selâm olsun’ dedi.

İşte, hakkında şüpheye düştükleri, Meryem oğlu İsa gerçek söze göre budur. Allah, çocuk edinmez. O, münezzehdir. Bir işin olmasına hükmederse ona ancak ‘Ol’ der, o da hemen oluverir.” (Meryem 19/1-35)

Ayasofya bu sözlerin karşısında irkilip ürpermiştir. Onun dilinden şu cümleler dökülmüştür:

-“Dünyada çok şeyler olmuş da benim haberim yokmuş. Bütün bu olanları Bizanslılar inatla kabullenmemekte direnmişler ve onlar yüzünden ben de hiçbir şeyden habersiz, İstanbul’un bu köşesinde büzülüp durmuşum. İsa’nın “Beni taziz edecek” dediği Tesellici çoktan gelip gitmiş, şimdi milyonlarca insan onun dinini yaymak için çalışıyor. İşte Tesellici’nin getirdiği son ve tam dine inananların Padişahı benim kubbemin altındaydı ve Allah’a secde ediyordu. İsa’nın ilk

yapıldığı zaman kubbemin altına gelerek bana vaat ettiği şeyler de gerçekleşmişti, işte insanlar benim kubbemin altında yepyeni şeyler öğrenmeye başlıyorlardı.”

“-Bütün dünyaya şöyle seslenmek istiyordum: “Tesellici gelmiş. O yüce Peygamber Allah’tan getirdiği ölümsüz Kitab’ı koydu önümüze. Allah’ıma binlerce hamd ve senalar olsun, beni bugünlere kavuşturdu ve bana son dinin mabedi olmayı nasip etti. Artık ben kilise değil, camiyim; benden duyulacak olan artık çan sesi değil, ezan sesidir. İlk günkü manevî havama tekrar kavuştum.”

Ayasofya kubbесinin altında yankılanan Kuran-ı Kerim ayetlerini duyduğunda tesellici olarak Hz. Muhammed’in ve son dinin gönderildiğini fakat bundan haberinin olamadığını anlar.

Hemen o gün Fatih Sultan Mehmet, Ayasofya’nın temizlenmesi ve onarımı için gerekli emirleri vermiştir. Ayasofya kendisini bir fetih aydınlığıyla aydınlatıp gerçeği gösterdiği için artık Sultan Mehmet’e Fatih demeye başlamıştır. Ayasofya’nın duvarları yeniden sıvanmıştır. Onun manevî havasını bozan o acayip mozaiklerin üzerlerine beyaz ve kalın birer perde çekilerek, yine ilk yapıldığı sade ve manevî havasına kavuşturulmuştur Ayasofya. İnsanlar yepyeni bir ibadet şekli ile ibadet etmeye başlamışlardır Ayasofya’nın kubbесinin altında. Ona bir de mihrab ilâve edilmiştir. Artık cami olan Ayasofya anlatmaya devam eder:

-“Kubbemde çınlayıp duran Kur’ân sesi neler neler söylüyordu bana. İncil’de yer yer ilâhî sözler vardı, çoğu sözlerse yavandı. Kur’ân’sa baştan sona ilâhî ve etkileyiciydi, ürperticiydi. Allah kelâmıydı o, şüphe yoktu bunda. Öte yandan, Tevrat’ın ve İncil’in sonradan değiştirilip bozulduğunu söylüyor; asıl İncil’de hangi hakikatlerin bulunduğunu anlatıyordu Kur’ân. O zaman anladım, bin yıldır kubbemin altında okunanların Allah Kelâmı olan gerçek İncil olmadığını. Bu İncil’de sadece asıl ve gerçek İncil’den kalıntılar kalmıştı, o kadar.”

Ayasofya artık yapılış sırrını anlamıştır. O şimdi artık en son dinin, en büyük mabedi olmuştur. Bugünlere kavuştuğu için ne kadar Allah’a şükretse az olduğunu düşünür. Türkler gibi sonradan İslâm’a giren ve son Peygamberi görmemiş Ayasofya gerek Türklerin gerekse kendisinin o yüce Peygamberi ve onun getirdiği tam ve son dini herkesten daha fazla benimsediklerini söyler. Zaten dünyaya gelişlerinin

hikmetinin İslâm olduğunu, onu yayma görevinin ilâhî takdirde kendilerine verildiğini dile getirir. Ayasofya dünyanın en büyük mabedi, insanlığa Allah'ın gönderdiği en son ve en yüce dinin camisidir şimdi dünyanın en büyük imparatorluğunun başşehrinde. Ayasofya, yeryüzünde halife olarak bulunan, karaların ve denizlerin sultanı ve hakanı Türk padişahlarının kendisine gelip namaz kılmalarını gördükçe kendisini dünyadan kalkmış, sonsuzluk âleminde yüzüyor sandığını ifade etmekten de geri durmaz.

Çoğu zaman padişahlar uzak seferlere gittikleri için Ayasofya, Fatih Sultan Mehmet ile topu topu yirmi bir gün beraber olabilmıştır. Son olarak bir cuma günü Ayasofya'da namaz kılıp hemen o gün ordusuyla yeni bir sefere gitmek üzere İstanbul'a geçmiştir Padişah. Aradan daha bir hafta geçmeden, perşembe günü onun Allah'ın rahmetine kavuştuğu haberi gelmiştir. O gün bütün Türk illeri ve bütün İslâm ülkeleri büyük bir yasa bürünmüştür. Ayasofya ise o günkü acısını ve üzüntüsünü kimsenin anlayamayacağını dile getirir.

Fatih Sultan Mehmet Han'dan sonra gelen padişahlar da seferden sefere koşarak ömürlerini geçirmişler ve İstanbul'a ancak arada bir uğrayabilmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman gittikleri seferlerden saltanat arabalarıyla değil, cenaze arabalarıyla İstanbul'a dönmüşlerdir.

Fatih Sultan Mehmet'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın saraylarında değil de gittikleri seferlerde vefat ettikleri tarihi bilgisine de roman kurgusunda yer verilmiştir.

Ayasofya Bizans imparatorlarından kalan hatıraların hafızasından nasıl silindiğini Faruk Yücel'e anlatır:

-“İşte Türk Padişahları, kendilerini böylesine Allah yoluna adanmışlardı. Onların, Allah'ın adını bütün dünyaya yaymak, insanlığa gerçek dini öğretmek ve böylece iki dünya saadetini tattırabilmek, zulmü, sömürüyü ve adaletsizliği yeryüzünden kazıyıp atmak için giriştikleri yorucu ve bitip tükenmez seferleri gördükçe, Bizans İmparatorlarının ne kadar küçük ve önemsiz olduklarını anlıyordum ve onlardan kalan hatıralar yavaş yavaş silinip gidiyordu hafızamdan. Bizans İmparatorları, sadece kendilerini düşünürler, halkın açlık ve sefaletine

aldırmadan sırf çaka satmak için zafer arabalarına binerek büyük merasimlerle bana gelirlerdi.”

Ayasofya Türk padişahlarının Allah tarafından dünyaya yeni ve ölümsüz bir nizam vermek, insanları küfrün ve zulmün karanlıklarından çıkarıp inanç ve adalet aydınlığına götürmek için gönderildiklerini söyler.

Ayasofya duvarlarında hâlâ o acayip mozaiklerin durduğunu anlatır Faruk Yücel'e. Sadece üzerleri örtülmüştür. Ayasofya bu mozaiklerin sanki duvarlarında kanayıp duran birer yara olduklarını söyler. Fatih Sultan Mehmet'ten sonra iki padişah daha gelip geçmiştir. Fakat kimseler bu mozaiklere aldırış etmemişlerdir. Bir gün Kanuni Sultan Süleyman mozaikleri görmüş bu konuda emirler vermiştir. Fakat gelen ustalar bu mozaiklerin üstüne bir parmak kalınlığında kireç sürmekle yetinmişlerdir. Ayasofya Türklerin ne hikmetle bu mozaikleri yerlerinde muhafaza etmeye çalıştıklarını anlayamamıştır.

Bu sıralarda bir büyük mimar yetişmiştir. Adı Mimar Sinan olan bu mimar İstanbul'da camiler yapmaya başlamıştır. Bir gün İstanbul'un tepelerinden birinde Süleymaniye Camii boy gösterince Ayasofya onun ihtişamı karşısında hayran kalmıştır. Cemaatinin ileri gelenlerinden bazılarının oraya gitmeye başladığını görünce ne yapacağını şaşırmıştır. Kendisinde dayanılmaz bir kıskançlık başlamıştır. Türklerin gözünde giderek önemini yitirmekten korkmuştur. Süleymaniye'nin minarelerini gördükçe, bir köşesinde duran tahta minare Ayasofya'yı huzursuz etmiştir. O İslâmlaşmanın acısını duymuştur.

Ayasofya'ya kıskançlık duygusu verilerek yapılan kişiselleştirme ile romandaki fantastik anlatım ve çocuk edebiyatı dili devam ettirilmiştir. Ayrıca Osmanlı döneminde inşa edilen Süleymaniye Camisi roman kurgusunun bir parçası kılınmıştır.

Bir gün Mimar Sinan, Padişah Sultan Selim'in yanında Ayasofya'ya gelmiştir. Dikkatle Ayasofya'yı inceleyen Mimar Sinan yapılacak çalışmalar konusunda Padişaha bilgiler verirken Ayasofya onlara sevgi ve hayranlıkla bakmıştır. Anlamıştır ki Türkler onu hiçbir zaman unutmamışlar, bir kenara atmamışlardır. Bizzat Padişah ona sahip çıkmaktadır ve İmparatorluğunun en büyük

mimarını, incelemeler yaptırtmak üzere ona getirmiştir. İncelemelerin bitiminden iki gün sonra Mimar Sinan, usta ve kalfalarını alarak Ayasofya'ya gelmişler ve çalışmalara başlamışlardır. Önce Ayasofya'nın etrafını açmışlar ve temellerini kontrol etmişlerdir. Gerekli gördükleri yerlere ilaveler yapmışlar; istinat kulelerini iyice tamir etmişlerdir. Sonra köşelerine minareler yapmışlardır. Minareleri yükselirken artık Süleymaniye'nin karşısında gerçek bir Türk mabedi olarak boy göstereceği için çok sevinmiştir Ayasofya. Süleymaniye bir tepeden, Ayasofya bir tepeden İslâmlığın yegâne merkezi, biricik kalesi İstanbul'da göklere doğru süzülerek, insanlığa İslâm'ın ruhunu bütün ihtişamıyla gösterip duracaklardır. Artık o Süleymaniye'yi vazgeçilmez bir dost olarak görmeye ve onun varlığının kendisine yepyeni bir güç ve heyecan verdiğine inanmaya başlamıştır. Minareleri kısa sürede tamamlandıktan sonraki düşüncelerini özetler Ayasofya:

-“Ben tamamen değişmiş, görünüşümle de İslâm'ın izzeti hâline gelmiştim. Benimle beraber sanki İstanbul'un görünüşü de şekil değiştirmişti. Evet, gerçektir bu. İstanbul'a bakanlar, ilk kez benim minarelerimle ve Süleymaniye'nin minareleriyle karşılaşacaklar ve artık bu büyük şehrin İslâm'ın merkezi olduğunu hemen anlayacaklardı. Demek ki benimle beraber İstanbul da şekil değiştirmişti.

Bir iki yıl sonra Sultan İkinci Selim vefat etmiştir. Onun bu dünyadan ansızın çekip gitmesi Ayasofya'yı üzüntülere boğmuştur. Sultan'ın ölümü Süleymaniye'nin ve Ayasofya'nın minarelerinden bütün dünyaya sala sesleriyle ilan edilmiştir. Ayasofya unutulduğunu ve önemini yitirdiğini sandığı bir anda kendisine yeniden sahip çıkan Sultan Selim Han'ın ayrılığına nasıl dayanacağını bilememiştir. Mimar Sinan, Ayasofya'nın yanı başına Padişah için bir türbe yapmıştır ve Sultan Selim Han'ın mübarek naaşı getirilip oraya gömülmüştür. Oraya bir de şehzadeler türbesi yapan Mimar Sinan böylece Ayasofya'nın sevgili Padişahıyla kıyamete kadar beraber olmasını sağlamıştır. Ayasofya, Mimar Sinan'ı gerçek mimarı olarak gördüğünü söyleyerek o günleri anlatmaya devam eder Faruk Yücel'e.

-“Beni yeniden yoğurup yaratan, Türklükten ve İslâmlıktan aldığım ruha göre yeniden şekillendiren oydu. Öte yandan bu büyük Mimar, Süleymaniye'ye Kanuni Süleyman'ın mübarek naaşını emanet etmiş, bana da onun sevgili oğlu Sultan Selim'inkini emanet etmişti. Bu da gösteriyordu ki, Sinan da beni kendi eseri gibi

görüyor, bana Süleymaniye'ye baktığı gözle bakıyordu. Bu da elbette ki benim için büyük bir şeref ve övünç kaynağıydı. Şimdi bana, Türk Padişahı ve İslâm halifesinin türbedarlığı görevi de verilmişti.

Aradan yıllar geçtikten sonra Ayasofya'ya iki padişah daha emanet edilmiştir. Biri Sultan Üçüncü Murat Han, diğeri Sultan Üçüncü Mehmet Han. Ayasofya'nın yüreğindeki kuşku filizleri birer birer kuruyup gitmiştir. Çünkü Ayasofya, Müslümanların ilk göz ağrısı olduğunu ve Türklerin vazgeçilmez sevgilisi olduğunu düşünür. Üç büyük Türk padişahının ve İslâm halifesinin mübarek naaşları, onun yanı başında yattığı ve ruhları her an onun çevresinde dolaştığı için Süleymaniye'nin bile kendisine gıpta ile baktığını anlatır Ayasofya.

Ayasofya şimdi de Sultanahmet Camii'nin inşası sırasında yaşadıklarını Faruk Yücel ile paylaşır. Sarıklı ve kaftanlı, gözleri ulaşılmaz derinliklerde dolanıp duran uzun boylu, geniş omuzlu ve tertemiz sakallı bir Türk'ün çalışmalar başladığından beri Sultanahmet Meydanı'nda gezindiğini görmüştür Ayasofya. Ayasofya, kendisine bir iki saniye baktıktan sonra gözlerini çalışmanın sürdüğü alana çeviren, yüzünde bir gülümseme beliren ve derin bir nefes alarak gözlerini göklerin sonsuzluğuna döndürerek dalıp giden bu kişinin bir mimar olduğunu anlamıştır. Mimar Sinan kadar büyük ve ünlü olduğunu da bakışlarından tahmin etmiştir fakat buraya ne yapılacağını bir türlü tahmin edememiştir. Bu adamın önce kendisine bakması sonra çalışmaların yapıldığı meydana bakarak gülümsemesi Ayasofya'da, buraya bir cami yapılacağı vehmini uyandırmıştır. Fakat bu meydanda kendisi gibi bir cami varken başka bir camiye ihtiyaç olmadığını düşünmüştür. İstanbul'un bir başka tepesine muhteşem bir cami hatta kendisinden ve Süleymaniye'den daha muhteşem bir caminin yapılabileceğini fakat buraya böyle bir şey yapılmasının gereğinin olmadığını düşünmüştür.

Ayasofya bir cuma günü namazdan sonra devlet ricalinden birinin, mimar olduğuna inandığı kişiye şöyle dediğini duymuştur:

-“Sedefkâr Ağa, altın minareli caminin çalışmaları nasıl gidiyor, bir ihtiyacınız filan var mı?”

Bir başka kiři de Ayasofya'nın mimar olduğunu dűşündüđü bu kişiye 'Mehmet Ađa' diye seslenmiştir. Böylece Ayasofya tahmininde yanılmadığını, her gün meydanda gördüğü bu kişinin mimar olduğunu ve adının Sedefkâr Mehmet Ađa olduğunu öğrenmiştir. Tam karşısına altın minareli bir cami yapılacağını duyan Ayasofya bu caminin çok heybetli ve çarpıcı olacağı izlenimine kapılmıştır. Ayasofya o günlerdeki kaygılarını tek tek anlatır Faruk Yücel'e:

-“Bu görülmemiş cami yapıldıktan sonra bu meydana her kim gelirse onunla karşılaşacak, böylesine bir yapı karşısında kamaşan gözlere artık ben hiçbir şey söyleyemeyecektim. Bu ihtişam ve çarpıcılık karşısında silinip gidecektim tabii olarak... Minaresi altından yapılacak olan caminin kendisi kim bilir nasıl olacaktı? Onun adı bile ürpertiyordu beni, nasıl olacağını hayal bile edemiyordum. Bilinen bir şey varsa o da bu altın minareli cami yapıldıktan sonra benim alelade bir yapı olarak kalacaktı.”

Ayasofya, altın minareli bir cami yapmak için çalışmalara girişen bu mimarın dűnyanın gelmiş geçmiş en büyük mimarı olduğu fikrine varmıştır. Onun kafasında şekillenip duran altın minareli camiye iyice kıskanmıştır. Ayasofya bir yandan da yanı başında mübarek naaşları yatan büyük padişahlarını hatırlayınca onların türbedarlık görevini yüklenmiş bir mabed olarak karamsarlığa dűřmesinin ve yüreğinde kuşkular ve kıskançlıklar filizlenmesinin çok uygunsuz bir řey olduğunu dűřünmüřtür.

-“Bu durumda üzülmem değil, sevinmem gerekti bu çalışmalara. Zira Türk Padişahı ve İşlâm halifesi Sultan Ahmet Han, bu meydana altın minareli bir cami yaptırarak onu tamamen kutsallaştıracak ve buranın bir Türk büyüğünün adıyla, kendi adıyla anılacak bir meydan olmasını sağlayacaktı. Bu, benim şerefimi bir kat daha artıracaktı. Benim nerede bulunduğumu soranlara, bundan sonra “Ayasofya, Sultanahmet Meydanındadır” denilecek ve ben, zorunlu olarak Türk Padişahı ve İşlâm Halifesi Sultan Ahmet Han'ın adıyla anılacaktım.”

Ayasofya tam on dört yıl kendisine çeşitli teselliler bulup avunarak altın minareli caminin inşasını seyretmiştir. 1617 yılında altı minaresiyle Sultanahmet Cami boy gösterdiğinde onun altın bir minaresi olmadığına gerçekten üzülmüştür

Ayasofya. Cami altın minareli değil, altı minareli olarak yapılmıştır. Ayasofya sonradan bunun nedenini öğrenmiştir. Sultan Ahmet bir zafer dönüşü altın minareli cami yaptırmaya karar vermiş ve bunu vezirlerine bildirmiştir. Altından bir minarenin devlet bütçesine büyük zarar vereceğini düşünen vezirler, altın ve altı kelimelerinin telaffuzundan yararlanmışlardır. Sedefkâr Mehmet Ağa'yı çağırarak, durumu ona izah etmişlerdir. Caminin inşası bittiğinde “Hani altın minare?” diye soran padişaha mimar, kendisine altı minareli cami yapmasının emredildiğini söylemiştir. Padişah durumu hemen anlamış ve gülmüştür.

Sultan I. Ahmed (1603-1617) döneminde Ayasofya'nın tam karşısına Sedefkâr Mehmet Ağa'ya 1609-1620 yılları arasında inşa ettirilen Sultanahmet Cami⁴⁵ roman kurgusunun bir parçası kılınan bir diğer camidir.

Cuma günü Sultan Ahmet, yaptırdığı caminin açılışını yapmak için meydana gelmiştir. Bu defa ki kalabalık Ayasofya'nın açılış gününkinden çok daha fazla olmuştur. İnsanlar dünyanın en büyük caminin açılışını görmek ve onun içinde ilk namazı kılma şerefini elde etmek için gelmişlerdir. Ayasofya kendisinin de hayranlıkla ve saygıyla bu büyük yapıya baktığını itiraf eder. O, açılış sırasında kalabalığın üzerinde dolaşan Türk padişahlarının ve İslâm halifelerinin ruhlarını görür gibi olmuştur. Bütün büyük velilerin, Hacı Bayram'ın, Akşemseddin'in ruhları orada hazır olmuştur. Müslümanların arasına karışmak ve büyük Padişahı dinlemek için aralıksız inen nurla beraber dalga dalga melekler inmiştir. Ayasofya meleklerin kanat seslerini ve tesbih edişlerini duymuştur. Ayrıca Müslüman cinler de meydana gelmiştir. Ayasofya böyle bir günü kendisine gösterdiği için Allah'a binlerce şükürler etmiştir.

Sultanahmet Cami'nin açılış sırasında kalabalığın üzerinde Türk padişahlarının ve İslâm halifelerinin ruhlarının dolaşması, bütün büyük velilerin, Hacı Bayram'ın, Akşemseddin'in ruhlarının orada hazır bulunması, müslümanların arasına karışmak ve büyük padişahı dinlemek için dalga dalga meleklerin inmesi ve

⁴⁵ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-ahmed-camii-ve-kulliesi>, 02 Ocak 2019.

müslüman cinlerin de meydana gelmesi romanda süregelen fantastik anlatımın bir parçası olarak romanda yer alır.

Sultan Ahmet açılışı yapmıştır. Az sonra Ayasofya'nın, Süleymaniye'nin minarelerinden ve yeni caminin minarelerinden ezan sesleri yükselmiştir. Altı minareli camiye sığamayan Müslümanlar Ayasofya'ya gelmişlerdir. Sultan Ahmed Han yaptırdığı bu muhteşem mabedin minberinde ilk hutbeyi okumuş ve mihraba geçerek ilk namazı kendisi kıldırmıştır.

İnşa edilen ve açılışı yapılan bu büyük ve zarif mabedin adına “Sultanahmet Camii” denilmiştir. Bu meydanın adı da caminin ismine izafen “Sultanahmet Meydanı” olmuştur. Ayasofya ise Sultanahmet'in incecik ve ikişer, üçer şerefeli minarelerine bakarak, kalın ve kaba minarelerinden utanmaya başlamıştır. Ayasofya'nın korkusu Türklerin gözünde önemini yitirme korkusu olmuştur. Yoksa o, Türklüğün ve İslâmlığın ilk göz ağrısı olmakla, büyük Türk padişahlarının Ramazanlarda gelip kendisinde namaz kılmalarıyla övünmekte imiş.

Ayasofya artık duvarlarındaki mozaiklerin sökülüp atılmasını Sedefkar Mehmet Ağa'dan beklemeye başlamış bunu en tabii hakkı olarak görmüştür. Yıllar geçerken o resimlerin duvarlarında bırakılmış olmasını bir türlü anlayamaz Ayasofya. Sesini kimselere duyuramaz. Artık “Ayasofya” adı da sevimsiz gelmeye başlamıştır ona, şimdi o da bir padişah adıyla anılmak istemektedir.

1839 yılında Osmanlı tahtına Sultan Abdülmecit Han geçmiştir. O şehzadeligi zamanında da sık sık Ayasofya'ya uğramıştır, Ayasofya onun kendisini ne kadar sevdiğini o zamanlar anlamıştır. Daha o vakitler Ayasofya'nın duvarlarına ve kubbesine, kafasında şekillenip duran kelimeleri nakşedip uzun uzun bakarmış. Hatta bazen onun bakışları Ayasofya'nın duvarlarını kaplayan kireç tabakasını delip geçermiş ve sıvaların altında gizlenip duran mozaikleri görür gibi olurmuş. Şehzade Abdülmecit'in tahta çıkarak padişah olduğu gün Ayasofya sevinç ve umutla titremiştir. Onun kendisine gelmesini dört gözle beklemiştir ve geldiği vakit tüm arzuları yerine gelecekmış gibi bir sevinç duymuştur.

Tarihi akış içerisinde yaşanan padişah değişiklikleri de zaman zaman roman kurgusu içerisinde belirtilmiştir.

Ramazan ayının ilk teravihinde Padişah namaz kılmak için Ayasofya'ya gelmiştir. Sultan Abdülmecit namazdan sonra Ayasofya'nın içinde incelemelerde bulunmuştur. O yıl Ramazan ayı boyunca Sultan teravih namazlarını Ayasofya'da kılmıştır. Bu Ramazan Ayasofya, İstanbul'un tüm camilerinden daha mutlu, daha şerefli olmuştur. Artık kendisini mahzun ve küskün hissetmeyen Ayasofya kendisini şöyle ifade eder:

-“Hatta şimdi Süleymaniye ve Sultanahmet'ten daha Türktüm, daha Müslümandım. Zira her gece Türklerin Padişahı benimle beraberdi, Müslümanların Halifesi benimle beraberdi.”

Bir gün Sultan Abdülmecit Han, yanında yabancı bir mimarla Ayasofya'ya gelmiştir. Mimar İsviçrelidir ve adı Gaspar Forsati'dir. Ayasofya İslâmlaşmanın sevincini yaşarken, bir Hıristiyan mimarın içinde incelemelerde bulunmak ve yeni tamirini gerçekleştirmek için gelmesi ile dehşetli bir hayal kırıklığına uğramıştır. O, bir Hıristiyan mimar eliyle tamir görmektense yıkılmanın daha iyi olduğunu düşünmüştür. Mimar Forsati uzun incelemelerden sonra çalışmalara başlamıştır. Demir çemberler ve çubuklar geçirerek Ayasofya'nın kubbesini sağlamlaştırmıştır. Mimar Forsati'nin gözetimi ve denetimi altında önce kireçle kapatılmış olan mozaikler açılmaya başlanınca Ayasofya sinir krizleri geçirmiştir. Bu mozaikler Hıristiyan ustalar tarafından yeniden tamir edilmiştir. Ayasofya, Sultan Abdülmecit'in mozaikleri neden eski hâline getirmeye çalıştığını anlayamamıştır.

Tarihimizde Şeyhülislâm Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi'nin devlete kalan serveti, vasiyeti gereğince bu işe tahsis edilerek İsviçreli mimar G. Fossati tarafından 1847-1849 yılları arasında Sultan Abdülmecid'in emriyle geniş ölçüde bir tamire girişilmiştir. Aynı tamir sırasında duvar ve tonozlarda mevcut olan mozaiklerin hepsinin üzerleri açılarak bunların Fossati ile o sırada İstanbul'da bulunan Alman W. Salzenberg tarafından resimleri çizilmiştir.⁴⁶ Bu tarihi olaylar da roman içerisinde Ayasofya'da yapılan değişikliklerden biri olarak yerini almıştır.

⁴⁶ Eyice, a.g.e.

Sultan Abdülmecit alışmalar tamamlandıktan sonra Ayasofya'ya geldiğinde Ayasofya şaşkınlıklar içinde kalmıştır. Dört yüz yıldır Türk İmparatorluğunun padişahlarını görmüş olan Ayasofya, Sultan Abdülmecit Han'ın yüzünde bir yenilmişlik, bir umutsuzluk ifadesi grmştir.

Sultan Abdülmecit Han mozaiklerin yeniden kapatılmasını emretmiştir. Mozaikler yeniden kapatılınca Ayasofya iyice şaşırmıştır. "Yoksa Bizans'ın tekrar dirilerek mozaiklerin hesabını soracağından mı korkuyordu Sultan Abdülmecit Han?" diye dşnmştir. "Ben Mslmandım ve adım camiydi." diyen Ayasofya bu mozaiklerin kimler için saklandığını çözememiştir. Onun yüreğinde yeniden korkular ve kuşkular filizlenmiştir. Gelecek dipsiz ve ürkütücü bir karanlık gibi gelmiştir ona

Genel tamirat tamamlandıktan, mozaikler onarılıp tekrar kireçle kapatıldıktan sonra mimar Forsati ve arkadaşları bir daha grnmemişlerdir. Bir iki gün sonra büyük Türk hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi yazı malzemelerini toplayarak Ayasofya'ya gelmiştir. Mustafa İzzet Efendi'nin yanında gelen marangozlar, tezghlarını kurarak levhalar yapmaya başlamışlardır. Levhalar tamamlandıktan sonra onlar da gitmişlerdir. İzzet Efendi, Ayasofya'nın kapılarından çıkarılması imkânsız olan bu büyük levhalar üzerinde aylarca çalışmış ve üzerlerinde Allah, Muhammed, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin isimlerini oluşturmuştur. Sonra bu levhalar Ayasofya'nın duvarlarına asılmıştır. Bu güzel levhalar, sanki Allah ve Rasûlü'yle beraber, daha altı İslâm büyüğünü Ayasofya'nın sürekli içinde hissetmesini sağlamıştır. Böylece Ayasofya mozaikleri kısa zamanda unutabilmiştir. Fakat bu levhaların neden özellikle dışarıya çıkarılmaması için bu kadar büyük ve yekpare yapıldığını anlayamamıştır.

Tarihimizde 1651'de Teknecizde İbrâhim Efendi'nin hattı ile yazılmış caminin içini süsleyen büyük levhalar Ayasofya'nın içine konulmuş ise de bunlar 1847-1849 tamirinde kaldırılarak yerlerine bugün görülen Mustafa İzzet Efendi'nin 7,5 m. apındaki yuvarlak levhaları asılmıştır. Ayasofya'daki bir diğer tarihi değişim olan bu olay da roman kurgusuyla bir bütünlük ve müthiş bir uyum içerisinde tarihi akışa uygun olarak roman kurgusuyla kaynaştırılmıştır.

Levhalar yerlerine yerleştirildikten sonra Mustafa İzzet Efendi, Ayasofya'nın tam kubbesinin ortasına nefis yazısıyla şu âyet-i kerimeyi yazmıştır:

-“Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir, cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır; bu ne yalnız doğuda ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, neredeyse yağın kendisi aydınlatacak! Nur üstüne nurdur. Allah, dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara böyle misaller verir. Allah her şeyi bilir.” (Nur 24/35)

Büyük ve usta hattat bu ayetin yarısını yazmıştır Ayasofya'nın kubbesinin ortasına. Ancak Ayasofya hâlâ o mozaiklerden niçin kurtarılmadığını merak etmektedir. O, bir şeyler olacağını, bu olacakların onu temelinden sarsacağını ve çarpılmışa döndüreceğini bilmektedir. Ayasofya kubbesinin ortasında parlamaya başlayan o yüce âyeti, gece-gündüz okumaya başlamıştır. Allah'ın göklerin ve yerin nuru olduğunu, her şeyin o nur içinde belli bir sebebe bağlı olarak olup biteceğini, korkacak ve çekinecek bir şeyin artık olmadığını düşünmüştür.

Yıllardır bir huzursuzluk, tedirginlik kaplamaya başlamıştır İstanbul'u. İşyanlar çıkmış, silah sesleri duyulmuş, küme küme askerler ve başıbozuklar orada burada dolaşmıştır. İstanbul, gittikçe ülke üzerindeki ağırlığını ve hâkimiyetini yitirmiş, sadece sözde bir hükümet olma yoluna girmiştir. şimdiye kadar görünmeyen, tanınmayan garip kişiler, Sultanahmet'le Ayasofya arasında bulunan meydana toplanarak nutuklar atmışlardır. Ayasofya'nın umutlarını bağladığı Sultan Abdülhamit Han Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılarak ta uzaklara, Yıldız Sarayı'na çekilmiştir. Padişahın Yıldız Sarayı'na çekilerek Padişahlığı ve hilafet makamını, dolayısıyla da ülkeyi bu meydana olup bitenlerden kurtarmak için uğraştığını söyler Ayasofya. Beş yüz senedir Türklerin gözbebeği olan Ayasofya, artık ikinci plana düşmüştür. İmparatorluk kendini kurtarmakla meşguldür.

Sultanahmet Meydanı'ndan geçen birkaç serserinin isteklerini kabul ederek, Abdülhamit Han tahttan çekilmiş ve Devlet-i Ebed Müddet, ayak takımının isteklerine boyun eğmiştir. Dağlardan gelen bu kişiler Sultan Abdülhamit'i götürüp Beylerbeyi sarayına hapsedmişlerdir.

Bir gün Hıristiyan askerleri İstanbul'a çıkagelmışlerdir. Günlerdir cephelerden taşınan yaralı askerlerin çığlıklarını dinleye dinleye tarihinin en acı dönemini yaşayan Türk İmparatorluğu'nun başşehrinin ansızın yabancı askerlerle doluvermesi Ayasofya'yı şaşkına çevirmiştir. Bu karmaşıklıklar içerisinde hâlâ minarelerinde ezanlar okunduğunu duyunca rahat bir nefes almıştır Ayasofya. Bir bölük Türk askeri de Ayasofya'yı korumak için gelip onun avlusuna yerleşmiştir. Ayasofya her şeyin bittiğini düşünmüştür. Ayasofya, Dolmabahçe Sarayı'nın mütevazı bir penceresine dayanmış, hüngür hüngür ağlayan Sultan Vahidüddin Han'ı da görmüştür.

-“Asırlardır Türk gemileriyle dolup taşan İstanbul boğazındaki yabancı gemilere ve İmparatorluğunun en kutsal şehrinde, devletinin kalbinde korkusuzca dolaşan Hıristiyan askerlere bakarak acı acı hıçkırarak Padişahımı görüyordum. Asırlardır dünyanın nizamını sağlayan, insanlığı insanüstü tehlikelerden koruyan yüce devlet, şu anda önüne geçilmez bir yangınla yanmaktaydı.” cümleleriyle o zorlu günleri anlatır Ayasofya.

Bu satırlarda İstanbul'un işgal edilişi bir tarihsel gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya milletleri bir olup tutuşturmuşlardır bu ateşi dünyanın kalbinde. Vahidüddin Han, yalnız kendi devleti ve milleti için değil, bütün dünya ve bütün insanlık için ağlamıştır. İstanbul'a gelen Hıristiyan askerler arasında Uzakdoğu ülkelerinden toplanıp getirilmiş dev cüsseli Müslüman askerler de varmış. Onlar gelip Ayasofya'da ara sıra namaz kılmışlardır. Daha sonra da silahlarını kuşanıp Hıristiyan subayların emrine girerek yangını tutuşturmaya çalışmışlardır. Ayasofya'yı şaşkırtan bu çelişkiler olmuştur. Bu yiğit askerler, bu esmer delikanlılar, Hıristiyan askerleriyle birlikte son İslâm devletini yıkmak için gelmişlerdir. Ayasofya neden gelip kubbesinin altında namaz kıldıklarını anlayamaz. Süleymaniye'den, Sultanahmet'ten ve Ayasofya'nın minarelerinden okunan ezanlar artık ezan değil, can çekişen son İslâm İmparatorluğu'nun acı çığlıkları, dünyaya ve insanlığa iletmek istediği son mesajları olmuştur.

Ayasofya'nın bütün umutlarının bittiği bir gün, Türk padişahı ve İslâm halifesi Vahidüddin Han sarayından çıkmış ve bir İngiliz gemisine binmiştir. Ayasofya, o anda hilafetin ve padişahlığın bir Hıristiyan devletin gemisine gömüldüğünü görmüştür. Her şeyin bittiğini hissetmiştir. Ayasofya hislerini Faruk Yücel'e özetler:

-“Birden bire bana, Sultan Abdülhamit'in metaneti, sabrı ve kadere rıza gösterişi geldi. Onun gözleriyle gördüm insanlığı. Koskoca bir insanlık ailesi ve bu ailenin başında tek ve mutlak reis son peygamber Hz. Muhammed... Aile reisi olan yüce Peygamber'e itaat edenler birer birer şuurlarını kaybediyorlar. Allah Rasûlü, Ehl-i Kitab'a çeviriyor gözlerini. Allah kelâmı yüce kitap Kur'an'ı düşünüyor; kiliselerde, manastırlarda gece-gündüz dua eden rahipler ve rahibeler seriliyor gözlerinin önüne. Bundan böyle dünya saltanatı Hıristiyan dünyasına geçiyor artık.

Bunu gören Ayasofya, Allah'a yalvarmaya başlamıştır:

-“Ey Allah'ım! Beni, şuurunu yitirmiş, kendi kendini inkâr etmiş, yüce Peygamber'inin ümmeti, gerçek ve sadık ümmeti olma şerefini elinden kaçırmış, nerede duracağını bilmeden oradan oraya sürüklenip duran şu zavallılar sürüsünün mabedi olmaktan kurtar.”

-“Ey büyük Allah'ım! Sen, bin yıl beni Hıristiyan kullarınla baş başa bıraktın sonra İslâm'la şereflelendirdin ve kendi adınla birlikte Rasûl'ünün adını benim kubbemin altında söyledin uzun zaman en şerefli kullarına. Bundan sonra tekrar Hıristiyanların eline verme beni! Artık kilise olmayı hiç istemiyorum, havra olmayı ise asla!.. Ya beni başka bir yapıya döndür ya da kaldır şu dünyadan, Allah'ım!..

Tarihimizde Ayasofya'nın 24 Ekim 1934'te camilikten çıkarılıp Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlanması roman kurgusunda Ayasofya'nın söz konusu duasının kabulü şeklinde verilmiştir.

Ankara'da yeni bir Türk devleti kurulmuş, İstanbul, bu yeni devlete bırakılmıştır. Hıristiyan devletleri hemen İstanbul'daki askerlerini çekmişler ve şehri tahliye etmişlerdir. Ayasofya günlerce Hıristiyanların hangi düşünceyle şehri kendilerinden çok daha güçsüz olan bu yeni devlete terk ettiklerini düşünmüştür.

Savaşlarda yorulan insanlık, geçici bir sükûnete bürünmüştür. Zira nizam-ı âlem bozulmuştur artık; insanlığın nizamını sağlayan Osmanlı Devleti dağılmış, onun yerinde onunla hiç ilgisi olmayan ve olamayacak küçük küçük devletler kurulmuştur. Şimdiki Türk devletiyse, bu kocaman mirastan payını alanlardan bir tanesidir fakat yine de onun mirasçısı sayılmaktadır. Hıristiyan devletler, padişahlığı ve hilafeti bir gemiye koyarak alıp götürmüşlerdir.

Birden Hacı Bayram Veli'yi hatırlayan Ayasofya'nın yüreğinde Ankara'da kurulan yeni Türk devleti, bir umut, bir sevinç yaratmıştır. Çünkü Hacı Bayram Veli, Ankara'da doğup büyümüş ve oradan Osmanlı devletine dualarıyla destek olmuştur. Ayasofya her şeyin yeniden ve en iyi şekilde başlayacağı umuduna kapılmıştır. Bu sıralarda onun ismi Hıristiyan âleminde söylenmeye başlamıştır. “Ayasofya yıkılıyor mu? Ayasofya'yı kurtaralım” gibi sözler dolanmaya başlamıştır Hıristiyanların dilinde. Kendisine uzun uzun bakan Ayasofya ise yerinde sapsağlam durduğunu görmüştür. Fakat bu söylentilerin niye çıktığını da anlayamamıştır. Yeni Türk devletinden de kimseler yanına uğramamaktadır. Ayasofya, neden bütün umudunu kendisine bağladığı yeni Türk devletinin değil de Hıristiyan devletlerin kendisiyle ilgilendiğini sorgulamıştır.

Yeni Türk hükümeti, Ayasofya'yı incelemek için bir mühendis heyeti göndermiştir. Fakat bu heyetin başından yeni hükümetin başkanı yok imiş. Mühendisler Ayasofya'nın etrafında kazılar yapmışlar, Bizans'tan kalma bir sürü taş ortaya çıkarmışlardır. Ayasofya'dan önce orada bulunan ve çıkan bir isyan sırasında yanan küçük mabedin kalıntılarını bulmuşlardır. Bu mühendislerin her buldukları taş hayranlık ve şaşkınlıkla bakmaları Ayasofya'nın dikkatini çekmiştir. O zaman onların adeta Bizans âşığı olduklarını anlamıştır. Belki de sırf Bizanslılar tarafından yapıldığı için böylesine üzerine titrediklerini düşünmüştür. Çalışmalarını da Hıristiyan devletleri memnun etmek için yaptıklarının besbelli olduğu fikrine varmıştır. Hıristiyanların, Türklük ve İslâmlık adı altında yeni oyunlara giriştikleri vehmine kapılmıştır.

24 Kasım 1934 günü Ayasofya'nın minarelerinden okunan ezanlar susmuştur. Akşam vakitlerinde onun kubbesini aydınlatan kandiller sönmüştür. Ayasofya o an herhangi bir yapı olduğuna ve bundan böyle insanların ilgisini çekmeyeceğine

sevinmiştir. Bu hengâmede hatıralarla yaşayabilmenin de büyük bir mutluluk olduğunu düşünmüştür. Ayasofya tam bir sükûnete gömülmek üzere iken, Alman mühendisler çıkagelmıştır. Ayasofya'nın duvarlarındaki sıvaları kazımaya başlamışlardır. Onun duvarlarında gömülü duran Bizans artığı mozaikleri itina ile birer birer meydana çıkarmışlardır. Büyük Türk hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazdığı levhaları yerlerinden alıp dışarı atmak istemişlerdir. Fakat levhalar çok büyüktür ve kapılardan dışarıya çıkarılması imkânsız olmuştur. Onları mecburen olduğu gibi bırakmışlardır. Mozaikler üzerinde çalışmışlar fakat onları eski görünümlerine tam da döndürememişlerdir. İşleri bittikten sonra ise çıkıp gitmişlerdir.

Ayasofya neye uğradığını şaşırmıştır. Bir yanda garip resimler, diğer yanda Allah'ın ve Rasûlü'nün adlarını ve insanlığın en şerefli kişilerinin adlarını taşıyan levhalar... Ayasofya'nın kubbesinin altına günlerce kimse uğramamıştır. Kutsal isimlerin yazılı olduğu levhaların yerlerde sürünmesi Ayasofya'nın içini kan ağlatmıştır.

“Ayasofya 24 Ekim 1934'te camilikten çıkarılıp Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bu arada sebepsiz olarak medrese yıktırıldığı gibi içeride bulunan ve camiye ait olan çeşitli eşya ile halılar ve levhalar da kaldırılmıştır. Bunlardan büyük levhalar daha sonra tekrar yerlerine asılmıştır. 1931'de Amerikan Bizans Enstitüsü adına Ayasofya mozaiklerini meydana çıkarma izni alan Th. Whittemore, Atatürk'ün isteği ve bakanlar kurulu kararı ile 1932'den itibaren işe başlamıştı. 1936'da A. M. Schneider tarafından Ayasofya'nın batı tarafında bir kazı yapılmış, 1944-1950 yılları arasında müdür Muzaffer Ramazanoğlu yapının içinde ve dışında bazı araştırmalar gerçekleştirmiştir. Amerikan Enstitüsü'nün inceleme ve mozaik temizleme çalışmaları ise 1970'e kadar sürmüştür.”⁴⁷

Söz konusu bu çalışmalar da birer tarihsel gerçeklik olarak roman kurgusunda yerlerini almışlardır.

⁴⁷ a.g.e.

Sultanahmet ve Süleymaniye hâlâ bir yıkılışın yasını tutarlarken Ayasofya, Ankara'da kurulduğunu öğrendiği Türk devletinin imparatorunun, padişahının veya başkanının nerede olduğunu sorgulamıştır. Ona kimseler sahip çıkmamıştır. Ayasofya, mozaiklerini tamir ettirerek, duvarlarındaki levhaları yazdırarak Sultan Abdülmecit Han'ın onu bugünlere hazırladığını anlamıştır.

1 Şubat 1935 günü Ayasofya'nın avlusuna yüzlerce insan toplanmıştır. Ayasofya, bu insanları ne Bizanslılara ne de Osmanlılara benzetmiştir. Giderek kendi kendine yabancılaşmakta olan İstanbul Ayasofya'dan da uzaklaşmıştır. Ayasofya, kendisini bu anlamsız ve derinliksiz insanların mabedi yapmaması için Allah'a yalvarmıştır. Onların ibadetlerle, manevî işlerle bir alverişlerinin olmadığını görünce sevinmiştir.

Kravatlı, pantolonlu biri kalabalığın ortasına kurulmuş olan kürsüye çıkıp yaptığı konuşmasında Ayasofya'nın önemini ve tarihini anlatmıştır. Fakat bu önem manevî önemi değildir, güya sanat değerinden söz etmiştir. Konuşmacı adam, Ayasofya'nın bundan böyle müze olarak insanlığın hizmetine sunulacağını söylemiştir. Ayasofya o güden itibaren müze olmuştur. İçinde kendine ait olmayan hiçbir şey olmadığını farkında olan Ayasofya "Demek ki müze olarak kendimi sunacaktım gelenlere" diye düşünmüştür. Ayasofya hiçbir zaman örneği olmayan ve olması mümkün olmayan bir müze; kendi kendisinin müzesi olmuştur. Gelenler duvarlarındaki mozaiklere ve levhalara bakmıştır. Ayasofya hiç olmazsa yerlerdeki levhaların kaldırılıp duvarlarına asılmasını istemiştir.

Görüldüğü üzere Ayasofya'nın bir müze haline getirilmesi de tarihsel bir gerçeklik olarak roman kurgusuna dahil edilmiştir.

Ayasofya Faruk Yücel ile konuşmasını sürdürür:

-“İşte Faruk Yücel kardeşim, Allah'ın takdir ettiği bir zamana kadar bu böyle devam edip gidecek. Müsterihim bu durumumdan diyebilirim sana. Çünkü ne şuurunu tamamen yitirmiş, ruhsuz ve fikirsiz, sadece kendilerine Müslüman süsü verenlerin hizmetindeyim ne de Allah'ın ve Rasûlü'nün davetini kabul etmemekte direnen Hıristiyanların yani davet ümmetinin emrindeyim. Allah'ıma şükürler olsun ki benim duamı kabul buyurdu.”

-“Şunu da söylemek isterim: Bir gün yine ben, gerçek Müslümanların mabedi olacağım. Fakat ne zaman? İşte bunu bilmiyorum. Bildiğim ve inandığım bir şey varsa, o da büyük veli, benim manevî Fâtihim Akşemsettin hazretlerinin sözüdür. Biliyorsun ki, şöyle demişti bir zamanlar o büyük veli:

“Evvelâ İstanbul’u Sultan Mehmet Han fetheyleyler sonra Benî Asfar alır. Benî Asfar elinden Mehdi yine fetheyleyler.”

Ayasofya, Mehdi’nin kendisine geleceğine, kıyamete yakın tekrar dünyaya gelecek ve insanlığı son kez kurtuluşa götürecek olan Hz. İsa’nın kendisine geleceğine inanmaktadır. Ayasofya’nın Faruk Yücel’e tavsiyesi ise şöyle olmuştur:

-“Sen sadece “gerçek Müslüman” olmanın yollarını aramalısın. Kızma bana bu sözünden dolayı. Bilirsin ki, Allah’ın vaadi haktır; “İnanırsanız en üstünsünüz” demiyor mu o yüce Kitabı Kur’ân’da? Daha ne söyleyeyim ki sana?

Romanın son bölümündeki ikinci kısmın başında Ayasofya’nın Faruk Yücel’in tekrar tekrar okuyup düşünmesini istediği Kur’ân-ı Kerîm’in Hûd sûresinden ayetler yer alır:

“Azap emrimiz gelince Şuayb’ı ve beraberindeki iman edenleri katımızdan bir rahmet olarak kurtardık. Haksızlık yapanları bir çığlık yakaladı da oldukları yerde diz üstü çöküp helâk oluverdiler. Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Bilin ki Semûd kavmi Allah’ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen halkı da öylece uzaklaştı.

And olsun ki Musa’yı Firavun ve erkânına mucizelerimizle, apaçık bir delil ile gönderdik. Firavun’un buyruğuna uydular. Oysa Firavun’un emri hak değildi.

Firavun kıyamet gününde kavmine öncülük eder, onları cehenneme götürür. Gittikleri yer ne kötüdür! Hem burada hem de kıyamet gününde lanete uğratılırlar. Bu ne kötü bir bağıştır!

İşte bu sana anlattıklarımız, helâk olmuş memleketlerin başlarından geçenlerdir. Onların bir kısmı hâlâ duruyor, bir kısmı ise silinip gitmiştir. Onlara biz zulmetmedik. Fakat onlar kendilerine yazık ettiler. Rabbinin buyruğu gelince, Allah’ı bırakıp taptıkları tanrılar kendilerine bir fayda vermedi, kayıplarını artırmaktan başka

bir işe yaramadı. Allah, zulümkâr memleketleri yakalayınca işte böyle yakalar. Gerçekten O'nun yakalaması da çok acıklıdır, çok şiddetlidir.” (Hûd 11/94-102)

“And olsun ki, Musa'ya Kitabı verdik de onun hakkında ihtilafa düştüler. Eğer Rabbin verilmiş bir sözü olmasaydı, aralarında çoktan hüküm verilmiş olurdu. Doğrusu onlar, Kitab'ın Allah katından olduğunda şüphe ve endişe içindedirler. Rabbin, onların işlerinin karşılığını elbette tamamen verecektir. O, şüphesiz onların yaptığı her şeyden haberdardır.

Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Aşırı gitmeyin. Çünkü Allah yaptıklarınızın hepsini görür. Bir de zalimlik yapanlara meyletmeyin, yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostunuz yoktur; sonra yardım da görmezsiniz.” (Hûd 11/110-113)

Faruk Yücel, Ayasofya'nın sözlerine dayanamaz ve elinde olmadan haykırır:

-“Hayır, hayır senin yeniden mabet olman için, tekrar gerçek hüviyetine kavuşman için bu kadar uzun zaman beklemen gerekmeyecektir. Kabul edelim ki Mehdi ve İsa sana geleceklerdir; emin ol ki onlar sadece namaz kılmaya geleceklerdir sana. Sen pek yakında yeniden mabet olacaksın. Bunun için de Mehdi'yi veya İsa'yı beklemen gerekmeyecektir. Bir ay öncesini hatırla; bütün İslâm âleminin ileri gelenlerinin sevinçle umutla İstanbul'a koştuklarını düşün. (...) 14 Mayıs günü, o kutsal Cuma günü şu meydana toplanmış kalabalığı düşün. Sanki bütün İslâm âlemi burada değil miydi o gün?”

Faruk Yücel'in sözlerini duyunca, Ayasofya derin bir âh çeker. Tam da bu sırada dışarıda silahlar patlar ve bağışmalar olur. Faruk Yücel'in biraz önce Ayasofya'ya gelirken dışarıda gördüğü gençlerle polisler arasında çatışma çıkmıştır. Hatta belki de yaralananlar, ölenler vardır orada şimdi. Derin bir sessizliğe gömülen Ayasofya yeniden konuşmaya başlar. Şaşırtıcı ve korkutucu bir şey olmadığını sadece dışarıda bir oyunun olduğunu söyler. Polisler ve gençler düzencilik/devrimcilik oyunu oynamaktadırlar. Böylesi oyunları çok görmüştür Ayasofya.

-“Bakarsın, biraz sonra bir grup genç daha gelir, onlarda İslâmcılık oyunu oynarlar. Polisler, onlara karşı düzencilik oyunu oynamayı bile gereksiz bulurlar;

sadece karşlarına geçip sırtırlar onların yüzlerine karşı. Devrimcilik oyunu oynayanlarla İslâmcılık oyunu oynayanlar arasındaki farkı anladın sanırım. Şunu söyleyeyim ki sana, doğrusu ben bu işlere şaşıyorum. Ne bunlar gerçek devrimci ne de ötekiler gerçek İslâmcı... Aslında polisler de gerçek düzenci değiller fakat onlar oyunlarını daha güzel oynuyorlar.

Ayasofya, Faruk Yücel'in kendisine hatırlatmak istediği 14 Mayıs 1976 Cumasını anlatır. O gün Faruk Yücel'in sadece hayalindeki topluluğu ve hayalindeki Ayasofya'yı gördüğünü söyler. Yücel'e öyle olur olmaz şeylere bakarak umutlanmamasını, sevinip heyecanlanmamasını söyler. O günden en ufak bir iz kalmamıştır Ayasofya'da.

“Ben ki, iki büyük imparatorluk görmüşüm. Dünyaya nizam veren halifeler gelip namaz kılmış kubbemin altında. Hz. Muhammed'in bizzat övdüğü kişilerle içli dışlı olmuşum. Nedir ki senin o İslâm ülkeleri dediğin şeyler? Ben Hıristiyanlığın ve onun ardından gelen en son ve en tam din Müslümanlığın en büyük iki imparatorluğuyla içli dışlı olmuşum ve bu imparatorlukların serpilip yayılışını, çözülp çöküşünü görmüşüm. (...) Sen bana şimdi hangi İslâm ülkelerinden söz ediyorsun? Bir kere İslâm ülkeleri deyimi yanlış, neyse geçelim bunu.”

Ayasofya o gün meydana toplanan genç-ihiyar binlerce insanın, sırf Sultanahmet Camii'ne namaz kılmaya gelen değişik kişileri seyretmeye geldiklerini söyler. Üstelik bunlar ilginç ve ünlü kişilerdir. Anlatmaya devam eder Ayasofya:

-“(...) Bunlar, devletini yitirmiş, şuurlarını kaybetmiş bir büyük ümmetin döküntülerinden başka bir şey değillerdi. Bunlar, dünyaya nizam verebilecek güçte olmadıkları gibi kendilerini kurtaracak ve kendilerine yetecek kadar akıl ve şuur da sahip değillerdi. İşleri güçleri şamata ve tantana idi. (...) Şunu da ekleyeyim ki, Allah'ın son halifesini kendilerine teslim ettiği davet ümmetinin yani Hıristiyanların tesiri gün gibi ortadaydı şu meydana o gün toplanmış bulunan kalabalığın üzerinde. Daha önce de söylediğim gibi dünya saltanatı şimdilik onlara verilmişti. Bunun içindir ki onlar, İslâm ülkelerinin ileri gelenleri dediğin şu kişilerle alay etmek hakkına sahiptiler ve tabii olarak bu haklarını da kullanıyorlardı. İşte seni büyüleyen ve büyük umutlara kapılmana sebep olan meselenin aslı, esası bundan ibaretti.”

-“Benim önümde toplanan şu gençlere gelince; zaten yıllardır buralarda görür oldum ben bu tür gençleri. Hemen hemen yılda iki kez gelirler benim önüme. Bunlar, beni bu hâle getirenlerin torunlarıdır. Şimdi şu dışarıda bağırıp çağrışanlar da onların torunlarıdır. Fakat her iki grubun da kalplerinde bir şüphe belirmiştir. Onları coşturan ve buralara kadar koşturan, hiçbir zaman gerçek imana dönüşmeyecek olan bu şüphedir. O ünlü Cuma günü, handiyse kubbemin altına giriverecek ve namaz kılacak olan o gençlerin hiç birinin kalbinde Allah yoktu. Sadece bir şüphe vardı kalplerinde, o kadar. Fakat bu şüphe Allah’a dönük bir şüpheydi. Onlar kubbemin altına kalplerinde büyüyen bu şüpheyle geleceklerdi. Ben, ben ki Allah’la dolup taşan kalpler görmüştüm. Ben ki yeryüzüne hâkim olan halifeler görmüşüm. Bütün bunlardan sonra mı şu gördüklerime bakarak heyecana kapılacak mışım, umutla bakacak mışım bugüne ve yarınlara? Olacak şey mi bu? (...)”

-“ (...) Ben şunu biliyorum ki, onların Allah’la bir işleri yoktu. Evet onlar hiç şüphesiz Allah’ın gözetiminde ve denetimindeydiler fakat onlar farkında değillerdi bunun, farkında olsalar da aldıkları yoktu. Kalplerinde bir yığın şüphe ve bir alay fitne fücür vardı. (...) Gördüm ki henüz şuurlarını yitirmişlikten kurtulmuş değillerdi. Bir şüpheyle uyanıp sığıyorlardı ara sıra; hepsi o kadar. Bu anlık sıçramalar, bu anlık şüpheler hiçbir zaman bir umut ışığı olamazdı. Olamıyordu da. Bu, Allah katında takdir edilmiş bir zamana kadar böylece sürüp gidecekti.”

-“Sen şuurunun toplamak üzere olanlardan birisin Faruk Yücel kardeşim. Senin şuurunun toplayıp uyanıkların daha uzun sürüyor. Bak işte bir iki saattir kubbemin altında duruyorsun ve şuurlusun, uyanıksın. Dilerim ki tamamen uyanıp şuurlanasın. Sana tekrar söylüyorum: Gerçek Müslüman olmanın yolunu ara ve gerçek Müslüman olmaya bak. Gerçek Müslüman ol ve Allah’ın “İnanırsanız en üstünsünüz” vaadini unutma. Kur’ân’daki Hûd sûresini tekrar tekrar oku ve düşün. Onun sırrına erdiğin an, yalnız sen değil bütün dünya değişecektir. İşte o zaman ben de sana bakarak umutlanabilirim ve çilemin kısa sürede dolacağına inanabilirim.”

Ayasofya bu sözlerinin ardından derin bir sessizliğe gömülür. Faruk Yücel bu sessizliğin ortasında dalmış sessiz sessiz duruyordur. Saat on yedi olmuştur. Görevli memurlardan biri ziyaretin sona erdiğini haber verir. Ancak Faruk Yücel hiçbir şeyi aldırılmaz, öylece yerinde durur. Sonunda görevli gelip ziyaret saatinin sona erdiğini,

müzeyi kapattıklarını söyler. Faruk Yücel müze kelimesini duyunca ürperir. Avlu kapısından çıkarken dönüp tekrar bakar Ayasofya'ya. Bu koca şehirde, dünyanın gözbebeği İstanbul'da bir öksüz gibi kimsesiz bir yabancı gibi kendi yalnızlığına gömülen muhteşem Ayasofya, hareketsiz ve sessizdir.

Faruk Yücel, gidip Ayasofya'nın tam karşısındaki ağaçlardan birine dayanır. Gözlerini Ayasofya'ya çevirir ve öylece kalır. Artık Ayasofya'nın mimarlarını, papazlarını, imamlarını ve müdürlerini aramıyordu. Zaten başlangıçta da aramamıştı ya, şimdi hiç gereği yoktu onlarla konuşup tanışmanın. Çünkü o, başlangıcından bugüne kadar en yoğun biçimde yaşamıştı Ayasofya'yı. Güneş batmıştır fakat hâlâ Ayasofya'ya bakmaktadır.

Faruk Yücel, birden Ayasofya'nın sözlerini hatırlar. Yüreğinde coşan iman dalgalarına şüpheyle bakar. "Sen ne biçim ummansın?" der kendi kendine. "Sen ne biçim ummansın ki, dalgaların göklere yükselmiyor, suların, önüne geçilmez bir değişim fırtınasına tutulmuş şu büyük ve mukaddes şehri, şu Belde-i Tayyibe'yi yıkayıp asliyetine, gerçek benliğine döndürmüyor?" Hayır, hayır bir umman değildir artık o, sıradan, aciz ve zavallı bir insandır. Olamaz, olamaz... İşte kalbinde coşan iman denizi, onu, şu şuursuz ve kendi kendini inkâr etmiş ümmetin ta içine sürüklüyordur. Şimdi kalbi parçalanacak ve dört bir yana saçılacaktır. Bu kalple birlikte tarihin bütün altın sayfaları, bütün öldürücü ve kahredici sayfaları dünyada uçacaktır. Son uyanış, son toparlanış ve kıyamet. Deccallari Ye'cüc, Me'cüc, Mehdi, İsa ve Kıyamet...

Hûd sûresini düşünür Faruk Yücel. Şuurunu kaybetmek üzeredir. Düşünmekten korkmaktadır. Artık Hûd sûresini okuyacak gücü kendinde bulamaz. Sürekli bir kıyameti yaşamaya başlamıştır şu ağaca dayanmış ve Ayasofya'ya bakarak. Birden yerinden fırlar, tekrar Ayasofya'ya koşmaya başlar. Yıkılan dünyadan kaçarak Ayasofya'ya sığınmak istemektedir. Fakat Ayasofya'nın kapıları kapanmıştır. Ayasofya artık konuşmaz, Faruk Yücel'e bakmaz. Zaman durmuştur sanki. Yücel, Dünya ile gökler arasında tasavvuru imkânsız bir çınar gibi sallanıp duran Berzah âlemini görür. Berzah âlemi denilen o uçsuz bucaksız ağaçta, gelmiş geçmiş bütün insanların ruhları parıldayıp durmaktadır. Bütün ruhlar ıslık ıslık Faruk Yücel'e bakmaktadır. Ayasofya ıslık ıslık titreşip duran ruhlara gitmektedir; Faruk

Yücel'in ruhu da Ayasofya'nın ardınca o âleme, kendi aslî âlemine uçup gitmek istemektedir.

2.2.2. Kahramanlar

2.2.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

Romandaki kahramanları tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2.2.2.1.1. Ayasofya

Aslında bir mekân olan Ayasofya'nın romanda bir baş kahraman olarak seçilmesi ve Faruk Yücel adında bir diğer baş kahraman ile konuşturulması ve bu konuşmayı başka hiç kimsenin duyamaması fantastik anlatım oluşturan oldukça ilgi çekici ve farklı bir seçimdir. Ayasofya hem inşasından önce gerçekleşen olaylardan bildiklerini hem de inşasından sonra tanık olduklarını tarihi bir akış içinde Faruk Yücel'e anlatır. Böylelikle tarihsel gerçeklikler roman kurgusu içerisinde Ayasofya'nın kendi ağzından geçmişe dönük olarak anlatılır. Onun Faruk Yücel'e anlattığı tarihsel gerçeklikleri okuyucu da bir süreç halinde roman kurgusu içerisinde algılamış olur.

2.2.2.1.2. İmparatorlar

Ayasofya kendisini inşasına karar verildiği andan itibaren anlattığı için biz onun anlattığı tarihsel süreç içerisinde öncelikle Bizans İmparatorluğu'nu ve imparatorlarını görürüz. Ayasofya Justinien döneminde inşa olduğu için Justinien geçmiş dönemden anlatılan tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Konstantin'den ise Ayasofya'nın içerisine yapılan mozaikler anlatıldığı sırada bahsedilir. Nesiller değiştikçe imparatorlar da değişir.

Ayasofya kendisini anlatırken onun bulunduğu yerde kendisinden önce küçük bir mabet bulunduğunu, bu mabedin bir isyan sonucunda yandığını ve dönemin imparatoru Justinien tarafından onun yerine büyük bir mabet yapılması emrinin

verildiğini görürüz. Justinien, Ayasofya inşa oluken Bizans İmparatoru ve tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayasofya tamamlanıp 537 yılının Noel gününde ibadete açılacağı sırada İmparator Justinien Ayasofya'nın önüne gelip onu tam karşısında görünce "Ey Süleyman; ben seni de geçtim!.." demiştir. Sonrasında korkunç bir deprem olmuş ve bu deprem Ayasofya'nın kubbesini yıkıvermiştir. İmparator Tanrı'nın kendisine "Ben Süleyman'ı da geçtim" dediği için ikazda bulunmuş olabileceğini düşünmüş ve tevbe ederek patriğin elinden kutsal sular içmiştir. Ayasofya'nın duvarlarının ve kapılarının sapaşğılam ayakta durduğunu düşünen imparator, kubbesinin yeniden yapılmasını ve gelecek Noel'e kadar mutlaka tamamlanmasını emretmiştir.

Bir yıllık bir çalışmanın sonucunda kubbe tamamlanmıştır. Ancak imparator Ayasofya'nın karşısına gelip durduğunda tek kelime söylemeden kubbe çöküvermiştir. Bu defa yer de sarsılmamış, kubbe durduk yere çökmüştür. Çalışmalarına bir yıl daha devam eden mimarlar muhteşem bir kubbe yapmışlardır. Ancak bu sefer de tam imparatora haber ulaştırılacakken kubbe yine çöküvermiştir.

Bir yıllık sıkı bir çalışmanın sonucunda bitirilen kubbe yine çökünce herkes bir matem havasına bürünmüştür. Günün birinde kendisine soranlara imparator ile görüşeceğini ve ona Ayasofya hakkında bir haber vereceğini söyleyen bir ihtiyar İstanbul'a gelmiştir. İhtiyar, Justinien'in başkanlığındaki ruhanî meclisin huzuruna alınmıştır. İhtiyar Yuhanna İncili'nin on altıncı babından ayetler okumuştur. İhtiyarın tavsiyesiyle 560 yılının baharında beş yüz yirmi üç kabile İstanbul'dan Ortadoğu çöllerine doğru yola çıkmıştır.

562 yılının yazında bütün kabileler çöllerden ve Kabe'den alıp getirdikleri topraklarla beraber İstanbul'a dönmüşlerdir. Ayasofya'nın kubbesi için çöllerden getirilen toprakların karışımıyla bir harç karılmış ve yeniden çalışmalara başlanmıştır. Yeniden toplanan ruhanî meclis gece gündüz dua ediyor ve İncil'den ayetler okuyor imiş.

24 Aralık 562 tarihinde Ayasofya'nın açılışı sırasında İmparator Justinien, Ayasofya'nın kubbesinin altında İsa'nın sesini duyar. Justinien tam İsa'nın oturduğu yere gelip onun ayaklarına kapanacağı sırada İsa, göklere yükselip kaybolmuştur.

Manevî rüyadan uyanan imparator manevî havayı doyasıya teneffüs eden halkı görerek Tanrı'ya şükürler etmiş ve bu kez içten ve samimi bir şekilde “Ey Süleyman! Ben seni geçtim!” diye haykırmıştır. Bu nedenle hiçbir gurur duymadan ve coşkun bir imanla bu sözleri söyleyen imparatorun üzerinde bütün benliği ile kubbesini tutmuştur Ayasofya. Ayasofya'nın kubbesinin altında kısa bir an görünen İsa, Ayasofya ile Justinien arasında bir sır olarak kalmıştır.

Nesiller gelip geçerken zamanla yeni nesiller Ayasofya'yı resimlerle ve mozaiklerle süslerler. Ayasofya'ya yapılan mozaikler içerisinde Meryem'in ve kucağında İsa'nın haricinde İmparator Konstantin de vardır. Konstantin elindeki İstanbul maketini İsa'ya sunarken çizilmiştir. Ayrıca Büyük Konstantin'in yanına Ayasofya'nın maketini elinde tutan ve onu İsa'ya sunan Justinien de eklenmiştir.

Ayasofya'ya katkıda bulunmak hevesine kapılan sonraki nesiller ise onun duvarlarını, kapılarını ve kubbesini İsa, Meryem, melek, aziz ve azize mozaikleriyle süslemişlerdir. Bunun üzerine imparatorlar da kendi mozaiklerini dört bir yana yaptırmaya başlamışlardır.

Bizans'ı tarihe karıştıracak ve İstanbul'u fethedecek olan bir çocuğun Edirne'de doğduğu söylentisi İstanbul'da yayıldığı sıralarda Bizans'ta yeni İmparator Manuel tahttadır. Aç ve yorgun halkın kulakları patriğin her pazar Ayasofya'da çektiği dinî nutuklara kapanmıştır. İnsanların omuzlarına ağır ve taşınmaz vergiler de yüklenmiştir. İmparator Manuel'in İstanbul'un surlarını tamir ettirmeye başlaması bizzat imparatorun da Bizans'ın kaderini çizecek olan kimsenin doğduğuna inandığını göstermiştir.

Daha sonra İmparator Manuel, Sultan II. Mehmed'in gönderdiği iki mimarın tekliflerini kabul ederken okuyucunun karşısına bir kez daha çıkar. Mimarlar Ayasofya'nın iki yanna iki büyük kule yaparak onu eskisinden daha sağlam olarak yerinde sabitlerler.

Tarihler 1452 yılının baharını gösterirken yeni Bizans imparatoru on birinci Konstantin, Türk padişahı Sultan Mehmet'in Bizans'la iyi geçinmek zorunda olduğunu söylerken ve yıllardır süre gelen söylentilere gülüp geçerken karşımıza çıkar. Giderek Türkleri küçümseye ve kendisine aşırı güven duymaya başlayan

Konstantin Ayasofya'ya bile uğramaz olmuştur, manevî kuvvetleri hiçe saymıştır. Türk padişahı Edirne'den çıkarak, büyük bir orduyla İstanbul yakınlarına geldiğinde ve ordu, şimdi Rumelihisarı'nın bulunduğu yere karargâh kurduğunda, ilk olarak daha önce yapılmış olan Anadoluhisarı tamir edilip hemen ardından Rumelihisarı yapılmaya başlandığında tepesi atan İmparator Konstantin nerede Türk görülse dövülmesini emretmiştir.

Bir gün sur dışındaki tarlalarda Türk padişahının yakınlarından birinin seyisi, Bizanslı köylüler tarafından dövülmüştür. Bardağı taşıran bu son damlanın ardından Türkler, hemen Bizans'a savaş ilan etmişlerdir. İmparator Konstantin, bütün Hıristiyan memleketlere haberler ve ulaklar göndererek, onları Türklerle savaş yapmaya çağırmıştır.

Türk padişahı ise Rumelihisarı'nı tamamlattıktan sonra elli bin kişilik ordusuyla İstanbul surlarına doğru yürümüş ve surlara bin metrelik bir mesafede konaklamıştır. Burada karargâh kuran Türk padişahı, adamlar göndererek İstanbul'un surlarını inceletmeye başlamıştır. Türklerin umursamaz tutumu, İmparator Konstantin'i çıldırtmıştır. Aradan iki ay zaman geçtikten sonra Türk ordusu Edirne'ye doğru çekilip gitmiştir. Bizanslılar Türklerin korktuklarını sanmışlardır. İmparator Konstantin ülkesinde gururla dolaşmaya başlamıştır. Ayasofya'nın duvarlarındaki mozaiklere ve mozaiklerdeki Bizans imparatorlarına baktıktan sonra kendisinin daha büyük bir mozağinin yapılmasını emretmiştir.

1453 yılının baharında İstanbul'da bir kaynaşma başlamıştır. Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmek için hazırlıklara başladığı, görülmemiş büyüklükte, ancak iki yüz öküzün çekebileceği toplar döktürdüğü duyulmuştur. İmparator Konstantin hemen şehrin savunma hazırlıklarına girişmiştir. Surlara askerler yığılmıştır. Haliç'in önüne Türk gemilerinin Haliç'e girmesini önlemek için kocaman bir zincir gerilmiştir.

29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul, Sultan II. Mehmet tarafından fetholunur. Romanın bundan sonraki kısımlarında artık Osmanlı İmparatorluğu'nun padişahlarına yer verilir. Çünkü Ayasofya artık Osmanlı topraklarındadır ve imparatorluğun koruması altındadır.

2.2.2.1.3. *Padişahlar*

Ayasofya tarihsel süreçleri anlatırken romanda yer alan veya adı geçen padişahlar ise II. Murad, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan İkinci Selim, Sultan Üçüncü Murad, Sultan Üçüncü Mehmet, I. Ahmed, Abdülmecit Han, II. Abdülhamid Han ve Vahidüddin Han'dır.

Ayasofya kendini, tanık olduklarını ve geçmişe dair bildiklerini Faruk Yücel ile paylaşmaya devam ederken 1400 yıllarında Türklerin gelip Üsküdar'a yerleştiklerini ve Edirne'yi hükümet merkezi yaptıklarını ifade eder. Artık Türklerden ve padişahlarından bahsetmeye başlamıştır. Romanda ismen zikredilen ilk iki padişah II. Murad ve İstanbul'u fethedeceği söylenen II. Mehmet'tir.

Önce Bizans'ı tarihe karıştıracak ve İstanbul'u fethedecek olan bir çocuğun Edirne'de doğduğu söylentisi İstanbul'da yayılmıştır. Bizanslılar da durmadan savunma hazırlıkları yapmışlardır. Silah ve cephane yığılmışlar, İstanbul'un surlarını onarmışlardır. Bir yandan da sık sık Ayasofya'ya gelip ayinler düzenlemişlerdir. Aradan on iki yıl geçtikten sonra Bizans'ı tarihe gömeceği söylenen çocuğun Sultan Mehmet adıyla, bizzat babası tarafından tahta geçirildiği ve babası Murat Han'ın da dinlenmek ve ibadet etmek için tenha ve sessiz bir köşeye çekildiği duyulmuştur ve Bizanslılar çarpılmışa dönmüşlerdir. Fakat kısa bir süre sonra Sultan Mehmet tahttan ayrılmış ve yerine tekrar babası Sultan Murat geçmiştir. Geniş bir nefes alan Bizans ise tehlikeyi atlattığı olmanın sevinciyle yeniden o eski ölümcül ve uyuşuk haline gömülmüştür.

Bir iki yıl sonra yeniden Bizanslıların o korktukları ve ürktükleri çocuk padişah olmuştur. Babası ölen bu büyümüş ve delikanlı olmuş çocuk olan II. Mehmet artık ölene kadar padişah olacaktır diye Bizanslılar son bir kez daha canlanmaya çalışmışlar ve hemen hazırlıklar yapmaya başlamışlardır.

Bizanslıların bütün güçlerini ve umutlarını yitirdikleri bir anda, genç Padişah Bizans sarayına iki mimar göndermiştir. İmparator Konstantin sevinerek ve düşünmeden Ayasofya'da inceleme yapacaklarını söyleyen bu iki mimarın tekliflerini kabul etmiştir. Ayasofya'ya gelen mimarlar İmparatora Ayasofya'nın yıkılacağını bu felaketi önlemeleri gerektiğini söylemişlerdir. İmparator Konstantin

bu teklifi kabul etmiştir. Mimarlar Ayasofya'nın iki yanına iki büyük kule yaparak onu eskisinden daha sağlam olarak yerinde sabitlemişlerdir

Tarihler 1452 yılının baharını gösterirken Türk padişahı Edirne'den çıkarak, büyük bir orduyla İstanbul yakınlarına gelmiştir. Ordu, şimdi Rumelihisarı'nın bulunduğu yere karargâh kurmuştur. İlk olarak daha önce yapılmış olan Anadoluhisarı tamir edilmiştir. Hemen ardından Rumelihisarı yapılmaya başlanmıştır.

Bir gün sur dışındaki tarlalarda Türk padişahının yakınlarından birinin seyisi, Bizanslı köylüler tarafından dövülmüştür. Bardağı taşıran bu son damlanın ardından Türkler, hemen Bizans'a savaş ilan etmişlerdir.

Türk padişahı Rumelihisarı'nı tamamlattıktan sonra elli bin kişilik ordusuyla İstanbul surlarına doğru yürümüş ve surlara bin metrelik bir mesafede konaklamıştır. Burada karargâh kuran Türk padişahı, adamlar göndererek İstanbul'un surlarını incelemeye başlamıştır. Aradan iki ay zaman geçtikten sonra Türk ordusu Edirne'ye doğru çekilip gitmiştir. Bizanslılar Türklerin korktuklarını sanmışlardır.

1453 yılının baharında İstanbul'da bir kaynaşma başlamıştır. Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmek için hazırlıklara başladığı, görülmemiş büyüklükte, ancak iki yüz öküzün çekebileceği toplar döktürdüğü duyulmuştur.

Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettiği sırada Haliç önünde bir kaynaşma başladığı zaman bütün gözler oraya çevrilmiştir. Savaşın en şiddetli anında gemiler Galata rıhtımına yaklaştığı vakit beyaz atlı bir gencin rıhtımdan denize atıyla fırladığını görmüştür Ayasofya. Beyaz atıyla denize dalmış ve kaftanına kadar suya batmış olan genç adamın gemileri denize gömecekmişçesine heyecanlanmasını ve gemilere doğru bağırmasını gören Bizanslılar, onun çıldırmış bir Türk subayı olduğunu ve ölüme doğru koştuğunu sanmışlardır. O esnada bu kişinin Türk padişahı Sultan Mehmet olduğu söylentisi yayılmıştır. Genç Padişah birden gözlerini Ayasofya'ya çevirmiştir. Hengâme sırasında aradan sıyrılan beş gemi açılan zincirden Haliç'e girmiştir. Bunu gören Türk padişahı hırsla ve öfke ile sahile fırlayıp gözden kaybolmuştur. Gelen gemiler Bizans'a asker ve silah getirmişlerdir.

İki gün sonra tekrar herkesin Haliç'e koştığı görülmüştür ve bu defaki manzara daha eğlenceli olmuştur. Türk gemileri Haliç'e girmişlerdir.

29 Mayıs sabahı Ayasofya'ya gelen Sultan Mehmet Han Ayasofya'nın çevresinde ve içinde birikenleri tebasına aldığını açıklamıştır. Genç Padişah yanındaki Akoğlan'la beraber Ayasofya'nın kapısından içeri girmiştir. Onun kubbesinin altına girince, gözleri yaşarmış ve secdeye kapanmıştır. Hemen o gün Fatih Sultan Mehmet, Ayasofya'nın temizlenmesi ve onarımı için gerekli emirleri vermiştir. Ayasofya kendisini bir fetih aydınlığıyla aydınlatıp gerçeği gösterdiği için artık Sultan Mehmet'e Fatih demeye başlamıştır. Ayasofya'nın duvarları yeniden sıvanmıştır. Onun manevî havasını bozan o acayip mozaiklerin üzerlerine beyaz ve kalın birer perde çekilerek, yine ilk yapıldığı sade ve manevî havasına kavuşturulmuştur Ayasofya.

Çoğu zaman padişahlar uzak seferlere gittikleri için Ayasofya, Fatih Sultan Mehmet ile topu topu yirmi bir gün beraber olabilmıştır. Son olarak bir cuma günü Ayasofya'da namaz kılıp hemen o gün ordusuyla yeni bir sefere gitmek üzere İstanbul'a geçmiştir Padişah. Aradan daha bir hafta geçmeden, perşembe günü onun Allah'ın rahmetine kavuştuğu haberi gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet Han'dan sonra gelen padişahlar da seferden sefere koşarak ömürlerini geçirmişler ve İstanbul'a ancak arada bir uğrayabilmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman gittikleri seferlerden saltanat arabalarıyla değil, cenaze arabalarıyla İstanbul'a dönmüşlerdir.

Romanda Fatih Sultan Mehmet'ten sonra iki padişah daha gelip geçtiği söylenir. Fakat kimseler Ayasofya'nın duvarlarındaki mozaiklere aldırış etmemiştir. Ayasofya'nın mozaiklerine müdahale eden bir padişah olarak Kanuni Sultan Süleyman zikredilir. Bir gün Kanuni Sultan Süleyman mozaikleri görmüş bu konuda emirler vermiştir. Fakat gelen ustalar bu mozaiklerin üstüne bir parmak kalınlığında kireç sürmekle yetinmişlerdir. Bu sıralarda bir büyük mimar yetişmiştir. Adı Mimar Sinan olan bu mimar Süleymaniye Cami'ni inşa etmiştir.

Romanda Sultan İkinci Selim'e rastlamamız yanında Mimar Sinan ile Ayasofya'ya geldiği sahnededir. Bir iki yıl sonra Sultan İkinci Selim vefat etmiştir.

Mimar Sinan Ayasofya'nın yanı başına Padişah için bir türbe yapmıştır ve Sultan Selim Han'ın mübarek naaşı getirilip oraya gömülmüştür.

Aradan yıllar geçtikten sonra Ayasofya'ya iki padişah daha emanet edilmiştir. Biri Sultan Üçüncü Murat Han, diğeri Sultan Üçüncü Mehmet Han. Biz romanda bu iki padişahın adlarına sadece türbelerinin Ayasofya'da olduğunu öğrenirken rastlarız.

Romanda Sultan I. Ahmet'e rastlamamız ise onun altın minareli bir cami yapılması emrini verdiği kısımdır. Cuma günü Sultan Ahmet, yaptırdığı caminin açılışını yapmıştır. Sultan Ahmed Han yaptırdığı bu muhteşem mabedin minberinde ilk hutbeyi okumuş ve mihraba geçerek ilk namazı kendisi kıldırıştır. İnşa edilen ve açılışı yapılan bu büyük ve zarif mabedin adına "Sultanahmet Camii" denilmiştir. Bu meydanın adı da caminin ismine izafen "Sultanahmet Meydanı" olmuştur.

Romanda Sultan Abdülmecit Han'ı 1839 yılında tahta çıkışıyla görürüz. Şehzade Abdülmecit'in tahta çıkararak padişah olduğu gün Ayasofya sevinç ve umutla titremiştir. Onun kendisine gelmesini dört gözle beklemiştir ve geldiği vakit tüm arzuları yerine gelecekmiş gibi bir sevinç duymuştur.

Ramazan ayının ilk teravihinde Padişah namaz kılmak için Ayasofya'ya gelmiştir. Sultan Abdülmecit namazdan sonra Ayasofya'nın içinde incelemelerde bulunmuştur. O yıl Ramazan ayı boyunca Sultan teravih namazlarını Ayasofya'da kılmıştır.

Bir gün Sultan Abdülmecit Han, yanında yabancı bir mimarla Ayasofya'ya gelmiştir. Mimar İsviçrelidir ve adı Gaspar Forsati'dir. Mimar Forsati uzun incelemelerden sonra çalışmalara başlamıştır. Demir çemberler ve çubuklar geçirerek Ayasofya'nın kubbesini sağlamlaştırmıştır. Mimar Forsati'nin gözetimi ve denetimi altında önce kireçle kapatılmış olan mozaikler açılmış ve Hristiyan ustalar tarafından yeniden tamir edilmiştir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra Sultan Abdülmecit, mozaiklerin yeniden kapatılmasını emretmiştir.

Sultan Abdülmecit Han döneminde Türk hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Ayasofya'nın kapılarından çıkarılması imkânsız olan büyük levhalar üzerinde aylarca çalışmış ve üzerlerinde Allah, Muhammed, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin isimlerini oluşturmuştur. Sonra bu levhalar

Ayasofya'nın duvarlarına asılmıştır. Fakat Ayasofya bu levhaların neden özellikle dışarıya çıkarılmaması için bu kadar büyük ve yekpare yapıldığını anlayamamıştır. Levhalar yerlerine yerleştirildikten sonra Mustafa İzzet Efendi, Ayasofya'nın tam kubbesinin ortasına nefis yazısıyla şu âyet-i kerimenin yarısını yazmıştır:

-“Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir, cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır; bu ne yalnız doğuda ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, neredeyse yağın kendisi aydınlatacak! Nur üstüne nurdur. Allah, dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara böyle misaller verir. Allah her şeyi bilir.” (Nur 24/35)

Biz okuyucu olarak romanda kendisinden bahsedilen bir diğer padişah olan Sultan Abdülhamit'e de rastlarız. Ayasofya'nın umutlarını bağladığı Sultan Abdülhamit Han Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılarak ta uzaklara, Yıldız Sarayı'na çekilmiştir. Padişahın Yıldız Sarayı'na çekilerek Padişahlığı ve hilafet makamını, dolayısıyla da ülkeyi meydana olup bitenlerden kurtarmak için uğraştığını söyler Ayasofya. Daha sonra Abdülhamit Han Sultanahmet Meydanı'ndan geçen birkaç serserinin isteklerini kabul ederek tahttan çekilmiş ve Devlet-i Ebed Müddet, ayak takımının isteklerine boyun eğmiştir. Dağlardan gelen bu kişiler Sultan Abdülhamit'i götürüp Beylerbeyi sarayına hapsedmişlerdir.

Bir gün Hristiyan askerleri İstanbul'a çıkagelmişlerdir. Günlerdir cephelerden taşınan yaralı askerlerin çığlıklarını dinleye dinleye tarihinin en acı dönemini yaşayan Türk İmparatorluğu'nun başşehrinin ansızın yabancı askerlerle doluvermesi Ayasofya'yı şaşkına çevirmiştir. Romanda yer alan son padişah VI. Mehmed Vahîdeddîn de karşımıza çıkar. Ayasofya, Dolmabahçe Sarayı'nın mütevazı bir penceresine dayanmış, hüngür hüngür ağlayan Sultan Vahidüddin Han'ı da görmüştür. Vahidüddin Han, yalnız kendi devleti ve milleti için değil, bütün dünya ve bütün insanlık için ağlamıştır.

Ayasofya'nın bütün umutlarının bittiği bir gün, Türk padişahı ve İslâm halifesi Vahidüddin Han sarayından çıkmış ve bir İngiliz gemisine binmiştir.

Ayasofya, o anda hilafetin ve padişahlığın bir Hristiyan devletin gemisine gömüldüğünü görmüştür.

2.2.2.1.4. Mimarlar

Ayasofya'nın adının imparator tarafından ülkeye ilan edilmesinden sonra İstanbul'a Athenius ve İso-dore adlarında iki mimar gelmiştir. Onlar kutsal mabedin inşası görevine talip olmuşlardır ve imparatorun huzuruna çıktıklarında da imparator bu görevi kendilerine vermiştir.

Romanda Mimar Sinan, Süleymaniye Cami'nin mimarı olarak karşımıza çıkar. Ayrıca bir gün Sultan Selim'in yanında Ayasofya'ya gelir. Dikkatle Ayasofya'yı inceleyip yapılacak çalışmalar konusunda padişaha bilgiler verir. İncelemelerin bitiminden iki gün sonra Mimar Sinan, usta ve kalfaları ile beraber Ayasofya'ya gelmişler ve çalışmalara başlamışlardır. Önce Ayasofya'nın etrafını açmışlar ve temellerini kontrol etmişlerdir. İstinat kulelerini tamir etmişlerdir. Sonra köşelerine minareler yapmışlardır. Mimar Sinan, II. Selim vefat ettiğinde Ayasofya'nın yanı başına padişah için bir türbe ve şehzadeler türbesi yapmıştır.

Sedefkar Mehmet Ağa'ya romanda rastladığımız kısım, Ayasofya'nın inşası sırasında Sultanahmet Cami'ni gördüğü kısımdır. Bir cuma günü kendisine adı ile seslenilmesi sonucunda Sedefkar Mehmet Ağa 'nın adını öğrenir Ayasofya.

Sedefkar Mehmet Ağa vezirlerin isteği ile padişahın altın minareli yapılmasını istediği camiyi altı minareli olarak yapmıştır. Zira vezirler altın ve altı kelimelerinin telaffuzundan yararlanmışlardır. Ayasofya duvarlarındaki mozaiklerin sökülüp atılmasını Sedefkar Mehmet Ağa'dan beklemeye başlamıştır.

Romanda Gaspar Forsati'ye Sultan Abdülmecit Han döneminde Ayasofya'nın içerisinde incelemeler ve değişiklikler yaparken rastlarız. Forsati, demir çemberler ve çubuklar geçirerek Ayasofya'nın kubbesini sağlamlaştırmıştır. Onun denetimi altında mozaikler Hristiyan ustalar tarafından yeniden tamir edilmiştir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra mozaikler Sultan Abdülmecit Han'ın emriyle yeniden kapatılmıştır. Genel tamirat tamamlandıktan, mozaikler onarılıp kireçle kapatıldıktan sonra Mimar Forsati ve arkadaşları bir daha görünmemişlerdir.

2.2.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

Faruk Yücel, son günlerde hemen hemen her gün Ayasofya'yı ziyaret eden bir baş kahraman olarak karşımıza çıkar. Fakat bu kahraman kugulanmış bir kahramandır, tarihsel gerçekliği yoktur. Ayasofya'yı ziyaretlerinden birinde Ayasofya ile ikisi arasında başka hiç kimsenin duyamayacağı bir konuşma başlar. Roman boyunca süren bu konuşmada daha çok Ayasofya geçmişe dönük olarak bildiklerini ve tanık olduklarını anlatırken bazen de Faruk Yücel ile karşılıklı olarak konuşurlar.

Romanda geçen iki mozaikçi tarihsel gerçekliği olmayan kahramanlar olarak karşımıza çıkar. Yeni nesillerin Ayasofya'yı resimlerle ve mozaiklerle süslemeye karar vermelerinin sonucunda romanın bir kısmında iki mozaikçi bu görevi yerine getirir.

2.2.3. Mekânlar

İstanbul şehrinde geçen bu romanda Ayasofya bir mekân olarak değil, bir başkahraman olarak kurgulanmıştır ve bu durum oldukça ilgi çekicidir. Ayasofya'nın bulunduğu meydan, Sultan I. Ahmed'in romanda bir başka mekân sayabileceğimiz Sultanahmed Cami'ni yaptırmasıyla Sultanahmed Meydanı adını alır. İstanbul'da daha öncesinde yaptırılan cami olan Süleymaniye de bir başka mekândır. Fakat Süleymaniye Cami ile Sultanahmed Cami bir mekândan daha çok Ayasofya'nın gözünde onun kıskandığı birer kahraman hüviyeti de taşımaktadır. Fakat bu iki cami romanda duygu ve düşünceleriyle yer almadıkları ve konuşmadıkları için tarafımızca mekânlar olarak sınıflandırılmıştır.

2.2.3.1. İstanbul

Bizans İmparatorluğu'nun başşehri olma özelliği taşıyan İstanbul aynı zamanda Ayasofya'nın inşasıyla ona ev sahipliği yapmış bir şehir olarak roman kurgusunun geçtiği şehirdir. 1453 yılına gelindiğinde Fatih Sultan Mehmet

tarafından fethedilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olma özelliğini kazanmıştır. 1920 yılında ise İstanbul düşman askerlerince işgal edilmiştir. Ardından Ankara'da yeni bir Türk devleti kurulmuş, İstanbul, bu yeni devlete bırakılmıştır. 13 Ekim 1923 tarihinde Ankarara, yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin başkenti olana kadar İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olmayı sürdürür.

2.2.3.2. Sultanahmet Meydanı

Ayasofya'ya'nın bulunduğu bu meydan daha sonra Sultan I. Ahmed'in Ayasofya'nın karşısında yaptırdığı Sultanahmed Cami nedeniyle Sultanahmed Meydanı adını almıştır. Romanda hem bu iki camiye ev sahipliği yapmasıyla hem de insanlar için bir toplanma mekânı olmasıyla önem taşımaktadır.

2.2.3.3. Süleymaniye Cami

İstanbulun tepelerinden birinde Mimar Sinan tarafından yaptırılan cami Ayasofya'da kıskançlık duygusu yaratmıştır. Romanda bir mekân olarak Süleymaniye Cami'nin inşa edildiğini ve bu süre içerisinde Ayasofya'nın hissettiklerini görürüz.

2.2.3.4. Sultanahmed Cami

Meydanda caminin inşa çalışmaları sürerken Sedeflar Mehmet Ağa'nın önce Ayasofya'ya bakması sonra çalışmaların yapıldığı meydana bakarak gülümsemesi Ayasofya'da, buraya bir cami yapılacağı vehmini uyandırmıştır. Fakat bu meydanda kendisi gibi bir cami varken başka bir camiye ihtiyaç olmadığını düşünmüştür. İstanbul'un bir başka tepesine muhteşem bir cami hatta kendisinden ve Süleymaniye'den daha muhteşem bir caminin yapılabileceğini fakat buraya böyle bir şey yapılmasının gereğinin olmadığını düşünmüştür Ayasofya.

Ayasofya, cami inşası sürerken onun altın minareli olacağını duyar ve bunu beklemeye başlar. Fakat cami inşası bittiğinde onun altın minareli değil altı minareli olarak inşa edildiğini görür. Zira vezirler altın ve altı kelimelerinin telaffuzundan yararlanarak hazine bütçesini korumaya çalışmışlardır.

2.3.HZ. TÜRKİSTAN AHMET YESEVİ

2.3.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

Roman 13. yüzyılda Timuçin'in han seçilmesi ve Cengiz oluşunun anlatımı ile başlar.

Romanın ikinci bölümü bir sayfadır ve bu bölümde yıl 1160'tır ve Ahmet Yesevî 1210'a Cengiz ordularının yürüdüğü âna bakmaktadır. 1243'e bakmaktadır, Cengiz ordularının Selçuklu'yu yenişine. Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev'in vatanından kaçmasına bakmaktadır.

Üçüncü bölümde Ahmed Yesevî'nin hayat hikayesine geçiş yapılır.

“Anadolu ve Turan: Onan ırmağı ve Dicle-Fırat; Seyhun ve Sakarya... Açılan tarih sayfaları, nurlu ve kanlı. Yıl 1210... Cengiz ordularının yürüdüğü/yürüyeceği günler. Anadolu ürperiyor, Turan ayakta heyecanlı. Onan Irmağı'nın suları kımıl kımıl, Dicle ve Fırat'ın yüzü kırış kırış. Burhan-Kaldun Dağı'nın tepesi alev alev, Süphan Dağı'nın tepesi duman duman. Turan'da güneş alev alev, Anadolu'da puslu puslu”.

“Güneş, bozkırın bütün varlığını içmiş de, Onan Irmağı'nı, ötelere uğurlamaya çalışan Burhan-Kaldun Dağı'nın kucağına döküyor. Görünüm oldukça büyüleyici ve heyecan verici: Burhan-Haldun Dağı, bozkır ve Onan Irmağı; güneşi daha bir güzelleştiren üçlü. Her üçü de dört bir yana büyüyor dalga dalga.”

Bu görünümle bütünleşmektedir Timuçin'in yüreği; büyümektedir, büyümektedir, dünya olmaktadır. Ordular gelir gider Timuçin'in yüreğine, milletler gelir gider, ülkeler gelir gider. Bir zamanlar küçük bir kara parçası olarak gördüğü bu dünya büyümektedir yüreğince; yüzyıllar dökülmektedir tarihten geleceğe damla damla. Zamanlar ve mekânlar iç içedir. Artık Timuçin değildir, Cengiz'dir o; hanlar hanıdır, Işık Tanrısıdır. Şimdi yüreğinde bir zerre bile değildir kendi oymağı Kerayitler ve ülkeleri. Oysaki Kerayitler'in dört bir yanı sararıp dünyayı kendisine dar ettiklerini daha dün gibi gözlerinin önündedir.

“Nedendir bilinmez çocukluk yılları, her sahnenin arasına girer ve bu yıllar, Cengiz'i Timuçin'e döndürmeye zorlar? Burhan-Haldun tepelerine tırmanır, uzaklara

ta uzaklara bakmaya bayılırdı Timuçin. Kartallar süzülürdü başının üzerinden. Onlara imrenirdi çok; kartallar güçlüydüler, bütün kayıtlardan kurtulmuşlardı. Hep Burhan-Kaldun Dağı'nda kalmak isterdi Timuçin. Fakat Han babası bırakmazdı ki.”

Bir gün baktı Timuçin, herkes ağlamaktadır. Derler ki, baban öldü, oymak başsız kaldı. Timuçin, 12 yaşında bir çocuktur, oymağı değil babasını düşünüyor ve ağlıyordu. Tam her şeyini yitirmişti ki, biri gelip diz çöktü önünde ve: “Şimdi sensin bizim Han'ımız genç Timuçin,” dedi. O an silkinip kendine geldi ve çevresindekilere baktı; herkes yaşlı.

“Silin gözyaşlarımızı,” dedi Timuçin ve gürlendi: “Oymak hansız değildir.”

İnsanlar şaşkınlıkla baktılar küçük Timuçin'e ve bir süre tereddüt geçirdikten sonra dağılıp gittiler. Timuçin kalakaldı üç beş akrabasıyla.

Timuçin herkesi yanına çağdırmaktan asla geri durmadı. Tam bu çağrısı yankı bulmakta ve başarı gelmek üzereydi ki, bir gece at kişnemeleri ve nal sesleriyle uyandı. Merkitler geliyorlardı genç Timuçin'i tutsak etmeye. Timuçin, kendinden emin ve kararlı koştu Burhan-Haldun Dağı'na sığındı.

Sabah gün ışıırken baktı Timuçin aşığılara, insanlar yine ağlıyorlar ama ortada cenaze yoktu. Dağdan inip vardı akrabalarına. Dediler:

“Merkitler ananı ve karını kaçırdılar.”

Sesler duydu Timuçin, ürpertiyle baktı çevresine; insanlar akın akın ona geliyordu. Yalnız kendi oymağı Kerayitler değil, başka oymaklar da gelmişlerdi ve hepsi yardıma hazır olduklarını söylüyorlardı.

Sabahın ilk ışıklarıyla beraber Timuçin ve etrafındakiler kılıçlarını kuşanıp oklarını alıp atlarına binerek Merkitler'e saldırdılar. Merkitler, direnemediler, Timuçin'in anasını ve karısını bırakıp kaçtılar.

Anası, eğilip fısıldadı kulağına oğlu Timuçin'in:

“İşte sana ilk zafer, devam etmelisin ki sütümü sana helal edeyim.”

Timuçin, sürekli büyüyordu savaşlarla. Çevresinde toplananlar arttıkça artıyordu. Sonunda Timuçin'in gücü, Moğolistan'ı da aştı. Kabileler çoktan millete dönüşmüştü şimdi.

Bir bahar günüydü. Bu bahar, çadırlar kuruldu Onan Irmağı'nın kenarında, atlar kurban edildi, kımızlar taşındı testilerle. Tam dokuz doru atın kuyruğu özenle ayrıldı ve dokuz tuğ olarak bir çadırın üzerine dikildi. Tam o sırada Timuçin çıktı çadırdan hanlar hanı Cengiz olarak.

“Timuçin, Cengiz'dir şimdi, yani “Işık Tanrısı”dır. Ellinci baharındadır o. Anası Alangua çoktan göçüp gitmiştir bu dünyadan. Anasının anlattıklarını hatırladı bir an: Alangua Hatun, bozkırda gezerken bir Bozkurt görür. Bu öyle bir Bozkurt'tur ki, kurt şekline dönüşmüş büyüleyici bir ışık. Alangua Hatun gözlerini bir türlü ondan alamaz. Derken Bozkurt yaklaşır, yaklaşır ve Alangua Hatunla bütünleşir. İşte o an Timuçin'e hâmile kalır Alangua Hatun. Bunun içindir ki anası ona hep:

“Sen ışıktan geldin ve bir gün Işık Tanrısı olacaksın. Baban gibi bir oymakla yetinmeyeceksin. Hanlar hanı Işık Tanrısı “Cengiz”sin sen” derdi.”

Durali Yılmaz'ın romanlarında kullandığı fantastik anlatımın bir örneğini de Alangua Hatun'un hamile kalmasını açıklama şeklinde görüyoruz.

“Timuçin, Burhan-Kaldun Dağı'nın yamaçlarında gezinirken anasının söylediklerini hatırlar, dünyayı bir baştan bir başa kuşatacak bir imparatorluk hayâl etmeye çalışırdı.”

Avuçları yanmaktadır Cengiz Han'ın. Ellerine bakar; sağ elindeki hayat çizgisinin derinliğini ilk kez fark eder. Şamanlar, müneccimler, falcılar bu çizgiyi görme hayaliyle gelecek günlerin insanlığın kaderinde neler değiştireceğini Cengiz Han'ın şahsında düşleyip duracaklardır. Bir kez daha baktı Cengiz sağ elinin hayat çizgisine; öyle derin ki neredeyse kan fişkıracak. Sağ elinde bir avuç kanla doğduğunu söylemişlerdi ona. Anası sormuştu çevresindekilere bu neyin nesidir diye. Oradakiler korkuyla birbirlerine bakmışlardı. Çünkü onun, ilerde tarihin en kanlı Hanı olacağına inanmışlardı. Anasına “Kendinden sonra gelecek kardeşlerinin kanı olsa gerek. Artık onlar gelmeyecekler ve Timuçin tek kalacak.” demişlerdi. Anası biliyordu ki, Timuçin hiçbir zaman kardeş katili olmayacaktı. Çünkü o, hep tek

kalacak ve ancak ‘‘Işık Tanrısı’’ olacaktı. Timuçin’in anası, buna bütün kalbiyle inanıyordu.

‘‘Sağ elini yumdu ve yumruk olarak göğē kaldırdı Cengiz Han. O zaman Onan Irmağı’nın yanındaki kurultay üyeleri hep bir ağızdan bağırdılar:’’

‘‘Cengiz, Işık Tanrısı, Göklerin Çocuğu...’’

Cengiz mırıldandı kendi kendine:

‘‘Ben insanlığı aydınlatacak bir ışığı. Bundan böyle kan olmayacak dünyada, zulüm olmayacak, karanlık olmayacak; ışık olacak, daima ışık insanların yüzlerine vuran ve onları gülümseten.’’

Dünyanın üzerine çöken karanlıkları ve kan bulutlarını sağ avucuna alıp ezecekti Işık Tanrısı. Bozkırın bütün oymak temsilcileri hayranlıkla bakmaktadırlar Cengiz’e; bu kurultayda onu Han seçmekle yerinde bir karar verdiklerine inanmaktadırlar. Kan dökücü değil, ışık saçıcı bir Handır bu seçilen.

‘‘Işık Tanrısı olarak dört bir yöne yürüdü Cengiz Han. şu andan itibaren dünyayı, Işık Tanrısı’nın yüreğı aydınlatıyor ve Hanlar Hanı zamandan öteye geçiyor, insanlığı tek bir aile olarak önünde buluyor. Ne Moğol, ne Tatar, ne Müslüman, ne Hıristiyan, ne Budist; hepsi de tek bir insanlık ailesi...’’

‘‘Madem ki,’’ dedi Cengiz Han,’’ güneş bir tane, ışık bir tane, dünya bir tane: Millet de bir tane olmalıdır. Millet bir tane olunca da Han bir tane gerektir. Yerde ben olduğuma göre, gökte oturan tanrı da bir tane gerektir.’’

Onan Irmağı kıyısındaki büyük kurultayın üyeleri, onu Han ilan etmekle insanlığı kurtardıklarına inanmaktadırlar. Burhan-Kaldun Dağı’nın ağaçları bir türkü vermektedirler rüzgâra bütün dünyaya dağıtsın diye:

‘‘Timuçin, Cengiz olmuştur bugün...’’

‘‘Ordular dizilmeye başladı saf saf bütün Moğol bozkırlarına, yarınların kaderini belirlemek üzere. Ordular çoğaldıkça çoğalıyor, komutanlar büyüdükçe büyüyor. Çünkü Timuçin, Cengiz olmuştur; akın vardır bozkırlardan bütün dünyaya.’’

“Yürüdü Cengiz Han ve bitti yüzyıllar süren bekleyiş. Geldi, geldi dört komutanın ortasında durdu: Doğuda Kubilay, batıda Çelme, kuzeyde Cebe, güneyde Subegatay... Burhan-Kaldun Dağı arkasında, Onan Irmağı önünde, güneş omzunda öylece bakıyor komutanlarına Cengiz Han.”

“Düşünüyor Cengiz Han, Turan’dan Anadolu’ya; Acemistan’dan, Arabistan’a... Önce Çin, sonra Hint, en sonra da Diyar-ı Rum, Anadolu ve ötesi yani. Bundan böyle Roma tutmayacak dünyayı, Moğol tutacak, Cengiz tutacak. Herkes, her yerde Cengiz Han’ın ordusuna katılacak. Genç-ihitiyar, kadın-erkek, çoluk-çocuk bütün insanlık tek bir ordu olacak. Şehirler yürüyecek, köyler yürüyecek, çadırlar yürüyecek. Yok bir mekânda kalmak; mekânlar herkesin. Romanın yolları Cengiz ordularıyla dolacak; Roma’nın ırmakları Cengiz atlarına sulak olacak.”

“Bütün bunlar, oldu mu, olacak mı? Olacakları dakikalardır yaşıyor Cengiz Han; demek ki gelecekler bugünde, şu ânın içinde dürülü. Ama bunu nasıl anlatsın Cengiz Han? Kelimeler yeter mi? Cengiz Han’ın kelimeleri yetmesine yeter de, insanlar anlayabilir mi? İnsanlar anlayabilseler bile zaman yeter mi anlatmaya?”

“Kelimelerle oynadı uzun uzun ve sonunda kararını verdi: Komutanlarına söyleyecekti yarınları hece hece, kelime kelime.”

“Siz karanlık gecelerimde rüyamdasınız. Gündüz aydınlığında gönlümdesiniz”

“Işık Tanrısı, insanlık dilini kelimelere döküyordu ve sesi dört yöne dağılıyordu; dünya bir kulak, dinliyordu. Dört yönü tutmuş dört komutan baştan ayağa kulak kesilmişlerdi. Biliyorlardı, bu hitap yalnızca kendilerine değildi, muhatap bütün insanlıktı.”

Cengiz Han, bütün varlıkların sözlerini anladığını fark edince, yüreğinin sesini kelimelere dökmeye devam etti:

“Yıldızlı sema başka türlü

Güneşli sema başka türlü

Irmağ başka türlü

Dağ başka türlü
Dökülen sevgi
Yayılan sevgi
Göğe yükselen sevgi
Yere inen sevgi”

“Bütün kelimeleri kucaklayan bir kelimeydi sevgi ve hep öyle olacaktı. Zaten bu kelime varken başka söze ne gerek vardı? İnsanlar bunca kelimeyi sırf sevgiyi gölgelesin diye uydurmuşlardı sanki.”

“Çevresine baktı Cengiz Han; her şey her şey gülümsemede gökten sevgi yağmada, yerden sevgi yükselmede. Birden kelimeler üşüştü Cengiz Han’ın kafasına karanlık. Burkuldu yüreği, sızladı. Güneş pörsüdü, dağ karardı, ırmak ağladı. Yüzlere öfke ve korku yayıldı. Işık Tanrısı, giderek yoğunlaşan bu karanlığı komutanlarına haber verdi; haber verdi ki baştan cesaretleri kırılmasın, kendisinin her şeyi bildiğini ve gördüğünü anlasınlar da onun ışığı ardınca ve önünce yürüsünler. Devam etti Cengiz Han”:

“İnsanlar birbirini yağmalamada
Yeryüzü sarsılmada
Bütün milletler kavgada
Yerden yükselen kan
Gökten inen acı
Dört yönü tutmuş ölüm”

“Sustu Cengiz Han ve dünya korkuyla ağladı. Sevgi kelimesi gitmiş, acı kelimesi dolmuştu her yana. Ama bu acının ortasında Işık Tanrısı vardı nurdan bir heykel; onun şavkı vurdukça yüzlere, acının egemenliği er geç biterdi.”

“Düşündü Cengiz Han: Sevgi, insanlıkla yaşıt, acı, insanlıkla yaşıt. Sevgi, acıyı yok etmeli sağ avucunda sıkarak; tıpkı Cengiz Han’ın gelecekteki kardeşlerini bir avuç kan olarak sağ avucunda sıkacağı gibi. Yalnız kalmak sevgi, Cengiz Han gibi.”

“Yönleri avuçlamak ve acıyı sağ avuçlarında boğmak için kımıldadı dört komutan ve ordular kımıldadı yerle gök arasında.”

Gök gürlemesi gibi gürledi Göklerin Oğlu:

“İlerleyin!

Taşlan kırın

Kayaları parçalayın

Derin suları geçin!”

“Ordular yürüdü dört bir yöne. İnsanlar şaşkın, insanlar ürkek. Sevgi ve acı birbirine karışmış, ayrılmamacasına. Gökler ağlıyor, toprak kabarıyor.”

“Yürüyor Cengiz Han, yürüyor dünya, düşe kalka şaşkın, ürkek, yara bere içinde.”

“Zaman dönüyor, mekân dürülüyor: Zaman dairesinden yüzyıllık dilim, sürekli dönüyor Ahmet Yesevi'nin önünde. Sanki bu dilime ve bu mekâna bütün insanlık sıkışıp kalmış.”

“Yıl 1160... Ahmet Yesevî 1210'a bakıyor, Cengiz ordularının yürüdüğü âna. Ahmet Yesevî 1243'e bakıyor: Köseadağ ve Kelkit Irmağı, Burhan-Kaldun Dağı'nın ve Onan Irmağı'nın pençesinde... Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev, Cengiz ordularının kanlı ayakları altında kıvranan Anadolu'ya bakıyor korkulu gözlerle ve ardına bakmadan kaçıyor vatanından. Anadolu'nun acı ve korkuya bürünüp Cengiz ordularının ayakları altına serildiği bu ânı seyrediyor Ahmet Yesevî; yüreği bir sancıyor, bir sakinleşiyor: Bir umut, bir sevgi.”

“Yıl 1160... Ahmet Yesevî, Tarım Irmağı kenarında gezinerek geleceğin maneviyat ordularını hazırlıyor kafasında. Yıl 1210... Cengiz Han, Onan Irmağı kenarında gezinerek ordularını yürütüyor dört yöne; sevgi, acı, kan ve kin...”

“Yıl 1160, yıl 1210... Tarım Irmağı ve Ahmet Yesevi; Onan Irmağı ve Cengiz Han... Tarım Irmağı'ndan Onan Irmağı'na akıp giden zaman. Zaman bir daire, başlangıç ne, son ne; hangi tarih sonra, hangi tarih önce? Tarih bir çember, bazen ileri, bazen geri yuvarlanıp duruyor.”

“Ahmet Yesevî, Tarım Irmağı kıyılarında gezinerek, Onan Irmağı kıyısındaki büyük kurultayın Timuçin’i “Cengiz” ilan edilmesini düşünüyor. Zamanı nasıl kısaltmalı da Onan Irmağı kıyısında yaşanan tarihin çizgisini değiştirmeli?”

“Düşünüyor Ahmet Yesevî. “Veli, ölünce kınından çekilmiş kılıç olur,” buyurmuş Peygamber. Demek ki maneviyat ordularını komuta edecek dervişleriyle her zaman beraber olabilecek, çünkü şimdiki bilinen zaman aradan çekilecek; kendi zamanı başlayacak.”

“Zaman kısalıyor, mekân duruluyor; Tarım Irmağı boyunca yürüyen Ahmet Yesevî, Turan’dan Anadolu’ya uzanan bir mahşer ortasına buluyor kendini. İnsanlar, kendi yalnızlıkları içinde, korku ve dehşetle Batı’ya akıyorlar. Çılgınlıkla akıllılık yan yana. “Kaçıyor kişi, kendinden ve çocuğundan.” İşte budur Kur’an’ın anlattığı kıyamet. Ama niçin denizler tutuşmuyor, dağlar pamuk gibi atılıp savrulmuyor? Yoksa bütün bunlar olup bitti de, insanlar Mahşer’e mi yürüyorlar?”

Bir mahşer ortasında yürüyor Ahmet Yesevî. Dün, bugün ve yarın... Bir aydınlanıyor, bir kararıyor zaman. Kafasını dolduran yerle gök arasının mânaları lâfızlara dökülüyor:

“Kamı gündür hem o saat ki dünyadan sefer kılsam

Kadın, evlât, mal ve mülk hepsinden güzâr kılsam”

“Bugünden yarına sefer kılıyor Ahmet Yesevî. Sefer kılıyor Cengiz gününe. Deccal’ın günüdür bu, günlerin en karası. Dünya dar gelmiştir bir kez üzerindeki; dört yönü tutmuştur Deccal: Moğolistan bozkırları durmadan ordular üretmektedir ona. Doğu’dan Batı’ya dev adımlarla ilerlemektedir ölüm. İnsanlar karıncalar misali sürünmektedirler Deccal ordularının ayakları altında.”

“İnsanlar nereye kaçır böyle? Oysaki bütün yönler kesik. Diyar-ı Rum’a Anadolu’ya mıdır kaçış? Orası mıdır son sığınak? Fakat Deccal’in tek hedefi orası değil mi ki? Ahmet Yesevî’nin yüreği daraldıkça daralıyor. Bakıyor Moğolistan tarafına ve işte Onan Irmağı kan kesmiş her yanı. Büyüyor Ahmet Yesevî’nin yüreği ve kelimeler birer alev gibi dökülüyor dudaklarından.”

“Evet, ne kadar gücün olsa, bütün alemi yerle bir etsen yine de kurtulamazsın ecelden. Ne var ki, ecel de kaçmaktadır Deccal’in fermanından”.

“Hiç korkulur mu çekirge sürüsünden? Derlediği mâna parçalarından öyle mânalar oluşturuyor ki Ahmet Yesevî; her bir kelime, değil bugünü yaşayanları, yarinkileri de kurtaracak güçte.”

“Birden devleşiyor Ahmet Yesevî ve bakıyor ki, ölüm ayaklarının altında. O anda sıradan biri oluverdi Deccal, Cengiz... Ahmet Yesevî’nin dudaklarından kelimeler dökülüyor ve uyandırıyor dünyayı kelimelerle:”

“Aşıklığın kolay işi baş vermedir

Mamur gibi kendinden geçip can vermedir

Ölmeden evvel ölüp toprak olmadır

Âşıklar ölmeden evvel ölür imiş”

“Aşk inmiş bir kere dört yöne. Bu kelimeler yeter Deccal’in yangını söndürmeye, Mahşer’in korkusunu gidermeye. İnsanlar “aşk” kelimesinden yoğrulmuş. Her bir insan, Yaratıcı’yı yansıtan aynalar. Cengiz orduları, bu aynaları bir bir kırsa da, her zerrede yine aşk vardır ve yansıtmayı devam eder Yaratıcı’yı. Her bir zerre Hallac-ı Mansur’dur sonsuza dek aşkı yansıtan. Bu yansılar, nice Deccalleri dize getirmiştir.”

“Ölüm bir semboldür,” diye düşündü Ahmet Yesevî, “nerede başlar, nerede biter, belirsiz. Var mıdır, yok mudur, belirsiz. Ölmeden önce ölünüz, buyurulmuştur. Ölümü öldürmektir bu. Ölümü öldürenler ki, kıyamete dek hep diridirler, ölümsüzdürler.”

“Toprak oldu işte Ahmet Yesevî; Moğolistan’dan Türkistan’a, Diyar-ı Rum’a ve ötesine serilip giden bir toprak. Bu toprak, binlerce Ahmet Yesevî olacak; Cengiz ordularının kan izlerince bu topraklarda güller bitecek. Güller ki Yüce Resul’dan yansıyan nurlardır. Bu nurlara bakıyor Ahmet Yesevî ve işte karşısında gördükleri: Hacı Bektaş, Mevlâna, Yunus... Onların en büyük yol açıcısı Sarı Saltık...”

“Cengiz sonrasının aydınlık günlerinden geçmiş günlere dalıp gitti Ahmet Yesevî. Tarım Irmağı kıyısındaki Sayram Köyü’ne varıp durdu bir tatlı rüya gibi.

Dört bir yanda çağlayan ırmaklar, hep ırmaklar: Onan, Tarım... Dicle, Fırat, Sakarya... Bütün bu ırmakların arasında kıvrıla kıvrıla akan ve Sayram'ı sulayan Tarım Irmağı seçiliyordu. O ırmaktı Ahmet Yesevî'nin bütün hayatını şekillendiren.”

“Çocukluğunun Sayram'ı seriliyor önüne mekânların en güzeli olarak. Bir heyecan dalgası kaplıyor içini; her yerde sevgi, her yerde özlem. Sayram bir dünyadır, Tarım Irmağı onun dilidir ve sürekli konuşur göklerle, tabiatla. Ahmet, henüz 5 yaşındadır ama Sayram'ın dilinden anlamaktadır; Tarım Irmağı'nın dili, onun da dilidir. Kendini bildi bileli baharla yeşeren, kışla kabaran tabiatı okumaktadır.”

“Ahmet için Sayram bir dünyaydı, babası da bütün insanlık. Çünkü babası Şeyh İbrahim'de görüyordu bütün bir insanlığın sırlarını. Zaman zaman ırmak kıyısında gezinirlerdi babasıyla. Şeyh İbrahim, oğluna öyle şeyler anlatırdı ki, kelimeler göklerle yer arasında gelip giderdi. Ruhların ilk yaratıldığı andan kıyamete uzayıp giderdi Ahmet'in düşü. Ruhları yaratan Rabb'in ilk sorusunu duyar gibi olurdu: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” O anda “evet” diyenler, kurtulmuş ve dünya huzurunu hak etmişti. “Hayır” diyenler ise sürekli bir huzursuzluğu yaşayacak ve hayatları bir tereddüt içinde sürüp gidecekti. Ahmet, bunları düşünürken, Tarım Irmağı ezelden ebede şarkılarını besteler, gökler Sayram üzerine merhametle eğilirdi.”

“Yine bir gün, kafasında bin bir düşünceyle Tarım Irmağı kıyısında gezinirken derinden derine ağlama sesleri duydu Ahmet. Sesler Sayram içlerinden geliyordu. O an bir ürperti düştü yüreğine ve babasını aradı çevresinde. O zaman hatırladı ki birkaç gündür evden çıkamıyordu babası ve kendini halsiz hissettiğini söylüyordu. Durdu Ahmet, bir büyük yalnızlığın tam ortasında ve baştan ayağa kulak kesilip dinledi; gerçekten bir ağlama sesi duyuyordu. Ahmet, Sayram'a doğru yürümeye başladı farkında olmaksızın. Sayram'a yaklaştıkça sesler daha da belirginleşiyor ve arada babası Şeyh İbrahim'in adı da geçiyordu. Sayram sokaklarını hızlı adımlarla geçerek seslerin geldiği yere vardığında baktı ki, kendi evlerinin önünde bütün Sayram toplanmış; gözlerde yaş, yüzlerde hüznün.”

“Ahmet, olanlara bir anlam veremedi eve çıktı. “Ahmet, kardeşim” diye bir ses duydu öylesine tanıdık, öylesine içten. Baktı ki ablası Gevher Şehnaz kendine doğru gelmekte. Ahmet ona doğru ilerledi ve Gevher Şehnaz onu kucağına alıp bastı. Gevher Şehnaz, dünyanın en müşfik sesiyle mırıldandı:”

“Babamız Şeyh İbrahim, bizi ve bütün Sayramlıları öksüz bırakıp gitti. O, rahmete, ebediyete yürüdü kardeşim.”

“Ahmet o an Tarım Irmağı kıyısında babasının elini turmuş yürürken gördü kendini. Babası ona diyordu ki:”

“Mutlak ölüm yoktur; o hayattan bu hayata, bu hayattan o hayata geçişler vardır.”

“Sanki bir şimşek çaktı, bir nokta aydınlandı, tam o noktada bir an babasının kendisine gülümsediğini fark etti, ablasına sıkı sıkıya sarılarak mırıldandı:”

“Babam, babam işte orada gülümsüyor bize.”

Romanın bu kısmında Durali Yılmaz’ın Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarında olduğu gibi fantastik anlatımdan yararlandığını görüyoruz. Babası vefat ettiği halde onu kendisine gülümserken görmesi fantastik anlatımın bir parçasıdır.

“Gevher Şehnaz, küçük Ahmet’i daha bir sıkıca bastırdı göğsüne. Ahmet, ablasının sıcak kucağında bütün üzüntülerden arınmışçasına öylece kalakaldı. Dışarıda zaman akıp gidiyordu ama Ahmet için zaman da donup kalmıştı.”

Sayramlılar, dualarla ve tekbirlerle Şeyh İbrahim’i Sayram’ın mezarlığına alıp götürdüler omuzlarında bir sal ile. Ahmet herkesle birlikte yürüdü babasının tabutu ardınca. Şimdi iyice biliyordu ki, babası bu hayattan o hayata geçmiştir; zaten yıllar önce de o hayattan bu hayata gelmemiş miydi? Sayramlılar, onun et ve kemikten oluşan görünür varlığını taşıyorlardı omuzlarında; onun görünmez varlığıysa şimdi her yerdeydi. Böyle anlatmıştı babası ona yıllar yılı: “Etten ve kemikten sıyrılan ruh, zaman ve mekânla da kayıtlı değildir. Onun için geçmiş de, bugün de, gelecek de hep aynı zaman dilimindedir.”

Şeyh İbrahim'i defnetmelerinden sonra Ahmet, Tarım Irmağı'na yürüdü, kimse onun farkında bile değildi. Herkes kendi yalnızlığına gömülmüş, kendi acısını yaşıyordu. Ahmet vardı oturdu ırmağın kıyısına, çevresinde kimse yoktu. İnsanlık çekilip gitmişti bu dünyadan da Ahmet kalakalmıştı yapayalnız. Bir başına nasıl yüklenecekti bu hayatın yükünü?

“Birden sesler duydu Ahmet kendisine yaklaşan. Başını kaldırıp baktı ki, bütün Sayram yanı başındadır. Niye geldiler sanki niçin bozdular yalnızlığımı Ahmet'in.”

“Ahmet, Ahmet,” dedi aksakallı, nur yüzlü biri, “sen bize şeyhimizden bir ışıksın. Bundan böyle yolumuzu seninle bulacağız.”

“Ahmet, çevresindekilere bakıyordu ama yıllar yılı iç içe yaşadığı ve yakından tanıdığı bu insanları birbirinden ayırt edemiyordu. Bir değişim rüzgârı yalamıştı sanki bütün yüzleri. Değişen dünya mıydı, kendisi mi? Gördüğü rüya mıydı, gerçek mi?”

“Babamı göremiyorum,” dedi Ahmet. “İşte bana doğru geliyor. Bana anlatacağı daha çok şey olmalı. O gelmeli ve her şey yerli yerine oturmalı.”

“Akşama doğru Şeyh İbrahim'in evinde tekrar Sayramlılar toplanmaya başladı. İnsanlar, ellerinde türlü türlü yemeklerle geliyorlardı akın akın. Ölenin yakınlarıyla ilk akşam birlikte olmak adetti buralarda. Fakat ölen Sayramlıların şeyhi olursa durum daha da farklı olurdu elbet. Bütün gözler Ahmet'teydi. Herkes onu görmek için çabalıyordu. Gevher Şehnaz, bunun farkındaydı ve şimdi omuzlarına binen sorumluluğu bir kez daha hissediyordu. Babası, Ahmet'i ona ısmarlamıştı. Bu öyle bir emanetti ki şimdiden bütün Sayramlıların gözbebeğiymiş ve geleceği aydınlatan ışığıydı.”

“Yemekten sonra Şeyh İbrahim'in ruhu için yanık bir ses Kur'an okumaya başladı. Kur'an'dan okunmakta olan “Yasin” suresi, Şeyh İbrahim'in ruhuyla Sayramlılar arasında mânevi bir bağ oldu. Ve her biri Şeyh İbrahim'i kalbinde hissederek teselli buluyordu. Kur'an'ın sonsuz mânalarına dalıp giden Ahmet'in kafasında o hayatla bu hayat, bu hayatla o hayat giderek özdeşleşiyordu.”

“Ahmet, ablası Gevher Şehnaz’la baş başaydı bundan böyle. Annesinin yüzünü hatırlamıyordu bile. Zaman zaman ablası ona, annelerinden söz ederdi. Onun anlattıklarından yola çıkarak, annesini şekillendirmeye çalışırdı. Babası, bu hayattayken zaman zaman birlikte giderler ve onun mezarının başında Kur’an okurlardı. Bu kez de babası, Ahmet’i bekliyordu mezarlıkta.”

Ahmed Yesevî önce annesini, ardından da babasını kaybetmiştir. Kısa bir müddet sonra Gevher Şehnaz, kardeşini de yanına alarak Yesi şehrine gitmiş ve oraya yerleşmiştir.⁴⁸ Görülüyorki bu tarihsel gerçeklikler roman kurgusunun içerisinde okuyucu ile buluşur. Romanda da Ahmet Yesevî önce annesini sonra babasını kaybetmiş olarak geçer ve ardından ablası Gevher Şehnaz ile Yesi’ye giderler.

“Öğleye doğru Ahmet, ablasına söyledi ki, birlikte gidip babalarını ziyaret etsinler; bu hayattan o hayata dua ve selâm göndererek onun rızasını alsınlar. Gevher Şehnaz, zaten bu ziyaret için hazır ve kardeşinin teklifini bekliyordu.”

Ahmet ile ablası, nihayet mezarlığa ulaştılar. Ahmet, kara toprak yığını arasında zaman zaman babasının gülümseyen yüzünü görür gibi oluyor ve sevinçle hüznün arasında gidip geliyordu. Bir süre sonra Sayramlılar, onların mezarlığa gittiklerini öğrendiler; birikmeye başladılar Ahmet’le Şehnaz’ın çevresinde. İnsanlar Ahmet’le Şehnaz’ı kendi dünyalarına çekmekte gecikmediler. Hep birlikte Fatihalar okuyup dualar ettikten sonra dün olduğu gibi bugün de Şeyh İbrahim’i bir avuç toprağa emanet edip döndüler. Ahmet’le ablası da onlarla birlikte evlerine döndüler.

“Ahmet, zamanla babasının yokluğuna alıştı ve ablası Gevher Şehnaz’ı hem ana hem baba belleyip babasız bir hayatla kaynaşmanın yolunu arıyordu. Tarım Irmağı en iyi sırdaşıydı Ahmet’in.”

“Ahmet, zaman zaman babasının mezarı başında bir başına durup bu hayatla o hayat arasında gidip geliyordu. Ne var ki bir süre sonra onun bu mutluluğu yaşaması zorlaştı çünkü Sayramlılar Şeyh İbrahim’in mezarı üzerine bir türbe

⁴⁸ Kemal Eraslan, “Ahmed Yesevî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1989, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Ocak 2019.

yapmaya başladılar. Aslında Ahmet, türbe filan istemiyordu. Ona öyle geliyordu ki, bu türbe babasını dört duvar arasına alacak, hem o hayatla hem bu hayatla arasında bir engel gibi duracaktı. Türbesiz mezarlar daha özgür gibi geliyordu ona.”

“Nihayet türbe tamamlandı. Ahmet’e öyle geldi ki, babası ak bir çadır kurmuş yapayalnız oturmaktadır burada. Kısa sürede burası yalnız Sayramlıların değil, bütün çevrenin ziyaret yeri oldu. Öyle ki insanlar artık buraya dua etmeye değil, Şeyh İbrahim’in ruhundan yardım dilenmek için gelmeye başladılar. Aslında Allah’tan istiyorlardı ama aracı olarak Şeyh İbrahim’i seçiyorlardı. Ahmet, bundan sonra hiçbir zaman babasının sandukası önünde bir başına kalarak, onu kendisiyle baş başa hayal edemiyordu. İnsanlar türbenin içine bir de sanduka koymuşlar ve üzerinde âyetler yazılı yeşil bir örtü örtmüşlerdi. Sandukanın başucuna da büyükçe bir tesbih asılıydı. Bunu, kim ne zaman asmıştı? Ahmet’e öyle geliyordu ki, Şeyh İbrahim, henüz namazını bitirmiş de tesbihini başucuna asıvermişti.”

“Şeyh İbrahim’i çevreleyen türbeye bir ad koymuştu Sayramlılar: AK TÜRBE...”

“Yıllar yılları izledi. Ak Türbe bütün bir yörenin ziyaret yeri olmuştu. İnsanlar, çoğu zaman buraya ziyaret ve dua için değil, kendi dileklerini Şeyh İbrahim’e iletmek için geliyorlardı. Onu, Allah’la kendi aralarında biri olarak görüyorlar, bütün isteklerini ona sunuyorlardı Allah’a iletilmek üzere. Şimdi Ak Türbe aynı zamanda dilek eviydi de. Bu durum Ahmet’i çok üzüyordu ve bir türlü Ak Türbe’ye gitmek gelmiyordu içinden birkaç yıldır. Ablası Şehnaz da hak veriyordu ona. İnsanlar er veya geç kendi çıkarlarını öne çıkarıyorlardı demek ki... Oysa babası Şeyh İbrahim, yıllar yılı insanlara, kendilerindeki cevheri tanımları için telkinde bulunmuştu. “Kendini bilen, Rabbini bilir,” derdi sık sık.”

Bir gün Gevher Şehnaz, Ahmet’in yanına geldi:

“Kardeşim,” dedi, “bu gece babamızı gördüm rüyamda. Bizi çağırıyor.”

“Sen nasıl istersen,” dedi Ahmet, ablasının yüzüne bakarak. Ahmet’le ablası, Ak Türbe’nin yolunu tuttular. Ahmet’in içinde bugüne kadar hissetmediği bir heyecan vardı. Ak Türbe uzaktan görüldüğünde heyecanı daha da arttı.

“Ak Türbe’ye vardıklarında, çevrede dolaşan insanlar gördüler. Anlaşılan o ki Ak Türbe bütün yörenin ziyaret yeri olmuştu. İki kardeş, hiç oyalanmadan türbeye girdiler. İçeride kimsenin olmamasına hem şaşılar, hem sevindiler. Bu türbe için buraya gelmiş bu kadar insandan hiçbirinin türbeye girmemesi gerçekten şaşılacak şeydi. Demek ki Ak Türbe’yi görmek yetiyordu onlara. Hele türbenin çevresine sıralanmış dilek taşları her şeyi anlatmaktaydı. Ahmet, babasının sandukası önünde durmuş, bunları düşünürken, ablası Gevher Şehnaz, sandukanın başucuna gitmiş, burada asılı duran tesbihe dalmıştı. Ahmet, ablasının tesbihi aldığını fark edince, dikkatle onu izlemeye başladı.”

Gevher Şehnaz, babası Şeyh İbrahim’in tesbihini uzun uzun inceledikten sonra Ahmet’e uzattı ve şöyle dedi:

“Sen artık bu tespihi taşıyacak yaşa geldin. Bundan böyle nasibimizi başka yerde aramalıyız.”

“Sayram’da geçirdiği 15 yıl bir şimşek hızıyla gelip geçti Ahmet’in gözlerinin önünden. Tarım Irmağı uzandı önüne. Her şey bir yana da, bu ırmağı nasıl bırakabilirdi. Babası ona bütün sırları bu ırmağın kıyısında açmıştı. Kâinatın sırrını bu ırmaktan öğrenmişti. Tarım Irmağı ve diğerleri... Bilirdi Ahmet başka ırmakların varlığını, yalnız bu hayatın değil öte hayatın da ırmaklarla bezendiğini defalarca tekrarlıyordu Kur’an ama Tarım’dan başka hiçbir ırmağı görmemişti ki Ahmet. Uzun bir bekleyişten sonra ablasının uzattığı tesbihi aldı ve mırıldandı:”

“Babamın ruhu saldı beni gurbete

Bilmem ki ben ne taksir kıldım iste”

“Ahmet’in dudaklarından dökülen kelimeler doldurmuştur Ak Türbe’yi ve Şeyh İbrahim’in ruhu bütün yönlerden onlara bakmaktadır.”

Durali Yılmaz’ın Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarında zaman zaman karşımıza çıkan ruhlar üzerinden yapılan fantastik anlatım bu romanda da karşımıza çıkmaktadır.

Bir heyecan sarmıştır yüreğini Şehnaz'ın. Şimdi karşısında duran küçük kardeşi Ahmet değildi, insanlığın duygularını kelimelere döken bir şairdi. Gevher Şehnaz heyecanla yalvarır kardeşine:

“Söyle dahasını söyle kardeşim. İşte dünya sükuta kesmiş dinlemekte.”

“Gevher Şehnaz bilmektedir ki şiiirdir bu hayatın dili ve şiiirdir sırlar hazinesi. Babası çoğu kez şiiirler mırıldanırdı; insanları şiiirle telkinde bulunur, şiiirle teselli eder, kendisi de üzüntülü anlarında şiiirle teselli bulurdu. Bir defasında da şöyle demişti Gevher Şehnaz'a:”

“Şiiir sözlerin en güzeldir; kelimeler mısralarda bir başka anlamları. Peygamber, şiiiri, hırkasıyla sarmalamıştır unutulmasın ta kıyamete dek diye. Kaside-i Bürde, Peygamber hırkasıyla ebedileşmiş en güzel kelimedir. Çok isterdim ki ben de şiiir söyleyeyim ama bu iş nasip meselesi. Bu nasip bana verilmedi, sana da verilmedi bilirsin; belki Ahmet'e bu büyük nasip isabet eder.”

“İçi içine sığmıyordu Gevher Şehnaz'ın. Niçin sevinçten çıldırmasın ki, işte şiiir söyleme kabiliyeti Ahmet'e lütfedilmişti; nasip ona isabet etmişti. Bütün dikkatini Ahmet'e yöneltmişti ve onun dudaklarının kımıldamasını bekliyordu sabırsızlıkla.”

Ahmet'in elindeki tesbih, kelimelere dönüşüyordu tane tane ve kelimeler mısra mısra, kıta kıta büyüyerek, mâna ufuklarına dönüşüyordu. Tekrar kımıldadı Ahmet'in dudakları, döküldü kelimeler:

“Neler gelse görmek gerek Hûda'dan

Yusuf'u ayırdılar o Kenan'dan

Doğduğum yer o mübarek Türkistan'dan

Bağrıma taşlar vurup geldim işte”

“Gevher Şehnaz gördü ki kardeşinin mısralarında geçmişle gelecek iç içedir ve işte gelecekteki ayrılık günlerini kelimelere dökmektedir. Şu an babasının ruhu sevinç içindedir, tıpkı oğlu Yusuf'un kokusunu alan Yakup Peygamber gibi.”

“Bir an babasının sandukasını örten yeşil örtünün kımıldadığını fark eder. Ürpertiyle bakar.”

Yer yer sergilenen fantastik anlatım türbenin örtüsünün kımıldadığı bu sahnede tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Kısa sürede her şey yerli yerine oturur ve Şehnaz’ın yüreğine sekinet yürür. “Sekinet, Allah’ın inananlara bir lütfudur, onları her türlü sıkıntı ve beladan koruyan. Nitekim Hudeybiye’de Müslümanların kalplerine indirilen sekinettir ki, onların kalplerini yatıştırmış ve huzur buldurmuştur. O günü Allah, “Fetih” suresiyle kıyamete kadar gelecek olan bütün Müslümanlara bir misal olarak sunmuştur ki, en sıkıntılı anlarda bunu hatırlayarak huzura ersinler.”

“Ahmet türbenin dışına yürür, ablası da ardından. Onlar yepyeni bir dünyanın perdelerini aralamış olmanın heyecanı ile çevrelerine bakarlarken; türbenin çevresindekiler basit arzularına takılıp kalmışlar, dilek taşlarıyla oynamaktadırlar. Ne Ahmet’in farkındadırlar ne Gevher Şehnaz’ın. Hatta birçokları Ak Türbe’de yatan Şeyh İbrahim’in kim olduğundan bile habersizdirler. Ahmet, bu insanlara acıyarak bakmakta ve beyninde kımıldayan kelimelere tutunmaya çalışarak, sıradanlıktan yüceliğe kanatlanmaktadır. Gevher Şehnaz, Ahmet’in beyninde kımıldayan kelimelerin ışığına kapılmış, çevrede olup bitenlerden habersiz, kardeşinin ardınca sürüklenmektedir. Babasının ilim ve irfanı, tespih tanelerinde gezinen Ahmet’in parmaklarından kalbine akmaktadır.”

“Ertesi, sabah gün ışıırken bütün Sayramlılar Şeyh İbrahim’in evinin önündeydiler. Kulaktan kulağa yayılan fısıltılar, fısıltılar. Gerçekten söyleneceye evrilen anlatılar. Kimine göre Şeyh İbrahim, bazılarında rüyada görünerek oğlu Ahmet ve kızı Gevher Şehnaz’la ilgilenmelerini söylemiş; bazılarında göre artık Ahmet’in babasının yerini alma zamanı gelmiş, bazılarında göre ise bugün Gevher Şehnaz’la Ahmet Sayram’dan ayrılacaklarmış. İşte bu sonuncu söylenti giderek yaygınlık kazanmaktaydı.”

Gevher Şehnaz oldukça sakin görünüyordu bütün bu olanlardan haberi varmışçasına. Onun bu tavrı, Ahmet’i de sakinleştirdi. Ahmet, ablasına neden sabahın erken saatinde evlerine geldiklerini sordu.

“Bunlar babamızı Şeyh İbrahim’den feyz almışlardır.”

“Sayram’dan ayrılacağımızı nereden bildiler? Kimseyle konuşmadık ki.”

Gülümsedi Gevher Şehnaz kardeşinin yüzüne:

“Babamız bilmekte değil midir her şeyi?”

“Elbette... Ölüm bütün perdeleri kaldırmıştır ve ruhu zaman ve mekânın ötesine taşımıştır; o, bizim bilmediklerimizi de bilmekte, görmediklerimizi de görmektedir.”

“O an uyandı Ahmet; demek ki buradan ayrılmalarını babası istemektedir ve bu arzusunu Sayramlıların da kalplerine düşürmüştür. Onlar da işin aslını öğrenmek için burada toplanmışlardır. Ama gidiş nereyedir? Söylememiştiki ablası, elbet biliyordu gidilecek yeri o.”

Ahmet’in dışarı çıktığını gören Sayramlılar hep bir ağızdan yalvarırlar:

“Siz, bize Şeyhimiz İbrahim’in emanetisiniz. Siz, bizi bırakırsanız nasıl varırız Ak Türbe’ye?”

“Gitmemiz gerek,” der Ahmet, “babasının tesbihi buna işarettir.”

Bir yandan da tesbihi işaret parmağıyla çekmekteydi.

Sayramlılar mırıldanırlar adeta inlercesine:

“Şimdi yasımız, Şeyh İbrahim’i kaybettiğimiz günkünden daha büyük ve devamlı olacaktır.”

“Yas gerekmez,” dedi Ahmet, “dua gerektir size ve bize. Duadır açan perdeleri, aydınlatan zamanı.”

Sayramlılar hep bir ağızdan haykırırlar:

“Bağrıma taşlar vurup geldim işte”

“Bu mısrayı duyan Ahmet, heyecanla bakar kalabalığa. Babasının sandukası önünde söylediği bu mısrayı kim duymuş da belletmiştir Sayramlılara? Sırlar döküldü kucak kucak, perdeler açıldı demet demet.”

Bu sahnede bir keramet anlatılmaktadır ve biz bunu devam eden fantastik anlatımın bir parçası olarak düşünebiliriz.

O sırada Gevher Şehnaz da gelip durmuştu Ahmet'in sağ yanına.

“Hiç olmazsa gideceğiniz yeri bildirin,” dedi Sayramlılar.

“Yesi,” dedi Gevher Şehnaz. “Oğuz Kaan diyarı Yesi... Oğuz, oradan dağılmıştır dünyaya cihan devletleri kurmak ve nizam-ı âlemi tesis etmek üzere. Ahmet'in şiirleri de oradan aydınlatacaktır dört yönü Oğuz'un ardınca ve önünce.

“Bundan böyle Yesi, senin adıyla bile anılacaktır ey Ahmet!” dediler orada bulunanlar ve bulunmayanlar hep bir ağızdan.

“O andan itibaren Ahmet Yesevî adı düştü Sayram'dan dünyaya.”

Yürüyor Ahmet, Yesi'ye, Yesevî olmak üzere. Gevher Şehnaz, beklemektedir kardeşinin dudaklarından dökülecek mısraları.

“Yesi'ye, allı yeşilli, hoş kokulu bir bahar gecesi inmiştir. Şehrin dışında, topraktan ve taştan yapılmış tek katlı, iki odalı küçücük bir evde, buraların en saygın insanı uyumaktadır, adı. Arslan Baba... Yalnız Yesi'nin değil bütün yörenin babasıdır o; şeyhidir, mürşididir. Aslında uyumak değildir Arslan Baba'nın, Yesililerden başlayarak bütün insanlığı düşünmektir. İnsanların acıları, sevinçleri hep onun yüreğinde düğümlenmekte ve çözülmektedir. Onun gece gündüz düşündüğü sürekli Yesililerdir, Türkistanlılardır ve diğer insanlardır.”

“Arslan Baba'nın evinin tahta kapısı yavaşça vurulur. Zaten hep uykuyla uyanıklık arasında olan Arslan Baba, hemen yatağından fırlar ve kapıya koşar. Gelenin kim olduğunu bile merak etmeden kapıyı açar: Karşısında tanıdık bir yüz... Bu yüz, o kadar tanıdık ki, sanki Arslan Baba az önce görmüş gibidir onu ama bir türlü kim olduğunu çıkaramamaktadır.”

“Buyurmaz mısınız?” der Arslan Baba. Fakirhanemizi şerefliendirdiniz efendim.”

“Misafir içeri girer ve Arslan Baba'nın ısrarı üzerine oturur. Arslan Baba da onun karşısına diz çökmüştür ama içi içini yemektedir sürekli, çünkü bir türlü adını çıkaramamaktadır misafirinin. Misafir ise sürekli duvarda asılı duran asa ile hırkaya

bakmaktadır. Onun bu ısrarlı bakışı, bir süre sonra Arslan Baba'yı düşündürmeye başlar: "Ya bunlara ihtiyacı var da benden isterse?" diye geçirmektedir içinden. "Bir şey isteyene vermemelik olmaz ki."

"Fakat bu hırka ile asa Arslan Baba'nın canından daha kıymetlidir. Misafir, canını istese de bunları istemese vermesi daha kolaydır belki. Çünkü bunlar, Peygamberin ehl-i beytinden saydığı Selman-ı Farisi'nindir ve Arslan Baba'ya emanettir. Bunu nasıl anlatabilir ki gelen misafire?"

Misafir, bir ara bakışlarını Arslan Baba'ya çevirir ve gülümser. O an Arslan Baba kendini yepyeni bir dünyada bulur. Bir nur uzanmıştır sanki bir yerlerden evine de onu alıp götürmüştür ötelerin ötesine. Uykuda mıdır, uyanık mıdır? Karşısında oturan misafir hangi dünyadan gelmiştir?

Misafir söze başlar:

"Sana Allah elçisinin selâmı var evlâdım."

"Misafirin yüzüne daha bir dikkatle baktı Arslan Baba. Bu yüz, bu dünyadaki yüzlere benzemiyordu. Onda ebediyetten akıp gelen bir nur vardı ve Arslan Baba'nın yüreğini aydınlatıyordu; önüne yepyeni bir dünya açıyordu."

"Sakın," dedi Arslan Baba, "bu hırkayla asanın sahibi olmayasın sen?"

"Arslan Baba'ya şefkatle bakarak gülümsedi misafir. Arslan Baba'nın yüreğini bir çarpıntı sarar, yüreğinden bütün vücuduna, oradan da Yesi'ye ve dünyaya yayılan dalga dalga bir heyecandır."

"Misafir, Arslan Baba'nın gözlerinin içine bakar; Arslan Baba kendisine yönelen bu iki pencereden bu hayatın ötesini görür gibi olur ve bir an kendinden geçer. Onu, ötelerin ötesinden gelen bir ses uyandırır:"

"Ben, Selman-ı Farisi'yim. Allah Resulünün nurunu İran'dan Turan'a taşıdım ve sen Turanın sevgili evlâdı, benim asama ve hırkama sahip çıktın, ben de sana peygamberimizin selâmını getirdim."

Arslan Baba, heyecandan ve sevinçten kendini kaybetmiş; hangi mekânda ve zamanda bulunduğunu kestiremiyordu.

“Allah elçisinin selâmı... Bu lütuf bütün bir kâinata bedel.”

“Evladım,” diye devam etti Selman-ı Farisi Hazretleri, “Türkistan’ın sevgili evlâdı, benim hırkamı ve asamı korumanın bedeli olarak Allah’ın seni mükâfatlandırmasını diledim ve işte Allah’ın Resulü, beni sana yolladı ki, vazifelerin en yücesini sana tebliğ edeyim.”

“Arslan Baba, şu dünyada bir âciz kuldu, nasıl yüklenebilirdi vazifelerin en yücesini?”

“Ben ki basit bir kulum hata ve kusurlarla malûl...” diye kekeledi Arslan Baba.

Gülümsedi Selman-ı Farisi Hazretleri ve devam etti:

“Yolda küçük bir kervan var, yarın öğleye doğru Yesi’ye girecek. Bu kervana, Sayram’dan bir genç ve ablası da katılmışlardır buraya gelmek üzere. Gencin adı Ahmet’tir ve on beş yaşlarındadır. Nasıl ki İran’ın timsali benim, Turanın timsali de o genç olacaktır ve Hazreti Türkistan diye şöhret olacaktır. Oğuz, nizâm-ı âlem için yollardadır; o genç, Oğuz’un önünce ve ardınca ışık olup insanlığı aydınlatacaktır ve bu aydınlıktan daha nice ışık kaynakları doğacaktır kıyamete dek. Artık bundan böyle sizin kavminiz tutacaktır cihanı sizin adınızla bile. İşte Peygamber efendimiz, o genci sana emanet etmiştir evlâdım...”

Arslan Baba’nın evi ve bütün dünya aydınlandı; Arslan Baba, aydınlanan dünyanın ortasında ayağa kalktı ve Selman-ı Farisi’ye uzandı ellerine sarılmak üzere, hayır duasını almak arzusuyla. Yoksa onun mânevi desteği olmadan nasıl yerine getirilebilirdi bu kutsal vazife? Fakat elleri boşluğa uzandı Arslan Baba’nın. Baktı etrafına, şafak aydınlığı ve kâinat sabah namazına hazırlanmakta. O ise odasında yapayalnız. Nerededir?

Az önce gördükleri rüya mıydı gerçek mi? Gözleri duvardaki hırka ile asaya takıldı ve gerçekle hayal arasında durdu. Şu hırka nasıl gerçekse, şu asa nasıl gerçekse, bunların sahibi de o kadar gerçektir, bunda kuşkusu yoktu.

Selman-1 Farisi'nin Arslan Baba'nın evini ziyaret ederek göstermiş olduğu kerameti Durali Yılmaz'ın romanlarındaki fantastik anlatımın bir yansıması olarak düşünebiliriz.

“Hemen namaza durmalıydı Arslan Baba. Biliyordu ki, namaz bir çizgiydi mekânla mekânsızlık arasında, zamanla zamansızlık arasında. “Namaz, müminin miracıdır,” buyurmuştu Resul. Miraç, bütün perdeleri açandı; zaman ve mekânı dürendi. Şayet ilâhî lütufla miraca erişebilirse, Selman-1 Farisi ile yaşadıkları ânı binlerce kez yaşayabilirdi gölgeler dünyasında sahici gerçeklere ulaşarak.”

“Duramadı evde Arslan Baba, Selman-1 Farisi'nin hırkasını ve asasını alarak dışarı çıktı. Şimdi bu hırkayla asaya her zamankinden daha muhtaçtı. Onlar, Selman-1 Farisi'nin elleriydi Arslan Baba'nın sırtını sıvazlayıp mânevi destek veren.”

“Yesi, henüz uykudaydı. Az sonra sabah namazına uyanacaktı. Yürüdü Yesi sokaklarına Arslan Baba. Ve ilk kez fark etti zamanın işleyişini, yavaş ve biteviye. Meğer zaman ne kadar yavaş yürürmüş de, insan onu gaflet anlarında fark edemezmiş.”

“Allahım, Allahım!” diyor Arslan Baba, “zaman daha hızlı işlesin ve bu dayanılmaz bekleyiş bitsin.”

“Bir ezan sesi yırtıyor sükut perdesini; yerdekiler ve göktekiler uyanıyorlar. Arslan Baba, Yesi'den kâinata yayılan ezan sesine bırakıyor kendini. Bu çağrıyla birlikte dolanıyor zamanı ve mekânı. Kimdir ezan okuyan? Arslan Baba, Yesi Camii'nin toprak damındadır ve Yesilileri çağırılmaktadır.”

“Arslan Baba namaza durmuştur, Yesilileri ardına alıp saf saf. Selam getirmiştir Yüce Resul'den ve müjdeler ölümsüzlük âleminden.”

“Bahar güneşi, Yesi üzerine serilirken, Arslan Baba'nın heyecanı daha da artıyordu. Elinde Selman-1 Farisi'nin asası, omzunda yine onun hırkası, evinin önünde oturmuş bekliyordu. Gözleri Sayram yolunda, düşünceleri Sayram'dan gelecek kutsal emanette. Derken ötelere birileri görüldü Yesi'ye gelmekte olan. Baktı heyecanla ve dikkatle. Bunlar olmalıydı bekledikleri. Hemen yerinden fırladı ve artakalmış son gücüyle koştu gelenlere.”

“Arslan Baba, gelenlere yaklaşınca durdu; baktı uzun uzun ve gözleri derin düşünceler içinde ilerlemekte olan gence takıldı. O anda Ahmet de Arslan Baba’yı fark etti ve durakladı. Göz göze geldiler. Bir tek Gevher Şehnaz farkındaydı olanların. Kervandaki diğer insanlar, Yesi’ye ulaşmanın sevinciyle adımlarını hızlandırmışlardı”.

“Anladı ki Arslan Baba, beklediği an gelmiştir, Oğuz’un ardınca ve önünde insanlığı aydınlatacak olan insan karşısındadır. Ahmet Yesi’yi görmüştür ve Yesevî oluşunun heyecanını duymaya başlamıştır kalbinin derinliklerinde. Fakat şu karşısındaki yüz, kendisine tutulmuş bir aynadır hem kendini, hem bütün bir insanlık macerasını orada görüp okusun diye. Yürüdü bu aynaya doğru büyülenmişçesine. Arslan Baba, kollarını açmış duruyordu; heyecandan ne yapacağını şaşırmış gibi bir hali vardı. Gevher Şehnaz, onların biraz gerisinde mutlulukların en büyüğünü yaşamaktadır. Zira, o bu anı uzun süredir beklemektedir.”

Kımıldadı Ahmet Yesevî’nin dudakları:

“Hak Mustafa emânetin lütfedin...”

Arslan Baba’nın yüreği kımıl kımıl. Gerçekte yanılmamıştı ve gerçek tam karşısında duruyordu.

“Sen,” diyebildi Arslan Baba, “Sen Ahmet’sin Yesi’yi adıyla birlikte nesillerden nesillere duyuracak olan Ahmet...”

Tekrarladı Ahmet Yesevî olmanın heyecanıyla:

“Hak Mustafa emânetin lütfedin...”

“Arslan Baba, kollarını açarak geldi sarıldı Ahmet Yesevî’ye; bütün bir insanlık vardı sanki kollarının arasında ve göklere bakarak konuştu Türkçe’nin en güzel kelimeleriyle:”

“Bundan böyle Yesi, seninle anılacak, Arslan Baba seninle; Turan seninle övünecek, dünya seninle aydınlanacak ve Oğuz seninle yürüyecek...”

Durdu, Ahmet Yesevî’nin yüzüne baktı uzun uzun, Selman-ı Farisi’yi gördü karşısında, emanetleri vermesini işaret ediyordu. Ahmet Yesevî’ye bakarak ekledi Arslan Baba:

“Hak Mustafa emâneti seninledir.”

Arslan Baba'nın Ahmet Yesevî'ye emanetlerini vereceği sırada Selman-ı Farisi'yi yeniden karşısında görmesi fantastik anlatımın sürdüğünü gözler önüne sermektedir.

“Arslan Baba, bir aynadır dünü, bugünü ve yarını yansıtan ve zamanı bu aynada görmektedir Ahmet Yesevî. Ahmet Yesevî bir aynadır insanlık tarihini aydınlatan ve insanlık tarihini bu aynada okumaktadır Arslan Baba. Ahmet, bir kelimedir ki “Muhammed”den ışık alan; Yesi, bir kelimedir ki “Ahmet”le özdeşleşen.”

Baktı Arslan Baba'ya Ahmet Yesevî ve okudu bütün hayatını kelime kelime:

Yedi yasta Arslan Babama selam verdim

“Hak Mustafa emanetin lütfedin” dedim

Hem o vakit bin bir zikrini tamam ettim

Nefsim ölüp lâ-mekâna yükseldim işte”.

“Gevher Şehnaz artık iyice anlamaktadır ki, kardeşi, erenler katından söylemektedir; henüz yedi yaşındayken ulaşmıştır o kata. Şimdi onun sözleri de insanlara saçılan kutsal incilerdir erenler denizinden.”

Romadaki Ahmed Yesevî'nin yedi yaşında erenler katına ulaşmasına ve erenler katından hikmetler söylemesine yapılan vurgu Ahmet Yesevî'nin yedi yaşında iken Hızır'ın delâletine nâil olduğuna dair menkıbeye dayanır.

“Tahsiline Yesi'de başlayan Ahmed Yesevî, küçük yaşına rağmen birtakım tecellilere mazhar olması, beklenmeyen fevkalâdelikler göstermesi ile çevresinin dikkatini çekmiştir. Menkıbelere göre, yedi yaşında Hızır'ın delâletine nâil olan Ahmed Yesevî Yesi'de Arslan Baba'ya intisap ederek ondan feyiz almaya başlar.”⁴⁹

⁴⁹a.g.e.

“Arslan Baba, bu mısralar karşısında hayranlığını gizleyemez, bunları o da tekrarlamaktan alamaz kendini. Ahmet Yesevî, bir Yesi’ye, bir Arslan Baba’ya, bir ablası Şehnaz’a bakarak devam eder:”

“Arslan Babam dediler: Taliplerde yok ihlas

Pirin hazır olanda ne gerek Hızır İlyas

Pir yoluna girende anmayın Gavs’ul-gıyas

Arslan Baba’nın sözlerini işittiniz teberrük”

Bu mısraları duyan Arslan Baba, kendinden geçme derecesine geldi. O ki, kendisinin yıllar yılı anlatmaya çalıştıklarını dört mısraya sığdırıvermişti. Bu mısralarda, ciltlerle kitap vardı okuyabilene.

Ahmet Yesevî:

“Nefsim ölüp lâ-mekâna yükseldim işte” diyordu.

“Sayram, yollar, Yesi hep birer aldatmacaydı demek ki sıradan insanlar için; mekânın ötesine çoktan geçmişti Ahmet Yesevî.”

“Düşünüyordu ki Arslan Baba: “Kim kime mürit olacaktı, kim kimin şeyhiydi şimdi?” Ömrünün sonunda sır perdelerini aralasin bir bir diye Ahmet Yesevî gönderilmişti ona. Hem de adı, onun adıyla ölümsüzleşsin diye. Bu büyük lütfun şükrü eda edilebilir miydi ki?”

“Gevher Şehnaz, kardeşinin ardınca lâ-mekâna, mekân ve zamanın olmadığı noktaya yükselmek için çırpınıyordu. İşte kardeşi ışıl ışıldı ötelere ötesinde duruyordu ve Arslan Baba da bir aydı onun çevresinde. Dudaklarında kardeşinin mısraları, ilerliyordu ışığa doğru Gevher Şehnaz; dört bir yandan onları gözetleyen ise Şeyh İbrahim’di.”

“İnsanlar geçip gitmişti Yesi’ye, Ahmet’le ablasını Arslan Baba’ya bırakıp. Arslan Baba da emânetlerin en kutsalını alıp evinin yolunu tutmuştu. Arslan Baba önde Ahmet ve ablası arkasında. Yesililer dalga dalga Arslan Baba’nın yollarına dökülmüşler. Arslan Baba’nın önünde Yesi, arkasında Ahmet Yesevî. Deniz mi ırmağın ardındadır, ırmak mı denizin? Yesililer ırmaklarla denizler arasındadırlar:

İşte Tarım Irmağı, işte Hazar Denizi; işte Sakarya, işte Akdeniz, Karadeniz ve işte Okyanuslar. Yazılmaktadır Ahmet Yesevî'nin adımlarınca Türkistan'ın ve Anadolu'nun kaderi harf harf. Ahmet Yesevî, mısra mısra örmektedir, insanlık tarihinin sayfalarını kafasında; işte kelimeler, işte mânalar. Arslan Baba ömrünün son deminde ab-ı hayatı bulmanın mutluluğu içinde yürümektedir taştan ve topraktan yapılmış kulübesine. Ona öyle geliyor ki, Selman-ı Farisi Hazretleri orada kendilerini beklemektedir.”

“Arslan Baba, misafirlerini eve buyur etti. Şimdi, seherde Selman-ı Farisi Hazretlerinin nurlandırdığı odadaydılar. Arslan Baba, hırkayı ve asayı her zamanki yerine astı ve geçip misafirlerinin karşısına oturdu. Zamanın neresindeydiler? Arslan Baba şöyle adlandırıyor artık bu odadaki zaman dilimlerini; Selman-ı Farisi zamanı, Ahmet Yesevî zamanı...”

“Yesililer geldi birer ikişer Arslan Baba'nın evine Ahmet Yesevî'ye hoşgeldine. Bazıları yemek de getiriyordu ki Arslan Baba hem kendi yesin, hem misafirlerine ikram etsin. Fakat Arslan Baba'nın ve Ahmet'in ne yemeklerden haberi vardı, ne de gelip gidenlerden. İkiye bölünmüşlerdi sanki, bir yüzleri gelip giden Yesililere dönük, bir yüzleri zaman ve mekânın ötesine. Bir yanda Selman-ı Farisi, bir yanda Allah Resulü; Arslan Baba ile Ahmet Yesevî bu meclisin misafirleri.”

“İkinci vakti Yesi Camisi bütün Yesi'yi içinde toplamış bekliyordu Arslan Baba'yla Ahmet Yesevî'yi çünkü Arslan Baba demişti “ikindiye camide oluruz” diye.”

“Ahmet Yesevî, Yesi halkıyla birlikte saf tutup Arslan Baba'nın ardında ikinci namazını kıldı. Bu namaz vaktine de “Yesi zamanı” adını verdi Arslan Baba. Bundan böyle zaman da Arslan Baba'yla Ahmet Yesevî'nin birlikteliğine uyacaktır dilim dilim. Görüyordu ki Arslan Baba, dilimlediği her zaman parçasında yüzyıllar gizlidir geriye ve ileriye yürüyen.”

“Namaz dönüşü Arslan Baba'nın evine geldiklerinde, bu evin, şehrin en küçük ve en basit evi olduğunu fark etti Ahmet Yesevî. Bunun üzerine mısralar döküldü dudaklarından:”

“Arslan Babamı sorarsanız Peygamber gözdesi

Sahabeler ulusu, Hakk'ın seçkin bendesi

Yattığı yer perişan bir diken kulübesi”

“Bu mısralar, taşınmaz bir yük gibi düştü üzerine Arslan Baba'nın. Gerçi bu evi sahabeler ulusu ziyaret etmişti ama Arslan Baba kim oluyordu ki, adı onlarla yan yana söylensin? Bütün bunlar asa ve hırkanın bereketiyle olmalıydı. Ahmet Yesevî'yi söyleten de bu olsa gerekti. Allah Elçisinin selamı düştüğü bu yerde, onun ümmetinin en asil evlatlarından biri yatacaktı bu gece. O: “Yattığı yer perişan bir diken kulübesi” derken bir işaret vermek istiyordu Selman-ı Farisi Hazretlerinden.”

“Selman-ı Farisi Hazretlerinin asası ve hırkası ancak böyle basit bir evde durabilir, diye düşünüyordu Arslan Baba. Zira insanlar, Allah Resulünün bu en yakın dostuna bir ev yapmak istemişlerdi de o reddetmişti. Israrlar üzerine razı olmuş ve istediği evi şöyle tarif etmişti: Genişliği, uzandığımda boyumu aşmayacak, tavanı oturduğumda başıma degecek. Hazret, bu dünyada mezardan başka ev istememişti demek ki. Bu basit evine bakarak yine de hayıflanıyordu ve kendi kendine: “Gafletteyiz, gafletteyiz,” diyordu Arslan Baba, “o hazretin hırkasını sırtımıza, asasını elimize aldığımız halde kendimize bu koskoca evin yapılmasına razı olduk.”

“Ahmet Yesevî, Arslan Baba'nın düşüncelerini hissetmekteydi ve kelimeler aramaktaydı ona teselli edici bir şey söyleyebilmek için. Selman-ı Farisi Hazretlerinin asasını ve hırkasını taşımak, bu dünyada şereflerin en büyüğüdür. O Selman-ı Farisi ki, Mecusilikten Hıristiyanlığa ve Museviliğe bütün sistemleri araştırmış, sonunda Allah Resulünün insanlığı kurtarma vazifesine başladığını hissederek Arabistan çöllerine düşmüştü. Bir ömür hakikatin peşinde bir adam olmuştu o. Asırlar sonra Ahmet Yesevî'nin gelişini de Arslan Baba'ya haber veren o değil miydi?”

“Selman-ı Farisi Hazretleri, o hayattan bu hayata bir ışık olmuştur bize,” dedi Arslan Baba. “Ruhtar âlemindeki birlikteliğimizi bu dünyada da sağlamıştır. Allah Resulünün selâmını bize lütfetmiştir.” Bu kez de Ahmet Yesevî'ye dönerek şöyle devam etti sözlerine:

“Selman-ı Farisi şöyle buyurmuştur: Müminin ruhu serbesttir, öldükten sonra dilediği yere gider, dilediğiyle konuşur.”

“Malumumdur, babanız Şeyh İbrahim işaret eylemiştir, Selman-ı Farisi Hazretleri dahi ışık vermiştir.”

“Arslan Baba’yla Ahmet Yesevî’nin sohbeti, üç gün üç gece kesintisiz sürer. Yesililer baştan ayağa kulak kesilerek uzaktan uzağa bakmaktadırlar bu ikiliye. Artık bu sohbetin kelimeleri, onların idrakini çoktan aşmıştır. Kimsenin gelip de bu sohbeti bölmeye cesareti yoktur. Şimdi bütün zamanlar bitmiş, “Sohbet Zamanı” girmiştir. Gevher Şehnaz da bu zamanın dışında kalmıştır giderek. Öyle ki bir noktadan sonra kelimeler de bitmiştir ve bu dünya aklıyla kavrayamadığımız, anlayamadığımız bir sohbet başlamıştır.”

“Arslan Baba, Ahmet Yesevî’nin gözlerinin ta içine bakarak okumaktadır yazılacak insanlık destanını; Ahmet Yesevî, Arslan Baba’nın gözlerinin içine bakarak şekillendirmeye çalışmaktadır insanlık destanını. Artık vakit tamam olmak üzeredir, Ahmet Yesevî bunun farkındadır. Şimdi Arslan Baba, ayrılık vaktini yaşamaktadır ve bunun farkındadır.”

“Arslan Baba, cezbe halindedir: Ne Ahmet Yesevî’nin farkındadır, ne de başkalarının. Artık o, bu dünyada değildir; Selman-ı Farisi Hazretleriyle konuşmaktadır, Allah elçisini aramaktadır. Sadece Ahmet Yesevî’nin duyabildiği kelimeler dökülür dudaklarından:”

“Kor ateş olup kavrulup yandım işte...”

Ahmet Yesevî, orada bulunanlara bakar ve der: ‘Ayrılık vaktidir, gidip haber verin bütün Yesililere ki Arslan Baba bizden ayrılmıştır maddi varlığıyla.’”

“Arslan Baba, Hakk’a yürümüştür. Bu haber, bütün Yesililere ulaşır kısa sürede.”

“Yesi’de matem: Gözlerde yaş, gönüllerde hüzn.”

“Bu andan itibaren Ahmet Yesevî, Yazılmakta olan insanlık destanından Arslan Baba bölümünü hece hece tanzim etmeye başlar:”

“Babam dedi: Ey yavrum önümde dur öleyim

Namazımı kılıp göm, can sadaka kılayım

Medet kılrsa Mustafa İliyyin'e gideyim

Arslan Babam sözlerini işittiniz teberrük

Ağlayarak dedim ki: ey baba genç çocuğum

Kabrini kazarak götürüp defnedemem

Hak Mustafa sünnetini çocuğum bilemem

Arslan Babam sözlerini işittiniz teberrük

Hurma verip başımı okşayıp nazar kıldı

Bir fırsatta ahirete sefer kıldı

“Elveda” deyip bu âlemden göçüp gitti

Mektebe varıp kaynayıp dolup taşım işte

“Eya câhil mâna ol” diye söyledi bildim

Ondan sonra çöller gezip Hakk'ı sordum

Nasip etti Azrail'i bulup yendim

Kararlı olup belini basıp ezdim işte

Zekrini tamam edip döndüm divaneye

Hak'tan başka bir şey demedim biganeye

Mumunu izleyip çırak girdim pervaneye

Kor ateş olup kavrulup yandım söndüm işte”

“Oradakiler bu sözlere bir anlam veremediler. Gevher Şehnaz anladı ki, günlerdir mâna âleminde dolaşan Ahmet Yesevî, Yesi'den ayrılacaktır, bundan böyle bir süre lâfızlarla uğraşacaktır. İçinin ateşini, beyninin kıvılcımlarını, medreseye

giderek, müderrislerin sohbetlerine, kitapların sayfalarına verecektir. Çünkü “Mektebe varıp kaynayıp kaynayıp doldum taşım işte” demiştir. Bundan sonra da erenler katına tekrar dönecektir. Zira “Mumu izleyip çırak girdim pervaneye/Kor ateş olup kavrulup yandım söndüm işte” demiştir. Zaten Arslan Baba da son nefesinde buna işaret etmiştir.”

“Şimdi ikinci ayrılık vaktidir. Ahmet Yesevî göçünü almıştır ve yoldadır. Yesililer bilmektedirler ki, Yesi adı da onunla birlikte gitmektedir çünkü bu giden Ahmet Yesevî’dir. Yesi’den bütün İslâm âlemine doğru yola çıkmıştır.”

“Bu kez yollar daha uzundur; dağlar aşılacaktır, Ceyhun ve Seyhun ırmaklarının ötesine gidecektir. Tarım Irmağı çok gerilerde kalacaktır ama Ceyhun ve Seyhun’un besteleri ulaşacaktır Ahmet Yesevî’nin kulaklarına ve bu bestededir Taşkent, Semerkant ve Buhara’nın medreselerinde söylenenler.”

“Mektebe varıp kaynayıp dolup taşım iste”

“Şimdi bu mısradır yollar boyu yankılanıp duran ve Gevher Şehnaz’ın dilinden hiç düşmeyen. Kervan yürümektedir ticarete, Ahmet Yesevî yürümektedir mektebe... Gevher Şehnaz, develerin çingiraklarında kardeşinin söylenmiş ve söylenecek nice nice mısralarını düşlemektedir ama gücü tükenmekte vücudu günden güne erimektedir. Kardeşine bir şey hissettirmemek için insanüstü bir gayret sarf etmektedir. Ne var ki Ahmet Yesevî farkındadır ablasının hastalığının ama bunu kendisine söylememektedir. Çünkü bir insanın hasta olduğuna inanması, kimi zaman onun mânevi gücünü de tüketebilir ve bir yıkıma sürükleyebilir.”

“Bir akşam, kervan konaklamıştı bir su kıyısında ki Gevher Şehnaz akşam yemeğini yiyemedi ve kendi tutamayarak uzandı. Ahmet Yesevî, Bir şey yapamamanın üzüntüsüyle diz çöktü ablasının başucuna. Gevher Şehnaz bütün gücünü kullanarak gülümsedi kardeşine ve mırıldandı:”

“Su sesi duymaktayım tıpkı Tarım Irmağı’nınki gibi, İçinde medreselerin uğultusu var bu sesin. Seni bu seslerle görmekteyim.”

“Irmaklar ablacığım, ırmaklar,” dedi Ahmet Yesevî, “Tarım, Seyhun, Ceyhun... Asırlar öncesinden ve sonrasında Dicle, Fırat, Sakarya.”

“Ye uğultular? Mektebe varıp...” Sustu Gevher Şehnaz kardeşinin yzüne bakarak.

“Buhara’ya az kaldı. Buhara mekteptir beni kaynatıp doldurup taŐıracak... İŞaret oradan verilmiştir ve Arslan Baba beni oraya ısmarlamıştır,” dedi Ahmet Yesevî.

“Biliyordum bunu kardeşim. İlmin ötesinden ses vermektesin yıllardır mısra mısra. Buyurulmuştur ki: İlmi isteyene veririz. O halde sana ilim daha bol bol verilecektir. Şiir sana lütfedilmiŐtir ve onunla ötelere ötesine kanatlanırsın; ilmi ise mektebe varıp diz çöküp kazanacaksın. Yalnız bir dileğim var ki senden, bu hayatta olduğun sürece yerine getiresin.”

“Senin dileğin, babam Şeyh İbrahim’in de dileğidir, Arslan Baba’nın da dileğidir...”

“Őiirdir bilirsin insanları sonsuz ufuklara alıp götüren.”

“Yesi ile Buhara arasında bir konaklama yeri; Gevher Şehnaz son nefeslerini vermede bu dünyada. Kervanda, hekimlikten anlayan kim varsa onun başucundadır. Ahmet Yesevî’nin bakışları, bu dünyada en sevdiği insanın solgun yzündedir saatlerdir. Eceldir Gevher Şehnaz’ın başucunda dikilen. Akşam karanlığını aralayan bir mısra dökölür Gevher Şehnaz’ın dudaklarından.”

“Medet kılsa Mustafa İlliyyin’e gideyim”

Ahmet Yesevî, bütün kalbiyle hissetmektedir ki, ablasına Cennetin en yüce katı İlliyyin’den Hak Mustafa’nın selâmı gelmektedir. Arslan Baba bir göz olmuştur, Şeyh İbrahim bir göz olmuştur kızı Gevher Şehnaz’a ve Gevher Şehnaz bu gözlere dalarak, bu hayattan o hayata geçmektedir; Ahmet Yesevî farkındadır bunun.

“Şimdi babası Şeyh İbrahim, ablası Gevher Şehnaz ve mürşidi, can dostu Arslan Baba, o hayattan bu hayata bakmaktadırlar zaman ve mekândan mücerret olarak; Ahmet Yesevî, Şu anda kâinatın ortasında bir zerrecik olmuş savrulmaktadır. Derken Kur’an’dan bir âyet düşer hafızasından dudaklarına.”

“Hepimiz Allah’tan geldik, yine ona döneceğiz...”

“O an her şey yerli yerine oturur; Ahmet Yesevî, aşağıların aşağısından yücelerin yücesine uzanan insanoğlunu tek bir varlık olarak görür. Melekler, onun önünde secdeye kapanmıştır, şeytan bir büyük isyanla zavallılaştırmıştır. Arslan Baba, Şeyh İbrahim, Gevher Şehnaz, hepsi hepsi bu varlığın birer parçasıdır; Ahmet Yesevî de öyle ama o, bu varlığı bütünüyle görebilmektedir de, yani hem içindedir bunun hem dışında.”

“Yemyeşil bir vadide, surlarla çevrili bir şehir ve önünden akıp giden şirin bir ırmak... Uzun uzun bu görünüme baktı Ahmet Yesevî. Şehir Buhara’ydı, ırmak Zerafşan. Burası, İslâm âleminin beyni gibiydi; medreseleriyle, tekkeleriyle. Şimdi bu beyne dahil olacaktı Ahmet Yesevî ve buradan aldıklarıyla “kaynayıp dolup taşacaktı.”

“Ahmet Yesevî, şu anda kimsenin göremediklerini görüyor, duyamadıklarını duyuyordu Buhara’ya bakarken. Zerafşan Irmağı, tıpkı Tarım Irmağı gibi bir lisandı, Buhara ise kelimeler ve mânalar harmanı. Ahmet Yesevî, giderek bunlarla bütünleşiyordu.”

“Şehrin bir kapısından giren Ahmet Yesevî, bir süre gelişigüzel yürüdüktan sonra buraya ilim tahsil etmek için geldiğini anlattı kendisine yardımcı olmak isteyenlere. Ona, Yusuf Hemadani’den söz ettiler. Onun ders verdiği medreseye gider ve ona talebe olabilirse, kısa zamanda maksadına erişebileceğini söylediler.”

Ahmet Yesevî medreseye vardı. Burada hiçbir zorluk çıkarmaksızın onu medrese odalarından birine yerleştirdiler. Sanki kendisini bekliyorlarmış gibi bir hisse kapılan Ahmet Yesevî, hiç yabancılik çekmedi. Her odada dört kişi kalıyordu. Burada kalan talebe sayısı 100 civarındaydı. Medrese üç sınıftan ibaretti. Her sınıfta 33 kişi okuyordu. Ahmet Yesevî’nin 1. Sınıftan başlaması gerekiyordu tabii olarak. Zaten oda arkadaşları da onun gibi yeni gelmişlerdi.

Talebeler kendisinin yeni geldiğini öğrenince, ona “Yesevî” adını verdiler. Zaten Arslan Baba’yla karşılaştığı andan itibaren bu adı almıştı. Bundan böyle asıl adı unutuldu ve “Yesevî” oldu.

Talebeler, Yusuf Hemadani’ye olan hayranlıklarını gizleyemiyorlardı. Yusuf Hemadani, ilmi ve ötesini idrak etmişti. Onun anlatışı bir başkaydı, idrak, bir

başkaydı. O, hep kitaplarda yazılanların ötesini hissettirmeye çalışıyordu talebelerine. Ahmet Yesevî, daha ilk günden bu büyük müderrisi merak etmeye başlamıştı.

“Ahmet Yesevî, bir süre sonra etrafını saran talebelere sıklıkla başladı. Tıpkı Sayram’da Tarım Irmağı’na gittiği gibi, burada da Zerafşan Irmağı kıyısına gitmek, kendisiyle baş başa kalarak, suların mavi aynasında tabiatı ve gökleri seyretmek istiyordu ama bir türlü oraya gidemiyordu. Hiç olmazsa geceleri yalnız kalmak için yanıp tutuşuyorsa da, bu da mümkün olamıyordu. Giderek kelimeler uzaklaşıyor, mânalar zihnini terk ediyordu. Bir çember vardı sanki etrafından beynine geçen. Bu çember sürekli beynini sıkıyor, düşüncelerini daraltıkça daraltıyordu. Yesi bile basit bir kelimedenden ibaretti şimdi; çünkü “Yesevî” sıradan bir talebenin adıydı. Niçin Arslan Baba, günlerden beri mânevi bakışlarını çekmişti kendisinden? Gündelik işler, basit ve kuru bilgilerle dolu kitaplar... Ahmet Yesevî, derdini kimselere açamıyordu. Hissediyordu ki, burada onu, sadece Yusuf Hemadani anlayabilirdi. Fakat onun halkasına nasıl dahil olmalı da kendini göstermeliydi?”

Ahmet Yesevî’nin zihnine yeni mısralar bir türlü düşmüyor; ufuklar sığlaştıkça sığlaşıyordu. Bir an Arslan Baba’nın ölümü sırasında söylediği mısraları yakaladı ve bir tanesini mırıldandı yürürken:

“Mektebe varıp kaynayıp dolup taşım işte”

Çevresindekiler duymuşlardı Ahmet Yesevî’nin söylediklerini; gülümseyerek ona yaklaştılar. Ahmet Yesevî, onların farkında değildi ve zihnini sıkı çemberi parçalamak üzereydi ki, bir kelime düştü giderek derinleşen yalnızlığının ortasına:

“Yesevî...”

Bir ses duydu:

“Haydi devamını getir...”

Zihninde şimşekler çaktı Ahmet Yesevî’nin; kelimeler aydınlandı bölük pörçük: “Eyâ câhil mâna ol,” “Mumu izleyip çırak girdim pervaneye...” Söyleyemedi. Bunları derleyip toparlayıp, sevindi söyleyemediğine; bunlar bir şey

söylemezdi ki buradakilere. Karanlıklar düştü önce Yesevî'nin zihnine, sonra çevreye ve her yere. Şimşekler sönmüş; ufuklar sükûta kesmiş.

Ahmet Yesevî'nin “Haydi devamını getir...” diyen bir ses duyması bize fantastik anlatımın devam ettiğini gösterir.

Düşünüyordu Ahmet Yesevî; çevresindekiler mektebin içindeydiler ama “Kaynayıp dolup taşmıyorlardı.”

“Bir tereddüt başlamıştı Ahmet Yesevî’de; medresede kalmaya devam mı etsin, gidip bir tekkeye mi kapılsın? Demişlerdi ki Yusuf Hemadani’nin dergâhı bir ışıktı İslâm âlemine ama oraya da medreseden geçiliyordu. Bunun için de tam iki yıl gerekti. Zira Yusuf Hemadani son sınıflara ders vermekteydi. Bu iki yılı geçmenin bir yolu olmalıydı. Ahmet Yesevî’yi meşgul eden buydu şimdi.”

“Ahmet Yesevî, bir müddet medresenin 1. Sınıfına devam eder. Verilen bilgiler ona çok kuru gelmektedir. Aslında bunları öğrenmekte zorluk da çekmemektedir ya. Giderek dersler birbirinin tekrarıymış gibi gelir ona; sanki bunlar çok önceden bildiği şeylerdir.”

Bir gece, medresenin karanlık bir köşesine çekilen Ahmet Yesevî’nin yanına bir başka talebe gelir. Ona “Sen Yesevî’sin değil mi?” der.

“Ben seni biliyorum. Buradaki talebeler seni anlayamazlar ve hatta alaya alırlar. Gerçi müderrisler de belli kurallara takılıp kalmışlardır ya.”

“Ben Yusuf Hemadani’ya ulaşmalıyım,” diye kekeler Ahmet Yesevî.

Talebe söze devam eder:

“Medrese tahsili tamamlanmadan olmaz. İlmin ötesi için önce ilim gereklidir.”

“Ama ben bunların çoğunu biliyorum.”

“O zaman çalış ve imtihana gir. Belki doğrudan son sınıfa başlama imkânın olabilir. O zaman Yusuf Hemadani’nin talebesi olursun, halkasına da girersin.”

“Artık kütüphane, Ahmet Yesevî’nin en büyük sığınağıdır. Düşüncelerini, hayallerini, özlemlerini, her şeyini her şeyini kitaplara vermektedir. Ne güzel dosttur

kitaplar ki, ne zaman isterse önüne serilip gülümserler. Kitaplarla arkadaşlığı öylesine sıkıdır ki, kütüphaneye girer girmez bütün raflardan binlerce dost yüz belirir onu selamlamak için.”

“Talebeler şaşırılmışlardır iyiden iyiye Ahmet Yesevî’nin kitapların dünyasında yok olup gidişine. Çünkü o, bu dünyaya kapanarak kendini her şeyden, hatta uykudan bile mahrum bırakmaktadır. Bu durum, onun sağlığını da tehdit eder haldedir. Ahmet Yesevî ise, bu dünyada çok mutludur. Önceleri sıkıcı gelen kitaplar, şimdi birer ışıktır müderrislerin bile göremediği dünyaları aydınlatan. Yusuf Hemadani ise büyük ışık olarak durmaktadır kitapların ötesinde.”

“Ahmet Yesevî, sonunda medrese idaresine gidip son sınıfa kaydolmak için imtihana girmek istediğini bildirir. İdare, bu isteği olumlu karşılar ve imtihan için bir heyet teşekkül ettirir.”

“Beş kişiden oluşan imtihan heyetinde Yusuf Hemadani de bulunmaktadır. Ahmet Yesevî’yi de heyecanlandıran budur. Yusuf Hemadani de bilmektedir ki, bu olağanüstü talebe, sırf kendisine ulaşmak için çabalamaktadır. Ondaki esrarı fark etmektedir, imtihanı başaramazsa buradan ayrıлып gitmesinden korkmaktadır.”

“Ahmet Yesevî, çok başarılı bir imtihan verir ve imtihan heyeti, onun son sınıfa kaydının yapılmasına ittifakla karar alır. Ahmet Yesevî, imtihanı kazandığına değil, Yusuf Hemadani’nin kendisine ezeli bir dosta bakar gibi bakmasına sevinmektedir. Hele kararın açıklanmasından sonra Yusuf Hemadani’nin kulağına eğilerek, odasına davet etmesiyle kitapların ötesindeki büyük ışığa kavuşmanın sevinciyle aydınlanır yüreği. Sonrasında da dalga dalga gelecek hayatının tümü nurdan bir yol olarak açılır önüne.”

“Ahmet Yesevî, Yusuf Hemadani’nin odasına pervanenin muma koşması gibi koşar kafasındaki mısraları derleyerek ve kelimeler dökülür dudaklarından hece hece:”

“Mumu izleyip çırak girdim pervaneye

Kor ateş olup kavrulup yanıp söndüm”

Yusuf Hemadani odasında ayakta beklemektedir. Ahmet Yesevî onun yanında Arslan Baba'yı da görmektedir.

Onun vefat etmiş olan Arslan Baba'yı Yusuf Hemadani'nin yanında görmesi fantastik anlatımın bir örneğidir.

“Bu medresede, sen de benim gibi geldiğin şehre nispet edilerek anılıyormuşsun,” dedi Yusuf Hemadani.

“Aman hocam,” dedi Ahmet Yesevî, “bu, basit bir tesadüftür. Ben buraya sizin ilim ve irfanınızdan istifade için geldim.”

Hemadan, İran'ın güzel şehri; Yesi, Turan'ın güzel şehri.

“Senin Arslan Baba'dan nasip aldığını biliriz,” dedi Yusuf Hemadani.

Daldığı dünyadan gözlerini kaldırıp baktı Ahmet Yesevî; karşısında duran Yusuf Hemadani'dir, İran ve Turan onun gözlerinde iç içedir. Ya Arslan Baba nereye gitti? Selaman-ı Farisi Hazretleriyle birlikte ve şimdi her yerededirler.

Yusuf Hemadani:

“Ben derse gidiyorum, geliyorsun değil mi Yesevi?”

Hemadan ve Yesi, Buhara'nın tam ortasında yürüdüler sınıfa.

Ders “Fıkıh”tır, konu da “Takva”. Hemadani, aylardır Hanefi fikhını anlatmaktadır.

“Üstünlük takva ilemdir,” der Yusuf Hemadani. “Sizin, Allah katında en üstünüz, takvaca en ileri olanınızdır, buyurulmuştur.”

“Ardından da İmam-ı Azam'ın menkıbeleriyle meseleyi açar. Onun makam ve mansıba asla tenezzül etmediğini, gerektiğinde zindanı tercih ettiğini anlatır. Çoğu zaman da yatsıdan sonra sabah namazına kadar uyumadığını, kendini ilme ve ibadete verdiğini söyler.”

Ahmet Yesevî'nin dudaklarından kelimeler dökülür:

“İlimle de olmuyor, ilimsiz de olmuyor.”

Bir süre sonra tekrar kafasında uçan kelimelerin dudaklarından dökülmesine engel olamaz:

“Bil, Hak önce ‘elestü birabbiküm’ dedi

‘Kâlu belâ’ dedi ruhum dersler aldı”

Yusuf Hemadani, odasına girdiğinde fark eder Ahmet Yesevî’nin ardınca geldiğini.

“Hoş geldin Yesevî...”

“Sınıfta söylediklerini tekrarlar.”

“Nasıl tekrarlayabilir ki, kelimeler kelebekler misali uçmaktadır kafasında ve hiçbirini yakalayamamaktadır. Az önce söylediği mısralar da dağılmıştır kelime kelime, hece hece...”

“Yusuf Hemadani, yaklaşır ve başını okşar Ahmet Yesevî’nin sonra da onun az önce söyleyip de şimdi söyleyemediği mısraları tekrarlar:”

“Bil, Hak önce ‘elestü birabbiküm’ dedi

‘Kâlu belâ’ dedi ruhum dersler aldı”

“Evet Yesevî,” diye sürdürdü sözlerini: “Ruhlar yaratıldığında, ben sizin Rabbiniz değil miyim, İlahi sualiyle birlikte, buna “evet” diyen ruhlar, İlahi mânalarla dolup taşı. Sen, işte bu mânaları dünya kelâmıyla telaffuz etmeye çalışıyorsun.”

Arslan Baba’dan başlayarak sayısız ruhlar alır Ahmet Yesevî’nin çevresini; kimisi ete kemiğe bürünür ve kimisi bir gölge gibi silinir. Ahmet Yesevî, mekânı yitirmiştir, zamanı da.

Ruhlarla ilgili bu satırlar fantastik anlatımın devam ettiğine dair bir işarettir okuyuculara.

“Yusuf Hemadani, talebesinin gözlerinde çakıp sönen insanlık macerasına bakarak devam eder:”

“Doğru dersin. Bütün ruhların yaratıldığı o gün belletilmiştir bize bütün mânalar. Bu hayatta, peygamberler, veliler, âlimler bize o hayatta belletilen mânaları

hatırlatıyorlar da biz yeni bir şey öğreniyormuş gibi seviniyoruz. Oysa ki bütün yaratılış bir anda tamamlanmıştır, sonrası tekrardır bölük pörçük.”

Yusuf Hemadani, elini Ahmet Yesevî'nin omzuna koyarak devam etti:

“Bizim bir tekkemiz vardır; bu akşamdan itibaren kapısı sana da açılmıştır.”

“Bana büyük bir lütufta bulunuyorsunuz ve ruhumu şu duvarlardan âzat edip mânalar âlemine çağırıyorsunuz.”

“Kâlu belâ'da hemhal iken, sonradan birbirinden ayrı düşen ruhlar, er ya da geç bu hayatta da buluşurlar ve halleşmeye devam ederler.”

“Aşık olsan aşk yolunda fena ol sen

Didar izleyip huzurunda tamamlan sen”

“Talebesinin mânaları lafızlandırmakta düştüğü sıkıntıyı fark eden Yusuf Hemadani, derin bir nefes aldıktan sonra devam etti:”

“Kelimeleler, ah kelimeleler... Onlardır mânaları derleyip önümüze koyan. Onlardır uyandıran bizi en güzel rüyalardan. Onlardır bizi düşüren gerçeğin ortasına. Onlardır bizi o hayattan bu hayata, o dünyadan bu dünyaya getirip götüren. Denizler mürekkep, ağaçlar kalem olsa tükenmez Rabbinin kelimeleleri, buyurulmuştur. Ama bir tek Kur'an yetmiştir bu dünyaya başlangıçtan sonuca. Fakat onu şerhetmeye yetmez bu dünyanın bütün kelimeleleri.

“Ahmet Yesevî, Yusuf Hemadani'nin tekkesine gidip yerleşti. Burada medresenin tekdüzeliği yoktu. İnsanlar oldukları gibi görünüyorlar; dünya hırslarından ve gereksiz çekişmelerden uzak duruyorlardı. Bu da onların çok yönlülüğünü ve derinliğini gösteriyordu. Ahmet Yesevî, sıradan gibi görünen insanların bile ne büyük mânalarla dolu olduklarını fark ediyor; “Ben yere göğe sığmam ama mümin kulunun kalbine sığarım” kutsi hadisinin ifade ettiği mânayı şimdi daha iyi kavriyordu.”

“Öte yandan medresedeki bin bir vehim, şüphe, itiraz ve tereddütler burada yerini tam bir teslimiyete bırakmıştı. Medresede ilim öğreten, talebelerin kafasındaki binlerce meselenin doğmasına sebep olan müderris Yusuf Hemadani, burada, kafalardaki meseleleri sezen ve çözen, insanları şüphelerden arındıran ve önlerine

yepyeni ufuklar açan bir şeyti. Medresenin itirazcı ve şüpheli talebeleri, burada teslimiyetçiydiler. Gurur ve kibir, burada tam bir tevazuya dönüşüyordu. Okumaz yazma bilmeyen bir insanla ünlü bir müderris, yan yana oturabiliyorlar ve tam bir ruh birliği içinde sohbet edebiliyorlardı. Ahmet Yesevî'nin hiçbir kuşkusu kalmamıştı ki, her şey “Kâlu bela”da olup bitmiştir; ruhlara orada her bir şey verilmiştir; her bir ruh gerekli donanımı kazanmıştır. Bundan sonrası tekrar ve hatırlatmalardan ibarettir. Onun içindir ki. Elçiler, bilginler ve veliler, insana yeni bir şey öğretmezler, hatırlatırlar, denilmiştir.”

“Gündüzleri medrese hocası Yusuf Hemadani'nin derslerine katılan Ahmet Yesevî, akşamları şeyhi Yusuf Hemadani'nin sohbet halkasına giriyordu. Müderris Yusuf Hemadani ile şeyh Yusuf Hemadani iki ayrı şahsiyet gibiydi: Medresedeki Ahmet Yesevî ile tekkedeki Ahmet Yesevî de öyle. Medresede bin bir meseleyle çırpınıp duran Ahmet Yesevî'nin ruhu, tekkede ebediyet ufuklarına kanatlanıyordu. Sonsuzluk denizlerinde “mâna” oluyor, binlerce kelimeyi avucuna alıyor, yeni yeni şiirler söylemeye hazırlanıyordu. Bir sevgi yürüyordu dünyadan Ahmet Yesevî'ye, Ahmet Yesevî'den dünyaya.”

“Zaman zaman Ahmet Yesevî'nin dilinden dökülen mısralar, daha ertesi gün bütün Buhara'ya yayılıyordu dalga dalga, buradan da Turan'a, İran'a. Bu mısralarla birlikte Ahmet Yesevî adı da geziniyordu ağızdan ağza. Artık Yesi adı da tutmaktaydı dört bir yönü. Bu hal Ahmet Yesevî'yi biraz da üzmekteydi. “Şöhret âfettir” sözü, bir karabasan gibi duruyordu önünde. Fakat Yusuf Hemadani, ondan, âdeta daha çok şiir söylemesini istemiş gibiydi. Zaten onun sohbetleri değil miydi Ahmet Yesevî'ye sonsuz ufuklarda şiirler derleten? Giderek her şey şiire dönüşüyordu kafasında; yüreğinde biriken bir his, bir heyecan, bir hasret, bir sevgi, bir acı, bir sevinç hepsi de mısralara serpilen kelimelerde şekilleniyordu harf harf.”

“Yesi ve Hemedan, Buhara'nın ortasında bir tekkede buluşmuşlar da ab-ı hayat dağıtıyorlardı insanlığa, İnsanlar bu ab-ı hayatı içiyorlardı hece hece.”

“Medrese, giderek bir çağrıya dönüşüyordu dört duvar arasına. Bu çağrı bir zelzeydi şimdi tekkede daha iyi hissedilen. Yusuf Hemadani bu çağrıyı bir yerde bitirmek düşüncesindeydi. Ahmet Yesevî, bu çağrının mâna ufuklarında önünde

engeller oluşturduğunu görüyor ama durumu Yusuf Hemadani'ye söyleyemiyordu. Tekkedekiler de, şeyhlerini kendilerinden çalan biri olarak görüyorlardı medreseyi.”

Bir gün Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî'ye dedi ki:

“Bilir misin bizim bir ikilemi yaşadığımızı? Medresede, bir türlü olduğumuz gibi görünüp düşündüğümüz gibi konuşamıyoruz. Ruhumuzun fırtınalarını, şu beden denilen kaba kalıpta tutup şu dünyanın sıradan yaratıkları gibi davranmaya çalışıyoruz.”

Ahmet Yesevî:

“Ben de bunu fark ederdim de söyleyemezdim. Nihayet siz lütfedip söylediniz,” deme cesaretini gösterdi.

Yusuf Hemadani:

“Şimdi bir karar vermenin zamanı geldi,” dedi.

“Benim için karar kolay; tekkeyi seçiyorum, ama sizin için İslam âlemi ikiye ayrılacaktır medrese ile tekke arasında. Büyük ihtimal çoğunluk medresede kalmanızı isteyecek, hatta sultanlar bile size bu yolda ricada bulunacaklardır.”

“Haklısın. Fakat gönlüm hep tekmeden yanadır, ruhum mâna âlemlerinde bir kuştur sürekli medrese duvarlarından kaçan. Zaten medresedeki vazifemizi hakkıyla da tamamladık sayılır. Talebelerimiz müderris oldular; verebileceğimiz her şeyi verdik. Şimdi hem giderek boşalan kabımızı doldurmak, hem de bu kaptan dileyenlere vermek arzusundaım.”

“Ahmet Yesevî'nin yüreği sevinç içindedir; bundan böyle Yusuf Hemadani'nin ardınca mâna âleminde seyran edebilecektir ve tekkedeki nice can da onların ardınca kanatlanacaktır. Onun kendisi bütünüyle tekkeye verdiğini duyanlar, akın akın geleceklerdir feyz almaya. Ahmet Yesevî, durumun böyle olacağını yakinen bilmektedir.”

“Ertesi sabah, Yusuf Hemadani'nin kararı Buhara'da duyulur. Bir anda bütün şehir çalkalanır. Buhara halkı ikiye ayrılmıştır. Alimler ve bir kısım halk, onun medresedeki derslerine devam etmesini istemektedirler; şeyhler ve bir kısım halk da medreseyi bırakıp kendini bütünüyle tekkeye vermesini istemektedirler. Her iki grup

da kuşluk vaktinde tekkeye gelmişlerdir. Yusuf Hemadani'nin tekkesi tarihinin en kalabalık günündedir. Bugün herkes bir aradadır. Yusuf Hemadani'nin tekkesi herkesi barıştırmış gibidir.”

“Ahmet Yesevî, bu mahşeri kalabalığa bakarak heyecanlanmaktadır. Düşünmektedir ki, burada bütün İslâm âlemi toplanmıştır: Şeriat, tarikat iç içedir; ilim, hakikat iç içedir... Şu an bu birliktelik, yürümektedir gelecek asırlara; bu beraberlik huzurunun ışığıyla çağlar aydınlanmakta, insanlar aydınlanmakta...”

“Yusuf Hemadani, kararını vermiştir kesinlikle; bundan böyle tekkede kalacaktır, tekke ise daima medreseye bakacaktır. Arif ile âlim aynı olduğu zaman maksada varılmış olacaktır. Bu tekkede ilimle irfan iç içedir çünkü tekkenin şeyhi Yusuf Hemadani'dir, halifesi de Ahmet Yesevî'dir.”

“Bugünden itibaren Ahmet Yesevî diliyle kelimelere dökülen mânalar, medresede ve tekkede gezinecektir ve herkes kendince bunlardan nasibini alacaktır. Zaman gelecek, medrese şiirlerin lafızlarını inceleyecek; tekke ise mânalarıyla meşgul olacaktır. Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî'yi şiirin de ötesine alıp götürecektir bundan böyle. Onun söylediği şiirler, “hikmet”tir bundan böyle: Kitab-ı Hikmet, bütün Türk-İslâm dünyasının elkitabı olacaktır yüzyıllarca.”

“Bir akşam, Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî'yi evine davet eder. Birlikte otururlar, Yusuf Hemadani'nin hanımının hazırladığı yemeklerden yerler, her zamanki sohbetlerine başlarlar. Bu arada Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî'ye der ki:”

“Artık sen, bizim hem sır yoldaşımızsın hem de evladımızsın. Mâna âlemine öylesine daldın ki, nefsine zulmeder hale geldin. Biz, bu kadarına razı değiliz. Bilirsin ki bizim Peygamberimiz dünya nimetlerinden faydalanmamızı buyurmuştur. Bu nimetler içinde hanımlar da bulunmaktadır. Hatta buyurmuştur ki: “Dünyamızdan bana üç şey sevdirdi. Bunlar: Namaz, kadın ve güzel kokudur.” Yine biliyorsun ki Müslümanlıkta ruhbanlık yoktur. Öte yandan bizim Peygamberimiz, İsa peygamber gibi değildir; onun melek tarafı ağır basar ama bizimkinin büyüklüğü her şeyiyle tam bir insan olmasındadır.”

“Ahmet Yesevî, Yusuf Hemadani'nin niyetini hemen anlamıştır. Yüzü hafif kızararak yere bakmaktadır. Yusuf Hemadani devam eder:”

“Bu yolda sır yoldaşı yetmez, can yoldaşı da gerektir.”

“Ben sizin sohbetinize her şeyi tercih eder. Dünya nimetlerinin araya girmesinden korkarım.”

“İşte asıl büyüklük buradadır ki, Allah’ın lütfettiği nimetlerin içinde devamlı Allah’la birlikte olmak.”

“Takdir sizindir efendim. Siz, benim hem hocam hem şeyhimsiniz. Beni, benden iyi bilmektesiniz.”

“Allah aşkına giden yolda, insani aşk, vasıtaların en mükemmelidir. Aşk bir kelimedir ki bizi, bu dünya ile mâna âlemi arasında getirip götürür. İşte asıl hamlık o zaman son bulur ve insan-ı kâmile ulaşılır.”

“Bana yalnızca itaat düşer huzurunuzda.”

Yusuf Hemadani devam eder:

“Tekkemin müdavimlerinden, öteleri aramada, bulmada ve insanlara duyurmada sana destek olacak; şiirlerine yeni bir ilham verecek bir kızımız vardır.”

“Ahmet Yesevî, Yusuf Hemadani’yi sükut içinde dinlemeyi tercih etti. O da ona bu mevzuda daha birçok şeyler anlattı ki, insan olduğunu unutmasın, unutmasın ki ötelere ötesinde melekler ona saygı duysun. Çünkü o, o zaman “nefs” canavarıyla boğuşarak, daha da yücelecektir.”

“Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî’yi tekkenin müdavimlerinden güzel bir Buharalı kızla evlendirdi. Genç evlilere de küçük, şirin bir ev temin etti.”

“Ahmet Yesevî, başlangıçta, evliliğin yalnızlığını bozacağını, onu mâna âleminden sık sık aşağılara çekeceğini sanıyordu. Hele ilerde çoluk çocuk kaygısına düşerse, medresenin taş duvarlarından çok daha aşılmaz hayat galesi duvarlarıyla sınıksız çevrilip müebbet hapse mahkûm olacağı endişesindeydi. Fakat hanımının ona büyük bir destek olduğunu kısa sürede fark etti. Böylece bütün endişeleri silindi. Zamanla çok daha iyi anladı ki, haklı olan Yusuf Hemadani’dir. Hele ablası Gevher Şehnaz’ı kaybedeliden beri yüreğinde sık sık depreşen boşluk ve özlemin giderek yok olması, onun, mâna âleminde çok daha uzun süre kalmasını sağlamaktaydı. Demek ki, aşkında bir eksiklik vardı da evlilikle bu tamamlanmıştı.”

“Sıkıntılı zamanlarında, hanımı en büyük teselli kaynağı oluyordu. Giderek Buhara’nın bu güzel kızı, onun hem can yoldaşı, hem sır yoldaşı oldu.”

“Şimdi Ahmet Yesevî, Hemadan ve Buhara’yı da tıpkı Yesi gibi kendinin ayrılmaz birer sıfatı olarak hissediyordu.”

“Büyük Selçuklu Sultanı Sencer, Anadolu ve İran’da huzuru sağlamış; egemenliğini Hint’ten Doğu Türkistan’a kadar yaymıştı. Artık Müslümanların en büyük devleti Selçuklu Devleti’ydi. Allah’ın lütfuyla bütün Müslümanlar huzur içindeydiler. Burada en büyük unsur âlimler ve şeyhlerdi; Sultan Sencer biliyordu bunu ve sürekli onlarla irtibat kuruyor, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu. Kalem ve kelâm olmaksızın kılıçla huzuru sağlamaya çalışmak demek, zulmü öne çıkarmak demektir. Bunu da uzun süre devam ettirmek mümkün değildir.”

“Yusuf Hemadani adı, Buhara’dan dalga dalga bütün İslam âlemine yayılmıştır. Selçuklu sarayında da sık sık bu isimden söz edilmektedir. Sultan Sencer, onun Anadolu’ya gelmesini çok arzulamıştır ama Sultanın çevresindekiler: Turan’ın huzuru için Yusuf Hemadani yerinde kalmalıdır çünkü Turan, Anadolu’ya ve ötesine akan ırmağın en önemli kaynağıdır, diyerek, onu bu düşüncesinden vazgeçirmişlerdir. Son zamanlarda Yusuf Hemadani’nin medreseden ayrıldığı, kendisini bütünüyle tekkeye verdiği söylenmektedir. Bu da Selçuklu sarayında üzüntüyle karşılanmaktadır.”

“Sultan Sencer, vezirlerinden birini Buhara’ya göndermeye karar verir. Böylece hem oraya maddi yardım gönderecek, hem de Yusuf Hemadani’nin medreseyi de ihmal etmemesini rica edecektir. Bu düşüncesini çevresine açtığında herkes memnunlukla karşılar. Bunun üzerine Sultan, hemen vezire hazırlıklarını yapıp yola çıkması için emir verir.”

“Vezirin maiyetiyle birlikte Buhara’ya gelmekte olduğu duyulur duyulmaz, şehirde heyecanlı bir bekleyiş başlar. Hele vezirin yanında binlerce altın getirmekte olduğu haberi, bekleyişi daha heyecanlı hale getirir. Altınların Yusuf Hemadani emrine verileceği ve onun tarafından dağıtılacağı haberinin duyulması ise, bütün gözlerin tekkeye çevrilmesine sebep olur. Bu durum, başta Yusuf Hemadani olmak üzere, tekke mensuplarını sıkıntıya düşürmektedir. Çünkü insanlarla tekke arasında

dünya menfaati girerse, öyle bir bozulma başlar ki, bir daha düzeltmek mümkün olmayabilir. Bunun içindir ki Yusuf Hemadani gece gündüz dua etmektedir vezirin getireceği altınların kendilerine bulaşmaması için. Ahmet Yesevî ise, mâna âlemindeki kanatlarının giderek ağırlaştığını fark etmektedir.”

“Bu arada tekkenin müdavimleri arasında o kadar çok insan katılmıştır ki, burada gerçekten feyz almaya gelenlere yer kalmamaktadır. Yalnız Buharalılar değil, çevreden de binlerce insan akın etmektedir. Ahmet Yesevî, bu kuru kalabalıkta hayatının en huzursuz anlarını yaşamaktadır. Hatta zaman zaman tekkeden ayrılmayı bile düşünmektedir. Yusuf Hemadani, ona devamlı sabrı tavsiye etmektedir ve bunun kendileri için büyük bir imtihan olduğunu söylemektedir. Bu imtihanı veremezlerse hem bu hayatta, hem o hayatta yüzlerinin kara çıkacağını unutmamaları gerektiğinin farkındadırlar. Ahmet Yesevî, kelimeler aramaktadır mısralar örmek için ve bir türlü bulamamaktadır. Altın pırıltısı düşmüştür dört bir yana; kelimeler sarı sarı taşlara dönüşmüştür. Dahası kendi kendilerini yozlaştırmışlardır.”

“Sultan Sencer’in veziri, maiyetiyle birlikte bir ikinci vakti Buhara’ya gelir. Bütün Buhara sokaklara dökülmüştür. Vezir ve adamları, doğruca Yusuf Hemadani’nin tekkesine giderler.”

“Şu anda dergâhımız,” diye düşünür Yusuf Hemadani, “insanların gözünde dünyevi bir hazineye dönüşmüştür.”

Vezir, Yusuf Hemadani’ye:

“Sultanımızın selamları vardır. Ne arzu buyurulursa yerine getirilecektir.”

Yusuf Hemadani:

“Sultanımıza duacıyız. Allah devletimizi daim etsin.”

“Diyar-ı Rum’dan selam gelmiştir,” der Ahmet Yesevî.

Bunu duyan vezir, derin bir uykudan uyanır gibi silkinir.

“Bizim Ahmet, Turan’dan hep Diyar-ı Rum’a bakar,” der Yusuf Hemadani.

Ahmet Yesevî, bir an dalar ve devam eder:

“Kendimiz buradaysak da düşüncelerimiz hep Diyar-ı Rum’dadır. Orası emniyette oldukça biz huzur içinde oluruz.”

Vezir, şöyle der:

“Allah sizden razı olsun.”

Yusuf Hemadani araya girer:

“Bizim Ahmet için Anadolu her bir şeyden öncedir. İnşallah ilerde oranın huzurunu sağlamak ona düşecektir. Anadolu ile Turan arasında kopmaz bir bağ olacaktır. Yesi ile Konya aynı dili konuşacaktır.”

Vezir heyecanlanır:

“Bizim de duymuşluğumuz vardır Yesevî adını. Hemadan, Yesi ve Konya; İran, Turan ve Anadolu...”

Vezir;

“Sultanımız bu altınları, sizin himmetinizin daha yaygın ve devamlı olabilmesi için göndermiştir. Burası, Selçuklu’nın insan kaynağıdır. Kaynak kurumamalıdır ki, ırmak akmaya devam etsin. Başka türlü nasıl durulabilir küffarın burnunun dibinde?” Bir süre Hemadani’nin yüzüne bakar ve ekler: “Sultanımız, sizin medreseyle de ilgilenmenizi arzulamaktadır.”

Yusuf Hemadani, vezirin önüne koyduğu altın keseleriyle hiç ilgilenmez:

“Kaynak, zaman zaman kurumaya yüz tutsa bile ırmak akacaktır.”

“O an Ahmet Yesevî’nin yüreği sızlar. Çünkü Yusuf Hemadani yakın bir gelecekteki karışıklığa işaret etmiştir. Bunda da en büyük vazifenin kendisinde olacağını söylemiştir.”

Yusuf Hemadani devam eder:

“Dedim ya, bizim Ahmet, kıyamete dek Anadolu ve Turan’la olacaktır. Türklükle İslâmlığı bağlayan bağların sırrı ondadır.”

“Sultanımıza selam götürünüz. Dualarımız hep onunladır. Buhara’yı tıpkı Konya gibi öz vatanı bilsin.”

“Sultan Sencer’in veziri, Buhara’dan ayrıldı ama Yusuf Hemadani’nin tekkesindeki kalabalık artmaya devam etti. Düşünüyordu ki Yusuf Hemadani, altınlar burada olduğu sürece, pekmeze üşüşen sinekler misali insanlar buraya akın etmeye devam edeceklerdir. Ahmet Yesevî’ye dedi ki:”

“Sen bu altınları al ve evine götür. Oradan da ihtiyaç sahiplerine dağıtırsın.”

“Himmet buyurunuz efendim, bana böyle bir vazife yüklemeyiniz. Zaten bu altınlar yüzünden günlerdir ufuklarım kararı, kelimeler ve mânalar benden kaçır oldu.”

“Bilirim, bilirim bilmesine de, sen bu işi bir iki günde bitirirsin. Sor bize yakın olanlara; onlar ihtiyaç sahiplerini tespit etsinler, sen de duruma göre altınları onlara verir, bu sıkıntıdan kurtulursun.”

“Ahmet Yesevî, Şeyhinin emrine elbette ki boyun eğer, önde gelen müritleri toplar ve onlara şöyle der:”

“Sultanın altınlarını dağıtma zamanıdır. Evsizlere ev, hastalara ilaç, medrese talebelerine harçlık elhasıl bütün ihtiyaç sahiplerine gerektiği kadar verilecektir. Yusuf Hemadani Hazretleri, bu altınlardan tekkemiz ve kendimiz için bir tane bile almamamızı buyurmuştur.”

“Yusuf Hemadani’nin Sultan Sencer’in altınlarından bir tanesini bile almaması ve aldırılmaması müritlerini kuşkulandırır. Acaba, Selçuklu Sultanı’nın bir kusuru mu olmuştur? diye geçirirler içlerinden. Onların bu merakını Hemadani fark eder ve onlara şunları söyler:”

“Kişioğlu için en kutsal yiyecek kendi kazancıdır, kendi el emeğidir. “Veren el, alan elden üstündür,” buyurulmuştur. Tekke, daima veren el olmalıdır. Bizim dergâhımıza gelen asla boş çevrilmemelidir ki; himmet isteyene himmet, akçe isteyene akçe... Sorunuz, kim ne istiyorsa verelim.”

“Ahmet Yesevî, Ebu Zer-i Gıfari’yi hatırladı. O, günlük yiyeceğinden fazlasını asla düşünmez, yanında para bulunduranları hele cebinde parayla geceleleyenleri hoş karşılamazdı. Yusuf Hemadani, dünya malı konusunda tam bir Ebu Zer’di. Sonra Selman-ı Farisi’yi düşündü. Onu, Arslan Baba ile buluşturan Selman-ı

Farisi'ydi. Arslan Baba, ne güzel anlatmıştı kendisine ev yapmayı teklif edenlere Selman-ı Farisi'nin cevabını. Büyük Sahabi, bu dünyada oturacak ev olarak mezardan başka bir şey istememişti. Yusuf Hemadani de bunların ahlâkıyla ahlâklanmış bir büyük veliydi.”

“Tekkedeki bazı dervişlerin kendilerine birkaç altın ihsan edilmesini gönüllerinden geçirdiklerini hisseden Ahmet Yesevî, altınların pırıltısından kaçan kelimeleri bir an yakaladı:”

“Hû halkası kuruldu ey dervişler geliniz

Hak sofrası yayıldı ondan nasip alınız

Kal ilmini okuyup hâl ilmine ulaşın

Yokluk içine batıp varlıklardan alınız”

“Bu mısraları duyan cümle dervişler, gönüllerindeki altın pırıltısından kurtularak, aşk denizine daldılar; dünya kaygısını atıp ebediyet ışığına baktılar. O anda altınlar dağıtıldı, tekke nefeslendi, sohbet halkası kuruldu ve Yusuf Hemadani, Ahmet Yesevî'nin mısralarını tekrarladı:”

“Ne güzel söylersin Ahmet...”

“Hû halkası” kuruldu, ey dervişler geliniz.”

“Şeyhlerinin sözü üzerine cümle dervişler, Hak sofrasından nasip almak üzere toplandılar.”

Bir sonbahar günü seher vaktinde Yusuf Hemadani, Hakk'a yürüdü, Buhara'yı ve dünyayı öksüz bırakıp... Bu ölüm, tekke ile medrese arasında var olduğu sanılan küçük ayrılıkları da kaldırdı ve ikisi bir büyük dergâh oldu.

“Ahmet Yesevî, Arslan Baba'nın öldüğü zamanki söylediği mısraları hatırlıyor:”

“Ağlayarak dedim ki: Ey baba genç çocuğum

Kabrini kazarak götürüp defnedemem”

“Ahmet Yesevî, şunu biliyordu ki, artık genç çocuk değildi; pişmişti, yanmıştı, kavrulmuştu. Onun için Arslan Baba'nın devamıydı Yusuf Hemadani; önce

hoca, sonra şeyh, sonra mürşit, sonra arkadaş ve sırdaş... Şimdi Arslan Baba'yı ikinci kez kaybediyordu bu âlemde.”

“Kırktan öte elli yaşı kıldım talep
Kimsesiz, yetim, ağlayıp geldim sana bakıp
Gözümü diktim yâ ilahi sana ağlayıp
Gerçek ümmetseniz işitip selam verin dostlar”

“Hazırlıklar tamam oldu, Yusuf Hemadani, iki dünya arasındaki tahta musalla taşına kondu. İnsanlar saf saf durup el bağladılar, medreseli, tekkeli, âlim, âbid, zâhid, câhil... En önde duran Ahmet Yesevî idi. Şimdi sadece Yusuf Hemadani'nin namazını değil, Arslan Baba'nın namazını da, zamanında kıldıramadığı o namazını da, kıldırmağa hazırды.”

“Yusuf Hemadani'nin ölümünden sonra tekkenin postnişinliği Ahmet Yesevî'ya kalmıştı. Fakat Yusuf Hemadani'nin postunda oturmak ona hep hüzün veriyordu. Onsuz bu tekkede kalmak bile zor geliyordu. Bir gün yakın dostlarına bunu açtı ve Buhara'dan ayrılmak istediğini bildirdi.”

“Ahmet Yesevî'nin Buhara'dan ayrılmak kararında olduğu kısa sürede bütün Buhara'ya yayıldı. İnsanlar akın akın tekkeye geldiler. Her biri yalvarıyordu ki, Ahmet Yesevî kendilerini bırakıp gitmesin. Yusuf Hemadani'nin acısı henüz yüreklerde bütün canlılığıyla dururken, bir de onun acısı düşmesindi yüreklere. Nasıl taşınırdı birbirinden keskin bu iki acı bir yürekte?”

“Talebeler geldiler, dervişler geldiler: “Bizi bırakma,” dediler Ahmet Yesevî'ye. Bir çağrı yankılandı içinde, Arslan Baba'nın sesiydi bu. Artık Yesi'ye dönme zamanının geldiğini hatırlatıyordu. Şimdi Şeyhti, Hocaydı ve tam bir Mürşitti o. Artık vakit gelmişti; Yesi'den aldıklarını Yesi'ye verme zamanıydı.”

Ahmet Yesevî'nin içinde Arslan Baba'nın sesinin bir çağrı olup yankılanması roman boyunca süregelen fantastik anlatımın devamıdır.

“Ahmet Yesevî, baktı uzun uzun insanlara ve döküldü dudaklarından mısralar:”

“Kul Hâce Ahmet, söylediği Hakk’ın yâdı

İşitmeyen dostlarına kalsın öğüdü

Gurbet çekip öz şehrine dönüp geldi

Türkistan’da mezar olup kaldım işte”

Kımıldadı kalabalıklar ve bir ses duyuldu:

“Hâce Ahmet, sen ki Hazret-i Türkistan’sın. Bildik bunu.”

“Bir an baktı şaşırarak sesin geldiği tarafa: Görünen koca bir insan yığımı... “Hazreti Türkistan,” diye mırıldandı Ahmet Yesevî kendi kendine. Yalnız Buhara değil, yalnız Yesi değil, bütün bir ülkenin sevinci, acısı, hüznü, umudu omuzlarındaydı demek... Arslan Baba ve Yusuf Hemadani... Bunlardı Türkistan’ın sahipleri; kendisi ancak onlara mürit olmuştu. Bu düşünceyle biraz rahatladı ve şöyle dedi:”

“Sizi Yusuf Hemadani’ye ısmarlıyorum. O, burada yattıkça, tekkesi açık kaldıkça daima huzurda ve emniyettesinizdir. Bilin ki bir veli vefat edince kınından çekilmiş bir kılıç olur ve çevresi için daha bir koruyucu olur.”

“Ahmet Yesevî, hanımı ve iki kızı Gevher Şehnaz ile Gevher Hoşnaz yanında olduğu halde Yesi’ye giden bir kervana katılır. Kızlarının her ikisine de ablası Gevher Şehnaz’ın adını vermiştir ki, onu her zaman yanında hissetsin. Ablasını, buraya, Buhara’ya gelirken böyle bir kervan yolculuğunda kaybetmişti. Konaklama yerine yaklaştıkça yüreği çarpıyordu. Çünkü ablasının mezarını ziyaret edecekti.”

“İşte ablası Gevher Şehnaz’ın mezarı... Gelip geçen kervanlardaki Sayramlılar ilgilenmişler bu mezarla ve kaybolmasını önleyerek, bir işaret koymuşlar Ak Türbe’den nişane olarak. Ahmet Yesevî, hanımı ve iki kızıyla varıp durdu ablasının başucunda. Eller açıldı göklere ve göklerden rahmet yağdı Gevher Şehnaz’ın ebedi istirahatgâhına.”

“Kervan Yesi’ye yaklaştıkça, insanlarda bir telaş ve bir heyecan görülmeye başlar. Ahmet Yesevî, kervancı başına bunun sebebini sorar. O da ortalığın karışık olduğunu, nizam-ı âlemin giderek bozulduğunu; kervanlara baskın veren eşkıyaların ortalığı sardığını anlatır. O an anlar niçin Arslan Baba’nın ruhu kendisini Yesi’ye

çağırılmaktadır. Bunun üzerine Yesi'ye hemen varmak ve Arslan Baba adına bir tekke açmak ve irşada başlamak heyecanı sarar içini. Selman-ı Farisi nuru da Yesi'de parlamaktadır yeniden.”

Arslan Baba'nın ruhunun Ahmet Yesevî'yi Yesi'ye çağırması da fantastik anlatımın kapsamı içinde değerlendirilebilir.

“Ahmet Yesevî; Allah'a yalvarmaktadır, bütün insanlara huzurlu ve mutlu bir hayat bahşetmesi için. Tanrının evi olan kalpler, korkunun ve kuşkunun elinde sıkışıp kalmamalıdır.”

“Arslan Baba'nın oğlu Mansur ve Ata ve torunu Abdülmelik Ata'nın gözleri yollardadır günlerdir. Ahmet Yesevî'nin yıllardır yüreklerini kavuran hasreti bitmek üzeredir. Baba Mansur Ata, oğlu Abdülmelik Ata'ya yıllardır Arslan Baba'yı ve Ahmet Yesevî'yi anlatmıştır. Arslan Baba'nın mezarını ne zaman ziyaret etseler, karşılarında görür gibi olmaktadırlar Ahmet Yesevî'yi.”

“Geldi Ahmet Yesevî: Mansur Ata, Abdülmelik Ata, Harizmlî Sait Ata ve Süleyman Hakim Ata, dört yönde dört göz bakmaktadırlar. Önce Arslan Baba'nın oğlu Mansur koşar ve sarılır yılların hasretiyle. Ahmet Yesevî, onun yüzünde Arslan Baba'yı görür gibidir ayan beyân.”

“Yedi yaşta Arslan Baba Türkistan'a geldiler

Baş koyarak ağladım halimi görüp güldüler

Bin bir zikir öğretip merhamet gösterdiler

Arslan Babam sözlerini işittiniz teberrük

“Ahmet Yesevî, bu mısralarda özetleyivermişti kendinin ve Arslan Baba'nın Türkistan hayatını. Bundan böyle dört yanında dört kişi Ahmet Yesevî halifeleri olmuştur. Hal böyle iken ne oluyordu bu Türkistan'a ki, fitneye ve zulme yol veriyordu? Tıkamalıydı bütün kötülük yollarını ve insanları selamete çıkarmalıydı Ahmet Yesevî, ardında daima Arslan Baba'nın manevî elini düşünerek. Döküldü yine mısralar:”

“Gelin toplanın zâkir kullar zikredelim

Zâkirleri Hûda şüphesiz sever imiş

Aşksızların imanı yok ey yaranlar

Cehennemde devamlı olarak yanar imiş”

“Ahmet Yesevî’nin bu mısralarından oradakiler anladılar ki, o, Yesi’de bir tekke kuracak ve kalacaktır. Mansur Ata derinden bir nefes aldı, çevresine baktı ve dedi:”

“Yesi’den başlayacak huzur, dalga dalga yayılacak bütün Türkistan’a ve dünyaya. Çünkü Hazret-i Türkistan burada, Yesi’dedir.”

“Ahmet Yesevî, Mansur’un ağzından kendisi için “Hazret-i Türkistan” dendiğini duyunca şaşırıp kaldı. Ne çabuk ulaşmıştı buraya Buharalıların kendisine verdikleri lâkap? Hamdetti Allah’a yüz binlerce.”

Ahmet Yesevî doğruca Arslan Baba’nın mezarına gitti çocuklarını ve hanımını Mansur’a ısmarlayıp. Bütün Yesi de gidiyordu onunla birlikte. Mezarın başucunda durup fâtiha okudu ve dualar etti. Sonra da onun maneviyatından yardım diledi. Sonra dönüp Arslan Baba’nın yaşamış olduğu eve vardı.

“Ey Yesi halkı,” dedi Ahmet Yesevî. “Burası Yesi’nin en kutsal mahallidir. Çünkü Arslan Baba, Selman-ı Farisi ile burada konuşmuştur. Şu andan itibaren burası dergâhımızdır. Bu dergâh herkese açıktır. Sakın ola ki dergâhımıza gelmek isteyenlere bir engel çıkarmayınız. Bütün insanları kardeş biliniz.”

“Yesililer baş eğip baktılar bir kurtarıcı belleyip Ahmet Yesevî’ye. Ahmet Yesevî baktı Yesillilere her birini mürit belleyip, kardeş belleyip. Oracıkta zikir meclisi kurulup “hûhû”lar göklere yükseldi, Türkistan’a yayıldı.”

“Kısa sürede Ahmet Yesevî’nin tekkesi bütün Yesilileri kanatları altına aldı; aralarındaki kırgınlıkları giderdi, içlerindeki kuşkuları huzura çevirdi.”

“Yesi’de dirlik düzenlik sağlandıktan sonra Ahmet Yesevî dört halifesine dedi: “Dört yönümüzde insanlar fitne seline kapılmışlar, korku ve ümitsizlik içinde kıvranıyorlar. Yalnız Türkmen değil, Kazak, Özbek, Tatar dahi bizim öz kardeşlerimizdir. Kim böyle ayırmış onları isim isim. Ben Türkistan isem bundan böyle bir tek isim yeter hepsine. Bu da “Türk” ismidir. Başka milletler de bizim

kardeşlerimizdir. Ulaşabildiğimiz her yere ulaşmalıyız ve kardeşlerimizin arasını bularak bozulan düzeni yeniden kurmalıyız.”

“Hazreti Türkistan’ın dört halifesi, emir üzerine dört bir yöne yürüdü. Başkalarının huzuru için kendilerini feda etmenin mutluluğu içindeydiler. Şeyhlerinin sözleri bir tespih olmuştu dudaklarında: “Her insan tek başına bir dünyadır. Bu dünyada her bir şey bulunur. Fitne bulunur, zulüm bulunur, kin bulunur; iman bulunur, adalet bulunur, sevgi bulunur elhasıl her şey bulunur. Fakat insan daima iyiliğe eğimlidir, yeter ki ona bu yol gösterilip aydınlık gelecek açılsın. Dağdaki eşkıyayı da aynı belleyiniz ve kardeş biliniz. O dahi sizin yanınıza gelecek, öğütlerinizi dinleyecektir.” İşte buydu her bir halifenin düsturu.”

“Yesi’de Ahmet Yesevî, dört bir yönde dört halifesi: Türkistan’a yayılan huzur ve insanlar mutlu. Selçuklu’da dirlik düzenlik; kaynak berrak ve gür, akmaya devam edecek Diyar-ı Rum’a, Anadolu’ya.”

“Moğolistan’da oymak kavgaları; aile kavgaları yani. “Gelip geçicidir, biri çıkar hakan olur: düzen kurulur,” diye düşünmektedir Ahmet Yesevî. Binlerce hamdetmektedir Allah’a ki, yardımını esirgememiştir ondan ve Turan’ı korumuştur büyük fitnelere, Türkmen, Kazak, Özbek ve daha nice Türk boyu bellemiştir kurtuluşa giden yolu ve onda yürümektedirler. Hepsi de Türk olmanın, Müslüman olmanın mutluluğunu yaşamaktadır.”

“Hazret-i Türkistan’ın gayret ve himmetiyle Türkistan bir huzur ve bilim yurdu olmuştur. Zaman, öylesine hızlı akıp gitmiştir ki, sonunda Ahmet Yesevî’nin yaşı altmış üçe gelip dayanmıştır. Nasıl durmalı bu yaştan sonra yeryüzünde? Allah Resulü, altmış üçte terketti bu dünyayı. Yakışmazdı bundan böyle dağlara, taşlara, ovalara, bozkırlara, şehirlere, canlılara, cansızlara bakmak. Ahmet Yesevî, bu dünyayla bütün bağlantısını koparmaya karar verdi. Zaten Allah Resulünün yaşadığından fazla bu dünyada kalmak, hiç de gönlüne yatmıyordu.”

“Bu düşüncelerle dergâhın yanı başında bir çilehâne yapılmasını arzuladı Ahmet Yesevî. Dervişler, gece gündüz demeyip çalıştılar, yer altında bir çilehâne yaptılar.”

“Ahmet Yesevî, halifelerinin ve müritlerinin önünde durup her biriyle vedalaştıktan sonra çilehanesine yöneldi. Herkes şaşkınlık içindeydi; dünyada düzeni sağlamak için çırpınan, insanların huzuru için kendine ve yakınlarına huzuru haram kılan bir insan, nasıl olur da bu dünyadan elini eteğini çekip yeraltına girerdi? Arslan Baba’yı Ahmet Yesevî’ye ısmarlayan Selman-ı Farisi, tam yüz yirmi yıl yaşamıştı bu dünyada. Hazret-i Türkistan, dervişlerin akıllarından geçenleri bir bir anladı. O anda kelimeler düştü zihnine ve mısralar döküldü dilinden:”

“Altmış birde utanmışım ilahımdan

Eyâ dostlar çok korkarım günahımdan

Candan geçip penah dileyem Allah’ımdan

Bir ve Var’ım, didarını görür müyüm

Altmış iki yaşta Allah ışık saldı

Baştan ayağa gafletlerden kurtarıverdi

Can ve gönlüm, akıl ve idrakim ‘Allah’ dedi

Bir ve Var’ım, didarını görür müyüm

Altmış üçte nida geldi: Kul yere gir

Hem canınım, cananımın, canını ver

Hû kılıcını ele alıp nefsini kır

Bir ve Var’ım, didarını görür müyüm

Kul Hâce Ahmet, nefsi teptim, nefsi teptim

Ondan sonra cananımı arayıp buldum ölmeden

Önce can vermenin derdini çektim

Bir ve Var’ım, didarını görür müyüm”

“Bu mısraları işiten dervişlerin yürekleri titredi. Şeyhlerine hayranlıkla ve imrenerek baktılar. Allah Resulü: “Ölmeden evvel ölünüz” buyurmuştur. Şimdi Yesevî dervişleri, “Ölmeden evvel ölmenin” ne olduğunu anlıyorlar ve bu zevki tadan Şeyhlerini hayranlıkla seyrediyorlardı. Yeryüzünden yeraltındaki çilehaneye inen bir insan değildi, bir nurdu; aynelyakin görüyorlardı bunu.”

“Çilehânenin merdiveni önünde son bir kez baktı Ahmet Yesevî dervişlerine ve dedi:”

“Bu dünyayı size ısmarlıyorum. Onun düzenini sağlam tutasınız. Kendi huzurunuzu değil, inanların mutluluğunu düşünesiniz ve bunu hep önde tutasınız. Ahiretinizi mamur eylemek için, bu dünyayı mamur eyleyesiniz. Yüce Resul buyurmuştur: ‘Kendisi için istemediğini, kardeşi için isteyen veya kendisi için istediğini kardeşi için istemeyen bizden değildir.’ Herkese belletiniz bunu. Nizam-ı âlem için hiçbir şey denmeseydi, hiçbir kanun konmasaydı, sadece bu kaide yeterdi.”

“Dervişlerden her biri anladı Hazret-i Türkistan’ın kendilerine dünya nizamını ısmarlamakla ne büyük yük koyduğunu omuzlarına.”

“Ahmet Yesevî, indi çilehanenin merdivenlerini basamak basamak ve çekildi dört yanı toprak hücrelerine. Selman-ı Farisi’nin istediği evden daha büyüktü burası, üzülmüyordu buna ama elinden bir şey gelmezdi; ibadetini yapabilmesi, zorunlu insani ihtiyaçlarını giderebilmesi için bundan daha küçük hücre olmazdı ki...”

“Altmış üç yıllık ömrü defalarca gelip geçti gözlerinin önünden. Nice tenkit edilecek hatalarla dolu tarafları vardı ömrünün. Söylediği bütün şiirler geçti bir bir zihninden. O basit kelimeler yan yana dizilip nasıl da etkilemişti insanları. Şimdi hepsini sıradan buluyordu. Aslında kelimeler sıradandı; asla anlatamazdı zihinleri dolduran mânaları bu kelimeler.”

“Dört yönden Ahmet Yesevî’yi kuşatan toprak, dünya hayatını, dünden yarına yansıtan bir ayna olmuştu. Ahmet Yesevî, bu aynaya bakarak düşünüyordu; toprak insan, insan toprak ve sürgit bir kısır döngü. Koca Türkistan, bir tepsi gibi konmuştu önüne. Sürekli ona bakıyordu ve bu tepsinin kendisi için bir aynaya dönüştüğünü fark ediyordu. Bu aynada okuyordu milletin kaderini; bir gülümsüyor, bir hüzünleniyordu.”

Ahmet Yesevî'nin dünya hayatını yansıtan bir ayna olan toprakta bir tepsi gibi önüne konan Koca Türkistan'ı görmesi, bu aynada milletin kaderini okuması roman boyunca süregelen fantastik anlatıma bir örneklik teşkil eder.

“Irmaklar: Seyhun, Ceyhun, Tarım, Onan... Irmaklar: Fırat, Dicle, Sakarya...”

“Ahmet Yesevî ve Cengiz Han... Hülâgu, Hacı Bektaş ve Mevlânâ... Irmakların en büyüğü zaman ırmağı; bütün ırmaklar onda yıkanmakta, bütün insanlar onda yüzmekte.

“Yesi'deki Tekke'nin çilehânesi... Zaman çemberini çevirir Ahmet Yesevî 1160'tan 1210'a ve 1243'e... Toprak aynadır Ahmet Yesevî'nin önünde; Cengiz orduları yürümektedir; Selçuklu darmadağındır Köseadağ eteklerinde. Sultan Sencer'in altınları kana bulanmıştır. Hacı Bektaş ve Mevlânâ çırpınmaktadırlar insanları kan ırmaklarından kurtarmak için. Ahmet Yesevî ve diğer adıyla Hazret-i Türkistan, önündeki Türkistan tepsisinde çırpınan insanları kurtarabilmek için elinden geleni yapmaktadır. Bu tepsinin derinliklerinden Hacı Bektaş ve Mevlânâ yalvaran gözlerle Ahmet Yesevî'ye bakmaktadırlar. Yunus Emre onun şiirlerini bir başka terennüm ederek, insanlara teselli vermektedir.”

“Kırılır aynalar, açılır toprak perdeler, döner zaman ve Ahmet Yesevî yürür dünyaya, yürür tekkeye, yürür dervişlerine...”

“Kelimeler, tıpkı yıllar önceki gibi dizilip mısralara dönüşüyordu. Ama konuşan başkasıydı, dinleyen Ahmet Yesevî. Geziniyordu mısralar bütün dünyayı âdeta:”

“Basımızı ayak yapıp Ceyhun tarafına koşuverdik

Biz dünyayı birbirine katıp aradan çıkıverdik

Ürktü binek hayvanlarımız ve işte yaya kalıverdik

“Baktı Ahmet Yesevî: Sarsılan yer, çıgılıklar, at kişnemeleri. Kimdir dünyanın halini böyle kelime kalıplarıyla mısralara döküveren?”

“Baktı Ahmet Yesevî, bir göz olup Yesi'den Konya'ya. Konya beklemede, Yesi ağlamaklı. Kımıldadı dudakları, dizildi kelimeler Yesi'den Konya'ya:”

“Sen misin Celaledin? Diyar-ı Rum’un bekçisi ve Mevlânâ’sı, sen misin? Hani Hacı Bektaşım nerede? O, Diyar-ı Rum’un ta ortasında, Ankara’da, benim yıllar ötesine uzayan ve uzayıp gidecek olan elimdir.”

“Baktı Mevlânâ Celaledin bir göz olup Konya’dan Yesi’ye; bugünden düne ve yarına ve dedi:”

“Yetmez Türkmen Şeyhi, yetmez Hazret-i Türkistan; bir el yetmez, eller gerektir.”

“Siz hep benim ellerimsiniz, ellerim...”

.
.

“Kaynak bulanmıştır ve sel basmıştır Diyar-ı Rum’u. Yol açmak gerek, boğulmamak için Diyar-ı Rum’un ötesine yol açmak gerek.”

“Kimdir sallayan yer yuvarlağını, Batıdan doğuya, doğudan batıya? Bektaşımı göremiyorum; sürekli bulanıyor etraf.”

“Önce Onan Irmağı bulanmıştır, ardından Ceyhun, Seyhun, Fırat, Dicle, Sakarya... Moğol atlarının ayaklarıdır başımızı ezip geçen; başımız ayak mıdır, ayağımız baş mı?”

“Ahmet Yesevî, düşüncede ve arayışta; Mevlânâ, düşüncede ve arayışta: İkisi arasında el bağlayıp bekleşmede dervişler.”

“Ordular geliyor yerle gök arasında. Seyhun, Ceyhun, Amuderya, Sırıderya yıllar var ki Moğol atlarına sulak.”

“Ahmet Yesevî, Tarım Irmağı boyunca yürüyor, Onan Irmağı’na doğru. Mevlânâ yürüyor onun ardınca. Bulanmıştır her yan; Hacı Bektaş’ı bulması gerek önce. Mevlânâ durmadan yalvarıyor:”

“Yol açmak gerek, Diyar-ı Rum’dan öte, Diyar-ı Küfür’de de yol açmak.”

“İşte Bektaşım orada; Ankara’dan Dicle ve Fırat’a bakıyor. Çünkü; ‘Dicle ve Fırat sınırlarım ortaya dökmeden kıyamet kopmayacaktır’ buyurulmuştur.”

Anlatıyor Mevlânâ durmadan:

“Fırat ve Dicle kapkara mürekkep; mürekkeple yazılmış bir kutlu tarih suya gidiyor. Fırat ve Dicle kıpkırmızı kan; insanlık en seçkin evlatlarını sele vermiş bakıyor zavallı ve çaresizce. Fırat ve Dicle mürekkep kokuyor, kan kokuyor. Yol açmak gerek başka ırmaklara, kirlenen ırmakları temizlemek için.”

“Hacı Bektaş, Mevlânâ ile Ahmet Yesevî'nin tam ortasında durmuş bekliyor verilecek kararı. Yunus Emre bir feryat olmuş mısra mısra sarmaya çalışıyor Anadolu'nun kanayan yaralarını.”

“Yunus'un feryadını duyunca durup dinliyor Ahmet Yesevî. Bu feryat, kendi feryadının zaman süzgecinde incelik damıtılmış şeklidir sanki. Görüyor Ahmet Yesevî: Anadolu yaylalarında ve şehirlerinde feryad ü figan kopararak yürüyen ete kemiğe bürünmüş bir mânâ eridir Yunus Emre.”

“Bütün zamanlar iç içe, bütün mânâlar iç içe, bütün erenler iç içe ve bütün kelimeler iç içe; hepsi de Türkmen Şeyhi'nin avuçlarında; mekânlar da öyle. Avuçlarını sıkıyor Ahmet Yesevî ve Diyar-ı Rum'un ötesine bakıyor: Başka ırmaklar görüyor, Akdeniz ve Karadeniz'den çok daha büyük denizler görüyor.”

“Haklısın Celâleddin,” diyor Ahmet Yesevî. “Diyar-ı Rum'un ötesine binlerce yol açmak gerektir. İşte ancak o zaman durulacaktır bulanık kaynak. Anadolu geçit verecektir, kaynak coşup bulduğunda önünde durulmaz sellere.”

“Evet Hazret-i Türkistan; sen her zaman ötelerin ötesini görürsün, gerek mânâ âleminde, gerek lâfızlar âleminde. Bizler, senin ardınca gitmekteyiz açtığın yollarda.”

“Önce Diyar-ı Rum gerek bize, Diyar-ı Rum'a giden yollar kanlı ve dikenli. Güller saçmalı, miskler dökmeli ki yollara, Diyar-ı Rum durulup aydınlansın ve âlem-i İslâm'ın ibresi göstermeye başlasın açılan ve açılacak bütün yolları.”

Ahmet Yesevî ve Mevlana arasında geçen bu konuşmalar fantastik anlatım örneğidir.

“Gıyasettin Keyhüsrev, Köseadağ'dan Kelkit Irmağı'na bakıyor. Henüz 21 yaşındaki Selçuklu sultanı, dağın eteğini tutmuş muazzam ordusuyla gururlanmaktadır. Baycu'nun komuta ettiği Moğol ordusunun yok oluşunu şimdiden

görür gibidir. Erzurum’u yakıp yıkmanın, savunmasız insanları kılıçtan geçirmenin ne demek olduğunu gösterecektir onlara. Bu sırada Moğol ordusunun da gelip yakın bir yerde karargâh kurduğu haberi ulaşmıştır. Sultan Gıyasettin Keyhüsrev, hemen bir öncü birliği hazırlanmasını ve bu birliğin sabah erkenden Moğollar’a saldırmasını emreder.”

“Ordunun tecrübeli ve bilgili komutanları itiraz ederler Sultan’a. Çünkü Moğollar’ın önüne atılmanın anlamı yoktur. Beklemeli ve onları ovaya çekip öyle bitirmelidir işlerini. Fakat Sultan, çevresindeki birkaç bilgisiz ve yordakçıya kanar, gururuna kapılır ve sabahın erken saatlerinde öncü birliğe emir verir.”

“1000 kişilik seçme bir birlik, dağın eteklerinden inerek Moğol karargâhına ilerler. Moğollar geri çekilirler. Köseadağ eteğinde olanlara bakmakta olan Sultan Gıyasettin Keyhüsrev, bütün dünyayı titreten ve yenilmezliğine inanılan Moğol ordusunu bu kadar kolay yenmenin sevinci içindedir.”

“80 bin kişilik büyük Selçuklu ordusu, Moğollar’ın çekildiğini görünce, sevinçle zafer çığlıkları içinde Köseadağ eteklerinden ovaya akmaya başlar. Ne var ki bu, bir Moğol savaş taktiğidir. Selçuklu ordusunun ovaya aktığını gören Moğol komutanı Baycu, ordusuna, karşı taarruz emri verir. Moğol ordusunun geriye döndüğünü ve çılgınca saldırdığını gören Selçuklu askerleri, beklemedikleri bu durum karşısında önce bocalarlar ve sonra panik içinde kaçmaya başlarlar. Öncü birliği içine alan panik, giderek bütün orduyu kaplar.”

“Genç Selçuklu Sultanı, şaşırılmıştır; ordusunu toparlayıcı bir varlık gösterememektedir. Zaten bu bozgun ve panikte kimsenin Sultan’ı dinleyecek hali de yoktur. Bazı komutanlar, askerlerini alıp Sultan Gıyasettin Keyhüsrev’in yanından uzaklaşmaktadırlar.”

“Köseadağ’ın gölgesi yayılmıştır upuzun Kelkit Çayı’nın böldüğü ovaya. Kelkit bulanmıştır, kanlanmıştır. Anadolu tam kalbinden hançerlenmiştir Moğollar tarafından.”

“Sultan Keyhüsrev, titremektedir çadırına büzülmüş. Kelkit Çayı, Anadolu’nun ölüm fermanını hissetmiş olmanın acısıyla kıvrılmaktadır Anadolu’nun ortasında. Karadeniz’e ulaşmıştır Kelkit’in acısı. Karadeniz Akdeniz’e

bakmaktadır: İki deniz arasında titremektedir Selçuklu Sultanı ve iki deniz arasında kıvrınmaktadır Anadolu, kalbinde Moğol hançeri...”

“Yıl 1243, aylardan Temmuz, günlerden Cuma. Köseadağ’da çizilmiştir Anadolu’nun çileli kaderi; Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev, kaçmaktadır Anadolu yollarında belirsiz bir yere doğru. Moğol orduları çiğnemektedir Anadolu’nun en mahrem yerlerini. Kelkit’ten başlayarak bütün Anadolu ırmakları kana bulanmıştır. Dağlar ovalara, ovalar dağlara bakıp bakıp ağıt yakmaktadırlar Erzurum’dan Sivas’a, Sivas’tan Kayseri’ye Moğol kılıçlarının doğradığı binlerce insana.”

“Bundan böyle Anadolu ölümdür, Anadolu ağıttır; Turan kendi elleriyle kıymıştır Anadolu’ya ve ebediyen yitirmiştir Kızılelmasını; artık geleceğe değil, geçmişe dönmüştür hayalleri, ergenlik çağından geriye dönen bir çocuktur o şimdi. Durdurdu kimseye anlatamamaktadır; konuşmayı becerememektedir.”

“Gördü Ahmet Yesevî, Diyar-ı Rum’u, Anadolu’yu tekrar tekrar. İşte Köseadağ, işte Kelkit Çayı. Önce buraya düştü Burhan-Kaldun Dağı’nın ve Onan Irmağı’nın kara gölgesi, acı bestesi. Kaçmaktadır Selçuklu Sultanı ve askerleri; ölüm dev adımlarla ilerlemektedir Anadolu’nun tam ortasından başlayarak dört bir yöne. Bacı Noyan’dır Anadolu’nun kilidini parçalayan Köseadağ’da ve daha sonra Hülagu’dur Bağdat’ı yerle bir edip asırlardır biriktirilen düşünce ve ilmi Dicle ve Fırat’ın sularına acımasızca atan. Yalnız Anadolu’nun ve Bağdat’ın bitişi değildir bu; umutların bitişidir, bir kutsal kültür ve medeniyetin bitişidir. Bu yangın söndürülemezse, yalnız Müslümanlar için değil, bütün bir insanlık için ölüm selâsı verilecektir.”

“Yürüdü Ahmet Yesevî tekkeye dervişlerine; yüreğinde büyüyen umut, yüreğinde büyüyen hüzn...”

“Eller açıldı göklere; gökler eğildi Anadolu’ya ve ötesine. Hacı Bektaş gördü Ankara’dan yıllar öncesinden bugüne yürüyen Şeyhi Ahmet Yesevî’yi Yesi sokaklarında. Mevlânâ ilk mısralarını yazdırdı Mesnevi’ye ve Yunus şehre varıp “feryad ü figan” kopardı.”

“Dervişler toplanmışlar Yesi’deki tekkede saf saf; göklere yükselen zikirler ve “hu”lar. Bitti tükendi koca İslâm dünyası, insanıyla, medeniyetiyle, ilmiyle, düşüncesiyle. Türkmen Şeyhi, tekkenin kapısında durmuş, dervişlerine bakıyor: Elleri bağlı duruyorlar, “huhu”larla gökleri uyandırmaya çalışarak.”

“Düşünüyor Hazret-i Türkistan: Allah’a nasıl verilir bu çiğnenen, ezilen İslâm dünyasının hesabı? Benim lakabım ki “Hazret-i Türkistan”dır; Türkistan’ı ve çevresini tutamadım avuçlarımda ve İslâm âleminin üzerine salıverdim göz göre göre. Yetmez ki ibadet, yetmez ki zikir, yetmez ki kendini kurtarmak; hem de olmaz ki kendini kurtarmak: Bütün insanlarla ölmelidir, yaşmalıdır bütün insanlarla.”

“Dedi Ahmet Yesevî, dervişlerine bakarak:”

“Moğol’a nasıl geçit verdiniz? Diye soruldukta, nice olur halimiz canlarım?”

“Canlarım,” dedi Ahmet Yesevî, “Diyar-ı Rum’dan haber var. Deccal orduları, Diyar-ı Rum’un kilidini Köseadağ’da parçaladılar ve Anadolu’nun kalbine Moğol hançerini sapladılar. Biz ne günah işledik ki, Moğolistan bozkırları asker üretiliyor sürekli olarak Deccal’in ordularına? Müslümanlar ne günah işlediler ki, medeniyet âbideleri viran olup baykuşlara yurt oldu?”

Devam etti Ahmet Yesevî:

“Selçuklu Sultanı, ülkesini Deccal ordularına terk edip kaçtı, gitti. Erzurum, Sivas, Kayseri kesilmiş Müslüman kelleleriyle dolu.”

“Hacı Bektaş’ı gördü bütün dervişler ve Şeyhin gözlerine baktılar. Devam etti Şeyhler Şeyhi:”

“Celaleddin’i gördüm ırmak kıyısında. Seyhun Irmağı’na uzatmıştı ayaklarını baş yapıp...”

“Düştü perdeler, düürüldü mekân, kısaldı zaman.”

“Dedi Hazret-i Türkistan: “Konya emniyette, Ankara emniyette. Canlarım bunların ötesine yol açmak gerektir. Er gerektir ki, İstanbul’un da ötesinde yol açsın. Sonunda İstanbul’da mekân tutula.”

“Mansur Ata, Abdülmelik Ata, Sait Ata ve Hakim Ata; Ahmet Yesevî'nin dört büyük halifesi, bekliyorlar Şeyh'in işaretini ve soruyorlar kendi kendilerine: Kimdir aranan er?”

“Aranan er olmak ve kıyamete dek rahmetle anılmak ne büyük mutluluktur.”

“Ahmet Yesevî'nin bakışları, Şerif Hızır Ata'nın üzerinde kaldı. Tekkede heyecan dorukta; Şerif Hızır'ın kalbi heyecandan ha durdu ha duracak. Tekrarladı Şeyhler Şeyhi:”

“Şimdi er gerek, tek bir er gerek...”Şerif Hızır'ın yüreği büyüdü, büyüdü; Türkistan oldu, Anadolu oldu ve damarlarında kanı çağıldadı, Ceyhun gibi, Sakarya gibi. Varıp el bağladı Şeyhi Ahmet Yesevî'nin önünde. Herkes beklemede. İşaret verilmiştir ama henüz emir çıkmamıştır, yine de seçilme umudu vardır başkalarında da.”

“Ahmet Yesevî uzun uzun baktı Şerif Hızır'a. Onda görüyordu şimdi Anadolu'nun ve ötesinin değişen kaderini; İstanbul'un, İslâm dünyasının merkezi oluşunu ve Karadeniz'le Akdeniz'i tutuşunu bırakmamacasına. Gülümsedi, tam bir asır sonrasına gülümsedi ve dedi:”

“Bak gözlerime Sarı Şerifim. Sen şimdi adın gibi Saltık oldun. Çünkü “Hızır” Türkmencede “Saltık” demektir. Senin adın bundan böyle “Sarı Saltık”tır. Oğuz soyunu, Saltık adıyla tek başına taşıyacaksın Ceyhun'dan Sakarya'ya ve daha da ötesine, diyar-ı küfrün ta ortasına. İstanbul'un berisi Bektaşındır, ötesi senindir. Daha sonra her ikinizin adı kuşatacaktır İstanbul'u. Benim Yesevî oluşum gibi, siz de iki İstanbul olacaksınız. Sen yol açacaksın, Hacı Bektaş köçekleri Anadolu'da mekân tutup senin açtığın yollarda hep yürüyeceklerdir.”

“Ahmet Yesevî, tekkenin duvarında asılı duran tahta kılıcı aldı. Bu kılıç, tekke yapıldığında bizzat kendisi tarafından buraya asılmıştı. Bugüne kadar onun niçin burada asılı durduğunu ne kimse biliyordu, ne de soran olmuştu.”

“Bu kılıç babam Şeyh İbrahim'den kalmıştır; ona da şeyhinden,” dedi Ahmet Yesevî. “Bundan böyle bütün dervişler ellerinde tahta kılıçlarla savaşlarda saf tutacaklardır. İşte bütün o kılıçların atası şu bizim kılıcımızdır.”

“Ahmet Yesevî, tahta kılıcı, Sarı Saltık’a kuşattı ve ekledi.”

“Şimdi var git Sayram’a. Orada Ak Türbe’de babam Şeyh İbrahim seni beklemektedir. Belindeki bu kılıçla onun sandukası önünde dur. Orada işaret verilecektir sana tıpkı yıllar önce bana verildiği gibi. Bu işareti alır almaz hemen yola düş. Doğruca Diyar-ı Rum’a ulaş. Hacı Bektaş sana ötelere yolunu gösterecektir. Dualarımız seninledir. Haydi git selametle. Allah’ın yardımı seninledir. Nitekim Fetih suresinde buyurulmuştur: Allah’ın eli, müminlerin üzerindedir. İşte ta o Hudeybiye gününde fetih yolları bütün Müslümanlara açılmıştır.”

“Tekede yaşanan bir bayram sevinciydi. Yıllardır Anadolu ve ötesi için ettikleri dualar nihayet kabul olunmuştu: Ahmet Yesevî, Anadolu’nun ötesine uzatmıştı artık elini yeni yeni yollar açmak için. Bundan böyle açılan yeni yollardan yürüyecektir tahta kılıçlı maneviyat erleri insanlığı zulüm ve korkulardan kurtarmak arzusuyla.”

“Ahmet Yesevî, Sarı Saltık’ı yol ettikten sonra sonsuzluk âlemine yöneldi dört halifesi sağında ve solunda olarak. Tekkedekilerin zihinleri allak bullak olmuştur. Zamanın hangi noktasında olduklarını kestirememektedirler. Ne var ki gördükleri bir düş değil, gerçektir: Dünya gözüyle görmüşlerdi Ahmet Yesevî ve dört halifesini. Sarı Saltık, bizzat onun işaretiyle az önce yola çıkmıştı. Hatta onu yol eden Ahmet Yesevî idi. Sonunda dervişler, kararlarını verirler ve onlar da Sarı Saltık’ın ardınca yollara düşerler.”

“Sarı Saltık, tahta kılıcı belinde, Türkistan’dan Anadolu’ya; Seyhun ve Ceyhun’dan Fırat ve Dicle’ye yürüdü. Bu tahta kılıç ve bundan sonraki tahta kılıçlar, Hazreti Ali’nin ünlü kılıcı “Zülfikar”ın izdüşümüydü.”

“Önce Baykal Gölü’ne uğradı Sarı Saltık, ardından Hazar Denizi’ne. Biliyordu ki Turan halkları, Hazar’ın etrafında mekân tutmuşlardır çoğunlukla ve her biri inanmaktadır Hazar’ın alçalış ve yükselişlerinin kendi kaderleriyle bağlantısına.”

“Günler süren çileli ve yorucu bir yolculuktan sonra büyük bir deniz kıyısına ulaştı Sarı Saltık. Burası Karadeniz’di; Kuzey deniziydi. Diyar-ı Rum, hemen bu denizin alt tarafındaydı. Denizin kıyısında durdu, kılıcını çıkarıp uzattı. O an gördü ki, kılıç parlak bir çelik olmuştur güneşi denizin mavi sularına yansıtan. Heyecanla

çektiki kılıcı ve gözlerine yaklaştırdı; bildiği tahta kılıç. Denize uzattı, pırıl pırıl çelik... O zaman sırrı anladı ki, kendisine hem dervişlik görevi verilmiştir, hem savaşçılık. Yürüdü Anadolu'ya bir Alperen olarak: Bir yönü asker, bir yönü derviş. Bir tarafında Hazar, bir tarafında Karadeniz..."

"Anadolu, gelimli – gidimli bir haldedir: İnsanlar oradan oraya sürüklenip durmaktadır. Moğol gölgesi düşmüş her yana; kin, öfke, korku ve çaresizlik... Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev, Köseadağ bozgunundan sonra bir daha devletini toparlayamamış ve genç yaşta ölmüştür. Oğlu İzzettin, Anadolu'yu yeniden ayağa kaldıracakları sırada Moğol komutanı Baycu, tekrar saldırıya geçmiş ve ülkeyi ikinci kez yakıp yıkmıştır. İzzettin Keykavus da varıp Bizans'a sığınmıştır."

"Selçuklu Sultanı'nın İstanbul'da olduğunu öğrenen Sarı Saltık, bir kez daha hatırlamıştır Ahmet Yesevî'nin nasihatlerini ve bir an önce Anadolu'yu geçip İstanbul'un ötesine ulaşabilmek için sabırsızlanmıştır. Fakat Anadolu'da gördüğü manzaralarla sürekli ta yüreğinden sarsılmaktadır da. Bu yangın ortasında yıllardır nefes almaya çalışan ve umutsuzca çırpınan insanlara kucak açan Hacı Bektaş'ı düşünmektedir."

"Yürür Sarı Saltık, Karadeniz'in dağları arasından yol bularak aşağılara, Anadolu içlerine. Bilmektedir daha aşağılarda Akdeniz, yani Güney denizi olduğunu. Şimdi, iki deniz arasındadır ve bu iki deniz arasındaki ırmaklar ağıtların en acısını beslemektedir yıllar yılı Deccal ordularına bakarak."

"Dicle ve Fırat'ı düşünür Sarı Saltık; Peygamber bu iki ırmak üzerine çok şey söylemiştir ve âdeta onların kaderiyle insanlığın kaderini özdeşleşmiştir de şöyle buyurmuştur:"

"Dicle ve Fırat, sınırlarını dışı vurmada kıyamet kopmaz."

"Şimdi bu iki ırmakta, Hülagu kanlı ellerini yumaktadır. İnsanlarla kitaplar, birlikte ölmektedir Dicle ve Fırat'ta."

"Sarı Saltık, Fırat kenarına vardığında ağlayan insanlarla karşılaştı. Hallerine bakılırsa bunlar yabancıydılar, göçlerini almışlar ama ne tarafa gideceklerini bir türlü karar verememenin şaşkınlığı içindeydiler. Bunlar Türkçe konuşuyorlardı."

“Nereden gelip nereye gitmektesiniz?” dedi Sarı Saltık.

“Türkistan’dan geliriz ama şimdi nereye gideceğimizi bilemiyoruz,” dediler.

“Hangi oymaktansınız?”

“Oğuz’un Kayı boyundanız.”

“Sarı Saltık, o an bir heyecan fırtınasına kapılıverdi. “Oğuz” ve “Kayı” adları, Yesi’den dünyaya gönderilen bir ışıktı ve Sarı Saltık, Hazreti Türkistan Ahmet Yesevî tarafından bu ışıkla özdeşleştirilmişti. Tarihin dönüm noktasında durmanın heyecanıyla sordu Sarı Saltık:”

“Göçünüz derlenmiş, belli ki yol üzeresiniz ama Fırat’a bakarak ağlamanız nedendir? Fırat ve Dicle size Seyhun ve Ceyhun gibidir. Onlar sizi nasıl severse, bunlar da öyle sever.”

“Dünya herkese dar geldiği gibi bize de dar gelmiştir. Moğol’un ötesinde yurt bulmak ve mekân tutmak için yollara düştük. Ne var ki şu ırmak, Süleyman Şah’ımızı yuttu ve bizi yadelerde öksüz ve başsız bıraktı,” dediler.

“Siz burada yabancı değilsiniz. Dicle ve Fırat’ı, Seyhun ve Ceyhun belleyin; bu toprakları da Türkistan. Hatta buraları kendinize öz vatanınızdan daha yakın bilin,” dedi Sarı Saltık.”

“İlerleyin bu topraklarda, ayak bastığımız her yeri öz vatanınız bilerek. Gidebildiğiniz kadar hızla İstanbul yönünde gidin. Ona yaklaşabildiğiniz kadar yaklaşın ve işte ulaşabildiğiniz o noktayı yurt edinip mekân tutun. Gözünüz, kulağınız daima İstanbul’da olsun.”

“Süleyman Şah’ın oğullarından ikisi güldüler Sarı Saltık’ın sözlerine. Adam, başsız kalmış küçük bir aşirete Bizans’ı hedef gösteriyordu. Fakat Ertuğrul’un kafası karışmıştı. Zihninde şimşekler çakmış; şimşeklerin aydınlığında uçsuz bucaksız şehirler görmüştü. Türkistan’dan Bizans’a binlerce yol belirmişti kafasında. Heyecanla sordu Sarı Saltık’a:”

“Sen kimsin? Hızır mısın yoksa?”

“Hazret-i Türkistan bana ‘Saltık’ adını vermiştir.”

“Ahmet Yesevî...” dedi heyecanla Ertuğrul.

“Sarı Saltık, Ertuğrul’daki fırtınayı hissetmiş sevinçle onun yüzüne bakmaya başlamıştı.”

“Sarı Saltuk ve Ertuğrul tarihin dönüm noktasındaydılar. Sarı Saltuk bunu çok iyi biliyordu ve Ertuğrul’a da hissettirmek istiyordu.”

“Sordu Ertuğrul, Sarı Saltuk’a bütün benliğini saran heyecanla:”

“İstanbul nerededir?”

“İstanbul, sana çok yakındır,” dedi Sarı Saltuk. “Seninle birlikte olanlara her zaman çok yakın olacaktır. Öyle ki, şu anda İstanbul, size benden bile yakındır. Benim adım, hep sizinle olacaktır, İstanbul’da da, daha ötesinde de.”

“Sarı Saltık, tahta kılıcının kabzasını tutarak yürüdü. O zaman fark etti Ertuğrul ki Sarı Saltık bir tahta kılıçla dolaşmaktadır. Buralarda tahta kılıçla dolaşmak, diye geçirdi içinden, olacak iş değil; insanüstü biri olmalıydı bu. Hemen koştu ve seslendi:”

“Dur bekle. Yol göster bize...”

“Sen doğru yoldasın; sakın ola ki kimseye yol sorma,” dedi Sarı Saltık.

“Ya sen nereye gidiyorsun böyle belinde tahta kılıçla? Bizimle ol ki seni koruyalım çelik kılıçlarımızla. Hem de bize yol gösterirsin.”

“Döndü, baktı Sarı Saltık, Ertuğrul’a.”

“Nice nice eren, tahta kılıçları bellerinde Kayı’yla, seninle yürümeye başlamışlardır bile. Ben ötelere gidiyorum, İstanbul’dan da ötelere.”

“Hiç olmazsa bizimle yürü.”

“Benim acelem vardır. Ben daha önce gitmeliyim ki sizin için yollar açayım. Önce Ankara’ya uğrayıp Hacı Bektaş’la görüşeceğim. Sonra İstanbul’a varıp Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus’u bulacağım; ardından da İstanbul’un ötesine geçeceğim. Bütün bu yollar sizi bekleyecektir, böyle bilirsiniz ve yolunuza devam edersiniz.”

“İki yeni isim daha eklenmişti Ertuğrul’un kafasındakilere: Hacı Bektaş ve Ankara.”

Ertuğrul haykırdı:

“Haydin gidiyoruz İstanbul’u hedefleyerek...”

“İki kardeşi onunla alay ettiler ve geri döneceklerini söylediler. Çünkü bu yangın yerinde daha fazla ilerlemekten korkuyorlardı. Öte yandan Ertuğrul’un giderek aklını yitirmekte olduğuna inanıyorlardı. O garip adam, Ertuğrul’u büyüledi, diye düşünüyorlardı.”

“Ertuğrul kendisine inananları yanına alarak, Fırat kıyısından İstanbul’a yürüdü Sarı Saltık’ın ardınca.”

SONUÇ

“Süleyman Şah’ı iki oğlu, Kayı’dan kendilerine katılanları da yanlarına alarak Türkistan’a geri döndüler. Böylece tarihin dönüm noktasında bir an görünüp ebediyen kayboldular. Adları bile düşmedi tarihe.

Süleyman Şah’ın diğer iki oğlu Ertuğrul ve Dündar, Sarı Saltık’ın gösterdiği hedefe yürümek üzere hareket ettiler. Böylece tarihin dönüm noktasında verdikleri kararlar adları tarihe düştü ve tarih, onların adıyla yeniden yeniden yazıldı.

Ertuğrul, yanındakileri alıp Sarı Saltık’ın adımlarınca yürüdü. Önce Pasinler ovasına geldiler. Fakat ne mümkün Moğol zulmüne dayanmak! Moğol, kanlı bir karabasan, eline geçirdiğini boğup atan. Çaresiz yürüyüşe devam ettiler; Ankara, Karacadağ’a ulaştılar. Artık daha ilerisine gitmek mümkün değildi; kar yolları kesmişti. Sarı Saltık’tan öğrendikleri Ankara ve Hacı Bektaş adlarına sığınarak kışı burada geçirmek üzere çadırlarını kurdular.

Ertuğrul ve yanındakiler, baharla birlikte İstanbul’u hedefleyerek tekrar yürüyüşe geçtiler. Geride Ankara ve Hacı Bektaş, ötede İstanbul ve Sarı Saltık... Sonunda gelip Söğüt’e kondular. Daha ileri gidemediler, bu kez Bizans kesmişti yolları. Zaten şu anda Sarı Saltık’ın işaret ettiği noktadaydılar ve İstanbul’a çok yakındılar.

Yıllar yılları izledi: Kayı, büyüdü, devlet oldu; İstanbul'u gözleyerek Sarı Saltık'ın ardınca İstanbul'un ötesine geçip buraları vatan eyledi. Sarı Saltık'ın açtığı bütün yollar İstanbul'a çıkıyordu ama İstanbul'dan başlamıyordu henüz yollar.

1453 yılına gelindiğinde Kayı'nın devleti cihan devleti olmaya yüz tuttu. Ankara ve Hacı Bektaş adları artık Kayı'nın devletiyle özdeşleşmişti. Sultan Mehmet Han, yanına Hacı Bektaş köçekleri Yeniçerileri alıp İstanbul'u fethetti. Artık yollar İstanbul'dan başlayacaktı bundan böyle. Sarı Saltık'ın bellettiği, Ertuğrul'un durup durup sayıkladığı adlar, şimdi İstanbul başta olmak üzere Kayı'yla birlikte "Devlet-i Ebed Müddet"e dönüşmüştü.

Yıl 1473... Fatih Sultan Mehmet Han, oğlu Cem Sultan'ı kendi yerine vekil bırakıp büyük bir orduyla Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan üzerine yürüdü. Artık Kayı'nın devleti, doğudan batıya, batıdan doğuya büyüyen bir cihan devletiydi.

Bir gün Babaeski'ye gelen Cem Sultan'a, Sarı Saltık'ın burada yattığını söylediler. Cem Sultan, bunu öğrenir öğrenmez hemen onun mezarına gitti. Başucunda saygıyla durup "Fatih" okudu. İçinde saygı ve heyecan... Çünkü dedesi Ertuğrul Gazi'ye yol gösteren ve buraları kendilerine vatan olarak hazırlayan bir Alperen'in huzurunda duruyordu.

Cem Sultan, yanında bulunan Ebu'l-Hayr-i Rumi'ye emretti ki, Sarı Saltık'ın menkıbelerini derleyip bir büyük destan meydana getirsin. O da tam 7 yıl gece gündüz çalışıp Saltuk-nâme'yi meydana getirdi ve götürüp Cem Sultan'a takdim etti.

Cem Sultan, Ebu'l-Hayr-i Rumi'nin kendisine uzattığı Saltuk-nâme'yi hemen okumaya başladı. Bu, öyle bir destandı ki, bütün bir insanlık maverasını anlatıyordu kelime kelime, mısra mısra. Cem Sultan, her bir sayfada durup dualar ediyordu Sarı Saltık'a, çünkü Türkistan'dan Anadolu ve Rumeli'ye; Yesi'den İstanbul'a, İstanbul'dan da bütün dünyaya yollar açarak kendilerine yeni yeni hedefler gösteren oydu. Sarı Saltık bir semboldü tarihin bütün sayfalarına düşen ve bir ışıktı Oğuz'un yollarını aydınlatan.

Sarı Saltık ve Hacı Bektaş... Saltuk-nâme ile Bektaşî Velayetnâmeleri, Osmanlı'nın iki temel eseri oldu ve asırlarca ona heyecan verdi, hayat verdi. Tahta

kılıçlı Yesevî dervişleriyle çelik kılıçlı Bektaşî köçekleri birlikte saf tutup savaştılar düşmanla.

Yıl 1993... Ahmet Yesevî yılı... Anadolu, Turan'a bakıyor; Turan Anadolu'ya. Dünya merakla bakıyor Anadolu'ya ve Turan'a. Bundan böyle dünyada tekrar "Türk Yüzyılı" mı başlayacaktır?

Ya Diyar-ı Rum'un ötesi? Sakarya'dan Tuna'ya giden yollar ne halledir?

Şüphe mi, korku mu, sevinç mi? Umut mu, umutsuzluk mu? Dün mü, bugün mü, yarın mı?

Yesi'den Ankara'ya, Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan dünyaya bir açılıp kapanan yollar...

Ahmet Yesevî'nin "Hikmetler"i açılıyor ve bir mısra düşüyor dünyaya:

"Kul Hâce Ahmet neçuk munda orun tutsun

Kul Hâce Ahmet nasıl burada mekân tutsun"

2.3.2. Kahramanlar

Romandaki kahramanları tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2.3.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

2.3.2.1.1. *Timuçin*

Romanın henüz başlarında karşımıza çıkan ilk kahraman Timuçin'dir. Ayrıca Timuçin, romanda tarihsel gerçekliği olan kahramanlar içerisinde ilk rastladığımız kahramandır.

Roman 1210 yılını işaret ederek başlasa da öncelikle Timuçin'in Cengiz olmasından, hanlar hanı olmasından bahsedilir. Bir gün babası ölmüştür ve oymak başsız kalmıştır. Timuçin henüz 12 yaşındadır. Birisinin onun önünde diz çöküp hanımız sensin demesiyle herkesi kendi yanına çağırır Timuçin. Daha sonra Merkitler annesini ve karısını kaçıırırlar. Kendi oymağı Kerayitler ve başka oymaklar

yardım etmeye hazırdır. Timuçin ve etrafındakiler Merkitler'e saldırırlar, Merkitler direnemez, Timuçin'in anasını ve karısını bırakıp kaçarlar.

Tarihsel gerçekliği olan bir kimse hakkında bilgi sahibi olmak için ansiklopedilere başvururuz. Biz de son yılların önemli bir kaynağı olan Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne roman boyunca karşımıza çıkan tarihsel gerçekliği olan kahramanları önce tarihsel olarak tanımak ve anlamak için sonra da roman kurgusunda hangi tarihsel gerçekliklerin yer aldığını ve roman ile tarihimizin örtüşen taraflarını göz önüne sermek için başvuracağız.

“Timuçin on üç yaşında babasını kaybetti. Bunun üzerine babasına tâbi olan kabileler tarafından terkedilerek ailece yalnız bırakıldılar ve sürekli olarak baskılara mâruz kaldılar. Hatta babası ölmeden önce nişanlandığı Börte-Fuçin, Merkitler tarafından esir alındı; Kerayit Hükümdarı Ong Han'a (Tuğrul) hediye olarak takdim edildi. Ong Han, Yesügay Bahadır'ın müttefiki olduğu için Börte-Fuçin'i Timuçin'e geri gönderdi.”⁵⁰

Görüldüğü üzere roman kurgusunda babasını kaybettiğinde on iki yaşında olduğu söylenen Timuçin ansiklopedide on üç yaşında olarak geçer. Roman kurgusunda anası ve karısının Merkitler tarafından kaçırıldığı yazılıdır, bu olay ansiklopedide ise nişanlısının kaçırılması olarak karşımıza çıkar. Net olarak aynı olmasa da Durali Yılmaz'ın kendi tarih bilgisinin ne kadar fazla olduğunu ve tarihsel gerçekliklerden yararlanarak roman kurgusunu oluşturduğunu görebiliyoruz.

“Timuçin, başta Tayciyutlar olmak üzere Merkitler ve diğer bazı kabilelerle mücadele etmiş, bu sayede siyasî, idarî ve askerî tecrübe ve vasıflar kazanmıştır. 1195 yılında çok sayıda kabile Timuçin'e katıldı. 1197'de Merkitler üzerine yürüyerek onları mağlûp etti ve Merkitler'in beyi Tokta-Beki'yi öldürttü.”⁵¹

⁵⁰ Mustafa Kafalı, “Cengiz Han”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Ocak 2018.

⁵¹ a.g.e.

Romanda da Merkitler ile yapılan mücadele ve onların fazla direnememesi yer almaktadır. Timuçin'in çevresinde toplananların arttığını ve gücünün Moğolistan'ı aştığını romanda okuruz.

“Timuçin 1206 yılında, Nayman Tayang Han, Ong Han ve Kutuku-Beki başta olmak üzere bütün bozkır hükümdarlarını hâkimiyeti altında toplamıştı. Onon ırmağı kıyısında aynı yıl yapılan kurultayda dokuz parçalı ak tuğ diktirdi; kurultay sonunda “Cengiz” (cihan hükümdarı, göklerin oğlu, güçlü, mükemmel savaşçı) unvanıyla kağan ilân edildi ve bütün bozkır kavimlerinin en büyük hükümdarı durumuna geldi.”⁵²

Bu bilgiler ise roman kurgusunda Onan Irmağı'nın kenarında dokuz doru atın kuyruğunun özenle ayrılıp dokuz tuğ olarak bir çadırın üzerine dikilmesi şeklinde okuyucu ile buluşur. Timuçin, hanlar hanı Cengiz olarak çadırdan çıkar. Bozkırın bütün oymak temsilcileri Cengiz Han'ı kurultayda Han seçmekle yerinde bir karar verdiklerine inanırlar.

Romana “Yıl 1210... Cengiz ordularının yürüdüğü/yürüyeceği günler.” denilerek başlanmasının sebebi Cengiz Han'ın o yıllarda bir çok yere ordu yollayıp birçok kabile ve milleti yenmiş olmasıdır.

Cengiz Han öldüğünde haleflerine Kore'den Yakındoğu'ya ve Güney Avrupa'ya, Güney Sibiry'a'dan Çinhindi'ne kadar uzanan, silâh kuvvetiyle kazanılmış geniş bir imparatorlukla birlikte teşkilâtın esas ilkelerini de bırakmıştır.

“Ömrünün sonuna kadar bütün kültürlere yabancı kaldı. Devlet teşkilâtında sadece Moğol gelenekleri hâkimdi. Cengiz Han yalnız kendisi ve yakınları için çalışmıştır. İmparatorlukta kurduğu teşkilât ilkel prensiplere dayandığı için ölümünden sonra ancak kırk yıl devam edebilmiştir.”⁵³

“Cengiz Han, kendisine karşı çıkanları, teslim olmamakta direnenleri çocukları, kabileleri ve şehirleriyle birlikte ortadan kaldırırdı. Çağdaşı olan İbnü'l-Esîr, Hz. Âdem'den o zamana kadar insanlığın mâruz kaldığı en büyük felâketin Moğol istilâsı olduğunu söyler ve, “Keşke annem beni doğurmasaydı da tüyler ürpertici zulüm ve katliamları görmeseydim!” der. Cengiz Han'ın orduları istilâ

⁵² a.g.e.

⁵³ a.g.e.

ettikleri İslâm ülkelerinde taş üstünde taş bırakmadılar. Kadın ve çocuklar dahil herkesi vahşice öldürdüler. Moğol askerleri, İslâm kültür ve medeniyetinin en önemli merkezlerini de tahrip ettiler. Camiler ahır olarak kullanıldı. Hârizmşahlar'ın ülkesi baştan başa viraneye çevrildi. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen bu olaylardan bir asır sonra bölgeyi gezen seyyahlar, Moğol istilâ ve tahribatının izlerine rastladıklarını söylerler. Moğollar'ın İslâm kültür ve medeniyet eserlerini tahribe yönelik harekâtı, Cengiz Han'dan sonra Hülâgû ve diğer ahfadı tarafından da devam ettirilmiş, çok sayıda müslüman katledilmiş, cami, medrese ve kütüphaneler yakılıp yıkılmıştır.”⁵⁴

Timuçin'in babası, annesi ve karısı ise romanda Timuçin ile ilgisi olarak kendilerinden söz edilen yan kahramanlardır.

2.3.2.1.2. *Ahmet Yesevî*

Ahmet Yesevî, tarihimizde Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler icra eden ve “pîr-i Türkistan” diye anılan mutasavvıf-şair ve Yeseviyye tarikatının kurucusudur.

Ahmed Yesevî'nin tarihî şahsiyetine dair vesikalar azdır, mevcut olanlar da menkıbelerle karışmış haldedir. Onun “hikmet”lerinden, onunla ilgili tarihî kaynaklardan, menâkıbnâmelerden elde edilecek bilgiler ve çıkarılacak sonuçlar, menkıbevî de olsa, hayatı, şahsiyeti, eseri ve tesiri hakkında bir fikir vermektedir. Biz romandaki tarihsel gerçekliği olan kahramanlar hakkında tarihsel olarak bilgi sahibi olmak için yararlandığımız Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne Ahmet Yesevî için de müracaat edeceğiz.

“Ahmed Yesevî'nin Yesi'de irşada başladığı sıralarda Türkistan'da, Yedisu havalisinde kuvvetli bir İslâmlaşma yanında İslâm ülkelerinin her tarafına yayılan tasavvuf hareketleri de vardır. Medreselerin yanında kurulan tekkeler tasavvuf cereyanının merkezleri durumundaydı. Yine bu yıllarda Mâverâünnehir'i kendi idaresi altında birleştiren Sultan Sencer vefat etmiş (1157), Hârizmşahlar kuvvetli bir İslâm devleti haline gelmeye başlamışlardı. Bu uygun şartlar altında Ahmed Yesevî Taşkent ve Siriderya yöresinde, Seyhun'un ötesindeki bozkırlarda yaşayan göçebe Türkler arasında kuvvetli nüfuz sahibi olmuştu. Etrafında İslâmiyet'e bütün samimiyetiyle bağlı olan yerli halk zümresi ile yarı göçebe köylüler toplanıyordu. İslâmî ilimlere vâkıf olan, Arapça ve Farsça bilen Ahmed Yesevî, çevresinde toplananlara İslâm'ın

⁵⁴ a.g.e.

esaslarını, şeriat hükümlerini, tarikatının âdâb ve erkânını öğretmek gayesiyle sade bir dille ve halk edebiyatından alınma şekillerle hece vezninde manzumeler söylüyor, “hikmet” adı verilen bu manzumeler, ayrıca dervişleri vasıtasıyla en uzak Türk topluluklarına kadar ulaştırılıyordu. Hikmetlerin muhtevası, Ahmed Yesevî'nin hayatı hakkında bazı bilgiler vermektedir. Ancak bunların tarihî hakikatlere ne derece uygun olduğunu tesbit etmek güçtür. Buna rağmen Yesevî'nin şiirlerinde yer alan bu bilgiler hayatına, tahsiline, sülûk*üne, ulaştığı makam ve mertebelere dair bazı açıklamalar getirmesi bakımından oldukça değerlidir.”⁵⁵

Roman içerisinde de söz konusu Ahmet Yesevî'nin hikmetlerine yer verilmiştir.

“Mürşidi Şeyh Yûsuf el-Hemedânî gibi Ahmed Yesevî de Hanefî bir âlimdir. Kuvvetli bir medrese tahsili görmüş, din ilimleri yanında tasavvufu da iyice öğrenmiştir. Bununla beraber devrinin birçok din âlim ve mutasavvıfı gibi belli bir sahada kalmamış, inandıklarını ve öğrendiklerini çevresindeki yerli halka ve göçebe köylülere anlayabilecekleri bir dil ve alıştıkları şekillerle aktarmaya çalışmıştır. Bir mürşid ve ahlâkçı hüviyetiyle onlara şeriat hükümlerini, tasavvuf esaslarını, tarikatının âdâb ve erkânını öğretmeye çalışmak, İslâmiyet'i Türkler'e sevdirmek, Ehl-i sünnet akîdesini yaymak ve yerleştirmek başlıca gayesi olmuştur. Bu öğreticilik vasıfları sebebiyle hikmetleri, bazılarınca lirizmden uzak ve sanat endişesi taşımadan söylenmiş şiirler olarak kabul edilmiştir. İslâm şeriatına ve Hz. Peygamber'in sünnetine sıkı sıkıya bağlı olan Ahmed Yesevî'nin şeriat ile tarikatı kolayca telif etmesi, Yesevîliğin Sünnî Türkler arasında süratle yayılıp yerleşmesinin ve daha sonra ortaya çıkan birçok tarikatlara tesir etmesinin başlıca sebebi olmuştur.”⁵⁶

2.3.2.1.3. *Şeyh İbrahim*

Romanın henüz başlarında iken Ahmet Yesevî'nin babasını kaybetmesine tanık oluruz. “Sayram'ın tanınmış şahsiyetlerinden olan babası, kerametleri ve menkıbeleri ile tanınan ve Hz. Ali soyundan geldiği kabul edilen Şeyh İbrâhim adlı bir zattır.”⁵⁷

⁵⁵Eraslan, a.g.e.

⁵⁶ a.g.e.

⁵⁷ a.g.e.

Görüldüğü üzere romanda geçen Ahmed Yesevî'nin babası tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır. Durali Yılmaz, çoğu roman kahramanlarını oluştururken tarihe başvurur.

2.3.2.1.4. *Gevher Şehnaz*

Romanda ablasının adı Gevher Şehnaz olarak geçer ki tarihimizi incelediğimizde gerçekten de ablasının adının Gevher Şehnaz olduğunu görürüz.

“Şeyh İbrâhim'in Gevher Şehnaz adlı kızından sonra ikinci çocuğu olarak dünyaya gelen Ahmed Yesevî önce annesini, ardından da babasını kaybetti. Kısa bir müddet sonra Gevher Şehnaz, kardeşini de yanına alarak Yesi şehrine gitti ve oraya yerleşti.”⁵⁸

2.3.2.1.5. *Arslan Baba*

“Ahmed Yesevî Yesi'de Arslan Baba'ya intisap ederek ondan feyiz almaya başlar. Yine menkıbeye göre, ashaptan olan Arslan Baba'nın Yesi'ye gelerek Ahmed Yesevî'yi bulması ve Hz. Peygamber'in kendisine teslim ettiği emaneti vermesi, terbiyesi ile meşgul olup onu irşad etmesi, Hz. Peygamber'in mânevî bir işaretine dayanmaktadır. Arslan Baba'nın terbiye ve irşadı ile Ahmed Yesevî kısa zamanda mertebeler aşar, şöhreti etrafa yayılmaya başlar. Fakat aynı yıl veya ertesi yıl içinde Arslan Baba vefat eder.”⁵⁹

Yukarıda yer alan bilgiler TDV İslâm Ansiklopedisi'ndendir. Romanda da Arslan Baba ile Ahmet Yesevî'nin Yesi'de buluşmaları anlatılır. Arslan Baba, tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak romanda yer alır. Selman-ı Farisi, Arslan Baba'nın evine gelir ve kendisinin hırkasına ve asasına sahip çıktığı için ona peygamberin selamını iletir. Selman-ı Farisi, Yesi'ye gelecek olan Ahmet Yesevî'nin peygamber efendimiz tarafından Arslan Baba'ya emanet edildiğini söyler. O sabah Yesi'ye gelir Ahmet Yesevî ve emanetleri Arslan Baba'dan teslim alır.

⁵⁸ a.g.e.

⁵⁹ a.g.e.

2.3.2.1.6. Selman-ı Farisi

Selman-ı Farisi, İslamiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahabedir. Tarihsel gerçekliği olan bir kimse olarak romanda yer alır. Arslan Baba'nın evini ziyaret edişi ve Ahmet Yesevî'nin peygamber tarafından Arslan Baba'ya emanet edilmesini ona iletmesi ile karşımıza çıkar.

2.3.2.1.7. Yusuf Hemadani

Romanda Ahmet Yesevî, Arslan Baba vefat ettikten sonra Yesi'den ayrılır ve ilim tahsil etmek için Buhara'ya gider. Orada Yusuf Hemadani'den ders alır. Yusuf Hemadani tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır.

“Ahmed Yesevî, Arslan Baba'nın vefatından bir müddet sonra zamanın önemli İslâm merkezlerinden biri olan Buhara'ya gider. Bu şehirde devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Şeyh Yûsuf el-Hemedânî'ye intisap ederek onun irşad ve terbiyesi altına girer.”⁶⁰

2.3.2.1.8. Selçuklu Sultanı Sencer

Selçuklu Sultanı Sencer, 1118-1157 yılları arasında hükümdar olmuş son büyük Selçuklu hükümdarıdır.⁶¹ Romanda tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak yer alır.

2.3.2.1.9. Ahmet Yesevî'nin Kızları Gevher Şehnaz ile Gevher Hoşnaz

Ahmed Yesevî'nin Gevher Şehnaz ve Gevher Hoşnaz adlarında iki kızını dünyaya gelmiş, soyu Gevher Şehnaz vasıtasıyla devam etmiştir.⁶² Romanda da iki kızını bu isimlerle yer alır.

⁶⁰ a.g.e.

⁶¹ Abdülkerim Özeydin, “Sencer”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Şubat 2019.

⁶² Eraslan, a.g.e.

2.3.2.1.10. Arslan Baba'nın Oğlu Mansur

Ata

“Rivayete göre, Ahmed Yesevî'nin on iki bini kendi yaşadığı muhitte, doksan dokuz bini de uzak ülkelerde bulunan müridleri ve geleneğe uygun olarak hayatta iken tayin ettiği pek çok halifesi bulunmaktaydı. İlk halifesi Arslan Baba'nın oğlu Mansr Ata idi.”⁶³

Mansur Ata, tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak romanda okuyucunun karşısına çıkar.

2.3.2.1.11. Mansur Ata'nın Oğlu Abdümelik

Ata

Mansr Ata 1197 yılında vefat edince yerine oğlu Abdümelik Ata irşad mevkiine geçer.⁶⁴ Abdümelik Ata da romanda tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır.

2.3.2.1.12. Harizmli Saîd Ata

Ahmet Yesevî'nin ikinci halifesi Hârizmli Saîd Ata'dır⁶⁵ ve romanda tarihsel gerçekliği olan bir diğer kahramandır.

2.3.2.1.13. Süleyman Hakim Ata

“Ahmet Yesevî'nin “nc halifesi, Yesevî tarzındaki hikmetleri ve menkıbeleri ile Türkler arasında büyük bir şöhret ve nüfuz kazanan Süleyman Hakîm Ata'dır. Hakîm Ata Hârizm'de yerleşip irşada başladı, 1186 yılında vefat edince Akkurgan'a defnedildi. Hakîm Ata'nın en meşhur müridi Zengi Ata idi.”⁶⁶

Romanda tarihsel gerçekliği olan bir diğer kahramandır.

⁶³ a.g.e.

⁶⁴ a.g.e.

⁶⁵ a.g.e.

⁶⁶ a.g.e.

2.3.2.1.14. Anadolu Selçuklu Sultanı II.

Gıyasettin Keyhüsrev

Muhtemelen 1221 yılında doğan II. Gıyasettin Keyhusrev I. Alâeddin Keykubad'ın oğludur.

“640 (1242) sonbaharında Anadolu sınırlarına yaklaşan Moğol kumandanı Baycu Noyan, Babaî isyanı dolayısıyla Selçuklular'ın zayıf düşmesini fırsat bilerek kuşattığı Erzurum'u kısa sürede ele geçirip tahrip etti. Sultan Gıyâseddin böylece başlayan Moğol istilâsını durdurabilmek için hazırladığı güçlü bir ordu ile Anadolu içlerine doğru ilerleyen düşmanı Zara ile Suşehri arasındaki Köseadağ'da karşıladıysa da Moğollar'ın Selçuklu öncü kuvvetlerini imha etmesi üzerine ovaya inmekte olan bütün Selçuklu ordusu paniğe kapıldı; bazı kumandanlar safları terkettiği gibi sultan da Tokat istikametine kaçtı. Böylece başsız kalan Selçuklu ordusu dağıldı ve savaşmaksızın ağır bir hezimetle uğradı.”⁶⁷

Romanda Köseadağ Savaşı sırasında II. Gıyasettin Keyhüsrev'in kontrolündeki Anadolu Selçuklu ordusu, Baycu'nun komuta ettiği Moğol ordusunun karşısında büyük bir yenilgiye uğrar. Selçuklu sultanının 1000 kişilik öncü birliği Moğol karargâhına göndermesinin sonucunda geriye çekilen Moğollar bir savaş taktiği uygularlar. 80 bin kişilik Selçuklu ordusu, Moğolların çekildiğini görünce, sevinçle Köseadağ eteklerinden ovaya akarlar. Bunu gören Moğol komutanı Baycu, ordusuna karşı taarruz emri verir. Selçuklu ordusu panik içinde kaçmaya başlar. Selçuklu Sultanı II. Gıyasettin Keyhüsrev de kaçır.

2.3.2.1.15. Moğol Komutanı Baycu

Romanda Moğol Komutanı olan Baycu'nun tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olduğunu şu bilgilerden anlarız.

“640 (1242) sonbaharında Anadolu sınırlarına yaklaşan Moğol kumandanı Baycu Noyan, Babaî isyanı dolayısıyla Selçuklular'ın zayıf düşmesini fırsat bilerek kuşattığı Erzurum'u kısa sürede ele geçirip tahrip etti. Sultan Gıyâseddin böylece başlayan Moğol istilâsını durdurabilmek için hazırladığı güçlü bir ordu

⁶⁷ Ali Sevim, “Keyhusrev II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

ile Anadolu içlerine doğru ilerleyen düşmanı Zara ile Suşehri arasındaki Köseadağ'da karşıladıysa da Moğollar'ın Selçuklu öncü kuvvetlerini imha etmesi üzerine ovaya inmekte olan bütün Selçuklu ordusu paniğe kapıldı; bazı kumandanlar safları terkettiği gibi sultan da Tokat istikametine kaçtı. Böylece başsız kalan Selçuklu ordusu dağıldı ve savaşmaksızın ağır bir hezimete uğradı. Bu kolay zaferden sonra Baycu Noyan Sivas'a girdi ve şehri üç gün süreyle yağma ettirdi.”⁶⁸

2.3.2.1.16. Şerif Hızır Ata (Sarı Saltık)

Romanda İstanbul'un ötesine yol açması için Ahmet Yesevî tarafından seçilen isimdir. Oğuz'un yollarını aydınlatan bir ışık olur.

2.3.2.1.17. II. İzzettin Keykavus

Romanda Köseadağ bozgunundan sonra bir daha devletini toparlayamayan ve genç yaşta ölen II. Gıyasettin Keyhüsrev'in oğludur. II. İzzettin Keykavus, Anadolu'yu yeniden ayağa kaldıracağı sırada Moğol komutanı Baycu, tekrar saldırıya geçmiş ve ülkeyi ikinci kez yakıp yıkmıştır. İzzettin Keykavus da Bizans'a sığınmıştır. Bu kahraman da tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır.

Muhtemelen 633'te (1235) doğmuştur ve II. Gıyâseddin Keyhusrev'in büyük oğludur.⁶⁹

“Türkmenler'e dayanarak Moğollar'ı Anadolu'dan çıkarmak için mücadele eden Sultan İzzeddin Keykâvus kuvvetli bir şahsiyet değildi. Savaş meydanında bulunmaktan hoşlanmadığı gibi meseleleri siyasî olarak halletmeyi de bilmiyordu.”⁷⁰

2.3.2.1.18. Hülagu

Hülagu'nun da romandaki tarihsel gerçekliği olan kahramanlardan biri olduğunu TDV İslâm Ansiklopedisi'ndeki şu satırlardan anlarız:

⁶⁸ a.g.e.

⁶⁹ Faruk Sümer, “Keykâvus II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

⁷⁰ a.g.e.

“Anadolu 1243 Köseadağ Savaşı ile Moğol hâkimiyeti altına girmişti. Hülâgû'nun gelmesinden sonra buradaki Moğol baskısı daha da arttı. Hülâgû 1258 yılında Anadolu'yu, merkezi Konya ve Tokat olmak üzere II. İzzeddin Keykâvus ile IV. Rükneddin Kılıcarıslan arasında taksim etti ve her iki sultanla ayrı ayrı antlaşmalar yaparak Anadolu'nun İlhanlı Devleti'ne ödediği vergiyi iki katına çıkardı.”⁷¹

2.3.2.1.19. II. Süleyman Şah

Romanda Sarı Saltık, Fırat kenarına vardığında Türkistan'dan gelen fakat nereye gideceklerini bilmeyen insanlarla karşılaşır. Bu kimseler Oğuz'un Kayı boyundandır. Ne varki ırmak Süleyman Şah'larını yutmuştur.

Süleyman Şah'ın tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olduğunu ise şu satırlardan anlarız:

“Anadolu Selçuklu Devleti, II. Süleyman Şah döneminde siyasî birliğine kavuşmuş, ülkede istikrar sağlanmıştır. Süleyman Şah kuvvetli bir şahsiyete ve keskin bir zekâyâ sahipti. Saltanatı elde etmek için sabretmeyi ve fırsatları iyi değerlendirmeyi bilmiştir. Âlimlere, şairlere ve halka büyük ihsanlarda bulunur, adaletli davranma hususunda gayret gösterir, zayıfların, mazlumların haklarını gözetirdi. Herkes onun âdil olduğuna inanır ve ona güvenirdi. Zalimlere karşı sert ve acımasızdı.”⁷²

2.3.2.1.20. II. Süleyman Şah'ın Oğulları

Ertuğrul ve Dündar

Sarı Saltık'ın Oğuz'un Kayı boyuna Bizans'ı hedef göstermesine akılları yatan isimlerdir. Onlar gösterilen hedefe doğru yürürler. Tarihin dönüm noktasında verdikleri kararlar adları tarihe düşer. Ertuğrul ve yanındakiler sonunda gelip Söğüt'e konarlar. Bahsi geçen isim Ertuğrul tarihimizdeki Ertuğrul Gazi'dir; yani Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in babasıdır.⁷³

⁷¹Abdülkadir Yuvalı, “Hülâgû”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

⁷²Selim Kaya, “Süleyman Şah II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

⁷³Fahameddin Başar, “Ertuğrul Gazi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

2.3.2.1.21. Fatih Sultan Mehmet

Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet, Hacı Bektaş köçekleri yeniçerileriyle İstanbul'u fethetmesi ile romanda yer alır. Elbette tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak romanda yer alır.

2.3.2.1.22. Cem Sultan

Cem Sultan, Fatih Sultan Mehmet'in oğludur ve babası onu yerine vekil bırakıp Akkoyunlu hükümdarının üzerine yürümüştür. Babası gibi Cem Sultan da tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır.

2.3.2.1.23. Uzun Hasan

Uzun Hasan, 1473 yılında Fatih Sultan Mehmet Akkoyunlu üzerine gittiğinde Akkoyunlu hükümdarı olan isim olarak karşımıza çıkar.

2.3.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

Durali Yılmaz'ın bu eserinde tarihsel gerçekliği olmayan bir kahraman bulunmamaktadır ve bu durum dikkate değerdir.

2.3.3. Mekânlar

2.3.3.1. Burhan-Kaldun Dağı

Romanda Cengiz Han, çocukluğunda bu dağın tepelerine tırmanır, uzaklara bakar. Hep burada kalmak ister: Merkitler'in saldırısı sırasında bu dağa sığınarak kurtulur.

2.3.3.2. Onan Irmağı

Onan Irmağı, Rusya ile Moğolistan arasında 818 km. uzunluğuna ve 94.010 kilometrekare alana yayılmış bir nehirdir.

Romanda adı zikredilen birçok ırmaktan bir tanesi Onan Irmağı'dır ve Burhan Kaldun Dağı'nın kucağına dökülür. Bu ırmağın kenarında atlar kurban edilerek, kımızlar içilerek, dokuz doru atın kuyruğu ayrılıp dokuz tuğ olarak bir çadırın

üzerine dikilerek Timuçin, Cengiz seçilir. Onan Irmağı'nın yanındaki kurultay üyeleri hep bir ağızdan "Cengiz, ışık Tanrısı, Göklerin Çocuğu..." diye bağırlar. Büyük kurultayın üyeleri onu han ilan etmekle insanlığı kurtardıklarına inanırlar. Özetle Timuçin bu ırmağın kenarındaki bir çadırda Cengiz Han olur.

2.3.3.3. Sayram

Ahmet Yesevî "Batı Türkistan'daki Çimkent şehrinin doğusunda bulunan ve Tarım ırmağına dökülen Şâhyâr nehrinin küçük bir kolu olan Karasu üzerindeki Sayram kasabasında doğdu. İspîcâb (İsficâb) veya Akşehir adıyla da anılan Sayram kasabası eskiden beri önemli bir yerleşme merkeziydi."⁷⁴

Roman içerisinde de Ahmet Yesevî'nin yaşadığı yer Sayram olarak geçmektedir.

2.3.3.4. Tarım Irmağı

Tarım Irmağı, Sayram'da yer alır ki romanda Tarım Irmağı'nın Sayram'ın dili olduğu yazılıdır. Zaman zaman babası Şeyh İbrahim ile birlikte bu ırmağın kıyısında gezinirler. Ahmet Yesevî sık sık burada zaman geçirir. Babasını kaybettikten sonra Tarım Irmağı, en iyi sırdaşı olur. Ahmet Yesevî her fırsatta ona koşar, saatlerce onun mavi aynasında gökleri seyreder.

2.3.3.5. Turan

Turan, Türklerin Orta Asya'daki en eski yurtlarına İranlıların verdiği addır.

2.3.3.6. Ak Türbe

Roman kurgusunda Sayramlılar Ahmet Yesevî'nin babası Şeyh İbrahim'in mezarı üzerine bir türbe yaparlar. Kısa sürede burası sadece Sayramlıların değil, bütün çevrenin ziyaret yeri olur. Öyle ki insanlar buraya dua etmeye değil, Şeyh İbrahim'in ruhundan yardım dilenmek için gelmeye başlarlar. İsteklerini Allah'tan isterler fakat aracı olarak Şeyh İbrahim'i seçerler. Türbenin içine bir sanduka

⁷⁴ Eraslan, a.g.e.

konmuş ve üzerinde âyetler yazılı bir yeşil örtü örtünmüştür. Sandukanın başucunda ise büyükçe bir tesbih asılıdır.

Ak Türbe, zaman içerisinde aynı zamanda dilek evi olur. Bu durum Ahmet Yesevî'yi üzer. Ablası ile birlikte Ak Türbe'ye ziyarete geldiklerinde türbenin bütün yörenin ziyaret yeri olduğunu görürler, fakat içeride kimse yoktur. Ayrıca türbenin çevresine dilek taşları sıralanmıştır.

2.3.3.7. Yesi

Ahmet Yesevî, babası vefat ettikten sonra ablası Gevher Şehnaz ile birlikte Yesi'ye gider. Romanda Ahmet Yesevî, Yesi'ye geldiği zaman Arslan Baba ona emanetleri verir ve Yesevî'nin mürşidi olur. Tarihimize baktığımızda ise Yesi ve Ahmet Yesevî ile ilgili çeşitli menkıbeler vardır.

“Tahsiline Yesi’de başlayan Ahmed Yesevî, küçük yaşına rağmen birtakım tecellilere mazhar olması, beklenmeyen fevkalâdelikler göstermesi ile çevresinin dikkatini çekmiştir. (...) . Yine menkıbeye göre, aşıktan olan Arslan Baba’nın Yesi’ye gelerek Ahmed Yesevî’yi bulması ve Hz. Peygamber’in kendisine teslim ettiği emaneti vermesi, terbiyesi ile meşgul olup onu irşad etmesi, Hz. Peygamber’in mânevî bir işaretine dayanmaktadır.”⁷⁵

2.3.3.8. Buhara

Romanda Ahmet Yesevî, Arslan Baba vefat ettikten sonra Yesi’den ayrılır ve ilim tahsil etmek için Buhara’ya gider. Orada Yusuf Hemadani’den ders alır. Bu durum TDV İslâm Ansiklopedisi’nde Ahmet Yesevî maddesinde geçer.

“Ahmed Yesevî, Arslan Baba’nın vefatından bir müddet sonra zamanın önemli İslâm merkezlerinden biri olan Buhara’ya gider. Bu şehirde devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Şeyh Yûsuf el-Hemedânî’ye intisap ederek onun irşad ve terbiyesi altına girer.”⁷⁶

⁷⁵ a.g.e.

⁷⁶ a.g.e.

2.3.3.9. Zerefşan Irmağı

Romanda Ahmet Yesevî, Buhara'ya geldiğinde Sayram'da iken Tarım Irmağı'nı ziyaret ettiği gibi bu defa Zerefşan Irmağı'nın kıyısına gitmek, kendisiyle başbaşa kalarak, suların mavi aynasında tabiatı ve gökleri seyretmek ister ama bir türlü oraya gidemez.

2.3.3.10. Arslan Baba'nın Evi

Ahmet Yesevî, Buhara'dan Yesi'ye döndüğü vakit önce Arslan Baba'nın mezarını ziyaret eder ve sonra onun yaşamış olduğu eve gider. Bu evde ziyaret etmiştir Selman-ı Farisi Arslan Baba'yı. Burasının Yesi'nin en kutsal mahalli olduğunu söyleyip o andan itibaren burasının dergâhları olduğunu açıklar. Bu dergâh herkese açıktır.

2.3.3.11. Çilehane

Ahmet Yesevî, altmış üç yaşına gelip dayandığında, Allah Resulü bu dünyayı altmış üç yaşında terk ettiği için daha fazla yeryüzünde yaşamak istemez. Dergâhın yanı başında bir çilehâne yaptırır. Dört yanı toprak bu hücreye çekilir. TDV İslâm Ansiklopedisi'nde Ahmet Yesevî maddesinde onun çilehaneye kapanışı yer alır.

“Ahmed Yesevî altmış üç yaşına geldiğinde geleneğe uyarak tekkesinin avlusunda müridlerine bir çilehane hazırlatır, vefatına kadar burada ibadet ve riyâzetle meşgul olur. Çilehanede ne kadar kaldığı belli değildir, fakat ölünceye kadar buradan çıkmadığı ve hücrede vefat ettiği muhakkaktır. Doğum tarihi bilinmediğinden kaç yıl yaşadığı hususunda da kesin bir şey söylemek mümkün değildir.” Tüm bu tarihsel gerçeklikler roman kurgusu içerisinde bir bütünlük içerisinde verilir.

2.3.3.12. Söğüt

Osmanlı Devleti'nin ilk kurulduğu yer olarak bilinen, bugün Bilecik'e bağlı ilçe merkezidir.⁷⁷

Romanda Ertuğrul ve yanındakiler İstanbul'a yaklaşıp Söğüt'e konmuşlardır.

2.3.3.13. Babaeski

Romanda Cem Sultan bir gün Babaeski'ye gelir ve ona Sarı Saltık'ın burada yattığı söylenir. Bunu öğrenen Cem Sultan hemen mezarına gider. Dedesi Ertuğrul'a yol gösteren ve buraları kendilerine vatan olarak hazırlayan bu Alperen'e fatiha okur.

2.4.HACI BEKTAŞ VELİ

2.4.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

GİRİŞ

“Moğol istilasının başlamasıyla birlikte binlerce insan, Moğol ordusundan kaçarak kitleler halinde Anadolu'ya doğru göçe başladı 1240 yılına gelindiğinde, çoğunluğunu yarı şaman, yarı Müslüman Türkmenlerin oluşturduğu bu insanlar Anadolu'ya yığılmışlardı.”

“Sultan Alaaddin'in ölümünden sonra Selçuklu tahtına çıkan onun oğlu Gıyasettin'in sergilediği kötü yönetim, Anadolu'daki dirlik düzenliğin giderek bozulmasına neden oluyordu. Vergilerle bunalan Anadolu halkları giderek yoksullaşyordu. Moğol istilasının tetiklediği göç dalgasıyla gelenlerin de geçim arayışları buna eklenince, huzursuzluk doruğa ulaştı.”

“Öte yandan Anadolu halklarının, tarih öncesinden beri birikerek ve gelişerek gelen kültürlerinin, yeni gelenlerin kendi yörelerinden getirdikleri kültürlerle iç içe geçmesi de yepyeni bir oluşumun sancılarını ortaya çıkarıyordu. Bu da yeni bir doğumun sıkıntılarına neden oluyordu. İşte bu karmaşada Selçuklu sarayı, kulaklarını

⁷⁷ İlhan Şahin, “Söğüt”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Şubat 2019.

tıkayıp gözlerini kapatarak, kendi dünyasında yaşamayı yeğledi ve bu değişimi bir türlü kavrayamadı. Gıyasettin ve yandaşları, eğlence ve sefahat alemlerinde yüzüyorlardı. Anadolu insanıyla Selçuklu sarayının bağı giderek kopuyordu.”

“Bu karmaşa ve yoksulluk ortamında, bir umut ışığı aramaya yönelen Anadolu halkları; Baba İlyas, Baba İshak, Hacı Bektaş gibi bu yeni oluşumun ve göç dalgasının öne çıkardığı insanlara koştular. Anadolu insanı, yerlisiyle, göçeriyle; Hıristiyanıyla, Müslümanıyla, şamanıyla, putperestiyle onların önderliğinde, kendi kaderini yeniden çizmek istedi. İnançlar ve ırklar üstü birer ‘eren’ olarak görülen bu insanlardan Baba İlyas 34, Baba İshak 30, Hacı Bektaş 30, Hacı Bektaş’ın kardeşi Menteş 29 yaşındaydı. Sonunda kavimler kapısı Anadolu’da, en önemli dönüm noktalarından birine daha gelindi ve ünlü Babalılar isyanı patlak verdi.”

“Bu roman, Baba İlyas, Hacı Bektaş, Baba İshak ve Menteş’in gözüyle, bizzat kendi ağızlarından, yalnız Anadolu’nun değil, insanlığın da bir kırılma noktası sayılabilecek bu dönüm noktasını anlatır.”

BİRİNCİ BÖLÜM

BABA İLYAS

Dergahımız, bir taş temel üzerine konulmuş kerpiç duvarlarla çevrili. Horasan Dağlarının birinin yamacındayız. Biz buraya Dergah Dağı diyoruz, bizden öncekiler de öyle derlermiş. “Yıllar yıllar önce bir eren gelip burada küçük bir kulübe yapmış. Bazılarına göre, varlıklı biriymiş, yanına her uğrayana yardımda bulunurmuş. Bazılarına göreyse ilim irfan sahibi biriymiş; insanlar ondan bir şeyler öğrenirler, aynı zamanda da dertlerini söyleyip derman bulurlarmış. Bunun üzerine çevrede zamanla yerleşim birimleri oluşmuş. Şimdi ise kocaman bir dergah ve çevrede sayısız köyler, obalar var. Köylerin bazıları neredeyse kentleşmek üzere. Hepimizin bildiği ise, çevredekilerin bu dergahı kutsal saymaları ve ona bu gözle bakmaları. İlginç olan burada ne o kişinin ne de tanınmış bir şeyhin mezarının olmaması. Buranın kutsallığı, bizzat kendinden kaynaklanıyor; başka yerlerdeki gibi yatırlardan değil.” Buradaki dervişlerin çoğunluğu uzaklardan gelmişlerdir. Çevredeki insanlar her ne kadar bize saygıyla bakıyorlarsa da, kendileri buraya pek bağlanmak istemezler. Ama çoğu buradaki sohbetlere katılırlar. Dergahın yiyecek ve giyecek

gereksinimlerini yüksünmeden karşılarlar. Dergah çevredeki yoksullara kol kanat gerer.

“Dergahımızın şeyhi, Dede Garkın... Burada ilk yer tutan erenin soyundan geldiği söyleniyor ama kendisi bugüne dek bu konuda bir şey söylemiş değil.” “Ama onun olağanüstülükleri olduğunu biliyoruz ve gözlemliyoruz. Onun öğleden önce ve yatsıdan sonra iki sohbet saati vardır. Bu hıdrellez kuşluğunda Dede Garkın’ın konuşma saati girdi. Herkes gibi ben de dergahın sohbet odasına koştum ve her zamanki gibi, Dede Garkın’ın tam karşısında yerimi aldım. Nedense kafam, kaç kişi olduğumuza takıldı. Bir 80 sayısı takılmıştı belleğime ve bunun doğru olup olmadığını öğrenmek istercesine çevreme bakmaya can atıyordum ama Dede Garkın karşımda konuşmakta. Onun durumumu anlamasından çekiniyorum. Bana olan sevgi ve güveni zedelenirse, diye yüreğim titriyor.”

‘İlyas’ım...’

“Dede Garkın’ın sesi bu. Elimde olmadan gözlerimi kaldırıyorum; Dede Garkın’ın gülüm gözlerini karşımda buluyorum. (...) Bütün benliğimi toparlayıp dalıp gitmişim ki, Dede Garkın’ın sözleri, içimdeki kayalara çarparak yankılandı ve ben, toparlanıp kendime geldim.”

“Kemmiyet yani sayı hiçbir anlam içermez; sen keyfiyete yani içinde bulunduğun duruma bakmalısın!”

“Dede Garkın, içimden geçenleri okuyordu; kalbimle duygularımı birleştiriyordu. Ne var ki, içimin dağınıklığı o topladıkça dağılıyordu.”

“Gözlerime bak İlyas!” dedi Dede Garkın.

“Elimde olmadan gözlerimi kaldırdım ve yüzüne baktım. O an, bu yüzü ilk görüyormuşum duygusuna kapıldım. Oysa dünyada en iyi tanıdığım yüz buydu, en çok içine baktığım gözler bunlardı. Dede Garkın benim için her şeydi. Ben ancak onu tanıdıktan sonra konuşmasını ve bakmasını öğrendim, dahası kendimi tanıdım. Üstüme sanki bir karabasan çökmüştü; kendimi tanıdıktan sonra kendime yabancılaşmak... Hele Dede Garkın’a yabancılaşmak! Şaşkınlık içinde kıvranıırken yine kurtarıcı Dede Garkın oldu.”

“Ayna, sen de bak! Bağdan, Osman siz de bakın!”

“Saydığı adlar, benim en yakınlarımdı. Ne var ki şu ana kadar ne onların ayırındaydım, ne de kendimin... Ama Mihman? Onu niçin söylememişti? Bunun yanıtını alabilir miyim diye daha bir tutkuyla baktım Dede Garkın’ın gözlerine: Masmavi iki denizdi karşımda açılan.”

“Denizler ve gökler iç içe; daha da güzelleşen bir mavilik... Tam da bu mavilikle bütünleşmek üzereydim ki Dede Garkın’ı gördüm; çoğalarak ilerliyordu denizlerle göklerin arasında. Bir an ne yapacağımı bilemeyerek bocaladım. Ayaklarımın altında deniz, başımın üzerinde gökler; koşuyor, koşuyordum. Ayaklarım suya değmiyor, alınma mavi serinlik dokunmuyordu. Dede Garkınların çeşitli yönlere dağılması üzerine, durdum. Ben şimdi hangi Dede Garkın’ın ardınca gidecektim? Yeniden baktım ötelere: şahinler ve güvercinler! Dede Garkınlar neredeler? Bu şahinler, bu güvercinler de nereden çıktı? Derken kartallar göründü ve şahinlerle güvercinler darmadağın oldu. Üstelik mavi aydınlık yok olmuştu ve ben karanlıklarda kalakalmıştım. Olduğum yere büzülüverdim. Kartallar, pençelerini çıkarmışlar, yırtıcı gagalarını açmışlar, üzerime geliyorlar! Pençeleri ve gagaları, başıma ha değdi ha değecek!”

Baba İlyas’ın Dede Garkın’ın gözlerine baktığında gördükleri Durali Yılmaz’ın romanlarında kullandığı fantastik anlatımın bir ürünüdür.

“İlyas! İlyasım, nedir bu halin?”

“Bu ses, içime bir güven dolduruyor ve büzüldüğüm yerden umutla bakıyorum. Dede Garkın’ın tam karşısında oturmaktayım ve her şey yerli yerinde. Bir büyük karabasandan kurtulmanın sevinciyle gözlerinin ta içine bakıyorum ve yine önüme açılan az önceki iki mavi deniz... Bu kez dalgalar geliyor üstüme büyük bir gürültüyle köpük köpük...”

“İlyas! Artık sakinleş...”

“Dede Garkın’ın sesiyle dalgalar çekilip gidiyor. Bir daha dağılmamak üzere toparlanıyorum Dede Garkın’ın önünde. Yaşadıklarım uzak bir hayal olup yitip gidiyor.”

Baba İlyas'ın bu defa dalgaların üzerine geldiğini görmesi ve dalgalar çekildikten sonra yaşadıklarının bir hayal olduğunu söylemesi de fantastik anlatımın sürdüğünü göstermektedir.

“Dede Garkın, içten, yumuşak ve güven veren bir sesle anlatıyor:”

“Moğol günlerdir Horosan'ı çiğnemektedir. Bundan böyle bu ülkenin belinin doğrulması zordur. Şimdi ise gözünü Anadolu'ya dikmiştir. Cengiz ve komutanları bilirler ki, önemli olan Anadolu'dur. Anadolu, Güneşin doğduğu ülkeyi, burayı ele geçiren, güneşin aydınlattığı bütün ülkeleri de ele geçirmiş olur. Güneşin doğduğu ülke, insanlığın beşiğidir. Şimdilik burada Ulu Alaaddin vardır hükümdar olarak. Ama bu hükümdara bir şey olursa Selçuklu sendeler, Anadolu birliği dağılır. Moğol da gider buraya kolaylıkla el koyar. O zaman da insanlığın felaketi başlar...”

Romanda söz edilen Sultan Alaaddin'in gerçekte Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat olduğunu söylemeliyiz. Durali Yılmaz'ın bu romanı da tarihsel gerçekliklerden hareket edilerek yazılmış bir tarihi romandır.

“Dede Garkın bir süre daldı. Bize işaret etmeye çalıştığı Anadolu'ya bakıyor gibiydi. Artık bütünüyle kendimi toparlamış, Dede Garkın'da yeniden dirilmiştim.”

“Evet, Anadolu, insanlığın beşiğidir. Güneşin aydınlattığı dünyanın merkezidir. Hemen oraya gitmeliyiz. Kentler, obalar, yaylaklar, kışlaklar çevresinde mekan tutmalıyız. İnsanlar, bizim kuracağımız tekkelerde umutsuzluklardan, korkulardan ve bütün kötülüklerden arınalar da, sevgiyle, iyilikle dolalar. Hıristiyan, Müslüman, Musevi; Türkmen, Rum , Ermeni, Yahudi... diyeceğim o ki, bütün bir Anadolu halkı, bizim dergahımızın umutsuzluk dergahı olmadığını anlamalıdır. Güneşin doğduğu ülke, hepimizin kaderidir ve alınyazımızdır. Alın yazımızı kimsenin çiğnemesine izin vermemeliyiz. Alın yazısı çiğnenen insan hangi hayatı yaşayabilir ki? Ben yıllar önce Ahmet Yesevi'den işaret almıştım. Onun ilk işaretiyle gelip buraya kapıldım ve sizlerle bir bütün oldum. Şimdi onun daha önemli olan işaretini size veriyorum. Diyorum ki; Anadolu'yu kutsal belleyiniz, tıpkı alınlarımız gibi. Alınlarımız ki, orda alın yazınız parlamaktadır. Anadolu ki, orada insanlığın alın yazısı ışıkmaktadır. Şimdi bu ışığa hep birlikte yürüyelim ki, insanlığın yarınları bu ışıkla aydınlansın...”

Dede Garkın yeniden söze başladı:

“Biz, inancımızı sürekli yeniler, umudumuzu sürekli artırırsak, Anadolu’yla bütünleşiriz. Öylesine bütünleşiriz ki, her köşesinde bir taş olur bekleriz, bir ulu ağaç olur bekleriz, bir kutsal yatır olur bekleriz ve biz o büyük denizde boğuluruz da, dağlar bizim adımızla anılır, geçitler bizim adımızla... Her dinden ve her ırktan insan, kıyamete dek bizim ziyaretimize gelir; bizimle bütünleşir, bu toprakla bütünleşir.”

“Şunu da bilin ve unutmayın ki, orası dört yol ağzıdır. Bunun içindir ki, insanlık var olalıdan beri oradan geçmektedir herkes. İnsanlığın ikinci atası Nuh Peygamber bile tufandan gemisiyle kaçarak, oradaki bir yüce dağa sığınmıştır. Bu dağdan dünyaya yeniden inmiştir. Evet canlarım! Güneşin doğduğu ülkede mekan tutan dünyada mekan tutmuş olur; tıpkı Babamız Nuh Peygamber gibi.”

“Dede Garkın, bütün bunları, benim gözlerimin içine bakarak söylüyordu. Ben onun gözlerinin mavi aydınlığında yürüyordum. Burası, Anadolu’ydu, Güneşin doğduğu ülkeydi. Tam da insanlığın alinyazısını çözmek üzereydim ki, Dede Garkın’ın sesiyle uyandım:”

“İlyas! Güneşin doğduğu ülkenin en güzel yerinde dur.”

Olduğum yerde kalakaldım. Dede Garkın ekledi:

“Ayna, seninle olsun...”

Dede Garkın tekrar söze girdi:

“Belki Osman ve Bağdan da size katılırlar. Evet evet onlar da sizinle olurlar ve siz dört kişi, dört yön olursunuz; böylece Güneş’in doğduğu ülkeyi dört yönden tutan dört Güneş Ülkesi adamı...”

“Ayna, Osman ve Bağdan’la yan yana oturduğumuzu gördüm. Ya Mihman? Heyecanla çevreme bakınıyordum ki tam bu sırada kapı açıldı ve içeriye biri girdi.”

“Birinin girdiğini biliyordum ama dönüp bakamıyordum.”

“Sultanımız Ulu Alaaddin’in selamı var...” dedi adam oldukça sakin ve kendinden emin.

“Gelenin kim olduğu anlaşılmıştı. Tahminim doğruydu, Selçuklu Sultanı Alaaddin’in adamlarındandı. Beni asıl şaşırtansa Dede Garkın, Anadolu’dan söz ederken oradan hemen haber gelmesiydi.”

Dede Garkın’ın cevabını bekliyordum ki konuşmaya başladı:

“Sultanımızın selamı başımız ve gözümüz üstünedir.”

“Sultanımız, sizi Konya’ya davet eder,” dedi adam.

“Beni, ta can evimden vuran bu sözler oldu Dede Garkın’ın cevabını beklemeden bir ayrılık ateşi alevlendi yüreğimde. “Sultanımızın davetine uymamak elbette olmaz; bu bir çağrı değil, lütuftur bize...”

“Dede Garkın’ın bu sözleriyle beynimden vurulmuşçasına kalakaldım. Bu sırada Dede Garkın’ın işaretiyle adam onun yanı başına oturdu. Bugüne dek, hiç kimseye verilmemiş bir ayrıcalıktı bu. Dede Garkın, her birimizin üzerinde bakışlarını gezdiriyor ve her birimizi ilk ve son kez görüyormüşçasına bakıyordu.”

“Ferman geldi Anadolu Sultanı’ndan, dakika geciktirilemez,” dedi Dede Garkın. Dede Garkın devam etti:

“Ulu Sultan Alaaddin, bizi Konya’ya davet eder. Ben bu çağrıya bütün benliğimle katılıyorum.”

“Konya’ya! Oradan da...”

“Dede Garkın’ın bu sözleriyle birlikte şahinler, güvercinler uçuştular: Dede Garkın’ı hem şahinlerle, hem de güvercinlerle gördüm ve kekeledim:”

“Şeyhim... Siz!”

Mavi gözlerini bana çevirdi:

“Amasya bir şirin beldedir İlyas... Onun içinden akan Yeşilırmak, tıpkı Dicle ve Fırat gibi bir ulu, bir temiz sudur. Üstelik bu, yalnızca Anadolu’nun bağrından çıkmakla kalmaz, bütün Anadolu’yu dolaşır. Yüzyıllardır da dolaşmakta ve insanlığı sulamaktadır.”

“Amasya ve Yeşilırmak: Bu iki kelime sarmıştı bütün benliğimi, Bunlar, Güneşin doğduğu ülkenin varlık nedenleri miydi? Benim varlık nedenim, şu andan

itibaren Güneşin doğduğu ülkeye ulaşmaktı ve bu açıkça belliydi, çünkü Dede Garkın'ın ifadesiydi.”

Dede Garkın elini kaldırıp öteleri gösterdi ve ekledi:

“Kayseri, Kırşehir, Konya ve Amasya...”

“Dede Garkın bu kelimeleri öylesine art arda sıralamıştı ki; sözünü ettiği 4 kent değil bütün bir dünyaydı sanki. Dede Garkın, bu evrende yollar açıyordu her biri Güneşin doğduğu ülkeye varan. O, durmadan yollar açıyor ve biz durmadan çoğalarak bu yolları dolduruyorduk. Konya, Sultan Alaaddin'in kentiydi ve Dede Garkın oraya çağırılıyordu; Sultan'ın elçisi geldiğinde öğrenmişim bunu. Amasya ve Yeşilirmak benimdi; Dede Garkın'ın ifadesiydi bu.”

Diyor ki Dede Garkın:

“Amasya bir şirin beldedir İlyas! Bu şirin belde, kıyamete dek seninle olacaktır ve sen hep onu kucaklayacaksın. Orada, bir kuşluk saatinde, Osman, Ayna ve Bağdan da seninle olacaklardır.” Biraz düşündükten sonra ekliyor: “Mihman da belki... Yıllar yılı Yeşilirmak sana su verecektir, yüzyıllardır tüm insanlığa verdiği gibi. Bütün nimetler seninle olacaktır ve insanlar bu nimetlerden yararlanmak için sana koşacaklardır.”

“Bir hüznün yaladı yüzünü ve kekeledi.”

“O kuşluk saatinde... Kan ve ölüm!”

“Bunları söyledi ve derin bir nefes aldı; içinde düğümlenip duran bir acıyı fırlatıp atmışçasına rahatlamıştı. Ben soran gözlerle ona bakıyordum ve daha birkaç kelime bekliyordum o kuşluk saatindeki kan ve ölümün anlamını çözebilmek için. Ama onun konuşmak istemediği belliydi. Vücudumda yavaştan bir ürperti gezindi ve kalbim çarpmaya başladı. Kan ve ölüm kelimeleri önümde akan bir ırmaktı.”

“İlyas, şu an, dergahtaki kuşluk vaktiyle Amasya'daki kuşluk vakti arasında kördüğüm olmuştur. Sevgili şeyhim Dede Garkın! Lütfeyle çöz bu kördüğümü yoksa İlyas boğulmak üzeredir.”

“Baktım ki Dede Garkın, ayağa kalkmış, odasına doğru gidiyor. Sultan Alaaddin'in adamı da yanında! Bense oturduğum yerde kalakalmışım; ne bir kelime,

ne de bir hareket... Kımıldayamıyorum: Kan ve ölüm... Ölü müyüm, diri mi? Kördüğüm gittikçe sıkışıyordu; ben donup kalmıştım, zaman donup kalmıştı. Dede Garkın yürüyordu ardına bakmadan. Benimle birlikte bütün canlar da donup kalmışlardı yerlerinde: Ne bir ses, ne bir nefes... Kuşluk vakti, kan ve ölüm: Bir bitmeyen ölüm sessizliği... Güneş ülkesinden, Güneşin doğduğu ülkeye uzayıp giden yollar. İlyas, bu yollarda düşe kalka ilerliyor mu, ne? Yerinden ne zaman kalkabilirdi ki?"

"Öğle saatinde, Dede Garkın, Sultan Alaaddin'in adamını yolcu ediyordu. Herkes avludaydı ve bu uğurlamaya katılıyordu. Avlu kapısından çıktığımızda neredeyse bir orduyla karşılaştık. Birçok silahlı insan ve yük yük yiyecek, giyecek... Adamın işaretiyle çuvallar avluya taşınmaya başladı. Sultan bize, yıllarca yetecek kadar yiyecek ve giyecek göndermişti. Bu arada Sultan'ın adamı, Dede Garkın'la vedalaştı ve kendisine de bir simli para altın kesesi uzattı."

"Sultan Alaaddin'in adamlarını uğurladıktan sonra Dede Garkın çok yavaş adımlarla dergahın avlusunda yürümeye başladı. Az sonra durdu. Ben hemen yanımdaydım. Elindeki simli keseyi kaldırdı. Sanki onun yeni farkına varıyormuş gibiydi. Öte yandan ağırlığını ölçer gibiydi. Bana baktı, gülümsedi. Hiç beklemediğim bir anda keseyi bana uzattı:"

"Al bunu İlyas! Birazını kendin al, çünkü sana gerekecektir. Seninle olacak diğer arkadaşlarını da hesaba al. Kalanını da dervişlere dağıt. İstersen götür benim postumun üzerine koy; isteyen dilediği kadar alsın. Ama dediğim gibi önce sen alacağın kadar al."

"Bana uzatılan bir kese altın karşısında donakalmıştım. Keseyi aldım ama bütün hareketlerim irademin dışındaydı. Dervişlerin bazıları elimde tuttuğum altın kesesine bakarken, bazıları Dede Garkın'ın çevresindeki halkayı sıklaştırıyordu. Böylece bir kısmı altına yönelirken, bir kısmı, Dede Garkın'ından ayrılmamak için olağanüstü çabadaydı. Bense sağ elimde altın kesesini tutarken, öteki elimle de Dede Garkın'ın eteğine yapışmak istiyordum; çünkü o bizi bırakıp gidecekti. Onsuz bir hayatı hiç düşünmemiştim. Dünyanın bütün serveti benim olsa ne önemi olurdu

bunun? Bu dünyanın bana verdiği Dede Garkın'dan uzak olduktan sonra hayatın ne anlamı olurdu? Herhangi bir yaratık gibi yaşayıp gitmek, yaşamak mıdır?"

"Bütün benliğimle Dede Garkın'a odaklanmışım ve onunla bütünleşiyordum gibi. İnanıyordum onun bu öğle saatinde bize çok önemli şeyler söyleyeceğine; kördüğüm olmuş benlikleri çözeceğine, kararan kalpleri mavi aydınlıkla kurtaracağına... Derken dudakları kımıldadı. Ama şu altın kesesi de nereden düşmüştü aramıza? O bilinmezler dünyasından derlediği kelimeler, bir bir düşmeye başladı ve altın kesesi bütün ağırlığını yitirdi."

"Canlarım!" dedi Dede Garkın. "Ben bugüne kadar bir mekan tutmadım, çünkü böyle işaret olunmuştu. Bunun nedenini şimdi daha iyi kavriyorum ve anlıyorum. İleride beni ve sizi bekleyen bir aydınlık görüyorum. Karanlıklardan çıkarak bu aydınlığa koşan insanlar görüyorum."

"Sizler benim işaret ettiğim güzergahlar üzere gidesiniz."

Dede Garkın tane tane anlatmaya başladı:

"Gönlünüzün istediği, kalbinizin ısındığı yere mekan tutunuz. Mekan tuttuğunuz yer neresi olursa olsun, halka kol kanat geriniz. Mümin, kafir asla ayırmayınız. Biliniz ki gerçekte inkar yoktur; herkes Tanrısını aramaktadır ve sonunda bulmaktadır, an azından bulduğunu sanmakta ve ona inanmaktadır. Kimisi onu, kendinde bulur, kimisi sevdiğinde bulur, kimisi doğada bulur ama mutlaka bulur. Bilin ki, yaratılmışlar, yaratandan işarettir. Aslında görünen ne varsa yaratıcıdan bir yansımadır da onları, bizim zihnimiz farklılaştırmaktadır. Hepimiz Tanrının ışığıyla görüyoruz ve bu ışıkla gören sadece sevgi ve güzellik görür. İçinde de sürekli bir merhamet duygusu kabarır."

"Dede Garkın'ın her bir kelimesi önüme yemyeşil bir ülke seriyordu ve burası Güneşin doğduğu ülkeydi. Karşımdaki mavi gözler, bu ülkenin ırmaklarıydı, denizleriydi. İşte Yeşilirmak, önümde serin serin akıp gidiyordu. İşte Amasya Dağı, ulu çamlarını üzerime uzatıyordu."

"Yeşilirmak!" diye mırıldandım.

“Dede Garkın, bu kez belki de beni duymadı ama Yeşilirmak kıyısınca yürümeye başladı. Onun ardınca bakakaldım. Dede Garkın, odasının kapısından girerken, Yeşilirmak da dönüp Amasya’ya doğru aktı ve yok olup gitti. Elimde altın kesesi, avlunun ortasında dikilip kalmıştım. Başımı çevirip çevremdekilere bakamıyordum. Belki onların gözleri benim elimdeki kesede idi. Bense bir an önce ondan kurtulmak istiyordum.”

“Dede Garkın, bu kez belki de beni duymadı ama Yeşilirmak kıyısınca yürümeye başladı. Onun ardınca bakakaldım. Dede Garkın, odasının kapısından girerken, Yeşilirmak da dönüp Amasya’ya doğru aktı ve yok olup gitti.”⁷⁸

Sözkonusu bu satırlarda fantastik anlatım görülmektedir.

“Dede Garkın’ın dileğini yerine getirmiş olmak için Selçuklu Sultanı’nın gönderdiği altınlardan, elimi keseye sokarak, parmaklarımın ucuyla birkaçını aldım. Keseyi de götürüp Dede Garkın’ın postunun kıyısına, açığa koydum. İlginçtir ki postun kıyısındaki keseye kimse el sürmedi. Herkeste bir kaygı ve üzüntü vardı. Ben sanıyordum ki, altınlar o gün bitecektir.”

“Aradan ne kadar zaman geçti kestiremiyorum. Bildiğim tek şey, Sultan Alaaddin’in adamını uğurladıktan ve bir süre avluda ayaküstü bizimle sohbet ettikten sonra odasına çekilen Dede Garkın’dan bundan sonra tek bir kelime duymadığımdı. Doğal olarak, bir daha postuna da oturmamıştı.”

“Baktım ki, Dede Garkın giderken hepimiz avludayız. Birkaç kelime duyabiliriz umuduyla o yürürken çevresinde ilerliyoruz ama sadece bize gülümsüyor ve yürümesini sürdürüyor. O, avludan çıktığında nedense ben ve diğer canlar, kapı önünde kalakalıyoruz.”

“Dede Garkın’ın küçüle küçüle ufukta yittiğini anımsıyorum. Şimdi biliyorum ki, Dede Garkın’la aramıza dağlar girdi, ovalar girdi, ırmaklar girdi, obalar ve belki de şehirler girdi. Anadolu, uzayıp gidiyordu Konya’ya, Amasya’ya,

⁷⁸ Durali Yılmaz, **Hacı Bektaş Veli**, İstanbul, Ataç Yayınları, Eylül 2015, s. 22.

Kayseri'ye, Kırşehir'e... Dede Garkın Konya'ya ilerliyor, Konya Dede Garkın'a doğru emekliyordu. Ya ben, ya Amasya? Hangimiz hangimize yaklaşıyordu?"

"Açık ve seçik görüyordum ki, Dede Garkın Anadolu'nun tam ortasındaydı. Buradan dört bir yöne ve bütün dünyaya yürüyordu. Ben de onun ardınca yürüyordum yorulmaksızın ve her dem yeniden doğarak... Günler günleri kovalıyor, yıllar yılları ve hıdrellez saatleri bir bir geçiyordu. Kuşluk saatleri, kan ve ölümlere bulaşmadan tükeniyordu."

"Sonunda Dede Garkın'a yetişme umudunu yitirerek, durdum ve bir ulu çama tutundum. Ulu çamin altından aşağılara baktım Amasya ve Yeşilirmak'ı görme heyecanıyla. Bir de ne göreyim: Dergahın avlu kapısına yapışmış, öylece durmaktayım! Zaman mı geçip gitti, ben mi dalıp gittim? Şaşırarak çevreme bakıyorum, insanlar sessizce dergahın avlusuna girmekteler. O an kendimi yapayalnız hissettim. Bundan böyle burada Dede Garkın yoktu ve hiçbir zaman da olmayacaktı..."

Baba İlyas'ın aslında ilerlememiş olması ve hala dergahın avlusunda duruyor olması da bir fantastik anlatımdır.

"Dede Garkın'la son konuştuğumuz noktaya, avlunun tam ortasına gelip durdum. İçimdeki duygu, onun odasından her an çıkabileceğini söylüyordu. Bu nedenle bakışlarımı oradan ayıramıyordum. İçimdeki ses de beni sürekli orya çağırıyordu. Yanı başımda bir nefes duydum. Heyecan ve ürpertinin yanı sıra biraz da umutla baktım nefesin geldiği yana. Ayna'ydı; hemen yanı başımda duran Dede Garkın'ın benimle olacağını söylediği Ayna'ydı."

"Soluma baktım; Bağdan, omuzu omzumda... Az sonra Osman görüldü, ardından da Mihman. Bu can dostlarım bilirim ki hep yanımdalardı da ben görememiştim. Elbet Dede Garkın'ı da bulacaktım. İçimdeki çağrıya uyarak, Dede Garkın'ın bizimle sohbet ettiği dergahın o en büyük odasına yöneldim. Bütün dervişlerin ardımca geldiklerinin farkındaydım. Ama ben kendim için yürüyordum ve sadece içimdeki çağrıya uyuyor; kalbimin sesini dinliyordum."

"Her zamanki gibi gidip Dede Garkın'ın postunun karşısına diz çöktüm. Dede Garkın az sonra gelecek ve sohbete başlayacaktı, inanıyordum buna. Herkes yerli

yerindeydi. Tek eksik Dede Garkın'dı. Yüreğimde filizlenen özlem ağacının bir dalı Dede Garkın'a uzarken, bir dalı Amasya'ya uzanıyordu. Amasya'dan Konya'ya bakıyor ve Dede Garkın'ı görüyordum. O, Anadolu'nun eşiğinde durmuş, beni çağırıyordu. Hemen kalkıp gitmeye davrandım ve ayağa kalktım da. Bu sırada önümde serilen ve yolumu kesen ak postla karşılaştım. Onu çiğneyip geçemezdim. Tekrar yerime oturdum. Bütün bakışların üzerimde olduğunu hissediyordum.”

“Dede Garkın'ın halifesi sensin Baba İlyas!”

“İrkildim ve beynimden vurulmuşçasına sarsıldım. Kulaklarıma inanamıyordum: Adımın başına “baba” kelimesi eklenmişti. Heyecanla karşıma baktım; ak post yerli yerindeydi ve bomboştı. Bana ses oradan gelmiş gibi geliyordu.”

“Post seni çağırır. Haydi otur oraya!”

“Ayna'yı hemen sağ omuzumda hissettim: Oydu bana bunları söyleyen. Duyulur duyulmaz bir şekilde mırıldandım:”

“Ayna, sen... Ayna Dede!..”

“Bu kez bütün bakışların ona yöneldiğini fark ettim. Anlaşıyor ki ona “dede” demem herkesi şaşırtmıştı; en azından onun bana “baba” demesi kadar. O, bana bir makam sunmak isterken, ben ona Dede Garkın'dan bir işaret vermek istemişim.”

“Bir tereddüt geçirdim. Acaba Dede Garkın'ın postu boş kalmaz mıydı?”

Benim yaşadığım bu tereddüdü anlayan Ayna;

“Gelenek budur Baba İlyas... Önce post doldurulacak, sonra verilen görevler düşünülecektir.”

Ayna Dede ısrarcıydı:

“Bak işte post seni çağırıyor. Üstelik Dede Garkın giderken, altın kesesini sana vererek işaretini vermiş oldu.”

“Çaresiz boyun eğdim çünkü Ayna Dede dergahtakilerin tümü adına konuştuğunu belli ediyordu.”

“Peki.” Dedim. “Gelenek bozulmamalı...”

“Yerde miyim, gökte miyim kestirmeden yürüdüm posta ve Dede Garkın’ın yerine Baba İlyas olarak oturdum. Karşımda saf saf duran canlara baktım. Dede Garkın günündeki düzen hiç bozulmamıştı; herkes yerli yerindeydi. Bundan böyle zaman dönüyordu; Dedeler dönemi kapanıyor, Babalar dönemi başlıyordu. İçim ürperiyordu. Dergahın bütün köşelerinde, bütün canların gözlerinde Dede Garkın’dan kalmış bir mavi ışık arıyordum ama sadece karaltı görüyordum. Karaltının yüreğime düşmesinden korkarak hemen söze başladım:”

“Kardeşlerim, canlarım! İşte arzunuzu yerine getirdim. Şu an, görüyorsunuz ki yüce şeyhimiz Dede Garkın’ın postunda oturuyorum. Dergahımızın yeniden can bulduğunu görüyorum ve geleceğin aydınlığını da gözlerinizden okuyorum. Ben bu posttan kalkar kalkmaz Dede Garkın’ın gösterdiği yolu izleyerek Amasya’ya, Yeşilirmak’a yürüyeceğim. Ayna Dede, Osman ve Bağdan da benimle olacaklardır ve belki Mihman da bize bir zamanda ve mekanda katılacaktır. Çünkü böyle buyrulduğunu hepimiz biliyorsunuz. Sizler de işareti daha önce aldınız. Dilediğiniz yollardan yürüyerek, gönlünüzün ısındığı yerlerde mekan tutunuz. Unutmayın ki, Dede Garkın, varacağınız bütün eşiklerde bizlere doğru mekanı işaret edecektir.”

“Kim bilir, Güneş’in doğduğu ülkenin şirin bir beldesinde yeniden buluşuruz da Dede Garkın’dan bir kez daha yol iz sorarız.”

“O sırada postun kıyısında duran altın kesesini gördüm; el sürülmemiş gibiydi.”

“Bu keseden, yola çıkacak olanlarınız, yolluklarını alsınlar. Korkmayın, Sultan Alaaddin’in altınıdır bunlar, eksilmez artar. Güneşin doğduğu ülkede tekrar buluşuruz,” dedim.

“İçimde bir boşluk ardından özlem. Bir süre yutkundum ve ekledim: “Bana öyle geliyor ki, Aziz Şeyhimiz Dede Garkın, bu dergahın sonuna işaret etmiştir. Dahası bize Güneşin doğduğu ülkeyi dergah olarak göstermiştir.”

“Yol hazırlıklarımı yapmak üzere posttan kalktım ve yürüdüm. Tıpkı Dede Garkın’ın yaptığı gibi, doğruca odama çekilecektim ve buradan ayrılma saatine kadar da kimseyle konuşmayacaktım.”

“Dede Garkın’ın dergahımızdan ayrıldığı saatte avluya yürüdüm. Vakit tamamdı. Bugün, bu saatte yola çıkacağımı, Ayna Dede, Osman, Bağdan ve Mihman’dan başka kimse bilmiyordu. Diğer canların beni oyalamasından çekiniyordum. Bu nedenle birlikte olacağım can dostlarıma da tembihlemiştim ki durumdan kimseyi haberdar etmeyeler.”

“Avluda ne Ayna Dede vardı, ne Osman, ne Bağdan, ne de Mihman... Avlu kapısını açıp dışarı çıktığımda rahat bir nefes aldım. Şu andan itibaren beni oyalayacak hiçbir şey yoktu ortalıkta. Dede Garkın’ın gittiği yöne, onun tavrıyla kendimden emin bir şekilde yürümeye başladım. Dede Garkın’ın benimle olacaklarını söylediği can dostlarımı da merak etmiyordum ve biliyordum ki onlar sonunda benimle olacaklardır bir kuşlukta... Şimdilik o kuşluğu hatırlamak istemiyordum. Güneşin doğduğu ülkenin bir yerinde Dede Garkın’la karşılaşacağımdan emindim ve bu inançla daha bir heyecanla yürüyordum.”

“Vakit ikinci sularıydı. Bir tepenin eteğinde, bir pınar başında durdum. Yanıma yiyecek almamıştım, nasıl olsa Dede Garkın’ın isteği üzerine kuşağıma çıkınladığım birkaç altın vardı. Bu bakımdan ne zaman ve nerede istersem dilediğimi alabilirdim.”

“Çeşmeden birkaç yudum su içmiş, biraz nefeslenmek üzere oradaki ağacın altına oturmuştum ki, Ayna Dede, Osman ve Bağdan soluk soluğa geldiler.”

“Neden bizi beklemedin?” dedi Ayna Dede.

“Dede Garkın’ın ayrıldığı saat, dedim ya...”

“Ama bugün olduğunu söylemedin ki... Dün posta otur, bugün kimseye haber vermeden ayrıl!” dedi Ayna Dede.

“Ayna Dedem!” Buluştuk sonunda. Gerisi pek de önemli değil. Posta gelince; üzülme, boş kalmaz. Bütün canlar Dede Garkın’ın halifesi değil mi?” dedim.

“Mihman yok!” diye kekeledim.

“Dergahta bekliyor,” dedi Ayna Dede. “Dede Garkın’dan haber ulaşır ulaşmaz ayrılacak.”

“Dede Garkın’ın adımları ardınca gitmek, haber beklemekten öndedir,” dedim.

“Post,” dedi Bağdan “Ona emanet edildi bir süreliğine.”

“Kim tarafından ve ne kadar süre diye soracak gibi oldum ama vazgeçtim. Merakımı belli etmemek için konuştum.”

“Keşke biriniz onunla kalsaydı!”

“Bizim hemen sana katılmamızı o istedi,” dedi Osman. “Bu konuda çok ısrarcı oldu ve dedi ki: Dede Garkın’ın işaret ettiği gibi Amasya’da buluşuruz...”

“Kuşluk saati, kan ve ölüm...” diye mırıldandım.

“Fakat dostlarım beni duymadılar, bu da beni rahatlattı. Ayna Dede söze girdi.”

“Dede Garkın, her birimizin Anadolu’da mekan tutmasını buyurdu. Ondan haber alır almaz yalnız Mihman değil, bütün canlar yola çıkacaklar. Bizim yerimiz belirlendiği için acele ettik, hem de seni yalnız bırakmayalım diye.”

“Tamam.” dedim, “şimdi hatırladım; Dede Garkın biraz tereddütten sonra Mihman’ın bize katılacağını söylemişti. Onu bizden şimdilik ayıran bu tereddüt olmalı...”

“Bu sırada Ayna Dede çıkını açtı. Yiyecek bir şeyler çıkarıp önümüze sıralamaya başladı. Onun önümüze koyduklarını yemeye başladık. O zaman farkına vardım ki acıkmışım. İnsan ne de olsa bu sıradan gereksinimlerden kurtulamıyor.”

“Ne zaman varırız Anadolu’ya?” dedi Bağdan.

“Gün doğarken, Güneşin doğduğu ülkede.”

“Ayna Dede, sözlerime bir anlam verememiş gibi yüzüme bakıyordu.”

“Gün doğarken, Güneşin doğduğu ülkenin eşğinde Dede Garkın’la birlikte ötelere yürümek,” dedim.

“Baktım ki Ayna Dede artakalanları toplayarak, tekrar çıkını koymakta. Bunun üzerine ayağa kalktım ve yürüyüşü başlatmak üzere ve kararlı adımlarla aşağıdaki yola yürüdüm. Yürümek istediğim aslında önüme düşen engebeli ve

dolambaçlı hayatımda. İşte şimdi gerçek yolculuğumuz başlamıştı Güneşin doğduğu ülkede, Dede Garkın'ın bize işaret ettiği yere.”

“Yürürken bir taraftan da düşünüyordum, giderken Dede Garkın'ın elinde ne vardı diye. Belli belirsiz hatırlar gibiyim; kılıca benzeyen bir asa, daha doğrusu değnek ve bir de küçük azık torbası... Torbasında, ekmek, tuz ve su olmalıydı. Kılıç benzeri değnek asaların hikayesini hep duyardım. Özellikle uzak diyarlara gidenler hep böyle asalar taşırlarmış ellerinde. Bunlar, kiminin elinde sıradan bir değnek olurken, kiminin elinde keskin bir kılıca dönüşebilirmiş... Bu söylenceler hep Musa Peygamber'in asasını çağırıyordu. Zaten asa taşımak da yola gidenlere ondan miras kalmış. Dede Garkın gibi gerçek erenlerin elindeki asa, Musa'nın elindeki asadan farksızmış: Zamana ve mekâna göre şekillenirmiş. Bazen çomak olur, bazen kılıç, bazen mızrak, bazen de binek...”

“Bütün bunlar da nereden aklıma düştü? Elimde bir asa yok ki bu tür şeyler düşünmeye hakkım olabilsin. Tam da bu anda Ayna Dede, bir değnek tutuşturuyor elime. O zaman fark ediyorum hepsinin birer değneği olduğunu. Azık torbaları da sırtlarında...”

“Dağlar, ovalar, obalar geçiyorduk. Her ayak bastığımız yerde Dede Garkın'dan bir iz arıyorduk. Rehber bendim. Ben konakladığımda konaklıyorlar, yürüdüğümde yürüyorlardı. Geceleri hep dağ eteklerinde kalıyorduk.”

“Günler süren bir yolculuktan sonra, dört yanı dümdüz ovalarla çevrili bir dağın eteğine geldik. Tam gün doğarken bu dağın bağrında ayağa kalktım ve haykırdım:”

“İşte aradığımız eşik burası! Dede Garkın'ın ayak seslerini duyar gibiyim...”

Dağın eteğine doğru tırmanan bir kent görüyorum:

“İşte bize bir büyük kent!” diyorum.

“Burası, Güneşin doğduğu ülkenin en büyük kentlerinden biri olmalı.” diyor Bağdan.

“Bakın orada bir çoban var.” diyor Ayna Dede, “izin verirseniz gidip ona sorayım.”

“Böylece Güneşin doğduğu ülkenin neresinde olduğumuzu da öğreniriz.”
diyorum.

“Ayna Dede, hızlı adımlarla çobanın bulunduğu yere ilerliyor.”

“Güneşin doğduğu ülkenin birçok eşığı olmalı,” diyorum.

“Ama Dede Garkın hangi eşikte?” diye mırıldanıyorum.

“Derken Ayna Dede ile çoban yanımıza geliyorlar.”

“Burası Erciyes Dağı’yıymış,” diyor Ayna Dede. “Güneşin doğduğu ülkenin en büyük dağlarından biriymiş. İşte böyle ülkenin tam orta yerinde tek başına dikiliyormuş.”

“Güneşin doğduğu ülkenin eşığı Ararat Dağı diyorlardı Güneş ülkesinde,”
diyormuş Ayna Dede.

Bir kez daha tekrarlıyorum:

“Güneşin doğduğu ülkenin birçok eşığı olmalı ama Dede Garkın hangi eşikte?”

Sessizliği çoban bozuyor:

“Ararat Dağı’nı ben de duymuştum. Onun otunu yiyen hayvanların sütü bol,
eti lezzetli olurmuş ama Erciyes de öyledir.”

“Şu aşağıdaki şehrin adı nedir?” diyorum çobana, söylediklerini duymamış
gibi davranarak.

“Kayseri.” Diyor çoban. “Sizler gezginci derviş olmalısınız.” diye de ekliyor.

“Konya’yı bilir misin?”

“Ta şurası Konya.” diye elindeki çomakla işaret ediyor.

Heyecanım artıyor. Anlıyorum ki Dede Garkın’ın çok yakınıdayız.

“Ya Amasya?”

“Çoban, yine aynı yönü işaret ediyor. İçim içime sığmıyor. Konya ve
Amasya’ya bu kadar yaklaşmak beni oldukça heyecanlandırıyor.”

“Ayna Dede!” diyorum sevinçten haykırarak, “Güneşin doğduğu ülkenin en kutsal eşiğinde duruyoruz.”

“İçimdeki ses, burada bir gece daha geçirmemizi söylüyor. Burada bir ardıç ağacının dibinde bir gece daha kalacağız.”

“İkinci sularında çoban bize süt, yoğurt ve ekme getiriyor. Demek ki obası yakında. Ben de ona bir altın uzatıyorum. Çoban şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor:”

“Bu çok para. Neredeyse sürümün yarısı değerinde...”

“Al,” diyorum. “Biz sana en kutsal eşikte rastladık ve sen de bize bundan çok daha değerli bilgiler verdin.”

“Güneş doğarken ardıç ağacının altından çıkıyorum. Burası Güneşin doğduğu ülkenin en kutsal eşiği; Dede Garkın’la karşılaşacağım yer ancak burası olabilirdi. Gerçekten de ağacın altından çıkar çıkmaz Dede Garkın’ı karşımda buluyorum ve o an mavi gözlerinin ışığıyla aydınlanan Erciyes’ten Konya’ya, Amasya’ya bakıyorum.”

“Beklediğimden çabuk geldin Baba İlyas!” diyor Dede Garkın.

Evet, bana “Baba İlyas” diyor. Oysa hep “İlyas’ım” derdi. Bir kez daha bakıyorum karşımdakine; o, açık seçik görüyorum ki Dede Garkın!

“Sen hemen Amasya’ya ulaşmalısın. Buralarda oyalanmasan iyi olur,” diye ekliyor.

“Ayna Dede ile Şeyh Osman, Konya’ya gelecekler. Bağdan Hacı, Mekke’nin yolunu tutsun.”

“Ne diyeceğimi bilemiyorum; Ayna’ya “Dede” dediğimi nereden biliyordu Dede Garkın? Osman’a “Şeyh”, Bağdan’a “Hacı” dedi. Heyecanla fırlıyorum elini öpmek, boynuna sarılmak için. İşte yeniden karşılaşmıştık. Bir daha bırakmam eteğini. O an başıma bir şey çarpıyor, sersemliyorum. Bir de ne göreyim: Ardıç ağacının altındayım ve başıma çarpan bir dal ağaçtan!”

Bu noktada Baba İlyas’ın Dede Garkın’ı görmesi ve onun kendisi ile konuşması romanın içerisinde fantastik anlatım oluşturan sahnelerdir.

“Ayna Dede, Bağdan Hacı, Şeyh Osman!” diye haykırıyorum. Onlar benim sesime uyanarak bakıyorlar.

“Dede Garkın, şeyhimiz Dede Garkın’ı gördüm!” diye kekeliyorum. “Dedi ki, Şeyh Osman’la Ayna Dede Konya’ya gidecekler, Bağdan Hacı da Mekke’ye...”

“Sana Baba, bana Dede, Osman’a Şeyh, Bağdan’a da Hacı dedi demek ha?” diyor Ayna Dede.

“Aynen öyle!” diyorum, “kulaklarımla duydum,” diyorum.

“Ayna Dede yüzüme baktı; gözlerinde bir hüznü vardı:”

“Demek ki” dedi, burada ayrılıyorz!”

“Dede Garkın söyledi” diyorum üstüne basa basa.

“Senin de dediğin gibi,” diyor Ayna Dede, “Dede Garkın bir kez daha yolumuzu aydınlattı.”

“Böylece Güneşin doğduğu ülkenin bu en kutsal eşiğinde gün doğarken ayrılıyorz.”

“Güneş’le birlikte, çobanın işaret ettiği Amasya tarafına yürüyorum. Şeyh Osman, Ayna Dede ve Bağdan Hacı da kendilerine işaret edilen yönlere ilerliyorlar.”

HACI BEKTAŞ

“Tatlı bir bahar ikindisiydi. Medresenin avlusunda oturmuş, yer yer ipeksi bulutlarla süslü gökyüzüne bakıyordum. İçimde anlayamadığım, nereden kaynaklandığını da kestiremediğim bir özlem duygusu vardı.”

“Tam dalmıştım ki, kulağımın dibinde adımın söylenmesiyle bir düştün uyanırcasına sıçradım. Baktım ki, hemen başucumda sevgili hocam Lokman Perende duruyor. Özlem ve yalnızlığın yerine, o an bir heyecan yürüdü yüreğime. Ayağa kalkıp karşısında saygıyla durdum.”

“Hacı Bektaş.” dedi. “Menteş’i de al, bana gel!”

“Benim cevabımı beklemeden yürüyüp gitti odasına doğru.”

“Lokman Perende, bana “Hacı” unvanını bir yıl önce vermişti. Hacdan döndüğü günkü ilk görüşmemizde, bana “Hacı Bektaş” demişti. O gün bugündür yalnız hocam değil, herkes beni “Hacı Bektaş” diye çağırmaya başladı. Bunun nedenini bir türlü kendisine soramadım ama bu unvanı, hacı olmamama rağmen, Lokman Perende’nin ağzından çıkar çıkmaz benimsedim.”

“Daha sonra durumu arkadaşlarımdan öğrendim. Lokman Perende, Kabe’yi tavaf ederek hac törenini yerine getirdikten sonra Arafat’a çıkıp vakfeye durmuş. Yanındakilere: “Bugün Arefe günüdür. Şimdi bizim evde bişi pişiriyorlardır.” demiş. Bir süre sonra bana benzeyen bir delikanlı, elinde bişi tepsisiyle gelmiş; önce Lokman Perende’ye sonra da yanındakilere tepsideki bişilerden ikram etmiş. Bu olay kendisini çok duygulandırmış. Hac dönüşü, hanımına, arefe günü bişi pişirip pişirmediğini sormuş. O da, o gün bolca bişi pişirdiğini, hatta Bektaş’ı çağırıp bir koca tepsi de medreseye gönderdiğini ve talebelere dağıttırıldığını söylemiş. Bunun üzerine Lokman Perende gülmüş: “Senin bişiler ta Arafat’a kadar geldi,” demiş. Hanımının şaşırıldığını görünce açıklamak zorunda kalmış: “Bizim Bektaş donunda bir delikanlı, senin bişilerin Bektaş tarafından dağıtıldığı sırada bize de getirip ikram etti. Delikanlının adını soramadım ama aynen bizim Bektaş’ın kendisiydi. Belki de kendisidir.” Bunun üzerine hanımı: “Bektaş, şimdi hacı mı yani?” deyivermiş. Lokman Perende de gülerek: “Bu, bizim Hacı Bektaş...” deyivermiş.”

“Menteş’i avluda göremeyince, birlikte kaldığımız odaya yöneldim. Özlem duygusunun yerini merak ve heyecan almıştı: Acaba Lokman Perende ne diyecekti?”

“Amma da dalgınsın! Nereye böyle?”

“Baktım, Mentüş kolumdan çekiyor. O kadar da bakmıştım oysa ki, nasıl görememiştim onu? Üstelik onu arıyordum!”

“Ben de seni bakıyordum...” diye kekeledim. “Hocamız Lokman Perende bizi çağırıyor da...”

“Önemli bir şey mi söyleyecek dersin,” dedi Mentüş.

“Bilmiyorum,” dedim. Sesimin titrediğini fark ettiğim için başka da bir şey söylemedim.

“Sonunda Lokman Perende’nin kapısını çalıp içeri girdik. Lokman Perende, rahlesindeki kağıda bir şeyler yazıyordu. Bize bakmadan:”

“Hemen bitiyor, geçip oturun” dedi.

“Karşısına diz çöktük ve işini bitirmesini beklemeye başladık. Bir süre sonra rahlesini kaldırıp yan tarafına koydu. Sonra da boşluğa bakmaya başladı. Hocamızın yüzünde giderek belirginleşen bir endişe vardı. Bize bir türlü söyleyemediği haber, nasıl bir haber olmalıydı? Yoksa bir başka dünyaya daldı da, bizim varlığımızı mı unuttu? Çünkü o “Perende” idi. Yani sürekli başka dünyalara kanat açan... O an, bana verdiği “Hacı” lakabını, hemen ardından da hocasının ona verdiği “Perende” lakabını düşündüm.”

“Hocası, Lokman Perende’ye “perende” lakabını tıpkı onun bana verdiği ‘Hacı’ lakabı gibi, bir medrese öğrencisiyken vermiş. Nedeni de şu: Manalar alemine o kadar meraklıymış ki, her fırsatta hocasına o dünya ile ilgili sorular sorarmış. Melekleri, cinleri ve bütün görünmezleri sürekli sorduğu gibi, ruhlar dünyasına da çok meraklıymış. Ona göre, dinlerin ilk işi bu ruh meselesini açıklığa kavuşturmak ve bu konuda insanların merakını gidermek olmalıymış. Bu açıklığa kavuşmadan, insan anlaşılabilir ve hep bilinmez kalırmış. Sonunda hocası, ona Lokman Perende demiş, Demek istemiş ki, git gönlünce o merak ettiğin alemlere dolaş uçarak... O günden sonra herkes onu “Lokman Perende” diye çağırmış. Sanırım ben de ömrümün sonuna kadar “Hacı Bektaş” diye çağrılacağım.”

“Lokman Perende, lakabına uygun olarak, bizim varlığımızı unutmuş, bizim göremediğimiz bir dünyaya bakıyordu sanki. Onun bu bakışı uzadıkça, benim de heyecanım ve merakım giderek ürpertiye ve korkuya dönüşmekteydi. Çünkü yüz çizgileri sürekli değişiyor, öyle ki yüzündeki renk değişimi bile açıkça izlenebiliyordu.”

“Aradan gerçekte ne kadar zaman geçti bilemiyorum ama bana göre çok uzun bir süreydi, Lokman Perende o sabit noktadan gözlerini ayırmaksızın konuşmaya başladı:”

“Hacı Bektaş... Menteş... Canım evlatlarım!”

“Onun bu sözleri ve hele sesinde gizlenen yakınma ve hüznün, yüreğimi sarstı. Onu hiç böyle konuşurken görmemiştim. Bir hoca gibi değil de, çocuklarını önemli bir tehlikeden kurtarmaya çalışan bir baba gibiydi. Aynı şekilde sürdürdü sözünü:”

“Nişabur yakında harabeye dönecek!”

“Ben bin bir tereddüt ve soruyla kıvranırken o devam etti:”

“Genç Timuçin büyüdü, Cengiz oldu. Dahası, o şimdi Işık Tanrısı... Cengiz yani Işık Tanrısı, şimdi Güneş ülkesine, Horosan’a doğru yürüyor.”

“Lokman Perende benim hiç beklemediğim ve hayal bile edemediğim bir tehlikeden söz ediyordu. Hepimiz bu ateşin içindeydik. Korkuyla Lokman Perende’nin baktığı noktaya baktım bir şey görebilir miyim diye...Boşluk ve karanlıktan başka ne görebilirdi “Perende” olmayanlar?”

“Güneş ülkesi, Işık Tanrısı’na yenik düşecek ve baştan sona harap olacaktır,” dedi Lokman Perende. Gözleri hep aynı noktada.”

“Onun baktığı noktaya bakarak, Nişabur’u içinde doğup büyüdüğüm bu güzel kenti düşündüm. Onun bir harabeye dönüşmesine gönlüm asla razı olamazdı. Daha bir dikkatle baktım Lokman Perende’nin baktığı noktaya: Sadece boşluk... Boşluk yoktu ki gerçekte; bizim göremediklerimiz vardı. Göremediklerimiz, gelecekti... Perende olanlar içinse gelecek olamazdı, bizim için söz konusu olan zaman onlar için değildi. Çünkü zaman aslında görece bir şeydi. Nitekim işte bana da, hiç hacca falan gitmeden “Hacı” demişti Lokman Perende. Ben farkında değildim belki ama ona göre çoktan hacı olmuşum ve hatta dermiş ki: “Gerçek hacı ben değilim, Bektaş’tır. Demek ki onun anladığı anlamda ‘hacı’ olmak için Kabe’ye varmak yetmiyordu, daha ötesi gerekiyordu. O dem içime bir gurur düşer gibi oldu ve hemen bu tür düşünceleri bir kenara süpürüverdim.”

“Soran gözlerle bir kez daha baktım Lokman Perende’nin yüzüne. O an gözlerini bize çevirdi. Gözlerinde bir umut ışığı gördüm yanıp sönen.”

“Siz şimdi bu Güneş ülkesinden çıkarak, Anadolu’ya, yani Güneşin doğduğu ülkeye gideceksiniz,” dedi ve gözlerini tekrar bakmakta olduğu noktaya çevirdi.”

“Bu Moğol belasının geleceğini, insanlığın bununla sınıp olgunlaşacağını, Ahmet Yesevi yıllar önce bize bildirmişti,” dedi Lokman Perende.

“Cengiz...” diye mırıldandım kendi kendime. Ne var ki Lokman Perende bunu duymuştu.

“Evet, Cengiz,” dedi Lokman Perende. “Bu aynı zamanda şimdiki deccalın adıdır. Onun orduları, bütün dünyayı çiğneyecek kadar çoktur. Fakat Güneşin doğduğu ülke, binlerce deccal görmüş ve onların orduları tarafından sına sına olgunlaşmış ve her devirde insanlığın medeniyet beşiği olagelmıştır. Orası Tanrılar yurdudur ve gerçek Tanrı'nın mekanıdır.”

“Şimdi, siz tez elden Anadolu'ya gidiniz. Ona, bu en büyük sınavında yalnız bırakmayınız. Menteş, hep seninle olsun. Tıpkı Harun'un Musa ile birlikteliği gibi.” diye sürdürdü sözlerini.

Bir süre daha Lokman Perende'nin odasında oturduk. Artık o, bizimle konuşmuyordu. Onun başka bir diyeceği olmadığı belliydi. Bize düşen hemen buradan ayrılmak ve yol hazırlıklarına başlamaktı.

Kalktık, hocamız Lokman Perende'nin elini öptük, bizi duadan unutmamasını dileyerek, odadan çıktık.

“Avluya çıktığımızda, kararsızca ve gelişigüzel yürümeye başladık. Ben bir türlü söze nasıl gireceğimi bilemiyordum. Sonunda Menteş, bir soruyla perdeyi açtı:”

“İlk önce babamıza gitsek ve onun da rızasını alsak...”

“Babam İbrahim Sani, ki herkes ona Sultan İbrahim derdi, Nişabur'un ileri gelen varlıklı kişilerindendi. Bir süre sonra şehirlerin bozulduğunu ileri sürerek, Nişabur'dan hayli uzağa gidip bir köye yerleşmişti. Burada çiftçilikle uğraşıyordu. Buralarda da insanlara kol kanat germiş, herkese iş ve aş vermişti. Annem ve iki kız kardeşim de onunlaydı. Anlayacağınız Nişabur'a bir günlük mesafede oturuyordu ailemiz. İki yıl önce bizi Lokman Perende'ye teslim etmişti. Ondan çok şey öğreneceğimizi biliyor, zaman zaman da durumumuzu kendisinden soruyordu. Aslında buradaki öğrenimimiz bitmek üzereydi. Buradan sonra belki Buhara veya Semerkant'a gidebilirdik. Oralarda ilim daha ileriye. Şimdi ise Lokman Perende,

bize Anadolu'nun yolunu gösteriyordu. Bize yüklediği misyon ise ilmin de ötesindeydi. Bütün bunları düşünerek, Menteş'i avlunun bir köşesine sürükledim. Kimsenin bizi duymadığından emin olunca söze girdim.”

“Kardeşim, babam bizi Lokman Perende'ye teslim etti. Onun Perende lakabını hiç unutmamamızı ve onun sürekli bildiğimiz hayatın ve zamanın ötesini gördüğünü söyledi. Kısa sürede biz de babamın haklılığını yaşayarak anladık. Bu büyük insan, şimdi bize bir hedef gösteriyor ve bir görev yüklüyorsa tereddüde ne lüzum vardır. Babamın rızasına uygun olan da Lokman Perende'nin gösterdiği yola hemen koyulmaktır.”

“Haklısın,” dedi Menteş. “Lokman Perende, bizi bütün insanlık adına görevlendirdi. Hemen Güneşin doğduğu ülkeye doğru yola çıkmalıyız. Öte yandan Lokman Perende, babamızın dostudur da; durumu ya ona bildirmiştir ya da bildirecektir.”

“Deccala karşı Güneş'in doğduğu ülkeyle bütünleşerek, insanlığın geleceğini aydınlatmak...” dedim.

Menteş, benim bu sözlerim üzerine, yüzüme dikkatli dikkatli baktı.

“Sultan Alaaddin'in oturduğu Konya, Nişabur'dan çok daha büyükmüş...” diye söze başladı. “Güneşin doğduğu ülke, Tanrı'nın batıya doğru uzanan eliymiş. İnsanlığın geleceğini kurtaracak olan bu eldir...”

“Kulaklarıma inanamıyordum; Menteş'ten hiç beklemediğim ve asla da beklemeyeceğim sözlerdi bunlar.

“Öyle inanıyordum ki arkadaşlarımız, bizim üstlendiğimiz görevi öğrenseler, gıpta ederler ve böyle bir görevin kendilerine verilmemesinden büyük bir üzüntü duyarlardı. Bunları düşündükçe yüreğime bir gurur da düşmedi değil.”

“Nişabur'dan çıktıktan sonra giderek Moğol tehlikesini hissetmeye başladık. Meğer ki biz, medresenin duvarları arasında ilim dünyasına dalmış bir büyük mutluluğu yaşıyormuşuz. Dışarıda ise insanlar, bir kurtarıcı bekler olmuşlar çoktandır. Cengiz'in deccal olduğuna inananlar, bir mehdi bekleyişindedir. Bu

durum, yüreğimi derinden kanatıyor ve bana bir an önce Güneş'in doğduğu ülkeye ulaşma gayreti veriyordu.”

“Her uğradığımız yerde, insanlar bize büyük ilgi gösteriyorlar, adeta bir kurtarıcı bulmuşlar gibi, her şeylerini ortaya koyuyorlardı. Şaşırdığım şeyse, ortalığın gezginci derviş kaynamasıydı. İnsanların “Kalenderi” adı verdiği bu yersiz yurtsuz kimseler, umutsuzluk saçıyorlardı. Bazıları, bunları deccalın zararsız askerleri olarak görüyorlardı. Onların hayatına imrenenler de yok değildi. Hatta umutsuzluğa kapılanlar onlara katılıyorlar ve bu nedenle de sayıları giderek artıyordu. Büyük çoğunluğu, saçlarını hatta kaşlarını kazıtmışlar hatta kirpiklerini bile yolmuşlar öyle dolaşıyorlardı. Hayatın anlamsızlığını göstermek için bunu yaptıklarını söylüyorlardı.”

“Kalenderilerin içinde medrese öğrenimi bile görmüşlerin bulunduğunu öğrenmek beni daha da şaşırtmıştı. Daha da ilginç, ben olmasam Menteş, onlara katılabilirdi. Bu insanların Güneşin doğduğu ülkeye doğru gitmeleri, doğrusu beni, insanlığın geleceği açısından endişelendiriyordu. Lokman Perende, bize bunlardan hiç söz etmemişti. Öyle anlaşılıyor ki, biz, Güneşin doğduğu ülkeye girmeden önce bunlarla sınanacaktık. Bu sınav, bize Anadolu'da yaşamayı öğrettiği gibi deccal ordularıyla baş etmeyi de öğretecekti.”

“Bir ikindi vakti, şimdiye kadar görmediğimiz yücelikte bir dağın eteklerine vardık. Güneş ülkesi, dağlık bir ülkedydi. Güneşin doğduğu ülkede de sayısız dağlar vardı elbet. Fakat şimdi eteğinde durduğumuz dağ, o kadar yüksekti ki, tepesi göklerin içindeydi. Uzun süre bu görüntüye baktık.”

“Burası bizim duyduğumuz Nuh Dağı olmalı,” dedi Menteş.

“Nişabur'da Nuh Dağı'ndan çok söz edilirdi. Nuh Peygamber'in gemisi, tufan günü gelip bu dağın tepesine oturmuş. Hal böyle olunca tufanla yok olan insanlık, buradan tekrar başlamış. İlk insan Adem, hayatı Kabe'den başlatmış ama ikinci insan hayatı da Nuh ile bu dağdan yeşermiş. Bu bakımdan burası, Kabe gibi kutsal bir mekandı. Kutsal kitapların hepsinde de adı geçiyordu.”

“Bildiğim kadarıyla buralarda bu dağın adı Ararat olmalı.” dedim.

“Doğru,” dedi Menteş. “Nuh dağının bir adı da Ararat. Şimdi hatırladım.”

“Geceyi burada geçirmeliyiz.” dedim. “Sabahleyin de Nuh’un yeniden hayata uyanışı ve dünyaya inişi gibi, biz de tam bu noktadan Güneşin doğduğu ülkeye gireriz.”

“Burasının Güneşin doğduğu ülkenin eşiği olduğunu mu söylemek istiyorsun?”

“Hem de kutsal eşik... Yalnız Güneşin doğduğu ülkenin değil, insanlığın eşiği.”

“Nuh Peygamber buradan girdiğine göre...”

Güneş dağın eteklerine indiğinde, Menteş’e döndüm ve hemen yanında durduğumuz ardıç ağacını göstererek:

“İşte güzel bir çadır, emin bir barınak,” dedim.

Menteş, ardıç ağacına baktı bir süre:

“Sanki özel yaratılmış...” dedi. “Bu kadar korunaklı bir ağaç hiç görmemiştim.”

“Gerçekten de, ardıç ağacı, dallarını toprağa iyice yapıştırmıştı. Dallarını aralayarak baktım: Altında tertemiz ve çok geniş bir mekan vardı. Bu kadar temiz olduğuna bakılırsa, daha önceleri de birileri barınak olarak kullanmış olmalıydı burasını. Eşikte adam eksik olmazdı ki... Nuh gününden beri kim bilir ne kadar insan geçmişti bu eşikten?”

“Güneşin doğduğu ülkenin en kutsal ve en cömert eşiği; insanlığın Kabe’den sonra ikinci hayat kapısı Ararat Dağı’nın göğsünde durmuş bakıyorum ufuklara.”

“Derken güneşin doğuşunu beklediğim noktadan bir karaltı beliriyor ve buradan çıkan yüzlerce şahin, üzerime akın ediyor! Korkuyla olduğum yere büzülüyorum; uzun süre çevreme bakamıyorum.”

Bu satırlardan sonra Hacı Bektaş’ın gördükleri ve kendisini bir güvercin olarak görmesi romanın fantastik sahnelerinden birini oluşturur.

“Gözlerimi açtığımda gördüklerimin gerçek olduğunu anlıyorum ve çevremi almış yüzlerce şahinle burun buruna geliyorum. Onlarla aynı boyda olmama önce bir

anlam veremiyorum ama bir güvercine dönüştüğümü fark edince, ne yapacağımı bilemez halde daha bir büzülüyorum olduğum yerde.”

“Dört yanım kuşatılmış; ölüm inmiş görünen her yere. Ben şimdi bu ölüm çemberinden nasıl çıkabilirim? Sevgili hocam Lokman Perende! Bana “hacı” unvanını vereceğine “perende” deseydin ne olurdu? Ben de senin gibi bu görünen hayatın ötesine uçar giderdim. O kadar uçar, o kadar uçardım ki, Güneşin doğduğu ülkenin dört bir yanını keşfeder, en güzel yerine konar ve sonra da onunla bütünleşirdim. Zavallı bir ak güvercin bu kadar şahin arasında nasıl kanat açsın?”

“Korku içinde büzülmüş, hayatımı yeniden yeniden yaşamaya çalışırken, şahinlerden biri gelip önümde durdu. Gagasını burnuma sokuyordu neredeyse. O an nefesini duydum içimde ve gözlerine baktım: Menteş’ti bu...”

“Sen ha?” diye kekeledim.

“Evet ben, benim!” dedi. “Sen de bize katılmalısın, yoksa buralarda yaşayamazsın. Güvercinler çoktan gittiler; yapayalnız yitip gidersin bu koca dağda!”

“Eşikte, tereddüt içinde böyle daha fazla durmazsın.” dedi. “Ya hemen eşikten atlayacaksın ya da sonsuza dek bir boşlukta sallanıp duracaksın. Nuh, buradan dünyaya nasıl indiyse, sen de öyle ineceksin ama bize katılarak...”

“Büzüldüğüm yerden sıçradım. Sıçramamla da başımı ardıç ağacına çarptım. Gözlerimi iyice açıp etrafıma bakındım; ardıç ağacının altında yapayalnızım.”

Bu fantastik sahneler aslında Hacı Bektaş’ın gördüğü bir rüyadır.

Avazımın çıktığı kadar bağırdım:

“Menteş, Menteş...”

“Belki yüzlerce kez ünledim sesimin çıktığında, nefesimin yettiğinde. Duyduğum sadece kendi sesimin yamaçlardan gelen yankısıydı. Demek ki sesimin ulaştığı yerlerde ne Menteş, ne bir başkası vardı; Ararat Dağı’nda, bu eşikte yapayalnız kalmıştım.”

“Babam Sultan İbrahim düştü aklıma; onu Güneş ülkesinde bırakmışım. Kardeşim Mentеш’i de Güneşin doğduğu ülkenin eşiğinde, Nuh Dağı’nda yitirmişim.”

“Umutlarımın tükendiği bir anda Lokman Perende’yi karşımda buldum. Sevinçle yüzüne baktım:”

“Hacı Bektaş!” dedi. “Seni o kadar candan seviyorum ki kendim, Deccal askerlerinin ayakları altında ezilmeyi göze alarak, Nişabur’da kaldım. Seni ise insanlığın beşiği Güneş ülkesine yolladım. Burası emin ülkedir. Şu üzerinde bulunduğun dağ var ya; insanlık burada Nuh Peygamber’le yeniden başlamıştır dünya hayatına. Hiç korkma! İşte al sana “perende”lik. Şimdi istediğin gibi uçabilirsin bu kutsal eşikten Güneşin doğduğu ülkeye. Güneş, sana yol gösterecektir. Güneşin ardınca yürü batıya, hep batıya... Her yeni doğan günle kalk ve yürü...”

“Lokman Perende’nin ardıc ağacı dalları arasından süzülüp gidişini görür gibi oldum. O an yerimden fırladım ve ardıcın altından çıktım. Yoktu Lokman Perende görünürde... Bir düş müydü gördüğüm? Birkaç adım attım, durup tekrar etrafıma bakındım.”

Söz konusu satırlarda Hacı Bektaş’ın şeyhi Lokman Perende’yi karşısında görmesi bir anlamda şeyhinin kerameti olmuşken aynı zamanda romanda süre gelen fantastik anlatıma örneklik teşkil eder.

Bir çoban bana doğru geliyordu. Çobanın beni eski bir dost gibi candan selamlaması üzerine hemen söze girdim:

“Biz ta Horasan diyarından geliyoruz. Gece kardeşimle birlikte şu ardıc ağacının altında yattık. Uyandığımda onu bulamadım.”

“Anladım.” dedi çoban. Epeydir de ünlüyorsun; ben de merak edip geldim.”

“Yoksa gördün mü Mentеш’i?” dedim heyecanla.

“Ben kimseyi görmedim buralarda ama endişelenme. Buralar emin yerlerdir; herkes herkese yardım eder. Belki de şu ilerideki obalardan birine gitmiştir bir şeyler almak ve yol iz sormak için.”

“Yakınlarda oba mı var?”

“Sen bu Ararat’ı boş mu sandın? O bizim her şeyimizdir. Obamızdır, ekmeğimizdir, aşımızdır, anamızdır, babamızdır... İnan bana, bu Ararat kimseye ihanet etmez.”

“Bugünlerde her yan gezginci derviş doldu. Sanırsın ki bütün dünya gezginci olmuş. Hocalar kıyamet alameti, diyorlar. Allah hayretsin...” Yanlış bir söz etmiş gibi çekinerek yüzüme baktı ve mırıldandı: “Ama sen onlara hiç benzemiyorsun. Hatta şehirli gibi bir halin var. Konuşman da onlar gibi değil.”

“Burası neresi?”

“Bu Ararat var ya; dünyanın direğidir. Nuh Peygamber’in gemisi vardır zirvesinde. Tufan her yanı kaplamıştır da bunun tepesine ulaşamamıştır.”

“Dervişler, diyordun hani?” dedim çobanın sözünü keserek.

“Sahi bunlar kıyamet alameti mi? Sen bu işleri bilen birine benziyordun da...”

“Kıyamet alametleri saymakla bitmez. Bunlar da iyiye alamet sayılmazlar ama siz yine de onlara yardım edin. Verdiğin şey, sahip olduklarını eksiltmez artırır.”

“Veriyoruz, yiyecek de veriyoruz, giyecek de. Herkes veriyor.” Birden aklına gelmiş gibi, yüzüme baktı: “Sahi, hiç sormadım aç mısın, tok musun diye. Ben bir koşu bir şeyler getireyim. Çıkınım ta o ağacın altında asılı.”

“Sağol, aç değilim.”

“Dervişlerin boyunlarında kabak oluyor. Ondan kokluyorlar ve rahatlıyorlar. Ben de kokladım. İnsanı rahatlatıyor gerçekten.” Biraz durakladı, uzaklara baktı ve ekledi: “Rahatlamak ne kelime; insanı uçuruyor. Ne çobanlık ne bir şey... Bütün saraylar senin, bütün cariyeler senin... Ne var onun içinde acaba?”

“Sen boşver onları. O kabağın içindeki iyi şey değildir. Bir daha koklama. Aslolan içinde bulunduğu hayatı yaşamaktır. Gerisi aldatmacadır.”

“Acıkırsan ilk gördüğün evin kapısını çal veya ilk gördüğün çadıra gir. Buralarda kimse Tanrı misafirini geri çevirmez. Hele senin gibi efendi insanların başımız üstünde yeri vardır.” dedi çoban.

Güneşe baktım. Hayli yükseliş. Lokman Perende, bana güneşin ardınca yürümemi söylemişti. Elimi çobanın omzuna koydum:

“Sağol kardeş,” dedim. “Yolcu yolunda gerek.”

“Nereye gideceksin ki?”

“Lokman Perende’nin işaret ettiği yere.”

Çoban tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Sözlerime bir anlam veremediği belliydi. Çobanın ardımca seslendiğini duydum:

“O kabaktan sende de var mı?”

Onun sözlerini duymazlığıma verdim ve ardıç ağacına doğru yürüyüp gittim.

“Bir ak güvercin olarak, Lokman Perende’den aldığım bilgi ve güçle Güneşin doğduğu ülkenin içlerine doğru bir güvercin gibi kanat açtım, perende attım. Şimdi ilk önceliğim yerleşebileceğim bir yer bulmaktı. Menteş’i nasıl olsa bulacaktım çünkü onun da aynı ülkeye kanat açtığından adım gibi emindim. Bir söz takılıyordu kafama: “Güneşin doğduğu ülke ayırmaz kavuşturur.”

“Günler süren tek başına bir yolculuk sonunda sulak ve yeşillik bir köye indim. Derenin kıyısındaki bir evin kapısına varıp durdum. Derenin benden tarafında evler vardı; karşı tarafındaysa kocaman bir höyük... Kapkara toprağın üzeri ağaçlık ve yemyeşil. Derenin suyunun da bol olduğu, kulaklarıma gelen su sesinden anlaşılıyor. Kapı açıldı. Bir genç kadınla bir genç adam çıktılar. Her ikisi de yüzüme baktılar ve gülümsediler. Adam bana bir adım daha yaklaştı:”

“Karahöyük’e hoş geldin!” dedi.

Karşıdaki höyüğe baktım tekrar; toprağı gerçekten de kapkara... Kulaklarımı dolduran su sesini bir süre daha dinledikten sonra:

“Sulucakarahöyük...” dedim.

“Çok doğru.” dedi adam, “bugüne kadar nasıl da düşünmedik? Bu kadar suyu bol olan yere ancak bu ad yakışır.”

“Buyur,” dedi adam. “Çoktandır Tanrı misafiri uğramadı köyümüze. Bu yüzden de bereketimiz azaldı.” Kendi kendine konuşur gibi ekledi: “Tanrı’nın işine bak ki, misafir çoban İdris’in evine indi.”

Adamın adı İdris’i demek ki... Hemen beni içeri aldılar. Karısı olduğunu sandığım kadına:

“Hemen sofrayı hazırla Fatma,” dedi. “Misafirimiz çok uzaklardan gelmiş olmalı.”

“Bu ülkeye gelemeden beri, ilk kez bir evde misafir oluyor ve ilk kez ev sahipleriyle sofraya oturuyordum. İdris’i görür görmez sevdim. Onda Mentеш’i bulmuş gibiydim. Karısı Fatma’ya da ilk bakışta gönlüm ısındı ve bir bacı olarak sevdim. Daha yemek sofrasında öğrendim ki birkaç yıllık evlilermiş ve henüz çocukları olmamış. Beni kendileri için adeta bir koruyucu görmüşlerdi ki, kendilerini olduğu gibi ortaya koyuyorlardı. Anladım ki benim şehirli olduğumu, okumuşluğumu fark etmişlerdi.”

“Yakında çocuklarınız da olacak,” dedim.

Evin hanımı Fatma utangaç bir tavırla başını önüne eğdi.

“Kadıncık Ana!” deyiverdim farkında olmadan.

“Kadıncık Ana.” diye yavaşça tekrarladı İdris.

“Güneşin doğduğu ülkenin tam orta yerinde böyle bir aileye misafir olmanın mutluluğuyla içim içime sığmıyordu. Bu iki insana her şeyi anlatmak istiyordum ama henüz benim söyleyeceklerimi kavrayacak durumda değillerdi. Yetenekleri vardı fakat. “Kadıncık Ana” adını hemencecik benimsemeleri, onların gönül gözlerinin açık olduğunun belirtisiydi.”

“Güneşin doğduğu ülke, gönül gözü açık insanların ülkesi... Sulucakarahöyük, bu ülkenin tam ortasında Hacı Bektaş için açılan bir kucak mı? Bana gösterilen odadaki yatağa uzandığımda, tıpkı Güneş ülkesindeki baba evine kavuşmuş gibi mutlu ve huzur doluydum.”

“İçimdeki ses, burada yerleşmemi söylüyordu. Şimdi daha iyi kestirebiliyordum; burası Güneşin doğduğu ülkenin merkeziydi. Bunun en açık kanıtı

ise, tam karşımda yükselen höyüktü. Bunlar, insanların ilk yerleşim noktalarıydı. Her biri birçok medeniyete tanıklık etmiş ve onların bir parçası olmuştu. Türlü ırklar ve kim bilir kaç kuşak boyunca buralarda yaşamışlardı.”

“Kulaklarımda derenin ve çeşmelerin sesi, karşımdaki höyüğe bakarak, Lokman Perende'nin: “Güneşin doğduğu ülke, insanlığın medeniyet beşiğidir,” sözleriyle ne demek istediğini çok daha iyi anlıyordum. Hocam Lokman Perende'nin Hocası Ahmet Yesevi'den alıp bana devrettiği kalbimdeki kutsal nefesi, dünyanın dört bir yanına ancak buradan üfleyebilirdim. Bu nefes, ancak buradan üflenirse insanların kalbine değebilirdi.”

“Kesin kararımı verdim: Burada mekan tutacağım... Akşam İdris'e bu kararımı söyledim:”

“Evimiz senindir.” dedi İdris. Kadıncık da buna katıldı.

“Olmaz.” dedim. “Misafırlık üç gündür ve bu süre bence bitmiştir. Ben şuraya, höyüğün karşısına bir kulübecik yapar elimin emeğiyle de geçinir giderim.”

“Kesinlikle olmaz.” dedi kadıncık. “Sen misafir falan değilsin. Sen yalnız bizim evin bereketi değil, burada yaşayan herkesin bereketisin. Sen geleli her yer şenlendi, her şey bollaştı.”

Baktım olacak gibi değil, bir süre daha İdrisgillerde kalmayı düşündüm:

“Sen çobandın değil mi?” dedim İdris'e. “Ayrıca işleyecek toprağın da var.”

İdris:

“Evet.” diye kekeledi.

“O zaman tamam... Ben çobanlığı alıyorum, sen toprak işlerine bakıyorsun. Ben toprak işini bilmem ve beceremem de... Gerçi babam, büyük toprak sahibidir ama benim işim başkaydı.”

“Olmaz!” dedi Kadıncık. “Sen burada kal yeter.” “İşte bak hayvanlarımızın sütü bolardı, toprağımızın bereketi fişkırmaya başladı.”

“İnsan için elinin emeğinden başka kutsal rızık yoktur,” dedim.

“Çobanlığı verirsen kalırım evinde.” dedim kararlı bir tavırla ve İdris’in gözlerinin içine bakarak.

“Peki.” dedi İdris, “Yarın birlikte gideriz. Köyümüzün ovalarını ve tepelerini de görürsün.”

“Böylece Güneşin doğduğu ülkenin bu şirin köşesine; adını da kendimin koyduğu Sulucakarahöyük’e yerleştim.”

“Bu topraktan okuduklarımla Lokman Perende’den öğrendiklerimi birleştirip kalbimdeki Ahmet Yesevi’den devredilerek gelen kutsal nefesle dünyaya üflemenin heyecanıyla İdris’e, Kadıncık’a ve bütün insanlara baktım.”

MENTEŞ

“Kardeşim Hacı Bektaş’la, Nuh buradakilerin adlandırmasıyla Ararat Dağı’nın eteğinde, benim ilk bakışta dikkatimi çeken ardıç ağacının altında geceleme kararı verdik. Lokman Perende onun adının başına “hacı” kelimesini ekleyeliden beri, yalnız ben değil, babam Sultan İbrahim Sani bile ona öyle hitap ediyordu. Öyle ki sadece hacı kelimesi bile onu hatırlatmaya yetiyordu. Bu kelime onun neredeyse adının yerine geçmişti. Mesela Lokman Perende hacca gitmiş olduğu halde kimse onun adının başına “hacı” kelimesi getirmiyordu.”

“Ben Hacı Bektaş’a uymuş, sürüklenip gidiyordum; çünkü onun her atacağı adımın emin ve doğru olduğuna inanıyordum. Ne var ki, çoğunca yeme içme, dinlenme, uyuma gibi olağan ihtiyaçları unutuyor, kendi dünyasına dalıp gidiyordu. Bu nedenle bunlarla ilgilenmek hep bana kalıyordu.”

“Ardıç ağacının altına girdik. Hırkalarımızı yere sererek üzerlerine uzandık. Burası kutsal bir eşik olduğuna göre, korkusuzca ve hiçbir endişe duymadan uyuyabilirdik. Ardıç ağacının dalları yerde ve yaprakları da oldukça sıktı. Kendimi, korunaklı bir çadırda hissediyordum. Sanırım kardeşim de öyleydi.”

“Müthiş bir açlık duygusuyla gözlerimi açtım. Ortalık zifiri karanlık... Hacı Bektaş’ın nefesine kulak verdim; derin bir uykuya daldığı nefes alışverişlerinden anlaşılıyordu... Buraya gelirken sağda solda hayvanlar görmüştüm. Çevrede en azından çobanlar olmalıydı. Biraz yürürsem, birilerine rastlar ve yiyecek bir şeyler

bulurum düşüncesindeydim. Hacı Bektaş uyanana kadar bu işi bitirmeliydim, yoksa sabahı beklememizi söylerdi. Dediğim gibi onun sıradan gereksinimlerle pek ilgisi yoktu. Ben hatırlatırsam açlığını veya susuzluğunu hatırlıyordu. Uzaktan uzağa teke seslerinin geldiğini duyunca sevindim ve hemen o tarafa yöneldim. Buralardakilerin Türkmenler olduklarını biliyordum. Onlar hayvancılıkla geçinirler, böyle dağda bayırda dolaşırlardı. Ermeni, Rum ve Yahudiler ise genelde yerleşiktiler; köylerde ve kentlerde yaşıyorlardı. İlk rastladığım çadırdan elbet bir şeyler bulabilirdim. Bura insanları, yolculara ve misafirlere karşı hep aynıydı; Tanrı misafiri, derler bağrılarına basarlardı. Güneşin doğduğu ülkenin hükümdarı Sultan Alaaddin hepsinin candan sevdiği ve güvendiği insandı.”

“İlerledikçe teke seslerine koyun ve keçi sesleri karışmaktaydı. İhtiyacım olan bir parça ekmeğe ve bir tas süte iyice yaklaşmışım ki, kulaklarıma çalınan köpek sesleriyle durakladım. Nasıl da düşünememişim çoban köpeklerini? Oracıkta bulunan büyücek taşın üzerine çıkıp oturdum. Köpekler benim kokumu aldılarsa elbet daha fazla havlayacaklar ve çobanları uyandıracaklardı. Onlar uyanır uyanmaz da ben ses verirdim. Benim sesimi duyunca da yanıma gelirdi. Böylece ben de istediklerimi almış olurdu. Köpek sesleri giderek yaklaşıyor gibiydi veya bana öyle geliyordu. Üzerinde bulunduğum taş epeyce büyüktü; köpekler saldırsalar da emniyeteydim.”

“Bir süre bekledikten sonra önce köpeklerin, ardından da davarların sesleri kesildi. Ortalık böcek seslerine kalmıştı... Az önce duyduğum sesler gerçek değil miydi yoksa?.. Bir ürperti yaladı beni; cesaretim kırıldı ve hemen Hacı Bektaş’a dönmeyi düşündüm.”

“Derken böcek sesleri de kesildi ve ortalık sessizliğe büründü. Ardından şimdiye kadar hiç duymadığım tuhaf sesler... Sanki binlerce kuş bana yaklaşıyordu. Ama gecenin bu saatinde böyle bir şey nasıl olabilirdi? Gökyüzüne baktım; yıldızlar ışıltılı. Ortalıkta hiçbir karaltı görünmüyor. Fakat kanat sesleri, yaklaştıkça yaklaşıyor. Birden ortalığı kaplayan haykırışlar... Kanat sesleri ve haykırışlar iç içe. Kaçmak ve bir an önce Hacı Bektaş’a ulaşmak için çırpınıyorum ama kolum, kanadım kırık... Kollarım, nerede? Bacaklarımı oynatamıyorum.”

Bu sahneden itibaren şahinlerin dahil olduğu fantastik anlatım devam eder. Menteş kendisini bir şahine dönüşmüş olarak bulur.

“Kendimi kaybetmek üzereyken bir kez daha son bir umutla etrafıma bakıyorum: Şahinler... Bu kadar şahin bir arada nasıl olabilir? Onlar genelde tek başlarına uçmazlar mı? Haydi çift olsunlar ama bu kadar büyük bir sürü nasıl olurdu? Biri başını kaldırarak bana baktı:”

“Sen de bize katılmalısın.”

Bir kuş nasıl konuşabilirdi? Ben nasıl anlayabilirdim bir kuşun dediklerini?

“Haydi in o taşın üzerinden!”

“Kanatlarım taşa sürtündü. Ben de bir şahine dönüşmüştüm: Açıkça görüyordum. Artık korkunun sınırını aşmıştım.”

“Kardeşim, Hacı Bektaş!” diye kıvrandım.

“Son bir umutla çevreme bakındım, şahin sürüsü her yanı kaplamış Ararat Dağı'nın eteklerinde kocaman bir taşın üzerinde dönenip duruyorum. Hacı Bektaş'ı uzaktan da olsa bir kerecik görebilsem, her şey yerli yerine oturacaktı; buna bütün kalbimle inanıyordum.”

“Onu mu arıyorsun?”

“Sesin geldiği tarafa baktım; benimle ilk konuşan ve kendilerine katılmamı söyleyen şahindi. Zaten sesinden de anlamıştım. Onun işaret ettiği yöne döndüğümde, Hacı Bektaş'ı görür gibi oldum ve taşın üzerinden atlayarak ona koştum. Uçtum, demek daha doğrudu belki çünkü ayaklarım yere değmemiştii oraya giderken. Hacı Bektaş yerine, bir ak güvercinin yanında duruyordum. Gözlerinin içine baktım, onun gözleri. Konuşmak istiyorum, konuşamıyordum. Ak güvercin, hiçbir şey söylemeden öylece gözlerime bakıyor. Onun da beni tanıdığı belli. Bir tek kelime söyleyebilsem veya o bir tek kelime söyleyebilse her şey yerli yerine oturacak: Ben Menteş olacağım, ak güvercin de Hacı Bektaş ama olmuyor işte. İçimde büyüyen bir merhamet, yüreğimi sızlatan bir acı... Kardeşim niçin bunca şahin arasında zavallı bir güvercin? Bu yırtıcılar arasında barınamaz ki o... Ona

sarılmak ve hiç bırakmamak için çırpınıyorum. Bir kez daha kaybedemem onu. Başımı, başına sürüyorum; öyle bakıyor sanki yalvaran bir bakışla.”

“O bize katılmıyor ve burada yalnız kalmayı yeğliyor,” diyor hemen yanımda duran şahinlerden biri.

“Ona cevap vermek, kardeşimden ayrılmayacağımı söylemek istiyorum ama konuşamıyorum. Onlar konuşuyor, Hacı Bektaş ve ben konuşamıyoruz. Derken şahinler, beni sürükleyip götürüyorlar; arkama bile bakamıyorum. İçimi dolduran merhamet, yüreğimi sancıtan özlem... Hacı Bektaş özlemi, Ararat Dağı kadar büyüyor ve ben onun altında büzülüp kalıyorum. Ve şahinler beni alıp götürüyorlar: Ayrılık vaktidir... Güneşin doğduğu ülkenin içlerine doğru kanat açıyorum binlerce şahinle birlikte. Yüreğim ve aklım, Ararat Dağı'nın eteklerinde bıraktığım ak güvercinde...”

“Gün çoktan ağarmış, tabiat yeni bir hayata uyanmıştı. Kan ter içinde koşuyordum elimdeki yiyeceklerle. Yiyecek bulmuştum ama Hacı Bektaş'ı bulamıyordum. Bütün yönler birbirine benziyordu. Bir taraftan da avazımın çıktığı kadar bağıırıyordum:”

“Hacı Bektaş! Kardeşim, ne olur ses ver...”

“Yorgun ve bitkin, bir ağacın altına oturdum, sırtımı da ağacın gölgesine dayadım. O ardıç ağacını bulamıyordum işte! Hacı Bektaş ve ardıç ağacı, Ararat Dağı'ndan uçup gitmişlerdi sanki. Ardıç ağaçları, çoğaldıkça çoğalıyordu ama bu kutsal eşikte bizi misafir eden ve koruyan ardıç ağacı yoktu aralarında.”

“Güneşin doğduğu ülkenin içlerine doğru ilerliyordum... Onu en son bir güvercin olarak görmüş gibiydim. Kendim de bir şahindim. Bu nasıl oldu, ne zaman oldu? Gerçek miydi, hayal mi? Kutsal eşiği geçerken yaşadığımız bir değişim miydi? Eşiği geçtim ve işte ben yine Menteşim ve kendimi bir insan olarak görüyorum. Acaba Hacı Bektaş da benim yaşadıklarımı yaşadı mı? “

Burada kahraman Menteş hem kendini hem de karşısındaki Hacı Bektaş'ı birer hayvan olarak gördüğü için bu noktada fantastik bir anlatım yapılmıştır. Sonrasında gördüklerinin gerçek mi hayal mi olduğunu sorgularken bunun kutsal eşikle alakalı olup olmadığını düşünür.

Hocamız Lokman Perende'nin bir sözünü hatırlıyorum, demişti ki:

“Atalarımız, Horasan yani Güneş ülkesinin eşiğine geldiklerinde, bir büyük değişim fırtınasına tutulmuşlar ve bu fırtına onları eşikten alıp buralara uçurmuş...”

“Lokman Perende, zaten her an bir eşikten perende etmektedir. Bize de işte bu eşığı göstermiştir. Bu eşığı de insanlığın eşığı olarak anlatmıştır bize.”

“Bir şey yiyip yemediğimi kestiremiyorum ama midemin tıka basa dolu olduğunu hissediyorum; susuzluk ve yorgunluk hissi de yok. Uzun bir yürüyüşten sonra birkaç çadırla karşılaştım. Hemen durup baktım ve dinledim. Bir umut ve sevinç yaladı yüreğimi. Hemen de Hacı Bektaş düştü aklıma; onun izini belki de burada bulabilirdim. Onun da bu yolu izlediğini söylüyordu duygularım veya izleyeceğini. Hiç tereddüt etmeden ve düşünmeden çadırlara doğru yürüdüm.”

“Daha birkaç adım atmıştım ki, koşarak gelen çocuklar çevremi aldılar ve sevinç çığlıkları atmaya başladılar:”

“Derviş baba, derviş baba!”

“İlk kez böyle bir şeyle karşılaşıyordum. Üstelik bugüne kadar kimse de bana böyle seslenmemişti. Bu sırada hemen yakınımıdaki bir çadırdan yaşlı bir adam çıktı. Gülümsedi:”

“Hoş geldin.” dedi ve başıyla da bu sözünü onayladı.

“Ona cevap vermek için davrandım ama bir tek kelime edemedim. Korkuyla kendime baktım acaba hala eşikteki değişimi mi yaşıyorum diye. Basbayağı her zamanki Mentеш olduğumu görünce rahat bir nefes aldım. O an yine yaşlı adam imdadıma yetişti:”

“Yorgun ve bitkin görünüyorsun evlat.” dedi.

Sonra da ekledi:

“Karnın da aç olmalı. Hele bir karnını doyuralım, daha rahat konuşuruz.”

“Benim cevabımı beklemeden de çıktığı çadıra yürüdü. Ben de düşünmeksizin ardınca gittim.”

“Çadıra girdiğimizde, yaşlı bir kadın karşıladı bizi... Hemen çadırın bir köşesine yürüdü. Bir yoğurt kasesi, bir parça ekmek alarak doğruldu:”

“Buyur, bir iki lokma yiyiver de yol yorgunluğun üzerinden düşsün.” dedi.

“Kadının sunduğu yiyeceklerin başına diz çöktüm ve sessizce yemeye koyuldum... Şimdi anlıyordum ne kadar aç ve yorgun olduğumu... Karnımın doyduğunu fark edince sofradan çekildim ve ayağa kalkmaksızın dizüstü sürünerek yaşlı adamın karşısına geçtim. Gülümseyerek yüzüme baktı:”

“Afiyet olsun. Bak işte şimdi yüzüne renk geldi.” dedi.

“Kardeşimle beraberdik. Onu dağın eteğinde kaybettim,” dedim.

“Üzülme,” dedi. “Ararat Dağı herkese yol gösterir ve gideceği yere uğurlar. Çünkü insanlığı ikinci kez yeryüzüne indirendir bu dağ. Ondan asla kötülük gelmez. Yedirir, içirir, besler, korur.”

Bu satırlarda besleme ve koruma özelliği vurgulanan Ararat Dağı'na uluhiyyet verilerek fantastik anlatım sağlandığını söylemek mümkündür. Ayrıca bir anne gibi yedirip içirme özelliğinin olduğunu düşünürsek dağın kişiselleştirildiğini de söyleyebiliriz.

“Amasya'ya mı gidiyordunuz?”

“İyice afallamıştım. Ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Benim şaşkınlığımı bir süre izledikten sonra açıklama gereği duydu:”

“Orada Horasan diyarından gelmiş bir ulu kişi varmış. Adı da Baba İlyas... Anadolu'ya gelen herkes, önce ona gider yol iz sorarmış. Ondan sonra da onun işaret ettiği yere gider, yerleşirlermiş.”

“Yaşlı adamın bu sözleriyle içime bir sevinç düştü çünkü kardeşim Hacı Bektaş'ı bulma umudum pekişmişti. Güneş ülkesinden Güneşin doğduğu ülkeye gelenler, önce Amasya'ya gidip Baba İlyas'tan yol iz öğrendiklerine göre, Hacı Bektaş'ın yolu da oraya varacaktı.”

“Hacı Bektaş da oraya gider mi?” dedim.

“Gider,” dedi. “Herkes gidiyor, o da gider.”

“Demek sen de tanıyorsun onu?”

“Ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Baba İlyas’ı tanıdığım filan da yoktu ama çaresiz, tanıyorum anlamında başımı salladım. Amasya ve Baba İlyas adlarını ilk kez duyuyordum... Bunlar önemli olsaydı, Lokman Perende mutlaka söz ederdi bizi buraya uğurlarken. Unutmuş olabilir miydi? Mümkün değil. Belki de burada öğrenmemizi uygun bulmuştu. Bize sadece Güneşin doğduğu ülkeden söz etmekle yetinmişti.”

“İşte beni çıkmazdan kurtaran kelimeler: Amasya, Baba İlyas, Hacı Bektaş...”

Heyecanla karşısında oturduğum adama sordum:

“Amasya ne tarafta?”

Eliyle batıya işaret ederek:

“Aha şu tarafta!” dedi. “Sabahları güneşin önünce, ikindileri de ardınca yürürsen oraya ulaşırsın. Dağlar arasında bir kentmiş, tam ortasından da bir ırmak akarmış.”

“Hemen ayağa kalktım çünkü oraya bir an önce varmak ve Hacı Bektaş’ı orada beklemek istiyordum.”

“Hep böyle yaparlar.” dedi yaşlı adam. “Hepsinin de acelesi vardır.”

“Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum,” dedim. “Bana güç verdiniz, yol öğrettiniz.”

“Hacı Bektaş, demiştin,” dedi, “kardeşinin adı mı?”

“Evet, evet... Kutsal eşikte birbirimizi kaybettik.”

“Ararat kimseyi kaybetmez,” diye yineledi.

Yaşlı adamla yaşlı kadının ellerini öpüp çadırdan ayrıldım. Hızlı adımlarla obadan uzaklaştım. Kendi kendime sürekli tekrarlıyordum:

“Ararat kimseyi kaybetmez.”

“Hacı Bektaş’tan henüz haber alamamıştım. Her gördüğüm insana onu soruyor, her konakladığım yerde ondan söz açıyordum. O olmadan ben bu ülkede ne yapabiliirdim ki? Amasya ve Baba İlyas, Hacı Bektaş ile adeta bütünleşmişlerdi; onlara ulaşmak, Hacı Bektaş’a ulaşmaktı.”

“Bir gün batımı zamanı, bir ırmak kıyısında bulunan büyücek bir köye ulaştım. Her yerde olduğu gibi burada da insanlar benimle yakından ilgilendiler. Köyde yolcular için yapılmış bir ev vardı. Buraya varıp kondum. Bu akşam benden başka yolcu yoktu. Türlü yemekler getirdiler köylüler ve gece yarısına kadar benimle sohbet ettiler. Burası Amasya’ya çok yakınmış. Bu ırmak da Yeşilırmak’mış. Irmak boyunca gidersem, ertesi akşam Amasya’ya ulaşabilirmişim. Buradan sonra Baba İlyas’ın yaşadığı Çat köyü gelirmiş. Bu köy, Amasya’ya birkaç saatlik mesafedeymiş.”

“Sabah, güneşle birlikte yola çıktım. Yeşilırmak boyunca ilerleyerek, öğleye doğru Amasya’ya ulaştım. Burası gerçekten de hayal ettiğim gibi dağlar arasında, Nişabur kadar olmasa da büyük bir şehirdi... Doğruca Çat Köyü’ne, Baba İlyas’a varmalı ve Hacı Bektaş’ı bulmalıydım. Artık yaşama sebebim buydu ve gelecek günlerim bununla olabilirdi.”

“İkindiden önce Çat Köyü’ne vardım. Hemen Baba İlyas’ı sordum ilk karşılaştığım Çatlıya. Eliyle, hemen köyün üzerindeki dağı gösterdi:”

“Baba İlyas, on yıldır buradadır ve bizim bereketimizdir, emniyetimizdir,” dedi.

“Onun daha fazla konuşmasını beklemeden gösterdiği yere yöneldim koşarcasına. Ardımdan mırıldandığını duyuyordum:”

“Son günlerde herkes ona koşuyor. Anlayamadığımız ve göremediğimiz bir şeyler oluyor gibime geliyor.”

“Baba İlyas’ın mekân tuttuğu yer, bütün çevreyi görüyordu. Kerpiçten yapılmış duvar boyunca ilerleyerek, avlu kapısına ulaştım... Kapı kapalıydı. Üzerinde demir bir topuz vardı. Topuzu kapiya vurdum, o an kapı açıldı. Beni karşılayan üstü başı düzgün bir adamdı. Yüzünde güven verici bir gülümseme vardı... Adamın ardınca yürüdüm. Kalabalık bir odaya girdik. İşte orada, baba İlyas postuna

oturmuş, hem sohbet ediyor, hem de insanların dertlerini dinliyordu. En arkada bir köşeye oturdum ve odadakileri incelemeye başladım. İçimde bir heyecan büyüyordu. Bunlardan hangisi Hacı Bektaş'tı? Onu görme umuduyla herkesi, herkesi bütün dikkatimle gözden geçiriyordum ama hiçbiri Hacı Bektaş değildi. Heyecanım yerini derin bir özlem alıyordu her saniye biraz daha derinleşerek.”

“Gözlerim Baba İlyas'ta, zihnim Hacı Bektaş'ta öylece oturuyordum yerimde. Bir süre sonra Baba İlyas, halden hale geçmeye başladı.”

Bu satırdan itibaren yine şahinlerin olduğu fantastik anlatım başlar.

“Önce bir ak güvercin oldu tıpkı Hacı Bektaş gibi. Ardından iri bir şahine dönüştü. Şaşkınlık ve hayretle Baba İlyas'ı dinleyenlere bakıyorum: Hepsi de şahin! Daha bir dikkat kesiliyorum; evet evet ben bunları tanıyorum. Ararat eteklerinde karşılaşmıştım bunlarla. Hacı Bektaş bunların arasında bir ak güvercin olarak duruyor belki tıpkı Ararat Dağı'ndaki gibi. Heyecanla bakıyorum ama göremiyorum onu. Bir kez daha Baba İlyas'a çeviriyorum bakışlarımı çünkü orada az önce bir güvercin gördüm. Şahindi iri bir şahin gördüğüm. Gözlerimi hiç ayırmamacasına bu şahine diktim; bir şahin, bir güvercin... Çıldıracağım. Korkuyla kendimi yokluyorum, düşte değilim... Bütün vücudumu bir titreme aldı. Olduğum yerde büzülmüş olanlara bakıyorum ama şu an ben neyim? Yoksa yine bir şahine mi dönüştüm?”

“Üstümüzdeki dam yok oldu, kerpiç duvarlar toz oldu ve ben bir dağın eteğinde şahinler içinde kalakaldım. Baba İlyas nerede? Ben ona geldim, kardeşimi soracağım, yol iz öğreneceğim. Şahinler toptan havalandılar. Aşağılarda Yeşilirmak akıp gidiyor. Şahinler ne yöne uçuyorlar? Ben Yeşilirmak'la birlikte sürükleniyorum; şahinlerin kanat sesleri kulaklarımda...”

“Güneşin doğduğu ülkenin tam ortasında akıp giden Yeşilirmak, üzerinde uçuşan şahinlerin aynası; işte hepsinin görüntüsü onun berrak sularında. Hacı Bektaş neredesin? Hiç mi güvercin yok bu ülkenin en temiz ırmağı Yeşilirmak'tan su içmeye gelen?”

“Baba İlyas, bir güvercin misin, bir şahin mi? Yoksa bir yanın şahin, bir yanın güvercin mi? Bir yanın Hacı Bektaş, bir yanın Menteş mi? Yeşilirmak, bir

avuç su serp yüzüme; kendime gelmek ve her Şeyin yerli yerinde olduğunu görmek istiyorum.”

BABA İSHAK

“Nemrut Dağı’nın güney eteğinde durdum. Güneş, dağın tepesine tırmanmakta... ÖĞrendiğime göre, Horasan diyarından gelen dervişler, Nemrut Dağı’nı Anadolu’nun kutsal eşiklerinden biri sayarlarmış. Onlara göre en kutsal eŐikse, Nuh Dağı dedikleri Ararat Dağı imiş. Bana göre ise dağ dağdır. Haydi Ararat, Nuh peygamberle ilgisi nedeniyle eşik sayılısın; Nemrut’u niçin kutsal eşik sayarlar? Bu dervişlerin önde gelenleri, neredeyse Anadolu’nun bütün dağlarını kutsal belleyip, eteklerini dergah ve tekkelerle dolduracaklar.”

“Epey bir zamandır Nemrut Dağı eteklerindeki obalarda ve köylerde dolaŐıyorum. Horasan’dan gelenler, buralarda hiç eğlenmeden Amasya’ya yürürler ve buradan Anadolu içlerine daĐılırlarmıŐ. O nedenle buralarda henüz onların kurduğu köklü ve sürekli bir dergah yok. Obalarda genellikle Türkmenler yaşıyorlar. Onların geçim kaynağı hayvancılık. Dağların sahipleri onlar yani. Arada ufak tefek tekkeye benzer yerler yok değil. Ermeni ve Rumlar köylerde ve Şehirlerde yaşıyorlar; göçer değil, yerleŐikler. Onların geçimi de ticaret, yapı ustalığı, el sanatları gibi Şeyler. Bütün halkların birbirleriyle ilişkileri çok iyi ve kardeŐçe. Son zamanlarda düzen sarsılır gibi oldu ve halklar arasında da tatsızlık belirtileri hissedilmeye başladı. ÖĞrendiğime göre çok eskiden buralarda Sümer, Eti, Urartu, Asur gibi kavimler yaşamışlar. Onları yok eden illetin Şimdi bize de bulaŐmasından korkuyorum. Ben buranın yerlisiyim ama hangi kavimden geldiğimi bilmiyorum. Burası dört yol ağzıdır; bütün insanlık buradan konup göçmüŐtür denebilir. Nuh buradan karaya çıktığına göre, kim yerli, kim yabancı diye kafa yormak anlamsız bence. Zaten burada bütün kavimler sürekli birbirine karıŐıp durmuşlar.”

“GemiŐim beni pek ilgilendirmiyor. Beni ilgilendiren bu topraklarda yaşamak zorunda olmam. Elbistan’da biraz medrese öğrenimi gördüm. Orada Ğretilenlere gönlüm bir türlü ısınamadı. İnsanın beyni de orada kendisi gibi dört duvar arasına hapsediliyormuŐ duygusuna kapıldım. Horasan diyarından gelenler, insanın kendisini ve dünyayı doğadan öğrenmesinin daha doğru olduğunu

yayıyorlardı. “Bizler tabiatın bir parçasıyız” diyorlardı. Onunla bütünleşen kurtuluşa erer savındaydılar. Onların bu telkinleri, insanlara geçici de olsa bir huzur verirken, medrese bilgilerinin de sarsılmasına neden oluyordu. Ben de sanırım farkına varmadan bu rüzgara kapılarak, medreseyi bırakıp Nemrut’un eteklerine geldim.”

“Horasan ülkesinden gelenler, dağ yamaçlarında kurdukları tekkelerde, insanı hep tabiata çağırıyorlar. Böylece doğadaki özgürlüğü, insanın iç dünyasına taşıyorlar. Bunların önde gelenlerine baba veya dede adı veriliyor. Eski zamanlarda bu ülkede her beldenin bir Tanrısı varmış; şimdi de “Babası” veya “Dedesı” oluyordu. Kısacası her beldenin koruyucu bir ereni olmaktaydı. Bu durum özellikle göçer Türkmenlerde çok büyük bir değişim yapıyordu. Buralarda bunu gözlemlemekteydim. Davarlarından başka dünyası olmayan bu insanlar, beni bile şaşırtan şeyler söylüyorlardı. Devletten, düzenden bile söz edenler vardı. Bunda Sultan Alaaddin’den sonra sarsılmaya başlayan Selçuklu’nun durumu elbette ki etkiliydi ama dediğim gibi buradan ne Selçuklular gelip geçmişti.”

“Tam zamanında medreseden ayrılıp halka ve tabiata döndüğüme inanıyordum. Sultan Alaaddin zamanında her şey çok iyiydi. Ortalık güllük gülistanlık ve her yerde bolluk... Bu Gıyasettin meydana çıkmalı giderek daha da hissedilmeye başlayan bir sarsıntı vardı. Huzur ve barıştan çekilmeye; bolluktan kıtlığa bir geçiş olabileceğine kimse inanamıyordu ama oluyordu işte. Hem de iki yıl gibi kısa bir sürede!”

“Düzen sarsılıp yoksulluk kendini belli ettikçe Sultan Gıyasettin’in baskı ve zulmü de kendini gösteriyordu. Saray giderek Anadolu halklarına yabancılaşıyordu. Devlet için her an can vermeye hazır bekleyen Türkmenlerin saray aleyhinde açığan konuşmaları beni gerçekten şaşırtıyordu. Gıyasettin konusundaki dedikodular iyiden iyiye açığa çıkmıştı. Gıyasettin’in annesi Mehperi, Bizans’ın Alanya valisi Kirfard’ın kızıydı. Oğlunu bir an önce tahta geçirebilmek için Sultan Alaaddin’i zehirlediği söyleniyordu. Oğlunu tahta oturtuktan sonra onu, Gürcü kralının kızı Tamara ile evlendirmiş, böylece Gürcülerle akrabalık kurmuştu. İş bu kadarla da bitmemiş, iki erkek kardeşini İstanbul’dan Konya’ya getirtmişti. Tabii ki bunlar Müslüman olmamışlardı. Bu ortamda, Sultan Gıyasettin’in karısı Tamara, değil dinini, adını bile değiştirmeyerek, bir geleneği yıkmıştı. Bunlar için sarayda bir kilise yapılmış,

İstanbul'dan papazlar getirilmişti. Bu arada Gıyasettin'in de Hıristiyan olduğu söylentileri yayılmıştı. Bu durum, Türkmenleri rahatsız ediyor, Rum ve Ermenileri de sevindirmiyordu.”

“Sultan Gıyasettin'in veziri Saadettin Köpek'in adı, zulüm ve baskıyla birleşiyordu. Kendilerini eğlenceye veren sultan ve çevresindekiler, işleri bu vezire bırakmışlardı. Bir taraftan sarayı ölçsüz harcamalarını karşılamak, bir taraftan da kendine servet oluşturmak için aklına estikçe halka vergi koymaya başlamıştı. İşte bu noktada Anadolu halkları, Türkmen, Ermeni, Rum, Yahudi tek bir düşmana karşı birleşmişlerdi. Bu düşman da saraydı. Meraların satılarak özel mülk haline getirilmesi ise Türkmenleri iyice çıldırtıyordu. Dayanılmaz vergilerle ezildikleri yetmiyormuş gibi, bu kez de yaylak ve kışlaklarını kaybetmekle karşı karşıyaydılar. Sarayın bu tavrı, Türkmenlerle kentlileri birbirine düşürür gibi olmuşsa da Horasan'dan gelen dervişler bunu önlemişlerdi.”

“Gittiğim obalarda Türkmenlerin öfkesinin iyiden iyiye dışa vurmakta olduğunu görüyordum. Onlar arasında öne çıkan ve bir kurtarıcı mehdi olarak görünen bir isim vardı: Baba İlyas... Zaten Müslümanlar her ne zaman sıkıntıya düşseler, bir kurtarıcı mehdi beklerler ve o da kısa zamanda ortaya çıkar. Bu nedenle nerdeyse her dönemde bir mehdi vardır. Sonunda kararımı verdim: Amasya'ya Baba İlyas'a gidecektim. Onun bir işaretiyle bütün Türkmenlerin ayaklanabileceklerine inanıyordum. Bu ayaklanmaya Rum ve Ermeniler de destek verebilirler veya en azından sessiz kalabilirlerdi.”

“Nemrut Dağı'na doğan bahar güneşine uzun uzun bakarken, bir an kendimi yerli halkın temsilcisi gibi hissettim. Kulağıma çalındığına göre Vezir Saadettin Köpek, saltanat hayalleri bile kurmaktaymış. Bunun için kendinin Selçukoğulları soyundan geldiği söylentisini çıkarmış. O buna cesaret edebildiğine göre... Bir an içime doğan düşüncelerden ben bile ürktüm. Bir süre daha Nemrut Dağı'na doğan güneşi seyrettikten sonra Amasya'ya bir an önce ulaşma düşüncesiyle yürüdüm.”

“Anadolu'da ova ova, dağ dağ yürüyordum. Çoğunca obalarda ve köylerde kalyordum... Anadolu insanının bu denli sıcak kanlı ve misafirperver olduğunu tahmin edemezdim. Horasan taraflarından öbek öbek dervişler gelmekteydi. İlk

zamanlar sevgiyle bağırklarına bastıkları bu insanlardan şikayetler başlamıştı. Artık bunlar, önceki gelenler gibi Tanrı adamı değil işsiz güçsüz soytarı takımıydı. Çoklarının boynunda kabak vardı. Bu kabaklarda afyon bulunmuş. Afyonu fazla kaçıranlar tehlikeli de olabilirmiş; hırsızlık yapar, hatta kadına kıza da saldırlarmış. Çoğunca da kendilerini mehdi sanırlarmış.”

“Halkların bozulması, her şeyin keşmekeşe dönmesi demektir. Baba İlyas adı bile bu keşmekeşte bir şey ifade etmeyebilirdi. Bir an önce Amasya’ya ulaşabilmek için duraklamaları azaltıp yürümleri çoğalttım.”

“Yeşilirmak kıyısına vardığımda rahat bir nefes aldım. İçimi bir huzur kapladı. Burada yerleşim sıklaşmıştı... Yerleşik halk daha güven vericiydi. Belki de bu, benim yerleşik halktan, hatta şehirden gelmem nedeniyledir. Halbuki Türkmen obalarındaki cömertlik ve içtenlik buralarda yok gibiydi.”

“Bir öğle vakti Baba İlyas’ın dergahına ulaştım. O, buraya geleli 15 yıl kadar olmuştu. Bir süre çobanlık yapmış, insanların güvenini kazandıktan sonra da burada bir ev yapıp evlenmiş. Çoluk çocuğu olmuş. Aslında Musa peygamber başta olmak üzere peygamberlerin çoğu çobanlık yapmamış mıdır ki... Zaman içinde adı dört yanı tutmuş ve herkes bir umut kapısı belleyerek ona koşmaya başlamış. Özellikle düzenin çatırdaması, bu süreci hızlandırmış. Baba İlyas, bazen nefes ederek, bazen muska yazarak kendisine gelenlerin dertlerini hafifletmeye çalışmış. Evi, kısa zamanda bir dergaha dönüşmüş ve eklemelerle hayli de büyümüş. Şimdi buraya gelenler, giyecek, yiyecek gibi ihtiyaç maddeleri getiriyorlar. Keçi, koyun getirenler bile var. Baba İlyas, bütün bunları buraya gelen ihtiyaç sahiplerine dağıtıyormuş. Burası fakir fukaranın hacet kapısı; dertlilerin derman yuvası olmuş. Öğrendiğime göre Horasan taraflarından gelen medreseliler bile buraya uğrarlarmış. Burada Anadolu için yol iz öğrendikten sonra kendilerine işaret olunan yerlere gidip yerleşirlermiş.”

“Baba İlyas’ın dergahında her sınıf insanla karşılaştım. Hatta boyunlarında kabak asılı gezginci dervişler bile vardı. Beni içeri aldıklarında büyük bir odaya götürdüler. Burada, postta oturan sarıklı, kırçıl sakallı, buğday tenli biri vardı... Beni

görünce şöyle bir baktı, sonra da önündekiyle ilgilenmesini sürdürdü. Onun Baba İlyas olduğunu hemen anladım.”

“Akşama doğru Baba İlyas, odasına çekildi. Ben hala olduğum yerdeydim. Biri geldi ve beni mutfağa çağırdı. Burada karnımı doyurabileceğimi, istediğim kadar da kalabileceğimi söyledi. Adama, Baba İlyas’ın odasını sordum. Tuhaf tuhaf yüzüme baktı ama yine de eliyle işaret etti. Hemen o tarafa yöneldim.”

“Kapısını tıkladıp içeri girdiğimde, önündeki rahleye koyduğu kağıtları karıştırıyordu. Hiç durumunu bozmadı ve başıyla oturmamı işaret etti. Sanki beni bekliyormuş gibiydi. Kendimi tanıtmaya çalıştım. Gülümsedi:”

“Geçenlerde birileri senden söz etti,” dedi.

“İnsanlar perişandılar efendim!”

“Bir aydan fazla zamandır yollardayım. Yolculuğum Nemrut Dağı’ndan başladı. Sayısız insanla karşılaştım. Gördüğüm hep acı ve umutsuzluktu. Anadolu halkları acı ve sıkıntı içinde...”

“Gözlerimin içine baktı. O an kendimi hocasının önünde sınav veren bir öğrenci gibi hissettim ve vücudumu hafif bir titreme aldı. Yüzümün kızardığını, alımda terler tomurcuklandığını görür gibi oluyorum ve titremem daha bir artıyor. Baba İlyas, karşısında ezilip büzülüşüme bir süre baktıktan sonra söze girdi:”

“Ararat Dağı’ndan gelenler, yıllar yılı hep güzellikler anlattılar. Onlar buraya Güneşin doğduğu ülke diyorlar. Aslında Anadolu kelimesinin anlamı da bu. Horasan’a da Güneş ülkesi adını vermişler. Güneş ülkesi, Güneşin doğduğu ülkeye sevgi ve merhamet taşıdı yıllardır, taşımaya da devam edecek...”

“Ne diyeceğimi şaşırılmıştım. Bunlar hiç beklemediğim sözlerdi. Az önce söylediklerimin bir hata olduğunu düşündüm.”

“Sana yer göstereyim. Önce karnımı doyur, sonra da rahat bir uyku uyu. Sabah ola hayrola.” dedi Baba İlyas.

“Onun bu sözleri kendime gelmemi sağladı. Toparlanıp ayağa kalktım. Gözlerim yerde kapıya yöneldim. Tam kapıdan çıkarken arkamdan seslendi:”

“Sakın ola ki bizden ayrılma! Sabah görüşeceğiz.”

“Bu sözleri o kadar içten söylemişti ki, durup yüzüne baktım. Yüzündeki gülümseme, yolumu aydınlatan bir ışık gibi ta yüreğime yansıdı. Az önce yaşadığım bütün sıkıntılar silinip gitmişti o an. Baba İlyas’ın gözlerinde, gelecek günlerin aydınlığını gördüm ve umutla dolmuş olarak odasından çıktım.”

“Sabah dergahın mutfağına çorba içmek üzere girdiğimde on beş yirmi kadar insan vardı. Söylediklerine göre buraya dışarıdan da çorba içmeye gelenler olurmuş... Tam çorbamı bitirmiştik ki, omzuma bir el dokundu. Genç, zayıf, esmerce biriydi tepemde duran.”

“Baba İlyas seni istiyor,” dedi.

“Baba İlyas’ın beni çağırdığını duyanlar hemen yanındakilere fısıldamışlar ve benim ayrıcalıklı olduğum o saat anlaşılmıştı.”

“Kapıyı tıklayıp içeri girdiğimde Baba İlyas’ı ayakta buldum. Beni beklediği her halinden anlaşılıyordu.”

“Ben sabahları çamların arasında biraz yürürüm. Bugün seni de yanıma almak istedim.” dedi.

“Sevincimden ne diyeceğimi şaşırılmış; ellerimin ve dizlerimin titrediğini hissedecek kadar da heyecanlanmıştım... Dergahın avlusunu geçerken bizi görenlerin, bana gıptaıyla baktıklarını çok iyi biliyordum. Postun sahibinin yanında yer alabilmek, yıllardır onun çevresinde bulunanların tek hedefiydi. Üstelik Baba İlyas’ın henüz kendinden sonra posta oturabilecek bir halifesi yoktu. Bu, herkes tarafından biliniyor ve tabiidir ki herkesin gönlünde de bir aslan yatıyordu. Çevredekilerin şaşkın bakışları arasında avludan çıktık.”

“Çamların arasında yürüyorduk. Ne kadar yürüdük bilmiyorum ama sırtımın terlemesinden anlıyorum ki hayli yürüdük. Baba İlyas, ulu bir çam ağacının altında durdu ve oturdu. Eliyle oturmamı işaret etti. Hemen sağ yanına oturdum. Uzun uzun baktı uzaklara ve tane tane konuşmaya başladı:”

“Biz üç arkadaş bu ülkeye Erciyes’ten geldik. Bu kutsal eşikte birbirimizden ayrıldık. Şeyhim Dede Garkın’ın işareti üzerine yola çıkmıştık ve o, benim burada

mekân tutmamı söylemişti. Kendisi de bizden önce Konya'ya gitmek üzere dergâhtan ayrılmıştı. Onu Sultan Alaattin davet etmişti.”

“Aradan çok zaman geçti; belki on belki on beş yıl... Aslında zaman nedir ki? Neye göre uzun, neye göre kısadır? O gün bugün Dede Garkın'dan haber alamadım. Güneşin doğduğu ülkenin kutsal eşiklerinden Erciyes'te ayrıldığımız üç arkadaşım yakında buraya geleceklermiş. Zaten onların haberi sık sık geliyor. Horasan'da kalan diğer bir arkadaşımız vardı, onun da buraya ulaşmak üzere olduğu haberi geldi.”

“Dikkatle Baba İlyas'ı dinliyordum. O, Erciyes Dağı'nı da kutsal eşik sayıyordu. Horasan'dan gelenler için Anadolu'nun yüce dağları kutsal eşiklerdi demek... Arkadaşları da buraya geldiğine göre önemli bir karar aşamasındaydı anlaşılır. Bir şeyler sezebilirim umuduyla bütün dikkatimi toplayarak yüzüne bakıyordum ki:”

“Sen bu ülkeye nereden girdin?” dedi.

“Ben.” dedim, “Nemrut Dağı'ndan geliyorum. Oraların yerlisiyim. Atalarımın gelen söylentiye bakılırsa, İbrahim peygamber zamanından beri buradaymışız.”

“Sen eşikte doğdun...” dedi. Ardından da ekledi: “Eşiğin sahibi sayılırsın bir bakıma. Gerçi eşikler hepimizin...”

“Himmet buyurunuz efendim.”

“Bak Baba İshak!”

Baba İlyas'ın bu hitanı karşısında çarpılmışsa döndüm. Bana “Baba İshak” demişti. Bu, açıkça hilafet vermektir.

“Himmet buyuruyorsunuz şeyhim” diye kekeledim.

Şu an, Baba İlyas “öl” dese, hiç tereddütsüz ölebilirdim.

“Sen tekrar o doğduğun eşiğe döneceksin. Orada bir mum yakacaksın yani چراغ uyandıracaksın. Bu چراغ, bu ülkenin insanlarından başlayarak, bütün insanlığı aydınlatacak.”

“Ben sizin yanınızda kalmak isterdim...”

“Gelecek günlerin üzerine karanlık düşmek üzere... Her eşikte bir ışık gerektir.”

Baba İlyas, gözlerini yine aşağılara çevirmişti. Ben de onun baktığı yere baktım; Yeşilirmak, dağların arasından kıvrılıp gidiyordu. Vadi, bir genişliyor, bir daralıyordu.

“Bak Baba İshak! İyi bak!” dedi.

“Bakıyorum şeyhim. Müthiş bir vadi! Asırlarca bakabilirim.”

“Daha bir dikkatle bak. Bakmak için değil, görmek için çabala!”

“Gözlerime inanamıyordum: Yeşilirmak üzerinde kartallar ve şahinler uçuyordu.”

Bu satırdan itibaren yine fantastik anlatım söz konusudur. Baba İlyas uzaklarda görünen vadiyi artık önünde görecektir.

“Bütün kalbinle bak!” dedi bu kez Baba İlyas.

“Yeşilirmak kabardı, kıyısına doluşan güvercinler su içiyor. Buradan Yeşilirmak’ın sadece vadisi görünüyordu, o da çok uzaklarda. Şimdi ise Yeşilirmak önümdeydi, üstelik ondan su içen güvercinleri de görebiliyordum. Kartallar ve şahinler ise çok uzaklardaydılar. Dehşet ve korku içindeydim. Tek sığmağım Baba İlyas’tı.”

“Son bir umutla ve yalvaran gözlerle ona baktım. Yüzünde hiçbir değişiklik yoktu; oldukça sakin Yeşilirmak vadisine bakıyordu. Kendisine baktığımı fark edince, bana döndü, aynı sakinlikte konuşmaya başladı:”

“Kuşlar da insanlar gibidir. Kimi gezgin, kimi yerli, kimi vahşi, kimi sevimli...” Derin bir nefes aldıktan sonra ekledi: “Kimi güçlü ve yırtıcı, kimi zayıf ve ürkek...”

“Demek ki benim gördüklerimi Baba İlyas da görüyordu. Aklım karıştı, elbette görecekti, bana bunları gösteren oydu.”

“Derken Baba İlyas ayağa kalktı ve yürüdü. Ben olduğum yerde pusup kalmıştım. Benim gelmediğimi anlayınca durdu, arkasına baktı:”

“Biraz geciktik, canlar meraklanırlar,” dedi.

“Başka bir şey söylemedi ve hızlı adımlarla dergâhın yolunu tuttu. Ben de ardınca sürüklenip gidiyordum.”

“Ertesi sabah, Baba İlyas’la vedalaşıp Nemrut’a bir ışık yakmak üzere Çat Köyü’ndeki dergâhtan ayrıldım. İçim içime sığmıyordu. Baba İlyas, bana “baba” unvanı vermiş, kendisi adına hareket edebilme yetkisi tanımıştı.”

“Baba İshak adının Baba İlyas ile birlikte anılacağından ve ünümün Anadolu ve Horasan’ı tutacağından emindim. Sayısız müridi olmasına rağmen, birkaç saat dizinin dibinde oturan birine vekalet vermesinin başka ne anlamı olabilirdi ki? Keramet bende miydi, onda mı? Neler de geçiyor aklımdan?”

“Amasya’dan çıkıp Tokat tarafına yöneldiğimde, uğradığım her yerde insanların, çevremi aldıklarını ve beni bir kurtarıcı gibi karşıladıklarını gördüm. Bana “Baba İshak” diyorlardı ve Baba İlyas’ın vekili olduğumu söylüyorlardı. Tahminim tamamıyla doğru çıkmıştı: Ünüm, benden çok daha çabuk ilerliyordu Anadolu halkları arasında.”

“Amasya’ya gelirken insanları çekingen ve kuşkulu görmüştüm. Şimdi ise içlerini bana dökmekten, saraya açıkça meydan okumaktan çekinmiyorlardı. Tıpkı Baba İlyas’a inandıkları gibi bana da inanıyorlardı ve bunu her halleriyle belli ediyorlardı. Yalnız Türkmenler değil, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler elhasıl bütün Anadolu halkları, Baba İlyas’tan ve benden medet bekliyorlardı. Şehirliler ise korkulu bir bekleyişteydiler: Sarayla bizim aramızda gidip geliyordu zihinleri. Bu nedenle mümkün olduğunca köylerde ve obalarda kalmayı düşünüyordum.”

“Nemrut’a ulaşmak için Erciyes’ten geçmeyi düşündüm. Çünkü Baba İlyas’ın Anadolu’ya girdiği eşikte bir süre kalmak istiyordum. İçimdeki ses, beni sürekli buna yöneltiyordu... Bundan sonra ben Baba İlyas’sız olamazdım. Erciyes benim için de kutsal eşikti artık... Beni orada yepyeni bir hayatın beklediği vehmine bile kapılmıştım. Bir an doğduğumdan beri Baba İlyas’la karşı karşıya oturuyormuşum hissine kapıldım.”

“Sıcak ve yorucu bir günün ikindisinde Erciyes eteklerine ulaştım. Türkmenler, öbek öbek çadırlarını kurmuşlar, yaylak mevsiminin tadını

çıkarıyorlardı. Anadolu'yu bu kadar şenlikli görmemiştim. Koyunlar, keçiler meleşiyor; çocuklar koşuyor, kuşlar cıvıldaşıyor. Çadırlar görünmeden insanlar göründüler. Meğer benim buraya uğrayacağım çoktan duyulmuş da gelişimi bekliyorlarmış. Bütün sevinç ve neşe bundanmış.”

“Gerçekten de Erciyes'te yepyeni bir hayata uyanıyordum... Bütün kalbimle inanıyordum ki, artık ben bir kurtarıcıydım, Baba İlyas gibi bir erendim. Bütün halkları birleştiren bir addı Baba İshak... Anadolu'yla bütünleşmiş gibiydim.”

“Beni karşılayanlar, doğruca bir obaya götürdüler. Obada yirmiye yakın çadır vardı... Şaşırtıcı olan bir büyük ziyafet sofrasının kurulmuş olması. Kalabalığa bakılırsa burada yalnız bu obanın değil, çevre obaların insanları da buradaydı. Pilav kazanları kurulmuş, kuzular ve oğlaklar, kızartılmak üzere ardıc ağaçlarından kesilerek hazırlanmış kazıklara geçirilmişlerdi. Çukurlardaki ateşler harlanmıştı. Anlaşıyor ki bu ziyafet benim için hazırlanmıştı. Beni otuz yaşlarında, düzgün giyimli birinin yanına buyur ettiler. Benim yaklaştığımı gören adam, ayağa kalktı, üç adım kadar bana yürüdü:”

“Hoş geldin Baba İshak.” dedi.

Onunla ilk kez karşılaşıyorduk. Adımla hitap etmesine şaşırdım.

“Hoşbulduk.” dedim.

“Onun rahat tavırları, kendinden emin görünüşü beni biraz rahatsız etmedi de değil. İnsanların günlerdir karşımda ezilip büzülmelerine, bana hayran hayran bakmalarına alışmışım. İlk kez böyle bir tavırla karşılaşıyordum. Yan yana oturdum. Benim merakımı anlamış olacak ki, kendinden söz etme gereği duydu:”

“Kardeşim Hacı Bektaş ile buraya Horasan'dan geldik.”

“Hacı Bektaş adını biliyordum. Kırşehir yakınlarında bir köye yerleşmiş; yıllardır halkın dertleriyle dertlenmekte... Buralarda adı saygıyla söyleniyor. Konuşmayı sürdürebilmek için:”

“Hacı Bektaş'ı çok duydum ama görüşmek kısmet olmadı. Her halde birliktesiniz.” dedim.

“Aramızda topu topu bir günlük mesafe var ama bir türlü görüşemiyoruz.”

Hayretle yüzüne baktım.

“Adım Mentеш... Bu ülkeye girdiğimiz kutsal eşik Ararat'ta Hacı Bektaş'ı kaybettim. Yıllarca birbirimizden haber alamadık. Son zamanlarda onun haberlerini almaya başladım. Adı giderek yayılıyordu. Artık onun ne yaptığını, ne ettiğini yakından biliyorum; sanki her an berabermişiz gibi... Elbette benim haberlerim de ona ulaşıyordu. Çok da özlediğimi söylemeliyim.”

“Hacı Bektaş, bir mekân tuttu. Ya Mentеш?” dedim.

“Buna henüz vaktim olmadı.” dedi. İçini çekti: “Belki hiç olmayacak. İşte görüyorsunuz, her yerde zulüm. Bu karanlığı aydınlatmak ve insanlara azıcık nefes aldırabilmek için oradan oraya koşuyorum.”

“Hacı Bektaş, mekân tutarak da bunun yapılacağını göstermiyor mu?”

Mentеш'in cevap vermediğini görünce ekledim:

“Baba İlyas da öyle... Bana, Nemrut'ta bir mum yakıp insanların yolunu aydınlatarak çerağ uyandırmamı söyledi.” Bir süre Mentеш'e bakarak sustum. Ondan ses çıkmayınca ekledim: “Dilersen birlikte olabiliriz. Oraları benim doğup büyüdüğüm yerler...”

“Hemen yanımda oturan iri kıyım, pala bıyıklı, belinde bir hançer sokulu, orta yaşlı karayağız bir adam yerinden doğruldu:

“Burada kalamaz mısınız?” dedi. “Burası, Baba İlyas'ın mekanıdır. Burası Anadolu'nun tam ortasıdır.” Elini kaldırdı, doğuya doğru uzattı ve haykırdı: ‘Zulmün kaynağı işte orada, Konya'da...’

Bizim sustuğumuzu gören adam devam etti:

“Sultan Alaattin zamanı bir rüya artık. Bu Gıyasettin, bizden yüz çevirdi. O bir baba katilidir; Ulu Alaattin'i zehirletmiştir. Burada, Konya'nın burnunun dibinde uyandırın çerağı.”

“Adamın oymak beyi olduğu anlaşılıyordu. Bir şeyler söyleyebilmek için zihnimi toparlamaya çalışıyordum. Adam tekrar konuşmaya başladı:”

“Günlerdir bekleriz Baba İlyas’ın vekili Baba İshak gelecek diye. Tanrı’ya şükürler olsun ki geldiniz. Menteş, medrese okumuştur, her bir şeye akli erer ve bizim yolumuzu aydınlatmaya çalışır. İşte Baba İshak da geldi. Sizi burada birleştiren Tanrı, bize büyük lütufta bulundu. Düşün önümüze; yol iz gösterin bize!”

“Tanrı sizinledir. Bize düşen, bu ülkenin bütün eşiklerine mum dikmek, bütün dağlarında çerağ uyardırmak ve dünyayı aydınlatmaktır,” dedim.

“Buradan başlayın aydınlatmaya!” dedi adam.

“Orada bulunanlar da başarıyla onu onaylıyorlardı. Anadolu’yu, Van’dan Amasya’ya; Amasya’dan Erciyes’e adımladım, böylesine bir başkaldırı görmedim. Baba İlyas’ın kutsal eşiği Erciyes, bütün ihtişamıyla ayaktaydı.”

“Adam belindeki hançeri çıkardı ve havaya kaldırdı. Bu hareket, beni daha da şaşırttı. Oymak beyi çıldırmış gibiydi... Orada bulunan herkes hançere bakıyordu. Baba İlyas’ın ulu çamın dibinde önüme serdiği görüntü bile bu kadar kanımı dondurmamıştı.”

“İşte budur aydınlık Baba İshak! Hançer de bir çerağdır, kılıç da bir çerağdır. Bunların parıltısı, bir kuyruklu yıldız gibi, karanlıkları yarar geçer! İnsanlara daha güvenli ve emin yollar açar...”

“Adam, bu kutsal eşikte silahlı bir isyan başlatmak üzereydi. Bunu önlemenin bir yolu olmalıydı ve çerağ uyanmadan kırılıp yağı dökülmemeliydi. Menteş hafifçe yerinden kımıldadı. O bu insanları iyi tanıyor olmalıydı ve ne yapacağını da iyi bilirdi sanırım. Onun kımıldadığını gören oymak beyi, hançerini indirdi ve usulca kınına soktu.”

“Ben bu ülkeye girerken şahinler ve güvercinler gördüm,” dedi Menteş.

“Yüreğim sancıdı, ulu çamın altında hissettim kendimi birden. Güvercinler, Yeşilirmak’tan su içiyor, şahinler ve kartallar yüksekere uçuyor. Devam etti Menteş:”

“Hacı Bektaş güvercin, ben şahin... Ararat eteklerinde işte böyle vedalaştık.”

“Kartallar...” diye mırıldandım.

Oymak beyi:

“Bir işaret Baba İshak...” dedi. “Sen ki Baba İlyas’tan himmet aldın ve bize geldin; kartallar bize zarar veremez bundan böyle.”

“Bu noktada artık söz bitmişti. Erciyes’te gün batıyor ve dünya geceye hazırlanıyordu. Meydanı dolduran insanlar, önlerine konan pilav ve eti yiyerek, ayranlarını yudumluyorlardı. Az önceki ürkütücü havadan eser kalmamıştı.”

“Menteş ile bana büyücek bir kıl çadırda yer gösterdiler. Geceyi burada, birlikte geçirecektik. Horasanlı Mentеш ile Anadolu Baba İshak’ın kaderleri, Baba İlyas’ın kutsal eşiği Erciyes’te birleşmişti.”

“Sabaha dek yatağında dönenip durdum. Erciyes’ten dört bir yana uçan güvercinler, şahinler ve kartallar gözlerimin önünden hiç gitmiyordu. Nedense, Nemrut’a ulaşamayacakmışım gibi bir duyguya kapılıyordum zaman zaman. Arada bir nefesimi tutarak, Mentеш’i dinliyordum; onun da uyumadığı belliydi. Fakat ne o bana bir şey söyleyebiliyordu, ne de ben ona...”

İKİNCİ BÖLÜM

SULUCAKARAHÖYÜK 1240

Bu bölüm Hacı Bektaş’ın ağzından yazılmıştır. Daha önce Sulucakarahöyük’e gelen Hacı Bektaş’ın öyküsü romanın bu kısmında devam eder.

“Buraya gelip yerleşeli epey zaman oldu. İlk zamanlar İdris’ten aldığım çobanlığı severek yaptım. Bir de yamağım vardı: Sarı İsmail (...) İdris, kendini toprak işlerine verince durumu iyileşti. Çünkü tarlalarıyla daha bir ilgilendiğinden, verimlilik arttı. Öyle ki ambarlar, tahılla dolup taşıyordu. Benim çobanlığımın da aileye büyük katkısı olmuştu... Sarı İsmail yakın köylerden birinden gelmişti. Kısa zamanda hayvanların dilini öğrendi ve bana pek iş kalmaz oldu. Bu da daha fazla düşünmem için bana zaman kazandırıyordu. Kendimle uzun süre kalmamı sağlıyordu.”

“Sarı İsmail de gelince, bize küçük bir kulübe yapmak gerekti. Daha fazla İdrislerde kalamazdık. Köylülerinde yardımıyla köyün üst yanındaki tepenin eteğine iki odalı küçük bir ev yaptık. Burada İsmail’le birlikte yaşamaya başladık...

Kadıncık, hiçbir zaman beni bırakmadı. Her akşam yaptığı yemeklerden İdris ile gönderirdi. Çamaşırlarımızı yıkar. Fırsat düştükçe de evimizi derler toplardı.”

“Evimin hemen ardında yükselen tepe, sivri değil yassıydı (...) Hava uygun olmadığı zamanlar hayvanları uzaklara götürmez, burada yazardım. Bu tepenin üzerinde büyük bir kaya kütleli vardı. Bunun iki tarafında bir insan geçebilecek kadar oyuklar vardı. Yağmurdan ve soğuktan korunmak için buraya girerdim. Bu tepenin adını Arafat Dağı koymuştum. Bu da Sulucakarahöyük adı gibi herkesçe benimsendi ve yaygınlaştı. Buranın adı çok daha çabuk yaygınlaştı çünkü daha önce belli bir adı yoktu; tepe deyip geçiyorlardı. Bazıları da belen diyordu. Dağların küçüğüne bu adlar verilirdi. Öyle ki zaman içinde Arafat Dağıyla benim adım bütünleşti. Bu ad, bana Lokman Perende’yi hatırlatıyordu. Bana hacı lakabını, Arafat’ta beni gördüğü için vermişti. Sarı İsmail, Arafat’ta hayvanları yaydığımız zamanlarda pek yanıma uğramaz, beni o kayanın içinde yalnız bırakırdı. Burada uzun düşüncelere dalarım. Çocukları da bunu öğrenmişler, benim sürekli Arafat’ta vakfede olduğumu söylüyorlarmış.”

“Hacı Bektaş, Mekke’deki Arafat Dağı’nı buraya getirdi. Şimdi sürekli vakfede duruyormuş.” diyorlarmış.

“Onlar benim Hacı unvanını nasıl aldığımı bilmiyorlardı. Gerçekten hacca gittiğimi sanıyorlardı. (...) İnsanlar kısa zamanda benim kendilerinden farklı olduğumu anladılar veya öyle inandılar. Şimdi ben, onlar için bir bereket ve huzur kaynağıydım. Benim gelişimden sonra bolluk olmuş, tarlalar bol bol mahsul vermiş, hayvanlar eksiksiz yavrulamış, insanlar arasında sevgi ve saygı artmış. Söylenceye göre, şu karşıdaki Sulucakarahöyük’te Anadolu’nun bereket Tanrısı varmış. İnsanlar, onun insan şeklinde suretlerini yapmışlar, ve herkes bu suretlerden alıp evine koymuş; bu andan itibaren bolluk olmuş. Bu bolluk buradaki kavimler burada yaşadıkça devam etmiş. İşte şimdi de buraya Türkmenler de gelip yerleşmişler. Benim şahsımda onlar da bir bereket tanrısı buldular ve bolluğa kavuştular. Bu inançladır ki insanlar bana evlerinde yemek yedirmek için yalvarıyorlardı ama ben kimsenin evinde yemek yemiyorum. Sarı İsmail’e de tembihledim kimseden yiyecek almasın diye.”

“Dediklerine göre, bu dağın adı Arafat olalıdan beri, onun da yayılımı bereketlenmiş. Hayvanlar, akşamları daha tok döner olmuşlar. Sütleri bolarmış. O gün bugündür hiçbir hayvanın yavrusu zayi olmamış. Söylenenler beni pek ilgilendirmiyordu. Benim tek istediğim Arafat Dağı’ndaki kayanın içinde düşüncelere dalmaktı.”

“Arafat Dağı’nın tam karşısında bir başka tepe vardı. Havanın uygun olduğu günlerde de hayvanları oraya götürüyorduk. Orada bir ardıç ağacı bulunuyordu. Bu, tıpkı Menteş’le birlikte son kez altında gecelediğimiz Ararat Dağı’ndaki ardıç ağacına benziyordu. Bu ağacı, Arafat’taki kaya kadar ve belki ondan da çok seviyordum. Buraya geldiğimizde, sürüyü yine Sarı İsmail’e bırakıp hemen ardıç ağacının altına gidiyordum. Bu ağacın altındayken, yanımda kardeşim Menteş varmış gibi bir duyguya kapılıyordum. Zaman içinde öyle oldu ki Ararat Dağı’ndaki ardıç ağacıyla buradakini aynı görmeye başladım. İçimdeki ses, bir gün Menteş ile burada karşılaşacağımı söylüyordu. (...) Köylüler buraya Kocatepe diyorlardı. Arafat Dağı’ndan büyük olduğundan böyle adlandırdıklarını sanıyorum. Bense buraya henüz bir ad vermemiştim ama kendi kendime “Ardıç” dağı desem mi, diye düşünüyordum.”

“Son yıllarda adım öylesine yayıldı ki, insanlar sık sık ziyaretime gelir oldular. Yanlarında yiyecek, giyecek gibi şeyler de getiriyorlardı. Ben de buraları Kadıncık ve İdris aracılığıyla ihtiyacı olanlara ulaştırıyordum. Bu durum karşısında çobanlığı Sarı İsmail’e bıraktım, yanına da bir yamak buldum. Artık köyün sığırtmacı Sarı İsmail’di.”

“Ziyaretime gelenler o kadar çoğaldı ki, evime ekler yapmak gerekti ve kısa sürede bu eklerle birlikte kocaman bir dergah oluştu. (...) Her şey iyiydi, insanları mutlu etmek, açların doymasını, çıplakların giyinmesini sağlamak çok güzeldi. Eski çağlardaki Sulucakarahöyük’ün bereket Tanrısı, sanırım toprak altındaki kentin sokaklarından hemen karşısındaki Arafat Dağı eteklerinden fişkırان bu bereket kaynağına imrenerek bakıyordur. Ne var ki bütün bu güzellikler benim yalnızlığımı elimden aldığı gibi, Kadıncık, İdris, Sarı İsmail gibi yakın dostlarımla baş başa görüşmemi de engelliyordu. Hele hele Arafat Dağı’ndaki kayanın altına girememek,

Kocatepe'deki ardıç ağacının altında kendimle baş başa kalamamak beni büsbütün yiyip bitiriyordu. Neredeyse kendimi unutmak üzereydim.”

“Sonunda çareyi düşündüm ve buldum; kendime tıpkı Arafat'taki kaya gibi penceresiz bir oda yaptıracaktım. Üstelik bunun sadece benim girebileceğim kadar bir kapısı olacaktı. (...) Bu düşüncemi Kadıncık'a açtım. Her şeyini uğrumuzda feda etmeye hazır olan bu vefakar kadını son zamanlarda ihmal etmiştim. Niyetimi önce ona açarak, ona olan sevgimin her dem yenilendiğini belli etmek istedim. Daha ertesini istediğim odanın yapılması ise işin bir başka güzelliğiydi Burasına “Kızılca Halvet” adını verdim. Bu ad hemen yayıldı. Böylece “Kızıl” kelimesi de bana gelenlerin ortak sözcüğü oldu.”

“Artık her ne yapsam, insanlar onda bir keramet arıyorlardı. Hele Gıyasettin'in zulmü arttıkça, insanlar daha bir gizemli şeyler yaratmaya çalışıyorlardı kendilerine. Zaten zulüm ve onun ardından insanları saran bunalımlar hep böyledir; insanoğlu kendine bir sığınak arar ve de bulur. Herkesin gözünün önündeki sığınak bendim.”

“Baba İshak ile Menteş el ele verip insanları, saraya karşı isyana sürüklüyorlardı. Bu haber bana ulaştığında, kendimi derhal Kızılca Halvet'e atmış, saatlerce orada kalmıştım. Bize kılıç eri olmak değil, söz eri olmak düşerdi. Neylersin ki kılıç kınından çıkmıştı bir kez. O, tekrar kınına girmeden sözün ne etkisi olabilirdi? İşin içinde kardeşimin olması beni zor durumda bırakıyordu. İnsanlar, beni her gördüklerinde, bir işaret bekliyorlardı. Hatta her hareketimi, her davranışımı bir işaret sayıyorlar, olayları da buna göre yorumluyorlardı. Kızılca Halvet'ten hiç çıkmak gelmiyordu içimden.”

“Menteş'in haklı olduğunu söylesem, herkes işini gücünü bırakıp ona koşacaktı. Hayat alt üst olacaktı ve düzelmesi uzun sürecekti. Biraz daha sabredin desem, sarayın zulmü dayanılmaz hale gelecekti. Celalettin sarayın yanında yer almıştı ve Mevlana adıyla ünlenmişti. O, şimdi efendilerle birlikteydi ve Mevlana yani efendiydi. Zaten halkın diliyle değil, Acem diliyle şiirler söylüyordu. Amasya'da bulunan Baba İlyas, halkın içindeydi, benim için onun takınacağı tavır önemliydi. Son gelen haberlere bakılırsa, o da saraya karşı olduğunu belli etmişti.

Hatta Baba İshak ile Menteş'i bu direnişey teşvik edenin de o olduğu söyleniyordu. Halbuki bir zamanlar Sultan Alaattin, Baba İshak'a turna rengi bir at göndermiş, sarayın her zaman yanında olduğunu söylemişti. Ne yapmak istiyordu bu Gıyasettin. Kendi halkına zulmeden hükümdar, daha fazla ayakta kalamazdı. Üstelik babası Sultan Alaattin'in ölümünde onun da parmağı olduğu dillerdeydi.”

“Günlerce Kızılca Halvet'e kapanıyor, bir çıkış yolu bulabilmek için düşüncelere dalıyordum. Baba İshak ile Menteş'in Gıyasettin'in gönderdiği orduyu ağır bir yenilgiye uğrattıkları haberini alan insanlar, bir bayram havası estirmeye başlamışlardı. Herkesin yüzü geçici de olsa gülüyordu. Çıkıp onlara karışmıyordum, bir büyük yalnızlığı yaşıyordum.”

“Ah Lokman Perende!” diyordum. “Beni, Güneş ülkesinden Güneşin doğduğu ülkeye perende ettirdin ama bugünleri yaşayacağımı söylemedin. Şimdi tekrar yol göster Hacı Bektaş'ına...”

“Zaman giderek daralıyor, savaşın kokusu Kızılca Halvet'e doluyordu. (...) Bir kerecik Hırka Dağı'ndaki ardıç ağacına gidebilsem, mutlaka Ararat'taki gibi bir işaret alabilirdim. Evet, Hırka Dağı; benim Kocatepe'ye verdiğim ad bu... Bana öyle geliyordu ki, Ararat kadar kutsaldı şimdi Hırka Dağı... Kesin kararımı verdim, ne pahasına olursa olsun, yarın güneşle birlikte Hırka Dağı'na gidip ardıç ağacının altında kendimle baş başa kalacağım.”

“Hırka Dağı'na tırmanmaya başladığımda, sonbahar güneşi ısıtabildiği kadar ısıtmaktaydı sırtımı. Terlediğimi hissediyordum. Hislerim, ardıç ağacının altında güzellikler olacağını söylüyordu.(...) Kendimi birden Kocatepe'nin Hırka Dağı olduğu günlerde buluyorum.”

“Mevsim yine aynı mevsim, belki bir yıl önce, belki beş yıl önce; canlarla buraya gelmiştik. Maksudumuz odun toplamak olmakla birlikte, ben ardıç ağacını herkesin bellemesini istiyordum. (...) Dergahta yatılı kalanlar çoğaldığından fazlaca odun gerekiyordu. Odun bulmak da hayli zordu çünkü burası ağacı kıt bir yerdi. Tam da ardıç ağacına yürüyecektim ki, canlardan biri yanıma yaklaştı:

“Hünkarım.” dedi. “Burası, soğuğu bol, odunu kıt bir yerdir. Odunu bol, soğuğu az bir yere gitmeye himmetiniz olsa...”

“İlk kez “Hünkar” lakabını duymak beni şaşırttı. Hacı lakabını Lokman Perende vermişti bana ama bu da nereden geliyordu? Sarı İsmail, çekinerek mırıldandı:”

“Hünkar Hacı Bektaş...”

“Meğer ki canlar, aralarında benden söz ettiklerinde böyle konuşurlarmış. (...) Gönlümde mekan konusunda bir belirsizlik oluşmaktaydı.”

Bu satırdan sonra Durali Yılmaz’ın fantastik anlatıma başvurduğu bir sahneyi daha görürüz.

“İşte tam bu anda ardıç ağacı bütün dallarını açarak, bana doğru bir hamle etti. İrkildim birden. Bir kez daha baktım, Kadıncık, ardıç ağacıyla birlikte kollarını açmış, karşımda duruyor. O an içime bir özlem çöktü: Ben, ne Kadıncık’tan ayrılabilirdim, ne de bu ardıç ağacından. (...) Gidip Kadıncık’la ardıç ağacının arasında durdum. Kadıncık’a dokunmak istedim, dokunamadım. Bir hayal miydi gördüğüm? Hızla dağın tepesine koştum ve durup göğsümü kuzey rüzgarına verdim. Kasım soğuğu sertleşiyor ve giderek iliklerime işliyordu. Canlar, odun toplamayı bırakmışlar, şaşkınlık içinde bana bakıyorlardı. Önce Sarı İsmail koştı yanıma, ardından diğer canlar. Beni soğuktan korumak istiyorlardı ki, önümde bir çember oluşturma gayretindeydiler. Ben neredeyse soğukla bütünleşmişim ama canların yüzleri giderek morarıyordu. Onların daha fazla üşümelerine dayanamadım:”

“Kasım rüzgarıyla bu kadar halleşmek yeter...” dedim.

“Bu sözlerim üzerine rahat bir nefes aldılar. Hırkalarını göğüslerine doğru çekiştirerek ısınma hareketlerine başladılar. Onların bu haline bakarak, kendi kendime gülümsedim:”

“Şuraya bir ateş yakın da ısınalım.” dedim.

“Canlar hemen sağa sola dağıldılar ve bir koşuşturmacadır başladı. Bir an içinde işaret ettiğim yere çalı çırpı yığılmıştı. Sarı İsmail:”

“Hünkarım, چراغımızı uyandır,” dedi. “İnsanlar ısınsınlar, hem aydınlansınlar.”

“Hünkar, artık bu hitaba alışmalıydım. Bu kelime, kan kokusuna gebe bu karanlık günlerde bir sığınak oluyordu canlara. Hazırladıkları yığına yürüdüm. Sarı İsmail’in uzattığı çakmağı çaktım. Çakmak taşından çıkan kıvılcım kavı tutuşturdu. Tutuşan kavı üfledim ve önümdeki yığına attım. (...) Bu kadar kısa zamanda, bu kadar harlı ateş oluşmasına ben bile inanmamıştım.”

“Alevlerle birlikte yüreğimde beliren bir güç, beni ateşin çevresinde dönmeye zorluyordu. Bir süre dirensem de daha fazla duramadım ve ateşin etrafında dönmeye başladım. Canlar, şaşkınlık içindeydiler. (...) Bense koşarcasına dönüyordum ve adımlarımın hızlanmasına engel olamıyordum. Şaşkınlığını üzerinden atan Sarı İsmail, hemen ardıma düştü ve benimle birlikte dönmeye koyuldu. Onu gören diğer canlar da ateşin çevresindeki bu koşuya katıldılar. Ayaklarıma söz geçiremiyordum; dönüşüm sürekli hızlanıyordu. (...) Elimi uzattım ve hemen ardımda koşan Sarı İsmail’in elini tuttum. Bunun üzerine bütün canlar el ele tutuştular, böylece hepsi de bana bizzat bağlanmış oldular.”

“Alnımdan yuvarlanan terler, kaşlarımdan gözlerime süzülüyordu. Kalp atışlarımı duyuyordum ve bütün bunlara inat, koşmaya devam ediyordum. (...) Sanırım canların yorgunluğu bana geçti ki, farkına varmadan yavaşladım. Yavaşlamamla birlikte hırkamın üzerimdeki ağırlığını hissettim. Öyle bir an geldi ki, hırkamı çıkarıp elime almak zorunda kaldım. Ne var ki, hırkam elimde de ağırlaşmaktaydı giderek. Ben de, tuttum ateşe atıverdim onu. Bunu gören bütün canlar, hırkalarını çıkarıp ateşe attılar. (...) O sırada oldukça yavaş adımlarla ateşin çevresinde döndüğümüzü gördüm. Elimi Sarı İsmail’den alarak, ateşin çevresinden ayrılıp biraz öteye gidip çömeldim. Benim kopmamla ateşin çevresindeki halka bozuldu; birbirlerinden kopan canlar da, birer birer gelip iki yanıma çömeldiler.”

“Karşımdaki ateşin küle kesmesiyle kalbimde harlanan ateşin göklere yükseldiğini gördüm. Bunun üzerine heyecanla ayağa kalktım ve haykırdım:”

“Canlarım... Yüreğimizdeki ateş harlandı ama işte önümüzdeki ateşimiz söndü. Hırkalarımız küle dönüştü. Kokumuz bütün dünyaya yayılıyor. Şimdi de küllerimizi alıp savurmalıyız ki insanların üzerine rahmet olarak yağalım. Hırkalarımız herkesi kucaklasın ki hiç kimse aç kalmasın, açık kalmasın!..”

“Onlar bana ilk kez “Hünkarım” demişlerdi; ben de onlara ilk kez “Canlarım” diyordum. (...) Tek tek gözlerinin içine baktım. Her bir göz, Anadolu’nun bir ovasını, bir dağı, bir vadisini, bir ırmağını yansıtıyordu. Bütün kutsal eşikler dağ dağ karşıma sıralanmıştı. Ağaçlar yükselmekteydi çevremizde. Benim ardıç ağacım, dallarını kanat kanat açmış bana bakıyordu. Kadıncık’ı göremiyordum. Derken bir karaltı, heyecanla baktım, Ararat’taki ardıç geliyordu buradakinin yanına.”

Okuyucu burada ardıç ağaçlarının koştığı bir fantastik sahne ile daha buluşur.

“Dağ orman bürünmüştü. Ağaçların arasından ardıç ağaçlarıma doğru koştum. Ben koşuyordum, ardıçlar koşuyordu. Ayaklarımın altında bir yanma hissettim ve durdum. Baktım ki küllerin ortasındayım. Hemen eğildim ve külleri avuç avuç savurmaya başladım. Bütün canlar da geldiler ve bana katıldılar. Küle kesen gökyüzüne baktım: Hırkalarımız uçuyor! Kendi hırkamı gördüm, bütün hırkaları etrafına toplamış göklere yükseliyordu. Kadıncık’ın kendi elleriyle ördüğü hırka bu... Hırkanın arasında Kadıncık’ın ellerini görüyorum. Eller, hırkayı açıp dağa giydiriyor. Bunu görünce avazımın çıktığı kadar bağıriyorum.”

“Hırka Dağı...”

“Canlarım, kardeşlerim!” diye devam ettim. “Bundan böyle bu dağın adı Hırka Dağı’dır. Hırka Dağı bizimle bir bütün olmuştur; kıyamete dek bizden gelecek ‘nefes oğlu’, ‘beloğlu’ ve ‘yoloğlu’larla da bütünleşecek, birlikte anılacaktır. Şimdilik, İdris ile Kadıncık’ın ısrarı üzerine bir nefes ettik, onlardan bir nefesoğlumuz dünyaya geldi. Henüz evlenmediğimden beloğlum yoktur ama bütün canlar, bizim yolumuz üzeredirler ve hepsi de yoloğlumuzdur. Bütün bunlar, Hırka Dağı’nın çocukları... Hırka Dağı, odunlarıyla dışımızı, adıyla da içimizi ısıtacaktır. Hırkamız daima üzerinde kalacaktır.”

“Canlar, bu sözlerim üzerine gözlerinde parlayan sevinçle bana bakıyorlar. Her biri bana gerçek birer evlat olmanın mutluluğuna uyanmıştı. Hırka Dağı’ndan Arafat Dağı’na yürüyorum. Bütün canlar arkamdalar. Hırka Dağı bir göz oluyor bütün zamanlara açılan; hepimiz onun önünde aydınlık ve sıcak geleceğe akıp

gidiyoruz. Arafat Dağı bizi sıcacık kucağına alıyor ve usulca Sulucakarahöyük', bir bereket pınarı olan dergahımıza indiriyor.”

“Doğruca Kızılca Halvet'e gidiyorum. Burada kendimle baş başa uzunca bir süre kalmak istiyorum. Bunu gören canlar, beni bırakıp dağılıyorlar.”

“Sırtımda, Kadıncık'ın kendi elleriyle ördüğü yün hırka, başımda tepesi kızıl hünkar sarığı, Hırka Dağı'na tırmanıyorum. Hırka Dağı, Hırka Dağı olalıdan beri ilk kez geliyorum buraya ve tek başıma. Kızılca Halvet'te dün gece böyle karar vermişim. Canlarım bana “Hünkar” dedikleri günden sonra sarığımı biraz daha büyüttüm ki hünkar sarığı olsun. Kızılca Halvet'in yapılışı üzerine “kızıl” kelimesinin ortak bir kelime olması ise sarığımın tepesini kızıla çevirmeme neden oldu.”

“Bugün Hırka Dağı'ndaki ardıç ağacını altında kendimi yaşayacağım, orada bir değişim olacak, inanıyorum. Belki Ararat Dağı'ndaki ardıç da orada olacak, Menteş de orada olacak.”

“Sulucakarahöyük, Arafat Dağı, Kızılca Halvet, Hırka Dağı... Bunların hepsi benim verdiğim adlar. Ya kadıncık? Fatma Nuriye'nin adını bu adla değiştiren de benim. (...) Bir an bir gurur kaplıyor benliğimi. Her şeye tepeden bakıyorum ve ayaklarım yerden kesiliyor, başım göğe değişiyor. Hemen kendimi toparlıyorum ve duruyorum. Bugün yaşamak istediğim yalnızlığımı kendim bile bozmamalıyım. Yeniden kalkıyorum ve yürüyorum. İşte ardıç ağacı orada; çevresinde birçok ağaç büyümüş. Geçen yılın bereketi bu ağaçlar. Ararat Dağı'ndaki ardıç ağacının yeri boş; Kadıncık'ın giydirdiği hırkasını çıkarmış Hırka Dağı. Geçmiş düşlerden sıyrılıp Ardıç ağacının altına koşuyorum. Dallar açılıyor ve beni içine alıyor. Bir hasret yürüyor Ararat Dağı'ndan Hırka Dağı'na, Nişabur'dan Sulucakarahöyük'e, Amasya'dan Malya Ovası'na...”

“Amasya kalesinde Baba İlyas ve canları; etrafları Gıyasettin'in askerleriyle sarılmış. Buradan nasıl çıksın Baba İlyas? Malya ovasında Baba İshak, Menteş ve binlerce insan... Bir zafer sarhoşluğu var her birinin yüreğinde. İki kez dağıtmışlar Selçuklu ordusunu. Konya sokaklarında Celalettin, Mevlana olmanın gururuyla

yürüyen efendiler arasında ve Konya'dan Malya Ovası'na yürüyen Gıyasettin'in askerlerine bakıyor kayıtsızca. Kendini bütün olayların dışında gösteriyor.”

“Kalbim bir dağ tıpkı Hırka Dağı gibi Ararat Dağı gibi ve her bir dağ aydınlığa açılan kapıların eşikleri... Binlerce aşk ve sevda askeri görüyorum. Kılıçlarını kınlarına koymuşlar ve ellerini Tanrı'ya açmışlar Baba İlyas için, Baba İshak için, Mentеш için ve zulme uğramış binlerce masum insan için. (...) Sen nerdesin Hünkar Hacı Bektaş? Evreni dolduran bu sükutun ortasında ne arıyorsun?”

“Malya Ovası, Seyfe Gölü'ne uzanıyor; Amasya Kalesi, Yeşilirmak'a eğiliyor. Hünkar Hacı Bektaş, Hırka Dağı'nın omuzlarından Amasya Kalesi'ne bakıyor, Malya Ovası'na bakıyor. Seyfe Gölü, Yeşilirmak... Bir damla su verin bana, yüreğimdeki yangın kainatı tutmak üzere...”

“Rüzgar giderek kendini belli ediyor. Vakit öğle üzeri... Hırka Dağı'nın ağaçları uğulduyor, içim ürperiyor, üşüyorum. Zaman bir ileri bir geri dönüyor; Sarı İsmail'le birlikte bir akşamüzeri hayvanları otlaktan köye getiriyoruz ve Sarı İsmail, sırtına sardığı odunları Kadıncık'ın evine götürüyor. Kadıncık, onun getirdiği odunları ocaklığa koyuyor, aralarına koyduğu közü nefesiyle üfleyerek odunları tutuşturuyor. Kadıncık, nefesiyle yaktığı ateşin önünde oturmuş, beni bekliyor. Onu görüyorum, elimi uzatsam dokunacağım ama yanına gidemiyorum. Ayaklarım üşüyor, ellerim titriyor. Hırka Dağı beni, bir ökse gibi tutmuş. Bu zavallı güvercini, ökseden kim kurtarabilir? Bir özlem Sulucakarahöyük'ten Nişabur'a uzanan; bir sevda, bir aşk... Neredesiniz analar, bacılar? Kadıncık, bütün varını yoğunu önümüze sermiştir; sıradan insanların dedikodularına aldırmamıştır. Kalp gözü kapalı olanlar nereden görür yüce duyguları? Sarı İsmail, yolumuza baş koymuştur. Bundan böyle Sulucakarahöyük, Güneşin doğduğu ülkenin tam ortasında tüten bir ocak olmuştur ve bu ocak kıyamete dek sönmeyecektir. Her dinden, her ırktan insan gelip bu ocaktan bir köz alıp gidecektir. Yüzyıllar ötesine yürüyorum ama yüreğimdeki özlem, içimdeki yalnızlık bırakmıyor ki! Meğer en sevdiğim mekânda, en sevdiğin dostların içinde daha derin yaşıyormuş yalnızlık ve özlem... Büyük yalnızlık, büyük özlem, büyük kuşku... Malya Ovası kucağında binlerce canla önümde...”

“Hırka Dağı, sen bu ülkenin merkezindesin, sen benim kalbimsin çünkü sen de benim gibi Kadıncık’ın ördüğü hırkayı giyiyorsun.”

“Sen misin Celalettin? Konya’yı niçin tutmuyorsun? Baksana nasıl da koşuyor Malya Ovası’na? Anadolu insanının kendi sesini asla susturmayacağını anlayan Gıyasettin, Gürcü ve Bizans askerlerini kiralayarak, Baba İlyas, Baba İshak ve Menteş’i yanındakilerle birlikte katletmeye gidiyor. Bu mu senin devletin? Diyorsun ki:”

“Gıyasettin çok önemli değildir, Selçuklu’da Alaattinler de vardı yine olacaktır. Bu bir sınavdır, sabırla geçebiliriz ve aydınlığa çıkarız.”

“Belki de haklısın ama bu kan izlerini kıyamete dek kimse silemez Güneşin doğduğu ülkeden. (...) Düşünüyorum da baban Bahattin Velet öldüğünde, Sultan Alaattin 40 gün yas tutmuş ve at binmemişti. Baba İlyas’a da hep saygı duymuş ve bir de at hediye etmişti. Devlet, hep bizimleydi, halkımızlaydı. Ya şimdi? Kendi öz çocuğuna düşman devlet olabilir mi? Bu Gıyasettin, o Ulu Alaattin’in oğlu olabilir mi? (...) Acemce şiirler söyleye söyleye bizim dilimizi unuttuğun gibi, bizi de mi gözden çıkardın? Saray, Türkmenlerin dilini küçümsüyor diye, sen de bizi mi küçümsüyorsun? Yoksa bize söyleyeceğin bir şey olmadığı için mi Farsça’ya sığınıyorsun?”

“Bana gönderdiğin mektupta diyorsun ki:”

“Ey kahpenin kardeşi! Sen bu işlere karışma!”

“Biliyorum Menteş’ten söz ediyorsun ve bizim dilimizle konuşuyorsun. Menteş, benim ana baba bir kardeşimdir ve Anadolu insanının feryadıdır. (...) Neylersin ki o, zulmü kılıç parıltısıyla dağıtmak istedi ve dağıtıyor. Kaderi ben belirlemiyorum ki! Şimdi o, Malya Ovası’nda Baba İshak’la baş başa vermiş, Seyfe Gölü’ne bakarak savaş planları yapıyor. Çünkü Malya Ovası’nı dolduran binlerce insan, kaderlerini onlara bağlamıştır. Bunun geri dönüşü yok artık. Baksana insanlar mallarını, mülklerini satmışlar ve silahlanmışlar. Bir yaman cenk olacaktır; ya bu insanlar, zulmün karanlık perdelerini yırtarak aydınlığa çıkacaklar ve yeniden kendi devletlerini kuracaklar ya da bir daha düzelmek üzere Güneşin doğduğu ülke altüst olacaktır.”

“Bu sınav kaybedilecektir!” deme sakın Celalettin! Bu sınavın kaybedilmesi, bu toprakların kendi öz evlatlarının kanıyla lekelenmesidir ve dediğim gibi, bu leke kıyamete dek çıkmaz, silinmez.

“Ne olur bir şey söyle şu kardeşine! Şiirlerin, Güneş ülkesinden Güneşin doğduğu ülkeye güzellik ve kardeşlik taşıyan atlar olsun.”

“Bir kez ürkmeye görsün atlarımız

Alt üst olur bütün düzenimiz”

“Bunlar senin dizelerin mi? Ne demek istiyorsun yani? Senin atların sarayın atları mıdır, halkın atları mıdır? Halkın atları hiçbir zaman ürkmemez, ürkmemiştir de...”

“Hırka Dağı'nın eteklerine yapışmışım doruğa tırmanmak üzere. Ne ileri gidebiliyorum, ne de geri dönebiliyorum. (...) Hava ayaza kesiyor ve yanaklarımı kuzey rüzgarı ısıyor. Yanaklarım sanki kılıç darbeleriyle çiziliyor. Menteş'i kılıcını görüyor gibiyim ve yanaklarımın acısını yüreğimde hissediyorum. Menteş, kardeşim! Sen umutsun, sen cansın, sen yiğitsin... Kardeşin Hacı Bektaş, buradadır ve sana bakmaktadır, Hünkar'dır şimdi o; ona güven, korkma!”

“Hırka Dağı, Kadıncık'ın bana ördüğü hırkayla birlikte tüm canların hırkalarını da omzuna almış, öylece duruyor ve Seyfe Gölü tuza kesiyor. Kadın erkek, çoluk çocuk, koyun kuzu ve bütün davarlar, Güneş ülkesinden Güneşin doğduğu ülkeye akıyor. Bütün eşikler onlara yol vermek için açılıyor. Sarı İsmail de orada, bütün canlarla birlikte Menteş'in yanında. Kadıncık, ardında binlerce bacıyla bütün eşikleri geçiyor, görüyorum. Malya Ovası, çadır çadır, bütün çerağlarını uyandırmış onları bekliyor ve herkes oraya akıyor...”

“Celalettin mısra mısra gazeller düzmekte Konya sokaklarında döne döne. Nereye gidiyor Celalettin? Mevlana olmak, kişinin kendini bile kurtaramaz... Kelimeler, kelimeler: Hünkar ve Mevlana... Hünkar Hacı Bektaş, haydi kımıldat dudaklarını; kalbinin sesi Hırka Dağı'ndan bütün dünyayı tutsun da Mevlana Celalettin'in Acemce sözleri boş kağıtlar gibi uçsunsun ve çerağlarımıza dokunup kül olsun.”

“Bütün gücümle doğruluyorum ve Hırka Dağı’nın tepesine bakıyorum: Celalettin bu! Benim dağımın, Hırka Dağı’nın tepesine ne zaman gelmiş? Bir eli göğe açık, bir eli yere, durmadan dönüyor rüzgara tutulmuş korkuluk gibi. (...) Gök kubbenin altında ne kadar dönersen dön hep yerinde sayarsın. Biz ki, senin o döndüğün yerde bir büyük çerağ uyandırmışız, onunla bütün dünyayı aydınlatmışız. Hırkalarımızla, kokumuzu dört bir yana yaymışız.”

Okuduğumuz bu sahnede ise Hacı Bektaş’ın Mevlana Celalettin’i Hırka Dağı’nın tepesinde görmesi süregelen fantastik sahnelerden birini daha oluşturur.

“Dönmekten yorgun düşen Celalettin, duruyor ve bana bakıyor. Birden kelimeler saçılmaya başlıyor dudaklarından:”

“Başımızı ayak yapıp Ceyhun tarafına koşuverdik

Biz, dünyayı birbirine katıp aradan sıyrılıp çıkıverdik”

“Bekliyordum bunu senden. Mevlana olmak budur işte; her şey altüst olmuş ne çıkar, aslolan kendini kurtarmaktır.”

“Celalettin, sen hala orada ne bekliyorsun? Bu dağ, benim dağım. Onu hırkamla yeni baştan ben yarattım. Sen kim oluyorsun ki, bir hırka gibi zirvesinde sallanıp duruyorsun?”

Makalat ile ilgili aşağıdaki sahnede de fantastik anlatım devam etmektedir.

“Bir kitap düşüyor aklıma: Makalat... Bu benim kitabım olacak ve içinde dolambaçlı laf olmayacak. Hünkar’a yakışır şekilde her kelime açık ve anlaşılır olacak. Bu kitap, canları dosdoğru yoldan aydınlığa çıkaracak. Bir harf düşüyor, Makalat’a: Elif... Bu harf, bir mızrak olup dikiliyor Hırka Dağı’nın tepesine. Celalettin vardı az önce orada! Bir kez daha bakıyorum ve sadece bir mızrak görüyorum dağımın zirvesinde. Benim dağımın zirvesinde benim harfim... Bir şahin gelip konuyor mızrağın ucuna. (...) Ona varmak üzere davranıyorum ve şahin havalanıyor, Malya Ovası’na konuyor. Menteş, işte orada, elinde mızrak, Seyfe Gölü kıyısında yürüyor. Makalat’ın ilk harfi, Hırka Dağı’ndan sonra Seyfe Gölü’ne dikiliyor. İnsanlar, Güneşin doğduğu ülkenin bütün eşiklerini ellerinde benim kitabım Makalat ile geçecekler.”

“Sulucakarahöyük’ten Konya’ya giden yollar kesik... İrili ufaklı dağlar, tepeler iç içe sıralanıyor ama eşiksiz. Malya Ovası’nda, kasım soğuğu ile ölüm rüzgarı birleşmiş; Seyfe Gölü moraran gökleri yansıtıyor aynasında.”

“Kadıncık Ana, evet sana bundan böyle “Ana” diyeceğim, bütün bacılar, bütün canlar da böyle çağıracaklar, çünkü senden dünyaya gelen nefes oğlumuz canlı bir çerağ olacaktır. Bütün varlığıyla uyandırdığın bu çerağ, kıyamete dek bütün canlara ışık olacaktır. Makalat, silin zihninden, seni yazmaktan vazgeçtim. Bilirim ki sen, beni benden alıp götüreceksin ak kağıtlar üzerine; ben şu an kendi yalnızlığıma kimseyi ortak etmek istemiyorum. Kendi hasretimi, kendi şüphemi kendim taşıyacağım. Menteş, al o mızrağı oradan! Makalat’ı başlamadan bitirdim ve elif de silindi gitti.”

“Ben bir aynayım, Tanrı’nın aynası... Yaratan, yaşatan, bereket veren bir Tanrı’nın aynası... Ona ulaşmak için nefesler sayısınca yollar vardır; bu yollara ulaşmak için de kutsal eşikler. Bütün nefesleri bu aynada toplayarak, Tanrı’ya götürmek istiyorum. Ne kadar da az vakit var bu gelişler gidişler için! Zaman ne çözülmaz bilmededir; asırlar an olur, anlar asır... Mekân da öyle: İşte Malya Ovası hemen önümde, elimi uzatsam Menteş’e dokunacağım ama Kadıncık menzillerce ırakta...”

“Ruhumun derinliklerine iniyorum: Zaman yok, mekân yok ama bütün insanlık orada, bütün nefesler orada... Ellerimi uzatıyorum ve hepsini avuçluyorum. Bütün canlar avucumda, bütün nefesler dudağımda; şimdi söyle Celalettin şiirlerini! Söyleyemiyorsun değil mi? Sen ruhunun derinliklerinde anlamlar aramıyorsun. Acemcenin sıradan kelimeleriyle yetiniyorsun.”

“İşte Makalat’ın elifi, ruhumun derinliklerinden yanında iki harfle çıkıyor: lam ve he... Ve Makalat’ın ilk kelimesi düşüyor insanlığın önüne: Allah... Eşikler aydınlanıyor, kapılar açılıyor, makamlar sıralanıyor on ikişer on ikişer... Makalat’ın “makamlar kitabı” tamamlanıyor.”

“Kardeşim Menteş ve bütün canlar, Kadıncık ve bütün bacılar! Ruhumun derinliklerinden derlediğim kelimelerle oluşturduğum makamlara gelin; ciğerimden aldığım közlerle uyandırdığım çerağlarla aydınlanan eşiklerden geçerek gelin...”

Bundan böyle Güneşin doğduğu ülkede sürekli aydınlık olacaktır, Gıyasettinlerin ve benzerlerinin gölgesi hiçbir yere düşmeyecektir. İnsanlar, Makalat'ın aynasında kendilerini bulacaklardır. Makalat, dünyaya düşülen Tanrısal bir nottur.”

“Ben tırmanıyorum, Hırka Dağı yükseliyor, ben tırmanıyorum Hırka Dağı yükseliyor. Ben bu dağla özdeşleşmişim; o da benim gibi Kadıncık'ın ördüğü hırkayı giyiyor, görüyorum. O mu beni bırakmak istemiyor, ben mi onu? Güneşe bakıyorum, hep kuşluk vakti... Gün doğarken çıkmıştım Kızılca Halvet'ten, hatırlıyorum ama yüzyıllar sürdü buraya gelmem. Seyfe Gölü'nün ayazı, Sulucakarahöyük'ün kerpiç evlerini yalıyor keskin diliyle. Hırka Dağı, ağaçlarını büyütüyor canlara daha bol odun vermek için. Bu ağaçlar, bizim hırkalarımızın küllerinden doğdu ve her an çerağ olmaya hazırlar. İşte ardıç ağacım orada ve yanında sürekli ardıçlar büyüyor. Bunlar, Kadıncık'ın hırkasından çıkan ardıçlar... Artık daha çok ardıç ağacım var ve ardıçlarım Ararat'tan Hırka Dağı'na, buradan da Güneşin doğduğu ülkenin dört bir yanına yürüyorlar.”

Makalat ile alakalı fantastik sahnenin sürdüğünü görürüz.

“Makalat'ın ilk harfi elif, tekrar dikiliyor Hırka Dağı'nın tepesine. Önce Menteş geliyor yanına; bir şahin olup ucuna konuyor ve Malya Ovası'na uçuyor. Ardından Celalettin geliyor; bir kartal olup tepesine konuyor ve Konya'ya uçuyor.”

“Yüreğimden kopup gelen yüzlerce hece, Hırka Dağı'na saçılıyor ve dünyayı saran sessizlik bitiyor.”

“Benim sesim bu... Güneşin doğduğu ülkenin obaları, köyleri, şehirleri, benim feryadına koşuyorlar. Kelimeler art arda dökülüyor dudaklarımdan; harfsiz ve sessiz kelimeler...”

“Her şeyi anlatabiliyorum ama harflerin ve seslerin ötesine geçerek.”

“Ayaklarımın bağı çözülüyor; Hırka Dağı'nın tepesine oturuyorum. Buradan dünyaya bakıyorum ama feryad ı figan koparamıyorum ve yüreğimin sesini, ne Konya'ya duyurabiliyorum, ne Malya Ovası'na...”

AMASYA KALESİ, KASIM 1240

“Bugün günlerden nedir? Cuma, cumartesi, pazar... Yedinci gün hangisi? Müslümanlara göre Cuma, Musevilere göre cumartesi, Hıristiyanlara göre pazar. Yedinci gün, kutsaldır: Yaratıcıya inananların şükran günüdür. Fakat bugün, günlerden hangi yedinci gün? (...) Niçin böyle zamandan bir dilime takılıp kaldım? Tevrat’a göre, Tanrı, evreni altı günde yaratmış ve yedinci günden dinlenmiş. Bu nedenle bugün dinlenme ve böylece Tanrı’ya uyma günüdür. Kur’an’a göre, yaratılış bir zaman diliminde değil, zaman birimiyle bile ölçülemez bir an içinde tamamlanmıştır.: Tanrı, “ol” demiştir, bütün varlık oluvermiştir. Fakat iş bu kadarla bitmemiştir çünkü yaratılış süreklidir; belki hiç tamamlanmayacaktır.”

“Ben Baba İlyas... Benim yaratılışım ne zaman tamamlanacak? İlyas adını, hiç tanımadığım babam vermiş. Şeyhim Dede Garkın da bunun başına “Baba” kelimesini ekledi. İşte bu kelime adımı nitelemeye başladıktan beridir ki, bütün evren kalbime yönelmiştir. Adaşım İlyas ile onun arkadaşı Hızır, arada bir kalbimde buluşurlar. Senede bir de dünyada buluşurlarmış. Onların buluşma gününe insanlar “Hıdrellez” derler. (...) Bugün, gerçek baharın başlama günüdür. Tabiat yeniden uyanmıştır. Ölümsüzlüğü yakalamış olan İlyas ile Hızır, tabiatı uyandırma görevlerini tamamladıktan sonra yine evrenin derinliklerine geçip giderler.”

“İlyas ile Hızır, nasıl yakaladılar ölümsüzlüğü? Derler ki, Hızır gitmiş ta Kaf Dağı’nın zirvesine ve orada bulduğu bir çiçeği koparmış. İlyas inmiş en derin denizin dibine ve oradaki kaynaktan bir avuç su almış. Yılın bir günü İlyas ile Hızır karşılaşmışlar. İlyas, avucundaki suyu Hızır’ın dudaklarına uzatmış; Hızır, elindeki çiçeği İlyas’ın burnuna uzatmış. Hızır, suyu içmiş; İlyas, çiçeği koklamış... O andan itibaren ikisi de ölümsüz olmuşlar. O anın anısına senede bir kez buluşuyorlar; Hızır’ın içtiği su tabiatı uyandırıyor, İlyas’ın kokladığı çiçek renklendiriyor. Derken bu ölümsüzlük özlemi, diğer insanlara geçmiş”

“Gılgamış yürüdü ölümsüzlük özleminin ardınca, Şamanlar yürüdü, erenler yürüdü ve derken bütün insanlar yürüdü. İlyas ile Hızır ise, insanlara bakarak gülüyorlardı çünkü onlar ölümü özlemişlerdi. Bir yandan da insanların kulağına “abıhayat”ı fısıldıyorlardı her Hıdrellez gününde...”

“Hıdrellez: Abıhayat, çiçek ve bir avuç su... Baba İlyas: Dağ çiçeği, Yeşilirmak ve bir avuç kan... Ölüm mü daha yakın, ölümsüzlük mü? Yeşilirmak, ölümsüzlüğe çağrı, Amasya ölüme...”

“Hıdrellez bir türküdür kopuzun telinde, bir hayattır baharın yeşilliğinde; İlyas, bir kuldur Amasya Kale’sinde. Burada ölümle hayat arasında kalakalmıştır.”

“Yeşilirmak akar gider ta derinlerden İlyas’ın su avuçladığı denizlere bir Hıdrellez sabahında. Su vermez Baba İlyas’a ve arkadaşlarına. Baba İlyas ve canları, bir Hıdrellez sabahında Hızır olurlar, İlyas olurlar evrenin derinliklerinde dolanan; Şaman olurlar, yerle gök arasında gidip gelen ve en sonunda eren olurlar da Güneşin doğduğu ülkenin ulu çınarları altındaki türbelerinde sonsuza dek insanlara umut dağıtırlar. İnsanlar, üzerlerinde salınan ulu çınarlara allı yeşilli çaputlar bağlarlar. Artık ulu çınarların dallarında bitmeyen bir umut, sürekli bir hıdrellez vardır. Ulu çınarların altından bir pınar kaynar, onun suyu şifa veren, hayat veren abıhayat olur. Ulu çınarların dalları, elini uzatan her insana bir asa verir.”

“Baba İlyas, nerede senin asan? Güneşin doğduğu ülkeye, Dede Garkın asasıyla girdi; hani nerde asan senin? Sen ki Dede Garkın’ın asasıyla belirlediği yollardan geçerek geldin o kutsal eşik Erciyes’e... Dön de Erciyes’in tepesinden bir kez daha bak Güneşin doğduğu ülkeye.”

“Bir kez daha bakıyorum etrafıma: Dağlar yükseldikçe yükseliyor! Nerede asa? Nerede ışık? Ne yöne gitsin Baba İlyas? Dört bir yanında kale duvarları... Baba İlyas! Şimdi 35 yaşındasın ve tam 35 hıdrellez sabahıyla tekrar tekrar can buldun. Hızır ve İlyas’ın yıldızlar arasında birer kapıları varmış. Baba İlyas, göklere kaldır başını, belki sana da bir kapı aralanır. Yeşilirmak’a çevir gözlerini; belki oradan sana da bir derecik uzanır.”

“İlyas’ın Hızır’a uzattığı su döküldü, Hızır’ın İlyas’a verdiği çiçek soldu: Hıdrellez uçup gitti dünyadaki zaman diliminden. Baba İlyas öldü: Toprak oldu, bitki oldu, kurda kuşa yem oldu. Tekrar insan oldu, tekrar toprak oldu ve Yeşilirmak’a karıştı, sonra da bahar olup göğe ağdı, yağmur olup yere yağdı. Bir ulu çınarın altından pınar olup aktı ve işte ab-ı hayat... Bu bitmeyen bir gidiş geliştir. Sen bu gidiş gelişin neresindesin Baba İlyas? Bir şamansın sen yıldızlardan kader

bilmeceleeri derleyip getiren ve insanların kaderini okuyan; bir erensin sen bir ulu çınarın altında türbe olan ve insanlar ruhlarını arındırmak için sana gelip yüz sürüyorlar. Ve toprak, Baba İlyas'la kutsallaşan toprak, vatan olup özlenen toprak... Güneşin doğduğu ülkenin tam ortasında durmuş, tabiata bakıyorum. Hıdrellez vaktinden ölüme düşen tabiat! İçim ürperiyor, korkuyorum.”

“Vakit kuşluk, zamanın hangi dilimi? Aylardan kasım; günlerden yedinci gün ama hangi yedinci gün? (...) Ayaklarında ne var Baba İlyas? Hızır'ın pabuçları kırmızı ve her dokunduğu yerde güller açar. Senin bastığın yerde ne var? Yapraklar sararıp sararıp Yeşilirmak'a düşüyor. Ya rengin nasıl? Sararıyor mu? Sen bir yapraksın belki, birazdan kalenin burçlarından Yeşilirmak'a düşeceksin.”

“Toprak, su, abıhayat, bitki, hayvan, insan... Kelimeler, niye dönenip duruyorsunuz kalbimle zihnim arasında?”

“Alınyazım satır satır düşüyor önüme; karmakarışık harfler... Oku, okuyabilirsen. Yüreğim sancıyor, göğüs kafesim daraldıkça daralıyor; nefes almakta zorlanıyorum. Ege kemiklerime falım düşüyor. Hava, Adem'in ege kemiğinden yaratılmış. Önce erkeğe, sonra kadına düşen bir fal bu... Bir şaman iniyor kalenin burcuna ve elindeki ege kemiğini atıyor ve hemen okumaya başlıyor geleceği. Sanki insanların gökten alınlarına düşen kader yazısı, şamanın önündeki ege kemiğinde yepyeni bir şekil alıyor ve bu şekli de ancak şamanın kendisi okuyabiliyor. Şamanın önündeki kimin ege kemiği? Heyecanla kaburgalarımı yokluyorum; hepsi yerli yerinde. Demek ki şaman, kendi kaderini okuyor yalnızca. Ege kemiklerimi içinde çarpan kalbimde bir aşk, bir sevgi... Aşk duygusu karıma yöneliyor, sevgi çocuklarıma. Alın yazım ve alınımı yokluyorum. Alnıma çarpan nemli ve serin kasım rüzgarıdır. Kalbimde alevlenen ateş, alın yazıma değişiyor. Şimdi bu alnı hangi ayaz serinletebilir artık?”

“Çevreme bakıyorum; bütün şekiller siliniyor. Az önce gördüklerim nerede? Başım giderek ağırlaşıyor. Baba İlyas! Sen şimdi neredesin? Yoklukta mısın, varlıkta mısın? Ruhlar aleminde misin, cesetler aleminde mi? Dünde misin, bugünde misin, yarında mısın? Yoksa zaman ve mekanın ötesine mi geçip gittin bu kutsal eşikte? Bu

durduğun eşikten bir kez daha bak dünyaya. Varlığını bütün benliğinde duyarak bak, göreceksin hem de bütün insanlığın kaderini...”

“Aşağılara bakıyorum: Dağların böğürlerindeki kayalara oyulmuş sıra sıra mezarlar... Şimdiye kadar onları hiç görmemiştim. Varlıklarını biliyordum ama nedense bugüne kadar hiç ilgimi çekmemişlerdi. Tam şehrin karşısında 4 kaya mezar sıralanmış; yüzleri Yeşilirmak’a dönük. Bunlar, daha önce burada bulunan Pontusluların kralları olmalılar. Acaba onların Hızır’ın çiçeğiyle İlyas’ın suyundan haberleri var mıydı? Yoksa ölümsüzlüğü Yeşilirmak’ın sularında mı aramışlardı da, kendilerini tam bu noktaya mezarlar yaptırmışlardı? İnanırları bir Tanrıları var mıydı? Belki de kendilerini Tanrı yerine koymuşlardı; bu muhteşem mezarlarla da ölümsüzlüklerini göstermek istemişlerdi!”

“Roma kralı Konstantinius, ordusunu dağlardan aşarak, Amasya’ya gelmiş. Pontus kralı, şehri savunmak yerine, gidip Roma kralının önünde diz çökmüş. İlk kez kendi kendime güldüm. Tanrılık iddiasında olan ve bu muhteşem mezarları yaptıran krallardan bir kralın, Tanrı karşısında kulluğu kabullenmiş birinin önünde diz çökmesi! Acaba diz çökmekle kalmayıp Romanın dini Hıristiyanlığı kabullendi mi? Sanırım gururunu kurtarmanın tek yolu da buydu; Amasya’da da bir Tanrı vardı ve herkes onun karşısında boyun eğmişti. Amasya’ya inen İsa nefesi ve İncil aydınlığıdır bundan geri.”

“Gözlerim Aynalı Mağara’nın bulunduğu tarafa kayıyor. Roma İmparatoru Phokas, kızı Eleni için mağaranın az ötesine bir kilise yaptırmış. O an Aynalı Mağara ile kilise arasında bir kalabalık ortaya çıkıyor. Gözlerime inanamıyorum: Yüzlerce keşiş Aynalı Mağara ile kilise arasında gidip gelmedeler. Rahip Tes’i görüyorum; Aynalı Mağara’da diz çökmüş öylece duruyor. Amasya bir metropolistir şimdi. Buradan dünyaya İncil kelimeleri, İsa nefesiyle üflenmektedir. Yüreğim titriyor, derim ürperiyor ve bir şimşek çakıyor Amasya’nın tam üzerinde. Göz kamaştırıcı bu aydınlıkta kalkakalıyorum. Bir ses geliyor kulağıma:”

“Baba İlyas! Senin de mezarın burada olacak. Aynalı Mağara’daki Rahip Tes’in mezarı ile Pontus krallarının mezarları arasında, kıyamete kadar duracaksın.”

“Dönüp bakıyorum ama kimseyi göremiyorum. Ses, Dede Garkın’ın sesine benziyor gibiydi.”

Aynalı Mağara ile kilise arasında aniden yüzlerce keşişin ortaya çıkması ve Baba İlyas’ın duyduğu ses romanda süregelen fantastik anlatımın ve çocuk edebiyatı dilinin sürdürdüğünü okuyucuya göstermektedir.

Dengemi kaybediyorum. Yer mi sarsılıyor, ben miyim sarsılan? Zamanın neresindeyim şu an? Evet, evet, sarsılan yer; Amasya şiddetli bir depremle karşı karşıya. 21 yıl öncedeyim ve yine böyle bir kasım sabahı... Amasya, Yeşilirmak’ın iki yanında bir beşik gibi sallanıyor. Yarılan duvarlar, yıkılan evler, koşuşan ve ağlaşan insanlar... Kaleye doğru bir toz bulutunun yükseldiğini görüyorum. Puslu bir kasım sabahına uyanıyor Amasya, kırık dökük evleri, evsiz barksız ve yaralı bereli insanlarıyla. Sultan Alaattin’i görüyorum; bir Hızır olmuş Amasya’ya geliyor. Ulu Sultan’ın eli Amasya’nın üzerinde geziniyor. Bu el, tıpkı İsa’nın eli gibi şifa dağıtıyor bütün insanlara. Bir süre sonra Amasya, pırıl pırıl evleri, gülümseyen insanlarıyla bir hıdrellez sabahına uyanıyor. Sultan Alaattin, Amasya için bir İlyas’tır, bir Hızır’dır ve Amasya’da zaman hıdrellez zamanıdır.”

“Neredesin Sultan Alaattin? Bak şu hale ki, üzerimize çöken Gıyasettin zulmüdür. Bu senin oğlun mu gerçekten? Amasya, Gıyasettin karabasanının altında kıvrılmaktadır. Hava küskün, güneş süzgün, Yeşilirmak ağıtta ve iniltileri yüreğimi kanatıyor. Dağlar, dört bir yandan Amasya’nın üzerine eğiliyor. Kalenin taş duvarları üzerime üzerime geliyor. Omuzlarım çöküyor, eğe kemiklerim çıtırdıyor. Bir hüznün büyüyor dünyada ve içimde. 34 yıldır üzerinde durduğum ayaklarım beni taşıyamıyor.”

“Çevreme bakıyorum: Kılıçlı, kalkanlı, mızraklı, oklu insanlar... Saf saf durmuşlar etrafımda ve gözlerimin içine bakıyorlar. Her gözde sonsuzluk ve her sonsuzlukta büyüyen yalnızlığım yüreğimi işliyor. Bu büyük yalnızlıkta çoğalan yalnızlıklar ve yalnızlığıma eklenen 80 kişinin yalnızlığı... Israrla ve dikkatle bakıyorum her birinin gözüne; her birinin gözü belli bir noktaya kilitlenmiş, sürekli kendi yalnızlığını derinleştiriyor. Yeşilirmak’a bakıyorum; Anadolu insanının

gözyaşları akıp gidiyor bir baştan bir başa. Gözyaşlarıyla yeşeren ve büyüyen öfke; Anadolu, yürek yürek isyan, ırmak ırmak gözyaşı...”

“Çevremdeki 80 kişinin adlarını heceliyorum her birinin yüzüne bakarak. Nedense bir gülümseme yalıyor dudaklarımı ve herkes gülümsüyor: Bağdan Hacı, Şeyh Osman, Ayna Dede ve Baba İlyas... Dört yönü tutmuş dört can, öylece duruyoruz. Tamı tamı kaç kişiyiz? 80 kişi... Nereden mi biliyorum? Bu sayı yüreğimin derinliklerinde yer etmiş. Kırklar, yediler, üçler... Dünyanın sahipleri. Her asrın ve her milletin böyle sayıları var. Bu kutsal sayılardır ki o toplumları ayakta tutar. Şu anda Amasya Kalesi'nde 80'ler... Dede Garkın bu sayını neresinde? Dede Garkın adı, bir şimşek olup çaktı üzerimizde ve büyük aydınlıkta Güneşin doğduğu ülkeye bakıyorum. Şimşek sonrası, her yer karanlık ve bomboş...”

“Şeyhler şeyhi Dede Garkın! Sendin bize Güneşin doğduğu ülkeyi işaret eden. Ayna Dede, Bağdan Hacı, Şeyh Osman ve ben senin dört yanında dört kutuptuk. Mihman nerede? Hala bize katılmadı mı? Belki de Dede Garkın'ı bekliyor dergahta...”

“Yeşilirmak boyunca askerler geliyor. Mübarizettin Armağan Şah'ın ordusu bu... Ona bakıyorum, onun da beni görmek için kaleye baktığını biliyorum. Gıyasettin'den ferman vardır: Baba İlyas, yok edilecektir.”

Ayna Dede'yi görüyorum karşımda. Heyecanla soruyorum:

“Kaç kişiyiz?”

“Sayımızı çok iyi bildiğim halde niçin soruyorum? Bunu ben de bilemiyorum; belki bir kaçış, belki bir teselli arayış... Ayna Dede, bir an duraklıyor, yutkunuyor ve mırıldanıyor:”

“80...”

“Bu sayı bir kez daha kazınıyor belleğime ve kalbimden yükselen duygular kelimelere dönüşüyor:”

“80 yıl esir olasın Selçuklu, sürünesin Gıyasettin!”

“Bu ses benim sesim midir? Kendi sesime yabancılaşıyor muyum, ne? Ölümden beter bir sükut kaplıyor yeri, göğü. Kılıç şakırtıları sükut perdesini yırtıyor:

Yerdekiler uyanıyor, göktekiler hareketleniyor. Biz, 80 kişi yerle gök arasında, kılıçlarımızı ellerimize alıp bekliyoruz.”

“Amasya’ya bakıyorum. Armağan Şah’ın ordusunun kaldırdığı tozlarla kirlenen Amasya, Baba İlyas’ına bakamıyor; yüzünü bu taşınmaz kirden temizlemek için Yeşilirmak’a uzanıyor. Amasya ki, yıllardır bana sevgi ve saygıyla bakmıştır. Tekrar Ayna Dede’ye bakıyorum: Aynada gelecek günlerin karanlığı ve aydınlığı... Ayna Dede! Nerede geçmiş günlerin mutluluğu ve aydınlığı? Benim senin gözlerinde gördüklerimi, sen de benimkilerde görebiliyor musun? Ayna Dede! Döndür yüzünü Amasya’ya! Bana bakamayan Amasya’ya, senin aynanda görmek istiyorum.”

“Ayna Dede’nin yüzündeki Amasya, sayfa sayfa açılıyor; her bir sayfada yüzyılların destanını okuyorum satır satır. Karşımdaki kaya mezarlardan Pontus krallarının dışarıya fırladıklarını görüyorum. Kralların çevresinde kraliçeler, prensler, prensesler... Ordular geçiyor önlerinden. Dağ taş asker dolu... Ağaç dallarından kopan yapraklar savruluyor kucak kucak. Tanrılar yürüyorlar Yeşilirmak boyunca bu yaprak yağmurunun altında; sonra hahamlar, papazlar, dervişler... Amasya, her bir yaprakla yeni bir dünyaya ve kadere uyanıyor.”

Kaya mezarlarından Pontus krallarının dışarıya fırladıklarını görmesi de fantastik anlatımın bir parçasıdır.

“At kişnemeleri, kılıç şakırtıları! Kale duvarları perde perde önüme düşüyor. Gölge, uzayıp gidiyor taş duvarlar boyunca. Sonra yanımdakilerin gölgeleri. Eğri büğrü, yamru yumru duvardan duvara kayan gölgeler... Gölgeler paramparça, dünya paramparça, hayat paramparça...”

“Yapraklarını göklere saçan ağaçlar! Uzatın dallarınızı, oklarım olun, kılıçlarım olun Armağan Şah’a karşı. Bir kalem uzatın bana! Tarihe bir not düşeceğim. Evler, evler Amasya evleri! İçinizde titreşen binlerce insan: Hısımlarımız, akrabalarımız, yoldaşlarımız ve illaki çocuklarımız, karılarımız...”

“Ömer, Yahya, Mahmut, Halis, Muhlis... Bunlar dünyanın en güzel isimleri ve en güzel çocukları... Bunlar benim çocuklarım, benim oğullarım; seslerin ta kalbimin derinliklerinde duyuyorum. İşte Ömer’im, kardeşi Yahya ile konuşuyor. Beni görüyorlar ve Ömer, bana doğru ilerliyor.”

“Baba, bizi de al yanına! Gıyasettin’in adamları komaz bizi...” diyor.

“Baktım, Yahya’yı da elinden tutmuş bana doğru sürüklüyor. Bir an gözden kaybediyorum. Kale duvarları çıkıyor önüme. Sonra Armağan Şah’ın askerleri... işte Mahmut ve Halis orada; kapının önünde oynuyorlar. Hiçbir şeyin farkında değiller. Ne güzel şey çocuk kalabilmek ve tatlı bir rüyayı sürekli yaşamak... Muhlis’im beşikte, sırtüstü uzanmış, kardeşlerine bakıyor. Onun gözlerinde asırlar ötesini görüyorum. Muhlis, ihlastır, samimiyettir. Bütün sır işte bundadır; gelecek bundadır. 5 sayısı kutsal bir rakam olarak yer ediyor belleğimde. Altıncı sayı ise karım Halise... Şu an yüreğimi ısıtan, korkularımı hafifleten sevgili Halise’mdir. Ama illa ki Muhlis! Ona iyi bak Halise! Biz yedi kişiyiz ve yedincimiz Muhlis’tir. Burada 80 kişiyiz, biri benim; ailem orada 6 kişi ve ben eksikim. Baba İlyas, Muhlis’in babası Baba İlyas! Bak minik oğlunun gözlerine!”

“Evet evet görüyorum; Muhlis’in gözleri, ölümsüzlüğe açılan pencereler... Baban, Hızır’ın elindeki çiçeği, İlyas’ın elindeki suyu sana getirecek ve sen onlarla ebediyete yürüyeceksin. Baban da seninle ebediyete akıp gidecek. Senden gelecek torunlarım, hep benimle övünecekler ve insanlık benimle övünecek.”

“Armağan Şah, sen yiğit adamsındır, bilirim. Eminim, Gıyasettin’den kesin emir aldın ve bizim canımızı kastedeceksin. Bilmez misin ki, o Gıyasettin baba katilidir; Ulu Sultan Alaaddin’i zehirleterek öldürten odur. Anası da ona suç ortağı olmuştur. Babasının cesedine basarak tahta çıkıp oturduktan sonra da Gürcü kızı Thamara ile evlenmiştir. Şimdi onun elinde oyuncaktır ve iradesini bütünüyle yitirmiştir. Görmüyor musun Selçuklu adına bastırıldığı parayı? Orada kendisini aslan şeklinde tasvir ettirmiş; Thamara’yı da üzerine doğan güneş... Sen o parayı, cebinde nasıl taşıyorsun Armağan Şah? Bilmez misin ki bu ülkede yaşayan herkes, o paradan nefret etmektedir. Neylersin ki onu yine de taşımak zorundadırlar.”

“Bu Gıyasettin kim oluyor ki, bizim kışlaklarımız ve yaylaklarımız olan toprakları birilerine yurtluk olarak vermektedir? Bu insanlar, davarlarını geçirmeye yolda mı bulamayacaklardır? Topraklarımızı aldığı yetmiyormuş gibi hayvanlarımızın sütüne de el koymaktadır vergi diye. Bu sütlerle, Thamara’nın dayıları, sarayda aslanlar ve yılanlar beslemektedirler.”

“Etrafıma bakıyorum; her bir can, duruşuyla, bakışıyla sanki bir kainat! Ayna Dede’ye sormak istiyorum kaç kişi olduğumuzu ve o an hatırlıyorum, 80 kişi olduğumuzu az önce söylemişti. Ben de hayatımda ilk kez beddua etmişim ve sesimin bana ne kadar yabancılaştığımı fark etmişim birden.”

“Elimdeki kılıca bakıyorum; üzerine puslu kuşluk sabahının güneşi vurmuş. Kılıcımı ne zaman kınından çıkardım ve ne kadar süredir elimde tutuyorum, kestiremiyorum. Bir kez daha bakıyorum dört yandan bana kenetlenmiş canlara; bellerinde asılı kılıçlarını sıkıca elleriyle kavramışlar, öylece duruyorlar. O an ani bir hareketle ben de kılıcımı kınına sokuyorum ve sağ elimle kabzasını kavriyorum.

“Dağ taş asker dolu; kalenin çevresini, Armağan Şah’ın askerleri sardı karınca gibi. Bütün benliğimi kaplayan bir sesle kendime geliyor ve doğruluyorum:”

“Baba İlyas! Şu anda Güneşin doğduğu ülkenin kalbi sende atmaktadır. Hiç korkma, karıncaları çiğneyip geçebilirsiniz.”

Kale duvarlarında yankılanan bir ses, yüreğimi titretiyor:

“Ulu Sultanımız Gıyasettin’in adaletine teslim olunuz! Canlarınız bağışlanacaktır!”

“Etrafıma bakıyorum; bütün canların yüzünde rahatlık, gözlerinde ıslık ıslık umut ve yiğitlik... Kale duvarlarından kulaklarımıza düşen bir ses daha:”

“Etrafınız sarıldı. Direnmeniz anlamsız. Sizi katletmek istemiyoruz!..”

“Bu kez konuşan Armağan Şah’ın kendisi. Her kelime, zulme, ihanete, aldatmacaya bir çağrı... Yüreğim bir yanardağ; yüreğimden fışkıran lavlar, Armağan Şah’ın kelimelerini olduğu gibi Yeşilirmak’a döküyor. Yeşilirmak, duman duman yükseliyor göklere.”

“Göklere bakıyorum, ötelere bakıyorum; Amasya dağlarının üzerine çöken bir hüznün... 11 yıl yaşadığım Çat Köyü, şu karşı dağın ardındaki tepenin eteklerinde ama buradan görülmüyor. Çatlılar, evimin etrafındalar ve binlerce insan dergahın avlusunda... Hepsi de yalvaran gözlerle bana bakıyorlar; görüyorum. Yüreğimde yaylaklar, kışlaklar, obalar... Mal, canın yongasıdır; Baba İlyas insanların hem canıdır, hem yongasıdır. Halise, çocuklarımin anası sevgili can yoldaşım, nasıl da

sevgiyle saygıyla duruyor karşımda. Kuşluk vaktidir: Türkmen, Rum, Ermen bütün Anadolu bana bakıyor, bir umut, bir ışık için. Çat Köyü'nün bütün ağaçları bir ninni tutturmuşlar, belki de bir ağıt... Yeşilirmak'ın şırıltısını duyuyorum. Hangisi gerçek, hangisi yakın? Hafif bir rüzgar yüzümü okşuyor; bu el, dağların eli mi, Yeşilirmak'ın eli mi? Ürperiyorum. Havada bir hidrellez tazeliği, sırtımda güneş, burnumda kokular çiçek çiçek... Hemen önümde ulu bir çam ağacı; geçen yıllardan kalan kozalaklarını önüne dökmüş ve bir bahar tazeliğiyle bana bakıyor. Kulaklarımda uğultular: İnsan sesleri, hayvan sesleri, kuş cıvıltıları... Çam ağacına doğru birkaç adım atıyorum. Sen misin Baba İshak? Bu çamın altında oturduğumuz günü hatırlıyor musun? Nasıl hatırlamazsın ki, güvercinleri, şahinleri, kartalları sana buradan göstermişim.”

“Bir şey düşüyor ayaklarımın dibine; belki bir çam kozalağı, belki kuru bir dal... Yürümek istiyorum, yürüyemiyorum; korku ve şaşkınlıkla önüme bakıyorum: Ayaklarımın ucunda yere saplanmış bir ok! Bir Selçuklu oku bu, sarsılıyorum, biri kolumu sıkıca kavriyor. Ayna Dede bu! Gözlerinde parlayan şimşek, önümü aydınlatıyor.”

“Üzerimize taş ve ok yağıyor. Armağan Şah, kalenin yakınına mancınıklar kurdurmuş demek ki... Ayna Dede, hala kolumu tutuyor. Ben, ulu çam ağacının altına yürümek istiyorum, orada Baba İshak hala oturuyor, görüyorum. Güvercinler, şahinler ve kartallar uçuşuyor, bakmak istiyorum.”

“Baba İlyas!” diyor Ayna Dede. “Armağan Şah, kararlı ve acımasız; bir karar vermelisin!”

“Etrafıma bakıyorum; canların her biri bir köşeye çekilmiş, taşlardan ve oklardan kurtulmak için. Ortada Ayna Dede ve ben duruyoruz. Ayna Dede, beni, ok ve taş yağmurundan uzaklaştırmak için çırpınıyor. Ulu çınar ağacının altına gidemiyorum; dört yanımı sarmış taş duvarlar. Sayıklarcasına konuşmaya başlıyorum.”

“Koskoca bir orduya karşı 80 kişiyle ne yapılabilir? Teslim olmak içinse çok geç... Hem biz niçin teslim olalım ki? Kimseyle savaşmadık, kimseye zarar vermedik. İnsanların yüreğinin sesi olduk sadece...”

“Yüreğimde atan binlerce yüreğin sesini duyuyorum ve olan biteni görebilmek için kalenin burcuna doğru yürüyorum. Ayna Dede, Bağdan Hacı ve Şeyh Osman da yanımdalar. Kalenin burcundan ötelere bakıyorum: Baba İshak, çam ağacının altından Seyfe Gölü kıyısına varıp konmuş. Çevresinde silahlı binlerce insan var. Malya Ovası, insan dolu... Oraya gitmek istiyorum. Baba İshak, Selçuklu ordularını dağıtmıştır ve Gıyasettin zulmünü aralamıştır. Şu an bana ihtiyacı olmalı. Bir kez daha hamle ediyorum ona ulaşmak üzere ama Ayna Dede bırakmıyor kolumu.”

“Bütün yollar kesik... Haberciler kayıp,” diyor Bağdan Hacı.

“Ben kalenin duvarlarına bakıyorum şimdi. “Asırlardır böyle duruyorsunuz taş duvarlar,” diyorum. O an Pontuslular, Romalılar, Bizanslılar ordu ordu yürüyorlar kaleden Yeşilirmak’a. Bağdan Hacı’ya bakıyorum:”

“Biz nerede duruyoruz?” diye soruyorum.

“Bağdan Hacı, cevap vermiyor, belki beni duymadı, belki ben konuşmadım. Göklere bakıyorum. Nerede İlyas’ın kapısı, nerede Hızır? Gece yıldızlara tek tek bakacağım. Biliyorum, orada bana da bir kapı açılacaktır, tıpkı Hızır’ın arkadaşı İlyas’ınki gibi. Bir büyük gürültüyle kale duvarları sarsılıyor. Kale kapısını kırmaya çalışıyorlar ve sarsıntı arttıkça artıyor.”

“Can kardeşlerim!” diyorum sesimin çıktığına bağırarak, “hemen şuraya toplanıp saf tutmalıyız. Korkmayın, bizi görünce, askerler bizden tarafa geçeceklerdir. Armağan Şah’ın yanında ancak birkaç Gürcü asker kalacaktır. Güneşin doğduğu ülkenin insanların kılıcı bize değmez, çünkü biz onların yüreğiyiz, nefesiyiz, sesiyiz...”

Güneş ülkesinden birlikte yola çıktığımız can dostlarıma tekrar bakıyorum:

“Gel Bağdan Hacım, sen şöyle sağımda dur. Ayna Dedem, sen de solumda dur. Şeyh Osman’ım , sen de gel...”

“Diğer canlar da etrafımızı alıyorlar. Kale kapısının yan tarafında, duvarın önünde saf tutuyoruz. Kılıçlarımız ellerimizde, yüreklerimizin sesi kulaklarımızda.

Bu kuşluk saatinde ölüm öyle güzelleşiyor ki; Hızır ile İlyas'a acıyorum ölümü tadamadıkları için. Kale kapısı yerinden oynuyor ve o an haykırıyorum:"

"Allah bizimle..."

Kale kapısı, büyük bir gürültüyle kırılıyor. Kılıçlı, mızraklı bir sürü insan bir sel gibi içeriye akıyor. Göğüs göğüse amansız bir çarpışma başlıyor. Ayna Dede, Şeyh Osman ve Bağdan Hacı'yı görüyorum; beni korumak için göğüslerini Armağan Şah'ın askerlerine siper ediyorlar. Bunların hepsi Gürcü olmalı; bu ülkenin insanları bize kılıç sallamazlar, biliyorum. Kılıcım elimde, karşımdakilere vuruyor muyum farkında değilim. O ara Bağdan Hacı, sırtüstü önüme düşüyor. Onu tutup kaldırmak için davranıyorum. Bağdan Hacı'nın derin bakışlarıyla karşılaşıyorum. Birden Ayna Dede düşüyor onun yanı başına! Ayna Dede'nin gözlerinde kuşluk güneşi ve puslu kasım göğü... ne yapacağımı bilememenin şaşkınlığıyla donup kalıyorum. Canların oluşturduğu saf parçalanıyor. Ayaklarıma bir şey geliyor; Şeyh Osman bu ve o da düşüyor sırtüstü. Göğsümden ayaklarıma sıcacık bir şey akıyor. Kılıcım elimden düşüyor. Kolum kalkmıyor, ayaklarım beni tartamıyor."

"Göğsümden sıcacık bir pınar kaynıyor. Birileri kollarıma, ayaklarıma sarılıyor. Bağdan Hacı, Şeyh Osman, Ayna Dede! Siz misiniz bana sıkı sıkı sarılan? Bağdan Hacı! Gözlerin nerede? Bütün benliğin ve derinliğinle bana bak! Ayna Dede, gözlerini daha da aç, aç ki bana, beni göster."

"Kalp atışlarım giderek yavaşlıyor; kulaklarımda dayanılmaz uğultu..."

"Göklerin çağrısına uyarak, yukarılara bakıyorum: bembeyaz bir çadır görüyorum ve çadırın tavanı yükseldikçe yükseliyor. Beni, bu çadırın içine kim koydu? Gökyüzünü görüyorum. Ne zaman yırtıldı bu çadırın üzeri? Bu ne dayanılmaz susuzluk... Neredesin Halise? Daha şimdi yanımdaydım ve bana elindeki testiden su vermek istiyordun. Ayna Dede, Şeyh Osman, Bağdan Hacı! Bütün canlarım! Neredesiniz? Beni, niçin burada yapayalnız bırakıp gittiniz?"

Bu satırlardaki tasavvufî remizlerin fantastik anlatımın bir parçası olduğunu söyleyebiliriz.

"Az önce serin ve puslu bir kasım sabahıydı. Zaman ne çabuk yürüdü kavurucu bir temmuz öğlesine? Her yanımda tere batıyor. Kulaklarımda şirin bir su

sesi; Yeşilirmak, yanı başımdan akıp gidiyor. Elimi uzatıp bir avuç su alamıyorum. Yüzümü bir gölge yalıyor. Baba İshak'la altına oturduğumuz çamin gölgesi mi? Ellerim nerede, ayaklarım nerede? Her şeyi hissediyorum, her şeyi görüyorum ama hiçbir şeye dokunamıyorum. Göğsüm giderek ağırlaşıyor; nefesim var mı, yok mu? Kalbimin sesi eriyip gidiyor. Gözlerim acıyor; gözkapaklarımı hareket ettiremiyorum. Bu dayanılmaz temmuz sıcağında, bir büyük yalnızlık çekiyor beni; korku, dehşet, susuzluk. Yeşilirmak'ın sesi giderek uzaklaşıyor.”

“Temmuz sıcağı, giderek artıyor, artık dayanamıyorum, susuzluktan öleceğim. Ağacım nerede, çadırım nerede? Etrafıma bakıyorum: Uçsuz bucaksız bir çöl.. Bağdan Hacı, tut ellerimi. Sen çölleri iyi bilirsin çünkü çöller aşarak hacca gittin. Bırakma beni bu çölün ortasında, bir çıkış yolu bul... Bana çölleri anlat haydi. Çöl sonsuzluk, çöl sabır, çöl metanet, çöl ölümsüzlük... Ayna Dede, gel başucuma: Tekrar tekrar beni, bana göster!”

“Ben kaç asırdır buradayım? Karım, çocuklarım ve bütün can yoldaşlarım; sizler gerçekten var mıydınız? Rüyadan mı gerçeğe uyanıyorum, gerçekten mi rüyaya dalıyorum?”

“Gökler beni çağırıyor, yeryüzü beni çağırıyor ve bütün insanlık beni çağırıyor. Dede Garkın, yıllar sonra karşılaştık demek? Ne kadar da neşeli bakıyorsun yüzüme... Mihman da yanında! Demek dediğin gerçekleşti ve Mihman da bize katıldı. Baba İshak, sen zaten beni hiç bırakmadın ki. Menteş ile Malya Ovası'ndan Amasya Kalesi'ne yol bağladınız sürekli. Böyle bir arada olmak ne güzel! Ne olur bir daha hiç ayrılmayalım. Hacı Bektaş'la Mevlana Celalettin niye gelmediler?”

“Şu kanlar içinde yatan da kim? Baba İlyas, evet ta kendisi! O halde ben kimim? Bu kadar insan, bu daracık çadıra nasıl sığmış? Dünya, önümde bir yumurta gibi yuvarlanıp duruyor. Ellerimi uzatsam, tutacağım. Ellerim nerede, ayaklarım nerede? Görüyorum ve duyuyorum ama vücudum nerede? Yoksa şu an yumurta misali yuvarlanıp giden dünyada mı kaldı görünen varlığım? “

“Kardeşlerim, canlarım! Niye bana uzaktan bakıyorsunuz? Ne olur, o mübarek ellerinizle bana dokunun. Hepinizi görüyorum ama siz niçin bana

bakmıyorsunuz? Sesleniyorum ama duymuyorsunuz. Dede Garkın, Mihman, Ayna Dede, Bağdan Hacı, Şeyh Osman... Alın bu kardeşiniz Baba İlyas'ı, götürün Horasan'daki dergahımıza. Baba İshak, Menteş... Yanıma gelin ve ellerimi tutun bir daha bırakmamak üzere. İlyas, o denizlerin dibinden alıp getirdiğin sudan bir damla da bana ver. Hızır, Kaf Dağı'ndan getirdiğin çiçeği bir kez daha bana koklat! Yüreğimden kaynarak, Güneşin doğduğu ülkeye akan abıhayattan bir avuç da yüzüme serpin.”

MALYA OVASI, KASIM 1240

“Menteş ile Erciyes eteklerinde buluştuktan sonra gün doğumuyla birlikte Nemrut'a yürüdük. Oymak beyi başta olmak üzere herkes bir süre daha kalmamızda ısrarlı oldularsa da:”

“Siz tetikte durun ve bizden haber bekleyin. Ulaşabildiğiniz her yere de bu haberi ulaştırın,” dedik.

“Hiçbir yerde oyalanmadan Nemrut'a doğru yürüyorduk. Baba İlyas'ın işareti üzere ilk çerağı orada uyandıracak, Güneşin doğduğu ülkeye çöken Gıyasettin karanlığını oradan aydınlatmaya başlayacaktık.”

“Malatya havalisine varana kadar çok büyük bir sıkıntıyla karşılaşmadık. Zulüm giderek yoğunlaşıyor, insanlar her an biraz daha tedirginleşiyor ve umutlarını yitirip Erciyes'te oymak beyinin yaptığı gibi, hançerlerini sık sık kınlarından çıkararak öfkelerini dile getiriyorlardı. Ne zaman ki Malatya'ya yaklaştık; hançerlerle birlikte kılıçların da bir daha konmamak üzere kınlarından çıktıklarını gördük.”

“Malatya Subaşı Muzafferittin, yalnız zulmetmekle kalmıyor, ağzını açanları hemen kılıçtan geçiriyormuş. Dirençlerini ve umutlarını yitiren insanlar, Gıyasettin'in hışmına uğrayarak buralara sürgün edilircesine gelen Harezmlilerden yardım istemişler. Savaşmayı iyi bilen, Selçuklu'nun gücünü tanıyan bu Türk oymağı, el altından subaşının kılıcına hedef olanlara yardıma başlamış. Fakat subaşı,, şimdilik onları karşısına almamakla birlikte, suçlu suçsuz önüne gelene kılıç çalmaya yelteniyormuş. Şimdi insanların da beklentisi; Baba İlyas'tan gelecek işaretmiş. Benim adım, Baba İlyas'ın adıyla birlikte bütün yöreyi çoktan tutmuştu.”

“Bu durum, beni tereddüte düşürdü. Menteş’le önce Urfa’ya gitmeye karar verdik. Buradaki çoğunluğu Harezmliler oluşturduğundan, en azından kılıçtan geçirme yoktu. Herkes, her şeyi çok açıktan olmasa da, söylüyor ama kafasına kılıcı yemiyordu. Adımızı herkes biliyordu ve bizi bekliyordu ama şahsen tanınmıyorduk. Bu da bizim işimizi kolaylaştırıyordu.”

“Bir ikindi vakti Urfa’ya vardık ve doğruca Halilürrahman Gölü’ne gittik. Bu göl, Nemrut zulmüne karşı İbrahim peygamberin direnişinden bir işaretti. Bilindiği gibi, Nemrut, onu ateşe atmış; ateşin bulunduğu yer suyla kaplanmış ve odunlar da balıklara dönüşmüş. İbrahim peygamber de balıkların arasından yürüyüp gitmiş. Oradaki balıkların bazıları yarı siyah yarı başka renktedir. Bunlar yarı yanmış odunlardan oluştuğu için böyleymiş.”

“Menteş’e bu olayı anlattım. Bu karışıklıkta Nemrut’a ulaşmamız zor olabilirdi. Nemrutların ateşinin sönüp zulmünün bittiği bir noktaya giderek, Baba İlyas’tan yeni bir işaret beklemenin daha uygun olacağını söyledim. Böylece bugünü Halilürrahman yani İbrahim peygamber gölü kıyısında geçirmeyi kararlaştırdık.”

“Akşam dolunayın gölde yüzdüğünü, yüzlerce balığın da onun çevresinde halkalar oluşturduğunu gördük. Menteş’le bu görünüme dalmıştık ki, omzuma bir el dokundu. Baktım, her halinden bir bey olduğu anlaşılan silahlı bir adam.”

“Bu bir işarettir. Burada hiç bu kadar çok balık olmamıştı; ay da, göle hiç bu kadar belirgin ve muhteşem düşmemişti,” dedi adam.

“İşte bu, Baba İlyas’tan beklediğimiz işarettir. Gökte ve yerde aynı anda nurdan bir çerağ uyanmıştır,” dedi. Eliyle önce göldeki sonra gökteki dolunaya işaret ederek: “Tanrı bir çerağ uyandırmıştır sizin için, hiçbir gücün söndüremeyeceği kadar büyük ve aydınlık... Şu gördüğünüz balıklar da sizin silahlanmış dostlarınızın temsilcileri...”

“Adam beni tanıdı. Söylediklerine bakılırsa, bizim buraya geliş nedenimizi de çok iyi biliyordu. Adam gülümsedi.”

“Ben Harizm beyiyim. İnsanlar günlerdir sizi bekliyorlar.” dedi.

“Baktım ki, az ileride beyin silahlı adamları bekliyorlar. Anladım ki Harzemşah ve askerleri uzun süredir bizi gözetlemektedirler. Biraz tedirginliğimizi fark eden Harzemşah:”

“Buralar bizimdir ve Gıyasettin’in eli buraya uzanamaz,” dedi. “Biz her zaman sizin yanındayız.”

“Allah bizimledir,” dedim.

“Onda hiç kuşkumuz yoktur. Baba İlyas çağımızın mehdisidir, sen de vekilisin Baba İshak,” dedi.

“Harizm beyinin her şeyi bildiği gün gibi ortadaydı. Harzemşahlar devletinin dağılmasından ve Celalettin Harzemşah’ın ölümünden sonra devletsiz ve başsız kalan Harizmliler, Selçukluların himayesinde yaşamaya başlamışlar. Gıyasettin’in zulmü, onları da vurmuş, beyleri hapsedilmiş, kendileri oradan oraya sürünür olmuşlar. Eski bir alışkanlık olarak, beylerine Harzemşah denilmektedir. O bakımdan Harizm beyi, adını söylemedi, biz de sormadık. Burada onunla yani Harzemşah’la karşılaşmamızı Baba İlyas’tan bir işaret saydım. İşte o, Amasya’dan kudret elini Harizm Beyi olarak uzatmıştı. Tanrı’nın çerağı ise yolumuzu aydınlatıyordu.”

“Sabah binlerce insanın etrafımızı aldığımızı gördük:”

“Baba İshak, Baba İlyas’tan aldığım ışıkla aydınlat yolumuzu! Canımız sana fedadır, bir işaretinle Malatya’yı yerle bir ederiz,” diye bağışıyorlardı.

“Kalabalığın içinden ilerleyen Harzemşah, önüme gelip durdu ve elindeki kılıcı bana uzattı. Kılıcı aldım ve yukarı kaldırdım. Bunu bir işaret kabul eden kalabalıklar:”

“Malatya’ya...” diye bağırdılar.

“Böylece Urfa’dan Malatya’ya büyük yürüyüşümüz başladı. Bu kez yürüyüşümüze Halilürrahman Gölü’nden yani İbrahim peygamberin eşiğinden başlamıştık. O, bu eşikten geçerek, oğlu İsmail ile birlikte insanlığın kutsal evi Kabe’yi yapmıştı. Ben ise Mentesh’le buradan geçerek Güneşin doğduğu ülke insanların gönül saraylarını, sevgi ve hoşgörüsüyle yeniden yapacaktık. İstiyorduk ki, bunu kılıçla değil, sözle yapalım ve bu topraklara kardeş kanı düşmesin.”

“İki günlük bir yürüyüşten sonra Nemrut dağı eteklerine ulaştık. Bu geceyi burada geçirmeliydik. Çadırlar kuruldu, binlerce mum yakıldı. Böylece Baba İlyas’ın Amasya’dan beni buralara gönderirken söyledikleri de yerine getirilmiş oldu. Nemrut eşiğinde, bizzat kendi ellerimle bir çerağ uyandırdım ve ardından binlerce çerağ dünyayı ve gönülleri aydınlattı. Ertesi akşam Malatya yakınlarına ulaştık. Malatya önlerinde durduk. Sayımız binleri bulmuştu. (...) Etraf göz alabildiğine silahlı insanlarla doluydu. Türkmen, Ermeni, Rum, Süryani, Yahudi... Bütün halklar bir bütün olarak buradaydı ve Malatya’yı yerle bir etmek için benim işaretimi bekliyorlardı.”

“Malatya Subaşı Muzafferittin’e haber gönderdim ki, şehri bize teslim etsin ve oradaki kardeşlerimiz de bize katılsın. Bir kez kan dökülürse bunun sonu iyi olmazdı çünkü. Fakat Muzafferittin, bizimle konuşmak bir yana, gecenin bir saatinde üzerimize saldırdı. Kendimi, beklemediğim anda savaşın içinde buldum. Menteş’ hiç yanımdan ayırmıyordum.”

“Sabah ortalık aydınlanırken, ortalık hala ana baba günüydü. Gece boyunca, kılıç sesleri, at kişnemeleri, insan çığlıkları hiç kesilmemişti. Bu mahşerde, Menteş’le birlikte yürüyorduk. Ortalığın aydınlanmasıyla bir de gördük ki, Malatya harap olmuş. Muzafferitin’in başını önüme attıklarında Malatya üzerine gün doğuyordu. İnsanlar, yerde yatan ölümlere aldırmadan Malatya sokaklarında adeta bir zafer kutlaması yaparcasına sevinç çığlıkları atıyorlardı.”

“Olan olmuştu, buradan geri dönüş yoktu. Şu andan itibaren bu kalabalığın başına geçmem ve bizzat yönlendirmem gerekiyordu çünkü Konya’nın üzerimize geleceği kesindi. Bu insanlara sahip çıkmazsam, Gıyasettin hepsini gözünü bile kırpmadan katlettirirdi.”

“Malatya yıkılmıştı ama insanlar mutluydu. Gıyasettin karanlığından Baba İlyas aydınlığına uyanmışlardı. Ertesi sabah kararımı verdim; Güneşin doğduğu ülkeyi, karanlıklardan aydınlığa taşıyacaktık. Amasya’ya, Baba İlyas aydınlığına yürümeye başladık. Bize katılanlar o kadar artıyordu ki, sanki bütün ülke bizimle yürüyor gibiydi. Bu yürüyüş, bir bayram havasındaydı: herkes umutluydu, yüzler gülüyordu.”

“Sivas yakınlarında, Selçuklu ordusunun üzerimize geldiğini öğrendik. (...) Tecer Dağlarını geçmek üzereydik. En uygun noktada dağlara sırtımızı verip karargah kurmayı düşündük. En yakın yardımcım ve sırdaşım Mentеш’ti. Bize katılan Harizmliler’in de yardımıyla bir emir komuta zinciri oluşturmuştuk. Böylece yürüyüş ve konaklayışlar düzene girmiş, tek merkezden yönetim kolaylaşmıştı. Zaman zaman birlik komutanlarını toplayarak, danışmalar yapıyordum ama son kararı Mentеш’le de enine boyuna konuşarak ben veriyordum. Benim işaretim olmadan bu binlerce kişilik insan seli hareket etmiyordu. Bu duruma ben bile şaşırıyordum. Kendi kendine hareket ederek Maraş subaşısının askerini dağıtan bu insanlar, bir düzen içinde neler yapmazlardı?”

“ Biz dağların eteğini tutmuş bekliyorduk ki, ovada Selçuklu ordusu göründü. Hiçbir şeyden habersiz yürüyorlardı. Bize yaklaştıkları sırada hücum işaretini verdim. O an, binlerce insan dağların eteklerinden bir sel gibi akmaya başladı. Bunu gören Selçuklu ordusu, önce ne yapacağını şaşırdı, ardından da bir bozgun halinde kaçmaya başladı. Bir tek asker bile kalmamıştı. Ovaya inen adamlarım, onlardan kalan silah, yiyecek, giyecek ve benzeri ganimetleri topluyorlardı.”

“Herkesin ele geçirdiği kendi öz malı gibidir” diye ilan ettim. Bu da insanların gayretini artırdı. Bir tek kişi bile yaralanmadan büyük bir zafer kazanmıştık. Sivas’a girdiğimizde, her yere ziyafet sofraları kurulmuş, bizi bekler bulduk halkı. Sevinçten neredeyse ağlayacaktım: İşte kan dökülmeden de zulmün ortadan kaldırılacağı görülmüştü. Bundan böyle Selçuklu’nun üzerimize gelemeyeceği inancına kapılmıştım.”

“Anadolu’nun dağlarında, ovalarında, vadilerinde emin adımlarla ilerliyorduk. Tokat’a vardığımızda, karşımıza hiçbir kuvvet çıkmadığı gibi, şehrin kapılarının sonuna kadar açık olduğunu ve insanların bizi karşılamaya çıktıklarını gördük. O sırada yüreğimizi sevinçten hoplatan haberi aldık: Gıyasettin Konya’dan kaçmış, Eğridir Gölü içindeki Kubadabat sarayına sığınmıştı. Artık bize Konya’nın yolu açılmıştı.”

“Amasya hemen yakınımızdaydı. Buraya yönelirken maksadım, Baba İlyas’a varıp tekrar yol iz sormaktı ama karşımızda Selçuklu gücü kalmayınca ivedilikle

Konya'ya inmemiz, Selçuklu sarayına el koyduktan sonra Baba İlyas'a gitmemiz daha uygun olur diye düşündüm. Bütün tehlikeler bittikten sonra Baba İlyas'ı Konya'ya davet edersek daha bir güzellik olurdu. (...) Kasım soğukları henüz başlamak üzereydi ki Malya Ovası'na indik. Bir süre burada istihbarat topladıktan sonra kasım soğukları bastırmadan Konya'ya inebilirdik. Amasya'dan iyi haberlerle birlikte ulaşan Baba İlyas'ın selam ve duaları, bize daha bir güç veriyordu. Hemen doğu tarafımızda Sulucakarahöyük vardı. Buradan da Hacı Bektaş'ın güzel haberleri ulaşıyordu.”

“Malya Ovası'na karargahımızı kurduk. Çoluk çocuk, kadın kız bütün Anadolu halkları buraya akmaya başlamıştı. Sürüsünü alan çobanlar bile buraya koşuyordu. Malya Ovası, bir şenlikti, bir umuttu, Güneşin doğduğu ülkeyi aydınlatan bir çerağdı. Malya Ovası, dünyanın merkezi, insanlığın beşiği idi. Zaten Hititler ve daha önceki dönemlerde de insanlığın beşiği olmamış mıydı burası? İşte orada Sulucakarahöyük ve daha niceleri, insanlığın geçmişten günümüze açılan gözleriydi.”

“Malya Ovası'na, kasım soğuşundan önce oldukça soğuk bir haber düştü. Gıyasettin, Bizans ve Gürcistan krallarına başvurarak yardım istemiş ve beklediğinden de fazlasını almış. Kendisi zaten Bizanslı bir anadan değildir; karısı da Gürcü kızıdır. Sarayda da kilise olduğuna göre...”

“Bu haber üzerine hemen harekete geçtim ve öğrendim ki, Anadolu askeri bize kılıç çekmeyince, bizim çerağımızdan henüz ışık almamış kimselerden ordu kurdurmuş Gıyasettin ve yandaşları. Sağa sola gönderdiğim haberciler kısa zamanda gerekli istihbaratla geldiler. Konya'dan iki ordu hareket etmiş. Birinin başında Armağan Şah varmış ve on bin kişilikmiş. Bu ordu, Amasya üzerine yürüyormuş Baba İlyas'ı susturmak için. İkincisinin başında da Behram Şah bulunuyormuş, sayıları da elli binden fazlamış. Bu iki ordunun da öncüleri Gürcü ve Frank askerlerinden oluşuyormuş.”

“Bu kadar büyük bir ordu olabileceğine inanmadım ama kendime güvenim de asla sarsılmadı. Sayının ne önemi vardı: Allah bizimleydi ve bütün Anadolu halkları bizim yanımızdaydı. (...) Malya Ovası'na yerleşmiştik. Dediğim gibi bütün

Anadolu buradaydı; insanıyla hayvanıyla, kurduyla kuşuyla. Seyfe Gölü'nün telli turnaları da adeta göçü ertelemişlerdi bizimle olabilmek için. Bütün adamlarımın tetikte olmasını söyleyerek beklemeye başladık. Bir kuş bile uça haberim olmalıydı. Ne var ki yere göğe sığmadığı söylenen Behram Şah'ın ordusu bize yaklaştıkça içimde bir tedirginlik oluyordu.”

“Seyfe Gölü'nün yakınındaki bir tepeye tek başıma çıktım ve Malya Ovası'ndaki dünyaya baktım. Gözlerime inanamıyordum; bu uçsuz bucaksız kalabalığı kim yok edebilirdi? Behram Şah'ın buraya bakınca savaştan vazgeçebileceğini sanıyorum. Bu kadar insanı kılıçtan geçirecek kadar insanlıktan çıkmış olamaz ya... En azından bir konuşma ve anlaşma zemini arayacaktır. Bu düşünceler de nereden doğuyor? Bir yılgınlık ya da umutsuzluk mu? Hayır, hayır... Ben bu ülkeyi aydınlatacağım; işte çerağlarımız uyandı her bir köşede.”

“Önce Konya tarafına baktım ve kalbime bir gurur yürüdü. Ardından Amasya tarafına, sonra da Sulucakarahöyük'e kaydı gözlerim. Baba İlyas ve Hacı Bektaş düştü aklıma. O an bir hüznün yürüdü kalbime. Bir ayrılık acısı hissettim ve içimde dayanılmaz hasret... İçimi kemiren ayrılık ve hüznünden kurtulabilmek için Seyfe Gölü'ne baktım: Telli turnalar, küme küme olmuşlar bana bakıyorlar. Bu durum daha bir derinleştirdi ayrılık acısını.”

“Armağan Şah'ın ordusundan önce Amasya'ya ulaşmak ve Baba İlyas'la o ulu çamın altında oturmak geldi içimden ama nasıl? Ya Baba İlyas'ı kaybedersem? O zaman aydınlık günlere nasıl çıkabiliriz? Bunca insanı, burada korumasız bırakıp gidemem de... ne yapacağımı bilememenin şaşkınlığıyla bakıyordum ki Menteş'i gördüm. Seyfe Gölü kıyısına oturmuş, ötelere bakıyor; yüzü Sulucakarahöyük'e dönük. Bir acı düştü ciğerime: Sanki Menteş'i kaybetmenin acısı! Bilirim ki o da son aldığımız haberlerle sarsılmış ve bir teselli umuduyla Kardeşi Hacı Bektaş'tan haber beklemektedir. Onun da er geç bize katılacağına inanmaktadır. Hacı Bektaş demek, sevgi demek, saygı demek, dahası kurtuluş demektir. Buna buradakilerin büyük çoğunluğu da inanmaktadır.”

“Gün uzadıkça uzuyor. Ne Hacı Bektaş'tan haber var, ne de görünürlerde Behram Şah'ın ordusu var. (...) Menteş, hep öyle Sulucakarahöyük tarafına

bakmaktadır; ne beni gördüğü var, ne de turnaları... ne görüyorsun can kardeşim Menteş ufku derinliklerinde? Ufuklar kadar derin, ufuklar kadar temiz kaderini mi okumaktasın? Bizim kaderimiz Erciyes'teki o çadırda çizilmiştir; korkma, چراغlarımız bu ülkeyi hep aydınlatacak ve kıyamete de sönmeyecektir. Yeniden hüzün kaplıyor içimi. Bana ne oluyor böyle? Bir an bulunduğum tepeden inip Menteş'e koşmak istiyorum. Onunla turnalara bakarak göl boyunca doyasıya yürümek istiyorum. Ama bir türlü yapamıyorum, bu tepede donup kaldım sanki. Buradan inersen bir olumsuzlukla karşılaşma korkusu var içimde.”

“Bakışlarım Konya tarafına kayıyor: Sıra sıra dağlar ve aralarında irili ufaklı vadiler... Tam da Kırşehir tarafında büyük bir vadi var ve gözlerim ona takılıyor. O da ne? Birileri kımıldıyor gibi. Daha bir dikkat kesiliyorum, vadi boyunca akan insan seli, dağların eteklerine yayılıyor. Konya'dan Sulucakarahöyük'e, buralardan da Amasya'ya uzanan bütün dağlar, insanla kaplanıyor. Menteş'in yanına birileri koşuyor. Menteş, yanına gelenlerle bir şeyler konuşuyor ve dağlara bakıyor. Beni görüyor ve hemen bana yöneliyor. Ben de bulunduğum tepeden Menteş'e doğru yürüyorum. Yüreğim sancıyor, içimdeki hüzün yoğunlaştıkça yoğunlaşıyor.”

“Behram Şah'ın ordusu, Malya Ovası'na bakan bütün dağların eteklerini tuttu. Bu kadar askeri nereden bulmuşlar? Bizans'ın, Gürcistan'ın bütün orduları karşımızda! Ben şimdi nereye hücum emri verebilirim? Bütün eli kılıç tutanların dağlar tarafında saf tutmalarını söyledim. Böylece çocukları, kadınları ve davalarını güvenceye almak istiyordum. Behram Şah'ın bulunduğu yeri kestirmeye çalışıyorum. O noktaya yapılacak bir hücumla neticeye ulaşabilirdik ancak; yoksa bu kadar geniş sahayı kaplayan bir orduyla nasıl başa çıkılabilir?”

“Diğer birlik komutanları, savaşçıları düzene sokmak üzere ayrıldılar. O zaman hemen Menteş'in koluna girdim. Az önce Seyfe Gölü kıyısında, Menteş'le kol kola turnalara bakarak yapamadığım yürüyüşü, Behram Şah'ın ordusuna bakarak yapıyordum.”

“Behram Şah'la bir kerecik göz göze gelebilsem, her şey değişecek; içimi dolduran hüzün bulutları dağılacak ve Malya Ovası'na çöken bu boğucu hava kalkacak, inanıyorum buna. Gerekirse, Behram Şah'a tek başıma hücum eder ve yine

kan dökülmeden bu iş biter; çerağlarımız daha bir alevlenirdi. Behram Şah yok görünürlerde, olamaz da zaten; ordunun en gerilerine kurmuştur çadırını. Gıyasettin'in adamlarında yürek ne gezer? Kendisi de sarayından kaçıp gitmiş..."

"Durup arkama bakıyorum; binlerce insan, elleri kılıçlarında bekliyorlar. Coğunun elinde kalkan bile yok! Karşıda ise kat kat zırhlara bürünmüş, kılıçlı, kalkanlı askerler... Hiçbirinin alnında Güneşin doğduğu ülkeden bir ışık izi bile yok. Sürekli istavroz çıkardıklarını görür gibiyim. Acıyorum onlara, sadece üç beş kuruş için buradalar; niçin öleceklerini veya öldüreceklerini bile bilmiyor olmalılar."

"Şimdiye kadar hiç tereddütsüz verdiğim hücum işaretini bir türlü veremiyorum. Elim kılıcıma gitmiyor. Mentеш'e bakıyorum, onda da bir hareket yok. Öylece durmuş, karşıımızdaki orduya bakıyoruz."

"Al ordunu ve çekil karşıımızdan Behram Şah! Dön de bir bak Konya tarafına: Gıyasettin sarayından çoktan kaçtı. Sen hala ne diye savaşmak istiyorsun? Biz kimseye zarar vermek istemiyoruz. Güneşin doğduğu ülke, hepimizin olsun; bu sofradan herkes hakkını yiyebilsin istiyoruz. (...) Bu ülkenin her bir dağında yüzyıllarca Tanrıların beklediğine nasıl inanılmışsa; şimdi de erenlerin beklediğine inanılır. Unutma ki bu bir gerçektir; Amasya tarafına bak, Sulucakarahöyük tarafına bak ve gör Baba İlyas'ı, Hacı Bektaş'ı... Bak şu Malya Ovası'nı dolduranlara! Onlar bu ülkenin halklarıdır. Dünyanın dört bir yanından daha da gelecekler vardır ve dünyanın dört bir yanına da gidecekler vardır; her birinin gözünde insanlığı aydınlatan bir çerağ ışıkmaktadır. Sen Behram Şah, bozamayacaksın bu kutsal güzelliği!"

"Mentеш durdu ve Seyfe Gölü tarafına döndü. Baktım ki, Seyfe Gölü iki adım arkamızda; oysa ondan epeyce uzaklaşmış olmalıydık. Seyfe Gölü bir parlıyor, bir morarıyor. Seyfe Gölü, bizi bırakmıyor ve bizimle yürüyor Malya Ovası boyunca. Canlar, elleri kılıçlarında hala bekliyorlar. Bütün gözler Behram Şah'ın askerlerine çevrili... Biliyorum ki, yüreklerinde korkudan eser yok ve her zamanki gibi benim işaretimi bekliyorlar. Bir işaretimle Seyfe Gölü, Malya Ovası ve görünen her şey Behram Şah'ın üzerine yürümeye hazır gibi... Müthiş bir cesaret yürüyor kalbime..."

“Ne var ki, bugüne kadar hiç tereddütsüz verdiğim hücum emrini, şimdi bir türlü veremiyorum. (...) Bir an önce hücum etmek için bekleyen canlılara bakıyorum; o an tekrar gözlerimi Seyfe Gölü’ne çeviriyorum. Seyfe Gölü’nün mavi suları, umudu ve gelecek günlerin aydınlığını yansıtan bir ayna. Bu ayna göklerle bütünleşmiş şimdi. Baba İlyas, Amasya’dan Hacı Bektaşî Sulucakarahöyük’ten başlarını uzatmışlar bana bakıyorlar; görüyorum önümdeki bu aynada.”

“Ve göklerin mavi aynasına bakıyorum: Yeryüzü, minnacık bir noktadır o aynada ve bu noktada Seyfe Gölü seçilemez, Baba İlyas, Hacı Bektaş, Baba İshak, Menteş görülemezler. Behram Şah ve Gıyasettin orada hiçbir zaman olmayacaklar. Bir büyük değişim içindeyim, ben bu ülkenin ilk sahiplerindenim, belki de İbrahim milletinden önce... İnançla inkar arasındayım; varlıkla yokluk arasındayım. Bir gülümseme yayılıyor dudaklarıma; kendi kendime gülümsüyorum ve kılıcımın kabzasını sağ elimle sıkıca kavriyorum. Sol elimle de Menteş’i tutuyorum. Gökler ağlamak üzere, yer titremek üzere. Nuh’un gemisi, karşıdaki dağa gelip oturuyor ve İbrahim’i yakacak ateş sönüyor ve işte karşımda bir serin, mavi bir göl olarak duruyor. Göklerde sükut, yerde sükut ve kainat sükuta kesiyor. Söz henüz yaratılmamış. Bir چراغ uyanıyor ve kainata onun aydınlığında bakıyorum. Kılıcımı kınımdan çekip var gücümle havaya kaldırıyorum.”

“Gökler hareketleniyor, yer sarsılıyor. Kulakları sağır eden bir gürültü kaplıyor her yanı. Kılıç şakırtıları, kalkan tıngırtıları, at kişnemeleri, insan çığlıkları! Bir uğultu kopuyor ve bütün sesler uğultuya karışıyor. Kulaklarımda uğultudan kopup gelen bir ses: Böcek sesi mi, bir kuş sesi mi? Seyfe Gölü’nden yankılanan bir dalga sesimi? Turnalar... Turnaların çığlıkları ve kanat sesleri! Baba İlyas, bana ulu çamın altından kartalları, şahinleri, güvercinleri değil, turnaları gösteriyor ve o an kulağıma kelimeler düşüyor:”

“Armağan Şah, Amasya Kalesi’ndekileri katletti; Baba İlyas’ı da kalenin burcuna astı...”

“Kim söylüyor bunu? Baba İlyas ölmez! Güneşin doğduğu ülkenin aydınlanması tamamlanmadan Baba İlyas’a ölüm yaklaşmaz. Beynim zonklıyor,

vücudum uyuşuyor. Ortalık kararıyor. Uyandırın bütün چراغلاری Nemrut'tan Amasya'ya, Erciyes'ten Ararat'a ve bütün dünyaya ışık versinler.”

Baba İlyas'ın ulu çamın altından turnaları göstermesi ve Baba İshak'ın Baba İlyas'ın öldüğünü söyleyen bir ses duyması fantastik anlatıma bir örnektir.

“Tam kalbimin üstünde dayanılmaz bir acı! Sendeliyorum, Menteş nerede? Kimseye tutunamıyorum ve sırtüstü düşüyorum. Güneşin doğduğu ülkenin, benim öz vatanımın kasım güneşi gözlerime doluyor; gözlerim kamaşıyor. Seyfe Gölü'nden esen bir rüzgar, yanaklarımı okşuyor serin serin. Kulaklarımda dayanılmaz uğultular... Halilürrahman'ın balıkları, Seyfe Gölü'nün turnaları çevremi alıyorlar. Tut elimi Menteş! Gökler beni çekiyor, yer beni yutuyor. Gözlerim kararıyor ve sesler eriyor. Kainat derin bir sessizliğe gömülüyor. Malya Ovası yeşile kesiyor ve ben uçsuz bucaksız yeşillik ortasında uzanmış, giderek moraran sonbahar göğüne dalıp gidiyorum.”

ÇERAĞ UYUDU

“Baba İlyas'la Behram Şah'ın ordusunun tuttuğu dağlara doğru biraz yürüdük. Çok heyecanlıydı; bana bir şey söyleyecek gibi oluyor ama vazgeçiyordu. Hücum işaretini verip vermemekte tereddüdü vardı. Sol eliyle kolumu sıktığını hissettim. O anda da kılıcını çıkarıp havaya kaldırdı. Ortalık birbirine karıştı. Canlar, büyük bir heyecan ve cesaretle iki yanımızdan akıyorlar. Malya Ovası, karşıdaki dağları yutmak üzere hareketlenmiş gibiydi. Güneşin doğduğu ülkenin kaderini değiştirecek bir büyük cenk başlamıştı.”

“Ben de kılıcımı çekmiş, canlarla birlikte yürüyordum. Ne kadar zaman geçti bilemiyorum, dağlar hareketlendi ve üzerimize yürüdü. Gürcü ve Frank askerleri, üzerimize gelen dağların eteklerinden atlayarak bize saldırıyorlardı. Her biri zırhlara bürünmüş birer demir yığınıydı. Bu çevremi saran demir yığının ortasında, birkaç adım ötemde, sırtüstü uzanmış vaziyetteydi Baba İshak... Hemen yanına koşup yürüyen demir kütlelerinin altında ezilmesini önlemek için atıldım. Bir taraftan da kılıcımı geliş güzel sallıyordum. Araya demir kütleler girdi ve Baba İshak'ı kaybettim. O sırada bir ses yankılandı:”

“Ne yapacağımı şaşırılmışım. Bir kez daha dinledim çevremi: Baba İlyas’ın öldüğü haberiyle yankılanıyordu her yer. Bitmişti, her şey bitmişti. Olamazdı, Baba İlyas ölemezdi: O bir güvercin olup uçmuştur, o bir şahin olup havalanmıştır.”

“Başıma bir gürz iniyor ve sırt üstü düşüyorum; dağlar demir kütleler halinde üzerimden geçiyorlar, geçiyorlar. Kalkamıyorum yerimden. Kulaklarımda dayanılmaz uğultu, her yan kararıyor, göremiyorum.”

“Bir elin uzandığını ve beni kaldırmaya çalıştığını hissediyorum. Tanıyorum bu eli: Kardeşim Hacı Bektaş’ın eli... Geldi demek. Zafer işaretini almanın heyecanıyla dünyaya baktım. İşte kardeşim Hacı Bektaş orada, binlerce can var yanında. “Hünkar” diyorlar ona. Hünkar Hacı Bektaş’a, Baba İlyas’tan haber sormak için davranıyorum. Bir türlü kımıldayamıyorum.”

Menteş’in uzakta olan Hacı Bektaş’ı yanına gelmiş olarak görmesi de fantastik anlatımın bir parçası ve çocuk edebiyatı dilinin bir göstergesidir.

“Malya Ovası’nda ölümle burun buruna kalan canlarım, Seyfe Gölü’nden havalanan turnalar gibi, her biri bir lider olup da saf saf süzülüp çıkamazlar mı bu cehennemden?”

VE HÜNKAR

“Malya Ovası’ndan bir yel esti; yüreğim, sonbaharda yapayalnız savrulan bir yaprak oldu. Kızılca Halvet’ten Hırka Dağı’na doğru sürüklenen yüreğimin ardınca sürünmeye başladım. Ben paramparça, yüreğim paramparça; yönler birbirine karışıyor. Bütün yönleri tutmuş Seyfe Gölü, Seyfe Gölü, kıpkızıl kan, Malya Ovası’ndan dünyaya yürüyen. Hırka Dağı’na tutunuyorum; Hırka Dağı bir gemi oluyor ve kan denizinde yüzüyor. Geminin dümenine yapışıyorum, kan denizinde çırpınanları gemime almak için çabalıyorum. Bütün canlar bağrışıyorlar:”

“Hünkar... Hünkar Hacı Bektaş...”

“Hünkar... Evet bütün canlar, beni kurtarıcı ve yol açıcı olarak görüyorlar. Ne var ki ben, bu kan deryasında kardeşim Mentеш’i bile bulup kurtaramıyorum.”

“Bu kez de Amasya’dan koparak gelen ve paramparça yüreğime düşen bir kor; her parça bir alev topuna dönüşüyor. Baba İlyas ve yanındakiler, kılıçtan

geçirilmişler; Baba İlyas'ın cesedi, Amasya Kalesi'nin burcunda sallanıyormuş. Baba İlyas, Selçuklu'ya beddua etmiş; '80 yıl sürünesin,' demiş. Çünkü 80 kişiymişler ve hepsi de öldürülmüş. Baba İlyas, tam ölümün eşiğindeymiş beddua ettiğinde; yoksa o, herkes için hayır dua eder.”

“Yüreğimde çoğalan ateş toplarından biri, Hırka Dağı'na düşüyor ve tam da ardıç ağacımın yanındaki çalıları tutuşturuyor. O an, yıllar önceki gibi, harlanan ateşin çevresinde dönmeye başlıyorum. Bütün canlar da uyanan bu çerağın çevresinde halkalanıp benimle birlikte dönmeye başlıyorlar. Bir zamanlar Hırka Dağı'nı ağaçlandıran semahımız, bu kez de bizi kan denizinden kurtarabilecek mi?”

“Nereden düştü bu kelime: Semah... Evet, Makalat'a düşen ilk harf elifti. Bu kelime onun gibi bir mızrak değil, sanki herkesi sarmalamaya çalışan yumuşak bir kucak... Bu, Celalettin'in semasına karşılık mı? Neredesin Celalettin? Konya artık kanlı oldu; onun sokaklarında hala dönerek kendini ve çevrendekileri avutabilecek misin? Bak, işte gör; bizim ateş çevresinde dönüşümüz, kor üzerinde yürümektir. Seninki ise halı üzerinde gezinmek... Biz yüreğimizden dökülen kelimelerle çerağlar uyandırıp kan deryasını nurlu bir bahçeye dönüştürmek için çırpınıyoruz; sen, Acemin kelimelerini dilinde evirip çeviriyorsun. Artık 'kahpenin kardeşi' deme bana; uzat elini bana da şu gemiyi birlikte yüzdürelim. Baksana ne çok insan dolmuş gemimize! Bu gemi, nasıl taşır bu kadar canı kan denizinde? Bizi yalnız koma Celalettin; haydi uzat ellerini. Bu boğulanlar yalnız benim değil, senin de canların, kardeşlerin.”

“Ararat Dağı'ndan havalanan güvercinler, sürü sürü gemime konuyorlar. Güvercinler tutmuş bütün dünyayı. Şahinler nerede? Ararat Dağı'nın eteklerinde ben güvercindim, Mentüş şahin... Ya şimdi? Herkes kanayaklı güvercin midir? Yoksa bu gemiye yalnızca güvercinler mi konacaktır?”

“Ben Hünkar Hacı Bektaş; binlerce güvercin olup Güneşin doğduğu ülkenin dört bir yönüne savrulmuş insanlığa bulaşan kanı, ak kanatlarımla silmek için yaşıyorum, yaşayacağım...”

SONRASI

“Behram Şah komutasındaki Selçuklu ordusu, Frank ve Gürcü askerlerin öncülüğünde, Malya Ovası’nı dolduran binlerce insanı, çoluk çocuk, kadın ihtiyar demeden katletti. Bu katliam, Selçuklu ordusundaki Müslüman askerlerin bile yüreğini sızlattı. Anadolu tarihinde bugüne kadar eşi benzeri görülmemiş bir kıyımdı bu... Armağan Şah da, 10 bin kişilik bir orduyla Amasya üzerine yürüyüp, Amasya Kalesi’ne sığınan Baba İlyas ve arkadaşlarını kılıçtan geçirdi. Baba İlyas’ın cesedini, kalenin burcuna astırdı ve burada günlerce teşhir etti. Onun bu hareketi, büyük bir nefret uyandırdı. Daha sonra, sevenleri tarafından bir gece buradan kaçırılan Baba İlyas’ın cesedi, aynalı mağaranın bir köşesine gömüldü.”

“Malya savaşından bir yıl sonra Moğollar, Anadolu’ya girdiler ve Erzurum’u işgal ederek binlerce insanı katlettiler.”

“Moğol saldırısı karşısında bocalayan Selçuklu, bir süre durakladı. Çünkü Malya’nın kanlı yükünü henüz üzerinden atamamıştı. Moğol katliamı bir süre engelle karşılaşmadı.”

“Kış boyu hazırlıklarını sürdüren Selçuklu Devleti, baharda 80 bin kişilik bir orduyla Sivas’a geldi. Ordunun başında Gıyasettin vardı. Sivas’tan hareket eden ordu, Zara ile Suşehri arasında bulunan Köseadağ’ın Kelkit çayı tarafında karargah kurdu. Bu sırada Moğol ordusu da Sivas’a doğru gelmekteydi.”

“Moğol ordusu 20 bin kadardı. Gıyasettin ve adamları Moğol ordusunu ciddiye almıyorlar ve yaklaşmasını bekliyorlardı. Öyle ki ordugahta gece gündüz içkili, sazlı sözlü şenlikler yapıyorlardı.”

“Ne var ki, Gıyasettin ve adamlarının üst üste yaptıkları hatalar nedeniyle 20 bin kişilik Moğol ordusu, 80 bin kişilik Selçuklu ordusunu 3 Temmuz 1243 Cuma günü ağır bir yenilgiye uğrattı. Gıyasettin kaçtı ve Bizans’a sığındı. Moğollar, Anadolu’yu işgal ettiler.”

“Amasya Kalesi’ne sığınan Baba İlyas ve arkadaşları 80 kişiydiler. Söylentilere göre Baba İlyas, katledilmeden önce şöyle beddua etmişti:”

’80 yıl esir olasın ve sürünesin Selçuklu!’

“İlginçtir ki, Anadolu’daki Moğol egemenliği 80 yıl sürdü.”

“Moğol zulmü altında inleyen Anadolu insanı için tek sığınak, Hünkar Hacı Bektaş başta olmak üzere Selçuklu katliamından kurtulabilen diğer erenler oldu. Hünkar Hacı Bektaş, uyandırdığı çerağlarla Anadolu insanının yolunu aydınlatırken, Yunus Emre de şiirleriyle onun feryadını dile getirdi.”

“Mevlana Celaleddin, Selçuklu sarayında etkili olduğu gibi Moğollar üzerinde de etkisini sürdürdü. Böylece Moğol zulmünü hafifleterek, Anadolu insanının nefes almasını sağladı.”

“Bir süre sonra kendine gelip ayağa kalkan Anadolu insanı, yeni bir cihan devletinin temellerini atmayı başardı ve kendisine zulmedenleri de sevgiyle kucakladı.”

2.4.2. Kahramanlar

Romadaki kahramanları tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2.4.2.1. Tarihsel Gerçekliği olan Kahramanlar

2.4.2.1.1. *Baba İlyas*

1240 yılında Anadolu Selçuklu Devleti’ne karşı giriştiği büyük siyasî-içtimaî ayaklanma hareketine adını veren ve Anadolu’da ilk gayri Sünnî cereyanların temelini atan Türkmen şeyhidir.⁷⁹ Baba İlyas’ın romanda tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olduğunu şu satırlardan anlarız:

Baba İlyas, “Anadolu’ya geldikten sonra Amasya yakınında bugün İlyas köyü adıyla bilinen Çat köyüne yerleşmiş, bir zâviye açarak Vefâiyye tarikatını yaymaya başlamış ve etrafına pek çok mürid toplamıştır. Sözü edilen kaynakta Dede Garkın adında bir Türkmen şeyhinin halifesi gösterilmekle beraber mensup bulunduğu tarikatın adı zikredilmemiştir. Ancak aynı sülâleden gelen ve yine bir şeyh olan Âşıkpaşazâde’nin belirttiğine göre Baba İlyas, Tâcülârifin

⁷⁹Ahmet Yaşar Ocak, “Baba İlyas”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 19 Şubat 2019.

Seyyid Ebü'l-Vefâ Bağdâdî'nin (ö. 501/1107) kurduğu Vefâiyye tarikatına mensuptu (bk. Âşıkpaşazâde, s. 1). Bu sebeple Baba İlyas'ın şeyhi olarak gösterilen Dede Garkın'ın da aynı tarikata bağlı olduğu söylenebilir. Vefâiyye tarikatının XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da özellikle Türkmen zümreleri arasında yayıldığı, Yeseviyye, Kalenderiyye, Haydariyye gibi gayri Sünnî mahiyetteki öteki tarikatlarla birlikte XIV. yüzyılda dahi mevcudiyetini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.”⁸⁰

“Baba İlyas, çok zor şartlar altında yaşayan ve idareci sınıfla da yerli halkla da birçok problemi bulunan Türkmenler'i Selçuklu hükümetinin baskısından kurtaracak bir mehdî hüviyetiyle ortaya atılmış ve bu bakımdan Türkmenler tarafından canla başla benimsenmişti.”⁸¹

“Baba İlyas'ın önde gelen halifesi Baba İshak'ın şeyhi adına örgütleyip yürüttüğü Babaî ayaklanması denilen bu hareket çok hızlı ve kanlı biçimde gelişti ve ancak Beyşehir gölü üzerindeki Kubâdâbâd Sarayı'na sığınan Keyhusrev'in doğu sınırlarını Moğollar'a karşı korumak amacıyla Erzurum'da bulunan orduyu çağırması üzerine bastırılabilirdi.”⁸²

“Baba İlyas'ın bu isyanla birlikte başlattığı dinî-tasavvufî hareket, asıl onun ölümünden sonra oğlu Muhlis Paşa ve diğer halifeleri vasıtasıyla özellikle Orta ve Batı Anadolu'da yayılmış, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde abdalân-ı Rûm hareketini ve nihayet Bektaşîliği doğurmuş ve asıl önemlisi, XVI. yüzyılda Osmanlı belge ve vekayi'nâmelerinde kızılbaş veya Râfizî adı verilen zümrelerin teşekkülüne zemin hazırlamıştır.”⁸³

Baba İlyas romanda Dede Garkın'ın halifesidir.

2.4.2.1.2. Dede Garkın

Romanda Baba İlyas'ın şeyhi olduğu gibi bu bilgi tarihsel gerçeklik olarak da ilgili ansiklopedik maddelerde geçer.

⁸⁰ a.g.e.

⁸¹Ali Sevim, “Keyhusrev II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 20 Şubat 2019.

⁸² a.g.e.

⁸³ Ahmet Yaşar, a.g.e.

Dede Garkın, dervişlerden Güneşin doğduğu ülkede gönüllerinin ısındığı yerlerde mekan tutmalarını söyler.

2.4.2.1.3. *Cengiz*

Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarıdır.⁸⁴ Romadaki kahramanlar, Cengiz'in yapacağı Moğol istilasına ve zulmüne karşı halkı bilinçlendirmek ve örgütlemek amacıyla Güneşin doğduğu ülkede yani Anadolu'da farklı şehirlerde mekân tutmuşlardır. Özellikle de Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev'in var olan mevcut durumu göremeyişi ve çözemeyişi karşısında bu erenler harekete geçmişlerdir.

2.4.2.1.4. *Ulu Alaaddin Keykubad*

Alaaddin Keykubad tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olarak okuyucunun karşısına çıkar.

“Alâeddin Keykubad âdil, ciddi ve otoriter bir hükümdardı. Devlet işlerini bizzat yakından takip eder, görevini ihmal edenlere müsamaha göstermezdi. Onun zamanı Selçuklular'ın en güçlü dönemidir. Keykubad, doğuda Fırat'a kadar bile gitmeyen ülkesinin sınırlarını Aras boylarına ve Van gölüne kadar ulaştırdı. Yine onun devrinde Akdeniz ve Karadeniz'de donanma meydana getirildi. Karadeniz donanması sayesinde Kırım'daki Suğdak şehri Selçuklu idaresine bağlandı. Vefatı esnasında Selçuklular Ortadoğu'nun en kuvvetli ve en büyük devleti idi.”⁸⁵

Sultan yaklaşmakta olan Moğol istilâsına karşı tedbir olarak Konya, Sivas ve Kayseri'yi sağlam surlarla çevirtmiştir.⁸⁶

“619'da (1222) Alâiye'yi (Alanya) fethetti. Türk denizciliğinin ilk döneminde önemli bir yeri olan Alâiye'de bir tersane inşa ettirdi. Şehri sultana teslim eden Kyr Vart'ın kızı ile evlendi.”⁸⁷

⁸⁴ Mustafa Kafalı, a.g.e.

⁸⁵ Faruk Sümer, “Keykubad I”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 19 Şubat 2019.

⁸⁶ a.g.e.

⁸⁷ a.g.e.

Romanda da Alaaddin'in oğlu II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in Bizanslı bir anadan olduğu geçmektedir. Böylelikle romanın tarihsel gerçekliklere bağlı kalınarak yazıldığını görürüz.

“Celâleddin Hârizmşah'ın ortadan kalkması Selçuklular'ı Moğollar'la karşı karşıya getirdi. 629 (1232) yılında bir Moğol birliği yağmalar yaparak Sivas yakınlarına kadar geldi. Bu akının Gürcü Kraliçesi Rasudan'ın tahrikiyle yapıldığı kanaatine varılarak Erzurum subaşı Mübârizüddin Çavlı ile birlikte Gürcü topraklarına girilip bazı kaleleri zaptedildikten sonra barış yapıldı. Rasudan'ın kızı ile sultanın oğlu Gıyâseddin Keyhusrev'in evlendirilmesine karar verildi.”⁸⁸

Bu durum roman kurgusunda Sultan'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Gürcü kızı Tamara ile evli olarak geçmesi şeklinde karşılık bulur.

Romanda şayet Ulu Alaaddin'e bir şey olursa Selçuklu'nun sendeleyeceği, Anadolu birliğinin dağılacağı ve Moğol'un buraya kolaylıkla el koyabileceği söylenmektedir.

Sultan Alaaddin dergaha gönderdiği adamı ile birlikte yiyecek, giyecek ve bir altın kesesi göndermiştir. Dede Garkın, bu keseyi Baba İlyas'a verir ve içerisinden kendisine ve arkadaşlarına yetecek kadarını aldıktan sonra kalanını dervişlere dağıtmasını ister.

2.4.2.1.5. Ahmet Yesevi

Romanda Ahmet Yesevi'den ilk kez bahsedilmesi Dede Garkın'ın yıllar önce ondan işaret almasının zikredildiği kısımdır. Onun işareti ile gelip Horasan dağlarının birinin yamacına kapılanmıştır. Şimdi onun daha önemli bir işaretini verir.

Romanda Ahmet Yesevi'nin geçtiği bir diğer kısım ise Lokman Perende'nin Hacı Bektaş'ı ve Menteş'i Cengiz'in Horasan'ı harap edeceği hususunda uyardığı kısımdır. Moğol belasının geleceğini, insanlığın bununla sınanıp olgunlaşacağını, Ahmet Yesevi yıllar önce Lokman Perende'ye bildirmiştir. Ahmet Yesevi, Lokman Perende'nin hocasıdır.

⁸⁸ a.g.e.

2.4.2.1.6. Mübarizettin Armağan Şah

Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev'in Baba İlyas'ın yok edilmesi emrini verdiği ordu komutanıdır.

2.4.2.1.7. Ömer, Yahya, Mahmut, Halis ve Muhlis

Baba İlyas'ın çocuklarıdır.

2.4.2.1.8. Halise

Baba İlyas'ın eşidir.

2.4.2.1.9. II. Gıyasettin Keyhüsrev

I. Alâeddin Keykubad'ın oğludur.⁸⁹ Anadolu'da Gürcü Hatun adıyla tanınacak olan Gürcü Prensesi Tamara ile evlenmiştir.⁹⁰ Bu tarihsel gerçeklik romanda da aynen geçmektedir.

Baba İlyas'ın önde gelen halifesi Baba İshak'ın şeyhi adına örgütleyip yürüttüğü Babaî ayaklanması denilen hareket çok hızlı ve kanlı biçimde gelişti ve ancak Beyşehir gölü üzerindeki Kubâdâbâd Sarayı'na sığınan Keyhusrev'in doğu sınırlarını Moğollar'a karşı korumak amacıyla Erzurum'da bulunan orduyu çağırması üzerine bastırılabilirdi.⁹¹

“640 (1242) sonbaharında Anadolu sınırlarına yaklaşan Moğol kumandanı Baycu Noyan, Babaî isyanı dolayısıyla Selçuklular'ın zayıf düşmesini fırsat bilerek kuşattığı Erzurum'u kısa sürede ele geçirip tahrip etti. Sultan Gıyâseddin böylece başlayan Moğol istilâsını durdurabilmek için hazırladığı güçlü bir ordu ile Anadolu içlerine doğru ilerleyen düşmanı Zara ile Suşehri arasındaki Köseadağ'da karşıladıysa da Moğollar'ın Selçuklu öncü kuvvetlerini imha etmesi üzerine ovaya inmekte olan bütün Selçuklu ordusu paniğe kapıldı; bazı kumandanlar safları terkettiği gibi sultan da Tokat istikametine kaçtı. Böylece başsız kalan Selçuklu ordusu dağıldı ve savaşmaksızın ağır bir hezimetle uğradı.

⁸⁹ Ali Sevim, a.g.e.

⁹⁰ a.g.e.

⁹¹ a.g.e.

Bu kolay zaferden sonra Baycu Noyan Sivas'a girdi ve şehri üç gün süreyle yağma ettirdi. Ardından Kayseri'yi kuşatan Moğollar, Emîr Samsâmüddin Kaymaz ve Subaşı Fahreddin Ayaz'ın kumandasında kahramanca direnen şehri Hajukoğlu Hüsam adlı bir Ermeni'nin ihaneti yüzünden ele geçirerek geniş çaplı bir tahribatla birlikte katliama tâbi tuttular; Azerbaycan'a dönüşleri sırasında da aynı şeyi Erzincan'a yaptılar.⁹²

“Kabilyetsizliği, ahlâkî bozuklukları, içkiye, eğlenceye ve kadınlara düşkünlüğü, ayrıca korkaklığı ve Sâdeddin Köpek'in etkisinde kalarak tecrübeli devlet adamlarını bertaraf etmesi sebebiyle ülkeyi başsız bırakmış ve felâketin uçurumuna itmiş olan II. Gıyâseddin Keyhusrev'den sonra devlet idaresinde iş bilir ve idealist insanların kalmamasından dolayı genel bir çöküş ve gerileme devri başlamıştır. Bununla birlikte onun döneminde de pek çok içtimaî, ilmî ve dinî müessese kurulmuş, büyük mimarlık eserleri inşa edilmiştir.”⁹³

Romanda II. Gıyasettin Keyhüsrev annesinin suç ortaklığı ile birlikte babasını öldürmüş olarak geçmektedir. Kendisi adına para bastıran Keyhüsrev kendisini aslan şeklinde tasvir ettirirken üzerine doğan güneş olarak da karısı Gürcü kızı Tamara'yı tasvir ettirmiştir.⁹⁴

2.4.2.1.10. *Hacı Bektaş*

Hacı Bektaş Yeniçeri Ocağı'nın ve Bektaşîliğin pîri kabul edilir. Menkıbevî Hacı Bektaş Rum abdallarının pîridir; Diyâr-ı Rûm'un (Anadolu) büyük evliyasındandır. Anadolu'daki heterodoks Müslümanlığın merkez şahsiyetidir.

Hacı Bektaş'ın “tarihî hüviyetini belirleyebilmek mitolojik şahsiyetini tahlil etmekten çok daha zordur. Dönemin resmî kronikleri, hatta sûfi kaynakları bile ondan bahsetmez. Bu bilgi kıtlığı, Hacı Bektâş-ı Velî'yi Türkiye'de zaman zaman siyasî-ideolojik spekülasyonların itibarlı malzemesi haline getirmiştir.”⁹⁵

Cengiz istilâsı sebebiyle Anadolu'ya vuku bulan derviş göçleri arasında, aynı mektebe mensup Yesevî veya daha kuvvetli bir ihtimalle Haydarî dervişlerinden biri olarak Anadolu'ya gelmiş olmalıdır.

⁹² a.g.e.

⁹³ a.g.e.

⁹⁴ Durali Yılmaz, **Hacı Bektaş Veli**, İstanbul, Ataç Yayınları, Eylül 2015

⁹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, “Hacı Bektâş-ı Velî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 21 Şubat 2019.

“Hacı Bektâş-ı Velî muhtemelen aşiretiyle birlikte Anadolu’da yeni bir sûfi çevreye intisap etmiş olmalıdır. Bu çevre, onun içinden geldiği Yesevîlik ve Haydarîliğe çok benzeyen ve XIII. yüzyılda Anadolu’da önce ünlü Türkmen şeyhi Dede Garkın, sonra da onun halifesi Baba İlyâs-ı Horasânî tarafından temsil edilen Vefâîlik tarikatı çevresidir. Nitekim Âşıkpaşazâde’nin kaydından, Hacı Bektâş-ı Velî ve kardeşi Mentеш’in Baba İlyâs-ı Horasânî’ye intisap ettikleri, Elvan Çelebi ve Eflâkî’nin ifadelerinden de Hacı Bektaş’ın halifelik makamına kadar yükseldiği anlaşılmaktadır. Hacı Bektaş’ın kardeşi Mentеш’in 1239’da başlayan Babaî İsyanı’na iştirak ettiği ve Sivas’ta Selçuklu kuvvetleriyle yapılan muharebede öldürüldüğü, Hacı Bektâş-ı Velî’nin ise ya tasvip etmediğinden veya başka bir sebeple bu isyana katılmadığı hem Elvan Çelebi’den hem de Âşıkpaşazâde’den öğrenilmektedir. Fiilen katılmamış olsa bile isyan liderinin bir halifesi olduğundan isyanı takiben başlatılan tâkibattan kurtulabilmek için bir süre izini kaybettirmiş olmalıdır. Âşıkpaşazâde’ye göre Hacı Bektaş daha sonra Karayol’da (o zaman Sulucakarahöyük, bugün Hacıbektaş) ortaya çıkmıştır. Bu ortaya çıkışın Anadolu’nun Moğol hâkimiyeti altına girmesinden, yani yaklaşık 1250’lerden sonra olduğu tahmin edilebilir.”⁹⁶

Vilâyetnâme’ye göre Hacı Bektaş-ı Velî Sulucakarahöyük’te tıpkı şeyhi Baba İlyas’inkine benzer bir hayat tarzı sürmüştü, zaman zaman bugün bir ziyaret yeri olan yakındaki bir mağarada inzivaya çekilmiş, zaman zaman da köyün hayvanlarını otlatmak gibi oymağının günlük işleriyle uğraşmıştır.

“Hacı Bektâş-ı Velî, yine Vilâyetnâme’ye göre Sulucakarahöyük’te bir Türkmen şeyhi olarak bir yandan kendi cemaati içinde mürşidlik görevini sürdürürken bir yandan da bugünkü Ürgüp yöresindeki hıristiyanlarla sıkı ilişkiler geliştirip onların ihtidâsına zemin hazırlamıştır. Ayrıca şamanist Moğollar’ın da Müslümanlığı kabul etmeleri için yoğun faaliyet göstermiş, halifelerini bu amaçla Anadolu’nun dört bir köşesine yollamıştır.”⁹⁷

Küçükken önce ünlü sûfi Lokmân-ı Perende’nin, ardından onun tavsiyesiyle Ahmed Yesevî’nin yanında eğitilir. Daha o zamanlar birçok keramet göstererek herkesi hayretler içinde bırakır. Onun olgunlaştığını gören Ahmed Yesevî, kendisine halifelik sembolleri olan cihâz-ı fakrı (taç, şamdan, seccade, sofrası ve alem) teslim eder, beline tahta kılıcını kuşatır ve Diyârırûm’u irşad etmekle görevlendirir. Önce Mekke’ye giderek hac görevini ifa eden Bektaş “hacı” unvanını alır. Dönüşte Necef’i ve Kerbelâ’yı ziyaret edip Anadolu’ya geçer.

⁹⁶ a.g.e.

⁹⁷ a.g.e.

“Hacı Bektâş-1 Velî, Çepni oymağına mensup konar göçer birkaç evin kışlığı durumundaki Sulucakarahöyük’e gelir ve Kadıncık Ana’nın evine misafir olur. Bu arada kerametleriyle dikkat çeker. Geçimini sağlamak için köyün sığırlarını güder. Bir müddet sonra bugünkü dergâhın yerinde ilk inziva mahalli olan Kızılca Halvet’i yapar. Hacı Bektâş-1 Velî artık kendini kabul ettirmiş ve mürid edinmeye başlamıştır. Ünü çabuk yayılır. Çevredeki velîler onu kıskanır ve çeşitli sınavlardan geçirirlerse de hepsini utandırır.”⁹⁸

“Osmanlı gazileri aracılığıyla Hacı Bektâş-1 Velî’yi tanıyan Osmanlı sultanları Yeniçeri Ocağı’nı kurarken gaziler arasında yaygın olan güçlü kült sebebiyle ocağı ona bağlamışlar, böylece Hacı Bektâş-1 Velî’nin hâtırası Osmanlı topraklarında giderek gelişmek suretiyle büyüyüp ünlenmiştir. XVI. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise Balım Sultan, Haydarîlik’ten ayrılıp Osmanlı hükümet merkezinin desteğini de alarak Bektaşîlik tarikatını Hacı Bektâş-1 Velî’nin adına bugün bilinen şekliyle kurmuştur. Böylece Anadolu Türk gayri Sünnîliği, merkezine Hacı Bektâş-1 Velî’yi yerleştirerek teşekkül sürecini fiilen tamamlamıştır.”⁹⁹

Menteş’in Hacı Bektaş’ın kardeşi olması, bir dönem Sulucakarahöyük’te yaşaması, zaman zaman yakındaki bir mağarada inzivaya çekilmesi ve köyün hayvanlarını otlatması romanda geçen tarihsel gerçekliklerdir.

Ayrıca küçükken ünlü sûfi Lokman-1 Perende’nin yanında eğitilmesi, Diyârırûm’u irşad etmekle görevlendirilmesi, Sulucakarahöyük’te Kadıncık Ana’nın evine misafir olması, geçimini sağlamak için köyün sığırlarını güdmesi ve inziva mahalli olan Kızılca Halvet’i yapması da roman kurgusunda yer edinmiş tarihsel gerçekliklerdir.

2.4.2.1.11. Lokman Perende

Hacı Bektaş-1 Velî’nin hocasıdır. Neden perende lakabını aldığı roman kurgusunda açıklanır. Ahmet Yesevî’den aldığı işaretle Lokman Perende, Moğol tehlikesine karşı halkı uyandırmak ve uyarmak için Hacı Bektaş-1 Velî’yi Güneşin doğduğu ülkeye yani Anadolu’ya göndermiştir.

⁹⁸ a.g.e.

⁹⁹ a.g.e.

2.4.2.1.12. *Menteş*

Hacı Bektaş'ın kardeşidir. Mentеш, Hacı Bektaş gibi Loman Perende'nin tedrisatından geçip Anadolu'ya gönderilmiş erenlerden biridir.

2.4.2.1.13. *İbrahim Sani*

Hacı Bektaş ve Mentеш'in babasıdır. Herkes ona Sultan İbrahim dermiş. Nişabur'un ileri gelen varlıklı kişilerindendir. Nişabur'dan hayli uzakta bir köyde çiftçilikle uğrşmaktadır. Oğullarını Lokman Perende'ye teslim etmiştir.

2.4.2.1.14. *Baba İshak*

“1240 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı hazırlanan ve “Babaî isyanı” diye bilinen büyük Türkmen ayaklanmasında Baba İlyas adına harekâtı yöneten Türkmen şeyhidir.”¹⁰⁰

“Baba İshak'ın, Baba İlyâs-ı Horâsânî'nin en önde gelen halifesi olduğu, bu sebeple ayaklanmanın propaganda ve teşkilâtlanma safhasından fiilen başlatılıp yürütülmesine kadar her hususta onun adına hareket etme yetkisinin kendisine verildiği, başta Elvan Çelebi'nin Menâkıbü'l-kudsiyye'si (s. 47-54) olmak üzere ilgili bütün kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır.”¹⁰¹

“Baba İshak, yaşadığı Adıyaman (Hısnımansûr) yakınlarındaki Kefersud bölgesinde Türkmenler'i silâhlandırdıktan sonra civarı ele geçirdi ve böylece isyanı fiilen başlatmış oldu. Selçuklu kuvvetlerini üst üste yenerek Adıyaman'ı, Gerger ve Kâhta'yı da aldı. Yolunun üstüne çıkan her yeri ve her şeyi zaptederek Malatya'ya yürüdü. Burada Selçuklu valisi Muzafferüddin Ali Şîr'i de yenerek kendisine katılan bölge halkının bir kısmıyla sayıca artan kuvvetlerinin başında Amasya'ya ulaştı. Fakat Amasya Kalesi'ne sığınmış olan Baba İlyas'ın Selçuklular tarafından öldürülmesine engel olamadı. Ancak burada Mübârizüddin Armağanşah'ı mağlûp ederek şeyhinin idamına duyduğu kızgınlıkla Konya'yı ele geçirmeyi planladı. Maiyetindeki Babaîler'le birlikte intikam almak üzere Konya'ya doğru yürüyüşe geçti.”¹⁰²

¹⁰⁰ Ahmet Yaşar Ocak, “Baba İshak”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Şubat 2019.

¹⁰¹ a.g.e.

¹⁰² a.g.e.

“Baba İshak kumandasındaki Babailer kadınları, çocukları, sürüleri ve bütün ağırlıklarıyla Kırşehir’in kuzeydoğusundaki Malya ovasına geldikleri sırada Selçuklu ordusuyla karşılaştılar. Kumandan Emîr Necmeddin’in zırhlı Frank askerlerini öne alarak saldırıya geçmesiyle ölüm kalım mücadelesi vermelerine rağmen zırhlı askerlere bir şey yapamadılar ve yenildiler. Çok şiddetli cereyan eden savaşta Baba İshak hayatını kaybetti. Babailer, çocuklar ve kadınlar hariç olmak üzere kılıçtan geçirildiler.”¹⁰³

2.4.2.1.15. *Saadettin Köpek*

Romanda Saadettin Köpek adı zulüm ve baskıyla birleşmiş olarak geçer. Kendilerini eğlenceye veren Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev ve çevresindekiler, işleri bu vezire bırakmışlardır. Saadettin Köpek, bir taraftan sarayın ölçsüz harcamalarını karşılamak, bir taraftan da kendine servet oluşturmak için aklına estikçe halka vergi koymaya başlamıştır.

“Büyük oğlu Gıyâseddin Keyhusrev’i bırakıp diğer oğlu İzzeddin Kılıcarslan’ı veliaht tayin eden Alâeddin Keykubad yediği av etinden zehirlenerek ölmüştü (4 Şevval 634 / 31 Mayıs 1237). Sultanın bir suikast ihtimalini akla getiren ölümünün hemen ardından Gıyâseddin Keyhusrev’in adamları kendisini Keykubâdiye Sarayı’ndan alıp Kayseri Sarayı’na götürerek tahta çıkardılar. II. Gıyâseddin Keyhusrev’in tahta çıkmasında başrolü oynayan Sâdeddin Köpek sultanın en sadık adamı oldu.”¹⁰⁴

“Keyhusrev, başlangıçta kendisine biat etmek istemeyen devlet adamlarına pek güvenmiyor, tahta geçmesini sağladığı için sözünden çıkamadığı Sâdeddin Köpek de onları ortadan kaldırması için kendisine devamlı telkinde bulunuyordu.”¹⁰⁵

“Sâdeddin Köpek, Selçuklu hânedanına mensup olduğu rivayetini yayararak tahta geçmeyi planlamaktaydı. Nihayet durumu anlayan sultan, Sivas subaşı Hüsâmeddin Karaca’nın desteğiyle Sâdeddin Köpek’i ortadan kaldırarak (635/1238) kendini ve devleti onun tahakkümünden kurtardı.”¹⁰⁶

¹⁰³ a.g.e.

¹⁰⁴ Muharrem Kesik, “Sâdeddin Köpek, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Şubat 2019.

¹⁰⁵ Ali Sevim, a.g.e.

¹⁰⁶ a.g.e.

Roman kurgusunda da Saadettin Köpek'in saltanat hayalleri kurması yer alır. Bunun için de kendinin Selçukoğulları soyundan geldiği söylentisini çıkarmıştır.¹⁰⁷

2.4.2.1.16. Malatya Subaşı Muzafferittin

Baba İshak ve Menteş binlerce kişiyle beraber Malatya'ya ulaşır. Baba İshak'ın şehri teslim etmesi isteğini görmezden gelir Muzafferittin ve gecenin bir saatinde üzerlerine saldırır. Fakat kendisi öldürülür.

2.4.2.1.17. Behram Şah

Baba İshak ve Menteş ile beraber olan binlerce insan Malya Ovası'na indiklerinde bir haber alırlar. Konya'dan iki ordu hareket etmiştir. Birinin başında Behram Şah bulunuyormuş ve sayıları elli binden fazlaymış. Ordunun öncüleri Gürcü ve Frank askerlerinden oluşuyormuş.

2.4.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

2.4.2.2.1. Ayna, Bağdan, Osman ve Mihman

Baba İlyas'ın arkadaşları ve yoldaşlarıdır

2.4.2.2.2. Çobanlar

Baba İlyas ve arkadaşları Erciyes Dağı'nda bir çobanla karşılaşırlar. Burasının Erciyes Dağı olduğunu ve Kayseri'nin, Konya'nın ve Amasya'nın ne tarafta olduklarını çobandan öğrenirler.

Hacı Bektaş, kardeşi Menteş'i kaybettiğinde ona seslenirken sesini bir çoban duyar ve yanına gelir. Ona yakınlarda obalar olduğunu acıkırsa ilk gördüğü evin kapısını çalmasını veya ilk gördüğü çadıra girmesini söyler.

¹⁰⁷ Yılmaz, **Hacı Bektaş Veli**, s. 74.

2.4.2.2.3. Ulu Alaaddin'in Adamı

Romanda Dede Garkın Anadolu'dan söz ederken Selçuklu Sultanı Alaaddin'in adamı saraydan haber getirir. Sultan, Dede Garkın'ı Konya'ya davet eder.

2.4.2.2.4. Sulucakarahöyük'teki Kadıncık Ana ve İdris

Hacı Bektaş Menteş'ten ayrıldıktan sonraki yolculuğunun sonunda adı Karahöyük olan sulak ve yeşillik bir köye varır. Bu köyde bu insanların evinde misafir olur ve buraya yerleşir. Fatma Hanım'a Kadıncık Ana ismini Hacı Bektaş verir.

2.4.2.2.5. Sarı İsmail

Sulucakarahöyük'te çobanlık yapan Hacı Bektaş'ın yamağıdır. Hacı Bektaş, Sarı İsmail ile yaptıkları iki odalı küçük bir kulübede yaşamaya başlar.

2.4.2.2.6. Çadırdaki yaşlı adam ve yaşlı kadın

Ararat Dağı'nda kardeşi Hacı Bektaş'ı kaybeden Menteş karşılaştığı bir çadıra misafir olur. Yaşlı adam Amasya'da Horasan diyarından gelmiş bir ulu kişinin olduğunu ve adının Baba İlyas olduğunu, Anadolu'ya gelen herkesin önce ona gittiğini söyler. Menteş de Amasya'ya gitmek için yola koyulur.

2.4.2.2.7. Oymak Beyi

Baba İshak, Erciyes'te bir obaya misafir olur. Baba İshak'ın ve Menteş'in burada kalmalarını ister.

2.4.3. Mekânlar

2.4.3.1. Dergâh

Romanın ilk bölümü Horasan Dağları'nın birinin yamacındaki bir dergahta bulunanların anlatımı ile başlar.

2.4.3.2. Horasan

Romanın başlarında Moğol'un günlerdir Horasan'ı çiğnendiği zikredilir. Şimdi ise gözünü Anadolu'ya dikmiştir.

Hacı Bektaş'ın kendi ağzından olayları anlattığı bölümde Lokman Perende, Hacı Bektaş'a ve Menteş'e Cengiz'in Güneş ülkesine yani Horasan'a gittiğini ve Horasan'ın harap olacağını söyler.

2.4.3.3. Konya

Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Alaaddin Keykubat Konya'dadır.

2.4.3.4. Amasya

Dede Garkın, Baba İlyas'a güneşin doğduğu ülkenin en güzel yerinde durmasını söyler. Amasya'nın bir şirin belde olduğunu dile getirir. Orada bir kuşluk saatinde Osman, Ayna ve Bağdan'ın Baba İlyas ile olacağını söyler. Mihman da belki onlarla olacaktır.

Baba İlyas, Amasya'da mekân tutar.

2.4.3.5. Yeşilırmak

Romanda Amasya'da akan Yeşilırmak, tıpkı Dicle ve Fırat gibi ulu ve temiz bir su olarak geçer.

2.4.3.6. Güneşin Doğduğu Ülke

Romanda Anadolu, Güneşin doğduğu ülke olarak zikredilmektedir.

2.4.3.7. Erciyes Dağı

Baba İlyas ve arkadaşları Amasya'ya doğru çıktıkları yolculukta dört yanı dümdüz ovalarla çevrili bir dağın eteğine gelirler. Çobandan bu dağın ismini öğrenirler ki burası Erciyes Dağı'dır.

2.4.3.8. Amasya Kalesi

Baba İlyas, Sultan II. Gıyasettin Keyhüsrev'in gönderdiği 10 bin kişilik ordu tarafından Amasya Kalesi'nde kuşatılır. Bu ordunun kumandanı Mübarizettin Armağan Şah'tır. Baba İlyas bu kalede öldürülür.

2.4.3.9. Nişabur

Lokman Perende'nin ve Hacı Bektaş'ın birlikte buldukları dergah Nişabur'dadır.

2.4.3.10. Nuh Dağı (Ararat Dağı)

Hacı Bektaş ve Menteş Güneşin doğduğu ülkeye doğru yola çıkarlar ve Nuh Dağı'na varırlar. Nişabur'da Nuh Peygamberin gemisinin, tufan günü gelip Nuh Dağı'nın tepesine oturduğundan söz edilir. Tufanla yok olan insanlık, buradan tekrar başlamıştır. Nuh Dağı'nın bir adı da Ararat'tır. Nuh Dağı, Güneşin doğduğu ülkenin en kutsal ve en cömert eşiği olarak geçer romanda.

Güneşin doğduğu ülkenin eşiklerinden biridir. Onun otunu yiyen hayvanların sütü bol, eti lezzetli olurmuş.

2.4.3.11. Sulucakarahöyük

Hacı Bektaş Menteş'ten ayrıldıktan sonraki yolculuğunun sonunda adı Karahöyük olan sulak ve yeşillik bir köye varır. Bu köyde bu insanların evinde misafir olur ve buraya yerleşir.

2.4.3.12. Arafat Dağı

Hacı Bektaş, evinin hemen ardında yükselen tepeye Arafat Dağı ismini verir. Bu tepenin üzerinde büyük bir kaya kütleli vardır. Bunun oyuklarına girer ve uzun

düşüncelere dalar Hacı Bektaş. Bunu öğrenenler Hacı Bektaş'ın Arafat'ta vakfede olduğunu söylerlermiş.

Denilene göre bu dağın adı Arafat olalıdan beri, yayılımı bereketlenmiş. Hayvanların sütleri bolarmış.

2.4.3.13. Hırka Dağı

Arafat Dağı'nın tam karşısındaki başka bir tepedir. Hacı Bektaş buraya geldiğinde buradaki ardıç ağacının altına gider. Bu ağaç, tıpkı Mentеш'le birlikte son kez altında geceledikleri Ararat Dağı'ndaki ardıç ağacına benzemektedir. Köylüler buraya Kocatepe demektedirler.

2.4.3.14. Hacı Bektaş'ın Dergahı

Hacı Bektaş'ın ziyaretine gelenler çoğalınca, evine ekler yapmak gerekir ve kısa sürede bu eklerle birlikte kocaman bir dergah oluşur.

2.4.3.15. Kızılca Halvet

Hacı Bektaş yalnız kalamayınca, yakın dostlarıyla baş başa görüşmeyince, Arafat Dağı'ndaki kayanın altına giremeyince ve Hırka Dağı'ndaki ardıç ağacının altında kendisiyle baş başa kalamayınca bir çare düşünür. Kendisine tıpkı Arafat'taki kaya gibi penceresiz bir oda yaptırır. Burasına "Kızılca Halvet" adını verir.

2.4.3.16. Çat Köyü

Baba İlyas'ın Amasya'da yaşadığı köydür.

2.4.3.17. Nemrut Dağı

Horasan diyarından gelen dervişler, Nemrut Dağı'nı Anadolu'nun kutsal eşiklerinden biri sayarlarmış.

2.4.3.18. Baba İlyas'ın Dergahı

Roman kurgusunda Baba İlyas, bir süre çobanlık yaptıktan ve insanların güvenini kazandıktan sonra Amasya'da bir ev yapıp evlenmiş, çoluk çocuğu

olmuştur. Zaman içinde adı dört yanı tutmuş ve herkes bir umut kapısı belleyerek ona koşmaya başlamıştır. Baba İlyas, bazen nefes ederek, bazen muska yazarak kendisine gelenlerin dertlerini hafifletmeye çalışmıştır. Evi, kısa zamanda bir dergaha dönüşmüştür. Burası fakir fukaranın hacet kapısı; dertlilerin derman yuvası olmuştur.

2.4.3.19. Halilürrahman Gölü

Baba İshak ile Menteş Urfa'ya Halillürrahman Gölü'ne varırlar. Bu göl, Nemrut zulmüne karşı İbrahim peygamberin direnişinden bir işarettir. Nemrut onu ateşe atmış; ateşin bulunduğu yer suyla kaplanmış ve odunlar da balıklara dönüşmüştür.

2.4.3.20. Kubadabat Sarayı

Sivas yakınlarında Tecer Dağları'nda Baba İshak ve Menteş'le beraber olanlar Selçuklu ordusunu yenilgiye uğratınca haber alırlar ki Gıyasettin Konya'dan kaçmış, Eğridir Gölü içindeki Kubadabat Sarayı'na sığınmıştır.

2.4.3.21. Malya Ovası

Behram Şah komutasındaki Selçuklu ordusu, Frank ve Gürcü askerlerin öncülüğünde, Malya Ovası'nı dolduran binlerce insanı, çoluk çocuk, kadın ihtiyar demeden öldürür.

2.5.ŞEYH BEDRETTİN

2.5.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

BİRİNCİ BÖLÜM

Durali Yılmaz eserin okura not bölümünde Şeyh Bedrettin romanının beş yıllık bir çalışmanın ürünü olduğunu söylemektedir. “Şeyh Bedrettin hakkında yazılanların tamamı incelenerek bilim adamı, düşünce adamı, eylem adamı; daha da

önemlisi insan Şeyh Bedrettin, bir roman kahramanı olarak ölümsüzleştirilmek istenmiştir.”¹⁰⁸

Roman, Şeyh Bedrettin’in rahlesinin başında daha evvel yazdığı “Letaif’ül-işarat”ın şerhi olan “Teshil”i yazarken yakın geçmişi hatırlaması ile başlar. Aslında onun içinde bulunduğu anda insanlar Mehmet Çelebi için şenlik yapmaktadırlar çünkü Mehmet Çelebi kardeşi Musa Çelebi’yi yaşanan savaşta yenmiştir.

“Letaif’ül-işarat” kısa zamanda İslâm dünyasındaki kadıların başucu eseri olmuştur. Bu başarı Şeyh Bedrettin’in hukukla çok daha yakından ve derinlemesine ilgilenmesine neden olmuştur. Şeyh Bedrettin, insanlığın mutluluğu için hukuk alanında yeni yeni eserler yazmaya karar vermiştir. O, Cami’ül-Fusuleyn’i yazmaya başlamıştır ve bu eserle, kadıların davalar karşısındaki bütün zorluklarını gidermek ve insanların adaletsiz bir ceza ile karşılaşmalarını önlemek istemiştir. Timur istilasından bu yana kardeş kavgalarıyla giderek derinleşen yaralara bu eserin merhem olacağına inanmıştır. Şeyh Bedrettin bu eseri tamamlamak üzere iken Edirne’de tahta çıkan Musa Çelebi, kendisine kazaskerlik teklif etmiştir. O öncelikle eserini tamamlamak istiyordur fakat sultanın ısrarı onu kazaskerlik makamına oturtmuştur.

Şeyh Bedrettin’in romanda yazmış olduğu eserler onun gerçek yaşamına baktığımız vakit de karşımıza çıkmaktadır. Leâ’ifü’l- işârât, onun fıkıh alanında yazdığı ilk eserdir. Ayrıca Letâ’ifü’l- işârât’ı et-Teshîl adıyla şerhetmiştir. Câmî’u’l-fusûleyn ve Vâridât ise diğer eserleridir.

Şeyh Bedrettin kazaskerlik makamına geçtiği zaman Osmanlı iki devlettir: Rumeli’de Musa Çelebi, Anadolu’da Mehmet Çelebi. Romandaki bu durum Osmanlı Devleti’nin yaşamış olduğu fetret dönemini bir tarihsel gerçeklik olarak yansıtmaktadır.

Anadolu’da bitmeyen bir kardeş kavgası, sürekli akan bir kan vardır. Rumeli’deki yargının başı olarak, olaylara daha yukarıdan bakan ve çözümleri de daha sağlıklı gören Şeyh Bedrettin, eserini gözden geçirirken kardeş kavgasının

¹⁰⁸ Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, Ataç yayınları, İstanbul, Eylül 2014, s.8

Rumeli'ye sıçramasına bir kalkan olması için çabalamıştır. Kadıların durumunu tek tek incelerken, halkın sesini de bütün yüreğiyle duymaya çalışmıştır. Öğrendiklerini zaman zaman sultana aktarmış ve onun onayıyla düzenlemeler yapmıştır. Sultan da kadıların atanmasını ve devletin hukuki sorunlarının düzenlenmesini tamamıyla kazaskeri Şeyh Bedrettin'e bırakmıştır. Şeyh Bedrettin ise, Musa Çelebi'de bir cevher görmüştür. Onun Rumeli ve Anadolu'yu kurtuluşa götüreceği bir lider olduğuna inanmıştır. Büyük bir cihan devleti düşleyen Şeyh Bedrettin bu cihan devletinin hukuk temellerini atmanın kendisine düştüğüne inanmıştır ve bilinen hukuk kitaplarından derlenmiş olan "Cami'ül-Fusuleyn" ile bu büyük düşün gerçekleşmeyeceğini düşünmüştür. Sonunda bizzat kendi görüşlerinden oluşan "Letaif'ül-rivayat"ı esas alarak yepyeni bir eser yazmaya karar vermiştir.

Şeyh Bedrettin'in gayretini gören Musa Çelebi, geleceğe daha bir umutla bakmıştır. Onun bir büyük devletin temellerine kelime kelime harç koyduğuna inanan Musa Çelebi, bu inanç ve heyecanla kardeşleriyle girdiği bütün mücadeleleri kazanmış sonunda İstanbul'u kuşatmıştır. Şeyh Bedrettin yeni eserinin adını "Teshil" koymuştur. "Cihan devletinin merkezi İstanbul olacağına göre; Roma hukukundan da üstün bir hukuk yaratmalıydı ki, Roma'yı da içine alacak bir cihan devletinin temeli olsun. Önce Roma hukukuyla İslam hukukundan yola çıkarak, yepyeni bir hukuk düzeni yaratmak istiyordu. Roma hukukunda aristokratların nefesini duyarken; İslam hukukunda dini olanın sürekli öne çıktığını, insani olanın zaman zaman geriye itildiğini fark etti. Şimdi O, insani olanı dini olana ezdirmeyen, aristokrasiyi halkın üstüne çıkarmayan bir hukuk düzeninin temellerini atacaktı."¹⁰⁹ Kılıç ve kana dayanan bir temel üzerine cihan devleti kurulamayacağını düşünmüştür.

Ne var ki Sultan Musa'nın ağabeyi Mehmet Çelebi saltanat mücadelesini sürekli ateşlemiştir. Anadolu'da kendini güvencede görmediği için onun gözü hep Rumeli'de olmuştur. Bizans da kurtuluşunu Edirne Sarayı'nda oturan Musa Çelebi ile Bursa Sarayı'nda oturan Mehmet Çelebi'nin çekişmesinde aramıştır. Musa Çelebi'yi daha tehlikeli bulan Bizans ona karşı Mehmet Çelebi'yi kışkırtmıştır. Daha önce iki kez Musa Çelebi'ye yenilen Mehmet Çelebi, Bizans'ın ısrarı ve açık

¹⁰⁹ A.g.e., s.11

desteğiyle Rumeli'yi ele geçirmek hayaliyle tekrar Musa Çelebi'nin üzerine gelmiştir. Bu kez Rumelili paşalar Mehmet Çelebi'nin yanında olmuşlardır. Ankara Savaşı'ndaki büyük bozguna Mehmet Çelebi'yi savaş alanından kaçıran Rumelili Arnavut Beyazıt Paşa ile Sırp Evrenos Paşa, onu avuçlarının içine almışlardır. Bu ikisi halkı ezerek yaşamayı ilke edinmiş Rumeli beylerini de yanlarına çekmişlerdir. Rumelili paşaları ve beyleri, Musa Çelebi'den çok, Şeyh Bedrettin'in fikirlerinden korkmuşlardır. Musa Çelebi'nin yönetiminde Şeyh Bedrettin'in halkın mutluluğunu esas alarak yazmakta olduğu bir hukuk kitabını esas alacağı ve halkın bir daha ezilip sömürülemeyeceği varsayımı, beylerin ve paşaların uykusunu kaçırmıştır. Bütün bunların sonucunda Musa Çelebi'nin çevresinde rütbesiz akıncılardan başka kimse kalmamıştır. Onlar da düzenli savaşı bilmemektedirler.

5 Temmuz 1413 Çarşamba günü, Sofya yakınlarında Musa Çelebi'nin ordusu ile Mehmet Çelebi'nin ordusu karşılaşmıştır. Musa Çelebi'nin yanındaki Rumelili beyler ve paşalar karşı tarafa geçmenin planlarını yapmışlardır. Edirne sarayındaki odasında savaşı bütün benliğinde hisseden Şeyh Bedrettin, içini dolduran sıkıntıdan kurtulmak için "Teshil"i, harf harf ak kâğıt üzerine dökmüştür. O, ak kâğıt üzerine koyduğu her harfin bir süvari olup Sofya'ya uçtuğunu görmüştür. Romadaki bu satırlarda Durali Yılmaz'ın romanlarında süregelen fantastik anlatım okuyucu ile bir kez daha buluşur.

Anadolu onun baba yurdudur çünkü babası İsrail, Selçuklu sülalesindedir. Rumeli ise anayurdudur çünkü annesi Melek hatun Simavna tekfurunun kızıdır ve Müslüman olup Melek adını almıştır. "Teshil, bütün insanları aynı şekilde yücelten bir cihan devletinin yol haritalarını çiziyordu Edirne'den dünyaya çizgi çizgi..."¹¹⁰

Sultan Musa'nın şehit düştüğü haberi Edirne'ye ulaştığında Şeyh Bedrettin donup kalmıştır. Onun yarattığı harf harf süvariler Sultan Musa'nın al kanında boğulmuştur. Şeyh Bedrettin tıpkı yıllar önce bütün kitaplarını Nil Nehri'ne attığı günkü gibi yapayalnız ve umutsuz hissetmiştir kendini. O zamanlar bir büyük bunalıma düşmüştür. Bir çıkış yolu bulma umuduyla günlerce sayfalarında dolandığı

¹¹⁰ A.g.e., s.13

gönül aynası kitaplar giderek ona bir şey söylemez olmuşlardır. Şeyh Bedrettin, çıldırma noktasına geldiği bir anda, kitaplarını götürüp Nil Nehri'ne atmıştır. O, Kahire'ye doğru koşmaya başlamıştır. Kendisini bitkin bir halde Hüseyin Ahlati'nin dergâhında bulmuştur. Hüseyin Ahlati, dergâhın kapısında durmuş; sanki Bedrettin'i beklemiştir. Şeyh Hüseyin Ahlati, onu görünenlerin ötesine alıp götürmüştür. O zaman Bedrettin'in yüreğinde bütün bir insanlığın sesi yankılanmıştır. “Bedrettin, işte o anda insanlığın geçmişini ve geleceğini okudu ve insanlıkla bütünleşti, doğayla bütünleşti, Tanrıyla bütünleşti. Sonra her bir şey yerli yerine oturdu kafasında. Bütün kuşklar ve korkular silinip gitti. Bedrettin kendini yeniden yarattı, Tanrıyı yeniden şekillendirdi.”¹¹¹

Şimdi ise koskoca bir devletin kazaskeridir Bedrettin; üstelik Hüseyin Ahlati'nin postuna oturmuş bir şeyhdir. Şeyh Bedrettin'in duyduğu sesler onu içinde bulunduğu girdaptan çıkarır. İnsanlar, Sultan Musa'nın sarayının etrafında ve Edirne sokaklarında Mehmet Çelebi için şenlik yapmaktadırlar. Dışarıda bir bayram havasının yaşandığını görünce bir an Teshil'i götürüp Meriç Irmağı'na atmak gelir Şeyh Bedrettin'in içinden ve mırıldanır: İnsanlar, insancıklar... Her birine bir Teshil gerekti onların, yoksa Beyazıt Paşa'ya, Evrenos Paşa'ya yem olurlardı; onlara daha çok ölücü adam gerekti sonunda bol bol ganimet getiren savaşlar için. Onlar öleceklerdi din için, vatan için, sultan için; paşalar ve beyler mala mülke konacaklardı.

Şeyh Bedrettin kazaskerlik cübbesini üzerinden atar, şu andan itibaren Sultan, Mehmet Çelebi olduğuna göre kendisinin görevi bitmiştir. Ancak yeni Sultan gelmeden burayı terk etmek uygun düşmeyeceği için Sultanı bekleyecek ve onun talimatına göre hareket edecektir.

26 Temmuz Çarşamba günü Şeyh Bedrettin İznik'tedir. İki hafta önce aldığı acı haberle birlikte yıllar önce Nil kıyısında yaşadığı bin bir kuşku ve karanlık umutsuzluğu, bu kez Meriç kıyısında yaşamıştır. “O zaman kitaplarını Nil'e atıp

¹¹¹ A.g.e., s.14

Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve onunla kendini yeniden yaratmıştı. Meriç kıyısında ise bizzat kendi elleriyle yazmakta olduğu bir kitaba, “Teshil”e sarılmıştı dört elle.”¹¹²

Mehmet Çelebi, kardeşi Musa'yı da ortadan kaldırdıktan sonra Edirne'ye gelmiş; Anadolu ve Rumeli'nin sultanı olarak, Edirne Sarayı'nda tahta oturmuştur. İlk iş olarak, Musa Çelebi'nin adamlarını bir bir yakalatmış, kimisini katlettirmiş, kimisini sürgüne yollamış, kimisini de hapse attırmıştır. Siyaseten katl bu tarihten itibaren kurumsallaşmıştır. Özellikle devlet görevinde bulunanlarla asker kökenlilerin kelleleri vurulur ve bütün mallarına el konulur. Geride kalan aile fertlerine de devlet tarafından küçük bir aylık bağlanır.

Şeyh Bedrettin tanınmış bir bilgidir. Onun hakkında karar vermek için epeyce düşünen Mehmet Çelebi, çevresindeki bilginlere de danışarak ferman çıkarmıştır: Şeyh Bedrettin İznik'te oturmaya zorunlu tutulacak, kendisine bin akçe aylık verilecek, şehrin dışına çıkmamak kaydıyla dilediği gibi yaşayabilecek ve diledikleriyle konuşabilecektir. Ziyaretine gelmek isteyenlere asla engel çıkarılmayacaktır. Şeyh Bedrettin neredeyse kazaskerlik aylığının aynen kendisine verilmesine şaşırmıştır. Kendisine bir fermanla bildirilen bu karar üzerine ailesini yanına alarak, Edirne'den İznik'e doğru yola çıkmıştır.

Mehmet Çelebi'nin fermanı, İznik'e Şeyh Bedrettin'den önce ulaşmıştır ve burada göl kıyısına yakın bir ev bulunmuş, İznik kadısının talimatıyla burası onun için düzenlenmiştir. Evine gelip yerleşen Şeyh Bedrettin hiç vakit kaybetmeden rahlesinin başına oturmuştur. Onu hayata bağlayan ve geleceğe aydınlık yollar açan tek bir şey vardır: Teshil... Onu bir an evvel bitirmek istemektedir; bir taraftan da bitmesinden korkmaktadır. Çünkü bütün varlığı onun yazımı içinmiş gibi gelmektedir ona. Onun ziyaretine kimsenin gelmemesi de ilginçtir. Sanki bütün dünya, uzaktan uzağa onun şekillendirmekte olduğu harflere bakıyordur saygıyla ve sessizce.

İki gün önce “Teshil” i bitiren Şeyh Bedrettin, boşluğa düşer; sıradanın boşluğuna. O, şimdi sıradanlıklardan nasıl kurtulacaktır? Letaif'e yazdığı ilk cümleyi

¹¹² a.g.e., s. 15.

okur: Evet, insan mükemmel yaratılmıştı ve yücelikte kimse ona ulaşamazdı. Zaten Teshil'i de, insanın bu yüceliğine yakışır bir düzenin temellerini atmak için yazmamış mıydı? Bu kadar acı ve karmaşıklığa rağmen yazmayı sürdürme gücünü hep insana olan sevgisinden ve inancından almamış mıydı?

Şeyh Bedrettin Teshil'in mukaddimesini yazmakta olduğu kâğıdı eline alınca yazdığı kelimelerden korkar. O hayatında ilk kez "ben" diye yazdığını görür. Belki de İslam dünyasında "ben" diye yazan ilk kendisi olmuştur! Şeyh Bedrettin neden böyle yazdığını anlayamaz. Bu sürgünlüğe ve zorunlu ikâmete bir meydan okuma mıdır? Yoksa sadece bir şaşkınlık ya da dalgınlık mıdır? Elindeki kâğıdı atıp pencerenin önünde duran Şeyh Bedrettin ötelere uzanan İznik Gölü'nü ve oturmak zorunda olduğu İznik kentini ilk kez görür, o ana kadar İznik'e sadece bakmıştır. Dört yanı surlarla çevrili bir kentte tutsaktır. Yine geçmişi düşünür: "İlimle varılabilecek her bir noktaya varmış, bundan sonra ilmin ötesini istemiş, kitaplarını Nil'e atıp Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve onunla birlikte ötelere ötesine yürümüştü. Hüseyin Ahlati'den sonra onun postuna oturmuş ve şeyh olmuştum. İnsanları sıradanlıktan yüceliğe ve ölümsüzlüğe götürecek bir şeyh olmanın heyecanı ile etrafına bakmış; insanların gözlerinde haset ve öfkeden başka bir şey göremeyince, postu da, Mısır'ı da terk etmiştim. Anadolu'ya geldiğimde, insanların bir bozuk düzende buğday gibi öğütüldüklerini görünce, bu düzenin çarkını durdurmak üzere kaleme sarılmıştım. Bu çarkın birer dişlisi olmaktan öte bir işlevleri olmayan kadınlara, gerçeği göstermek üzere eserler yazmıştım. Hiç beklemediği ve istemediği bir anda Musa Çelebi'nin ısrarıyla kazasker olmuştum."¹¹³

İşte tam da bu noktada ilmi, tasavvufi ve idari makamların zirvesinden insanlığa bakmış ve bir cihan devleti düşlemiştir. Teshil'i cihan devletinin hukuku olarak tekrar tekrar yazmaya başlamıştır. "O, eserine bir mukaddime yazıp insanların önüne koyamıyordu. Bu olmayınca da insancıklar düzenin dişlileri arasında eziliyorlar, yargıçlar da tökezliyorlardı. Onları bir an önce kurtarmak için çırpanan Şeyh Bedrettin, eserine son noktayı koymak üzere kamışını son boş kâğıdın üzerine koymuş ve "ben" diye yazmıştı. Belki de insanlığın ayağa kalkıp kendine gelmesi

¹¹³ a.g.e., s. 19.

düzenin kanlı çarklarının durması bu üç harfte saklıydı: Ben... Evet, evet birisi “ben” demeliydi ve her şeyi yerinden oynatmalıydı; işte Şeyh Bedrettin demişti bunu. Tanrı bile “biz” derken o, “ben” demişti. Bunu düşününce bir an varlıkla yokluk arasında kalakaldı.”¹¹⁴

Kazasker aylığı kadar aylık alan Şeyh Bedrettin’in İznik surlarının içinde olmak koşuluyla ziyaretine gelenlere dilediğince yedirip içirmesine izin verilmiştir. İznik’te kalmak onun için zorunluluk olunca şimdi o Mısır’dan Türkistan’a bildiği ve duyduğu her yere gitmek ister. Şeyh Bedrettin’in kulağına Anadolu ve Rumeli’nin kadılarının sabırsızlıkla Teshil’i bekledikleri gelmekteydi. Teshil’in bir yol açabileceğine inanılmaktaydı. Kazaskerlik yapmış ve olaylara yukarıdan bakmış bir bilginin eseri her derde deva olabilirdi. Sorunları iyi bilen, en iyi çözümü de ortaya koyabilirdi. Kalbine bir gurur düşen Şeyh Bedrettin, kazaskerlik makamından da öteye uzanmış ve Mehmet Çelebi’nin kendisini saraya çağıracağını, ellerine sarılacağını düşlemeye başlamıştır.

Şeyh Bedrettin, Teshil’in kendi eliyle yazacağı en güzel nüshasını Mehmet Çelebi’ye göndermeye karar verir. Teshil’in onun sürgün hayatını bitireceği gibi onu Mehmet Çelebi’nin de üzerinde bir yerlere yükselteceğine inanır. Böylece Mehmet Çelebi’nin kendisine ödediği paraların da karşılığını vererek, minnet altında kalmaktan kurtulacaktır. Bu hayat, burada Teshil ile noktalanmaktadır ve Şeyh Bedrettin her şeye yeniden başlamak istemektedir. Ancak mukaddimeyi bir türlü tamamlayamamaktadır. Mukaddimeyi yazmak binlerce eser yazmaktan daha zor gelmektedir Şeyh Bedrettin’e çünkü Teshil’i Musa Çelebi’nin kuracağı cihan devletini düşleyerek kaleme almıştır. Şimdi ise mukaddime tahtta oturan Mehmet Çelebi için yazılacaktır. Şeyh Bedrettin ilk kez kitap yazan bir bilim adamı olmanın hüznünü duyar.

Yarım kalan sayfayı elinden bırakan Şeyh Bedrettin önüne boş bir kâğıt çeker. Gelenek ortadadır, yazılan her kitabın mukaddimesinde devrin Sultan’ı övülecektir ve yazar, ona olan bağlılık ve şükranlarını bir bir sıralayacaktır. Kendisi

¹¹⁴ a.g.e., s. 19.

de bu geleneğe uyarak, devrin Sultanı Mehmet Çelebi için önündeki kâğıtlara övgü yüklü kelimeler sıralayacaktır. Bu bir gelenektir ve herkes bunu böyle görecektir. Mukaddime eserden sayılmayacaktır; böylece de Mehmet Çelebi ile ilgili kelimeler de Teshil'e bulaşmamış olacaktır. O Teshil'in kelimeleri ki, her bir harfi, cihan devleti için koşan süvarilerdir. Mehmet Çelebi için yazılacak sıradan kelimelerin harfleri nasıl yaklaşabilir insanlık süvarilerinin yanına? Fakat eli titrer, kâğıt üzerinde anlamsız bir çizgi oluşturur; bilinmeyen bir güç yazmasını engellemektedir. Daha önceki yarım kalmış sayfaya kararlı bir şekilde yazmaya başlar:

“Teshil'i bitirdiğim şu anda hapis ve gurbet, hüzün ve kasvet, sıkıntı ve belalar içindeyim...” Şeyh Bedrettin yazdığı kelimelere bakınca dehşetle irkilir. İlmi bir eserin mukaddimesine bu kelimeleri yazmasına şaşırır. O, “hapis” ve “gurbet” kelimeleri ile kendi zindanını kendi elleriyle yapar ve bu zindanda nefes alamaz. Daha önce İznik Gölü'nde yakaladığı mavi gülümsemeyi tekrar yakalamak için pencereye yöneldiğinde pencerenin hemen önünde duran Yunus Emre Divanı'na gözü takılır. Sihirli bir aynaya bakar gibi baktığı Divan'da kendisinin ve görünen her şeyin değişmesini ister. Fakat bu aynada görünen, Anadolu'nun yüzyıl önceki acısı, ıstırapı, umutsuzluğu ve çilesidir. Bu görüntü Şeyh Bedrettin'in ta kendisidir. Anadolu'nun yüzyıllık çilesi dalga dalga serilir önüne.

“Türkmenlerin, insanlığın yüz akı medeniyetlerinin yaratıcısı Anadolu insanıyla bütünleşerek kurdukları cihan devleti Selçuklu, yıllar yılı insanlığa ışık saçmıştı. Nasıl olduysa sonunda bu devlet, Türkmen'e ve Anadolu insanına sırtını dönmüştü. Hatta sırtını dönmekle de kalmamış, onlara zulmetmeye kalkışmıştı. Bunun üzerine Anadolu insanının acısına dayanamayan Anadolu Babaları ayaklanmışlardı. Önderleri de Baba İlyas ve Baba İshak idi. Selçuklu zulmünden kaçanlar, gelip Babalara sığınmışlardı. Müslüman, Hristiyan ve Yahudi bütün Anadolu halkı, Babaların çevresinde kenetlenmişti. Anadolu, yeni devletini, kendinin olan devleti arıyordu, çünkü Selçuklu ona düşman kesilmişti. Selçuklu ordularını bozguna uğratan Baba İshak, kısa sürede Anadolu'nun büyük kısmını zulümden kurtarmıştı. Anadolu insanını birbiriyle savaştıramayan Selçuklu, Gürcülerle birlik oldu, birçok Frenk askeri kiraladı ve Anadolu halkının üzerine yürüdü. Kılıcından ve yarım yamalak elbisesinden başka bir şeyi olmayan Anadolu insanları, Selçuklu'nun

zırhlı, atlı ve son derece donanımlı orduları karşısında tutunamadılar. Baba İlyas'ın cesedi, Manisa kalesinde Selçuklu ipiyle sallanırken, Baba İshak'ın çevresindeki on binlerce insan, çoluk çocuk demeden acımasızca katledildiler. Seyfe Gölü, günlerce mazlumlarının kanının altında kızarıp durdu. Hacı Bektaş ile Mevlâna, Selçuklu'nun bu büyük kırımına içleri kan ağlayarak bakakaldılar. Seksen adamıyla Amasya kalesinde Selçuklu'nun eline düşen Baba İlyas'ın, boynuna Selçuklu'nun yağlı ipi geçmeden önceki ilenci şu olmuştu: “Seksen yıl esir olasın Selçuklu!” Tanrısı, Baba İlyas'ın yürekte gelen bu sesini duydu ve Moğol ordularını Anadolu'ya saldı. Moğol, Selçuklu'yu ensesinden yakaladı ve tam seksen yıl sürükledi. Artık Anadolu'da zulüm, kan ve gözyaşı vardı. Mevlâna, kendi dünyasında Farsça şiirler mırıldanırken, kardeşi Menteş'i, Baba İshak ile birlikte Seyfe Gölü kıyısında şehit veren Hacı Bektaş, bu kan deryasında tutabildiklerinin ellerinden tutuyor ve geleceğe taşıyordu. Fakat bu kan deryasından yükselen feryadı, birinin geleceğe taşınması ve bütün insanlığa duyurması gerekti. Zira geleceği kuracak olan bu feryattı. İşte bu feryadı taşımak da Yunus Emre'ye düştü. Kan deryalarındaki feryatlarının yankısını, gelecekte duyanlar, yüreklerinde bir direnci büyüttüler ve bu direnci Yunus diliyle gelecek kuşaklara eksiksiz iletiler. Gelecek kuşaklar da geçmişten gelen bu feryadı, sürekli yüreklerinde duydular ve bir direnci, Anadolu'nun direncini büyüttüler. Bu nedenledir ki, bu topraklar üzerinde ayakları üstünde durabildiler.”¹¹⁵

Şeyh Bedrettin'i de bugünlere kadar alıp getiren ve sürekli direncini yenileyen işte bu feryattır. Bunun içindir ki, Yunus Emre'yi canından çok sever de Mevlana'yı hatırlamak bile istemez. Bir büyük aşk ve heyecanla Yunus Emre Divanı'nı açınca kelimeler gözlerinin önüne serilir, tıpkı Teshil kelimeleri gibi her bir harfi geleceğe koşan süvariler olarak. Şeyh Bedrettin, tıpkı kendini okur gibi okumaya başlar:

“Bu ile garip geldim ben bu ilden bezerem

Bu tutsaklık tuzağın demi geldi üzerem

Ben anda bunda geldüm ben anı bunda buldum

¹¹⁵ a.g.e., s. 25.

Mansur'am dara geldüm uş kül oldum tozaram

Çün aşkın kitabını okudum tahsil ettüm

Ne hacet kim karayı ak üstüne yazaram”

Bunlar Şeyh Bedrettin'in yüreğindeki duyguların kelimeleridir; bunlar Anadolu'nun yüzyıl ötesinden gelen büyük feryadın kelimeleridir. Yunus, yüzyıl öncesinden nasıl da görmüştü Şeyh Bedrettin'in şu an içinde bulunduğu durumu? Aslında Yunus, bütün bir insanlığın sesiydi, feryadıydı. Şeyh Bedrettin, bütün bir insanlığın feryadını yüreğinde duyar; anlar ki o burada sıradan bir tutsak değildir, tutsak olan bütün bir insanlıktır. Ötesini düşünemez çünkü bir adım ötede darağacı vardır. İnsanlık adına konuşanları boğmak üzere her zaman ve her yerde kurulu duran darağacına işaret ediyordu Yunus Emre.

Şeyh Bedrettin, aşkın kitabını bütün ayrıntı ve gizemleriyle tahsil etmiştir. Hatta en yoğun olarak yaşamıştır. Aslında bu noktada söz biterdi, çünkü sözün ötesine geçilmiş olurdu. Bu nedenle Hacı Bektaş, Hüseyin Ahlati ve benzerleri sözü bitirmişler, gönülle konuşmayı yeğlemişlerdi. Şeyh Bedrettin de kitaplarını Nil'e atıp Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve böylece sözün ötesine varmak istemiştir. Fakat Hüseyin Ahlati, ona görevlerin en zorunu vermiştir: Sözün bittiği noktadan sonra da yazmak. Şeyh Bedrettin, kara yazıyı ak kâğıt üzerine koyacaktı, bu da insanlık için sosyal hastalıklara ait bir reçete olacaktı.

Tekrar rahlesinin önüne diz çöken Şeyh Bedrettin, Teshil mukaddimesini kaldığı yerden yazmaya koyulur: “Kalbimde yanan ateş, günden güne artmaktadır. Ey lütfü bol Tanrım, bizi korktuklarımızdan kuru ve sıyanet eyle.”

Az önce “ben” diye yazan Şeyh Bedrettin, şimdi “biz” diye yazmıştır. Bunun farkına varınca iyice şaşırır. Kimden korkuyor ve çekiniyordur? Devrin Sultanı Mehmet Çelebi midir Teshil ile arasına giren? Bir bilim adamıdır o, bir bilim adamı soğuk kanlılığıyla yazmalıdır; duygularını dizginlemesini bilmelidir. Mehmet Çelebi ona bu kadar yüksek maaş verdiğiğine göre geleneğe uygun bir mukaddime ile eserin kendisine sunulmasını bekliyor olmalıdır.

Şeyh Bedrettin, Yunus gibi yüreğindeki kırgınlık ve öfkeyi gelecek kuşaklara aktarmak ister. İçinden dizi dizi mısralar yazmak gelir. Fakat o bir bilgindir;

insanların yücelmesi düzenin sağlıklı yürümesi için ilmini kâğıtlara dökmektedir. Kendi öfke ve kırgınlıklarını öne çıkardığı an ilmi bulanıklaşır ve hatta insanlık için yıkıcı bile olabilir. Kişisel duygularını bir yana bırakmalıdır. Şeyh Bedrettin, Yunus Emre'nin haykırdığı Anadolu'nun feryadını, sevgi ve mutlulukla örtecektir, onun görevi budur.

Şeyh Bedrettin, bir şeylerden kaçmak ister ama nelerden? Bunu kendi de bilemez. “İznik, ah İznik! Buradan çıkabilse, kendini surların dışına bir atabilse, kendini bulacak; kelimenin tam anlamıyla kendini yeniden yaratacaktı.”¹¹⁶

İçinde çarpışan karanlık ve aydınlığı, bilimin ışığıyla bir türlü yerli yerine oturtamamaktadır. Şeyh Bedrettin, fal açar gibi Yunus Divanı'nı açar ve önündeki sayfanın sağ üst köşesindeki mısraları okur:

“Benim bunda kararım yok ben yine gitmeğe geldüm
Bezirganem metaum çok alana satmağa geldüm
Ben gelmedüm davi için benüm işim sevi için
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm.”

Yunus Emre'nin tarihsel gerçekliği olan bir kahraman olması kadar Yunus Divan'ı da tarihsel gerçekliği olan bir eserdir.

Yunus'un kelimelerine bir kez daha bakar ve bir hasret yürür Şeyh Bedrettin'in gönlüne. Böyle bir hasret duygusu daha önce içinde filizlenmemiştir. Bu bir yer hasreti, eş dost ve sıra hasreti değildir. O hiç bilmediği diyarlara gitmek ister. Mırıldanan Şeyh Bedrettin, duyduğu sesin kendi sesi olduğunu anlayınca rahatlar. Bir an birinin yanı başında beliriverip: “Buyurun Şeyh Hazretleri!” deyivereceği vehmine kapılmak onu sıradan biri yapıvermiştir.

Şeyh Bedrettin'in metası çoktur; almak isteyen herkese de satmaya hazırdır. İşte şu anda en büyük metasını, Teshil'i sunmak üzeredir insanlığa. Ama Teshil bir meta değildir, hele Yunus'un metası gibi bir feryat hiç değildir. “Teshil, insanlığın önünü aydınlatacak bir ışıktı ve bu ışık, insanlığın önüne mutlaka konmalıydı. Bunun

¹¹⁶ a.g.e., s. 28.

en kestirme yolu da, devrin padişahı Mehmet Çelebi'ye birkaç kelimelik methiye yazmaktı.”¹¹⁷ Şeyh Bedrettin kesin kararını verir: Mehmet Çelebi için en güzel övgü kelimelerini yazacaktır. Ancak yine başarısız olur. Mehmet Çelebi'nin gölgesini önünde görür gibi olur ve onun gölgesinde derinleşen dipsiz bir kuyuya düşecekmiş gibi hisseder. Elindeki kâğıtları sımsıkı tutarken bir asır geriye gider ve Anadolu'daki Moğol karanlığından Yunus Emre aydınlığına bakar.

Şeyh Bedrettin'in içinde giderek yoğunlaşan bir sıkıntı vardır. Bir yerlerden birisi çıkıverecek de insanı ta can evinden vuracak bir haberi iletiverecekmiş gibi bir duyguya kapılır. Mukaddime yazmaya çalıştığı kâğıt gözüne ilişince “Keşke Teshil'i bitirmeseydim!” diye içinden geçirir; bu eserle uğraşmak, onu sıradanlıktan kurtarıyordur. Oğlu İsmail'i hatırlar; İsmail, şimdi Edirne yakınlarında bir köyde, çok sevdiği hanımı, kızı ve oğluyla birlikte. Gözünün önüne gelen torunu Halil'i çok sever Şeyh Bedrettin. O, oğlu İsmail'den torunu Halil'e ve oradan da başka İsmailere ve Halillere uzayıp giden bir ölümsüz filizin kökü olarak düşler kendini.

Romanın bu satırlarında karşımıza çıkan Şeyh Bedrettin'in oğlu İsmail ve torunu Halil gerçek hayatta tarihsel gerçekliği olan kahramanlardır.

Şeyh Bedrettin'in hizmetçisi Cafer, hanımı Melek ve çocukları, onun yalnızlığına eklenen ve yalnızlığını derinleştiren varlıklardır. Bu beraberlik zorunlu bir beraberliktir. Şeyh Bedrettin ilk hanımı İsmail'in annesi Câzibe'ye aşiktir. Bu Habeşli siyahi hanım, ona Memluk sultanı Berkuk'un armağanıydı. Berkuk, oğlunun hocası olan Şeyh Bedrettin'e Câzibe'yi armağan ederken Hüseyin Ahlati'ye de yine Habeşli bir siyahi olan Mariya'yı vermiştir. Şeyh Bedrettin beraber, olduğu daha ilk gece Câzibe'ye delicesine tutulmuştur. Aslında ilk birlikte olduğu kadındır Câzibe. Bu büyük aşktan, İsmail dünyaya gelmiştir. İsmail'in doğduğu gece Mariya, Şeyh Bedrettin'in yanındaydı. Mariya, onu ötelere alıp götürmüştü ve Mariya'yı bir başka aşkla, insan ötesi bir aşkla sevmiştir. Câzibe'nin ölümünden sonra Şeyh Bedrettin, annesinin ısrarları üzerine Melek Hatun ile evlenmiştir. Fakat onda sürekli Câzibe'yi aramıştır. Şeyh Bedrettin daha evliliğinin ikinci haftasında Sakız adasına gitmiştir.

¹¹⁷ a.g.e., s. 29.

Hanımını da Edirne’de bulunan anne ve babasının yanına bırakmıştır. Sakız’da papaz ve rahiplerle sık sık buluşmuştur. Onlarla konuşurken, bir bakıma Câzibe özlemini giderdiğini hissetmiştir. Annesi Melek Hatun, Simavna tekfurunun kızıdır ve babası İsrail ile evlenene kadar Hıristiyan olarak yaşamıştır. Câzibe ve Mariya da önceden Hıristiyanlar ve evlendiklerinde Müslüman olmuşlardır. Oğlu İsmail’in hanımı da bir papazın kızıdır ve Şeyh Bedrettin, onunla oğlunun evlenmesinde hiçbir sakınca görmemiş, hatta bu evliliği bizzat gerçekleştirmiştir, kızın Hıristiyan olarak kalabileceğini bile söylemiştir. Hıristiyan asıllı bir hanımdan doğan Şeyh Bedrettin’in soyu da Hıristiyan asıllı bir hanımdan doğacaklarla geleceğe yürüyordur. Sadece adadaki papaz ve rahipler değil, bütün Hıristiyanlar, Şeyh Bedrettin’e hayran olmuşlardır. Onda, yalnız Hıristiyanlığı ve Müslümanlığı değil, bütün bir insanlık dinini görüyorlardır; onu dinlerken sıradanlıktan yüceliğe, yani insan olmanın bilincine eriyorlardır.

Bir süre sonra tekrar Edirne’ye dönen Şeyh Bedrettin, hanımının doğum yapmak üzere olduğunu görür. Birkaç hafta sonra kızı İvas dünyaya gelmiştir. Aradan yıllar geçer ve Şeyh Bedrettin bir tutsak gibi İznik’e gelir. Buraya gelir gelmez de oğlu Ahmet doğar. Şeyh Bedrettin, bugünlerde Teshil ile bütünleşerek, içinde bulunduğu hayatın dışında yaşadığından, Ahmet’in doğumunu kendisine ilettiklerinde, olayın farkına bile varmaz; önündeki kâğıtlara, geleceğin Ahmetleri için harfler sıralamaya devam eder.

Şeyh Bedrettin, içindeki özlem ateşini söndürmek ve dayanılmaz hale gelen yalnızlıktan kurtulmak için uzaklara gitmelidir. Genelde zorunlu ikâmet için adalar seçildiği halde, onun için şehir seçilmişti, üstelik devletin en gözde şehirlerinden biri. O buna da bir anlam veremez.

Şeyh Bedrettin ancak Câzibe ile yaşadığının farkına varmaktadır. Yan odadaki hanımının ismi Melek, aynı zamanda annesinin de adıdır. Onunla olduğu zamanlar hep Câzibe’yi hayal etmiştir. Birden Câzibe’yi aldattığını düşünür. Yalnız Câzibe’yi mi? Şimdiki karısı Melek’i de aldatmıyor mudur? Binbir çelişki içinde kapıdan çıkan Şeyh Bedrettin, bir yeni dünyaya, bir başka hayata yürür. İznik’e geleli iki hafta olmuştur ama o ilk kez sokağa çıkmaktadır. Günlerdir penceresinden baktığı göle doğru yürür. Şeyh Bedrettin’in önünden İznik’in hayatı bir şerit gibi geçer: Bu

şehir İskender'in ünlü komutanı Antigonius tarafından sevgilisi Nicea adına kurulmuştur. Sonradan Türklerin söyleyişi ile İznik olmuştur. O zamanlar, Romalı komutanlar, ordularıyla gidip diledikleri yerde şehirler kurabilirlerdi. Bu şehirler Roma'ya bağlı olmakla beraber özerk konumdaydılar. Komutanlar, kurdukları şehirlere genelde sevgililerinin adlarını verirdiler ki onları ölümsüzleştirsinsinler. Kendilerini değil de sevgililerini öne çıkarmaları Şeyh Bedrettin'e ilginç gelmektedir. Şeyh Bedrettin, o çağların aşk çağları olduğunu düşünür. Kafasını kaldırıp bakınca Hagia Sophia kilisesinin, şimdiki adıyla Ayasofya Camisi'nin önünde olduğunu ve hemen aşağıda da gölün bulunduğunu görür. Bahsolunan göl İznik Gölü'dür, sözü edilen Ayasofya Cami İznik'te bulunan bir camidir. Ayasofya Cami adında başka camiler İstanbul ve Edirne gibi başka şehirlerde de bulunmaktadır.

Hagia Sophia, bir kanlı sayfa açar Bedrettin'in önüne. Müslümanlığın tarihini bildiği kadar Hristiyanlığın tarihini de bilen Şeyh Bedrettin, ta bin yıl öncesine uzanıp gider. Tam bin yıl önceydi; Roma'ya karşı sürekli kurban veren Hristiyanlık, Roma'yı bütünüyle ele geçirmişti, İznik de metropol olmuştu. Hristiyanlığın merkezi olan bu şehirde büyük bir konsül toplanmıştı. Bu toplantıda, Hristiyan inanç sistemi yeniden düzenlenecekti. Toplantıya katılan papazlar, İsa peygamberin uluhiyyetinin kabulünü istiyorlardı. Böylece Hristiyanlığı, Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesine oturtarak, ona taze bir kan vermek amacındaydılar. Aslında bu, bir bakıma insanın yüceltilmesi, tanrısallaştırılmasıydı. Hagia Sophia'nın kubbesi altındaki konsüle zaman zaman da Roma imparatoru Konstantinus başkanlık ediyor, kendi düşüncesinin de İsa'nın tanrısallaştırılması yönünde olduğunu belirtmeye çalışıyordu. Arius adında bir papaz buna karşı çıktı. Bu karşı çıkış, ölümü seçmek demektir. Arius bir bakıma insanın tanrısallaştırılmasına karşı çıkıyordu. Anadolu tanrılarını gazabı yürüdü konsüle; Arius'un boynu vuruldu. İlk kez bir mabet, bir din ulusunun kanına bulandı. Başlangıçta İsa'nın kanı üzerine kurulan Hristiyanlık, bu kez de Arius'un kanıyla yeniden şekillendi ve İsa'nın şahsında, insan tanrısallaştı. Şeyh Bedrettin, Arius'un ölüme atlayabilmesindeki gücünü aşktan aldığını düşünür. Arius, bir kez daha Tanrı olmak isteyen Anadolu insanının önünü kesmeye kalkmıştı bilmediğimiz bir aşkın gücüyle.

Şeyh Bedrettin, Arius'un öldürüldüğü yere öylesine dalmıştır ki Câzibe'nin sesini duymasıyla adeta sıçrayarak uyanır. Sesin geldiği yöne bakar: İznik surlarına uzanan kocaman bir tepe. Surların dışındaki bu tepenin adı Abdülvahhap tepesiydi. Bugün göl kıyısına gidecekken Câzibe'nin sesi, yönünü tam tersine, Abdülvahhap tepesine çevirmiştir. Fakat orası şehrin dışıdır. Ayakları onu o yöne sürüklerken Arius'un hikâyesinden Abdülvahhab'ın hikâyesine dalıp gider. Bundan altı yüz sene önce, Arapların Roma'yla boy ölçüştüğü yıllarda bir Arap genci olan Abdülvahhap, nasılsa İznik'e gelmişti. Burada mekân tutmuş ve valinin kızına âşık olmuştu. Bu gizli aşkın sonucu, valinin güzel kızı da Müslüman olmuştu. Fakat her iki genç de samimi birer Hıristiyan gibi davranıyorlardı. Hatta Abdülvahhap valinin dikkatini bile çekmeyi başarmıştı. O sıralarda Arap orduları şehri kuşattı. Abdülvahhap, Müslümanlığını açığa vurmuştu, çünkü şehrin düşmek üzere olduğunu görmüştü. Bunun üzerine şehir halkı, Abdülvahhab'ın üzerine gelmişti. Abdülvahhap, tek başına bütün şehirle savaşarak, kendini surlardan dışarı atabilmişti. Ne var ki Arap ordularına ulaşmadan bu tepede şehit düşmüştü. O gün bugündür, insanlar burayı kutsal sayarlar.

Antigonus'un aşkı, Arius'un aşkı ve Abdülvahhab'ın aşkı arasında gidip gelen Şeyh Bedrettin, dünyaya bir aşk üçgeninden bakar; içindeki kin ve öfke silinir. Bir an böyle bir şehirde olmanın sevincini duyar gibi olur. Fakat şehrin bir başka yüzü gelir önüne, tekrar sevgi ve kin arasında kalakalır.

Birazdan bahsi geçecek olan Nilüfer Hatun tarihsel gerçekliği olan bir kahramandır. Aynı zamanda da Nilüfer Hatun imareti İznik'te bulunan bir tarihi eserdir.

Az ileride Nilüfer Hatun imareti olacaktı. Aşk üçgeninden nefret ve kin girdabına akıp gider yüreği. Orhan Bey'in hanımı, Murat Hüdavendigâr'ın annesi, Yıldırım Bayazıt'ın büyük annesi Nilüfer... Kin ve nefretin sembolü Nilüfer... Adı aslında Holofira idi ve Yarhisar tekfurunun kızıydı. Bir başka Bizans büyüğünün oğluyla nişanlıydı. Düğün gecesini, Osman Bey, Yarhisar'a bir baskın düzenlemiş ve Holofira'yı kaçırmıştı. Sonra da oğlu Orhan'la evlendirmişti. Orhan'ın kızı isteyip istemediğini bile sormamıştı ve yine kimseye danışmadan Holofira'yı Nilüfer yapmıştı. Bu zorunlu evlilikten doğan çocuğa da Murat Hüdavendigâr adını vermişti.

Murat'ın doğumuyla birlikte Yarhisar tekfuruyla olan akrabalık pekişmiş; Yarhisar tekfuru da Müslüman olmuş, arazisi de Osmanlı'ya katılmıştı. Tabii kendisi de devletin en üst yönetiminde yerini almıştı.

Yıllar sonra Orhan Bey tahta geçmişti. Ordusuyla Bulgaristan'a girmiş ve burada gördüğü Bulgar kralının kızına âşık olmuştu. Bunu öğrenen Nilüfer yıkılmıştı. Orhan Bey her gördüğü güzel kıza âşık olmaya devam etmişti. Nilüfer'i hatırlamamıştı bile. Bu unutulmuşluğa dayanamayan Nilüfer, Holofira olduğu zamanlardaki mutluluğu aramak üzere gelip İznik'e yerleşmişti. Hıristiyanlığın en önemli merkezi olan ve bir sevgili adına kurulan bu şehri özellikle seçmiş ve hayatının geri kalan kısmını bir rahibe gibi burada tamamlamıştı. Onun Nilüfer olarak mı, Holofira olarak mı öldüğünü kimse bilememişti ama Murat Hüdavendigâr'ın annesinin Müslüman olduğunu herkes kabullenmek zorundaydı.

Bu arada Şeyh Bedrettin'i ilgilendiren, Nilüfer'in veya Holofira'nın dini veya kimliği değildi. Onu ilgilendiren, Osmanoğullarının aşkı tadıp tatmadıklarıydı. Şimdi çok daha iyi anlıyordu ki Osmanoğulları asla aşkı tatmamışlardı. Halbuki bir kez aşkı tadabilselerdi, her şey başka türlü olurdu; kin ve öfke söner, hırs törpülenirdi. Hoşgörü ve sevgi öne çıkardı. O anda, yıllardır Anadolu'yu kasıp kavuran, oluk gibi kardeşkanı akıtan kavgalar biter; Anadolu'nun yüzü gülerdi. İznik'e Nilüfer Hatun'un kin ve nefreti bulaşmaz, aksine sevgisi düşerdi. Onun adına yapılan imaret de, oğlu Murat tarafından değil de, kocası Orhan tarafından yaptırılırdı.

“Büyük aşkların yaşadığı ölümsüz şehir... Mehmet Çelebi'nin büyük dedesi Orhan Bey, seni de Nilüfer Hatun'un kin ve nefretiyle tanıştırdı. Bir gün, bir Osmanlı sultanının yüreğinde aşk filizlenemez miydi? Musa Çelebi'nin yüreğindeki aşktan bir esinti değemez miydi bir başka Osmanlıya?” Birden yüreği sancır, içine tekrar kin ve öfke yürür Şeyh Bedrettin'in. Oysa az önce bir aşk üçgeninden bakmıştır dünyaya, sevgi ve mutlulukla. Üstelik Câzibe'nin sesini duymuştur apaçık. Bir de bakar ki Şeyh Bedrettin, hâlâ Hagia Sophia önünde; ne bir adım ileri gidebilmiş, ne de bir adım geri! Halbuki ona çok yürümüş gibi gelmektedir: Nilüfer Hatun imaretinden Abdülvahhap tepesine kadar her yeri dolaşmıştır. Belki de öyledir de, şimdi tekrardan aynı noktaya gelmiştir.

Şeyh Bedrettin'in Osmanoğulları'nın tatmadığını söylediği aşk ne aşkıdır, nasıl bir aşktır, neye veya kime karşı duyulan bir aşktır? İslam üzerine cihad için savaştan Osmanlı padişahlarının aşık olmadıkları neye dayanılarak söylenebilir? Müslüman kimse aşık bir kimsedir. Onun içerisinde önce Allah aşkı sonra anne babasından çok sevmesi istenilen peygamber aşkı vardır. O halde burada bahsedilen bir başka aşk olmalıdır. Romanda bahsedilen inanlık dini de burada hatırlanmalıdır. Börklüce Mustafa, tasavvufun insanlık dini, dini olanla insani olanın iç içe geçişi olduğunu söylemektedir.

İnsanlık dini Auguste Comte ve pozitivism kaynaklı bir kavramdır. İslam insanlara indirilmiş son hak dindir ve insanlık dini diye bir kavramı kabul etmez. Hayat dini, insanlık dini kavramları Batı'da gelen kavramlardır ve İslamiyet'te bir karşılığı yoktur.

Romadaki aşk vurgusu pozitivist ilmihalin içerdiği prensiplerden bir olan aşkın vurgusudur.

“Pozitif dinin formülü, pozitivist ilmihal: İlke olarak aşk, temel olarak düzen, ve amaç olarak ilerleme. Bu Ünersel kaide iki dövize ayrılır: Başkası için yaşamak, düzen ve ilerleme'dir. Dünyanın birliğini pozitivism sağlayacaktır. O zaman yönetimi elinde bulunduran bir tek papazlık tek eğitim, benzer adaletler ve ortak bayramlarla bütün ulusları doğrudan birbirine bağlayacaktır. (A. Comte, Systeme de Politique Positive, tome III, Paris 1970, s. XXXII'den aktaran M. Korlaelçi, “Tanzimaçılarımız ve Pozitivistler-”, 1994, s.32) Pozitivist ilmihalin içerdiği prensipler: “aşk-sevgi; düzen; terakki, başkası için yaşamak; dünyanın birliği”dir. Bunlar âdeta “Pozitivist âmentüyü” oluşturmaktadır.”¹¹⁸

O halde şu soru sorulabilir: Şeyh Bedrettin'in insanlığı müslümanlığından ayırt edilebilir mi?

Şeyh Bedrettin farkederek ki, Abdülvahhap tepesi Ayasofya'nın duvarlarının dibinden göl tarafına doğru uzanan aşk merdivenlerine içten bir gülümsemeye bakarken, Nilüfer imareti kin ve öfkeyle bakmaktadır. Şeyh Bedrettin hızlı adımlarla

¹¹⁸ Hasan Akay, **Yeni Türk Edebiyatında “Âmentü”ler**, İstanbul, Şule Yayınları, Temmuz 2018, s. 31.

Abdülvahhap tepesi tarafına doğru yürür. Bir süre yürüdüktan sonra yakınındaki bir çınarın dibine gelip durur. Ötede Şair Eşrefoğlu'nun evi ve tekkesi vardır. İleride de kadı İbrahim Paşa'nın konağı olmalıdır. Kadı İbrahim'i tanımıyordur ama daha önce burada kadılık yapmış olan babası Ali Paşa'yı bilmektedir. Kadı İbrahim'in dedesi Çandarlı Halil de burada kadılık yapmıştır. Buraya geleli iki hafta olmasına rağmen Kadı İbrahim'in, ziyaretine gelmemesine üzülmemektedir. Halbuki Kadı Efendi, birçok meselelerde kendi eserlerine başvuruyormuş ve Teshil'in bitmesini de dört gözle bekliyormuş.

“Ah bu makamlar, mevkiler!” diye içinden geçirir Bedrettin. “İsteyerek veya istemeyerek bir makamda bulunmak bazen insanın hayatını altüst edebiliyor.” Musa Çelebi'nin kazaskerlik teklifini geri çevirseydi, her şey bir başka yönde gelişebilirdi! Eşrefoğlu'na karşı bir sevgi düşer yüreğine; çünkü o, Yunus'un yolunda yürüyor ve Türkçe söylüyor ama hep kendi kuşkularını dile getiriyor, Anadolu'nun feryadıyla ilgilenmiyormuş, varsın olsun, Anadolu Türkçesiyle konuşuyordu ya...

Şeyh Bedrettin, İznik Gölü'nün kıyısında durur. Acı bir haber alma duygusu giderek yoğunlaşır içinde; bu duygudan kurtulmak için İznik Gölü'nün mavi sularına eğilir. “Bugün penceresinden gördüğü evrenin mavi ve mutlu gülümsemesini bir kez daha yakalayıp onunla sonsuza dek bütünleşmek istiyordu; evrenle bütünleşmek, Tenrıda yok olmak.”¹¹⁹

Eşrefoğlu Rumi, Şeyh Bedrettin'i görmeyi çok istemektedir. Bugünlerde Müzekkinnüfus adını verdiği halka yönelik hikâyelerle örülü bir öğüt kitabı üzerinde çalıştığından bir türlü ona gidememiştir. Böyle bir çalışmanın kendi düşünce ve hayal dünyasını körelttiğini bilmektedir, bu durumda da Şeyh Bedrettin gibi biriyle karşılaşmaktan çekinmektedir. Bu sabah, Müzekkinnüfus'a son noktayı koyan Eşrefoğlu, bu çalışmanın kendisindeki şiir heyecanını, hayal genişliğini epey pörsüttüğünü anlar. Sıradan insanlara yönelik bir çalışma, insanı büyük ve derin düşüncelerin çok uzağına atmaktadır. Eşrefoğlu bu çalışma sırasında Kutbüttin'in “Evlilere İrşat” kitabına da göz atmıştır. Çünkü Kutbüttin halkı aydınlatmasını çok

¹¹⁹ Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, s. 41.

iyi bilmekteydi. Onun ölümünden sonra beş yıl bile geçmeden mezarı, halkın ziyaret yeri olmuştur. İnsanlar Eşrefoğlu'nun tekkesinden değil de Kutbüttin'in mezarından umut bekliyorlar; gönüllerindekileri ondan diliyorlardı. Eşrefoğlu, "Müzekkinnüfus"u, yakın dostu Kutbüttin'in eserlerini örnek olarak yazmıştı. Kutbüttin'in oğlu Kutbi, babasının adını mahlas edinerek Eşrefoğlu'nun şiirlerini taklitle şiirler yazmaya çalışırken Eşrefoğlu ise Kutbüttin'e özenmektedir.

Kutbüttin'e göre bu zamanda insanların, kendilerini iyiye ve güzele götüreceği; kendi anlayabilecekleri düzeyde eserlere ihtiyaçları vardır. Bu düşüncesinden dolayıdır ki o, Eşrefoğlu'nun şiirlerini hoş karşılamazdı ve bunu açık açık yüzüne karşı dile getirirdi. Bu şiirler, yanlış anlaşılabilir ve insanların kafalarını karıştırabilirdi. Bunları okuyanların, imanlarına bile hanel gelebilirdi. Eşrefoğlu, kendisinin de anlayamadığı bir duyguyla Kutbüttin'in ölümünden sonra "Müzekkinnüfus"u yazmaya başlamıştır. Ne var ki şiir ondan uzaklaşmak üzeredir. Şiiri yüreğinde duymadan yaşamının yaşamak olmadığını, Müzekkinnüfus'u bitirdiği anda kavramıştır. Şeyh Bedrettin'in burada olması Eşrefoğlu'nu sevindirmektedir, yakın bir gelecekte kuracakları dostluk, her ikisini de anlaşılmasından ve yalnızlıktan kurtarabilir. Her türlü kültürü içinde bulunduran İznik, ikisi için de yüceliğe ve ölümsüzlüğe açılan bir kapı olabilir.

Eşrefoğlu, Şeyh Bedrettin'in derin bir tasavvufi yönü olduğunu bilmektedir. Adı üstünde bir şeyhtir o. Fakat eserlerinde tasavvuftan en ufak bir iz yoktur. Şeyh Bedrettin, kendisini bütünüyle ilme vererek mi içini soğutabiliyordu? Eşrefoğlu'nun yıllar önce bıraktığı ilmi, bir zamanlar Şeyh Bedrettin'in de Nil nehrine attığı söyleniyordu ama o, tekrar dönüp almıştı ilmi ve büyük eserler yazmıştı. Şu anda da İslam dünyasının en büyük fıkıh eserini bitirmek üzere olduğu söyleniyordu. Eşrefoğlu'nu sevindiren en önemli şey ise, Şeyh Bedrettin'in çok özel dostlarıyla birlikteyken tasavvufi yönünü ortaya çıkaran bazı sözleridir. Şeyh Bedrettin bunları nesir ve nazım karışımı bir üslupla söylemiş; bunlara "Varidat" adını vermiş. Yakın dostları da bunları yazarlarmış. Bunlar bir an için insanın ruhuna doğuveren ve sözle ifade edilen şeylermiş. Şeyh Bedrettin bu yönüyle bir şairdir. Eşrefoğlu sıradan bir öğüt kitabıyla uğraşırken Şeyh Bedrettin ile karşılaşmak istememiştir. Şimdi Müzekkinnüfus'u bitirmiştir; artık Şeyh Bedrettin ile buluşabilir ve bu buluşmadan

bir ruh beraberliği doğabilir ve bu beraberlik perçinlenebilir. Bu da onun için yepyeni dizeler demektir.

Eşrefoğlu Müzekkinnüfus'u tekkedeki müritlerin çoğaltıp halka yaymaları için onlara havale eder. Artık bu eseri unutmuştur Eşrefoğlu. Önüne koyduğu bir boş kâğıt üzerinde kamışı kendiliğinden yürür. Birer birer kelimeler şekillenir:

“Benim Mansur’u dâr iden

Benim ağyarı yar iden

Benim her varı var iden

Benim hem giden hem duran

Değilim oddan ve sudan

Veya toprak veya yelden

Ben irden var idim irden

Henüz yoğidi bu ezman

Zamansız bîzamanım ben

Nişansız bînişanım ben

Dü âlemde hemanım ben

Benim görünen hem gören

Görürsün sureta insan

Benim emrimdedir âlem

Feleklerle melekler hep

Bana mahkûmdur ins ü can

Sanırsın Eşrefoğlu’yam

Ne Rumiye ne İznikî

Benim ol daim ü bâki

Göründüm sureta insan”

Eşrefoğlu yıllar önce Hama’da yakaladığı dünyayı bir kez daha yakalamak ve oradan asla geri dönmek için çırpırır. Başındaki zonklama giderek artınca, sıradan hayattaki varlığı çekip alır onu ötelere ötesinden ve kendini bir anda sıradan hayatın kucağında bulur. Kendi yazdığı kelimeleri heceleyince korkuyla ürperir, bu kelimeleri gerçekten kendisi mi yazmıştır? Hallac-ı Mansur’u darağacına götüren kelimeler, şu yazdığı kelimelere bakınca çok basit kalır. Hallac: “Ben Tanrırım!” demekten öte bir şey söylememiştir. Kendisi ise, Tanrının ta kendisi olduğunu kelimelerle dile getirmektedir. Bu yazdıklarına Şeyh Bedrettin bile karşı çıkar. Bir kendinden geçme yani sekarat anı mı yaşamıştır bunları yazarken? O anı bir türlü hatırlayamaz. O anın, Hallac’ın kendisini darağacına götüren kelimeleri söylediği anın da ötesinde olduğunu sezer. İznik şehri bile onu yutacak kadar büyükken, nasıl oluyordu da, görünür görünmez bütün dünyaların tek hâkimi olduğunu savunabilmektedir? Her şeyin kendisiyle başlayıp kendisiyle varolduğunu açıkça nasıl söyleyebilmektedir?

“Bana mahkumdur ins ü can...”

Görünür görünmez bütün varlıklara hükmeden bir Eşrefoğlu ha! İnsanlara doğruyu ve güzeli anlatmak için tatlı hikâyelerle süslü Müzekkinnüfus’u yazan Eşrefoğlu ile şu önündeki kâğıtta sıralanan kelimeleri yazan Eşrefoğlu aynı insan mıdır?

Hanımı Hayrunnisa’nın sesi Eşrefoğlu’nu bu dünyaya, İznik’teki evinde kurulmuş yemek sofrasına çağırır. Eşrefoğlu ise ne bu dünyaya yürüyebilir ne de öte dünyaya. Yaşadığı hangi zamandır?

“Zamansız bîzamanım ben...”

Hayretle iki aşağıdaki dizeye kayar bakışları:

“Dü âlemde hemanım ben...”

Zamanın ötesinde zamansız olduğunu, iki âlemde birden bulunduğunu yazmıştır. Son yazdığı mısraı heceler:

“Göründüm sureta insan...”

Hayrunnisa hatunun sesini bir kez daha duyan Eşrefoğlu, elle tutulur, gözle görülür bir dünyada, geçmiş günlere doğru dalıp gider.

Eşrefoğlu'nun hanımı Hayrünnisa, Hacı Bayram'ın kızıdır. Eşrefoğlu, bütün engelleri onunla aşmış, bütün makamlara onunla ulaşmıştır. O, ilköğrenimini İznik'te yaptıktan sonra Bursa medreselerine gitmiştir. Kısa sürede ünü bütün ülkeyi tutmuş, herkesin kendisinden ders almak için can attığı bir müderris olmuştur. Bursa sokaklarında bir büyük bilim adamı gururuyla yürüdüğü bir gün Abdal Mehmet adlı bir meczupla karşılaşmıştır. Meczup: "Müderris Efendi, ilmin de ötesi var," deyince, Eşrefoğlu yıllardır içinde büyüyen boşluğu bütün benliğiyle hissetmiştir. O an Abdal Mehmet perdeleri aralamış ve Eşrefoğlu'nun önüne yepyeni bir dünya açmıştır. Sonra da "Emir Sultan'a, Emir Sultan'a!" demiş ve uzaklaşmıştır. Eşrefoğlu, medreseye değil Yıldırım Bayazıt'ın damadı ünlü tasavvuf adamı Emir Sultan'a gitmiştir. Emir Sultan, Eşrefoğlu ile yakından ilgilenmiş ama aradığının ancak Ankara'daki Hacı Bayram'da olduğunu ona açıkça söylemiştir. Eşrefoğlu artık ilmin ötesine, bir başka dünyaya yürümek istemiştir. Varıp Hacı Bayram'ın eteğine yapışmıştır. Hacı Bayram, ondaki cevheri hemen fark etmiştir. Onu önce kızı Hayrünnisa ile evlendirmiştir. Çünkü bir aşk gerekti duyuların ve isteklerin ötesine gidebilmek için. Hayrünnisa'da gerçek aşkı bulan Eşrefoğlu, ilmin ötesine yürümeye hazır olmuş ve Hacı Bayram'ın eteğine yapışarak, emeklemeye başlamıştır.

Eşrefoğlu, tıpkı ilimdeki gibi, tasavvuftaki makamları da hızla tırmanmıştır. Öyle bir noktaya varmıştır ki, Hacı Bayram işte buradan ötesine gidememiş ama damadını da tutmamıştır. Çaresiz ona, Hama yolunu göstermiştir. Eşrefoğlu, Hüseyin Hamevi' ye gitmeliydi; ulaşmak istediği makamlara ancak onunla gidebilirdi. Hanımı Hayrunnisa'yı yanına alarak, Hama yoluna düşmüştür. Hama yolu, Ankara yolundan çok daha çekiciydi çünkü Eşrefoğlu, bu yolu güzel Hayrünnisa ile yürüyordu. Bir aşktı Hayrünnisa, Eşrefoğlu'nun içini ısıtan bir güneşti, önünü aydınlatan bir ışıktı.

Hamaya vardıklarında Hüseyin Hamevi, Eşrefoğlu'nu hemen bir hücreye alarak, onun bu dünya ile ilgisini kesmiştir. Eşrefoğlu çilehanede kırk gün kalmak zorundaydı. "Ömeden önce ölmenin, daha doğrusu ölümsüzlüğün sırrına erdi ve Allah'tan gelip Allah'a ulaştı. Kendinde Rabbini buldu ve Tanrıyla bütünleşmenin

derin hazzını bütün benliğinde hissetti.”¹²⁰ Onun için hiçbir dünya ihtiyacı söz konusu değildi. Hücrenin duvarına yaslanmış ve bir büyük, bir bitmez düşe dalmış gitmiştir. Onun ihtiyaçlarını karşılamakla görevli derviş, öldüğüne inanarak Hüseyin Hamevi’ye koşmuştur. Hüseyin Hamevi, Eşrefoğlu’nun kulağına “Eşrefoğlu Rumi! Hu!” diye seslenmiştir. Eşrefoğlu işte o an, en üst makama çıktığında Hüseyin Hamevi’nin çağrısıyla yeniden bu sıradan hayata düşmüştür. O günden beri Hama’daki hücrede tırmandığı zirveye ulaşmaya çalışıyordu Eşrefoğlu. Bir bilinmez güç onu bu sıradan hayata çekip duruyordu. Müzekkinnüfus’u bu görünmez güçten kurtulmak için yazmıştır. Bu, bir bakıma bu sıradan hayata ve bu sıradan insanlara ödenen bir borçtur. Eşrefoğlu, insanlar gördü, Müzekkinnüfus’un kelimeleriyle zirvelere tırmanan ve kendini gördü aynı kelimelerle sıradanlaşan. Bir kez daha elindeki kamışı önündeki kâğıt üzerinde yürüten Eşrefoğlu, kamışın kendi kendine çizgiler çizdiğini görür. Kâğıt biter, kelimeler tükenir. Eşrefoğlu, bu sıradan hayatta boyu bükük kalakalır.

Eşrefoğlu kapıya doğru yürür. Kelimeler onu, karşısındaki ışığa doğru götürür. Işığın ötesine doğru beyaz bir ışık demeti halinde süzülen hanımı Hayrünnisa’yı görür Bir aşk fırtınası değer Eşrefoğlu’nun yüreğine; Hayrünnisa, bu fırtınanın kaynağıdır. Eşrefoğlu, aşkı yeniden bütün benliğinde duymanın sevinciyle, sıradan hayatın ötesine yükselir. Tam da Hayrünnisa’yı yakalamak, aşk ışığıyla bütünleşmek ve onda yok olmak üzeredir ki, ezan sesiyle duralar ne Hayrünnisa, ne ışık hepsi kaybolur ve kendini İznik sokaklarında bulur. Hacı Özbek camisinin önünde duruyordur. İznik’e onu ilk görüyormuş gibi merak ve heyecanla bakar. Burası bir metropolis şehirdir; Hacı Özbek Camisi orta yerde büzülüp kalmıştır.

Bahsolunan Hacı Özbek Camisi İznik’te tarihsel gerçekliği olan mekânlardan bir tanesidir.

“Zamansız bîzamanım ben

Benim ol daim ü bâki

Göründüm sureta insan”

¹²⁰Durali Yılmaz, Şeyh Bedrettin, s. 49.

Kelimelerin dünyası ile içinde bulunduğu İznik arasında kalakalır Eşrefoğlu. Tam bu sırada Hacı Özbek Cami'sinin kapısında birini görür; sanki yıllardır yakından tanıdığı biridir o. Bir sırdaş, bir candan dost bulmuşçasına ona doğru yürür.

Şeyh Bedrettin, camiye girdiğinde dönüp kapıya bakar ve Eşrefoğlu'nu görür. Onu çok eskiden ve çok yakından tanıyormuş gibi bir his vardır içinde.

Şeyh Bedrettin ve Eşrefoğlu'nun, her ikisinin içinde de büyük sevda vardır: Eşrefoğlu'ndan Hayrünnisa'ya, Şeyh Bedrettin'den Câzibe'ye binlerce dehliz açılmaktadır ve onlar bu dehlizlerde ilerleyerek, bir ışığa, sonsuzluk ışığına ulaşmak ve onda yok olup ölümsüzleşmek istemektedirler.

Şeyh Bedrettin ve Eşrefoğlu'nun eşlerine duydukları sevdanın kendilerinden eşlerine açılan binlerce dehlize benzetilmesi fantastik bir dille ifade edilmiştir.

Eşrefoğlu ile Şeyh Bedrettin, sıradan insanlarla saf tutarak namaz kılarlar. Onların bu eylemi, sıradan insanların dedikodularından kurtulmaya yöneliktir. Görüntüleriyle insanlar arasındadırlar ve onlar gibi davranmaya özen göstermektedirler ama gerçekte başka yerlerde, başka dünyalardadırlar. Namazdan sonra Şeyh Bedrettin'in içine bir hadis doğar: “Ölmeden evvel ölüünüz.”

Şeyh Bedrettin ve Eşrefoğlu, Hacı Özbek Cami'sinde göz göze gelirler. Eşrefoğlu, zaten daha ilk gördüğünde tanımıştır Şeyh Bedrettin'i. Görür görmez de bir an önce onunla konuşmak istemiştir. Eşrefoğlu, Şeyh Bedrettin'in yanına geldiğinde Şeyh Bedrettin ondan son yazdığı dizeleri okumasını ister. Eşrefoğlu şaşırır. Demek ki Şeyh Bedrettin'in onun şiirlerinden haberi vardır. Şeyh Bedrettin boşluğa bakarak konuşmaya başlar:

“Ölmeden önce ölmek, dünya zevklerinden, hayvani hırs ve şehvetlerden sakınmaktır. Bunun yapabilen, şu yiyen, içen, zevk duyan bedenden kurtulur ve gerçek varlıkla bütünleşir. Ve ebediyete uyanır, ölümsüzleşir. Lakin insanlar, dünyanın sayısız ve çekici zevklerinden, yakıcı hırslarından ayrılamazlar. Bu geçici düştten kurtulup da ebediyete uyanamazlar ve farkına varmadan ölüme ahmakça koşarlar. Peygamberin sözünün bir anlamı da, Allah ahlâkı ile bezenmektir. Bu mertebeye ulaşan için ölmek yoktur. O kimse, görünüşte ölse bile, daima güzellikle anılacağından, insanlık var oldukça ölmemiş sayılır. Kendi benliğini ortadan kaldırıp

sadece Allah'ı görmek; onunla var olmak, ölümsüzlüktür. Kendisinin Allah'tan akan bir pınar olduğunu bilen, ikilikten sıyrılıp hakla bitişen kimse, daima diridir. Çünkü onun gözünde bir tek varlık kalmıştır. Bu varlığın ise yokluğu söz konusu değildir...”

Şeyh Bedrettin susar; karşısında Câzibe durmaktadır. Câzibe bir aynadır, Şeyh Bedrettin bu aynada kendini tekrar tekrar keşfetmektedir ve bütün evreni bu aynada görmektedir. Ölümsüzlük bu aynada gizlidir, insanlık bu aynada gizlidir.

Cazibe'nin ölmüş olmasına rağmen burada Şeyh Bedrettin'in karşısında durması fantastik anlatım olarak değerlendirilebilir.

Şeyh Bedrettin'i dinlerken, evden çıkmadan önce yazdığı kelimeler uçmaktadır Eşrefoğlu'nun kafasında. Bu kelimeler Hayrünnisa'nın sesi ile yepyeni anlamlar kazanmaktadır. Hayrünnisa tam karşısındadır ve evreni bütünüyle içine almış bir aynadır. Eşrefoğlu bu aynada evrenle bütünleşmektedir. Şeyh Bedrettin'in az önceki sözlerini düşünür: Ölümsüzlük, insanlar tarafından anılmak mıydı gerçekten. Bu, ancak insanlıkla yaşıt bir ölümsüzlük olabilirdi. Yoksa insanlık ölümsüzlüğün adı mıydı? Her şey insanla başlayıp insanla mı bitiyordu?

Eşrefoğlu'nun dudaklarından “Göründüm sureta insan...” kelimeleri dökülür. Şeyh Bedrettin, Eşrefoğlu'nun gözlerinin ta içine bakar; kendini, insanlığı ve kâinatı görür. Eşrefoğlu'nun kelimelerle açtığı pencereden ebediyete bakar:” Ebediyetin adı insandı, ebediyetin adı Câzibe'ydi...”¹²¹

Burada “Ebediyetin adı insandı, ebediyetin adı Câzibe'ydi.” cümlesini değerlendirecek olursak bu cümlede Şeyh Bedrettin'in sosyalist düzeni savunduğunu söyleyen sosyalistlerin fikri olarak kadının tanrılaştırılması ve bunun da arkasında masonluk düşüncesinin varlığı söz konusudur.

Eşrefoğlu, Şeyh Bedrettin'in gözlerinin ta içine bakar; aşkı görür, sevdayı görür. Şeyh Bedrettin'in kelimelerle anlattığı ebediyete bakar: İnsanlığı görür, Hayrünnisa'yı görür... Tekrar bakar Şeyh Bedrettin'e ve bu sureta insanın, ilmin dar

¹²¹ Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, s. 55.

kalıplarına sıkışıp kalmasına şaşırıp kalır. Bunu fark eden Şeyh Bedrettin gülümser ve ekler:

“İlmi, yıllar önce Nil nehrine atmıştım. Gidip Hüseyin Ahlati’ye sığındım; o da beni ölümsüzlük pınarına götürdü. Ben de bu pınardan kana kana içtim ve kendimi aştım. Hüseyin Ahlati, öte dünyaya göçtü ve postunu bana bıraktı. İşte o zaman sıradan insanlar, beni tekrar bu sıradan hayata çektiler. Bu sıradanlıktan kurtulabilmek için postu, isteklilerine bıraktım. Tekrar kitaplarımaya koştum. Oradan kala kala bana bir şeyhlik unvanı kaldı, aslında bu unvana da alıştım hani... Artık bir yanım bu hayata, bir yanım ebediyete dönüktü. Bazen bütünüyle bunlardan birine döner ve uzun süre orada kalırdım. Şimdi ise bu ikisi arasında sürekli gidip gelmekteyim. İki cihan, bir cihan olmuştur ve İznik bu cihandır. İznik, aşktır, sevdadır ve İznik ölümsüzlüktür. Ben de bu şehrin surları içinde mahpusum!”

Şeyh Bedrettin, Eşrefoğlu’nun şiir olarak söylediklerini biraz da ilme bulaştırarak, başka türlü ifade etmektedir. Eşrefoğlu, onun kendisinin şiirlerinden haberdar olup olmadığını merak eder ve Şeyh Bedrettin’e sorar:

“Yunus Emre’yi çok sevdiğinizi işitirim.”

Şeyh Bedrettin ise “Senin şiirlerini de severim” der.

Eşrefoğlu’nun utandığını ve bir açmazda girdiğini gören Şeyh Bedrettin oradan uzaklaşır. Cami kapısından çıkarken “Yunus Emre, Anadolu’nu feryadı...” diye mırıldanır.

Şeyh Bedrettin, kendinde bir hafiflik ve rahatlık hisseder. O içindeki taşınmaz yükü, Eşrefoğlu’na bakarak sözlere yüklemiş ve bir kuş gibi hafiflemiştir. Eve dönen Şeyh Bedrettin, kafasında hayatına dair bin bir soru ile rahlesinin başına oturur. Teshil’in mukaddimesini yazmakta artık kararlıdır. Mehmet Çelebi için birkaç övgü sözcüğü yazmak şu anda pek bir önem taşımamaktadır. O sırada hizmetçisi Cafer, Edirne’den birinin geldiğini ve kendisi ile görüşmek istediğini söyler. Edirne’den gelen bir habercidir. Börklüce Mustafa’dan bir pusula getirmiştir. Pusulada yazılanları okur Şeyh Bedrettin:

“İsmail vefat etti. Hanımı Melek ile oğlu Halil, sizin de bildiğiniz gibi Edirne yakınında bir köydeler. Zaten İsmail’i de buraya defnettik. Emirlerinizi bekliyorum. Baki selamlar ve hürmetlerle ellerinizden öperim... Kulunuz Mustafa.”

Misafir ile gönderilmek üzere Börklüce Mustafa’ya bir cevap yazar Şeyh Bedrettin. Mustafa’dan torunu Halil’i alıp İzmit’e gelmesini ister. Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin’in kazaskerlik günlerinde hiç yanından ayırmadığı kethüdasıdır.

Gözlerini İznik gölü üzerindeki bir noktaya diken Şeyh Bedrettin, geçmişten geleceğe, gelecekte geçmişe gidip gelir, gidip gelir. Mısır’da sıcak bir akşamüstünde oğlu İsmail dünyaya gelmişti. Doğum nedeniyle evi dolduran kadınlar dağılmışlardı. Câzibe loğusa yatağında uyurken bebek de onun yanı başında, kundağa sarılmış, uyumaktaydı. Hüseyin Ahlati’nin hanımı Mariya, ortalığı derleyip topladıktan sonra gelip Şeyh Bedrettin’in karşısına oturmuştu. Onun geldiğini gören Şeyh Bedrettin, incelemekte olduğu kitabı bırakmıştı ve Mariya’nın söze girmesiyle ikisi sohbeta dalmışlardı.

Mariya, Şeyh Bedrettin’e Hüseyin Ahlati’nin düşüncelerinden ve davranışlarından söz etmişti. Şeyh Bedrettin, Hüseyin Ahlati’yi yıllardır tanırdı ve hatta Berkuk’un sarayında birlikte bulunmuşlardı. Fakat Mariya’nın anlattığı Hüseyin Ahlati, onun tanıdığı insan değildi. Hatta Mariya’nın tanıdığı Hüseyin Ahlati’den söz edip etmediğini anlamak için ona bir şeyler soracak olmuştı ve ilk kez Mariya’ya bakmıştı ve göz göze gelmişlerdi. Mariya’nın kara gözlerine bakakalan Şeyh Bedrettin, soracağını soramamıştı. Mariya, anlatmış, hep anlatmıştı.

Giderek bir başka hal alan Mariya, aslında Hüseyin Ahlati’yi değil de kendini anlatıyor gibiydi. Şeyh Bedrettin, onun yumuşak ve etkileyici sesiyle de hazlar dünyasına dalıp gitmişti. Mariya “Çocuğun adı İsmail olsun” demişti.

Mariya, Bedrettin’e, iki aşk arasında kalmanın çilesini bir ömür boyu yaşayan İbrahim Peygamber’i anlatmıştı. İbrahim Peygamber’in ilk karısı Sara kısrıdı. İbrahim ona âşık olmasına rağmen soyunun da sürmesini istiyordu. Bu nedenle Sara, İbrahim’in Hacer’le evlenmesini istedi. Aralarındaki aşkı hiçbir şeyin bozamayacağına inanıyordu. Beklenen olmuş ve bu ilişkiden İsmail dünyaya gelmişti. Ne var ki bu ilişki, giderek İbrahim’in bütün benliğini sarmıştı. Durumu

kısa sürede anlayan Sara, çılgına dönmüş, Hacer ve çocuğunun yalnız şehirden değil, bu bölgeden uzaklaştırılmasını istemişti. İbrahim'in Sara ile kurulu bir düzenleri vardı. Bunu bozmayı göze alamadı ve ölümsüz aşkın kapısından geri döndü. Hacer ile oğlu İsmail'i götürüp uzak bir çöle bıraktı. Elbette bütün kalbini de orada bıraktı; çelişkiler içinde sürünerek Sara'ya döndü.

Çöl, Hacer'in aşkıyla o kadar yandı ki, tam da alev alıp Hacer ile İsmail'i yakacakken, İsmail'in ayaklarının dibinden bir su fışkırdı. Bu cümlede bir çölün gerçekten alev alıp yanması yaşanmadığı için burada da okuyucu fantastik bir dil ve üslup ile karşılaşır.

Hacer ve İsmail bu sudan içtiler; hem susuzluklarını giderdiler hem de açlıklarını. Hacer, bu suya “Zemzem” adını verdi. Hacer'in aşk suyundan Mekke şehri doğdu. Hacca gidenler, aslında bilmedikleri bir aşkın kapısına varırlar.

Sara'yı kaybeden İbrahim'in yüreğinde küllenmiş olan aşk tekrar korlaştı, alevlendi ve İbrahim, Hacer'i bulmak üzere yollara düştü. Günlerce süren bir yolculuktan sonra onu bıraktığı yere ulaştı. Bir de baktı ki çöl, şehre dönüşmüş; Hacer ile İsmail, buranın en saygın kişileri olmuşlar. O gece rüyasında Tanrının buyruğu geldi: Oğlun İsmail'i kurban edeceksin! Korkuyla yatağından fırladı. Oğlunun ısrarı üzerine İbrahim rüyasını ona anlattı. İsmail, kendisinin kurban olmaya hazır olduğunu söyledi tam bir teslimiyetle. İbrahim bir kez daha yıkıldı. Aşk, bir evladın babasına olan sevgisi kadar bile olamamıştı. Demek ki, aşkı hiç tatmamıştı.

Kutsal kitaplarda yazılı olduğu üzere, İbrahim oğlu İsmail'i kurban yerine götürdüğünde gökten bir koç inmişti. İbrahim de bu koçu kurban ederek, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirmişti.

Mariya durmadan anlatmıştı; İbrahim olarak, İsmail olarak, Sara olarak, Hacer olarak anlatmıştı. Kurban sahnesini anlatırken bütünüyle kendinden geçmişti; kurban edilen kendisiydi sanki!

“Kurban olarak, bazı çağlar güzel kızlar, bazı çağlar kusursuz hayvanlar seçilmişlerdi. İlla ki güzel kızlar, Tanrılar için en makbul kurbanlardı; bazen ırmaklar, bazen fırtınalar, bazen ulu dağlar onları alıp götürmüşlerdi Tanrıların katına. Ne var ki ilk kurban bir aşk kurbanıydı; ilk insan Adem'in iki oğlu, Habil ile

Kabil bir aşk için savaşmışlar ve Habil kurban olmuştu. Peki ama İsmail neyin kurbanı olacaktı?”¹²²

Mariya, Bedrettin’in ta gözlerinin içine bakmıştı.

“Bedrettin... Bir oğlun oldu... Adı İsmail... İsmail senden sonsuzluğa uzanan bir filizdir ve bir gün o filiz de filiz verecektir, o filiz de filiz verecektir. Her filiz, aşkın görünen yüzüdür. Ve her filiz ölümsüzlüğe açılan bir kapıdır.”

Mariya, âdeta Bedrettin’in kalbine fısıldamıştı:

“Bedrettin de bir kapıdır!.”

Mariya’nın sözleriyle bir ufuktan bir ufka kanatlanan Şeyh Bedrettin’in kafasındaki bütün doğrular sarsılmıştı. İlk kez aşkla baktı Mariya’ya ve Mariya’nın gülümsediğini fark etti. Mariya’nın kalp atışlarını kalbinde duydu. Bedrettin’in kalbi, Mariya ile Câzibe arasında binlerce kez gidip gelmişti.

Şeyh Bedrettin’i İznik sokaklarından Kahire sokaklarına, oradan da sonsuzluk caddelerine alıp götüren aşk, sıradan bir sözcük gibi İznik Gölü’ne düşer. Şeyh Bedrettin alaca karanlıktan gün doğana kadar balıkçıların ağlarını toplayışlarını seyreder. Onların, ağlarda çırpan balıklara büyük bir sevinçle baktıklarını görür gibi olur. Hayatı var eden zıtlıkları düşünür; birinin ölümü, birinin sevinciydi ve birinin sevinci, birinin ölümüydü. Musa Çelebi’nin ölümü, Mehmet Çelebi’nin sevinci...

Derinden gelen bir çocuk ağlamasıyla Edirne günlerinden İznik günlerine uyanır Şeyh Bedrettin. Oğlu Ahmed’in sesidir bu... Ahmet, İznik günlerinin çocuğudur ve henüz emekleyen bir bebektir. Bu an, onu Kahire günlerine götürür; İsmail’in doğduğu bir ikindi vaktine ve ardından Mariya’nın gözlerine ve Câzibe’ye... İsmail’i, doğduğu gün göklerde uçarken görmüştü; Ahmet ise yerde debelenip durmaktaydı. Ahmet ve İsmail... Şehvet ve aşk, yan yana durdu Şeyh Bedrettin’in kafasında. Biri onu bu dünyaya bağlamaya çabalarken, diğeri ötelere çağırırmaktaydı. Şeyh Bedrettin, bu ikisi arasında kalakalır; ne dünyada kalabilir ne de

¹²² Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, s. 62.

ötelere katlanabilir. Melek hatun, hemen bitişikteki odada bebeğini avuturken, Câzibe ötelere oğlu İsmail ile kucaklaşır. Şeyh Bedrettin'e ise sadece bakmak ve hasret kalır.

Bir ikindi vakti Börklüce Mustafa, Halil ile birlikte İznik'e ulaşır. Şehrin girişinde Şeyh Bedrettin'in evini sormak üzere bir ağaç gölgesinde durduğunda Torlak Kemal'i karşısında görür. Musa Çelebi'nin ölümünden sonra Torlak Kemal Manisa'ya yerleşmiştir. Şeyh Bedrettin'in İznik'te olduğunu öğrenince ona gitmek ve geleceğini ona göre şekillendirmek istemiştir. Şeyh Bedrettin ile görüşmeden önce Börklüce Mustafa ile karşılaşmak, onu çok sevindirir. Karşılaşan bu iki kahraman; Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal tarihsel gerçekliği olan kahramanlardır.

Börklüce Mustafa, Torlak Kemal ve Halil, Şeyh Bedrettin'in huzuruna çıkarlar. Torunu Halil'i gören Şeyh Bedrettin onun kendisine çok benzediğini ilk kez fark eder. Mariya'nın sözünü ettiği filizi görür Halil'den İznik Gölü'ne ve dünyaya uzanan. Bu filizin ardınca giden Şeyh Bedrettin, İznik Gölü'ne düşen aşk sözcüğünün harflerini seçmeye çalışır. Câzibe ile Mariya, İznik Gölü'nü birer ucundan tutmuşlar, göğe doğru kaldırmaktadırlar. Gölün ortasında Halil, gülerken kendisine bakmaktadır. Gelenler anırlar ki Şeyh Bedrettin bir başka dünyaya bakmaktadır ve çevresindekilerin farkında değildir.

Câzibe ile Mariya'nın, İznik Gölü'nü birer ucundan tutup, göğe doğru kaldırmaları ve gölün ortasında Halil'in, gülerken Şeyh Bedrettin'e bakması gerçek dünyanın fantastik sahnelere bürünerek Şeyh Bedrettin'e yansımasıdır.

Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa'yı ve yanındaki Torlak Kemal'i gördüğünde çok sevinir. Şeyh Bedrettin, Mısır'dan Anadolu'ya gelmiştir. Kütahya'da mola verdiği zaman tanımıştır Torlak Kemal'i. Kemal, Torlak adı verilen gezginci derviş topluluğunun başıdır. Moğol istilasından sonra umudunu yitiren, evini barkını kaybeden insanlar birer gezginci olmuşlardır. Bu dünyaya tutunmanın anlamsızlığına inananlar, nerede akşam, orada sabah, bir lokma, bir hırka dolaşan derviş toplulukları oluşturmuşlardır. Halk bunlara "Torlak" adını takmıştır. Kemal'in etrafında toplanan bir torlak grup, Kütahya'da Şeyh Bedrettin ile karşılaşmıştır. Ondaki ışığı gören torlaklar, hemen etrafında halka olmuşlardır. Şeyh Bedrettin,

onların içlerine birer ışık düşürmüştür ve yeniden hayata dönmelerini sağlamıştır. Bundan böyle torlaklar, Şeyh Bedrettin'den aldıkları ışıkla Anadolu'nun kararın bahtını aydınlatmaya çalışmışlar; Moğol istilasından sonra Anadolu'ya inen Timur kılıcının açtığı yaraları sarmak için çırpınmışlardır. Torlak Kemal ise, bu karşılaşmadan sonra Şeyh Bedrettin'in hep yakınında bulunmuş, onun işaretleri doğrultusunda hareket etmiştir.

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, Musa Çelebi'nin ölümünden beri önlerini görememekte dirler. Her yer tehlikeli, her yer karanlık gelmektedir onlara. Şimdi onlar, Şeyh Bedrettin'le karşılaştıkları anki kadar sevinçlidirler; bütünüyle yenilindiklerinin farkındadırlar ve yeniden doğmanın heyecanı sarmıştır bütün benliklerini.

Şeyh Bedrettin, Teshil'i bitirdiğini söyler onlara. Onlar biliyorlardır ki, Şeyh Bedrettin, kazaskerlik günlerinden beri bu eser üzerinde çalışmaktadır. O, kendini bu eser için dünyaya gelmiş gibi düşünmektedir. Börklüce ile Torlak da insanlığın bu eserle yeni bir hayata uyanacağına inanmaktadırlar.

Şeyh Bedrettin ekler:

“Bizzat kendi elimle yazdığım bir nüshayı Mehmet Çelebi'ye gönderdim.”

Onun bu sözleri, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'i sarsar. Nasıl olur da Şeyh Bedrettin, Musa Çelebi'nin katiline böyle bir şey gönderebilir? Allah bilir ona övgüler de düzmüştür; bizzat yazdığı nüshayı gönderdiğine göre. Şeyh Bedrettin hemen açıklamaya girişir:

“Mehmet Çelebi'den hac için izin istedim. Aslında maksadım doğruca Mısır'a gitmek. Oradan da ...”

Bu sırada Torlak Kemal dayanamaz ve “Geçmişe yolculuk mu?” diyerek araya girer. Sonra o özür dilemeye hazırlanırken Şeyh Bedrettin söze girer:

“Geçmiş ve gelecek diye bir şey yoktur Kemal. Zaman görece bir şeydir. Hangi noktanın geçmiş, hangi noktanın gelecek olduğunu kestirmek bazen zorlaşır. İçinde bulunduğumuz an, hem geçmiş hem gelecek olabilir. Mesela sen şimdi hangi zamanı yaşamaktasın? Belki de yıllar önce Kütahya'da karşılaştığımız andasın...”

Fırsatını yakalayan Börklüce Mustafa “Ya mekân?” diye sorar.

“Mekân ve zaman dürülür; biz de onlarla birlikte dürülürüz,” der Şeyh Bedrettin.

Hep beraber İznik Gölü’nü seyretmelerinden sonra Şeyh Bedrettin, yeniden konuşmaya başlar:

“Anadolu bir feryattır! Şimdi siz, bu feryadın içinde olacaksınız ve bu feryadı bütün benliğinizle duyacaksınız ki, Teshil, Anadolu’nun her bir köşesine harf harf düşsün.”

Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal’in kafalarında oluşan soruları okur gibi olan Şeyh Bedrettin, sözlerine devam eder:

“Biliyorsunuz Aydınogulları ortadan kalktı. Mehmet Çelebi, Aydınogulları’nın sonuncusu Cüneyt Bey’e Niğbolu Sancakbeyliğini teklif etti. O da sevine sevine bunu kabul etti; topraklarını ve halkını Osmanlıya teslim etti.”

“Bana öyle geliyor ki, bu yörede çok zulüm olacak. Mehmet Çelebi, Anadolu’ya gözdağı vermek için bu yöreyi seçecek.”

Börklüce Mustafa hemen söze girer:

“Bulgar kralının oğlu Aleksandr Sisman, Süleyman İsmail oldu ve sözünü ettiğiniz bu yöreye vali atandı. Mehmet Çelebi de kralın kızını haremine aldı. Yani padişah efendimiz bundan böyle Aleksandr Sisman’ın akrabasıdır!”

Bunları öğrenen Şeyh Bedrettin’in üzüntüsü bir kat daha artar. Bulgar prensi, ülkesine kral olamamıştı ama Aydınogulları’nın başına vali olmuştu. Yüreğinin intikam hırsı ile dolduğu muhakkaktı. Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin’i ilk kez bu kadar kaygılı ve heyecanlı görmektedir. Belki Musa Çelebi’nin ölüm haberini aldığı anda bile bu kadar kaygılanmamıştır.

İsmail adı, Şeyh Bedrettin’i, oğlu İsmail’in doğduğu Mısır ikindisinden bugüne kadar alıp getirir. Bir şimşek çakar Kahire’den İznik’e; sürekli alevlenen bir aşk düşer Şeyh Bedrettin’in kalbine: Câzibe düşer, Mariya düşer... İbrahim peygamberin serüveni neredeyse kendi hayatına karışmak üzeredir.

“İsmail...” der Şeyh Bedrettin. “Bana aşkı tattıran ilk insan... Kurban edilmek istenen son insan... Ondan önce nice nice güzel kızlar ve yiğit delikanlılar kurban edilmişlerdir. İsmail, insanlığın dönüm noktası, yani olgunluğa ilk adım atışı; doğa ve doğaüstü güçlerle ilk boy ölçüşmesi... Ve İsmail bir işaret...”

Bu sözler “Varidat”tır. Bundan böyle Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, bu sözleri ezberleyecekler ve bütün insanlığa duyuracaklardır. “Varidat”ın karşılığı “doğuşlar” olduğuna göre doğan her kelime bir yenisini doğuracaktır; söz konusu olan artık sürekli bir doğum ve yenilenmedir.

Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal göle doğru yürürler. Bu şehirde herkes Şeyh Bedrettin’i tanımıştır, çünkü en son ve belki de ilk gelen sürgün odur. Şeyh Bedrettin ve yanındakiler göl kıyısına vardıklarında Şeyh Bedrettin söze başlar:

“İşte” der. “İznik Gölü budur. Çoğu zaman buraya bakarak, dünyaya açılırım. Buna bakarak dinlenir, buna bakarak düşünürüm. Öte yandan bu göl, birçok insanın da geçim kaynağıdır. Balığı bol ve lezzetlidir. Anlayacağınız bu göl, her isteyene bir şeyler vermektedir.”

Börklüce Mustafa “Aydın şehri...” der, “inciri, zeytini bol şirin bir yerdir.”

Onun bu sözlerine sevinir Şeyh Bedrettin. Demek ki Börklüce Mustafa nereye gidip yerleşmesi gerektiğini anlamıştır.

Şeyh Bedrettin sözlerine devam eder: “Sabah erken yola çıkarsınız. İnsanlar, bir ışık bekliyorlar, bir teselli arıyorlar. Feryadı, bütün benliğinizle duyun ki, gelecek çok daha sakin olsun; zulmün karanlığını iyice yaşayın ki, gelecek çok daha aydınlık olsun. İncir ve zeytin kutsaldır, incir ve zeytin medeniyettir.”

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, kayıtsız şartsız teslim oldukları Şeyh Bedrettin’in işaret ettiği yöne, Aydın yöresine doğru yola çıkarlar. Kafalarında Şeyh Bedrettin’inden kendi kaplarının büyüklüğünce alabildikleri düşünceler, yüreklerinde Anadolu insanının feryadı, yürürler İznik’ten Anadolu’nun tozlu yollarına. Kimliklerini gizleyerek, sıradan iki insan gibi hareket etmektedirler. Türkmen, Rum, Ermeni, Yahudi bütün Anadolu halkını yüreklerinde hissedebilmenin gayretindedirler. Aydın yakınlarında küçük bir köye varıp konarlar. Burada toprak

verimlidir, insanlar çalışkandır ama devlet doymak bilmemektedir, hep istemekte, hep istemektedir. Üstelik arazinin de kendisine ait olduğunu söylemektedir ve onu, dilediğinden alıp dilediğine verebilmektedir.

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, küçük bir eve Tanrı misafiri olarak yerleşirler. Kısa bir süre sonra onların Şeyh Bedrettin'in dolayısıyla da Musa Çelebi'nin adamları oldukları kulaktan kulağa yayılmaya başlar. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal hakkındaki söylentilere Şeyh Bedrettin'le ilgili menkıbeler de eklenince, insanlar akın akın onların ziyaretine gelmeye başlarlar.

Daha iki hafta geçmeden bütün yöreye yayılır ki, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in yanlarında Şeyh Bedrettin'in yazdığı bir kitap varmış. Bu kitabı, doğrudan doğruya Peygamber yazdırmış. Yani Peygamber, bir gece Şeyh Bedrettin'in rüyasına girmiş ve bu kitabı kelimesi kelimesine söyleyerek ona yazdırmış. Kıyamete yakın büyük zulüm göreceğ olan ümmetinin kurtuluşu için böyle bir kitap yazdırmayı uygun bulmuş. Bu kitabı, değil okuyanlar, uzaktan bir kez görenler bile dünya ahiret kurtuluşu ererleşmiş. Kitabın adı "Teshil" imiş. Öte yandan bu eser, sırlarla doluymuş. Bu sırların açıklamasını da Şeyh Bedrettin, sadece Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'e belletmiş. Zaten onların konuşmaları da bu sırların insanların anlayacakları şekilde açıklanmış. Yakınlarındaki bazı insanlara ise sırların derinliğini de söylüyorlarmış. Öyle ki, bu kitapta insanların kaderleri bile yazılıymış. Kim ne yapacak, nerede ve nasıl ölecek... Hepsi kitapta varmış. Kitap yalnız Müslümanlar için değil, Hıristiyanlar için de kurtuluş yollarını yazıyormuş. Hatta dinsizler için bile bu kitap bir şifa kaynağı imiş.

Durum o hale gelir ki insanlar Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'e insan olarak bakmazlar; onları insanüstü görürler, gözlerinin değdiği bir insandan bütün hastalıkların çıkıp gittiğine ve o insanın bütün kötülüklerden emin olduğuna inanırlar. Hatta o insan geçim sıkıntısından bile kurtulur, bolluğa ererleşmiş... İlk zamanlar Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa, bu durumdan memnun olurlar ve bunu Şeyh Bedrettin'in kerameti olarak görürler.

Zamanla insanların bu yöndeki ilgileri Börklüce ile Torlak Kemal'i tedirgin etmeye başlar. Onlar, insanları önce gerçekle yüz yüze getirmek ve onların

feryatlarını bütün benliklerinde duymak için uğraşmaktadırlar; ancak bu noktadan sonra efsanelerin oluşmasını isterler. Çünkü efsaneler oluşmadan bu insanlarla Osmanlının karşısına çıkılamaz. Osmanlı ordusu her türlü donanıma sahiptir, bunların ise kırık dökük kılıçlarından başka bir şeyleri yoktur.

“Teshil, insanlığın kurtuluş yollarını açan tek eserdir. Yıllar yılı Moğol zulmü altında inleyen Anadolu, şimdi de Osmanlı zulmüyle karşı karşıyaydı. Osmanlı kadıları acımasızdı, kendi menfaatlerinden başka bir şey düşünmüyorlardı. Musa Çelebi'nin kaybetmesi büyük şanssızlıktır. Çünkü onun yenilgisi, Anadolu insanının, dahası insanlığın yenilgisiydi; zulmün ve karanlığın bir kez daha saf ve temiz insanlar üzerine yürüyüşüydü. Şimdi Musa Çelebi yoktu ama Teshil vardı; bu eser zulmü aydınlatacak bir nurdu. Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in eline Teshil'i verirken, önce gerçeği yani Anadolu'nun feryadını duymalarını söylemişti.”¹²³

Aydın yöresine vali olarak gönderilen Bulgar kralının oğlu Aleksandr Sisman, yöre halkından tekrar vergi ister ve daha önce Cüneyt Bey'e verdiklerinin kendisini ilgilendirmediğini, aslında bu vergiden de haberi olmadığını söyler. Oysa ki Cüneyt Bey, elindeki hazineyi de olduğu gibi Osmanlı'ya bırakmıştır. Mahsulü yüklenip götürecek hali yoktu ya... Halkın ikinci kez vergi vermesi imkansızdır, zaten bu yıl mahsul de zayıftır. Hıristiyanların ve Müslüman olmayan diğer ahalinin durumu daha kötüdür, çünkü onlardan Osmanlı kanunlarına göre iki kat vergi alınmaktadır.

Vali Sisman, vergi konusunda direnenlerin mülklerini hemen ellerinden alır. Zira Osmanlı kanunlarına göre arazi devletindir, kişiler bunu ancak devlet adına işletebilir. Toprakları ellerinden alınanlar, ölüme terkedilmiş gibi olur. Hayvancılıkla geçinen göçerler de bu zulümden kurtulamazlar. Toprak devletin olduğuna göre, onun otuyla beslenen hayvanlar da devletindir. Sisman, bir yerde Osmanlı kanunlarını da bir tarafa atar. Çünkü toprağını terk etmeyen elinden toprak alınmaz ve hatta bu toprak babadan oğula geçer. Yöre halkının sığınacakları hiçbir

¹²³ Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, s. 75.

yer kalmaz. Sisman, Müslüman Hıristiyan demeden Anadolu insanına zulmetmektedir; onlardan âdeta yıkılan Bulgar krallığının öcünü almaktadır. İnsanların feryadı Mehmet Çelebi'nin sarayına çoktan ulaşmıştır ama onun gönlü şimdilik Sisman'ın kız kardeşindedir. Anadolu halkı, feryadını türkülerle dile getirmeye başlar:

“Şalvarı şaltak Osmanlı

Eyeri yaltak Osmanlı

Ekende yok biçende yok

Yemede ortak Osmanlı...”

Bunu gören Sisman, türkülerin söylenmesini de yasaklar. Halkın arasına casuslar salar. Onlar, türkü yakanları ve bu türkülerini söyleyenleri bildirirler. Sisman da onları hapse atıp zulmeder. İnsanlar kadıya gidemezler çünkü kadılar, kanunları değil Vali Sisman'ın dediklerini esas alırlar. Moğol zulmü bile bunun yanında hafif kalır. Bu feryadı dile getirmeye bir değil bin Yunus Emre bile yetmez. Artık türküler susmuş, yürekler kanamaya başlamıştır.

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal işin bu noktaya varmış olabileceğini hayal bile edememişlerdir. Şeyh Bedrettin, onları buraya yollarken aslında her şeyi anlatmıştır da, onlar fark edememişlerdir. Bir gün Şeyh Bedrettin'in dudaklarından şu sözler dökülmüştü: Sufi, “ibnülvakt” olmaya derler. Yani sufi vaktin çocuğudur; zamanı yakalayıp istediği gibi yürütendir.

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, zamanı yakalayıp, Teshil yani Şeyh Bedrettin boyasıyla boyamak ve insanları kurtuluşa doğru yöneltmek üzere işe koyulurlar. Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin'den aldığı ilhamla sükutu dillendirmeye başlar:

“Tasavvufta üç aşama vardır. Öncelikle bilmelisiniz ki tasavvuf, bütün dinlerin özüdür. Yalnız ilahi dinler değil, budizm, teoizm gibi tabiat dinleri de tasavvufun içindedir. Daha açık söylersek, tasavvuf, insanlık dinidir, dini olanla insani olanın iç içe geçişidir. Çoğu zaman da insani olan öne geçer. O bakımdan bu söyleyeceklerim her din mensubu için geçerlidir. Bu üç aşamayı sayıyorum işte:

Birincisi; benim malım benim, senin malın senin. Bu bencilliktir, çocukluktur. Yetişkin insanlar bu aşamayı çoktan geçtiler. Bizler çocuk muyuz ki senin, benim kavgası yapalım? İkincisi; senin malın senin, benim malım da senin... Bu ne demek? Benim evim senin evindir, benim malım senin malındır. Yani benim yanımda rahat ol, bir yabancı gibi, bir konuk gibi davranma. Görüyorsunuz ki, bunda da bir bencillik vardır, ancak bu bencillik perdelenmeye çalışılmaktadır. Bu, sıradan insanların birilerine iltifatıdır. Üçüncüsü; benim malım da, senin malın da tanrındır. Yani mal mülk kimsenin değildir, herkesindir. Bu dünya, insanlığın ortak malıdır; kimsenin onu parsellemeye hakkı yoktur. Bu dünyaya malsız mülksüz gelip yine malsız mülksüz bu dünyadan gittiğimize göre, bir şeyleri sahiplenme hakkını nereden alıyoruz? İşte bu üçüncüsü, insanlığın olgunluk dönemidir. Şimdi biz, insanlığın olgunluk çağındayız. Bu çağda herkes eşittir; tıpkı doğumda ve ölümdede olduğu gibi... Bugüne kadar çok sıkıntılar, çok acılar yaşandı ama sonunda olgunluk dönemine ulaştık... Bundan sonrası huzurdur, sevinçtir, ölümsüzlüktür...”¹²⁴

“Herkes emeğinin karşılığını alacaktır. Hem de eşit alacaktır. Peki ama hastalar, sakatlar yani emek koyamayanlar ne olacak? Bunlar aç mı kalacaklar? Mülk ortak olduğuna göre onlar da haklarını alacaklar. Burada sadece asalaklar yani birilerinin sırtından geçinenlere yer yoktur. Onların olmadığı yerde zaten zenginlik ve fakirlik kavramları da olmaz.”¹²⁵

Börklüce Mustafa, sükutu tam olarak dillendirmenin vakti olduğunu düşünür ve ekler:

“Peki, Osmanlı bunun neresinde? Ekmede yok, dikmede yok, biçmede yok. Peki nerede var? Yemede var. Bu hakkı nereden alıyor? Hem de mal da benimdir, mülk de benimdir, diyor. Ben devletim, diyor. Osmanlı olmasa, devlet olmasa ne olur? Her şey çok daha iyi olur. Olgunluk çağına gelmiş insanların güdülmeye mi ihtiyaçları var ki, Osmanlı çobanlık yapmaya kalkışıyor. Sakın ola ki emeğinizi

¹²⁴ Durali Yılmaz, **Şeyh Bedrettin**, s. 78.

¹²⁵ A.g.e., s. 79.

Osmanlı'ya kaptırmayın. Bir avuç insan nasıl olur da her şeyin sahibi gibi davranır? İnsanlar, hayvanlık çağını çoktan geçmişler ve çobana ihtiyaçları kalmamıştır.”¹²⁶

Halkın içinden birisinin Osmanlı'ya nasıl güç yeteğine dair itirazına Torlak Kemal'den yanıt gelir:

“Börklüce Mustafa kardeşimiz, Şeyh Bedrettin'in kitabından konuşur. Her şey kitapta yazılıdır. Biz, kitaptan daha mı iyi bileceğiz? Şeyh Bedrettin ki, bütün insanlığın geleceğini bilendir. Allah onu bir kurtarıcı olarak yollamıştır.”

Börklüce Mustafa tekrar söze girer:

“Şimdi burada, Şeyh Bedrettin yani insanlığın kurtarıcısı adına, insanlığın olgunluk çağına girdiğini açıklıyorum. Buranın adını da ‘Ortaklar’ koyuyorum. Budan böyle her şeyimiz ortaktır. Canlarımız da ortaktır. Hal böyle olunca göğüslerimizi Osmanlı kılıcına karşı siper edeceğiz. Osmanlı kılıcı, bize zarar veremeyecektir. Osmanlı bir avuçtur, biz binlerceyiz. Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır, denilmiştir. Ben hakkı dillendirdim ve şimdi hakkı savunmanın zamanıdır.”¹²⁷

Böylece Aydın'a bir konaklık uzaklıktaki küçük köy, “Ortaklar” adını alır. Börklüce ile Torlak Kemal, burada mekân tutarlar ve kısa sürede yerli halkın iç dünyalarını keşfederler, onları diledikleri gibi yönlendirmenin yolunu bulurlar. Buraya her gelen, ilk önce Şeyh Bedrettin'in mânevi gücünü hisseder, onun her şeye gücünün yeteceğine inanır. Şeyh Bedrettin adı, kısa sürede her tarafı tutar. Şimdi o, Şeyh Bedrettin değildir; Dede Sultan'dır. Eski Türkmen Babalarının ve Dedelerinin etrafında oluşmuş olan efsaneler, daha da fazlasıyla Dede Sultan için oluşmuştur. Dede sultan, tıpkı bir şaman gibi kerametler gösterebilir. Onun adını yüreğinde tutana kılıç bile değmezdir.

Bir kuşluk vakti, Manisa'dan gelen bir grup, Börklüce'nin huzuruna çıkarlar. Börklüce artık Dede Sultan'ın halifesidir ve onun adına konuşur. Gelenler, çok sıkıntı içinde olduklarını anlatırlar. Mehmet Çelebi'nin oğlu Şehzade Murat, Manisa

¹²⁶ a.y.

¹²⁷ a.g.e. s. 80.

valisidir. Kendisi henüz on iki yaşındadır. Bu nedenle çevresindeki paşaların ve beylerin etkisinde kalmaktadır. Bunların çoğu da henüz yeni Müslüman olmuş Rumeli prensleridir. Bunlar, ülkelerini ellerinden almış olan Türkmen asker ve akıncılarına diş bilemektedirler ama bunu açık edemezler. Şimdi bu öcü Anadolu insanından almak için her türlü oyuna başvurmaktadırlar. Durum öyle olur ki, Osmanlı giderek Türkmenlere ve diğer Anadolu halkına düşman olur. Onları, savaşlarda en öne sürer ama makam ve mevkilerden uzak tutar. Artık makam ve mevkiler, ad ve din değiştiren Rumeli prenslerindedir. Bunlar, Müslüman Anadolu insanına reva gördükleri zulmü, Hıristiyan, Rum ve Ermenilere de aynen uygulamaktadırlar. Halk soyulup soğana çevrilmiştir. Onların bu feryadını bütün benliğiyle duyan Börklüce Mustafa, çevresinde toplanan bu insanlarla Osmanlı'nın üstesinden gelebileceğine inanmaya başlamıştır. Şimdi gerekli olan bu insanların kin ve öfkelerini diri tutmak, feryatlarının bütün dünyayı sarmasını sağlamaktır. Yörenin Aydın'dan sonra ikinci önemli merkezi Manisa'dır. Börklüce Mustafa'nın uygun görmesiyle aynı düşüncede olan Torlak Kemal, Manisa'ya gider.

Burada anlaşılacağı üzere üç kahraman ve üç mekan söz konusudur. Şeyh Bedrettin İznik'te, Börklüce Mustafa Aydın'da, Torlak Kemal ise Manisa'dadır.

Aradan üç ay geçmeden Manisa'dan Antalya'ya kadar milyonlarca insan Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in sundukları kurtuluş reçetesini bellemişti. Bu öğretinin temelinde ise Dede Sultan vardır.

“Osmanlı kim olmaktadır da mülkün sahibi olduğunu iddia ediyor ve insanların yer değiştirmelerini bile engelliyordu? Dede Sultan'ın öğretisine göre Osmanlı bu durumda Allah'a isyan etmekteydi. Öte yandan Osmanlı din bilginleri, insanları öte dünya ile korkutuyorlar ve böylece Osmanlı Beylerinin bu dünyayı sahiplenmelerine yardımcı oluyorlardı. Dede Sultan diyordu ki, bir tek dünya vardır; ölüm de bu dünyadadır, ölümsüzlük de... Cenneti de cehennemi de yaratan insanın kendisiydi. Mesela Aydınoğulları yöresini Osmanlı cehennem yapmıştı; burada yaşamak, ölümden de beterdi. Ölmeden evvel ölen, Tanrıyla bütünleşir ve ölümsüz olurdu. Zaten Peygamber de böyle demiyor muydu: “Ölmeden evvel ölünüz...” Adını insanların belleğine kazıyanlar için nasıl yokluk olabilirdi? İnsan sadece etten ve kemikten değildi ki... Görünen vücut varlığının ölümü bir şey ifade etmezdi.

Mutlak ölüm olsaydı ölenleri rüyada nasıl görebilirdik? Onları açık seçik nasıl hayal edebilirdik? Dede Sultan'ın çok sevdiği Yunus Emre ne güzel anlatır bütün bunları:

“Ete, kemiğe büründüm

Yunus diye göründüm.”

Aslında her şey Dede Sultan'ın kitabı Teshil'de yazılıydı. Ayrıca Dede Sultan'ın etrafındakilere sözle ifade ettikleri de vardı. Bunlara da “Varidat” diyorlardı. Varidat'ı en iyi bilenler ise Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'di. Börklüce ile Torlak, Varidat'tan herkesin anlayabileceği bir dille dünya, ahiret ve iman meselelerini anlatıyorlardı.”¹²⁸

“Zaten Dede Sultan da demiş ki: Varidat, insanlığın olgunluk çağı eseridir. Olgunluk çağını yakalayan her toplum, bu eseri daha iyi anlayacaktır. Dahası her toplumun bir Varidat'ı olacaktır...”¹²⁹

“Kış boyunca insanlar, Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal tarafından eğitildiler. Onların birkaç sohbetinde bulunan herkes, bir eğitmen kesiliyor; onlardan bir iki saatliğine dinlediklerini günlerce, hatta haftalarca anlatabiliyorlardı. Aslında insanlar, kendi hayallerini ve özlemlerini anlatıyorlardı. Öyle ki, Türkmenlerin, Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin... Herkesin bir Dede Sultan'ı, bir Teshil'i ve bir Varidat'ı vardı.”¹³⁰

Aydın havalisinde tarlaların yeşermesinden bu yıl mahsulün çok olacağı bellidir. İncir ve zeytin ağaçları gülümser, kuzular ve oğlaklar meleşir. Börklüce Mustafa'nın gelişinden beri zaten bolluk ve bereket içinde yüzmeye başlayan Ortaklar'ın baharı da bir başkadır. Börklüce Mustafa buna “Dede Sultan bereketi” demektedir. Aydın, Aydın olalı böyle bir bolluk ve bereket görmemiştir.

“Başlangıçta Ortaklar'da olanları sıradan bir tarikat olarak gören Osmanlı, ne Börklüce ile ne de Torlak Kemal ile ilgilenmişti. Şeyh Bedrettin'in, zaten devletle bir

¹²⁸ a.g.e., s. 82.

¹²⁹ a.g.e., s. 83.

¹³⁰ a.g.e., s. 83.

işî olamazdı; o, fazlasıyla maaşını alıp kitaplarıyla yatıp kalkıyordu.”¹³¹ Ortada yüzlerce Şeyh, yüzlerce Baba, yüzlerce Dede varken varsın bir de Dede Sultan olsun. Bunlar, vergilerini verdikleri ve devlete saygılı oldukları sürece Osmanlı'nın kabulüdür.

Ne var ki Ortaklar'daki durumun çok farklı bir şey olduğu kısa bir zaman sonra anlaşılır. Osmanlı bu yörelerden vergi alamaz, asker toplayamaz bir hale gelmektedir.

Durumu öğrenen Mehmet Çelebi önce şaşırır. Dede Sultan diye ünlenenin Şeyh Bedrettin olduğunu öğrenince daha da şaşırır. Çünkü o, kendisinden hac için izin istemiştir. Onun kendisine bir düşmanlığı ve kini olsa ne diye son eseri Teshil'in başına övgüler yazarak göndersin ve Anadolu'dan gitmek istesin? Hem Teshil gibi bir büyük eseri yazan insan böyle isyan sayılacak işlere bulaşır mı? Teshil ki bir devlet düzeni için yazılmış kanun kitabıdır; Börklüce Mustafa ve adamları ise devlete karşı olduklarını açık açık söylemektedirler ve nitekim ortaklık diye bir şey tutturmuş gitmektedirler. Durumun iyice tetkik edilmesi için Saruhan Valisine ferman gönderilir.

Vali hemen cevap yazar ki, emir buyurulursa bunları ortadan kaldırmaya gücü vardır. Mehmet Çelebi işin ciddiyetini görmüştür. Adını Süleyman yaparak Saruhan'a vali gönderdiği kayınbiraderi Sisman, Anadolu insanını tanımamaktadır. Zaten bütün tehlike de buradadır. Anadolu, Rumeli gibi değildir; nitekim babası Yıldırım Bayezid Han, Timur'un esiri olunca Anadolu'da birçok devletçik kurulurken Rumeli hep Osmanlı'ya bağlı kalmış ve birliğini hiç bozmamıştır.

Mehmet Çelebi, Saruhan valisine gönderdiği fermanında hemen Ortaklar üzerine yürümesini, Börklüce Mustafa'yı diri olarak yakalayıp Aydın meydanında halkın en kalabalık olduğu saatte darağacına asmasını emreder. Fermanı alan vali, Ortaklar'daki duruma el koymak için hazırlıklara başlar.

Börklüce Mustafa ise herkesin silahlanmasını ilan eder. “Kurdukları bu düzen Tanrısal bir düzendir. İnsanı en mükemmel olarak yaratan tanrı, kendi kendisinin

¹³¹ a.g.e., s. 84.

efendisi kılmıştır. İşte bu da şimdiki Tanrısal düzende gerçekleşti. Osmanlı elbette yenilecektir, çünkü o Tanrı'ya isyan etmektedir. Osmanlıyla savaşmak ve bu düzeni korumak hepimizin boynunun borcudur. Şimdi vakit gelmiştir; Tanrı adına ölmek, ölümsüzlüktür, ebediyete yürümektir. Dede Sultan'ın eli, hepimizin üzerindedir. Bu el, bir yerde Tanrı'nın elidir.”¹³²

“Kısa sürede insanlar hareketlenmiş, Ortaklar neredeyse askeri kampa dönmüştü. Şimdi insanlığın olgunluk çağına geçiş için sınav vaktiydi ve herkes bu sınavı kazanacağından emindi. Dede Sultan'ın himmetinden daha güçlü ne olabilirdi?”¹³³

Prens Aleksandr Sisman yeni görevi ve adıyla Saruhan Valisi Süleyman İsmail, eniştesi Sultan Mehmet'ten aldığı ferman üzerine hemen harekete geçer. Çevrede ne kadar asker varsa hepsinin İzmir'de toplanmalarını söyler. O da Ortaklar'daki durumun ciddiyetini geç de olsa anlamıştır. Ordunun olduğunca güçlü ve hazırlıklı olmasını ister ki İzmir'den Aydın'a kadar önüne çıkacak herkesi kılıçtan geçirsin, Börklüce Mustafa'yı da Aydın meydanında assın ve ölüsünü darağacında çürütsün; çürütsün ki, insanlar onun kokuşan cesedinden iğrensinler ve Börklüce adı hep bu iğrençliği çağrıştırırsın.

1420 Mayısının 6. günü, Saruhan valisi, ordusuyla İzmir'den hareket eder. Hareketini hidrellez gününe rastlatmıştır ki, Müslüman halkın ve askerlerin kutsal duygularını kullanabilsin. Çünkü hidrellez, Hızır ile İlyas peygamberin buluştukları gün olarak kabul edilmektedir. Börklüce Mustafa'nın halkın gözünde kutsallık kazandığını öğrenen Vali, böylelikle bunu da kırmak istemektedir. Çok iyi bilir ki, Osmanlı orduları bugüne kadar Allah ve Peygamber adına savaşmışlardır. Osmanlı sultanları da hep dini ön planda tutmaya özen göstermişlerdi.

Saruhan valisi, İzmir'den hareketinin daha ikinci günü katliama başlar. Önüne çıkan çoluk çocuk, kadın kız ne bulursa silip süpürür. Bahane hazırdır; Börklüce Mustafa taraftarı olmak... Bunun da bir ölçüsü yoktur. Neredeyse bütün Anadolu halkı, Börklüceli olmakla suçlanmaktadır.

¹³² a.g.e., s. 85.

¹³³ a.g.e., s. 86.

Valinin bu acımasız tutumu, binlerce insanın Ortaklara akın ederek, sığınmasına neden olur. Birkaç gün içinde Börklüce Mustafa'nın çevresinde on binden fazla silahlı adam toplanır. Bu durumda oturup Osmanlı ordusu beklenemezdir. Fakat Börklüce Mustafa görmektedir ki ölmeye hazır bu insanların büyük çoğunluğu kılıç bile tutamamaktadır. Osmanlı bunları kısa zamanda yok eder. O zaman da her şey biter. Bu nedenle kılıç ve ok kullanmasını bilenlerin bilmeyenlere öğretmesini emreder. Etrafındakileri de bir askeri düzende olduğu gibi bölük bölük ayırır. Ama ne yapsa bunlarla açık arazide Osmanlının önüne çıkılamazdır. Karar verir ki; Ortaklar-İzmir yolu üzerindeki Stilyos dağı tutacak, Osmanlı ordusunun, bu dağın uzun ve dar geçidinde pusuya düşürecek.

Sabahın erken saatinde Börklüce Mustafa, adamlarıyla Stilyos dağına hareket eder. Oraya vardıklarında adamlarını Stilyos dağının yamaçlarına konuşlandırır. Kesilen ağaçlarla her defasında en az beş büyük taşı atabilecek kapasitede mancınıklar yapılır.

“Dede Sultan'ın himmeti ise Stilyos Dağı'nı çoktan kaplamıştı. Hatta Stilyos dağının tepesinde, sabah güneş doğarken, akşam da güneş batarken Dede Sultan'ın eli görülmekteydi. Bu el burada durdukça zafer yakın demektir. Şimdi Börklüce Mustafa'nın askerleri, gece-gündüz dağın tepesine bakarak, Dede Sultan'ın elini, zaman zaman da bizzat kendisini gördüklerine inanıyorlar ve bu inançla yüreklerindeki korkudan kurtuluyorlar.”¹³⁴

Saruhan valisinin tam teçhizatlı ve kendinden emin ordusu, ikinci vakti Stilyos dağına ulaşır. Birkaç gündür talan edilen yer ve katledilen insan sayısı çok yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu talan ve katliamın Moğol istilasını ve Timur işgalini bile gölgede bıraktığı söylenmektedir.

Ordunun Stilyos dağının dar ve uzun geçidine girmesinden önce, komutanların öncü bir birliğin geçidi geçmesi önerisini Vali dinlemez. Börklüce Mustafa, dağın geçide en hâkim noktasında, Vali'nin ordusunun tamamıyla geçide girmesini beklemektedir. Osmanlı ordusunun gâfil bir şekilde, en küçük bir tedbir

¹³⁴ a.g.e., s. 88.

bile almadığını gören Börklüce Mustafa, işaretini verir ve o anda mancınklar yağmur gibi taş yağdırmaya, oklar askerlerin göğüslerine saplanmaya başlar. Vali ve komutanları, hiç beklemedikleri anda böyle bir saldırıya uğramanın telaşıyla, askeri filan unutup canlarını kurtarmak üzere kaçışmaya başlarlar. Bunu gören Börklüce Mustafa, geçidin iki ucunun tutulmasını ve valinin ordusunun tamamen yok edilmesini emreder.

Osmanlı askerleri kılıçlarını kınlarından çıkarmaya bile vakit bulamadan, Börklüce Mustafa'nın mancınklarının fırlattığı Stilyos dağının taşları altında can verirler. Güneş batarken Stilyos dağında canlı bir tek Osmanlı askeri kalmaz. Börklüce Mustafa'nın emriyle, Saruhan Valisi'nin başı bir sırığa geçirilerek, herkesin görebileceği bir yere dikilir. Sağ kurtulabilen az sayıda asker de tövbe ve istiğfar ederek, Börklüce Mustafa'nın adamlarına katılırlar.

Haberin hızlı yayılmasıyla Manisa'dan Antalya'ya kadar herkes inanır ki, Dede Sultan, Anadolu insanına himmet elini uzatmıştır. “Onun müritleri Börklüce ile Torlak Kemal gerçek birer ermişlerdir. Hatta onların sohbetlerinde bulunanların tamamı ermiştir. Artık bunlara ölüm yoktur. Nitekim koca bir orduyu yok etmişler ama kendilerinden hiç kimsenin burnu bile kanamamıştır. Bundan böyle onlara el kaldıranın eli anında kurur, kendisi de kötürüm olur. Çünkü onlar Allah'ın askerleridirler.”¹³⁵

Olanları öğrenen Mehmet Çelebi çılgına döner. Dede Sultan diye ünlenen kişinin Şeyh Bedrettin olduğuna inanmamaktadır. Bu iş, bir ilim adamının işi olmaz. İşin içinde iş olmalıdır. Zaten Şeyh Bedrettin, İznik'ten hiç dışarı çıkmamıştır. Ama tehlikenin boyutları da ortadadır. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal bir an önce ortadan kaldırılmazlarsa, sonra çok cana mal olabilir. Mehmet Çelebi, en çok güvendiği Bayazıt Paşa'ya danışır ve sonrasında ferman eder ki: Bayazıt Paşa, doğruca Manisa'ya gide. Burada Vali olan Şehzade Murat ile birlikte bir ordu hazırlayalar ve ortalık daha fazla karışmadan bu fitneyi bitireler.

¹³⁵ a.g.e., s. 89.

Sultan Mehmet, Bayazıt Paşa'ya buyurur ki: "Fitne katlden eşettir, buyrulmuştur. Orada öyle bir iş yapasınız ki, şüphelendiğiniz her kim olursa derhal kılıçtan geçiresiniz. Devletin bekası için ne gerekirse yapasınız. Börklüce Mustafa'yı diri yakalayıp kendi adamlarının önünde her türlü işkenceyi ederek öldüresiniz!"

Bayazıt Paşa, kin ve öfkeyle dişlerini gıcırdatarak, Edirne'den Manisa'ya doğru maiyetiyle birlikte hareket eder. "Öyle bir katliam yapmalıydı ki, kıyamete kadar söylensin ve bundan geri kimse Osmanlı'ya kafa tutmayı aklından bile geçirmesin. Yanına Rumeli Beylerinden bir grubu almıştı. Çünkü Türkmen Beylerine güveni yoktu; onlar ki Timur'un yanında yer alarak Osmanlı'ya ihanet etmişlerdi. Aslında Anadolu'ya güveni yoktu. Bundan böyle Anadolu insanı sadece vergi vermeli, devlet ihtiyaç duyduğunda da asker olup savaşa gitmeli ve ölmeliydi. Bir bakıma iyi olmuştur şu Börklüce işi. Artık bu, Türkmen Beylerinin sonu olacaktı; Anadolu insanının da Osmanlı'ya ebedi esareti!"¹³⁶

İznik, 25 Mayıs 1419 Cuma

Şeyh Bedrettin'in Mehmet Çelebi'ye olan öfkesi giderek artar. O, Hac için izin istemişti saraydan ama bu işin perdesiydi. Tek isteği buralardan uzaklaşmaktır. Artık iyice anlar ki, Mehmet Çelebi'nin maksadı, kendisini bu şehirde yok etmektir. Bütün dünyayı gezmiş olan bir insan, nasıl olur da küçücük bir şehirde hapis kalabilir? Teshil bile bitiremez bu tutsaklığı. O Teshil ki bütün bir insanlığı kurtarmaya adaydı. Mehmet Çelebi anlayamaz ki bunu? Teshil, bir aşkın, bir tutkunun ürünüdür; bu duygular ne gezer Mehmet Çelebi'de? Şeyh Bedrettin, Börklüce ile Torlak Kemal'in bir yanlışlık yapıp Anadolu'ya Osmanlı kılıcının inmesine neden olmalarından korkmaktadır.

Şeyh Bedrettin dizine oturttuğu torunu Halil'i severken Ortaklar tarafından birinin mektup getirdiği haberini alır. Mektubu açan Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa'nın yazısını hemen tanır ve yüreğine bir sızı saplanır. Ona öyle gelir ki bu mektuptaki haber, kara haberden de acı bir haberdir. Şeyh Bedrettin, mektubu okudukça yüz ifadeleri değişir. Halbuki mektubu getiren, ona müjdelerin en güzelini

¹³⁶ a.g.e., s. 90.

getirdiğine inanmaktadır. Koskoca Saruhan Valisi ile askeri ortadan kaldırılmış; Anadolu, Osmanlı'dan kurtulmanın sevinci ile yatıp kalkmaya başlamıştır. Dede Sultan adı da zaferle ve Anadolu'yla bütünleşmiştir. Şeyh Bedrettin mektubu getiren adama “Peki”, der “Tanrı sizinle olsun...” Adam “Her şey sizin himmetinizle olmuştur Dede Sultan hazretleri!” diye yanıtlar. Şeyh Bedrettin onun kendisine “Dede Sultan” diye hitap etmesini garipser; garipsemekten de öte bu hitap içini ürpertir.

“Dede Sultan!” diye mırıldanır Şeyh Bedrettin. Torunu Halil, hâlâ dizinde oturmaktadır. Karşısında şaşkın şaşkın dikilen Börklüce'nin adamına oturması için işaret eder. Şeyh Bedrettin bu kez yüksek sesle konuşmaya başlar. “Dede Sultanlar, Baba Sultanlar... Dede Garkın, Ayna Dede, Baba İlyas, Baba İshak... İnsan kanı ve Anadolu!..”

Adam, Şeyh Bedrettin'in sözlerinden hiçbir şey anlamaz ama şaşkınlık içinde dinlemektedir. Şeyh Bedrettin, torunu Halil'e bakarak anlatmaya başlar:

“Bundan 150 yıl kadar önceydi. Anadolu insanı büyük bir sıkıntı içindeydi. Acemleşen Selçuklu, kendi insanına zulmetmekteydi. Bizans'ın acımasızlığı, Acem'in hilekârlığı, Selçuklu sarayından Anadolu'ya dalga dalga yayılıyordu. İnsanların malları devlet tarafından zorla ellerinden alınıyordu vergi diye. Saray bir türlü doymak bilmiyordu. Eskiden halkın sesine kulak veren saray, şimdi düzenbazları dinliyordu. İşte bu bunalımlı ve sıkıntılı günlerde Dede Garkın halifelerinden Baba İlyas, insanlara bir umut olarak görüldü. Öyle ki kısa zamanda bu ad, bir kurtarıcı gibi bütün Anadolu'ya yayıldı. Bunu gören Baba İshak, hemen harekete geçti. Baba İshak, Baba İlyas'ın müridiydi. İnsanları etrafına toplarken de Baba İlyas'ın adını kullanıyordu. Türkmenler, silahlanarak Baba İshak'ın çevresinde toplandılar. Üzerlerine düşen Selçuklu zulmünü yok edeceklerdi. Gerçekten de Selçuklu ordusunu hezimete uğrattılar ve Anadolu'nun üzerinden zulmü kaldırmaya başladılar. Selçuklu topraklarının neredeyse yarısı ellerine geçti. Baba İlyas, olanlara bakıyordu Amasya'dan. Bu işin sonunun kötüye varacağı hissine kapılmıştı. Oysa Baba İlyas adı iyiden iyiye umut olmuştu insanlara. Baba İlyas nazarı değenlere, Selçuklu kılıcının kesmeyeceğine inanıyorlardı. Bir zaman sonra Selçuklu askerleri de buna inandılar ve devlet Baba İshak'ın karşısında tamamen acze düştü...”

“Sonra ne oldu? Selçuklu, paralı askerlerden bir ordu kurdu. Bu Hıristiyan askerlere en sağlam zırhları giydirdi, onları, en iyi silahlarla teçhiz etti ve Baba İshak’ın adamları üzerine sürdü. O sırada Baba İshak on bin kadar adamıyla Seyfe Gölü kıyısında bulunuyor ve yenilmezliğine inanıyordu. Selçuklu ordusunun yaklaştığını görünce her zaman ki gibi hemen hücumla kalktı. Zaferden emindi. Fakat bu kez yenildi. Selçuklu askerleri, büyük bir katliam yaptılar, kimseyi sağ koymadılar. Saray, Baba İlyas için de ölüm fermanı çıkarmıştı. Baba İlyas, Amasya’da olanlara bakıyordu yüreği kan ağlayarak. Kendisi hakkında çıkarılan ölüm fermanı üzerine, seksen kadar adamıyla gidip Amasya kalesine sığındı. Binlerce insanı Seyfe Gölü kıyısında kılıçtan geçiren Selçuklu ordusu, bu kez de Amasya kalesini kuşattı. Baba İlyas’ın direnmekten başka şansı yoktu. Direnebildiği kadar direndi ve sonunda Selçuklu askerlerinin eline düştü. Onlar da, aylardır Anadolu’nun umudu olmuş bu insanı, Amasya kalesine astılar. Bu kez de insanlara onun kaleden sallanan cesedine acıyarak bakmak düştü...”

Şeyh Bedrettin, sustu ve uzun uzun torunu Halil’in başını okşadı. Sonra derin bir nefes aldı ve sözlerini şöyle tamamladı:

“Baba İlyas’ın hikâyesini yazmak ise torunu Elvan Çelebi’ye düştü. Elvan Çelebi, büyük dedesi Baba İlyas’ı anlattığı eserine ‘Menakibü’l- Kutsiye’ yani kutsal menkıbeler adını verdi.”

O ana kadar tek bir kelime söylemeden dedesinin dizinde oturan Halil, başını kaldırıp onun yüzüne bakar:

“Benim dedem Şeyh Bedrettin...” der.

Şeyh Bedrettin’in yüzü gevşer ve torunu Halil’e gülümser. Börklüce Mustafa’nın adamı, onun gülümsemesiyle düştüğü karabasandan sıyrılarak biraz rahatlar:

“Dede Sultan hazretleri... Aziz şeyhimiz! Himmet buyurunuz, bu kez Anadolu’nun kaderi değişsin. Osmanlı, Allah’ın mülküne el koymuştur ve biz de bu mülkü ondan kurtardık. Himmetinizi esirgemezseniz, Anadolu’ya bir daha Osmanlı zulmü düşmeyecektir. Nitekim Selçuklu da zulme bulaşınca yok olmuştur...”

Şeyh Bedrettin, karşısında duran adama bakar, derin bir nefes alır ve der ki:

“Anadolu’nun feryadı dinmemiştir; daha da artmıştır ve korkarım ki daha da artacaktır. Ben, Börklüce ile Torlak’ı bu feryadı bütün benliklerinde duymaları için yolladım...”

Şeyh Bedrettin ayağa kalkar, torunu Halil’in de elinde tutarak pencereye doğru yürür. Onun ayağa kalktığını gören misafir de hemen ayağa kalkar. Şeyh Bedrettin gölü iyice görsün diye Halil’i kucağına alır. Şimdi Şeyh Bedrettin, torunu Halil ve Börklüce’nin adamı, İznik Gölü’ne bakmaktadırlar; tıpkı yüz elli yıl önce Baba İshak ve adamlarının Seyfe Gölü’ne baktıkları gibi, tıpkı Baba İlyas’ın ve yanındakilerin Amasya kalesinden Yeşilirmak’a baktıkları gibi...

“Zamanda geçmiş ve gelecek yoktur, içinde bulunulan an vardır.” der Şeyh Bedrettin gözleri İznik Gölü’nde.

“Dede Sultan hazretleri, himmet buyurunuz... Meramınız nedir? Sen bizim canımızdan da değerlisin.”

“Ortaklar’a vardığında Mustafa’mın gözlerinden öptüğümü söylersin. Bu noktadan sonra Anadolu’nun feryadını dinlemenin anlamı kalmamıştır. Çok çetin günler gelecektir. Allah yardımcısı olsun. Himmetim sizinledir,” der Şeyh Bedrettin.

İKİNCİ BÖLÜM

FERYADA YÜRÜYÜŞ

Daha dün, İznik’ten bir an önce uzaklaşarak, Mısır’a, Buhara’ya ve daha da ötelere gitmek isteyen Şeyh Bedrettin’in şimdi de içinde İznik özlemi filizlenmektedir. İznik’ten ayrılmak istememektedir, sonsuza dek burada kalmak istemektedir. Dudaklarından kelimeler dökülür:

“Aşk şehri İznik, sevda şehri İznik... Seni tanıdığım için çok mutluyum. Sende kalmak, sende yaşamak, sende ölmek... Yüreğim hep seninle dolmaktadır.”

Artık bir gün bile kalamaz bu şehirde. Onu bu şehre hapseden kader, şimdi de bu şehirden kovmaktadır. Belki de bütün Anadolu’dan kovulmaktadır. İster istemez karar vermiştir; sabah erkenden buradan ayrılacaktır. Osmanlı ile baş edilemeyeceğini bilmektedir. Elinde olmayarak karşı gelmiştir Osmanlı’ya; çünkü Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal bilinçsizce bir savaşa tutuşmuşlardır Osmanlı’yla

ve bu savaş da onun adına yapılmaktadır. Şimdi o, sadece bir Şeyh Bedrettin değildir; Dede Sultan'dır, Anadolu'nun bütün acılı insanların tek umudu Dede Sultan... Bir zamanlar Baba İlyas'ın umut olması gibi... Baba İlyas adı, bir hançer gibi saplanmaktadır içine: Baba İlyas demek, Anadolu insanının oluk oluk akan kanı ve feryadı demek. Seyfe Gölü ve İznik Gölü...

Şeyh Bedrettin torununun gitmek için kendisinden müsaade istemesi ile ürperir. Halil ne güzel söylemiştir dede ve şeyh kelimelerini öyle! Dönüp bakar Şeyh Bedrettin torununa; Halil'in gözlerinde parlayan büyük bir sevgidir. Şeyh Bedrettin, bu kadar derin bir sevgiyi hiçbir zaman görmemiştir. Böylesine içten ve derin sevgiyle karşılaşınca, iyice inanır ki, Halil, ondan sonsuza, ölümsüzlüğe uzanan bir filizdir ve bu filiz Anadolu'dan bütün dünyaya uzanacaktır; insanların yüreklerini sürekli canlı tutacaktır.

Şeyh Bedrettin, Cafer'e sabah namazı ile yola çıkacaklarını ve bunun için yol hazırlığı yapmasını söyledikten sonra içinin hüznünü azaltır umuduyla pencereden İznik Gölü'ne bakar. O an Baba İshak gelir gözlerinin önüne: Baba İshak, Malya ovasında durmuş, Seyfe Gölü'ne bakmaktadır. Baba İlyas gelir gözlerinin önüne: Baba İlyas, Amasya kalesinden Yeşilirmak'a bakmaktadır umutsuz bir bekleyişle. Şeyh Bedrettin'in bizzat kendi gelir gözlerinin önüne: Şeyh Bedrettin, İznik Gölü'ne bakmaktadır her zamankinden farklı bir şekilde.

Şeyh Bedrettin, geceyi odasında uykuyla uyanıklık arasında geçirir. Bazen Mısır günlerini, bazen kazaskerlik günlerini, bazen de bugünleri yaşamaktadır. Şimdi çok iyi bilmektedir ki, bütün zamanları bir an içinde yaşamak mümkün olduğu gibi, bütün mekânları işte böyle küçük bir odada yaşamak da mümkündür. Sıradan insanlar anı yakalayamaz, anı yakalayan başta kendisi olmak üzere her şeyi yakalamış olur.

Şeyh Bedrettin şehirden kimse fark etmeden ayrılarak, buradaki devlet görevlilerini, Mehmet Çelebi'nin gazabından korumak istemektedir. Göl kıyısından Nicea kapısına doğru ilerler Şeyh Bedrettin. "Kapının hemen önünde eski tiyatro kalıntısı vardı. Hıristiyanlıktan önce insanlar, Anadolu'nun dört bir yanındaki tiyatrolarda, Tanrıların yeryüzündeki oğullarıyla iç içe Tanrısal bir dramı yaşarlardı.

Hıristiyanlık, Tanrıları ve oğullarını yeryüzünden kovdu; onların yerine bir tek Baba Tanrıyı ve oğlu İsa'yı koydu. Böylece tiyatrolar da kimsesiz kalmış ve yıkılmaya terk edildi. İznik tiyatrosunun o harap haline bir süre bakan Şeyh Bedrettin, kendi kendine konuşur gibi anlatmaya başladı.”¹³⁷

“Müslüman Arap orduları bu şehri kuşattıklarında Hıristiyan Bizanslılar, bu tiyatronun taşlarıyla bu surları tamir etmişler. Senin anlayacağın, Tanrıların oğullarıyla yıllar yılı iç içe olan bu taşlar, bu kez de Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında perde olmuş.”¹³⁸

“İşte şu tepeden bize bakan Abdülvahhap, aşkını o zaman açık etmiş. Papaz Arius'un kutsal kanından sonra Abdülvahhap'ın aşk kanı bulaşmış İznik'e. Şimdi önünde durduğumuz kapı da Nicea kapısıdır. Şehrin kurucusu Antigonius'un sevgilisi Nicea, aynı zamanda şehre de adını vermiş.”¹³⁹

“Bu kapı, gerçek bir sevdanın kapısıdır; bu aşk kapısından sonsuzluğa ve ölümsüzlüğe çıkılır. Ya şurada, surların hemen dışında yatan Özbekler? Onları buralara sürükleyip getiren nedir? Ya şehirdeki Hacı Özbek Cami'si? O da mı bunlardan kalma? Orta Asya bozkırlarından başlayan büyük yürüyüşün öncüleri bu Özbekler miydi? Burada her şey aşkla başlıyor, aşkla yaşıyor ve aşkla ölümsüzleşiyordu.”

İznik'in Nicea kapısından çıkan Şeyh Bedrettin, İzmit'e yürümektedir. Oysa Cafer, onun Aydın tarafına gideceğini düşünmektedir çünkü Börklüce Mustafa'nın karargâhı oradadır. Şeyh Bedrettin'in şehirden ayrılmasının en önemli nedeni olarak, Börklüce'nin gönderdiği mektubu görmektedir Cafer.

İznik'ten uzaklaştıklarında geriye dönüp bakar Şeyh Bedrettin; şehir yavaş yavaş yeni bir güne uyanmaktadır. Güneş, kendisinin olmadığı İznik'e doğmak üzeredir.

¹³⁷ a.g.e., s. 103.

¹³⁸ a.y.

¹³⁹ a.y.

“Osmanoğulları, aşkı hiç tatmadılar. Yüreklerine aşk denizinden bir damla düşseydi Anadolu başka türlü olurdu,” dedi Bedrettin ve Cafer’e bakarak ekledi: “Anadolu’nun feryadını şimdi yüreğimde daha da derinden duyuyorum...”¹⁴⁰

Bu noktada roman boyunca dillendirilen aşk bir kez daha vurgulanır. Burada kastedilen pozitivizm kaynaklı bir aşktır.

Her uğradıkları yerleşim yerinde, insanlar hemen Şeyh Bedrettin’in çevresini almaktadır. Özellikle yörük obalarında Şeyh Bedrettin’in gelişi bir bayram havası yaratmaktadır. Müslim ve gayr-i müslim herkesin dilinde Dede Sultan ve Teshil vardır. Artık kimse onu, bir zamanlar kazaskerlik yapmış bilgin Şeyh Bedrettin olarak görmemektedir; o, Dede Sultan’dır, erenler erenidir. Onun eseri olan Teshil ise, insanlığı kurtaracak, görenleri bile kurtuluşa götürecektir sırlar hazinesidir. Bugüne kadar, ne böyle bir kitap yazılmış, ne de böyle bir kitap duyulmuş ve görülmüştür.

Şeyh Bedrettin, bu durumdan çok rahatsızdır. İnsanın hayatı bir kez efsaneleşti mi, onun insanlara gerçeği anlatabilmesi imkânsız olur. İnsanlar, onun dediklerin değil de kafalarındaki birbirlerine aktarırlar. Nitekim Şeyh Bedrettin için durum budur. O, gittiği her yerde çevresine toplananlara öğüt vermektedir:

“Dünyası mamur olanın ahireti de mamur olur,” der. “Mal-mülk, herkesindir; en kutsal kazanç, alınterinle kazandığıdır,” der.

Ne var ki, insanlar onun dediklerini duymazlar bile. İnsanlara göre, kurtuluş ve zenginlik için Dede Sultan’ı uzaktan da olsa görebilmek yeterlidir. Hele onun bizzat gözleriyle baktığı bir kimse için ne bu dünyada ne de öte dünyada sıkıntı olmaz. “Yalnız Müslümanlar değil, Hıristiyan ve Yahudiler de aynı inançtaydılar. Şeyh Bedrettin, Müslümanlar için büyük bir eren; Hıristiyanlar için de büyük bir azizdi.”¹⁴¹

Şeyh Bedrettin, insanların kendisi hakkında oluşturdukları efsaneleri yıkmak için çok çabalar ama sonunda görür ki , bu olmayacak bir şeydir; üstelik insanlar bu efsanelerde mutluluğu bulmuşlardır. O halde onların gözlerinde parlayan mutluluk

¹⁴⁰ a.g.e., s. 104.

¹⁴¹ a.g.e., s. 105.

ışığını söndürmemeli; o ışıl ışıl parlayan gözleri donuklaştırmamalıdır. Yarı aç, yarı çıplak Anadolu halkı, geçici de olsa onun adıyla bir mutluluk yakalamıştır; bunu ellerinden almanın bir anlamı da yoktur.

şeyh Bedrettin, içi kan ağlayarak ilerler Kastamonu'ya İsfendiyar oğullarının ülkesine doğru. Ne olurdu saltanat mücadelesini Musa Çelebi kazansaydı da, bütün bunlar olmasaydı ve insanların şu mutluluk düşleri gerçek olsaydı? Musa Çelebi, Türkmenlere sahip çıkayım derken Rumeli Beylerinin hilesine yenilmişti; onu harcayan bu Beyler, şimdi Mehmet Çelebi'yi yönlendirmektedirler. Sultan Mehmet'ten Börklüce'nin ve çevresindeki Türkmen, Rum, Ermeni, Yahudi yani Anadolu insanının ölüm fermanlarını alan Bayazıt Paşa, çoktan Manisa'ya ulaşmıştır ve şehzade Murat'a akıl vermeye başlamıştır bile. Anadolu'nun kaderi hiç değişmeyecek midir? Bu kader, sadece kan ve ölümlerle mi yazılmıştır? Bu kan, bu ölüm, tarih öncesinden beri bu topraklarda mekân tutmuştur.

“Halil, Baba İlyas'ın torunu Elvan Çelebi'den daha güzel ve daha zengin bir Türkçe ile şeyh Bedrettin'in hikâyesini geleceğe taşıyabilecek midir?”

şeyh Bedrettin, Tanrıya yalvarmaktadır gece-gündüz Anadolu'yu büyük bir katliamdan koruması için. şimdi kararını daha kesin olarak vermektedir: Kaynağa gidecektir; Buhara'ya, Taşkent'e, Semerkant'a, Türkistan'a... Oradan Ahmet Yesevi nefesi bir kez daha üflenmelidir Anadolu'ya. şimdi her zamankinden çok daha muhtaçtır Anadolu bu nefese. şimdi bir değil, bin Yunus, bin Hacı Bektaş gerekti. Türkmen, Rum, Ermeni, Süryani... Kim varsa Ahmet Yesevi nefesini bir kez daha ciğerlerine doldursun ve Anadolu, Ahmet Yesevi'nin koruyucu cüppesine sarmalansın, bürlensin. Anadolu ki, insanlığın özüdür, medeniyetler beşiğidir. Bu beşiık, insanlığa daha çok hayat verecektir. Işık sönmemeli, beşiık devrilmemelidir ki insanlık karanlıkta kalmasın, uçuruma düşmesin.

“İznik'i düşünüyordu şeyh Bedrettin; bu şehir bile tek başına insanlığı temsil edebilirdi: Yıkık ve ıssız tiyatrosunda Tanrılarla insanlar hâlâ konuşuyorlardı, Antigonius sevgilisi için hâlâ şehri yeniden yeniden kuruyordu, Ayasofya'da Arius papazlarla hâlâ tartışıyordu, Arap orduları şehri hâlâ kuşatıyordu ve Abdülvahhap aşkıını ve imanını açık etmiş hâlâ tek başına savaşıyordu, Nilüfer hatun, kıskançlık

zehrini bütün damarlarında hissederek hâlâ kıvranıyordu... Eşrefoğlu, önündeki kâğıtlara yeni dizeler yazmaya hazırlanıyordu.”¹⁴²

Şeyh Bedrettin, Anadolu'nun bütün feryadını benliğiyle hissederek, İsfendiyar oğullarının topraklarına ulaşır. Burasına Candaroğlu Beyliği de denmektedir. Burası henüz Osmanlı'nın el atmadığı yerlerdendir ama Osmanlı gölgesi buraya da yavaş yavaş inmektedir.

Tarihimizde gerçekten de Candaroğlu Beyliği var olduğu için burada da tarihsel gerçekliklerin kurgu ile harmanlanması görülmektedir.

Halk, beylerinden memnundur. Herkes, Börklüce ile Osmanlı'nın mücadelesini merak etmektedir. Hal böyle olunca Dede Sultan adı, Osmanlı ülkesini olduğu kadar buraları da tutmuştur. Şeyh Bedrettin'in Kastamonu'ya doğru geldiğini öğrenenler, onu yakından görebilmek için yollara dökülürler. Durumu öğrenen İsfendiyar Bey, yanına saray erkanını alarak, onu karşılamaya çıkar.

İsfediyar Bey, Şeyh Bedrettin'in adamlarının Osmanlı'ya karşı savaş açmasından dolayı çok sevinçlidir. Börklüce ayakta kaldığı sürece, ülkesi için Osmanlı tehlikesi söz konusu olamaz. Bu nedenle, Şeyh Bedrettin ve adamlarına her türlü yardıma hazırdır ama bunu açıktan da yapmak istemez. Fakat Şeyh Bedrettin şimdi onun ülkesindedir. Ona ne cephe alabilir ne de açık açık arka çıkabilir. İçinde bin bir tereddütle Dede Sultan'ı karşılamaya gider. Tabii ki, Börklüce'nin başarması da olasıdır. Belki de Şeyh Bedrettin Rumeli'ye geçecektir.

Buradakiler de inanmaktadırlar ki, onun bir bakışı, insanın kaderinin değişmesi demektir; dünyasının ve ahiretinin mamur olması demektir. Şeyh Bedrettin, bu ilgiden ve kendi hayatı hakkında üretilen efsanelerden artık çok sıkılmamaktadır; bundan kurtuluş olamayacağını anlamıştır. Başlangıçta Türkistan'a gitmek için yola çıkmıştır ama şimdi kararsızdır; bu insanları, bu halde bırakıp gitmeye içi el vermemektedir. Hatta Mehmet Çelebi ile görüşerek, akan ve akacak kanı durdurabilir miyim diye de içinden geçirmektedir.

¹⁴² a.g.e., s. 107.

Ülkenin önde gelenleri İsfendiyar Bey'in sarayında toplanmışlardır. İsfendiyar Bey, Şeyh Bedrettin'i yanı başına oturtmuş, saygıyla dinlemektedir. Şeyh Bedrettin ise sevgiden, aşktan ve kardeşlikten söz etmektedir.

Bu sırada İsfendiyar Bey'in bir oğlu doğduğu haberi gelir. İsfendiyar Bey, bunu bir büyük uğur sayar ve ülkesinin bu çocuğun beyliğinde daha da gelişeceğine inanır. Dede Sultan'ın sarayda bulunduğu bir günde doğan çocuğun geleceği elbette aydınlık olacaktır. Hemen çocuğu getirmelerini emreder.

Gök mavisi pırıl pırıl bir kundak içinde bebeği getirip İsfendiyar Bey'in kucağına verirler. İsfendiyar Bey, bebeği Şeyh Bedrettin'e uzatır:

“Bir ad himmet buyurunuz Şeyhim...”

Şeyh Bedrettin bebeğin mavi kundağına bakarak İznik Gölü'nden Seyfe Gölü'ne; buradan da Anadolu'nun acı kaderine dalıp gider. Ölüm ve zulüm geçer gözlerinin önünden. Şeyh Bedrettin, bebeğin adını İsmail koyar.

İbrahim peygamber ve kurban etmek istediği oğlu İsmail; bütün bir insanlık geçer gözlerinin önünden ve yine bir ana sığıverir yüzyıllar. Mırıldanır Şeyh Bedrettin, elinde olmayarak mırıldanır:

“İsmail bir kurbandır!”

Şeyh Bedrettin'in bu sözleriyle salona kapkara bir bulut iner. Şeyh Bedrettin, kendi yarattığı ölüm sessizliğini yine kendisi bozar:

“İsmail bir kapıdır... İsmail, sonsuzluğa ve aydınlığa açılan bir kapıdır!”

İsfendiyar Bey, Şeyh Bedrettin'in bu sözlerini de hayra yoramaz: Ölüm ve kurbanlar serilir önüne; ülkesinin parçalanışını, şu an kucağında tuttuğu oğlu İsmail'in kana bulanmış yüzünü görür. Gözleri bebeğin yüzünde, acıklı ve yalvaran bir sesle:

“Himmet buyurunuz Şeyhim!” der. “İsfendiyar mülkü, senin mülkündür; bu yurdun insanları, senin evlatlarıdır! Toprak da insan da senin himmetine muhtaçtır!”

Bu sırada, biri gelir ve İsfendiyar Bey'in kulağına bir şeyler fısıldar. Beyin yüzü mosmor kesilir. Elleri titremektedir ve kolları bebeği taşıyamaz. İsfendiyar Bey, Şeyh Bedrettin'in yüzüne bakmaksızın mırıldanır:

“Şeyhim, çok uzaklardan geldiniz, istirahat buyursanız iyi olur.”

İsfendiyar Bey'in, Şeyh Bedrettin'i yanından uzaklaştırmak için çırpındığı bellidir. Az önce onun himmetine sığınırken bu değişim nedendir? Her şey Bey'in kulağına okunan haberdedir. Şeyh Bedrettin'in yüzü acıyla gerilir, gözleri yaşarır. Çevredekiler bunu açık olarak görmektedirler ama nedenini çözememektedirler. Bazıları da Şeyh'in kerametinin ters işlediğini düşünmektedir.

“Yarın,” der Şeyh Bedrettin, “yeni bir gün doğacaktır.” Bir süre susar ve ekler: “Günlerin hangisi yenidir, hangisi eskidir? Belki de bütün günler ayındır da bizim zihnimiz çeşitlendiriyor!..” Kendi kendine mırıldanır: “Sufi ibnülvakt olmaya derler...”

İsfendiyar Bey'in kalbini bir tereddüt yalar ve az önce aldığı haber konusunda kuşkuya düşer, gözleri dolar, mahzun bir sesle:

“Zaman böyledir Şeyhim,” der ve duyulur duyulmaz bir sesle ekler: “Dede Sultan hazretleri!”

Onun bu sözleri üzerine Şeyh Bedrettin herkesin duyabileceği bir sesle Kur'an'dan bir âyet okur:

“Biz, günleri insanlar arasında çevirir dururuz...”

Şeyh Bedrettin ve İsfendiyar Bey birer birer salondan ayrılır.

İsfendiyar Bey'e haber ulaşmıştır ki, Şehzade Murat komutasındaki Osmanlı ordusu, başında Bayazıt Paşa olduğu halde, Börklüce Mustafa'nın adamlarını yenilgiye uğratmış ve ardından da İzmir'den Aydın'a kadar korkunç bir katliama girişmiştir. Söylenen odur ki, Anadolu Anadolu olalı böyle bir kırım görmemiştir. Hatta bu kırım, yüzyıl önce Selçuklu'nun Malya ovasında yaptığı kırımdan bin kez daha korkunçtur.

Osmanlı ordusu tam teçhizatlıdır. Börklüce Mustafa'nın çevresindekilerse, yalın kılıç, yarı tok, yarı çıplak, ömründe kılıç bile tutmamış kimselerdir. Onlar ölücü

sınıfındandılar: “Yetiş Dede Sultan!” diye bağırarak, kendilerini Osmanlı askerinin önüne atmaktadırlar; askerler de onları ekin biçer gibi biçmektedirler. “Onlar biliyorlardı ki, kendi cennetini de, cehennemini de yaratan bizzat insanoğlunun kendisidir. Onlar, Dede Sultan’ın himmetiyle bu topraklarda kendi cennetlerini yaratmışlardı. Dede Sultan onları, işte bu cennete çağırıyordu. Böyle olunca “bir can için” Osmanlı’dan aman dilemenin bir anlamı yoktu. Hiçbirinin aklından böyle bir şey geçmediği gibi, er meydanından kaçmak da geçmiyordu.”¹⁴³

Bayazıt Paşa çok acımasızdır. Yanındaki diğer Rumeli Beyleri daha da acımasızdırlar. Bu kez Anadolu insanının kaderine, ölmenin yanı sıra, devlet adına, padişah adına öz kardeşini bile bilinçsizce öldürmek yazılıdır. Şehzade Murat ise bitmeyen bu büyük katliama gözünü kırpmadan bakmaktadır. Daha on üç yaşında buna tanık olan bir insanın, ilerde kalbinin nasıl katılaşabileceğini düşünmek bile korkunçtur. Bundan böyle onun için aşk ve merhamet söz konusu olamazdır; iktidar demek, kin demektir, kan demektir!..

Menderes ırmağı kıpkızıl kesilmiştir. Osmanlı ordusu; kadın, çocuk, yaşlı demeden ne önüne çıkarsa kılıç çalmaktadır. Türkmen, Ermeni, Rum, Yahudi... Herkes kılıçtan geçirilmektedir. Madem ki “Dede Sultan” a inanıyorlardı; Padişaha karşı gelmişler, devlete âsi olmuşlardı o halde hepsinin “katli vâcip” olmuştur. Öldürülen insan sayısının daha şimdiden yirmi bini geçtiği söylenmektedir. Herkesin öldürülmesini emreden Bayazıt Paşa, yalnızca Börklüce Mustafa’nın sağ olarak yakalanmasını istemektedir. Onu, sevenlerinin önünde taksit taksit öldürecek ki, bu olay yüzyıllarca anlatılsın; anlatıldıkça da insanların yüreğine korku salsın...

Börklüce Mustafa’nın insanlığa örnek olarak kurduğu Ortaklar’da iki saat boyunca amansız bir katliam yapan Bayazıt Paşa, ikinci sularında Börklüce Mustafa’yı tutsak eder. Fakat Börklüce’nin tutsak edilmesi, Ortaklar’daki direnişi kıramaz. Burada tek canlı bırakmayan Bayazıt Paşa, Börklüce Mustafa’yı zincire vurdurarak Aydın’a götürür.

¹⁴³ a.g.e., s. 112.

Bu sırada Şehzade Murat da maiyetiyle birlikte Manisa'ya doğru yola çıkar. Çünkü Manisa dağlarına kaçan Torlak Kemal ve adamları henüz ele geçirilememişlerdir. Her ne pahasına olursa olsun, bu iş bitirilmelidir ve bunlardan en ufak bir iz bile kalmamalıdır. Börklüce Mustafa'yı, Aydın'a götüren Bayazıt Paşa, şehrin meydanına tahtadan kocaman bir haç yaptırır. Meydanda toplanan yüzlerce insan, merakla olacıklara bakmaktadır. Özellikle Hristiyan ahali, büyük merak içindedir. Onlar bilmektedir ki Bayazıt Paşa Arnavut'tur ve çocukluğunu Hristiyan olarak geçirmiştir. Şimdi buraya diktirdiği haçla ne yapmak istemektedir?

Müslüman ahali ise buna hiçbir anlam verememektedir. Börklüce Mustafa'yı çarmıha gererler. Bu arada kalabalığın arasından birkaç kişi: "Yetiş Dede Sultan!" diyerek, Börklüce'ye doğru koşmak ister ama o anda kelleleri uçurulur. Çarmıha gerili duran Börklüce'nin önüne birkaç asker gelir ve onu, ellerinden ve ayaklarından çivilemeye başlarlar. Çevredekiler görürler ki Börklüce Mustafa, acı çekmek bir yana gülümsemektedir. Müslümanlar ve Hristiyanlar, Börklüce Mustafa'nın Tanrısal bir yanı olduğuna neredeyse inanmak üzerelerdir. Bayazıt Paşa, korkuya kapılır ve hemen emir verir ki, demir çubuklarla kemikleri bir bir kırılınsın; kırılınsın ki yüzündeki gülümseme ölmeden önce silinip acıya dönüşsün.

Börklüce Mustafa'nın kemikleri, demir çubuklarla kırılmaya başlar ama yüzündeki gülümseme azalmaz, artar. Hristiyanlar, Börklüce Mustafa'nın Tanrı'ya, oğlu İsa'dan daha yakın olduğuna inanmak üzerelerdir. Müslümanlarsa onun büyük bir eren olduğuna bir kez daha inanmışlardır. "Bir eren, bu dünyada işkence edilemezdi, çünkü onun ruhu zaten Tanrı katındaydı; görünen cesedininse bir anlamı yoktu."¹⁴⁴

İşin nereye varacağını kestiremeyen ve hatta sonuçtan korkmaya başlayan Bayazıt Paşa, Börklüce Mustafa'nın çarmıhtan indirilmesini emreder. Çarmıhtan ayrılan Börklüce'nin yere yığıldığını gören Bayazıt Paşa rahat bir nefes alır. Çünkü Börklüce Mustafa ölmüştür.

¹⁴⁴ a.g.e., s. 114.

Şeyh Bedrettin, İsfendiyar Bey'in kulağına fısıldanan haberin Börklüce Mustafa ile ilgili olduğunu hemen anlamıştır. O ki, Hüseyin Ahlati'nin postuna oturmuş gerçek şeyhtir, büyük bir bilgindir ve kazaskerlik yapmış büyük bir devlet adamıdır. Her şeyden öte, bütün Anadolu'nun umut bağladığı Dede Sultan'dır. Olanları o bilmezse kim bilebilir.

Gece yarısı Şeyh Bedrettin'in odasında hâlâ ışık yandığını gören ve duyduklarına inanamayan Cafer, Efendisine danışmak ihtiyacında onun kapısını çalar. İçeri girdiğinde bir süre Cafer'i süzen Şeyh Bedrettin:

“Mustafa'yı öldürmüşler mi?” der.

Cafer kulaklarına inanamaz. Şu ana kadar Şeyh Bedrettin ile kimse konuşmamıştır; nereden bilmektedir olanları? Şaşkınlık içinde kekeler:

“Evet Şeyhim... Gülerek gitmiş ölüme...”

“Allah, Anadolu'muzun yiğit insanlarını beterinden korusun. Haydi sen git yat. Sabah ola hayrola. Ben geleceği aydınlık görmekteyim...”

Sabahleyin İsfendiyar Bey, durumu Şeyh Bedrettin'e anlatmaya çalışmaktadır ve onun bir an önce ülkesinden uzaklaştırılması için planlar yapmaktadır. Çünkü şimdiden yüreğine Osmanlı korkusu düşmüştür Şeyh Bedrettin, burada bulunduğu sürece kendisinin rahat nefes alabilmesi imkânsızdır. Hele onu korur görüntüsü vermek!

“Şeyhim,” der İsfendiyar Bey, “aslında ben, Mehmet Çelebi ile aranızda girmek ve sizi buluşturmak isterdim ama...”

“Zavallı insanoğlu! Kendi cennetini yaratırken, başkalarının yarattığı cehennemden kurtulamaz. Tanrıyla bütünleş ve kurtul. Hep sıradan olmak zorunda mısın?” der Şeyh Bedrettin.

Dün Şeyh Bedrettin'in her kelimesinde bir hikmet arayan İsfendiyar Bey, şimdi onun söylediklerini duymamaktadır bile.

“Siz, en iyisi Tataristan'a gidin. Giray Han, size gerekli saygıyı gösterecektir. Hem onun Mehmet Çelebi'ye düşmanlığı ve kını vardır. Zira Mehmet Çelebi, onun kardeşini öldürtmüştür.”

Şeyh Bedrettin, İsfendiyar Bey'e küçümseyerek bakmaktadır.

“Doğruca Mehmet Çelebi'ye gitseniz... Sizi dinleyecektir. Bu işlerle ilginiz olmadığına inanacaktır...”

İsfendiyar Bey'in korku ve telaşla şaşkın şaşkın konuşması karşısında, Şeyh Bedrettin'in yüzünde acı bir gülümseme belirir. Onu bu çıkmazdan kurtarmak istercesine, sakin ve tatlı bir şekilde söze başlar:

“Dün aramıza katılan İsmail'e iyi bakın. Onun gözlerinde bir ışık gördüm.”

Şeyh Bedrettin devam eder:

“Tataristan uygundur. Hemen yola çıkmalıyım...”

İsfendiyar Bey'in yüzü gevşer, içindeki sıkıntı çözülür, yüreği hafifler. Şeyh Bedrettin'in hemen gitmek istemesi onu çok sevindirmiştir. Böylece Mehmet Çelebi'nin düşmanlığından kurtulmuş olacaktır.

“Kitabımız bitmiş ve insanlığa sunulmuştur. Mukim olanlar bundan böyle ondan yeteneklerince faydalanacaklardır. Belki de cihan devleti bu topraklardan fıskıracaktır. Bizim için yolculuk yazılmıştır.”

İsmail'in gözlerindeki ışıkla cihan devleti ve kendi ülkesi arasında ilgi kurmaya çalışan İsfendiyar Bey'in içi içine sığmamaktadır.

Şeyh Bedrettin:

“İzninizle Beyim,” der, “ben yol hazırlığımı tamamlayayım.”

İsfendiyar Bey, adamlarına emir verir ki, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapsınlar ve Şeyh Bedrettin için de yol tedariki görsünler.

Kuşluk vakti, İsfendiyar Bey, Şeyh Bedrettin'i sarayından yolcu eder. Yanına en güvendiği adamlarını katmıştır. Onlar, Şeyh Bedrettin'i sağ salim Sinop'a ulaştıracaklar; orada yine İsfendiyar Bey'in emriyle hazırlanan gemiye bindireceklerdir. Bu gemi, Şeyh Bedrettin'i Kırım'a götürecektir.

Bu kez daha önceki Anadolu yolculuğunun aksine, Şeyh Bedrettin halkın ilgisinden uzak bir yolculuk yapmaktadır. Çünkü İsfendiyar Bey, insanların Şeyh Bedrettin'den uzak durmaları için her tarafa haberci göndermiştir. Onun, sessiz

sedasız kendi topraklarından uzaklaşmasını ister; bu olayı özellikle Osmanlı'nın gözünden kaçırmak için çırpınmaktadır. Anadolu insanı, Börklüce olayını daha şimdiden efsaneleştirmiş ve onun ölmediğine inanmıştır. “Dede Sultan ise ölümsüz ve ulaşılmaz bir varlıktı. Onun bir bedduası Osmanlı'yı yerle bir edebilirdi.”¹⁴⁵

Ve insanlar, Şeyh Bedrettin'in geçtiği yolların kıyısında gizlenerek uzaktan da olsa onu bir kerecik görmek için çırpınmaktadırlar. Şeyh Bedrettin, Sinop limanına vardığında kaptan başta olmak üzere gemi personelinin aşırı ilgi ve saygısıyla karşılaşır. Kısa süre sonra da gemi yelken açar ve sahilden ayrılır.

Gemi de görevlilerden başka yolcular da vardır. Kaptan ve adamları, Şeyh Bedrettin'in çevresinde öyle bir duvar oluştururlar ki, Cafer'den başkasının onunla görüşmesi neredeyse imkânsızdır. Anadolu, gerçekten de ulaşamayacak kadar uzaklaşmıştır. Bir hüznün çöker içine; bu bir özlemdir.

“Kendi cennetini de cehennemini de yaratan insanın kendisi değil miydi? Kendi kaderini çizemez miydi insan? Alinyazısı denen şey neydi? Bir yerde Tanrı'yı da biçimlendiren insanın kendi hayal gücü değil miydi?”¹⁴⁶

Kelimeler bazen ışıltı ışıltı, bazen kara kara; şu an dipsiz ve şekilsiz mavilikten başka bir şey yoktur önünde, sadece sözsüz ve harfsiz kelimeler. İlla ki Yunus Emre ve zihninden bir türlü atamadığı üç kelime: “Mansur'am dâra geldim...” Dünyada bir tek Hallac-ı Mansur var; insan da o, Tanrı da o... Bir de darağacı bütün dünyayı kaplayan... Anadolu, bu dünyadan çok uzaklarda; Şeyh Bedrettin istese de oraya ulaşamaz artık. Amasya Kalesi'nde Baba İlyas'ın cesedi sallanmaktadır, Aydın meydanında, çarmıha gerili duran Börklüce Mustafa gülümsemektedir. Torlak Kemal'in kanı Manisa dağlarından aşağı sızmaktadır...

Gemide bulunan az sayıda yolcu, bu gemide Şeyh Bedrettin'in bulunduğunu bilmenin heyecanını yaşamaktadırlar ama kaptan ve adamlarının sıkı denetimi, ona yaklaşmalarını engellemektedir.

¹⁴⁵ a.g.e., s. 119.

¹⁴⁶ a.g.e., s. 120.

Şeyh Bedrettin uyumamıştır ama bütün vücudu dinlenmiştir. İlk kez uykunun anlamsızlığını kavramıştır. Bu sırada gemi durmuştur. Bu kadar kısa sürede Kırım'a gelinemez; Kırım'dan önce karaya çıkmanın anlamı yoktur, öte yandan yola çıkılı daha bir gün olmuştur. Kaptan hemen Şeyh Bedrettin'in yanı başında bitiverir.

“Şeyhim, burada karaya çıkacağız. Sizi yorgun görüyorum. Deniz tutması insanı sersemletir. Karaya çıkıp dinlenirsiniz. Bu sahil de çok güzel su da vardır. Daha sonra Kırım'a yelken açarız. Bundan sonra ilk çıkacağımız kara Kırım'dır. Giray Han, geleceğinizi öğrendiyse, sabırsızlıkla beklemektedir.”

Kaptanın konuşmaları ve hareketleri hiç de inandırıcı gelmemektedir Şeyh Bedrettin'e.

“Neredeyiz?” diye sertçe sorar Şeyh Bedrettin.

“Eflak sahillerindeyiz Şeyhim...”

“Yani Rumeli?”

“Buyurduğunuz gibi Rumeli'deyiz Şeyhim. Bir iki gün içinde hava da uygun giderse Kırım'a ulaşırız.”

“Sandaliniz hazır Şeyhim. Önce sizi karaya çıkaralım bir de... Hemen ardınızdan ben geliyorum. Bu arada tayfalar su ikmalini yaparlar. İki saat içinde tekrar demir alırız.”

Tayfaların yardımıyla Şeyh Bedrettin ve Cafer sandala alınırlar; ayrıca birkaç yolcu da binmiştir. İki tayfa kürek çekerek sandalı kıyıya yanaştırırlar. Şeyh Bedrettin ve diğer yolcular karaya çıkarıldıktan sonra gemiden başka yolcuları da almak üzere sandal geri döner.

Sandal tekrar gelir, tayfalar pınardan su doldururlar. Şeyh Bedrettin çimlerin üzerine oturarak, çevreye bakmaya başlar. Onunla gelen yolcular da gelip karşısına diz çökerler. Şeyh Bedrettin bir zamanlar Musa Çelebi'nin sultan, kendisinin de kazasker olduğu bu verimli topraklara bakmaktadır, Rumeli'nin havasını ciğerlerine doya doya çekmektedir.

İşte tam bu sırada geminin demir aldığı görülür. Şeyh Bedrettin'in yanındakiler telaşlanırlar. Şeyh Bedrettin ise hiç aldırış etmeden uzaklaşan gemiye bakmaktadır.

“Allah'ın gemisi bizim için daha güvenlidir.” der Şeyh Bedrettin.

Derken deniz tarafından sesler gelmeye başlar. İki korsan gemisi, onları bırakıp kaçan gemiye iki taraftan yaklaşmıştır. Çılgınlık giderek artmaktadır. Gemideki eşyaları, kendi gemilerine nakleden korsanlar, uzaklaşırken gemiden alevler yükselir. Denizin ortasında bir süre ateş topu gibi duran gemi, sulara gömülürken, korsan gemileri de gözden kaybolmuştur.

Şeyh Bedrettin, yanındakilere bakar; her birinin yüzünde sevinç ifadesi vardır. Az önce terk edildikleri için üzülmüşlerken, şimdi de kurtuldukları için şükretmektedirler. Şeyh Bedrettin'e de daha bir hayranlık ve saygıyla bakmaktadırlar. Şeyh Bedrettin tekrarlar:

“Allah'ın gemisi herkesindir ve herkes için güvenlidir...”

Şeyh Bedrettin'in Eflak sahiline çıktığını öğrenen Eflak Prensi Mirça, hemen harekete geçer. Musa Çelebi ile Şeyh Bedrettin, Prens Mirça'ya hep güvenmişlerdir, çünkü o diğer Rumeli Beyleri gibi iki yüzlü davranmamış; adından ve dininden ayrılmaksızın, Musa Çelebi'nin yanında yer almıştır.

Prens Mirça, Mehmet Çelebi'nin düşmanlığını kazanacağını bile bile adamlarıyla birlikte Şeyh Bedrettin'i karşılamaya gider. Yalnız Padişahın değil, kilisenin de kendisine karşı çıkacağını bilmektedir. “Zira Bedrettin, dini olanı değil, insani olanı öne çıkarmaktadır; dinler üstü bir öğretiyi yayıyordu. Müritleri arasında Yahudi asıllı Torlak Kemal'in bulunması, Sakız Adası'ndaki papazların ona büyük sevgi ve saygı duymaları, kiliseyi tedirgin ediyordu.”¹⁴⁷ Prens Mirça, papazların kişisel menfaatleri için karşı çıktıklarını, ta onun kazaskerliği zamanında fark etmiştir. Prens Mirça hep hayıflanırdı Musa Çelebi'nin kaybetmesine; şayet Musa Çelebi kazansaydı, Şeyh Bedrettin'in insan onurunu ve aşkı öne çıkaracak, Anadolu ve Rumeli'de aşk ve kardeşlik rüzgârları esecekti.

¹⁴⁷ a.g.e., s. 123.

Prens Mirça'nın gelişi, Şeyh Bedrettin'i çok sevindirir. Anadolu'nun Dede Sultan'ı, bu kez de Rumeli'nin Dede Sultan'ı olur. Üstelik burada Prens Mirça gibi güçlü bir destekçisi de vardır. Prens Mirça, açıkça ilan eder ki, Şeyh Bedrettin'in yanındakilerin yiyeceklerine de giyeceklerine de kefildir. Onlar, Eflak topraklarında istedikleri yerde ve istedikleri gibi yaşayacaklardır. Hepsi de kendisinin koruması altındadır.

Bu sırada Mehmet Çelebi, Selanik kuşatmasından vazgeçerek, ordusuyla Serez'e çekilir. Bunu öğrenen Şeyh Bedrettin, çevresinde toplananlara kesin olarak tembihler ki, yanlarında bir çakı bile bulundurmasınlar. Kendisinin kimseyle görülecek hesabı yoktur, etrafına toplananların da olmamalıdır. Bütün uğraşı, insan onuru, aşk ve sevgidir. Bunlar sayesinde bir gün insanlık olgunluk çağına girecektir. Çevresine toplananların giderek artması Şeyh Bedrettin'i tedirgin etmektedir. Anadolu'daki kırımın bir de burada yaşanması korkunç olur. Bunu önleyebilmek için kendisinin kimseyle bir davası olmadığını Mehmet Çelebi'ye inandırması gerekmektedir. Birilerinin şimdiden ona fit vermeye başladıklarını tahmin edebilmektedir. Öncelikle Eflak topraklarından uzaklaşmalı, böylece Prens Mirça'yı Mehmet Çelebi'nin olabilecek hışmından kurtarmalıdır. Daha sonra da bir yolunu bulup bizzat Mehmet Çelebi'ye ulaşmalı ve olabilecek yanlışlıkların önüne geçmelidir. Bu noktada kendisini düşünemez; onu sevenlerin ve ona inananların kurtulması önemlidir. Bunu gerçekleştirebilirse, geleceği kurtarabilir.

İşte bu düşüncelerle Dobruca'ya yönelir Şeyh Bedrettin. Çevresindekileri inandırmaya çalışmıştır ki kısa bir süre sonra tekrar Eflak'a dönecektir; bundan böyle burası kendisinin öz vatanıdır. Dobruca'da Azep Bey'le buluşmayı düşünmektedir. Azep Bey, Musa Çelebi'in en çok sevdiği komutanlarından. Şimdi de Mehmet Çelebi'nin en iyi komutanlarından biri olmuştur. Onu bulursa, birlikte Mehmet Çelebi'ye giderler, hiç olmazsa bundan sonra olabilecek tatsızlıkların önüne geçilmiş olur.

Şeyh Bedrettin, Dobruca'da hiç beklemediği bir ilgi ve sevgi ile karşılaşır. Zaten onu bunca sıkıntı ve zahmete katlandıran da insanların bu sevgisi değil midir? Yoksa bir köşeye çekilir, sessizce yaşayıp giderdi. Ne gerek vardı bunca kitabı yazmaya, bunca sıkıntılara göğüs germeye?

Azap Bey, Şeyh Bedrettin'i gerçekten de candan karşılar. Eski bir dost olduğunu her davranışıyla belli etmeye çalışmaktadır. Onu, bizzat kendi konağında misafir eder. Her ihtiyacını karşılamaya özen gösterir. Azep Bey'in davranışları, Şeyh Bedrettin'i sevindirir. Artık Mehmet Çelebi ile buluşmasından çok iyi bir sonuç alabileceğini düşünmektedir.

Sabahleyin Şeyh Bedrettin, Serez'e gitmeye hazırlanırken Azep Bey, bin bir bahane öne sürerek kendisinin Serez'e gelemeyeceğini anlatmaya başlar. Şeyh Bedrettin, Azep Bey'in gözlerindeki kuşkuyu hemen görür. Belli ki birileri gelip kafasını karıştırmıştır. Görür ki, makam ve mevki insanları bencilleştirip şahsiyetlerini yok etmektedir. Kaybedecek bir şeyleri olmak, insan onurunu zedelemektedir demek ki. Düşünür ki, mal ve mülkün ortak olması, insanoğlunu gerçek onuruna kavuşturacaktır.

Şeyh Bedrettin, Cafer ile birlikte Azep Bey'in konağından ayrılır. Kararını vermiştir; Deliorman'a gidecektir. İçindeki ses, Serez'e gitmemesini söylemektedir çünkü...

Deliorman, adı üstünde uçsuz bucaksız bir ormandır. Burasına "ağaç denizi" de denirdi. Şeyh Bedrettin, burada yanına gelenleri eğitebilir, insanlık onurlarını öne çıkarabilir. Üstelik burada mal mülk kavgası da olamaz, çünkü böyle bir şey yoktur. Herkes ormanda ne bulursa onunla yetinir, dahası elinin emeğini yer. Burası, başka bir dünyadır; burada ölmeden evvel ölünür, yani ölümsüzlük insanın hemen önündedir. Varsın Mehmet Çelebi ve adamları, mülk benimdir diyerek, dört elle dünyaya sarılıp sıradanlığı yaşayıp gitsinler. Şeyh Bedrettin, şu anda herkesi affetmiş ve kuş gibi hafiflemiştir.

Şeyh Bedrettin, ağaç denizinde günlerce yürür. Bu yürüyüşte hep kendini yaşar. Yanındakiler de ona bakarak kendilerini yaşamaya çalışmaktadırlar. İlk çağlardan beri söylenen söz, ağaç denizindekiler tarafından ilk kez doğrulanmaktadır: "Kendini bilen, Rabbini bildi." "Kendi cennetini, kendi cehennemini yaratan insanlar, şimdi de kendi Tanrısıyla bütünleşmenin hazzını

yaşıyorlardı. Şeyh Bedrettin, ormanların Tanrısı gibi ağaç denizine hükmederek ilerliyordu.”¹⁴⁸

Birkaç gün içinde Şeyh Bedrettin ile Cafer, çerden çöpten bir sığınak yaparlar. Kimsenin yardımını istememişlerdir. Onları gören diğer insanlar da aynı şekilde kulübeler oluştururlar. Burada kısa sürede bir yerleşim merkezi kurulur. Gelenlerin sayısı giderek artmaktadır. Börklüce Mustafa'nın Ortaklar'da kurduğu düzenin de ötesinde bir hayat başlamıştır ağaç denizinde. Kimse kimseye hükmetmeye kalkmamaktadır, kimse kimsenin ekmeğine göz dikmemektedir.

Öte yandan Mehmet Çelebi, Şeyh Bedrettin'i adım adım izlettirmektedir. Bayazıt Paşa başta olmak üzere bütün paşalar ve beyler, Şeyh Bedrettin'in bir an önce yakalanması için Mehmet Çelebi'ye yalvarmaktadırlar. Mehmet Çelebi, Şeyh Bedrettin'den kendisine bir zarar erişmeyeceğine inanmaktadır ve yeni bir sefer için ordusunu hazırlamaktadır. İlk iş olarak Selanik fethini gerçekleştirmeyi tasarlamaktadır. Fakat paşaların, Şeyh Bedrettin üzerine ürettikleri dedikoduların sonu bir türlü gelmemektedir. Hatta Şeyh Bedrettin'in Osmanlı tahtına geçmek istediğini bile söyleyecek kadar ileri giderler. Sonun da Mehmet Çelebi de önce Şeyh Bedrettin'in ortadan kaldırılması gerektiğine inanır. Yoksa ilerde işin içinden çıkılamaz.

Şeyh Bedrettin, Mehmet Çelebi'nin çevresindeki paşaların onu kendisine karşı kışkırttıklarını bilmektedir. Müslüman din adamları da kiliseyle birlikte Şeyh Bedrettin aleyhine çalışmaktadırlar. Bütün bunların farkında olan Şeyh Bedrettin ise insanları sıradanlıktan kurtarma çabasındadır. Kendisini kuşatan düşmanlık çemberi daraldıkça, sohbetlerini artırmaktadır. Yine bir gece ağaç denizinin genişçe bir alanında çevresindekilere insanlığın olgunluk çağını anlatmaktadır. Orada bulunanlardan bazıları da onun söylediklerini yazmaktadırlar ve böylece Teshil'den sonra “Vâridat” da tamamlanmaktadır. Konuşmanın en önemli yerinde susar Şeyh Bedrettin. Sonra:

“Yukarı bakın!” der.

¹⁴⁸ a.g.e., s. 127.

Onu dinleyenler tam tepelerinde parlayan iki yıldızın aynı noktada buluşmak üzere olduğunu görürler. Bu görüntü hepsini hayrete düşürür. Şeyh Bedrettin, cebindeki kum saatini çıkarıp önüne koyar:

“Şimdi de bu saate bakın. Üst hunideki kumlar aşağıdaki huniye akıp bitene kadar önemli bir olay olacaktır.”

“Hayırdır Şeyh Hazretleri... Bunların ardındaki gerçeği anlat bize!” derler.

“Her şey gün gibi ortada,” der Şeyh Bedrettin, “yeter ki bakmasını bilin... Bakmasını bilen görür; görmesini bilen bütün zamanları ve mekânları kalbine sığdırır. Bunu yapabilen ise sıradanlıktan kurtulur.”

Kum saatinin kumları bittiğinde at kişnemeleri duyulur. Şeyh Bedrettin güven verici ve yatıştırıcı sesiyle:

“Herkes yerinde kalsın. Telaşlanacak bir durum yoktur.” der.

At kişnemeleri ve nal sesleri neredeyse burunlarının dibine gelmiştir.

“Vakit tamamdır,” der Şeyh Bedrettin ve ekler “Gelenler, benim tanıdıklarımıdır.”

Atlılar, az ilerde dururlar. Şeyh Bedrettin onlardan tarafa bile bakmadan seslenir:

“Sen misin Elvan Ağa?”

“Evet Şeyhim, benim. Ütücü Kara Sinan ve Yusuf Bey de yanımdadırlar. Bilirsin ki onlar da seni çok severler ve sayarlar,” der Elvan Ağa. Sultan Mehmet Han’ın onları beklediğini ekler.

“Biz, sultanımızdan ta İznik’ten beri haber beklerdik.”

Şeyh Bedrettin’in bu sözleri çevresindekileri olduğu kadar gelenleri de şaşırtır. Elvan Ağa, atının üzerinde donup kalmıştır. Çünkü o buraya haberci olarak değil, Şeyh Bedrettin’i yakalamak üzere gelmiştir.

Şeyh Bedrettin, gelenlerin yedeğindeki ata binip giderken kendisine şaşkınlık içinde bakanlara döner:

“Ben size İsa Peygamber’in dediği gibi demiyorum,” diye söze başlar.

“Biliyorsunuz ki İsa, son akşam yemeğinde Havarilerine dönerek: İçinizden biri beni ihbar edecek demişti. O zaman on üç havari birbirlerine bakmışlardı ve herkes herkesten şüphelenmişti. Yahuda ise kendi kendinden şüphelenmişti ama kimse ondan şüphelenmemiştir. Sonra da gidip canından çok sevdiği Peygamberini ihbar etmişti. Romalı askerler de İsa’yı alıp götürmüşlerdi. Şimdi İsa’nın ruhu, göklerden bize bakmaktadır. Onu ölüme götüren çarmıh, çoktan toprak olmuştur.”

“Müsterih olun ki, beni hiç kimse ihbar etmedi. Belki de bu son görüşmemiz olacaktır. Burada mekân tutunuz, kendinizi bir daha sıradanlaştırmayınız, hep yüceliklerde kalınız. Biliniz ki insan, en kutsal varlıktır...”¹⁴⁹

Şeyh Bedrettin susar ve tekrar gökyüzüne bakar, şimdi tepede iki yıldız değil tek yıldız durmaktadır. Bunu fark edenler iyiden iyiye aptallaşırlar. Şeyh Bedrettin, çokluktan tekliğe yürür. Câzibe de, Halil de, Börklüce de, Torlak da... Hepsi hepsi artık bir tek “ben”dir.

Şeyh Bedrettin İznik günlerini hatırlar; torunu Halil gelir önüne ve bir özlem yalar kalbini Gözlerini bir süre boşluğa diker ve yüksek sesle:

“İznikli Eşrefoğlu, ne güzel söyledin,” der. Sesini biraz daha yükseltir: “Göründüm sureta insan!..”

Anadolu’nun ve Rumeli’nin Dede Sultan’ı Şeyh Bedrettin, kararlı ve kendinden emin Serez’e yürür bir beyaz atın üzerinde...

İznik, 10 Ocak 1420 Cuma

Eşrefoğlu Rumi, Cuma namazı için evinden çıkar. Şeyh Bedrettin’in İznik’ten ayrılmasından sonra Eşrefoğlu, bir büyük yalnızlığa gömülmüştür. Müzekkinnüfus benzeri kitaplar yazmak çok gerilerde kalmıştır. Dahası, kelimeler de giderek Eşrefoğlu’ndan uzaklaşmaktadır. Eşrefoğlu, bir süre İznik Gölü’ne doğru yürür. Şeyh Bedrettin’in evine yaklaştığını fark edince elinde olmayarak sarsılır. Farkında olmadan geri döner. Hacı Özbek Cami’sinin önüne geldiğinde ancak kendine gelebilir. Gözlerini kaldırıp camiye bakar. O anda yaklaşmakta olan Kadı İbrahim’i

¹⁴⁹ a.g.e., s. 131.

görür. Her ikisinin de bir türlü dile getiremedikleri sıkıntıları olduğu, yüzlerinden anlaşılmaktadır.

“Sizi her zamankinden daha dalgın görüyorum,” der Kadı İbrahim.

“İznik, İsa’ya tanrılık sıfatı kazandıran İznik Tiyatrosunun harabeleri arasında hâlâ Tanrılar gezinen İznik... Aşk ve kin şehri İznik...”

Dudaklarından dökülen kelimeleri duyar duymaz susar Eşrefoğlu. Konuşan kimdir? Kendisi mi, Şeyh Bedrettin mi? Konuşan önemli değildir, önemli olan kelimelerin tekrar eski ihtişamlarıyla dönüşüdür. Kadı İbrahim, şaşırılmış bir halde Eşrefoğlu’nun dudaklarından dökülen kelimelere anlam vermeye çalışmaktadır. Yepyeni bir şiir mi şekillenmektedir bu kelimelerle? Eşrefoğlu’nun çoktandır şiir yazmadığı söylenmektedir.

Eşrefoğlu, Kadı İbrahim’i ve çevresindekileri unutarak camiye yürür. Şimdi o bir evrendir; bu evrende Şeyh Bedrettin’i görmektedir. Şeyh Bedrettin’i tek başına bir dünya olmuş, kendi kıyametine doğru yuvarlanıp gitmektedir. Ve bu dünyanın insanları Şeyh Bedrettin’le bütünleşmişlerdir. Eşrefoğlu, bu dünyadan saçılan kelimeleri toplamak için çırpınmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAVA VE DARAĞACI

Serez, 14 Ocak, 1420, Salı

Şeyh Bedrettin’i, Serez’de viran bir eve koyarlar. Bir zamanlar Mısır’da yaşadığı yalnızlığı hatırlar. O zaman kendi varlığından kaçarak, Hüseyin Ahlati’ye sığınmıştır. Hüseyin Ahlati de onu, kırk gün halvete kapatmıştır. “Burada tam kendi varlığını hissetmeye başlayacakken Tanrı’ya doğru yürümüş, onda yok olmuş; ölmeden ölmenin sırrına ermişti. O noktadan yeniden geri dönmüştü ama bir daha kendi varlığını yakalayamamıştı.”¹⁵⁰

Şimdi ise bir sıradanlık içindedir ve sıradan insanlar tarafından getirilip bu sıradan eve konulmuştur. Bu sıradanlığın içinde kendi varlığını bütün yoğunluğuyla

¹⁵⁰ a.g.e. s. 135.

hissedebilmek... “Tanrıyla bütünleşmekten de öte bir şeydi bu; yoksa Tanrılaşmak mıydı? Bu noktada kalmak istiyordu; ne varlığın ötesine geçip gitmek istiyordu, ne de varlığın içinde eriyip gitmek. Gidip bir köşede duran eski yatağa sırtüstü uzandı. Kendi varlığını bütün şiddetiyle duyuyor, altındaki dünyanın ezildiğini hissediyordu. Her şey Şeyh Bedrettin’den ibaretti. Bu an bitmemeliydi; zaman, bu anda donup kalmalıydı.”¹⁵¹

Tam da bu büyük hazzı yaşamaktadır ki odanın kapısı gıcırda; iki kişi kendisine doğru gelir. Biri, sabah divanın toplanacağını söyler. İki adamın odadan çıkmasından sonra Şeyh Bedrettin, varlığının hızla sıradanlaştığını, yaşadığı hazzın derinliğini yitirdiğini anlamakta gecikmez. Mehmet Çelebi’yle nihayet yüz yüze geleceğini düşünerek, içi hafifçe ürperir. O, şu anda, bu viran evde bütün bir insanlık adına kendini yaşamak istemektedir varlığını doyasıya hissederek.

15 Ocak, Çarşamba...

Bugünkü divan, daha öncekilere hiç benzememektedir; bu nedenle padişahın kaldığı konağın en büyük salonu özel olarak hazırlanmaktadır. Belki de ilk ve son kez bir zamanlar Osmanlı’nın kazaskerliğini yapmış bir büyük bilgin divanda yargılanacaktır. Dahası yargılanacak olan “Dede Sultan”dır ve bu dava kıyamete kadar sürecektir. Divanın kararı, insanlığınkiyle örtüşmezse, dava sonsuza kadar insanların zihninde karara bağlanamayacaktır. Mehmet Çelebi, herkesten çok bilincindedir bunun ve hazırlıkların ona göre yapılmasını ferman etmiştir.

Geceyi uykusuz geçiren Şeyh Bedrettin, ilk kez bir sabah ezanını bütün benliğinde duyarak dinler. Birazdan Mehmet Çelebi ile karşı karşıya gelecektir. İçinde en ufak bir heyecan yoktur; kendini oldukça rahat hissetmektedir.

Divanın toplanacağı salonun kapısında önce Muhzır Ağa görünür. Salonun düzenlenmesinden sorumlu olan odur. Herhangi bir aksaklık ortaya çıkarsa, sultan gelmeden gidermek onun en başta gelen görevidir. Diğer görevliler de salonun kapısı önüne gelmektedir. Bostancılar, odabaşısı, kethüdalar, subaşı, asesbaşı sırayla içeri girerler. Muhzır Ağa, onların her birine oturacakları yerleri göstermektedir onlar da

¹⁵¹ a.g.e., s. 136.

gidip oturmaktadırlar. Onların ardından tezkireciler gelirler. Nişancı ve defterdar ise maiyetleriyle birlikte salona girerler. Muhzır Ağa, onlara da oturacakları yerleri gösterir. Muhzır Ağa'nın şimdi beklediği Veziriazam Bayazıt Paşa'dır. Az sonra bütün azamet ve haşmetiyle Bayazıt Paşa kapının önünde görünür. Bütün salon onu karşılamak üzere ayağa kalkar. Bayazıt Paşa'nın yerine oturmasıyla diğerleri de otururlar. Muhzır Ağa tekrar kapıya koşar. Büyük bir heyecan içinde artık Sultan Mehmet beklenmektedir.

Sakabaşı'nın gür sesi bütün salonu doldurur.

“Padişahımız efendimiz Sultan Mehmet Hazretleri!”

Sultan Mehmet simsiyah sakalı ve çelimsiz gövdesiyle bütün salonu doldurmak istercesine oldukça kararlı adımlarla salonun ortasına kadar gelir. Salona bir göz attıktan sonra geçip oturur.

Divanın açılması, sultanın işaretine bağlıdır. Sonunda Sultan Mehmet başıyla işaret verir ve duacı, Fetih suresini okumaya başlar. Duacı'nın sesi çok etkileyicidir. Mehmet Çelebi, zaferler ve fetihler müjdeleyen Kur'an âyetlerinin nağmeleri ardınca, kardeşi Musa Çelebi'yi yendiği ve tek başına Osmanlı tahtına oturduğu günlerden başlayarak, gerilere doğru gitmiştir. Her nedense Ankara Ovası'ndaki o kanlı savaşta takılıp kalır. Bazı Türkmen Beylerinin Timur tarafına geçmesiyle babası Yıldırım zor durumda kalmıştır. Fakat buna rağmen asla yenilgiyi kabul etmemiş, neredeyse tek başına savaşmaya devam etmiştir. Bu karışıklıkta Bayazıt Paşa ile Hacı İvaz Paşa kendisini alarak, savaş alanından hızla uzaklaştırmışlardır. Kardeşi Musa ile babası Yıldırım Bayezid Timur'a esir düşmüşler ama kendisi kurtulmuştur. Bakışlarını Bayazıt Paşa ile Hacı İvaz'a çevirir; gerçekten de yiğit insanlardır ve hiçbir zaman kendisini bırakmamışlardır. Diğer kardeşlerini bir bir yenerek, Osmanlı tahtının tek sahibi olması onların gayretiyledir. Türkmen Beyleri, diğer kardeşlerinin yanında yer alırken bu iki Rumelili paşa hep onun yanındaydı. O da, onlara olan iltifatını hep sürdürmüş, kendisinden sonra ikinci adam olmalarını sağlamıştır. Bayazıt Paşa, Şeyh Bedrettin'in adamlarını kılıçtan geçirerek kendisini en son bu sıkıntıdan da kurtarmıştır. İşte bu noktada nedense bir özlem düşer içine; Anadolu özlemidir bu. Bursa sarayındaki günlerine dalıp gider bu kez de... Duacının

sesi de giderek yanıklaşır. Surenin sonlarıdır ve duacı, bütün içtenliğiyle okumaktadır: “Muhammed Allah’ın elçisidir. Onun beraberinde bulunanlar, inkârcılara karşı sert, birbirlerine karşı merhametlidirler...”

Duacı, Fetih suresinin sonunu okurken Mehmet Çelebi’nin gözleri dolar; Anadolu bir acı ve feryat olarak serilir önüne! Şeyh Bedrettin, Anadolu’nun acısını ve feryadını getirip önüne koyacakmış gibi bir his vardır içinde.

Sultan Mehmet işaretini verir. Onun işaretini vermesiyle de Çavuşbaşı, asasını yere vurur. Şeyh Bedrettin iki muhafızın arasında, yorgun ve bitkin kapıda görünür. Metanetini korumak için büyük bir çaba gösterdiği her halinden bellidir.

Şeyh Bedrettin, salonu baştanbaşa adımlayarak, gidip Mehmet Çelebi’nin tam karşısında durur. Gözlerini kaldırıp bakar; o an Mehmet Çelebi ile göz göze gelirler. Her ikisinin de yüreğini bir hüznün yaladığı, yüz ifadelerine yansımaktadır. Sultan Mehmet, Şeyh Bedrettin’e ne kızabilmektedir ne acıyabilmektedir; öylece bakmaktadır. Şeyh Bedrettin ise gözlerini yere indirmiş vaziyettedir. Bir süre sonra Mehmet Çelebi’nin zihnine kardeşi Musa Çelebi takılır. Ne kadar çabaladıysa da ondan kurtulamamaktadır. Bir an sınırları gerilir gibi olur ve o an kardeşinin başına gelenlerin Şeyh Bedrettin’den kaynaklandığı duygusuna kapılır. Bunu düşünmesiyle de kalbine bir öfke yürür ve bu öfke giderek güçlenir. Bu öfkenin etkisiyle Şeyh Bedrettin’e bakar. Ona seslenir ve niçin benzinin sarardığını, yoksa onu zehirli bir yılanın sokmasından ötürü mü sarardığını sorar. Ardından daha yumuşak bir sesle neden durduğu yerde duramadığını sorar.

Şeyh Bedrettin, Mehmet Çelebi’nin gözlerinin ta içine bakar ve kararlı bir şekilde kelimeleri sıralar:

“Sultanım! Bilirsin ki güneş batacağı zaman sararır. Şahinin yuvasına yılan gelirse, şahin yuvada kalamaz. Yolcuyu yılan sokarsa, yılanın zehri onun benzini sarartır. Yılan, güneşi görünce canlanır ve kuvvetlenir ve güneş, ikindi üzeri sararmaya yüz tutar.”

Mehmet Çelebi, Şeyh Bedrettin’in bu sözleri üzerine bocalar gibi olur. Salondakiler de Şeyh Bedrettin’in sözlerinden etkilenmişlerdir. Salondaki bu havayı sezen Mehmet Çelebi, sesini tekrar sertleştirir:

“Niçin buyruğumuza karşı gelip isyan ettin? Ulu emre itaat gerekli değil midir?”

Sultanın bu sözleri salondakilerin Şeyh Bedrettin’e yönelen meylini önlemeye yeter. Artık hepsi de Şeyh Bedrettin’e suçlu gözüyle bakma eğilimine girmiştir. Bunu hisseden Şeyh Bedrettin, Mehmet Çelebi’nin gözlerinin içine bakarak:

“Sultanım, sen hakka aykırı davrandın!” der.

Anadolu ve Rumeli Sultanı’na böyle bir şeyi kim söylemeye cesaret edebilir? Mehmet Çelebi, uzun uzun Şeyh Bedrettin’i süzer. Onu, acınası bir halde görür ve o an tam bir Padişah tavrıyla:

“Söyle bakalım,” der, “ben ne zaman Tanrı’nın buyruklarına aykırı davranıp hakka karşı durdum?”

Mehmet Çelebi kendini savunma durumuna düşmek üzeredir. Şeyh Bedrettin suçlayıcı bir tavırla sözlerini sürdürür:

“Hacca gitmek için senden izin istedim ama bir cevap alamadım. Bizzat elimle yazıp yolladığım Teshil bile seni etkileyemedi ki izin isteğimi birkaç kez tekrarladığım halde bir sonuç alamadım. İzin verseydin orada yerleşecek ve bir daha geri dönmeyecektim.”

Mehmet Çelebi’ye bakar ve sorar:

“Dünyada yol kesmeye cevaz var mıdır?”

Şeyh Bedrettin hemen ekler:

“Ben içtihat ettim, zulüm olan yerden göçmek gerektiğine karar verdim!”

Mehmet Çelebi’nin yüzü renkten renge girmektedir. Bayazıt Paşa ise öfkeden çıldırmaktadır. Mehmet Çelebi, hayatının en zor anlarından birini yaşamaktadır. Kuşkuya düşmüştür Şeyh Bedrettin’in sözlerinden. Ötelere bakar; Aydın Ovası’nı sulayan kanı görür gibidir. Göz ucuyla Bayazıt Paşa’ya bakar ve onun yüzündeki kin ve öfkeyi görür. Tekrar Şeyh Bedrettin’e bakar, onun yüzünde ise bir mazlum ifadesi vardır. Zihninde binlerce soru uçuşmaktadır: Zâlimle mazlum arasındadır, bunu bilmektedir ama giderek zâlimle mazlum birbirine karışmaktadır. Anadolu uzanır

önüne yara bere içinde ve Anadolu'nun feryadı çınlar kulaklarında. O zaman kendini tutamaz ve haykırır:

“Ya o isyan? Onca insanın kanı?”

Mehmet Çelebi'nin bir feryadı andıran bu sözleri üzerine Bayazıt Paşa'ya bakar Şeyh Bedrettin. Bu bakış öylesine öfke yüklüdür ki, Bayazıt Paşa, gözlerini yere indirmek zorunda kalır. Şeyh Bedrettin, onun yüzüne “katil” diye haykırmak istemektedir. Yutkunur ve ağlamaklı bir sesle şöyle der:

“Sultanım, olanların hepsi benim dışımdadır. Onca insanın heder olması herkesten çok beni yaralamıştır ve yüreğim kan ağlamaktadır. Sultanım, siz bakmaz mısınız ki kullarınız ne yerler, ne içerler? Onları hep böyle kendilerinden başka kimseyi görmeyen, sadece kendi çıkarlarını düşünen paşalara mı bırakacaksınız?”

Mehmet Çelebi, uzun uzun Şeyh Bedrettin'in yüzüne bakar; bu yüzde bir ihanet eseri görememektedir. Ardından salondakilere bir göz atar. Tezkireci, onun işaretini beklemektedir. Mehmet Çelebi, işin daha fazla uzamasının bir sıkıntı yaratabileceğini fark eder ve Tezkire'ciye işaretini verir.

Sultanın işareti üzerine Tezkireci, Şeyh Bedrettin hakkındaki iddianameyi okumak üzere kalkar.

Tezkireci diğer Divan-ı Hümayun toplantılarına göre daha heyecanlıdır. Aslında Sultan'ın heyecan ve tereddütleri, diğer divan üyelerine de geçmiştir. Bayazıt Paşa'nın dışında herkesin eğilimi neredeyse Şeyh Bedrettin'e dönmektedir. Sonunda bütün metanetini toplar ve ilk cümlesini okur:

“Simavna Kadısı İsrail'in oğlu Mahmut Bedrettin...”

Okumasını sürdürür:

“İki hususta suçlanıyorsunuz. Bunlardan birincisi dini, ikincisi siyasi...”

Her şey Sultan Mehmet'in buyruğuna bağlıdır; divanın vereceği karar değil, onun iki dudağı arasından çıkacak sözler sonucu belirler. Bugüne kadar bütün Sultanlar, divan-ı hümayun kararlarına uyagelmışlerdir. Fakat bugünkü durum çok farklıdır; yargılanan büyük bir bilgin olduğu kadar bütün Müslümanların saygı duyduğu Hüseyin Ahlati'nin postuna oturarak, şeyh unvanını almış daha da önemlisi

Edirne Sarayı'nda Osmanlı'nın kazaskerliğini yapmış bir kişi... Salondakiler, Tezkireci'nin söyleyeceklerini olduğu kadar, Şeyh Bedrettin'in söyleyeceklerini de merak etmektedirler. Bu bakımdan bugünkü divan-ı hümayun çok büyük önem kazanmaktadır. Dahası bu divan, Osmanlı için olduğu kadar belki de bütün insanlık için bir dönüm noktası olabilecek özelliktedir.

Tezkireci devam eder:

“Suçlandığımız dini mesele râfiziliktir. Râfizilikle itham edilmektesiniz açıkçası... Dini konulardaki, özellikle de fıkıh konusundaki derin bilginiz herkesin malumudur. Nice bilginler, sizin eserlerinizden istifade etmektedirler. Son büyük eseriniz Teshil'den ilim dünyası haberdardır. Eserleriniz ortada olmakla beraber, anlaşılmaz bir şekilde son yıllarda birçok sapık fikir ortaya saçıldı. Bunların kaynağının siz olduğunuz söyleniyor. “Vâridat” adı altında yayılan ve zihinleri bulandıran bütün sapık düşüncelerin sizin ağzınızdan çıktığı iddia ediliyor. Bu sapık fikirleri üç ana başlıkta toplayabilirim. Birincisi; Allah Resulünü inkâr edip, kendinizi onun yerine koyuyormuşsunuz...”

“... Siz ise daha da ileri giderek, bizzat kendinizde uluhiyet vehmediyormuşsunuz. İkincisi, ahireti inkâr etmenizdir. Cennet ve cehennem bu dünyada olduğunu, bunları yaratanın bizzat insanın kendisi olduğunu söylüyormuşsunuz. Bu minval üzere, cesetlerin dirilmesinin mümkün olmadığını; Hazreti İsa'nın da cesediyle değil ruhen diri olduğunu belirtiyormuşsunuz. Üçüncüsü, melek ve şeytanın olmadığını, bunların insanların sıfatları olduğunu iddia ediyormuşsunuz. Melek de şeytan da insanın kendisidir, diyormuşsunuz. Bunların yanı sıra bütün mugayyebatı yani dinin kabul ettiği bütün görünmezleri inkâr ediyormuşsunuz. Az önce de belirtildiği üzere bunlar; ahiret, cennet, cehennem, melek, şeytan, cin... Tabiidir ki Tanrı da mugayyebattandır. Sizin, Tanrı'yı yaratan, insandır, dediğiniz de kulaktan kulağa fısıldanıyor ama bunu söylediğinize ihtimal veremiyorum.”

Tezkirecinin son cümlesi, salonda şaşkınlık yaratmıştır. Her şey olabilirdi de Şeyh Bedrettin'in Tanrı'yı inkâr etmesi olamazdır.

Tezkireci, iddianamesinin ikinci bölümünü okumaya başlar:

“Suçlandığımız ikinci husus, siyasi fikirlerinizdir. Müritleriniz Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal aracılığıyla önce halkı yanıltmaya çalıştınız, böylece isyana ortam hazırladınız. Şöyle ki; mal ve mülk, herkesin ortak malıdır dediniz. Yârin yanağından başka her şey ortaktır fikrini yaydınız. Hatta Aydın yöresinde Börklüce Mustafa adlı bir müridiniz, bu fikrinize uygun bir düzen kurmaya yeltendi. Bu yolla halkın kafasını karıştırıp fikrini çeldikten sonra asıl maksadınıza erişmek için yola koyuldunuz. Bu, elbette saltanat davasıydı. Osmanlı tahtına oturabilmek için, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal adlı sergerdeleri isyana teşvik ettiniz. Garip fikirlerinizle kafası karışan birçok insan bunların yanında yer alarak, Aydın havalisinde büyük bir ayaklanma başladı. Bu azgın sürü, önce Saruhan Valisi Süleyman Bey’i ve askerlerini katletti. İsyanı bastırmak üzere harekete geçen sancak beyi Ali ve askerleri de aynı şekilde acımasızca saldırıya uğradılar. Ali Bey ve birkaç adamı canlarını zor kurtarabildiler. Aydın yöresinde neredeyse kendinize tabi bir devlet kuracaktınız ki, Manisa Sancakbeyi Şehzade Murat ve Bayazıt Paşa harekete geçtiler ve sizin adınıza hareket eden bu sefilleri ortadan kaldırdılar. Bu sırada siz de Eflak’a gelip Prens Mirça ile temasa geçtiniz. Çevrenize yüzlerce adam topladınız. Gidip Deliorman’da karargâh kurdunuz. Çevrenizdekileri burada eğitmeye başladınız. Artık emelinize ulaşacağınızdan emindiniz. Çünkü çevrenizde toplananlar giderek artıyordu. Bunlar, sizin bir işaretinizle ölmeye hazır kandırılmış zavallılar güruhuydu. Bir tarafta da Anadolu’da Bayazıt Paşa’nın kılıcından artakalanlar boş durmuyorlardı. Anadolu ve Rumeli’de aynı anda başlayacak bir ayaklanmayla Osmanlı tahtını ele geçirecektiniz. Tam bu sırada Elvan Ağa ve adamları sizi, Deliorman’da yakaladılar. Şimdi bütün emelleriniz boşa çıkmış durumda...”

Tezkireci iddianamesinin son cümlesini söyler:

“Bu suçların cezasının idam olduğunu siz de biliyorsunuz. Meğer ki Sultan’ımızın himmeti yetiše!”

Mehmet Çelebi’nin sesi, sükutun perdesini yırtar:

“Bir diyeceğin var mı Şeyh Bedrettin?”

Tezkireci, “şeyh” kelimesini hiç telaffuz etmemiştir. Mehmet Çelebi ise bu kelimeyi özellikle söyler gibidir. Şeyh Bedrettin, bütün gücünü toplayarak, kararlı bir şekilde kelimeleri telaffuz etmeye başlar:

“Ben, Allah ve Resulüne teslim olmuş, Kur’an-ı Kerim’in söylediklerine harfiyen uyan âciz kulum... Bazı hususlarda, bazılarıyla anlayış farkımız olabilir...”

“Anlaşılan dini hususlardaki suçlamaları kabul etmiyorsunuz. Kitap ve sünnete bağlılığımızı söylediğimize göre.” der Mehmet Çelebi.

“Buyurduğunuz gibidir Sultanım.”

Mehmet Çelebi tekrar sorar:

“Peki ya binlerce insanın canına mal olan isyan için ne diyorsun? Börklüce ile Torlak, senin müritlerin değil mi?”

“Benim onlarla bir ilgim yoktur. Olsaydı, onların yanında olurum ve buraya gelmezdim. Hem ben tarikat şeyhi değilim ki müridim olsun?”

“Şimdi sen Eflak’a saltanat davası için gelmedin mi?”

“Asla! Ben daha önce de arz ettiğim gibi, buraya seninle görüşmek için geldim. Yoksa bir başka yere gidebilirdim. Ne var ki bir türlü sana ulaşamadım ve sonunda böyle talihsiz bir karşılaşma oldu.”

Mehmet Çelebi, sorularla Şeyh Bedrettin’i köşeye sıkıştırmak ister gibidir:

“Madem öyle de, etrafına toplanan o sapıklar güruhu neyin nesiydi? Hem sonra ben Dobruca’damıydım ki, sen oraya yöneldin? Oradan da doğruca Deliorman’a geçtin?”

“Sultanım, benim İznik’ten ayrılmamın tek nedeni, seninle görüşmek, bir türlü alamadığım o hac iznini bizzat istemektir.”

Sultan Mehmet, işaretini verir ve Çavuşbaşı esasını tekrar yere vurur. Bu kez kapıdan içeriye giren Heratlı Mevlana Haydar ve birkaç bilginidir.

Mevlâna Haydar Şeyh Bedrettin’in yanında durur ve oldukça yumuşak ve saygılı:

“Şeyhim, buyur şöyle otur.” der.

Şeyh Bedrettin, hiçbir şey söylemeden gidip gösterilen yere oturur. O zaman anlar ne denli bitkin ve yorgun olduğunu. Biraz daha ayakta kalsa, olduğu yere yığılabilirdi.

Mevlana Haydar bir sohbet havasında konuşmaya başlar:

“Peygamber efendimiz buyurmuşlardır ki: Sizin işiniz bir adamda toplanmış iken, cemaatinizi tefrikaya düşürecek birisi ortaya çıkarsa, onu derhal katledin!”

Bir süre Şeyh Bedrettin’ baktıktan sonra sorar: “Bu hususta bir diyeceğiniz var mıdır?”

Şeyh Bedrettin hiç duraksamadan cevap verir:

“Bu, sahih hadistir. Nizam-ı âlem için önemli bir kuralı ortaya koymaktadır.”

Şeyh Bedrettin’in bu cevabı, Mevlana Haydar’ı oldukça rahatlatır. Şimdi ona, bir bakıma kendi ölüm fetvasını verdirmiş olarak işe başlamaktadır. Yanındaki bilginlere bakar; bu girişten sonra onların konuşmalarını istemektedir. İçlerinden biri söze girer:

Sen ki, dini ve akli bilimlerde herkesçe kabul görmüş bir büyük bilginisin. Bunu yalnız sözlerinle ve yaptığın görevlerle değil, yazdığın eserlerle de ispatladın. Yıllar yılı insanlar, senin eserlerine bakarak doğruyu buldular. Kadılar, senin eserlerinden yola çıkarak hüküm verdiler; müftüler, senin eserlerine bakarak fetva verdiler. Durum buyken nasıl oldu da, şeytanın ve nefsin dürtülerine uyup ortalığı birbirine kattın? Şeriate aykırı sözlerinle insanların zihinlerini bulandırdın ve birçoklarının doğru yoldan sapmasına zemin hazırladın? Bununla da kalmadın, mal ve mülk ortaktır, diyerek, insanları devlete karşı isyan ettirdin; kendin de saltanat davasına kalkıştın!.. İsyân bayrağını, Müslümanların sultanına karşı kaldırdın. Şimdi bu suçlarının cezasının ne olması gerektiğini kendin açıkla!”

Şeyh Bedrettin, bir süre boşluğa bakar. Tezkirecinin iddianamesinden sonra kendisini sorgulayan bizzat Mehmet Çelebi’ydi. Şu andaki durumsa bir sorgulamadan çok bir tartışma havasındadır. Nedense o anda Câzibe gelir gözlerinin önüne. Bunu iyiye yorar. Günlerdir kapalı duran aşk kapısının aralanmasıdır bu. Kendi kendine mırıldanır: “Yârin yanağından başka her şey herkesindir...”

Şeyh Bedrettin, bir sis perdesi içinde giderek güzelleşen Câzibe'ye dalıp gider. Fakat aslında o an mahkemede Cazibe'nin olmamasından dolayı bu kısımda fantastik anlatıma başvurulduğunu söyleyebiliriz. Artık ne mahkeme umurundadır ne darağacı! Kendinden emin ve kararlı bir tavır takınan Şeyh Bedrettin, çevresindekilere ders verir gibi konuşmaya başlar:

“Ben, Allah ve Resulüne candan bağlı, Allah'ın kitabından başka hayat düsturu tanımayan bir insanım. Ama ben, Allah'ın Kitabını sıradan bir insan gibi anlayamam. Her lafzın ardında bir başka anlam olduğunu bilirim. Siz de bilmektesiniz ki, Kur'an şöyle der: ‘Bu kitabın bazı âyetleri apaçıktır, bunları herkes anlar. Bazıları da çeşitli anlamlar içerir, bunları da ilimde derinleşenler anlar’ (3/7) Peygamberin bazı sözleri de böyledir. Sıradan insanlar, sembolleri gerçek sanırlar. Kur'an'ın anlatışıyla, insanın yaratılışı, ondaki uluhiyeti açıklar; çünkü birçok kez ‘ona ruhumuzdan üfledik’ denmektedir. Bunun ilk insanla sınırlı olmadığı ve sürekliliği, İsa Peygamberin yaratılışıyla da vurgulanmıştır. Hal böyle olunca, insan ölümsüzdür, çünkü Tanrısaldır. Bu durumda ahiret kavramı da bir semboldür. Peygamberin: Rabbini bilen, kendini bildi, sözü de buna işarettir. Hakikatte küfür de yoktur; kendini bilen herkes Rabbini bilmektedir yani insan kendi Tanrısını yaratır.”

Şeyh Bedrettin'in bu sözleri, herkesin kafasını allak bullak eder. Mevlana Haydar ve öteki bilginlerin, onun sözlerini kavrayamadıkları bellidir. İçlerinden birinin, biraz da şaşkınlıkla sorduğu şu soru bunu ortaya koyar gibidir:

“Yani, cesetler tekrar dirilmeyecek midir?”

“Elbette dirilmeyecektir.” der Şeyh Bedrettin.

“O halde, İsa Peygamber'in bedenen diri olamayacağını söylediğiniz doğru.”

“Tabii ki doğru... Şimdi o, bazılarına göre Tanrıdır ve bu da doğrudur.”

Şeyh Bedrettin'in sözleri, Mevlana Haydar başta olmak üzere oradaki bilginleri şaşkına çevirdiği gibi salondakileri de şaşkına çevirmektedir. Şeyh Bedrettin'in dini konulardaki derin bilgisi ve buna bağlı olarak yorumları, zamanın en büyük bilginlerinden olduğu söylenen ve bu nedenle onu yargılaması uygun bulunan Mevlana Haydar'ın bile zihnini bulandırmaktadır. İşin giderek çıkmaza gireceğini ve Şeyh Bedrettin'in kendini kabul ettireceğini gören Mevlana Haydar,

tıpkı daha önce Mehmet Çelebi'nin yaptığı gibi, ard arda sorular sıralayarak sonuca gitmeye karar verir ve hemen sorar:

“İnsan nedir? Sen insandan ne anlıyorsun?”

“İnsan Tanrıdır, melektir, şeytandır...” der Şeyh Bedrettin. “Size Muhiddin Arabi'nin sözünü hatırlatmak isterim. Büyük Şeyh şöyle der: Bir zamanlar, benim dinimden olmadığı için komşumu suçlardım. Ama şimdi kalbim genişlemiş ve her şeye açılmıştır. Kalbim şimdi ceylan için bir çayır, keşişler için bir manastır, putlar için bir mabettir, hacılar için bir Kâbe'dir; Tevrat levhalarının, İncil'in ve Kur'an'ın kalbimde olduğunu görüyorum. Ben aşk dinini ortaya koyuyorum; hangi yöne yönelirse yönelsin, bu din, benim dinimdir ve imanımıdır...”

Şeyh Bedrettin, düşüncelerini Muhiddin Arabi'nin sözleriyle desteklemiştir. Bu büyük Şeyhe kim itiraz edebilir. Bu bahsi Şeyh Bedrettin'in kazandığı açıkça bellidir Bayazıt Paşa başta olmak üzere ilk gençlik yıllarını Hıristiyan olarak yaşamış diğer paşalar, Şeyh Bedrettin'in son sözleri üzerine yüreklerinde bir sızlama duyarlar. Şimdiye kadar ona olan düşmanlıklarından utanır gibidirler. Haklı olan Şeyh Bedrettin midir? Ama O, Musa Çelebi ile birlikte kendilerine karşı açıktan tavır almamış mıdır? Paşalar, kişisel çıkarları ile vicdanları arasında sıkışıp kalmışlardır. Bu sıkıntılı anda Mevlana Haydar'ın yanındaki bilginlerden biri:

“Kur'an'-ı Kerim'in açık ifadesi: Fitne katilden eşettir...” der. “Fitne çıkarmak ve saltanat davasına kalkışmak...”

Bu sözler, salondakilerin rahatlamasına ve sıkıntılarının dağılmasına neden olur. Konunun bu yöne çekilmesiyle Mehmet Çelebi de rahat bir nefes almıştır. Şeyh Bedrettin yutkunur. Mevlana Haydar'a ve adamlarına bakar. Bunlar nasıl bilginlerdi ki işin içinden çıkamayınca hemen sıradanlaşmışlardı. Hepsinin yüzüne tekrar tekrar bakar küçümseyerek. Her birinin yüzünde ezilmişliğin verdiği bir hınç ve öfke vardır.

“Olanlar, benim dışımda olmuştur,” der Şeyh Bedrettin. Ben isyan edecek olsaydım Anadolu'da kalırdım ve kendi irademle sultanın bulunduğu yere gelmezdim. Sultan'ın ordusunun bulunduğu yere, cüppe ve sarığımla gelmem,

yanıma gelenlerin silahsız olmalarını şart koşmam bile bu hususla ilgili olmadığımın kanıtıdır.”

Mevlana Haydar, tam bir yargıç edasıyla sorar:

“Börklüce Mustafa, senin kethüdan ve en sadık adamın değil miydi?”

“Evet öyleydi.”

“O halde niçin onun bütün bu işleri yapmasına göz yumdun?”

Susar Şeyh Bedrettin. Mevlana Haydar, gözünde giderek daha da küçülmektedir. Şeyh Bedrettin’in susmaya devam etmesi üzerine Mevlana Haydar, suçlamalarını art arda sıralamaya başlar:

“Niçin Prens Mirça ile işbirliği yaptın? Yalnız kendin için değil, etrafına toplanan güruh için de ondan yardım aldın... Bu kadar insanla Deliorman’a çekileceğine, pekâlâ Sultan’a gelebilirdin.”

“Sultan, hemen yakındaydı; Deliorman’ın derinliklerine değil de ona gidebilirdin. Bekledin ki, bütün Rumeli halkı senin yanında yer alsın. Osmanlıya düşman olanlar, senin gücünü gördüklerinde kendilerini açığa vuracaklardır diye düşündün. Böylece saltanatı ele geçirmeyi hayal ettin...”

Şeyh Bedrettin artık Mevlana Haydar’ı dinlememektedir. O, zavallı biridir ve ne yapıp edip kendisini suçlu çıkarmak için görevlendirilmiştir. Aslında bu divan toplantısı da anlamsızdır. Mehmet Çelebi ne pahasına olursa olsun kendisinden kurtulmaya kararlıdır ve ölüm fermanını çoktan kafasında imzalamıştır. Aşk tatmamış olanlar, hiçbir zaman kendi kişisel çıkarlarının ötesine geçemezlerdi. Bu basit insanlar arasında daha fazla durmanın bir anlamı yoktur. Kahire’den Edirne’ye, Edirne’den İznik’e, İznik’ten Serez’e geçip gider. Aşk şehri İznik’te şimdi Halil duruyordur babaanesi Câzibe ile şeyh dedesi Bedrettin’i ebediyete taşımak üzere. Şeyh Bedrettin, yüzünde giderek belirginleşen acı bir tebessümle Mehmet Çelebi’ye bakar ve şöyle der:

“Kılıç bütün günahları temizler. Kendi hükmümü kendim vererek, başımı ayak yapıyor, boynumu kılıcınıza uzatıyorum.”

Mehmet Çelebi'nin kalbi sancır. Salonda bulunanların başları önlerine düşer. Şeyh Bedrettin doğrular gururla ve herkese tepeden bakar.

Uzun bir sessizlikten sonra Sultan işaret eder ve Şeyh Bedrettin'i salondan çıkarırlar. O zaman Sultan, Mevlana Haydar'a sorar:

“Ne dersin?”

Mevlana Haydar hiç düşünmeden, günlerdir kafasında oluşturduğu hükmü açıklar:

“Kanı helal, amma malı haramdır Sultanım.”

Böylece Mevlana Haydar, Şeyh Bedrettin'i siyaseten katlin dışında tutuyordur.

Sultan, tekrar işaret eder; Mevlana Haydar ve diğer bilginler de salondan çıkarlar.

Sultan Mehmet, Bayazıt Paşa'dan başlayarak, divan-ı hümayun üyelerine tek tek Şeyh Bedrettin'in idamını onaylayıp onaylamadıklarını sorar. Hepsi de idamı için görüş bildirir. Zaten idam fetvasını Şeyh Bedrettin bizzat kendisi vermiştir. Divandakileri çıldırtan da budur aslında; Şeyh Bedrettin, idam fetvasını bizzat kendi vererek, “bir can için kimseye yalvarmayacağını” açıkça ilan etmiştir.

Divandan çıkan Mehmet Çelebi karmaşık duygular içinde hareme doğru yürür. Birkaç adım atmıştır ki, sol dizkapağında bir ağrı belirir. Önemsemez ve yoluna devam eder. Haremin kapısına yaklaştığında ağrı, kalbine kadar çıkmıştır. Bunun üzerine sol tarafına inme incekmiş duygusuna kapılır ve bir an önce kendisini hareme atabilmek için adımlarını hızlandırır. Ne var ki yüreğinde filizlenen korkuyu bir türlü içinden atamamaktadır.

Mehmet Çelebi'nin ardından Bayazıt Paşa salondan ayrılır. Şeyh Bedrettin'in son sözlerinin kalbinde derinleştirdiği kuşku, onu da konağına doğru sürükleyip götürmektedir. Eline tutuşturulan fermanın dayanılmaz hale gelen ağırlığından bir an önce kurtulmak isteyen çavuşbaşı, hızlı adımlarla bostancıbaşının yanına varır ve fermanı aceleyle onun eline tutuşturup derin bir nefes alır.

Şeyh Bedrettin'i yine o virane eve getirip koyarlar. Kendi ölüm fetvasını kendi vermiş olan Şeyh Bedrettin ise fetvayı verdiği andan itibaren zamanı dondurmuştur. Zaman ve mekân dürülmüş, onun avuçlarında durmaktadır. Dış dünyanın böylece yok olması üzerine kalbine yönelir. Kalbi, tıpkı Muhittin Arabi'nin tanımladığı gibidir: Canlı cansız bütün varlıklar oradadır ve kalbi dünden bugüne bütün insanlar için bir sığınak olmuştur. Herkes oradadır ve O, kalbine sığınan herkesi tanımaktadır. Fakat orada eksik olan biri vardır: Câzibe... Onun olmadığı bir dünyanın ne anlamı olabilir? Derken elinde dürülü zaman ve mekân, kalbinin derinliklerinde tekrar açılır; yeni bir dünya dönmeye başlar. Buradaki yıldızlara bakar ve Deliorman'daki iki parlak yıldızı görür; birinde kendisi gülümsemektedir, birinde de Câzibe... İki yıldız hızla birbirine yaklaşır ve bir tek parlak yıldız olur. Sonra da bütün yıldızlar tek tek gelip bu yıldızla bütünleşir. Kalbindeki her şey, çokluktan teklığe yönelmiştir.

Yeme, içme, dinlenme, uyuma gibi sıradan gereksinimlerden kurtulan Şeyh Bedrettin, gece boyunca kalbinde her dem yeniden yaratılan dünyada gezinip durmuştur. "Yetiş Dede Sultan!" diyen herkese himmet eder. "Her dem yeniden yaratılmanın ve her dem yeniden doğmanın sırrına erdi."¹⁵²

Gecenin ilerleyen saatlerinde, Serez çarşısında üç ayaklı bir darağacı kurulmaktadır. Akşamdan tellallar ünlemişlerdir ki sabahleyin Serez çarşısında Şeyh Bedrettin asılacaktır. Bunu duyan Serez halkı, üzerlerine inen geceyi dört bir yanından tutmuştur sabah olmasın diye.

Sabahın ışımasıyla birlikte yanına iki bostancı çavuşu, yüz kadar da bostancı eri alan bostancıbaşı, elinde Sultan Mehmet'in fermanı, doğruca Şeyh Bedrettin'e gelir. Onları karşısında gören Şeyh Bedrettin, kalbinin yüceliklerinden sıradan hayata basamak basamak iner ve sıradan insanların yüzüne bakar. O sırada bostancıbaşı, beyaz bir örtüyü Şeyh Bedrettin'e uzatır. Üzerindekileri çıkaran Şeyh Bedrettin, eline tutuşturulan örtüye bürünür. İnsanlık varolalıdan beri kurulagelmiş bütün

¹⁵² a.g.e., s. 155.

darağaçlarını görür. Kendisi için Serez çarşısında kurulan darağacıyı düşler; Amasya Kalesi'nin ortasındaki darağacına doğru ilerler.

Darağacı, Serez çarşısında küçük bir demirci dükkânının önünde kurulmuştur. Şeyh Bedrettin'i getirip bu dükkâna sokarlar. Burada, üzerindeki beyaz örtüyü çıkartırlar. O da, ruhunu sarmalayan ak tenini, sıradan insanların eline tutuşturup tekrar kalbinin derinliklerine dalıp gider. Sıradan insanlar, onun çırılçıplak ak tenini, götürüp darağacına asarlar. Bunu gören Serezliler, utanarak başlarını önlerine eğler. Tam bu sırada, az önce beyaza kesmiş olan Serez göğünden lapa lapa karlar inmeye başlar. İnsanlar başlarını kaldırıp bakarlar; görürler ki karlar bir kefen gibi, darağacında sallanan Şeyh Bedrettin'in ak tenine sımsıkı sarılmış.

Şeyh Bedrettin'in sesi, "yetiş Dede Sultan!" diyenlerin kalplerinde yankılanır:
"Mansur'am dara geldim..."

İnsanlar, bu sesle birlikte sürekli bir yaratılışı bütün benliklerinde hissederler ve her biri, bir Şeyh Bedrettin olmanın aydınlığına yürür.

Anadolu ve Rumeli'nin Dede Sultan'ı Şeyh Bedrettin, Serez çarşısındaki darağacından insanlara bakar, sonra da sevgili Câzibe'sine, Hallac-ı Mansur'a, Baba İlyas'a ve ölümsüzlüğü yakalamış nice erene doğru yürür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH BEDRETTİN'İN TORUNU HALİL'İN NOTU

Edirne, 25 Ağustos, 1435 Perşembe

Şeyh Bedrettin'in torunu Halil, dedesinin vefatına dair hatıralarını, sonrasında Mehmet Çelebi'nin akıbetini, yaşanan saltanat mücadelesini ve şeyh dedesinin hayalinin nasıl gerçekleştiğini okuyucu ile paylaşır. Şeyh dedesinin uğradığı her yere uğramaya çalıştığını, Serez'de onun asıldığı yere yapılan türbeyi ziyaret edişini ve tıpkı Elvan Çelebi'nin büyük dedesini anlattığı gibi şeyh dedesinin hayatını yazıya geçirmeye karar verişini anlatır. Halil'in dedesinin hayatını anlattığı eserinin adı ise "Menakıb-ı Şeyh Bedrettin'dir.

Şeyh dedesi, Serez'de asıldığında, Halil henüz on yaşındadır. Kara haber, İznik'teki evlerine kor gibi düşmüştür. Halil, Eşrefoğlu'nun hayatını öğrendiğinde

görmüştür ki o da tıpkı şeyh dedesi gibi ilmin ötesini aradığında bir büyük şeyhe varmış. Onu, ilmin ötesine alıp götürən şeyhin adı da Hüseyin'dir. Fakat şeyh dedesi, ilmin ötesinden yine ilme dönerken, Eşrefoğlu bir daha geri dönememiştir. Daha doğrusu Şeyh Bedrettin, ilmin ötesinde de ilimle uğraşmak zorunda kalmıştır. Eşrefoğlu'nu aşk denizlerine Hayrünnisa Hatun götürürken, şeyh dedesini de Câzibe Hatun götürmüştür.

Şeyh Bedrettin'in idam fermanını imzaladığı gün Mehmet Çelebi hastalanmıştır. Bu bir felçtir ve önce sol ayağına inmiş, giderek ilerlemiştir. Mehmet Çelebi, altı ay sonra da Edirne'deki sarayında ölmüştür. Ülkede karışıklık çıkmasından, daha doğrusu kendi gücünün kaybolmasından korkan Bayazıt Paşa, onun ölümünü, Şehzade Murat, Manisa'dan gelip tahta oturana kadar gizlemiştir. Böylece Mehmet Çelebi'nin tahnit edilen cesedi, 41 gün boyunca can teslim ettiği yatakta giyinik vaziyette kalmıştır.

Bayazıt Paşa'nın bu buluşu da işe yaramamış; Mehmet Çelebi'nin Limni Adası'nda sürgün bulunan ve hayatta kalabilen tek kardeşi Mustafa Çelebi, Rumeli'deki ordunun desteğini alarak, gelip Edirne'de Osmanlı tahtına oturmuştur. Bunun üzerine Bayazıt Paşa, Şehzade Murat'ı Bursa'da tahta çıkarmış ve Anadolu'da ordu toplamaya başlamıştır. Bayazıt Paşa'nın yanında Hacı İvaz ile Evrenos Paşa da varmış. Onların ordu toplamaya çalıştığını öğrenen Mustafa Çelebi, ordusuyla Anadolu'ya geçmiştir. Bunu öğrenen Bayazıt Paşa da tahta geçirdiği Şehzade Murat'la birlikte, Anadolu'dan topladığı orduyla hareket etmiştir. Sonunda iki ordu Ulubat Çayı'nın iki yakasında karşı karşıya gelmiştir. Bayazıt Paşa ve diğer Rumelili komutanların ısrarına rağmen Anadolu askeri, Mustafa Çelebi'nin ordusuna hücum etmemiştir. Böylece Şeyh Bedrettin'in hayali gerçekleşmiş; Anadolu, belki de ilk ve son kez kardeş kanı dökülmesine "hayır" demiştir...

İki tarafta bulunan Rumeli kökenli paşalar aralarında uzun uzun tartışmışlar ve sonunda Osmanlı tahtında Şehzade Murat'ın oturmasında karar kılmışlardır. Bunun üzerine Mustafa Çelebi, yanında kalan üç beş adamıyla birlikte kaçmak zorunda kalmıştır. Onu ısrarla takip eden Bayazıt Paşa, Edirne'ye varmadan yakalatmıştır. Mustafa Çelebi, 'düzmece Mustafa' olarak nitelendirilmiş ve idam edilmiştir. Gerçek Mustafa Çelebi'nin ise Ankara Savaşı'nda babası Yıldırım'ın

yanında çarpışırken şehit düştüğü bütün Osmanlı ülkesine duyurulmuştur. Böylece Musa Çelebi'den sonra Mustafa Çelebi'nin de sonunu hazırlayan Bayazıt Paşa olmuştur. İki amcasının ölüm nedeni olarak Bayazıt Paşa'yı görmeye başlayan Sultan Murat, onun bir gün kendisine de ihanet edebileceği kuşkusuna düşmüş ve bir fırsatını bulup boynunu vurdurmuştur. Halil, bu durumu “Şeyh dedeme kötülük yapanlar, cezalarını işte böyle bulmuşlar.” şeklinde yorumlar.

Halil İznik'ten ayrıldığında, Şehzade Murat, Sultan Murat adıyla Osmanlı tahtının tek sahibidir. Şeyh dedesinin uğradığı her yere uğramaya çalışmıştır ve aylar süren yolculuklardan sonra Serez'e varmıştır. Görmüştür ki Şeyh Bedrettin'i sevenler, onun asıldığı yerdeki demirci dükkânını satın alarak, burasını türbe yapmışlar.

Halil dedesi ile son birlikteliğini hatırlar: “Beni kucağıma almış, uzun uzun İznik Gölü'ne bakmıştı. Baba İlyas'tan ve Elvan Çelebi'den söz ettiğini çok iyi hatırlıyorum. O anı şeyh dedemin türbesinde bütün canlılığı ve aydınlığıyla defalarca yaşadım.”

Halil, dedesinin türbesinden ayrıldığında, daha önce hiç duymadığı bir dize takılmıştır zihnine:

“Şeyhe veda etmiş giderler iken

Şeyh dedi: Edirne yolu gözükün”

Halil, bildiği her şeyi zihninden geçirir ama böyle bir mısra bulamaz. O zaman anlar ki bu dize, ona, bizzat Şeyh Bedrettin tarafından ilham olunmuştur. Bunun üzerine Şeyh dedesinin telkinine uyarak, hiç vakit geçirmeden Serez'den Edirne'ye doğru yola çıkmıştır. Kararını vermiştir; tıpkı Elvan Çelebi'nin büyük dedesini anlattığı gibi o da şeyh dedesinin hayatını yazıya geçirip insanlığa hediye edecektir. Elvan Çelebi, dedesi Baba İlyas'ı anlattığı eserine “Menekıb-ı Kutsiyye” adını vermiştir. O ise dedesi Şeyh Bedrettin'i anlatacağı kitabına “Menakıb-ı Şeyh Bedrettin” adını verecektir.

Halil, Edirne'ye vardığında Meriç ırmağına bakan bir eve yerleşmiştir. Biliyordur ki, şeyh dedesinin hayatında iki ırmağın önemi büyüktür; biri Nil, diğeri

Meriç... Kadere bakın ki Baba İlyas'ın hayatında da Yeşilırmak çok önemli olmuştur.

Ağustos ayının bu güzel perşembesinde, Meriç Nehri'ne bakarken, Anadolu'nun ve Rumeli'nin bütün ırmaklarının yürekleri serinleten, insanlığa hayat veren seslerini, kalbinin derinliklerinde bütün benliğiyle duyar Halil. Bu insanlık şarkısının nağmelerini dinlerken, "Menakıb-ı Şeyh Bedrettin" hece hece zihnine doğmaktadır.

2.5.2. Kahramanlar

Romadaki kahramanları tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2.5.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

2.5.2.1.1. *Şeyh Bedrettin*

Bedreddin Simâvî, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde Osmanlı fakih ve mutasavvıfı, önemli bir isyan ve ihtilâl hareketinin başlatıcısı olarak geçer.

"Torunu Halil b. İsmâil Menâkıbnâme'de şeyhin doğum tarihini 760 (1359) olarak kaydetmiştir. Babası Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un torunu olduğu söylenen Abdülaziz'in oğlu İsrâil, annesi ise Rum asıllı bir hıristiyan iken ihtida etmiş olan Melek Hatun'dur. Babasının mesleği dolayısıyla Simavna Kadısı Oğlu (İbn Kâdî-i Simavna) diye tanınmıştır. Edirne'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesi üzerine (1362) ailesi buraya yerleşti. Ancak bazı son dönem araştırmacıları Bedreddin'in soyunu Selçuklu hânedanına bağlayan rivayeti şüphe ile karşılamakta, bu rivayetin muhtemelen siyasî maksatlarla uydurulduğunu düşünmektedirler."¹⁵³

Babasının adı ve annesinin adı da romanda tarihsel gerçekliklerle örtüşen şekilde belirtilmiştir.

¹⁵³ Bilal Dindar, "Bedreddin Simâvî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.

“Bedreddin’in başarısını öğrenen Sultan Berkuk, oğlu Ferec’i eğitmesi için onu sarayına davet etti; Bedreddin üç yıl bu görevde kaldı. Sultan Berkuk’un sarayında tertip etmeyi âdet haline getirdiği ilmî sohbetlerden birine Bedreddin Simâvî de katıldı ve burada Mısır’ın önde gelen âlimleriyle tartışma imkânı buldu. Sultan, kendisinin hocası olan Ahlatlı Şeyh Seyyid Hüseyin ile Bedreddin Simâvî’nin bu tartışmalardaki başarılarından son derece memnun oldu; Bedreddin’i câriyelerinden Câzibe ile, Ahlatlı Hüseyin’i de onun kardeşi Meryem ile evlendirdi. Bu evlilik onun ilmî ve fikrî hayatında bir dönüm noktası oldu. Zira önceleri tasavvufun aleyhinde olan Bedreddin baldızı Meryem’le yaptığı tasavvufî sohbetler üzerine tavrını değiştirerek Ahlatlı Şeyh Hüseyin’e intisap etti.”¹⁵⁴

Şeyh Bedretti’nin ve Hüseyin Ahlatı’nın evlilikleri de romanda tarihsel gerçekliklerle uyumlu bir şekilde yer alır. Sadece Cazibe ile Mariya romanda kardeş olarak geçmezler.

“Bedreddin Simâvî şeyhinin gözetiminde çilesini doldurdu ve onun ölümü üzerine şeyhlik makamına geçti. Ancak Kahire’deki diğer şeyhlerle arası açıldığından altı ay sonra memleketi olan Edirne’ye dönmeye karar verdi. Filistin, Şam ve Halep üzerinden Konya’ya geldi. Buradan Tire’ye geçerek sonraki isyan hareketinin ileri gelenlerinden olan ve halk arasında Dede Sultan diye anılan Börklüce Mustafa ile tanıştı; bu arada Sakız adasının hıristiyan yöneticisinden gelen bir davet üzerine adaya gitti ve rivayete göre onun Müslümanlığı benimseyerek müridleri arasına katılmasını sağladı. Daha sonra İzmir üzerinden Kütahya’ya geçerek orada isyan hareketinin diğer bir elebaşısı olan Torlak Kemal ile tanıştı.”¹⁵⁵

“Şehzadeler mücadelesinde Yıldırım Bayezid’in oğullarından Mûsâ Çelebi’nin, kardeşi Süleyman Çelebi ile yaptığı savaş sonunda Edirne’yi ele geçirmesi üzerine (814/1411) Bedreddin kazaskerliğe tayin edildi ve böylece onun aktif siyasi hayatı başlamış oldu. Daha sonra Mûsâ Çelebi kardeşi Mehmed Çelebi karşısında yenik düşünce Şeyh Bedreddin 1413’te ailesiyle birlikte İznik’e sürülerek göz hapsine alındı; kendisine 1000 akçe de maaş bağlandı.”¹⁵⁶

Şeyh Bedrettin şeyhlik makamını bırakarak Edirne’ye geri dönmüştür. Torlak Kemal ile Kütahya’da tanışır. Sakız Adası’ndaki Hıristiyanlarla görüştüğü romanda

¹⁵⁴ a.g.e.

¹⁵⁵ a.g.e.

¹⁵⁶ a.g.e.

da belirtilir. Mehmet Çelebi'nin Şeyh Bedrettin'i İznik'te göz hapsine alması ve ona 1000 akçe maaş bağlaması da romanda aynen geçmektedir.

“Siyasî ihtirasları sebebiyle bu durumu kabullenmedi ve görünüşte dinî-tasavvufî, gerçekte ise siyasî teşkilâtlanmayı sağlamak üzere harekete geçti. Arkasından yoğun bir propaganda faaliyetine girişti; kısa zamanda çevresinde geniş bir mürid ve sempatizan kitlesinin oluşmasını sağladı. Bu arada Tire'de tanıştığı Börklüce Mustafa'yı Aydın ve civarında propaganda faaliyetiyle görevlendirdi. Börklüce Aydın ve Karaburun'da binlerce sempatizan topladı. Ancak onun bu faaliyetleri sebebiyle kendisinin sorumlu tutulacağından kaygılanan veya bu gelişmelerin bir isyan hareketi başlatma imkânı hazırladığını düşünen şeyh, göz hapsinde olmasına rağmen muhtemelen 1416'da İznik'ten kaçmayı başardı, Kastamonu'ya gidip İsfendiyar Bey'e sığındı. Niyeti Tatar iline ulaşmaktı. Fakat burada umduğu desteği bulamayınca Sinop Limanı'ndan gizlice bir gemiye binerek Rumeli yakasına geçti. Önce Zağra'ya, oradan da Silistre, Dobruca ve Deliorman'a giderek burada yerleşti. Şeyhin bu yerlerdeki taraftarlarının sayısı hızla artıyordu. Deliorman'dan her tarafa adamlar göndererek propaganda alanını genişletti.”¹⁵⁷

Romanda da Şeyh Bedrettin'in Börklüce Mustafa'yı Aydın ve civarına göndermesi söz konusudur. İznik'ten kaçan Şeyh Bedrettin, İsfendiyar Bey'e sığınır. Burada umduğu desteği bulamayan Şeyh Bedrettin Dobruca ve Deliorman'a giderek burada yerleşir.

“Şeyh Bedreddin ve müridlerinden Börklüce Mustafa, Torlak Kemal gibi ihtilâlcilerin başarılarından kaygılanan Çelebi Sultan Mehmed şeyhin üzerine büyük bir kuvvet gönderdi. O sırada Karaburun'da bulunan Börklüce ve Manisa'da bulunan Torlak kuvvetleri mağlûp edildi. Bayezid Paşa kumandasındaki devlet güçleri şeyhin adamlarını dağıtmaya ve kendisini de ele geçirmeye muvaffak oldular. Şeyh Serez'de bulunan padişahın huzuruna götürüldü. Padişah, onun aynı zamanda bir din âlimi olduğunu ve hareketinin de bir yönüyle dinî nitelik taşıdığını göz önüne alarak hakkında hüküm vermek üzere ilim adamlarından bir heyet kurulmasını emretti. Bu heyet şeyhin faaliyetlerinin ve görüşlerinin dinî hükümlerle bağdaşmadığına, isyan sayıldığına, malı ve ailesi korunmak şartıyla kendisinin idam edilmesi gerektiğine karar verdi. Heyet üyelerinden Mevlânâ Haydar Acemî tarafından açıklanan bu kararın isabetli olduğunu bizzat şeyhin de kabul ettiği rivayet

¹⁵⁷ a.g.e.

edilir. Bu fetva üzerine Bedreddin Simâvî 1420’de Serez’de idam edilerek burada defnedildi.”¹⁵⁸

Romanda da Şeyh Bedrettin’i bekleyen son, tarihsel gerçekliklere uygun olarak idam edilmesi olmuştur.

“Bedreddin Simâvî İslâmî ilimlerden bilhassa fıkıh ve tasavvufta temayüz etmiştir. Gerek eserleri gerekse hakkında yazılmış diğer kaynaklar onun fıkıhta sadece ansiklopedik bilgi sahibi ve bir aktarıcı olmayıp aynı zamanda müctehid derecesinde bir âlim olduğunu göstermektedir. Fakat Simâvî asıl ününü siyasi faaliyetleri yanında tasavvufî ve felsefî görüşleriyle yapmıştır.”¹⁵⁹

“Bedreddin Simâvî bedenlerin yeniden dirileceği inancına karşı çıkmış ve bu yüzden kendisini eleştirenler olmuştur. Ona göre beden çürüyüp toprağa karıştıktan sonra parçaları daha önce olduğu gibi yeniden teşekkül etmeyecektir. Esasen o beden-ruh ayırımına da taraftar değildir. Çünkü insan bedeni aslında ruh, daha doğrusu hak olup sûretlerin birikmesiyle yoğunluk kazanmıştır. Sûretler ortadan kalktıkça insan bedeni letâfet kazanır ve nihayet bir olan ve ortağı bulunmayan Hakk’ın kendisi kalır. Ona göre halkın anladığı mânada bedenlerin haşri mümkün gibi gözüküyor.”¹⁶⁰

“Şeyh Bedreddin cennet ve cehennemi de yaygın dinî anlayıştan farklı bir şekilde açıklamıştır. Vâridât’ta cennetin sekiz mânada anlaşılabilirliğini belirtmiştir ki bunların ilki yaygın dinî mânâ, diğerleri ise te’vil yoluyla ulaşılan mânalardır. Burada şeyhin yaygın cennet ve cehennem inancına fazla önem vermediği anlaşılmaktadır. Aynı te’vilci ve bâtinî yorum şeytan ve melek hakkındaki açıklamalarında da görülmektedir.”¹⁶¹

Şeyh Bedrettin romanda da bedenlerin yeniden dirileceğine inanmamaktadır. Şeyh Bedrettin, romanda da cennet ve cehennemi yaygın dini inanıştan farklı bir şekilde açıklar. Her insanın kendi cennetini ve cehennemini inşa ettiğini söyler.

“Şeyhin eleştirilmesine yol açan sebeplerden biri de kendi eserlerinde açıkça görülmemekle birlikte, başta Börklüce Mustafa olmak üzere taraftarlarının özel mülkiyeti reddetmeleri, her türlü mülkün halkın ortak malı olduğunu savunmaları, kadın erkek bir arada sazlı içkili âyinler düzenlemeleri ve umumiyetle İbâhîliği savunmalarıdır. Son yüzyılda Türkiye’de bazı Marksist yazarlar bu tür fikirleri Bedreddin Simâvî’ye mal ederek onun ve taraftarlarının

¹⁵⁸ a.g.e.

¹⁵⁹ a.g.e.

¹⁶⁰ a.g.e.

¹⁶¹ a.g.e.

başlattığı olayları devrimci niteliği olan bir halk hareketi şeklinde yorumlamış, bu yönde çeşitli fikrî ve edebî eserler kaleme almışlardır. Ancak şeyhin mâsumiyetini savunan kaynaklar bu tür görüş ve uygulamaların onun taraftarlarınca ihdas edildiğini ve şeyhin günahsız olduğunu, hatta ihtilâl hevesinde dahi olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim torunu Halil b. İsmâil'in yazmış olduğu Menâkıbnâme'de şeyh temize çıkarılmakta, başına gelenlerin asıl sebebinin Börklüce Mustafa, Torlak Kemal gibi yandaşlarıyla ulemânın kıskançlığı vb. sebepler olduğu ileri sürülmektedir.¹⁶²

2.5.2.1.2. Mehmet Çelebi (Osmanlı padişahı 1413-1421).

“788 (1386) veya 789 (1387) yılında dünyaya geldi. I. Bayezid'in Devlet Hatun adlı bir câriyesinden doğma dördüncü oğludur. “Çelebi” veya Yunanca krytsez (genç efendi) kelimesinden gelen “Kirişçi” lakabıyla tanınır. Fetret devrinde kardeşi Süleyman (1402-1411) ve Mûsâ (1411-1413) Edirne'den Rumeli topraklarını kontrol ederken 804-816 (1402-1413) yılları arasında Anadolu'da Tokat, Amasya ve Bursa'ya hâkim olmuştur. 805-806 (1403-1404) ve 813-816 (1410-1413) yıllarında Batı Anadolu ve Bursa'yı hâkimiyeti altına almış, kendi hükümdarlığı döneminde Osmanlı Devleti'nin iki parçasını birleştirmeyi başarmıştır.¹⁶³

2.5.2.1.3. Musa Çelebi

Fetret devrinde saltanat mücadelesinde bulunan Osmanlı şehzadesidir. Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezid'in en küçük oğludur.¹⁶⁴

2.5.2.1.4. Rumelili Arnavut Beyazıt Paşa

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde I. Mehmed ve II. Murad'ın vezîriâzamlığını yapan devlet adamıdır.¹⁶⁵

¹⁶² a.g.e.

¹⁶³ Halil İnalçık, “Mehmed I”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.

¹⁶⁴ Fahameddin Başar, “Mûsâ Çelebi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.

¹⁶⁵ Aydın Taneri, “Bayezid Paşa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.

“Çelebi Mehmed’in Amasya’daki sancak beyliği sırasında, onun yakın maiyeti arasında yer aldı. Fetret Devri’nde de bu şehzadeye bağlı kalarak hizmetlerine devam etti.”¹⁶⁶

“1413’te Çelebi Mehmed’in ülkede asayiş ve birliği sağlamasından sonra vezîriâzamlığa ve Rumeli beylerbeyiliğine tayin edildi. Aynı yıl Mûsâ Çelebi’nin öldürülmesinde rol oynadı.”¹⁶⁷

“Şeyh Bedreddin vak‘asında da hizmeti geçen Bayezid Paşa, 1420’den önce Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal gibi onun müridleri etrafında toplanan âsileri mağlûp etti; daha sonra Deliorman taraflarında yerleşip çevresine taraftar toplayan Şeyh Bedreddin üzerine yürüdü.”¹⁶⁸

“Çelebi Mehmed’in ölümünü, onun vasiyeti üzerine oğlu Şehzade Murad gelinceye kadar kırk gün süreyle gizledi ve böylece çıkması muhtemel bir fitneyi önlemiş oldu. Çünkü Bizans İmparatorluğu nezdinde rehin tutulan Şehzade Murad’ın kardeşi Mustafa, yapılan anlaşma gereği padişahın ölümünden sonra serbest bırakılacaktı.”¹⁶⁹

2.5.2.1.5. Sırp Evrenos Paşa

Rumelili Arnavut Beyazıt Paşa ile beraber Çelebi Mehmet’i Ankara Savaşı’ndan kurtararak tahta çıkmasını sağlayan kişidir.

2.5.2.1.6. Hüseyin Ahlati

Geçmiş yıllarda bir bunalıma düşer Şeyh Bedrettin. Bir çıkış yolu bulma umuduyla günlerce sayfalarında dolandığı gönül aynası kitaplar giderek ona bir şey söylemez olmuşlardır. Şeyh Bedrettin, çıldırma noktasına geldiği bir anda, kitaplarını götürüp Nil Nehri’ne atmıştır. Mısır’a Hüseyin Ahlati’ye koşturmuştur. Şeyh Hüseyin Ahlati, onu görünenlerin ötesine alıp götürmüştür.

¹⁶⁶ a.g.e.

¹⁶⁷ a.g.e.

¹⁶⁸ a.g.e.

¹⁶⁹ a.g.e.

2.5.2.1.7. Baba İlyas

1240 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı giriştiği büyük siyasî-içtimaî ayaklanma hareketine adını veren ve Anadolu'da ilk gayri Sünnî cereyanların temelini atan Türkmen şeyhidir.¹⁷⁰

2.5.2.1.8. Baba İshak

1240 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı hazırlanan ve “Babaî isyanı” diye bilinen büyük Türkmen ayaklanmasında Baba İlyas adına harekâtı yöneten Türkmen şeyhidir.¹⁷¹

2.5.2.1.9. Menteş

Hacı Bektaş'ın kardeşidir. Menteş, Hacı Bektaş gibi Lokman Perende'nin tedrisatından geçip Anadolu'ya gönderilmiş erenlerden biridir.

2.5.2.1.10. Hacı Bektaş

Bektaşîlik tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Türkmen şeyhidir.

2.5.2.1.11. Şeyh Bedrettin'in Ailesi

Romanda Şeyh Bedrettin'in oğlu İsmail Edirne yakınlarında bir köyde, çok sevdiği hanımı, kızı ve oğluyla birlikte. Fakat daha sonra Şeyh Bedrettin'e oğlunun ölüm haberi gelir. Bu haberden sonra Börklüce Mustafa'dan torunu Halil'i alıp İznik'e gelmesini ister. Torunu Halil'i çok sever Şeyh Bedrettin.

Şeyh Bedrettin'in hizmetçisi Cafer, hanımı Melek ve çocukları, onun yalnızlığına eklenen ve yalnızlığını derinleştiren varlıklardır. Bu beraberlik zorunlu bir beraberliktir. Şeyh Bedrettin ilk hanımı İsmail'in annesi Câzibe'ye aşiktir. Bu Habeşli siyahi hanım, ona Memluk sultanı Berkuk'un armağanıydı. Berkuk, oğlunun hocası olan Şeyh Bedrettin'e Câzibe'yi armağan ederken Hüseyin Ahlati'ye de yine Habeşli bir siyahi olan Mariya'yı vermiştir. Câzibe'nin ölümünden sonra Şeyh

¹⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, “Baba İlyas”, a.g.e.

¹⁷¹ a.g.e

Bedrettin, annesinin ısrarları üzerine Melek Hatun ile evlenmiştir. Fakat onda sürekli Câzibe'yi aramıştır. Bedrettin daha evliliğinin ikinci haftasında Sakız adasına gitmiştir. Hanımını da Edirne'de bulunan anne ve babasının yanına bırakmıştır. Bir süre sonra tekrar Edirne'ye dönen Şeyh Bedrettin, hanımının doğum yapmak üzere olduğunu görür. Birkaç hafta sonra kızı İvas dünyaya gelmiştir. Aradan yıllar geçer ve Şeyh Bedrettin bir tutsak gibi İznik'e gelir. Buraya gelir gelmez de oğlu Ahmet doğar.

Annesi Melek Hatun, Simavna tekfurunun kızıdır ve babası İsrail ile evlenene kadar Hristiyan olarak yaşamıştır. Câzibe ve Mariya da önceden Hristiyanlardı ve evlendiklerinde Müslüman olmuşlardır. Oğlu İsmail'in hanımı da bir papazın kızıdır ve Şeyh Bedrettin, onunla oğlunun evlenmesinde hiçbir sakınca görmemiş, hatta bu evliliği bizzat gerçekleştirmiştir, kızın Hristiyan olarak kalabileceğini bile söylemiştir. Hristiyan asıllı bir hanımdan doğan Şeyh Bedrettin'in soyu da Hristiyan asıllı bir hanımdan doğacaklarla geleceğe yürüyordur.

2.5.2.1.12. Antigonius ve Sevgilisi Nicea

İznik İskender'in ünlü komutanı Antigonius tarafından sevgilisi Nicea adına kurulmuştur. Sonradan Türklerin söyleyişi ile İznik olmuştur. O zamanlar, Romalı komutanlar, ordularıyla gidip diledikleri yerde şehirler kurabilirlerdi. Bu şehirler Roma'ya bağlı olmakla beraber özerk konumdaydılar. Komutanlar, kurdukları şehirlere genelde sevgililerinin adlarını verirdiler ki onları ölümsüzleştirsinsinler.

2.5.2.1.13. Konstantinus

İznik'te büyük bir konsül toplanmıştı. Bu toplantıda, Hristiyan inanç sistemi yeniden düzenlenecekti. Toplantıya katılan papazlar, İsa peygamberin uluhiyyetinin kabulünü istiyorlardı. Böylece Hristiyanlığı, Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesine oturtarak, ona taze bir kan vermek amacındaydılar. Aslında bu, bir bakıma insanın yüceltilmesi, tanrısallaştırılmasıydı. Hagia Sophia'nın kubbesi altındaki konsüle zaman zaman da Roma imparatoru Konstantinus başkanlık ediyor, kendi düşüncesinin de İsa'nın tanrısallaştırılması yönünde olduğunu belirtmeye çalışıyordu.

2.5.2.1.14. Arius

Arius adında bir papaz Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesine karşı çıkar. Bu karşı çıkış, ölümü seçmek demektir. Arius bir bakıma insanın tanrısallaştırılmasına karşı çıkıyordu. Anadolu tanrılarını gazabı yürüdü konsüle; Arius'un boynu vuruldu. İlk kez bir mabet, bir din ulusunun kanına bulandı. Başlangıçta İsa'nın kanı üzerine kurulan Hıristiyanlık, bu kez de Arius'un kanıyla yeniden şekillendi ve İsa'nın şahsında, insan tanrısallaştı.

2.5.2.1.15. Abdülvahhap

Bundan altı yüz sene önce, Arapların Roma'yla boy ölçüştüğü yıllarda bir Arap genci olan Abdülvahhap, nasılsa İznik'e gelmişti. Burada mekân tutmuş ve valinin kızına âşık olmuştu. Bu gizli aşkın sonucu, valinin güzel kızı da Müslüman olmuştu. Fakat her iki genç de samimi birer Hıristiyan gibi davranıyorlardı. Hatta Abdülvahhap valinin dikkatini bile çekmeyi başarmıştı. O sıralarda Arap orduları şehri kuşattı. Abdülvahhap, Müslümanlığını açığa vurmuştu, çünkü şehrin düşmek üzere olduğunu görmüştü. Bunun üzerine şehir halkı, Abdülvahhap'ın üzerine gelmişti. Abdülvahhap, tek başına bütün şehirle savaşarak, kendini surlardan dışarı atabilmişti. Ne var ki Arap ordularına ulaşmadan bu tepede şehit düşmüştü.

2.5.2.1.16. Nilüfer

Orhan Bey'in hanımı, Murat Hüdavendigâr'ın annesi, Yıldırım Bayazıt'ın büyük annesi Nilüfer... Kin ve nefretin sembolü Nilüfer... Adı aslında Holofira idi ve Yarhisar tekfurunun kızıydı. Bir başka Bizans büyüğünün oğluyla nişanlıydı. Düğün gecesi, Osman Bey, Yarhisar'a bir baskın düzenlemiş ve Holofira'yı kaçırmıştı. Sonra da oğlu Orhan'la evlendirmişti. Orhan'ın kızı isteyip istemediğini bile sormamıştı ve yine kimseye danışmadan Holofira'yı Nilüfer yapmıştı. Bu zorunlu evlilikten doğan çocuğa da Murat Hüdavendigâr adını vermişti. Murat'ın doğumuyla birlikte Yarhisar tekfuruyla olan akrabalık pekişmiş; Yarhisar tekfuru da Müslüman olmuş, arazisi de Osmanlı'ya katılmıştı. Tabii kendisi de devletin en üst yönetiminde yerini almıştı.

Yıllar sonra Orhan Bey tahta geçmişti. Ordusuyla Bulgaristan'a girmiş ve burada gördüğü Bulgar kralının kızına âşık olmuştu. Bunu öğrenen Nilüfer yıkılmıştı. Orhan Bey her gördüğü güzel kıza âşık olmaya devam etmişti. Nilüfer'i hatırlamamıştı bile. Bu unutulmuşluğa dayanamayan Nilüfer, Holofira olduğu zamanlardaki mutluluğu aramak üzere gelip İznik'e yerleşmişti. Hıristiyanlığın en önemli merkezi olan ve bir sevgili adına kurulan bu şehri özellikle seçmiş ve hayatının geri kalan kısmını bir rahibe gibi burada tamamlamıştı. Onun Nilüfer olarak mı, Holofira olarak mı öldüğünü kimse bilememişti ama Murat Hüdavendigâr'ın annesinin Müslüman olduğunu herkes kabullenmek zorundaydı.

2.5.2.1.17. Memluk Sultanı Berkuk

1390-1399 yılları arasında Memluk sultanıdır.

2.5.2.1.18. Kutbüddin İznikî

Osmanlı âlimi ve mutasavvıfıdır.¹⁷² Eşrefoğlu Müzekkinnüfus'u yazdığı sırada Kutbüttin'in "Evlilere İrşat" kitabına da göz atmıştır. Çünkü Kutbüttin halkı aydınlatmasını çok iyi bilmekteydi. Onun ölümünden sonra beş yıl bile geçmeden mezarı, halkın ziyaret yeri olmuştur. İnsanlar Eşrefoğlu'nun tekkesinden değil de Kutbüttin'in mezarından umut bekliyorlar; gönüllerindekileri ondan diliyorlardı. Eşrefoğlu, "Müzekkinnüfus"u, yakın dostu Kutbüttin'in eserlerini örnek olarak yazmıştı. Kutbüttin'in oğlu Kutbi, babasının adını mahlas edinerek Eşrefoğlu'nun şiirlerini taklitle şiirler yazmaya çalışırken Eşrefoğlu ise Kutbüttin'e özenmektedir.

Kutbüttin'e göre bu zamanda insanların, kendilerini iyiye ve güzele götürecek; kendi anlayabilecekleri düzeyde eserlere ihtiyaçları vardır. Bu düşüncesinden dolayıdır ki o, Eşrefoğlu'nun şiirlerini hoş karşılamazdı ve bunu açık açık yüzüne karşı dile getirirdi. Bu şiirler, yanlış anlaşılabilir ve insanların kafalarını karıştırabilirdi. Bunları okuyanların, imanlarına bile halel gelebilirdi. Eşrefoğlu,

¹⁷² Reşat Öngören, "Kutbüddin İznikî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

kendisinin de anlayamadığı bir duyguyla Kutbüttin'in ölümünden sonra "Müzekkinnüfus"u yazmaya başlamıştır.

2.5.2.1.19. Eşrefoğlu Rûmî, Abdal Mehmet, Emir Sultan, Hacı Bayram-ı Veli ve Kızı Hayrünnisa, Hüseyin Hamevi

Eşrefoğlu Rûmî, Kâdiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun kurucusu, mutasavvıf-şairdir.

"Rivayetlere göre Eşrefoğlu gördüğü bir rüya üzerine medreseyi ve ilim yolunu terkeder. Abdal Mehmed adlı bir meczup kendisine bâtinî ilimlerden nasibi olduğunu söyleyince Emîr Sultan'a başvurur. Emîr Sultan ihtiyarlığından söz ederek onu dervişlik ve tasavvuf yolunda ileri bir merhaleye ulaştıracak olan Hacı Bayrâm-ı Velî'ye gönderir. Bunun üzerine Ankara'ya giden Eşrefoğlu, Hacı Bayrâm-ı Velî Dergâhı'nda on bir yıl kadar riyâzet ve mücâhede ile en ağır hizmetlerde çalıştırılır. Hacı Bayrâm-ı Velî kabiliyetli dervişinin belli bir merhaleyi aşmış olduğuna kanaat getirerek onu önce dergâha imam, sonra da kızı Hayrünnisâ ile evlendirerek kendisine damat yapar. Ayrıca ona icâzet vererek Bayramiyye tarikatını temsil etmek üzere İznik'e halife tayin eder. Eşrefoğlu İznik'e dönünce halkı irşaddan ziyade kendi iç dünyasına çekilir. Bir müddet sonra ulaştığı halin zevkleriyle yetinmeyerek daha ileriye varma arzusuyla tekrar Hacı Bayrâm-ı Velî'ye başvurur. Rivayete göre Hacı Bayrâm-ı Velî'ye, "Seyrüsülûkün tamamı şimdiki makamımız mıdır, yoksa daha var mıdır?" diye sorunca Hacı Bayrâm-ı Velî, "Bir velînin bin sene ömrü olsa, envâ-ı mücâhedât ve riyâzet eylese henüz enbiyâdan bir nebînin kademi vardığı yere velînin başı varmak muhaldir" cevabını verir (Abdullah Veliyyüddin Bursevî, Menâkıb-ı Eşrefzâde, vr. 4a). Hacı Bayrâm-ı Velî damadını dinledikten sonra onu seyrüsülûkte daha ileri bir merhaleye ulaştırması için Suriye'nin Hama kasabasında oturan Abdülkâdir-i Geylânî'nin beşinci göbekten torunu Şeyh Hüseyin el-Hamevî'nin yanına gönderir. Bunun üzerine İznik'e geri dönen Eşrefoğlu derhal erbaîn'e girer ve bu sırada gördüğü rüyaları yazarak yanında hanımı ve kızı olduğu halde uzun ve çileli bir yolculuğa çıkar. Anadolu'yu bir baştan bir başa yaya olarak aşan Eşrefoğlu Hama'ya varır varmaz Hüseyin el-Hamevî'ye intisap eder ve şeyhi tarafından erbaînde gördüğü rüyaların yazılı olduğu kâğıda bakılarak âdetâ ayağının tozuyla tekrar erbaîne sokulur. Eşrefoğlu kırk gün içinde çilesini tamamlar ve Kâdirî hilâfetnâmesi alarak İznik'e geri döner."¹⁷³

¹⁷³ A. Necla Pekolcay, Abdullah Uçman, "Eşrefoğlu Rûmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.

2.5.2.1.20. Börklüce Mustafa

Bedreddin Simâvî'nin, müfrit tasavvufî-siyasî görüşlerini yaymak üzere giriştiği isyan hareketleri sonunda yakalanarak idam edilen mürididir.

2.5.2.1.21. Torlak Kemal

Bir ikinci vakti Börklüce Mustafa, Halil ile birlikte İznik'e ulaşır. Şehrin girişinde Şeyh Bedrettin'in evini sormak üzere bir ağaç gölgesinde durduğunda Torlak Kemal'i karşısında görür. Musa Çelebi'nin ölümünden sonra Torlak Kemal Manisa'ya yerleşmiştir. Şeyh Bedrettin'in İznik'te olduğunu öğrenince ona gitmek ve geleceğini ona göre şekillendirmek istemiştir. Şeyh Bedrettin ile görüşmeden önce Börklüce Mustafa ile karşılaşmak, onu çok sevindirir.

Bir ikinci vakti, Börklüce Mustafa, Torlak Kemal ve Halil, Şeyh Bedrettin'in huzuruna çıkarlar. Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa'yı ve yanındaki Torlak Kemal'i gördüğünde çok sevinir. Şeyh Bedrettin, Mısır'dan Anadolu'ya gelmiştir. Kütahya'da mola verdiği zaman tanımıştır Torlak Kemal'i. Kemal, Torlak adı verilen gezginci derviş topluluğunun başıdır. Moğol istilasından sonra umudunu yitiren, evini barkını kaybeden insanlar birer gezginci olmuşlardır. Bu dünyaya tutunmanın anlamsızlığına inananlar, nerede akşam, orada sabah, bir lokma, bir hırka dolaşan derviş toplulukları oluşturmuşlardır. Halk bunlara "Torlak" adını takmıştır. Kemal'in etrafında toplanan bir torlak grup, Kütahya'da Şeyh Bedrettin ile karşılaşmıştır. Ondaki ışığı gören torlaklar, hemen etrafında halka olmuşlardır. Şeyh Bedrettin, onların içlerine birer ışık düşürmüştür ve yeniden hayata dönmelerini sağlamıştır. Bundan böyle torlaklar, Şeyh Bedrettin'den aldıkları ışıkla Anadolu'nun kararan bahtını aydınlatmaya çalışmışlar; Moğol istilasından sonra Anadolu'ya inen Timur kılıcının açtığı yaraları sarmak için çırpınmışlardır. Torlak Kemal ise, bu karşılaşmadan sonra Şeyh Bedrettin'in hep yakınında bulunmuş, onun işaretleri doğrultusunda hareket etmiştir.

2.5.2.1.22. Aleksandr Sisman

Bulgar kralının oğlu Aleksandr Sisman, Süleyman İsmail olmuştur ve Aydın yöresine vali atanmıştır. Mehmet Çelebi de kralın kızını haremine almıştır. Yani padişah Mehmet Çelebi bundan böyle Aleksandr Sisman'ın akrabasıdır.

Aydın yöresine vali olarak gönderilen Bulgar kralının oğlu Aleksandr Sisman, yöre halkından tekrar vergi ister ve daha önce Cüneyt Bey'e verdiklerinin kendisini ilgilendirmedigini, aslında bu vergiden de haberi olmadığını söyler. Oysa ki Cüneyt Bey, elindeki hazineyi de olduğu gibi Osmanlı'ya bırakmıştır. Mahsulü yüklenip götürecek hali yoktu ya... Halkın ikinci kez vergi vermesi imkansızdır, zaten bu yıl mahsul de zayıftır. Hristiyanların ve Müslüman olmayan diğer ahalinin durumu daha kötüdür, çünkü onlardan Osmanlı kanunlarına göre iki kat vergi alınmaktadır.

Vali Sisman, vergi konusunda direnenlerin mülklerini hemen ellerinden alır. Zira Osmanlı kanunlarına göre arazi devletindir, kişiler bunu ancak devlet adına işletebilir. Toprakları ellerinden alınanlar, ölüme terkedilmiş gibi olur. Hayvancılıkla geçinen göçerler de bu zulümden kurtulamazlar. Toprak devletin olduğuna göre, onun otuyla beslenen hayvanlar da devletindir. Sisman, bir yerde Osmanlı kanunlarını da bir tarafa atar. Çünkü toprağını terk etmeyenin elinden toprak alınmaz ve hatta bu toprak babadan oğula geçer. Yöre halkının sığınacakları hiçbir yer kalmaz. Sisman, Müslüman Hristiyan demeden Anadolu insanına zulmetmektedir; onlardan âdeta yıkılan Bulgar krallığının öcünü almaktadır. İnsanların feryadı Mehmet Çelebi'nin sarayına çoktan ulaşmıştır ama onun gönlü şimdilik Sisman'ın kız kardeşindedir.

Anadolu halkı, feryadını türkülerle dile getirmeye başlar. Bunu gören Sisman, türkülerin söylenmesini de yasaklar. Halkın arasına casuslar salar. Onlar, türkü yakanları ve bu türküleri söyleyenleri bildirirler. Sisman da onları hapse atıp zulmeder. İnsanlar kadiya gidemezler çünkü kadılar, kanunları değil Vali Sisman'ın dediklerini esas alırlar. Moğol zulmü bile bunun yanında hafif kalır.

2.5.2.1.23. Mehmet Çelebi'nin Oğlu Şehzade Murat

Romanda bir kuşluk vakti, Manisa'dan gelen bir grup, Börklüce'nin huzuruna çıkarlar. Börklüce artık Dede Sultan'ın halifesidir ve onun adına konuşur. Gelenler, çok sıkıntı içinde olduklarını anlatırlar. Mehmet Çelebi'nin oğlu Şehzade Murat, Manisa valisidir. Kendisi henüz on iki yaşındadır. Bu nedenle çevresindeki paşaların ve beylerin etkisinde kalmaktadır. Bunların çoğu da henüz yeni Müslüman olmuş Rumeli prensleridir. Bunlar, ülkelerini ellerinden almış olan Türkmen asker ve akıncılarına diş bilemektedirler ama bunu açık edemezler. Şimdi bu öcü Anadolu insanından almak için her türlü oyuna başvurmaktadırlar. Durum öyle olur ki, Osmanlı giderek Türkmenlere ve diğer Anadolu halkına düşman olur. Onları, savaşlarda en öne sürer ama makam ve mevkilerden uzak tutar. Artık makam ve mevkiler, ad ve din değiştiren Rumeli prenslerininindir. Bunlar, Müslüman Anadolu insanına reva gördükleri zulmü, Hıristiyan, Rum ve Ermenilere de aynen uygulamaktadırlar. Halk soyulup soğana çevrilmiştir. Onların bu feryadını bütün benliğiyle duyan Börklüce Mustafa, çevresinde toplanan bu insanlarla Osmanlı'nın üstesinden gelebileceğine inanmaya başlamıştır. Şimdi gerekli olan bu insanların kin ve öfkesini diri tutmak, feryatlarının bütün dünyayı sarmasını sağlamaktır. Yörenin Aydın'dan sonra ikinci önemli merkezi Manisa'dır. Börklüce Mustafa'nın uygun görmesiyle aynı düşüncede olan Torlak Kemal, Manisa'ya gider.

2.5.2.1.24. İsfendiyar Bey

Sinop'ta hüküm süren Candaroğulları beyidir (1392-1440).¹⁷⁴

Şeyh Bedrettin, Anadolu'nun bütün feryadını benliğiyle hissederek, İsfendiyar oğullarının topraklarına ulaşır. Burasına Candaroğlu Beyliği de denmektedir. Burası henüz Osmanlı'nın el atmadığı yerlerdendir ama Osmanlı gölgesi buraya da yavaş yavaş inmektedir. Halk, beylerinden memnundur. Herkes, Börklüce ile Osmanlı'nın mücadelesini merak etmektedir. Hal böyle olunca Dede

¹⁷⁴ Zerrin Günel, "İsfendiyar Bey", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.

Sultan adı, Osmanlı ülkesini olduğu kadar buraları da tutmuştur. Şeyh Bedrettin'in Kastamonu'ya doğru geldiğini öğrenenler, onu yakından görebilmek için yollara dökülürler. Durumu öğrenen İsfendiyar Bey, yanına saray erkanını alarak, onu karşılamaya çıkar.

İsfediyar Bey, Şeyh Bedrettin'in adamlarının Osmanlı'ya karşı savaş açmasından dolayı çok sevinçlidir. Börklüce ayakta kaldığı sürece, ülkesi için Osmanlı tehlikesi söz konusu olamaz. Bu nedenle, Şeyh Bedrettin ve adamlarına her türlü yardıma hazırdır ama bunu açıktan da yapmak istemez. Fakat Şeyh Bedrettin şimdi onun ülkesindedir. Ona ne cephe alabilir ne de açık açık arka çıkabilir. İçinde bin bir tereddütle Dede Sultan'ı karşılamaya gider. Tabii ki, Börklüce'nin başarması da olasıdır. Belki de Şeyh Bedrettin Rumeli'ye geçecektir.

Fakat İsfendiyar Bey, kendisine bir haber geldikten sonra değişir. İsfendiyar Bey, Şeyh Bedrettin'i yanından uzaklaştırmak için çırpınır.

2.5.2.1.25. Eflak Prensi Mirça

Şeyh Bedrettin'in Eflak sahiline çıktığını öğrenen Eflak Prensi Mirça, hemen harekete geçer. Musa Çelebi ile Şeyh Bedrettin, Prens Mirça'ya hep güvenmişlerdir, çünkü o diğer Rumeli Beyleri gibi iki yüzlü davranmamış; adından ve dininden ayrılmaksızın, Musa Çelebi'nin yanında yer almıştır.

Prens Mirça, Mehmet Çelebi'nin düşmanlığını kazanacağını bile bile adamlarıyla birlikte Şeyh Bedrettin'i karşılamaya gider. Yalnız Padişahın değil, kilisenin de kendisine karşı çıkacağını bilmektedir. Zira Bedrettin, dini olanı değil, insani olanı öne çıkarmaktadır; dinler üstü bir öğretiyi yaymaktadır. Müritleri arasında Yahudi asıllı Torlak Kemal'in bulunması, Sakız Adası'ndaki papazların ona büyük sevgi ve saygı duymaları, kiliseyi tedirgin etmektedir. Prens Mirça, papazların kişisel menfaatleri için karşı çıktıklarını, ta onun kazaskerliği zamanında fark etmiştir. Prens Mirça hep hayıflanırdı Musa Çelebi'nin kaybetmesine; şayet Musa Çelebi kazansaydı, Şeyh Bedrettin insan onurunu ve aşkı öne çıkaracak, Anadolu ve Rumeli'de aşk ve kardeşlik rüzgârları esecekti.

Prens Mirça'nın gelişi, Şeyh Bedrettin'i çok sevindirir. Anadolu'nun Dede Sultan'ı, bu kez de Rumeli'nin Dede Sultan'ı olur. Üstelik burada Prens Mirça gibi güçlü bir destekçisi de vardır. Prens Mirça, açıkça ilan eder ki, Şeyh Bedrettin'in yanındakilerin yiyeceklerine de giyeceklerine de kefildir. Onlar, Eflak topraklarında istedikleri yerde ve istedikleri gibi yaşayacaklardır. Hepsi de kendisinin koruması altındadır.

2.5.2.1.26. Azep Bey

Dobruca'ya yönelen Şeyh Bedrettin, çevresindekileri inandırmaya çalışmıştır ki kısa bir süre sonra tekrar Eflak'a dönecektir; bundan böyle burası kendisinin öz vatanıdır. Dobruca'da Azep Bey'le buluşmayı düşünmektedir. Azep Bey, Musa Çelebi'in en çok sevdiği komutanlarından. Şimdi de Mehmet Çelebi'nin en iyi komutanlarından biri olmuştur. Onu bulursa, birlikte Mehmet Çelebi'ye giderler, hiç olmazsa bundan sonra olabilecek tatsızlıkların önüne geçilmiş olur.

Şeyh Bedrettin, Dobruca'da hiç beklemediği bir ilgi ve sevgi ile karşılaşır. Azep Bey, Şeyh Bedrettin'i gerçekten de candan karşılar. Eski bir dost olduğunu her davranışıyla belli etmeye çalışmaktadır. Onu, bizzat kendi konağında misafir eder. Her ihtiyacını karşılamaya özen gösterir. Azep Bey'in davranışları, Şeyh Bedrettin'i sevindirir. Artık Mehmet Çelebi ile buluşmasından çok iyi bir sonuç alabileceğini düşünmektedir.

Sabahleyin Şeyh Bedrettin, Serez'e gitmeye hazırlanırken Azep Bey, bin bir bahane öne sürerek kendisinin Serez'e gelemeyeceğini anlatmaya başlar. Şeyh Bedrettin, Azep Bey'in gözlerindeki kuşkuyu hemen görür. Belli ki birileri gelip kafasını karıştırmıştır. Görür ki, makam ve mevki insanları bencilleştirip şahsiyetlerini yok etmektedir. Kaybedecek bir şeyleri olmak, insan onurunu zedelemektedir demek ki. Düşünür ki, mal ve mülkün ortak olması, insanoğlunu gerçek onuruna kavuşturacaktır.

Şeyh Bedrettin, Cafer ile birlikte Azep Bey'in konağından ayrılır. Kararını vermiştir; Deliorman'a gidecektir. İçindeki ses, Serez'e gitmemesini söylemektedir çünkü...

2.5.2.1.27. Herath Mevlana Haydar

Kurulan divanda Şeyh Bedrettin'i yargılayan isimdir.

2.5.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

2.5.2.2.1. Elvan Ağa

Mehmet Çelebi, Deliorman'a çekilen Şeyh Bedrettin'i adım adım izlettirmektedir. Şeyh Bedrettin, yine bir gece ağaç denizinin genişçe bir alanında çevresindekilere insanlığın olgunluk çağını anlatmaktadır. Orada bulunanlardan bazıları da onun söylediklerini yazmaktadırlar ve böylece Teshil'den sonra "Vâridat" da tamamlanmaktadır.

At kişnemeleri ve nal sesleri ile Elvan Ağa gelmiştir. Onu görmeden o olduğunu anlar Şeyh Bedrettin. Elvan Ağa'nın yanında Ütücü Kara Sinan ve Yusuf Bey de vardır. Elvan Ağa, Sultan Mehmet Han'ın onları beklediğini söyler. Şeyh Bedrettin, gelenlerin yedeğindeki ata binip onlarla birlikte gider.

2.5.2.2.2. Muhzır Ağa

Şeyh Bedrettin'in yargılandığı divanda salonun düzenlenmesinden sorumludur. Muhzır Ağa, gelenlerin her birine oturacakları yerleri göstermektedir, onlar da gidip oturmaktadırlar.

2.5.3. Mekânlar

2.5.3.1. Edirne

Musa Çelebi'nin tahta çıktığı yerdir. Daha sonra ise Mehmet Çelebi hem Rumeli'nin hem de Anadolu'nun tek hükümdarı olmuştur.

"Edirne'nin fethi Balkanlar ve Avrupa tarihi için bir dönüm noktası teşkil ettiği gibi İstanbul'un fethini de kolaylaştırmıştır. Rumeli'nin fethi için bir harekât üssü olarak kullanılan Edirne'de Yıldırım Bayezid İstanbul'u muhasara hazırlıkları yapmış ve İstanbul üzerine buradan yürümüştür. Edirne asıl önemini, Yıldırım Bayezid'in ölümünden sonraki şehzadeler mücadelesi sırasında kazandı. Nitekim Ankara mağlûbiyetinin ardından Emîr Süleyman

hazineyi ve devletin resmî evrakını alarak Edirne'ye gelmiş ve böylece devlet merkezi Edirne olmuştu. Ağabeyi Süleyman'ın hâkimiyetini tanımayan ve ona karşı harekete geçen Mûsâ Çelebi, birkaç başarısız teşebbüsün ardından bir kısım uç beylerinin de yardımıyla Edirne'yi kuşattı ve ele geçirmeyi başardı. Burada iki yıl kadar kalan Mûsâ Çelebi kendi adına para bastırıldığı gibi Selânik, Pravadi ve İstanbul üzerine seferler düzenledi. Onun bertaraf edilmesinden sonra duruma hâkim olan Çelebi Mehmed uzun müddet bu şehirde oturdu ve burada vefat etti. Edirne bir ara, Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğunu ileri sürerek saltanatta hak iddia eden ve Osmanlı kaynaklarında "Düzmece" lakabıyla anılan Mustafa'nın eline geçti. Mustafa Edirne'den Anadolu'ya geçip II. Murad'a yenilince tekrar şehre çekildi; ancak burada da barınamayarak hazineyi alıp kaçtıysa da yakalandı ve idam edildi (1422).¹⁷⁵

2.5.3.2. Bursa

"Timur'un istilâsı ve sonraki fetret devrinde Bursa'nın yerine Edirne devletin başşehri haline geldi. İç savaş devresinde birbirleriyle mücadele eden şehzadeler, Edirne gibi Bursa'yı da kendi kontrollerine almak için büyük çaba sarfettiler. Bursa'da tahta çıkmış olan II. Murad döneminde şehir süratle büyümeye ve toparlanmaya başladı."¹⁷⁶

2.5.3.3. İznik

Aynı adı taşıyan gölün doğu tarafında kurulmuş eski bir yerleşim merkezidir.

"Makedonyalı Büyük İskender'in ölümünden sonra kumandanlarından Antigones, milâttan önce 316 yılına doğru o zamanlar Askania denilen İznik gölünün kıyısında kurduğu bu şehre kendi isminden hareketle Antigoneia adını vermiştir. Antigones milâttan önce 301'de Lysimakhos'a karşı açtığı savaşta ölmüş ve galip gelen Lysimakhos şehrin adını karısı Nike'den esinlenerek Nikaia'ya çevirmiştir; daha önceki ismin Helikore olduğu da söylenir. İznik, Arap kaynaklarında Nikiye (نقية) şeklinde geçen (İbn Hurdâzbih, s. 102, 106; Mes'ûdî, s. 142, 177) Nikaia'nın Türkçeleştirilmiş biçimidir ve şehri Orhan Gazi zamanında ziyaret eden İbn Battûta er-Rihle'sinde Yiznik (يزنيك) olarak vermektedir (s. 309-310)."¹⁷⁷

¹⁷⁵ M. Tayyib Gökbilgin, "Edirne", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.

¹⁷⁶ Halil İnalçık, "Bursa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.

¹⁷⁷ Semavi Eyice, "İznik", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

Romanda ise İznik, İskender'in ünlü komutanı Antigonius tarafından sevgilisi Nicea adına kurulmuştur. Sonradan Türklerin söyleyişi ile İznik olmuştur. O zamanlar, Romalı komutanlar, ordularıyla gidip diledikleri yerde şehirler kurabilirlerdi. Bu şehirler Roma'ya bağlı olmakla beraber özerk konumdaydılar. Komutanlar, kurdukları şehirlere genelde sevgililerinin adlarını verirlerdi ki onları ölümsüzleştirsinler.

“1402’de Ankara Savaşı’ndan sonra Timur’un ordularınca tahrip edilen İznik fetret dönemi karışıklıklarından da etkilenmiştir. Yıldırım Bayezid’in oğlu Mûsâ Çelebi ve Bedreddin Simâvî bir süre burada ikamet etmiştir. Ayrıca Şeyh Kutbüddin İznikî ile Eşrefoğlu Rûmî gibi tarikat erbabının burada bulunması İznik’in bir ilim ve kültür merkezi olma özelliğini desteklemiştir.”¹⁷⁸

2.5.3.4. Abdülvahhap Tepesi

Arapların Roma’yla boy ölçüştüğü yıllarda bir Arap genci olan Abdülvahhap, nasılsa İznik’e gelmişti. Burada mekân tutmuş ve valinin kızına âşık olmuştu. Bu gizli aşkın sonucu, valinin güzel kızı da Müslüman olmuştu. Fakat her iki genç de samimi birer Hıristiyan gibi davranıyorlardı. Hatta Abdülvahhap valinin dikkatini bile çekmeyi başarmıştı. O sıralarda Arap orduları şehri kuşattı. Abdülvahhap, Müslümanlığını açığa vurmuştu, çünkü şehrin düşmek üzere olduğunu görmüştü. Bunun üzerine şehir halkı, Abdülvahhap’ın üzerine gelmişti. Abdülvahhap, tek başına bütün şehirle savaşarak, kendini surlardan dışarı atabilmişti. Ne var ki Arap ordularına ulaşmadan bu tepede şehit düşmüştü. O gün bugündür, insanlar burayı kutsal sayarlar.

2.5.3.5. Nilüfer Hatun İmareti

Romanda Nilüfer Hatun İmareti’nin hikayesine de yer verilir.

Orhan Bey’in hanımı, Murat Hüdavendigâr’ın annesi, Yıldırım Bayazıt’ın büyük annesi Nilüfer... Kin ve nefretin sembolü Nilüfer... Adı aslında Holofira idi ve Yarhisar tekfurunun kızıydı. Bir başka Bizans büyüğünün oğluydu nişanlıydı.

¹⁷⁸ Ahmet Güneş, “İznik”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

Düğün gecesi, Osman Bey, Yarhisar'a bir baskın düzenlemiş ve Holofira'yı kaçırmıştı. Sonra da oğlu Orhan'la evlendirmişti. Orhan'ın kızı isteyip istemediğini bile sormamıştı ve yine kimseye danışmadan Holofira'yı Nilüfer yapmıştı. Bu zorunlu evlilikten doğan çocuğa da Murat Hüdavendigâr adını vermişti. Murat'ın doğumuyla birlikte Yarhisar tekfuruyla olan akrabalık pekişmiş; Yarhisar tekfuru da Müslüman olmuş, arazisi de Osmanlı'ya katılmıştı. Tabii kendisi de devletin en üst yönetiminde yerini almıştı.

Yıllar sonra Orhan Bey tahta geçmişti. Ordusuyla Bulgaristan'a girmiş ve burada gördüğü Bulgar kralının kızına âşık olmuştu. Bunu öğrenen Nilüfer yıkılmıştı. Orhan Bey her gördüğü güzel kıza âşık olmaya devam etmişti. Nilüfer'i hatırlamamıştı bile. Bu unutulmuşluğa dayanamayan Nilüfer, Holofira olduğu zamanlardaki mutluluğu aramak üzere gelip İznik'e yerleşmişti. Hıristiyanlığın en önemli merkezi olan ve bir sevgili adına kurulan bu şehri özellikle seçmiş ve hayatının geri kalan kısmını bir rahibe gibi burada tamamlamıştı. Onun Nilüfer olarak mı, Holofira olarak mı öldüğünü kimse bilememişti

Tarihsel gerçekliği olan Nilüfer Hatun İmarethanesi hakkında tarihi bilgiler mevcuttur.

“I. Murad tarafından annesi Nilüfer Hatun adına 790 (1388) yılında yaptırılan imaret, erken dönem mimarisi içinde sıkça görülen ve zâviyeli/tabhâneli diye adlandırılan yapılar grubunda yer almaktadır. İtinâlı taş-tuğla örgülü duvarlara sahip yapının önündeki revak hareketli bir cepheye sahiptir. Beş birimli revak ortada kubbe, yanlarda aynalı tonozla örtülüdür. Yapıda orta mekânla tabhâne odaları birer kubbe ile, batı yönündeki cami mekânı ise iki birimli olup daha küçük ölçüde kubbelerle örtülmüştür.”¹⁷⁹

2.5.3.6. Hagia Sophia

Romanda Şeyh Bedrettin İznik'e geleli iki hafta olmuştur ama o ilk kez sokağa çıkmaktadır. Günlerdir penceresinden baktığı göle doğru yürür. Kafasını

¹⁷⁹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “İznik”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

kaldırıp bakınca Hagia Sophia kilisesinin, şimdiki adıyla Ayasofya Camisi'nin önünde olduğunu ve hemen aşağıda da gölün bulunduğunu görür.

“Orhan Gazi tarafından 1331 yılında fethedilen İznik'te şehrin büyük kilisesi derhal camiye çevrilmişti. Şehrin tam ortasında bulunan bu mâbed tarihlere Ayasofya adıyla geçmiştir. Orhan Gazi bu vakfının yanında bir de medrese kurmuştu. Nitekim Âşıkpaşazâde, Orhan Gazi'nin bir ulu kiliseyi cami, bir manastırı da medrese yaptığını bildirmektedir. Tuhfetü'l-mi'mârîn'de ise bu mâbed Câmî-i Atîk olarak kayıtlıdır. Kiliselikten çıkarılıp cami yapıldığında fazla bir değişikliğe uğramadığı tahmin edilen Ayasofya'nın Kanûnî Sultan Süleyman devrinde bir yangın sonucu harap olması üzerine, devrin hassa başmimarı Koca Sinan tarafından büyük ölçüde mimarisi de değiştirilerek tamir ve ihya edilmiştir. Bu hususta açık kayıtlar Mimar Sinan'ın eserleri hakkında bilgi veren çeşitli tezkirelerde de yer almaktadır. Bugün alt kısmı görülen minarenin de bu tamir sırasında yapıldığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi 1058'de (1648) İznik'e uğradığında gördüğü Ayasofya'yı, “çarşı içinde üzeri kurşun örtülü, bir minareli büyük bir mâbed” olarak tarif ettikten sonra buranın yandığını ve Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a tamir ettirildiğini belirtir. İznik Ayasofyası'nın ikinci defa harap oluşunun sebebi ve kesin tarihi bilinmemektedir. Fakat İznik'ten geçen yabancı seyyahların ifadelerinden, XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında caminin harap ve terkedilmiş durumda olduğu öğrenilmektedir. Nitekim J. von Hammer 1804 yılında İznik'e uğradığında Ayasofya'yı harap ve yarı yıkık durumda bulmuştur. Bu bilgiye göre mâbed hiç değilse XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren terkedilmiş olmalıdır. Bu bakımsızlık iki yüzyılı aşkın bir süre devam etmiş, Ayasofya'nın içi yeşillikler ve sarmaşıklarla kaplanmıştı. 1935'lerde Alman Arkeoloji Enstitüsü uzmanları bazı sondajlar yapmışlar, 1953'te içindeki kalın toprak tabakası müzeler idaresince kaldırılmıştır. Son yıllarda duvarlarda bazı takviyeler yapılmış, içi ve etrafı temizlenmiş ve bina öylece muhafaza altına alınmıştır.”¹⁸⁰

2.5.3.7. Hacı Özbek Camisi

Romanda Şeyh Bedrettin ile Eşrefoğlu Rumi'nin karşılaşmış sohbet ettikleri mekândır.

“734'te (1333) yapılan Hacı Özbek Camii şehrin içindeki en eski Osmanlı eseri olması bakımından önemlidir. Vaktiyle yanda yer alan bir son cemaat yerine de sahip olduğu bilinen yapı, kare planlı üzeri prizmatik üçgenlerle geçişi sağlanan kubbe ile örtülüdür.”¹⁸¹

¹⁸⁰ Semavi Eyice, “Ayasofya Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

¹⁸¹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “İznik”, a.g.e.

2.5.3.8. Mısır

Şeyh Bedrettin ilimle varılabilecek her bir noktaya varmış, bundan sonra ilmin ötesini istemiş, kitaplarını Nil'e atıp Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve onunla birlikte ötelere ötesine yürümüştür. Hüseyin Ahlati'den sonra onun postuna oturmuş ve şeyh olmuştur. İnsanları sıradanlıktan yüceliğe ve ölümsüzlüğe götürecekti bir şeyh olmanın heyecanı ile etrafına bakmış; insanların gözlerinde haset ve öfkeden başka bir şey göremeyince, postu da, Mısır'ı da terk etmiştir.

Mehmet Çelebi döneminde kazasker aylığı kadar aylık alan Şeyh Bedrettin'in İznik surlarının içinde olmak koşuluyla ziyaretine gelenlere dilediğince yedirip içirmesine izin verilmiştir. İznik'te kalmak onun için zorunluluk olunca şimdi o Mısır'dan Türkistan'a bildiği ve duyduğu her yere gitmek ister. Şeyh Bedrettin'in oğlu İsmail Mısır'da dünyaya gelmiştir. Şeyh Bedrettin, Mısır'dan Anadolu'ya gelmiştir.

Şeyh Bedrettin hacca gitmek için Mehmet Çelebi'den izin ister. Aslında maksadı doğruca Mısır'a gitmektir.

2.5.3.9. Manisa

Bir kuşluk vakti, Manisa'dan gelen bir grup, Börklüce'nin huzuruna çıkarlar. Börklüce artık Dede Sultan'ın halifesidir ve onun adına konuşur. Gelenler, çok sıkıntı içinde olduklarını anlatırlar. Mehmet Çelebi'nin oğlu Şehzade Murat, Manisa valisidir.

Yörenin Aydın'dan sonra ikinci önemli merkezi Manisa'dır. Börklüce Mustafa'nın uygun görmesiyle aynı düşüncede olan Torlak Kemal, Manisa'ya gider. Aradan üç ay geçmeden Manisa'dan Antalya'ya kadar milyonlarca insan Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in sundukları kurtuluş reçetesini bellemiştir.

“Osmanlı hâkimiyetine girmesinin ardından şehrin karşı karşıya kaldığı ilk olay, Şeyh Bedrettin’in müridlerinden Torlak Kemal’in yakalanarak Manisa’da idam edilmesidir (819/1416)”¹⁸²

2.5.3.10. Ortaklar

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, kayıtsız şartsız teslim oldukları Şeyh Bedrettin’in işaret ettiği yöne, Aydın yöresinde yerleşirler. Börklüce Mustafa buldukları yerin adını Ortaklar koyar.

2.5.3.11. İzmir

Mehmet Çelebi, Saruhan valisine gönderdiği fermanla hemen Ortaklar üzerine yürümesini, Börklüce Mustafa’yı diri olarak yakalayıp Aydın meydanında halkın en kalabalık olduğu saatte darağacına asmasını emreder. Fermanı alan vali, Ortaklar’daki duruma el koymak için hazırlıklara başlar.

1420 Mayısın 6. günü, Saruhan valisi, ordusuyla İzmir’den hareket eder. Saruhan valisi, İzmir’den hareketinin daha ikinci günü katliama başlar. Önüne çıkan çoluk çocuk, kadın kız ne bulursa silip süpürür. Bahane hazırdır; Börklüce Mustafa taraftarı olmak... Bunun da bir ölçüsü yoktur. Neredeyse bütün Anadolu halk, Börklüceli olmakla suçlanmaktadır.

2.5.3.12. Stilyos Dağı

Saruhan valisinin tam teçhizatlı ve kendinden emin ordusu, ikinci vakti Stilyos dağına ulaşır. Birkaç gündür talan edilen yer ve katledilen insan sayısı çok yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu talan ve katliamın Moğol istilasını ve Timur işgalini bile gölgede bıraktığı söylenmektedir.

Ordunun Stilyos dağının dar ve uzun geçidine girmesinden önce, komutanların öncü bir birliğin geçidi geçmesi önerisini Vali dinlemez. Börklüce

¹⁸² Feridun Emecen, “Manisa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

Mustafa, dağın geçide en hâkim noktasında, Vali'nin ordusunun tamamıyla geçide girmesini beklemektedir. Osmanlı ordusunun gâfil bir şekilde, en küçük bir tedbir bile almadığını gören Börklüce Mustafa, işaretini verir ve o anda mancınıklar yağmur gibi taş yağdırmaya, oklar askerlerin göğüslerine saplanmaya başlar. Vali ve komutanları, hiç beklemedikleri anda böyle bir saldırıya uğramanın telaşıyla, askeri filan unutup canlarını kurtarmak üzere kaçışmaya başlarlar. Bunu gören Börklüce Mustafa, geçidin iki ucunun tutulmasını ve valinin ordusunun tamamen yok edilmesini emreder.

Osmanlı askerleri kılıçlarını kınlarından çıkarmaya bile vakit bulamadan, Börklüce Mustafa'nın mancınıklarının fırlattığı Stilyos dağının taşları altında can verirler. Güneş batarken Stilyos dağında canlı bir tek Osmanlı askeri kalmaz. Börklüce Mustafa'nın emriyle, Saruhan Valisi'nin başı bir sırığa geçirilerek, herkesin görebileceği bir yere dikilir.

2.5.3.13. Aydın

Şehzade Murat komutasındaki Osmanlı ordusu, başında Bayazıt Paşa olduğu halde, Börklüce Mustafa'nın adamlarını yenilgiye uğratmış ve ardından da İzmir'den Aydın'a kadar korkunç bir katliama girişmiştir.

Börklüce Mustafa'nın insanlığa örnek olarak kurduğu Ortaklar'da iki saat boyunca amansız bir katliam yapan Bayazıt Paşa, ikinci sularında Börklüce Mustafa'yı tutsak eder. Fakat Börklüce'nin tutsak edilmesi, Ortaklar'daki direnişi kıramaz. Burada tek canlı bırakmayan Bayazıt Paşa, Börklüce Mustafa'yı zincire vurdurarak Aydın'a götürür. Börklüce Mustafa'yı, Aydın'a götüren Bayazıt Paşa, şehrin meydanına tahtadan kocaman bir haç yaptırır. Börklüce Mustafa'yı çarmıha gererler ve öldürürler.

2.5.3.14. Kastamonu

Romanda İsfendiyaroğullarının ülkesi olarak geçmektedir. Şeyh Bedrettin, Anadolu'nun bütün feryadını benliğiyle hissederek, İsfendiyar oğullarının topraklarına ulaşır. Şeyh Bedrettin'in Kastamonu'ya doğru geldiğini öğrenenler, onu

yakından görebilmek için yollara dökülürler. Durumu öğrenen İsfendiyar Bey, yanına saray erkanını alarak, onu karşılamaya çıkar.

Kastamonu, “Ankara Savaşı’ndan (1402) sonra Timur tarafından Candaroğulları Beyliği’nin Sinop şubesinin başında olan İsfendiyar Bey’e verildi. Çelebi Mehmed döneminde daha çok Candaroğulları arasındaki taht mücadelelerinden istifade etmek yoluna giden ve bu arada İsfendiyar Bey’e karşı oğlu Kasım Bey’i destekleyen Osmanlılar zaman zaman Kastamonu ve yöresine hâkim oldular. Ancak bu hâkimiyet sürekli olmadı. Nihayet İstanbul’un fethinin ardından Anadolu’nun birliği siyasetini ön plana çıkaran Fâtiş Sultan Mehmed, Candaroğulları Beyliği’ne son vererek (865/1461) Kastamonu ve yöresini kesin biçimde Osmanlı topraklarına ilhak etti.”¹⁸³

2.5.3.15. Eflak

Kırım’a giden bir gemide seyahat ederken Şeyh Bedrettin, gemi Eflak sahillerinde durur. Şeyh Bedrettin’in Eflak sahiline çıktığını öğrenen Eflak Prensi Mirça, hemen harekete geçer. Prens Mirça, Mehmet Çelebi’nin düşmanlığını kazanacağını bile bile adamlarıyla birlikte Şeyh Bedrettin’i karşılamaya gider.

Prens Mirça’nın gelişi, Şeyh Bedrettin’i çok sevindirir. Anadolu’nun Dede Sultan’ı, bu kez de Rumeli’nin Dede Sultan’ı olur. Üstelik burada Prens Mirça gibi güçlü bir destekçisi de vardır. Prens Mirça, açıkça ilan eder ki, Şeyh Bedrettin’in yanındakilerin yiyeceklerine de giyeceklerine de kefildir. Onlar, Eflak topraklarında istedikleri yerde ve istedikleri gibi yaşayacaklardır. Hepsi de kendisinin koruması altındadır.

2.5.3.16. Dobruca

Şeyh Bedrettin, Eflak’tan Dobruca’ya yönelir. Dobruca’da Azep Bey’le buluşmayı düşünmektedir. Azep Bey, Musa Çelebi’in en çok sevdiği komutanlarından biridir. Şimdi de Mehmet Çelebi’nin en iyi komutanlarından biri olmuştur. Onu bulursa, birlikte Mehmet Çelebi’ye giderler, hiç olmazsa bundan

¹⁸³ İlhan Şahin, “Kastamonu”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

sonra olabilecek tatsızlıkların önüne geçilmiş olur. Şeyh Bedrettin, Dobruca’da hiç beklemediği bir ilgi ve sevgi ile karşılaşır.

2.5.3.17. Deliorman

Şeyh Bedrettin, Cafer ile birlikte Azep Bey’in konağından sonra Deliorman’a gider. Deliorman’da iken Mehmet Çelebi’nin adamları tarafından yakalanıp padişahın huzuruna getirilir.

2.5.3.18. Serez

“Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin bu kasabada idam edildi ve türbesi 1922 yılına kadar ayakta kaldı.”¹⁸⁴

2.6.ÖLMEDEN ÖLENLER

2.6.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

“Hicretin 7. Yılı Cemaziyelulâsı... 629 yılının Ağustos sıcakları Medine’nin üzerine çökmüş. Umeyr oğlu Haris, emin adımlarla gidiyordu. (...) Allah Rasulü’nün Havran Emiri’ne yazdığı mektubu en kısa zamanda yerine ulaştırmalıydı Haris.”

“Düşünüyordu Haris: Bir zamanlar Mekke’de bile Müslüman olduklarını açıklayamayan bir avuç insandılar. (...) Dayanılmaz işkencelere uğradıkları, ümitlerinin tükenme noktasına vardığı anlarda Kur’an imdatlarına yetişiyor, yakın bir gelecekte insanların öbek öbek İslamiyet’e koştuklarını görür gibi oluyorlardı.”

“İşkenceler, mücadeleler, hicret ve nihayet Medine’de kurulan devlet... Bedir, Uhud, hendek ve Rasul’ün müjdesi: “Bundan böyle sıra bizdedir, müşrikler artık üzerimize gelemeyeceklerdir.” Nitekim öyle de olmuş; Müslümanlar Mekke’ye doğru yola çıkmışlardı. Hudeybiye’de Mekkeliler’le bir anlaşma imzalamışlar,

¹⁸⁴ Evangelia Balta, “Serez”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

böylece müşrikler, Medine İslam Devleti'ni tanımak zorunda kalmışlardı. Mekke'ye girememişlerdi ama, dönüşte Yüce Allah müjdeyi vermişti: “Ey Muhammed! Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır.” (Fetih:1)”

“Hudeybiye anlaşmasından bu yana bir yıla yakın süre geçmişti. ...)Bu arada son Yahudi kalesi Hayber fethedilmiş; çevre kabileler, Medine İslâm Devleti'nin karşısında sus pus olmuşlardı. Bundan böyle tek hedef kalmıştı: Kur'an'ın “Ey insanlar!” hitabını perde perde yükselterek, İslamın sesini bütün insanlığa duyurmak.”

“Rasulullah'ın kendilerine yükleyeceği vazifeyi öğrenen sahabiler heyecanlı bir bekleyiş içindeydiler. Her biri ulaşabileceği kadar uzaklara gitmek ve Kur'an'ın “Ey insanlar!” hitabını yaymak için can atıyordu.”

“Allah Rasulü, hangi hükümdara, hangi sahabinin gideceğini belirlediler. Buna göre:

Dihye, Rum Hükümdarı, Kayser'e;

Huzafe oğlu Abdullah, Acem Şahı Kisra'ya,

Ümeyye oğlu Amr, Habeş Hükümdarı Necaşi'ye;

Beltaa oğlu Hatip, İskenderiye Hükümdarı Mukavkis'a;

Vehb oğlu Şuca, Gassan Hükümdarı Ebu Şemir oğlu Haris'e;

Amr oğlu Salit, Yemâme Hükümdarı Ali oğlu Hevza'ya;

Umeyr oğlu Haris, Havran Emiri Şarahbil'e gideceklerdi.

“Resulullah'ın belirlediği elçilerin her biri, geçirdikleri sevinçli ve heyecanlı gecenin sabahına, tıpkı bir İsa peygamberin bir zamanlar gönderdiği elçiler gibi, gidecekleri ülkelerin dilini öğrenmiş olarak uyandılar.”

“Rasul, önce Habeş hükümdarı Necaşi'nin mektubunu yazdırmaya karar verdi. Necaşi Esheme, Müslümanlara en yakın hükümdardı çünkü. Yıllar yılı Cafer başta olmak üzere, Müslümanları himaye etmiş, her fırsatta İslâmiyet'e olan sevgi ve meylini açığa vurmuştu. Hele Cafer ve arkadaşlarıyla birlikte içlerinde Necaşi'nin oğlu da bulunan bir bölük Habeşli'nin Medine'ye gelerek Allah Resulü'nün

huzurunda İslâmiyet'e teslim olduklarını bildirmeleri, bu durumu iyice pekiştirmişti. Artık Allah Rasulü, Necaşi'ye "kardeşim" diyor ve ondan sevgiyle söz ediyordu. Şimdi Rasul'ün yegâne arzusu, Necaşi'nin, Müslüman olduğunu bütün dünyaya ilan etmesi ve ebedî kurtuluşa ermesiydi."

"Şimdi hükümdar olan Esheme, çocukluk arkadaşı Amr'ı görünce acaba nasıl bir tavır takınacaktı? Ya Allah Rasulü'nün davet mektubunu okuyunca?"

"Ashabtan bazıları dediler ki: "Ya Rasulallah, bunlar aynı zamanda resmî mektuplardır. Mühürlenmeleri gerekir."

"Bu sırada Amr bin Sait, Mescid'e geldi. Resulallah, onun parmağındaki yüzüğü gördü. Bu, geniş kaşlı bir yüzüktü. Amr'a sordu:"

"Nedir o elindeki?"

"Ya Rasulallah, bu bir halkadır. Kendim yaptım."

Allah Rasulü, yüzüğe bakarak devam etti: "Üzerinde bir yazı görüyorum?" "Muhammed Resulallah, yazılı Ya Ryesulallah!"

Rasul buyurdu: "Getir de göreyim."

"Amr, hemen gitti ve parmağından çıkardığı yüzüğü Resulallah'a uzattı. Resulallah, yüzüğü inceledi ve bunu mühür olarak kullanmaya karar verdi. Bundan böyle benzer bir mührü kimsenin kullanmamasını söyledi."

"Allah Resulünün Necaşi Esheme'ye yazdırdığı mektubu alan Ümeyye oğlu Amr, hiç vakit kaybetmeden vedalaştı ve yola çıktı."

Allah Rasulü, Rum Kayseri Herakliüs'e göndereceği mektubu yazdırmaya başladı. Dünyanın en büyük imparatoruna elçi gidecek olan dünyanın en yakışıklı insanı Dıhye heyecan içindeydi. Biliyordu Dıhye ki, Cebrail bazen Allah Rasulü'nde onun suretinde gelirdi. Bunun içindir ki Yüce Rasul'ün Dıhye'ye büyük sevgisi vardı."

Dıhye düşünüyordu: Acaba Cebrail, Rasul'ün Herakliüs'e yazdırdığı mektuba kaydettirdiği âyeti hangi surete girerek tebliğ etmişti? Belki de onun suretine?..

"Allah Rasulü'nün mektuplarını alan elçiler, yollara düştüler."

Haris, Mute'ye vardığında silahlı insanlar tarafından durduruldu. Onun insanlığın efendisinden geldiğini öğrenen silahlı adamlar onu Emir Şurahbil'e götürdüler.

“Şurahbil, Rum Kayseri'nin Şam vâlilerindendi. Üstü başı toz toprak içineki Hâris'e küçümser gözlerle baktı.”

Haris'in Resulallah'ın elçisi olduğunu söylemesinin ardından onu bağlamalarını emretti Şurahbil. “Gülüyordu Haris Bedir, Uhud, Hendek şehitlerine kavuşacak olmanın sevinciyle gülüyordu.”

“Şurahbil'i in kılıcı boynuna indiğinde, mücerret bir ruh oluverdi Haris. Şimdi dünyaya yukarlardan bakıyordu, insanlar, bir ateşin çevresinde dans ediyorlardı. Rasul ise, onları ateşe düşmesinler diye eteklerinden çekiyordu. Şurahbil sürekli ateşe girmek istiyordu. Haris, onun bu halini gördükçe üzülüyordu. Onu ateşten uzaklaştırmak istiyordu ama bir türlü yapamıyordu.”

“Elçilerin gidişinden sonra Medine'de heyecanlı bir bekleyiş başlamıştı. (...) Mekke'nin ileri gelenlerinin birer birer gelip Resulallah'ın huzurunda Müslümanlıklarını açıklamaları, Medine'ye her gün yeni bir sevinç yaşıyor; bekleyişi daha bir ümide yaklaşıtıyordu.”

Mekkelilerin süvari komutanı Halid bin Velid ile Talha oğlu Osman ashab arasına katılırlar.

“İlk haber Habeşistan'dan geldi. Amr bin Ümeyye'nin döndüğünü duyan müslümanlar hemen Peygamber Mescidi'ne koşular. Amr, Allah Rasulü'nün karşısında saygıyla oturmuş anlatıyordu:”

“Beni sükûnetle dinleyen Necaşi, mektubu gözlerine sürdü, öpüp başına koydu. Sonra yanındaki adamına okuması için verdi. Mektubun okunuşunu büyük bir saygıyla dinledi. Sonra, huzurunda bulunanlara aldırılmadan tahtından indi ve yere oturdu. Samimiyetle şahadet getirdi. Oradakiler, hayretten açılmış gözlerle Necaşi'ye bakıyorlardı.”

“Allah Rasulü, Amr'ın söylediklerini dinledikten sonra Allah'a hamdetti ve Necaşi'nin ülkesinde muvaffak olması için duada bulundu.”

“Amr, Necaşı'nın gönderdiği hediyeleri ve mektubu Allah Rasulü'ne takdim etti. Yüce Rasul, öncelikle mektubu okutturdu.”

“Necaşı'nın oğlu Üreyha, babasının müslümanlığını açıklamasından büyük sevinç duydu ve Allah'a hamdetti.”

“Bilal-i Habeşi'nin gözlerinden sevinç gözyaşları dökülüyordu inci inci. Bir zamanlar Habeş halkını, Allah Rasulünün huzurunda tek başına temsil etmiş olmanın şerefi ona aitti.”

“Peygamber Mescidi'nde bulunanlar henüz dağılmamışlardı k, Mekke'nin ileri gelenlerinden Amr ibni As çıkageldi. Doğruca Allah Rasulü'nün huzuruna varıp şahadet getirdi. Bu durum, Müslümanların sevincine yeni bir sevinç daha kattı.”

“Amr, Habeşistan'dan geliyordu. Allah Resulü'ne Necaşı'den selâm ve hediyelerle gelmişti Amr da. Kendisine İslâmiyet'i Necaşı'nın telkin ettiğini anlattı. Fakat bu arada verdiği haber, bütün Müslümanların yüreğini titretti. Altmış kadar Habeşli, Medine'ye gelmek üzere gemiye binmişlerdi. Ne var ki yarı yolda gemi batmış ve hepsi boğulmuştu.”

“Allah Rasulü ve ashabı, onlar için rahmet dilediler.”

“Medine'nin merakla beklediği diğer bir elçi ise Dıhye idi. Şayet o da Rum Kayser'i Herakliüs'den iyi haberlerle gelirse; İslâm güneşinin bütün dünyayı aydınlatması yakın demektir.”

Dıhye, Kayser'in yanından dönerken Cüzamlılar'ın baskınına uğramıştı. Olan biteni Rasul'e ve ashaba anlattı. Mektubu Herakliüs'e teslim etmişti. Kayser, Dıhye'ye yarın Kudüs'teki Uya Kilisesinde bulunmasını söylemişti.

“Ertesi gün kiliseye vardığımda ne göreyim? Kayser Herakliüs, tacını giymiş oturuyor. Çevresinde ileri gelen saray adamları ve komutanları. Otuz kadar da Mekkeli... Bunlar ticaret için buralara gelmiş Ebu Süfyan ve arkadaşları idi. Ebu Süfyan beni görünce şaşırıldı; tabii ki ben de şaşırmıştım. Herakliüs, Ebu Süfyan'a tercüman aracılığıyla sormaya başladı. Ebu Süfyan, sorulan her soruya doğru cevap veriyordu. Bir an şaşırdım, acaba Ebu Süfyan benden habersiz Müslüman mı olmuş diye? Ebu Süfyan'ı uzun uzun sorguya çektikten sonra Herakliüs dedi ki:”

“Bütün bunlar, bir peygamberde bulunan sıfatlardır. Zaten ben onun yakında çıkacağını biliyordum, ama sizden olacağını ummuyor, beklemiyordum. Eğer O’nun hakkında söyledikleriniz doğruysa, O, şu ayaklarımın bastığı yere yakında hâkim olacaktır. O’nun yanına varabileceğimi bilsem, kendisine kavuşmak için her zorluğa katlanırdım.”

Dihye, Heraklius’ün bu sözlerinden cesaretlenerek onu herkesin huzurunda İslâmiyet’e davet etmişti. Kayser olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemişti, Dihye’nin eline bir mektup tutuşturarak, gidip Roma’da Rahip Dağatır ile görüşmesini, sonra tekrar kendisine gelmesini söylemişti.

“Heraklius’dan ayrıldıktan sonra bir gemiye binip Roma’ya Dağatır’a gittim. Dağatır, beni çok iyi karşıladı. Bana Resulallah hakkında birçok şeyler sordu. Ben anlattıkça Dağatır’ın gözleri ışıltıyor, alnında İslâmın nuru parlıyordu. Sonra kilisede toplananların yanına gitti ve şöyle dedi:”

“Ey Rum cemaati! Artık İsa’nın müjdelediği Allah’ın son elçisi Ahmed gelmiştir. Ben şahadet ederim ki: Allah’tan başka ilah yoktur, Ahmed de Allah’ın kulu ve resulüdür.”

“Dağatır’ın sözlerini duyan Rumlar öfkeyle üzerine saldırdılar ve onu şehit ettiler.”

“Bunun üzerine tekrar Kudüs’e, Heraklius’ün yanına döndüm. Olanları anlattım. Heraklius bana dedi ki:”

“Bir din ulusu olan Dağatır’ı öldüren bu insanlar, beni de öldürürler. Bu durumda, benim imanımı açıklamam mümkün değildir.”

“Birçok hediyelerle beraber bir de mektup verip beni yolcu etti Kayser Heraklius.”

Fakat Dihye’nin yolunu kesen Cüzamlılar getirmekte olduğu hediyelerle beraber mektubu almışlardı. Önceden mektubu okuyup ezberleyen Dihye mektubu okudu.

“Dihye’yi dinleyen Allah Rasulü buyurdular:”

“Bizans bir müddet daha yaşayacaktır. Allah, pek yakında oraları size bahşedecek ve Rum diyarı, İslâm diyarı olacaktır.”

“Ağustos sıcaklarıyla beraber gelen bir acı haber, her dönen elçiyle ümide ve sevince açılan bekleyişi bir anda altüst ediverdi. Şam Valisi Şurahbil, Allah Rasulü’nün elçisi Haris’i şehit etmişti. (...) Allah Rasulü adına giden bir elçinin idam edilmesi, Medine İslâm Devleti’ni yok saymaktan da öte bir şeydi. Hem sonra Necâşi ve Kayser gibi dünyanın önde gelen hükümdarları Allah Rasulü’nün elçilerine saygılı davranırlarken, Şurahbil gibi sıradan bir valinin bu tavrı kabul edilir gibi değildi.”

“Bütün Müslümanlar, Peygamber Mescidi’de koşuyorlardı akın akın. Acaba İslâm Devleti’nin ebedi başkanı, Allah’ın Son Elçisi ne buyuracaktı.”

“Allah Rasulü’nü, Mescit’te üzgün bir halde oturmakta bulan ashabın üzüntüsü bir kat daha arttı; yürekleri öfke ve intikam rüzgârları yaladı. Her Müslüman, tıpkı Hudeybiye’deki gibi, Allah Rasulü’nün bir işaretiyle şehit olmaya hazır olduğunu göstermeye çalışıyor; böylece Rasul’ün üzüntüsünü gidermeye çabalıyordu.”

“Allah Rasulü, Haris için Allah’ın rahmetini diledikten sonra onun nasıl, nerede ve kim tarafından şehit edildiğini, Rabbi’nin gözlerinin önünde tecessüm ettirdiği tabloya bakarak, ashabına anlattı. Böylece ashabını zihnen önce cihada hazırladı, ardından da Cürf ordugâhında toplanmalarını emir buyurdu.”

“Bir zamanlar Mekkelilerin karşısına bir avuç mücahitlerle çıkabilirlerken şimdi dünyanın en büyük devletine karşı sefere çıkacaklardı.”

“Yıllar yılı küfür saflarında Müslümanlara karşı savaşmış olan Halid bin Velid, bu kez Müslümanların safındaydı ve küfre karşı savaşmaya can atıyordu. Resulallah’ın sevgili yeğeni Cafer de oradaydı. O ki, Habeşistan’da olduğu için şimdiye kadar hiçbir savaşa katılmamanın üzüntüsü içindeydi. Şimdi kendisine verilecek görevi sabırsızlıkla bekliyordu. İstiyordu ki Peygamber, kendisini bu orduya komutan tayin etsin de Bedir’e, Uhud’a, Hendek’e katılmamanın hasretini dindirsin.”

“Cürf ordugâhında toplanan mücahitlerin sayısı 3000’e ulaşmıştır. (...) Allah Rasulü, Zeyd’i çağırıldılar. Funhus oğlu Numan adlı bir Yahudi, Resulallah’a yakın bir erde durmuş, merakla bakmakta...” Rasul, Zeyd’i Cürf’de toplanan mücahitlere komutan tayin ediyor.

“Yahudi Numan, şimdi daha bir merakla bekliyor.”

Resulallah buyuruyor:

“Zeyd öldürülürse yerine Cafer geçsin, Cafer öldürülürse Revaha oğlu Abdullah sancağı alsın!!!”

“Abdullah’a bir şey olursa Müslümanlar dilediklerini kendilerine komutan seçsinler.”

“Haris’in öldürüldüğü yere kadar gidiniz. Orada rastladıklarınızı İslâmiyet’e davet ediniz. Müslümanlığı kabul ederlerse, Allah’ın yardımına güvenerek onlarla çarpışınız.”

“İslam ordusu, Rum diyarına doğru kendinden emin ve kararlı adımlarla hareket etti.”

“Resulallah, Veda Yokuşu’na kadar orduyla birlikte yürüdüler. Burada Resulallah şunları söylediler:”

“Müşrikler Medine’ye hicret edip Müslüman olmak isterlerse kendileri muhacirler gibi muamele görecekler ve aynı vazifelerle mükellef olacaklardır.”

“Eğer Müslüman olup yine yerlerinde kalmak isterlerse; göçebe Müslüman Araplar gibi muamele göreceklidir. Bu durumda harb ganimetlerinden kendilerine bir şey verilmeyecektir. Çünkü ganimetler ancak mücahitler arasında taksim edilir.”

“Eğer müşrikler Müslümanlığı kabul etmezlerse onları cizyeye bağlayın. Bunu da kabul etmezlerse Allah’ın yardımına sığınarak onlarla çarpışın!”

“Zeyd’in elinde Resulallah’ın insanlığı kurtarmak üzere açılmış sancağı... (...) Mücahitler onun aydınlığında yürüyüşe geçtiler Şam taraflarına. Revaha oğlu Abdullah, Resulallah’ının komutanları belirlerken ki halini hatırlar. Ebu Bekir’in, Resulallah’ın mübarek ağzına parmağını koyuşunu, Yahudi Numan’ın tavrını tekrar

tekrar görür gibi olur. Ve sırrı kavrar: Zeyd, Cafer ve kendisi şehit düşeceklerdir. Bu dünya ile öte dünya arasında gidip gelmeye başlar.”

“Resulallah’tan ayrılıp orduya yürüyen Abdullah, Cafer’in yanında Yahudi Numan’ı görür. Numan şöyle demektedir:”

“Şayet sizin peygamberiniz hak peygamberse isimlerini saydıklarının hiçbiri geri gelemeyecektir.”

Abdullah son bir defa Resulallah’ı görebilmek için geri döner. Resulallah’a doğru ilerlerken, bugüne kadar ki hayatı bütün ayrıntılarıyla gözlerinin önünden geçmektedir.

“İşte Umeyr oğlu Mus’ab... Medine’yi Resulallah’a yurt olarak hazırlayan yiğit. (...) Düşünüyordu Revaha oğlu Abdullah: Mus’ab’ı tanımadan önce hayalleri şu küçük Arap yarımadasını aşmıyordu. (...) Ne zaman ki, Mus’ab’ın dudaklarında ilahî kelâmın kelimelere dökülüşünü gördü, o ân önünü kapatan perdeler dalgalanmaya başladı. Sıradan mısralarda sıkışıp kalan kelimeler, ötelere, ta ötelere çekmeye başladı Abdullah’ı.”

“Derken 622 yılının hac mevsimi gelip çattı. Mus’ab söz vermiştir, Medineli Müslümanların önde gelenleriyle Resulallah’ı tanıştıracaktır.”

“Mekke... Mevsim bahar ve hac zamanı... Abdullah, panayırarda dolaşmaktadır, Mekke’nin sokaklarını çiğnemektedir.”

“Ve zaman döne döne o geceye, Akabe’de buluşma gecesine doğru ilerler. Abdullah ve diğer Medineli Müslümanlar, gecenin perdesi altında sessiz ve heyecanlı Akabe’ye Resulallah’la buluşma yerine varırlar. İki kadın, tam 75 kişidirler. Resulallah’ı bir an önce görmek için sabırsızlanan 75 yürek aynı tempoyla atmaktadır.”

“Bakar Abdullah; yaklaşan iki silüet...”

“Gelenlerden biri Allah Rasulü, biri amcası Abbas... Abdullah, görür görmez tanır Rasul’ü.”

Abbas’ın gür sesi sükutu bozdu. Diyordu ki:

“Ey Medneliler! Muhammed’in mevki aramızda bildiğiniz gibi çok emin ve şerefli. Biz O’nu hep düşmanlarından koruduk ve korumaya devam edeceğiz. O, burada ailemiz nezdinde izzet ve ikram içindedir. Fakat O, sizinle bir anlaşma yapmak ve size katılmak istiyor.”

İnsan suresinden ayetler okumayı bitiren Allah Rasulü buyurdu:

“Rabbim için O’na ibadet etmenizi ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı; nefsim için de beni, kendinizi ve mallarınızı koruduğunuz gibi korumanızı şart koşarım.”

“Artık Abdullah’ın ruhu bu dünyaya sığmıyordu. Rasul’ün okuduğu âyetler , onu ötelere ötesine alıp götürmüştü. Şimdi o, hep ötelere, ötelere ötesini istiyordu.”

“Bize ne var ya Rasulallah? Bize ne var?”

Resulallah:

“Cennet...” dedi.

Allah Rasulü diyordu ki:

“Kanım sizin kanınızdır. Siz bendensiniz, ben sizdenim...”

“Abdullah, bir türlü Resulallah’ın elini bırakmak istemiyordu. Diğer Medneliler ise sabırsızlıkla bekliyorlardı bir an önce Rasul’ün elini tutup biat etmek için.”

“Rasul gidiyordu işte Medine’ye doğru. Abdullah koşmak istiyordu, bir an önce ona yetişip tıpkı Akabe’deki gibi elini tutmak, bir daha bırakmamak üzere tutmak için.”

İnsanlar yol açtılar ve Abdullah hızlı adımlarla Resulallah’ın ardınca yürümeye başladı. Hurmalıkların orada Resulallah’a yetişti.

“Allah, Musa’ya olduğu gibi sana olan ihsanlarımı da daim ve sabit kılsın ya Resulallah!” dedi.

Allah Rasulü, durdu ve Abdullah’ın yüzüne baktı. Abdullah devam etti:

“Yardım olunan ve zafere kavuşturulanlar gibi sana da yardımını ihsan buyursun. Ben, sana, Allah tarafından peygamberlik ihsan olduğunu hemen

anlamıştım. Allah bilir ki ben keskin görüşlüyümdür. Sen hiç şüphesiz Allah'ın Rasulü'sün."

Yüce Peygamber:

"Ey Revaha oğlu! Allah seni de iyilikte en güzel şekilde sabit ve devamlı kılsın," buyurdu.

"Abdullah, Rasul'ün elini tutmuş yalvarıyordu:"

"Ya Rasulallah! Bana ezberleyeceğim, aklımdan hiç çıkarmayacağım bir şey emir ve tavsiye buyur!"

Ve Rasul buyurdu:

"Sen, yarın, Allah'a pek az secde edilen bir ülkeye varacaksın. Orada secdelerini ve namazlarını çoğalt."

Ötesini, daha da ötesini istiyordu Abdullah. "Ya Rasulallah! Dahasını söyle," dedi.

Allah Rasulü buyurdular: "Allah'ı daima zikret. Çünkü Allah'ı anman, umduğuna ermekte sana yardımcı olur."

"Resulallah'tan alacağını almış olmanın mutluluğuyla tekrar orduya katılmak üzere huzurdan ayrılmaya hazırlanıyordu ki, Rasul, ona son nasihatlerini yapmaya başladı:"

"Haydi Allah'ın izniyle gaza ediniz! Allah'ın ve sizin Şam'da bulunan düşmanlarıyla çarpışınız. Orada Nasranîlerin kiliselerinde, halktan ayrılmış kendilerini ibadete vermiş birtakım kimseler bulacaksınız. Onlara dokunmayınız. Onların dışında, başlarına şeytanların yuvalandıkları daha birtakım kimseler de bulacaksınız. Onların başlarını kılıçla koparınız. Kadınları, çocukları sakın öldürmeyiniz. Evleri yıkmayınız. Ağaçları kesmeyiniz."

Abdullah, Allah Rasulü'nün bu son nasihatlerini arkadaşlarına tebliğ etmek üzere Kâinatın Efendisi'nin huzurundan ayrıldı ve orduya doğru yürüdü.

Cafer'in şehitliği her şeye tercih ettiğini farkedince, Yahudi Numan, hızla uzaklaştı. Ordu yürüyordu, işte Abdullah da gelip orduya katılmıştı.

“Cafer, şartlar gereği yıllarca Allah Rasulü’nden ayrı kalmıştı. (...) Kardeşi Ali, çok daha şanslıydı; kendini bildi bileli hep Allah Rasulü’nün yanibaşında bulunmuştu.

“Bir gün Mekke’nin dışında bir vadide babası Ebu Talib’le geziyorlardı. Ötede eğilip doğrulan, secde eden bir çocukla bir adam gördüler. Merakla yanlarına vardıklarında, bunların amcaoğlu Muhammed ile kardeşi Ali olduğunu hayretle gördü Cafer. (...) Nihayet ibadetlerini bitirdiler. Ebu Talib, yaptıklarının ne olduğunu sordu. Allah Rasulü, bunun tek yaratıcı olan Allah’a ibadet olduğunu söyledi. Ali, bir amcaoğluna, bir babasına, bir kardeşi Cafer’e bakıyordu. Ne söyleyeceğini şaşırılmış bir hali vardı sanki.”

“Ebu Talib, oğlu Ali’ye ve yeğeni Muhammed’e gıptayla baktı uzun uzun. Sonra bakışlarını Cafer’e çevirdi.”

“Oğlum,” dedi, “amcanın oğluna yardımcı ol!..”

“Cafer, işte bugünden itibaren Allah Resulü’nün yanına sık sık gitmeye başladı. (...) Allah Rasulü, her inen âyeti, sevgili amcası Ebu Talib’in gözünün nurları Cafer’le Ali’ye talim ettiriyordu.”

“Rasul’ün evlatlığı Zeyd’e, Cafer ve Ali, kardeşten öte bir sevgiyle bağlanmışlardı. Ebu Bekir, çoğu kez yanlarına uğruyor, onlara bir babadan daha ileri bir şefkat ve sevgiyle bakıyordu. Allah Rasulünün biricik zevcesi Büyük Hatice ise, yalnız onların değil, bütün insanların annesiydi sanki. Nitekim yıllar sonra Kur’an da onu, müminlerin annesi olarak insanlığa takdim etmişti.”

“Bir gün Allah Rasulü, bir âyet tâlim ettirdi: “Önce en yakın hısımlarını uyar. Sana uyan müminleri kanatlarının altına al. Sana baş kaldırırlarsa: “Yaptıklarınızdan uzağım” de.” (Şuara: 214-216)”

“Rasul, bu âyetleri, talim ettirdikten sonra Ali’ye, bir ziyafet hazırlamasını söyledi. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Allah Rasulü, Abdulmuttalip ailesini evine davet etti. Kimse itiraz etmedi, herkes severek geldi.”

Abdulmuttalip ailesi, neşe içinde yediler içtiler. Resulallah buyurdu:

“Araplardan hiç kimse, kavmine benim getirdiğim şeyden daha hayırlı bir şey getirmiş değildir. Size, dünyanızı da, ahiretinizi de kurtaracak en hayırlı şeyi getirmiş bulunuyorum.”

Herkes dikkat kesilmişti. Resulallah devam etti:

“Allah, sizi ona, davet etmemi buyurmuştur. Bu işi benimle birlikte omuzlamaya hazır mısınız?”

“Ebu Talip, Abbas, Hamza, Ebu Leheb hep oradaydılar. Sanki her biri taş kesilmiş, sessiz ve kımıldamaksızın bakıp duruyorlardı.”

Ali kalktı:

“Gerçi benim görünüşüm kısa, kollarım zayıf, yaşıma burada bulunanları hepsinden küçüktür,” dedi. “Fakat ben size bu işte arka çıkarım ya Rasulallah!”

“Abdulmuutalib’in oğulları güldüler ve alaylı alaylı Ebu Talib’e baktılar. Ebu Talip gururla oğlu Ali’ye bakıyordu. Cafer, babasının karşı çıkmayacağından emindi, zira kendisini Resulallah’a yardımcı olmaya teşvik eden bizzat oydu.”

“Ebu Leheb’in yüzü iyice kızarmıştı. Fakat öfkesini dışa vuracak gücü kendinde bulamıyordu. Çareyi kalkıp gitmekte buldu. Onun gittiğini gören diğer kardeşler de birer birer sıvıştılar.”

“İşte yine Cafer, Ali, Zeyd kalmışlardı Rasul’ün çevresinde.”

“Ordu yürüyordu. Zeyd’e baktı Cafer: Devesinin üzerinde, dalgın ve düşünceli... (...) Ne olurdu sanki Rasul, sancağı önce ona verseydi, ilk şehit olan da o olsaydı! Öyle olsaydı, Rasul, onun adını söylemezdi ve o zaman şehit olamazdı. Böylesi daha iyi olmuştu; işte şimdi şehadete yürüyordu cennet serinliğini yüzünde hissederek.”

“Abdumuttalip ailesinin, Rasul’ün en yakınlarının kavrayamadığı, yıldırım çarpmış gibi kalakaldığı büyük gerçek, acaba diğer Mekkeliler üzerinde nasıl bir etki yapacaktır?”

“İşte Rasul orada, Safa tepesinde, yanında Zeyd, çocukluğundan beri yanından bir ân bile ayrılmayan Zeyd; elindeki beyaz sancağı Mekkeliler’e uzatmaya çalışır gibi bir hali var.”

Ve Allah Rasulü nida ediyor:

“Ey Kureyş!”

“Ey insanlar! Ey cinler!”

“Resulallah, ins ve cinnin peygamberidir ve hepsine birden seslenmektedir.”

“Mekkeliler şaşırılmışlar. Gözleri yuvalarından fırlamış, kalpleri neredeyse duracak.”

Devam ediyor Allah Rasulü:

“Size, şu tepenin ardından bir düşman ordusunun geldiğini haber veririm bana inanır mısınız?”

“İnanırız, elbette inanırız! Senin yalan söylediğini bugüne kadar ne duyduk, ne gördük. Sen ki Muhammed’sin, eminsin, sözüne güvenilirsin.”

Resulallah buyurdu:

“Şimdi size haber veriyorum ki, eğer Allah’a inanmazsanız büyük bir azaba uğrayacaksınız.”

Allah Rasulü şöyle devam etti:

“Ey Abdülmuttalip ve Abdimenaf oğulları! Teym, Mahzum ve Zühre oğulları! Ey Esed oğulları!.. Haberini zolsun ki, Allah bana, en yakın kabilemi uyarmamı emretti. Ben, sizin için ne dünya menfaati sağlamaya ne de ahiret nasibi hazırlamaya güç yetirebilirim. Zaten buna yetkim de yoktur. Fakat bunlar, sizin bir tek sözünüze bağlıdır: La ilahe illallah... Bunu söylediğiniz anda dünya hâkimiyeti size geçecektir, ahiretin sayısız nimetleri sizin olacaktır.”

Ebu Lehep:

“Günümüzü zehir ettin. Bizi buraya bunun için mi çağırdın?”

“Ve Ebu Leheb, yüzü kıpkırmızı, yerden kaptığı taş toprağı Allah Rasulü’ne doğru fırlatıyordu. Allah Rasulü, üzgün ve sessiz uzaklaşıyor; gözden kayboluyor.”

“Zeyd orada bir tepenin üzerinde sancağı sallıyordu. İnsanlar develerinden inmişler konaklama hazırlığına girişmişlerdi. Cafer de, Komutan Zeyd’in işaretine uyarak devesinden indi. Hâtıraların altında ezilmiş gibiydi. Ne olurdu Resulallah burada olaydı, Ali ve Zeyd de yanında Ne kadar da özlemişti onları.”

“Bir hasretlik çöktü Cafer’in yüreğine. Babası Ebu Talip’i hatırladı. Onun ölüm haberini Habeşistan’da almıştı. Ne kadar da istemişti, dua etmişti babasının Müslüman olarak öte dünyaya gitmesi için. Rasul’ün Mekke’de en önde gelen koruyucusu Ebu Talib, basit bir gururun kurbanı olmuş; Mekke kadınlarının dedikodusundan çekindiği için bir türlü şahadet getirememişti. (...) Sonra Hamza... Amcası Hamza’yı hatırlayınca sevgiyle karışık bir gurur ve hasret dalgalandı kalbinde. Onun şehitlik haberini de Habeşistan’da duymuştu. Şehitler efendisi Hamza, Abdulmuttalip ailesinin gururu Hamza... Ailenin üzerinde bir kara leke olarak duran Ebu Leheb’i hatırlamamak için özellikle sabah, akşam ve yatsı namazlarında ona lanetler yağdıran Tebbet suresini okumaktan çekinmişti.”

“Şu anda Hıristiyanlara karşı savaşmaya giderken Hıristiyan Habeşistan halkının hükümdarı Necaşi’yle geçen günlerini bütün ayrıntılarıyla tekrar tekrar yaşıyordu Cafer.”

“Mekkeliler, Cafer’le birlikte Habeşistan’a göç eden müslümanları burada da rahat bırakmıyorlardı. Bir gün Amr ibn As ile Abdullah ibn Ebi Rabia, Habeşistan’a gelmişlerdi. Necaşi’den Cafer ve arkadaşlarını istiyorlardı. Onları birer kaçak olarak kabul ediyorlar, kendilerine iade edilmeleri için türlü bahaneler gösteriyorlardı. Görmüş geçirmiş bir insan olan Necaşi, Cafer ve arkadaşlarını huzuruna çağırılmış, durumu anlatmıştı. Cafer, o gün orada yaptığı konuşmayı hatırlıyordu.”

Söylediklerini dinleyen Necaşi, uzun uzun düşündü. Cafer’in gözlerinin ta içine bakarak Peygamber’e gelenlerden bazılarını okumasını istedi.

Necaşi’nin bu isteği üzerine Cafer, Kur’an aydınlığına dalıp gitti. Cafer’in okuduklarını saygıyla dinleyen Necaşi:

“Bunlar, İsa’ya gelen kelâmla aynı menbadan coşan, aynı nurdan fişkırان ışıklardır,” dedi.

“Sonra yerden bir çubuk aldı. “Bizimle sizin aranızda şu çizgi kadarcık bir fark vardır,” diye ekledi.”

“Zeyd’le Abdullah, Cafer’in yanına gelmişler, onun okuduğu Kur’an’ı dinliyorlardı. Suriye toprakları kımıl kımıldı. Resulallah’ın beyaz sancağı tepede dalga dalgaydı. Halit de onlara uzaktan bakıyordu. Cafer’in yanına gelmekten çekiniyordu. Çünkü Uhud günü sevgili amcası Hamza’nın şehit olmasında kendisinin de payı olduğunu düşünüyordu.”

“Cafer, kardeşim! Buraları Kur’an nuruyla aydınlattın,” dedi Zeyd.

“Zeyd’in sesiyle uyanan Cafer, Necaşi’nin huzurunda okuduğu ayetleri şu anda da okumakta olduğunu farketti. Kendini toparlamak üzere doğruldu.”

“Cafer, hatıralardan sıyrılıp baktı, işte Mekke günlerindeki gibi Zeyd yanbaşıdaydı. Ona, candan bir sevgiyle gülümsedi. Şehirler anası Mekke, Peygamber şehri Medine; her ikisi de çok gerilerde kalmıştı. Onlara bir daha dönemeyeceğini biliyordu Cafer. Yine biliyordu ki, Zeyd de, Abdullah da tıpkı kendisi gibi, geri dönemeyeceklerdi ne Mekke’ye ne de Medine’ye...”

“Zeyd komutasındaki İslâm mücahitleri, Suriye topraklarında kararlı ve cesur adımlarla ilerlerken öncü birliklerden haber geldi: Küçük bir düşman birliği, üzerlerine doğru gelmektedir.”

“Az sonra gelen haberlerden düşman sayısının 50 civarında olduğu öğrenildi. Düşman birliğinin başında da Şurahbil’in kardeşi Sedus bulunuyordu. (...) Zeyd bir bölük mücahitle gelen düşmana karşı yürüdü. Kısa bir çarpışmadan sonra düşman birliği bozguna uğratıldı. Sedus da öldürüldü.”

“Bu ilk zaferden sonra Zeyd, ordu komutanlarını topladı ve Maan’a doğru ilerleme emri verdi. Bu arada ordunun gerisine ve ilerisine de keşif birlikleri çıkarmayı ihmal etmedi.”

“Mücahitler, Maan’a doğru ilerlerken yolda bir kaleye rastladılar. Şurahbil’in az bir kuvvetle bu kalede olduğu haber alındı. Zeyd, bu kaleyi geride bırakmak

niyetinde değildi. Kaleye hücum emrini verdi. (...) Bir ikinci vakti başlayan kuşatma akşam karanlığının inmesine dek sürdü. Bu arada kaleden atılan oklarla bir mücahit şehit düştü.”

“İşte İslâm ordusu ilk şehidini vermiş, Suriye toprakları da şehit kanıyla sulanmıştı. Bundan böyle bu topraklar düşman eline terk edilemezdi. Komutan Zeyd, geceyi Maan’da geçirmeyi kararlaştırdı. Gelen haberlere göre burada bir durum muhakemesi yapacak, ertesi günün stratejisini çizecekti.”

“Yatsı vaktine kadar mücahitler dinlendiler ve ertesi sabah için gerekli hazırlıklarını yaptılar.”

“Başkomutan Zeyd, mücahitlerin önünde durdu yatsı namazını kıldırmak üzere. Cafer’le Abdullah hemen onun arkasındaydılar. Ve Zeyd, kalbleri titreten bir sesle Fetih suresini okumaya başladı.”

“Zeyd’in okuduğu âyetler, Suriye topraklarını bir fetih aydınlığıyla yeniden uyandırmıştı. (...) Kisra’nın sarayları yıkılıyor, Bizans’ın geçilmez sanılan surları delik deşik oluyordu.”

Namazdan sonra mücahitler, istirahatata çekilmek üzere dağıldılar. “Başkomutanlık çadırına keşif kollarının kesin raporları ulaştı. Kayser Herakliüs, 100.000 kişilik bir orduyla gelmiş, Maab’a konmuştu. Bu sayının 200 bine ulaştığını belirten haberler de vardı. Donanımı mükemmel olan bu orduyla nasıl başa çıkılabildi? Komutanlar arasında, hareket tarzı hakkında fikir ayrılıkları belirmişti. Başkomutan Zeyd, meseleyi sabah namazından sonra yeniden gözden geçirmeyi teklif etti. Bunun üzerine harb meclisi sabaha ertelendi.”

“Cafer, Abdullah ve diğer müfreze komutanlarının ayrılmasından sonra çadırında yalnız kalan Başkomutan Zeyd, hayatının muhasebesini yapmaya koyuldu. Bu dünyadaki son günlerini yaşadığının farkındaydı. Allah Rasulü, kendisinin Cafer’in ve Abdullah’ın şehit olacaklarını îma etmişti; bunu saygı ve sevinçle karşılıyordu ama üç bin kişili mücahit ordusunu kim, nasıl kurtaracaktı? (...) Düşmanla karşılaşmadan geri çekilmek, düşmana Medine yolunu açmak demekti. Burada çarpışarak bütün ordunun şehit olması da aynı sonucu doğurabilirdi.”

“Hatırlıyordu Harise oğlu Zeyd: Sekiz yaşında var yoktu. Annesi Sü'dâ ile dayılarının ziyaretine gitmişlerdi. Dayıları Tayy'ın Maan kabilesindendiler. (...) Maanlılar çöllerde konar göçer olarak yaşayan insanlardı. (...) O gün geç saatlere kadar sohbet ettiler, Zeyd'i eğlendirmeye çalıştılar. Gecenin ilerleyen saatlerinde ise Zeyd'le annesini çadırlarında yalnız bırakıp çekildiler ki, uzun yolculuğun yorgunluğunu bir an önce gidersizler.”

“Suriye topraklarındaki ayak sesleri Zeyd'i yeniden Yemen çöllerindeki yıllar öncesinin bir gecesine alıp götürdü. Tam gözleri dalmak üzereydi ki, annesinin korkuyla yataktan fırlaması, gözlerindeki uykuyu alıp götürmüştü. Nefeslerini keserek kulaklarını kabarttılar: Ayak sesleri, ardından kılıç sesleri ve çığlıklar!.. Annesi Zeyd'e sınıksıkı sarılmıştı. Birileri onu gelip elinden alıverecekmiş gibi bir hali vardı Sü'dâ'nın.”

“Kılıçlı insanlar girdiler çadıra. Zeyd'i hızla çekip aldılar annesinin kolları arasından. Sü'dâ, çırpınıyor, yalvarıyordu. Zeyd, kendisini bileğiden sınıksıkı kavrayarak sürükleyen yabancıya tekmelelr savuruyordu ama boşuna.”

“Kayn bin Cescr oğullarının süvarileri Zeyd'i alıp götürdüler. (...) Günlerce süren bir sıkıntıdan ve yorucu yolculuktan sonra, Zeyd'i Ukaz panayırına getirdiler. Onunla beraber birkaç çocuk daha vardı. (...) Zeyd'le beraber diğer çocukları da bir çadırın önüne dizdiler, insanlar gelip uzun uzun bakıyorlar ve onları buraya getirenlerle konuşuyorlardı. O zaman anladı Zeyd, kendilerinin köle olarak satışa çıkarıldıklarını. Nihayet biri geldi, Zeyd'in başını okşadı.” Onu baştan ayağa süzdü. Ücreti ödeyen adam Zeyd'i bir baba şefkatiyle elinden tutarak oradan uzaklaştırdı.

“Mekke sokaklarında yürürlerken adamın isminin Hâkim olduğunun öğrendi Zeyd. (...) Hâkim, Zeyd'i bir eve götürdü. Burada nur yüzlü, şefkat dolu bir hanıma teslim etti. Hanım, onu yıkadı, tertemiz giyindirdi. Derken bir adam geldi. Zeyd'i görünce gülümseyerek yanına vardı. Şefkatle başını okşadı. Onunla tatlı tatlı sohbet etmeye başladı.”

“Zeyd'i yıkayıp giyindiren hanım geldi. Adamla Zeyd'in muhabbetlerine baktı baktı da:”

“Bu çocuğu istersen sana hediye edeyim,” dedi.

Adam, sevinçle Zeyd'i kucakladı:

“Artık,” dedi. “bu, benim kölem değil oğlumdur.”

“Sonra öğrendi ki Zeyd, evin hanımı Hatice'dir; kendisine candan sevgi gösteren zat ise Muhammed'dir.”

“Zeyd, bir köle olarak geldiği bu evin en sevgili üyesi olmuştu. Anne-baba hasretini, vatan özlemini kısa sürede unuttu. Evin efendisine, öz babasından daha çok sevip bağlandı. Artık onsuz bir hayatı düşünemiyordu.”

“Bir gün Zeyd'in babası Harise ile amcası Kaab çıkageldiler. Zeyd, onları görünce üzüntüye düştü: Ya buradan onu alıp tekrar Yemen'e götürürlerse?” Kurtarma akçesi karşılığında Zeyd'i kendilerine vermesini istediler. Evin efendisi onlara bir teklifte bulundu.

“Onu çağırınız ve dilediğini istemede onu serbest bırakınız. Eğer sizi tercih ederse alın götürün. Beni tercih ederse, ben, beni tercih edeni bırakmam.”

Harise, sevinçle:

“Sen bize karşı iyi ve insafli davrandın,” dedi.

İnsanlığın Efendisi sordu Zeyd'e: “Bunları tanıyor musun?”

“Evet efendim,” dedi Zeyd. “Bu babamdır, şu da amcam...”

“Dilersen bunlarla memleketine gidebilirsin yavrum.”

Zeyd gözlerini yere indirdi.

“Ben sizin yanınızdan ayrılmak istemiyorum efendim,” dedi Zeyd.

“O an Zeyd'in babası ve amcası şaşkına dönmüşler ve boş gözlerle oğullarına bakakalmışlardı.”

“Yazıklar olsun sana!” dedi Harise. “Demek sen köleliği hürriyete; bu zatı da babana, amcana ve bütün ailene tercih ediyorsun?”

“Kureyş'in ulusunun oğlu Muhammed, hiç kimsenin kırılmasını ve üzülmelerini istemezdi. (...) Zeyd'i elinden tuttu, babasını ve amcasını da alarak

Kureyş'in ileri gelenlerinin toplandığı Hicr'a götürdü. Burada Zeyd'i bir taşın üzerine çıkardı ve şöyle dedi:"

"Ey Kureyş! Sizler şahit olunuz ki Zeyd benim oğlumdur. Ben ona vârisim, o da bana vâristir."

"Zeyd'in babası Harise ve amcası Kaab büyük bir sevinç ve saygıyla gidip Zeyd'in efendisi ve babası Muhammed'i kutladılar. Zeyd'in de gözlerinden öperek vermiş olduğu karardaki isabeti tasdik ettiler. Bundan böyle Zeyd, Harise oğlu değil Muhammed oğlu diye anılacaktır. Artık o, Yemenli bir yabancı değil, Kureyş'in öz oğludur. Dünyada budan büyük şeref olabilir miydi?"

"Yıllar yılları kovaladı. Zeyd, Kureyş'in en seçkin insanı, merhamet ve cömertlik timsali Muhammed'den bir an bile ayrılmak istemiyordu. Ondan ayrı geçirdiği dakikalar, sanki yüzyıllarca uzayıp giden zaman dilimleriydi. Bu arada Ebu Talib'in oğlu Ali büyüyor, zekası ve keskin görüşlülüğüyle kendini giderek belli ediyordu. Zeyd onda kardeşlik sevgilerinin en anlamlısını ve unutulmazını tadıyordu. Başbaşa verip sohbet ediyorlar, kafalarını kurcalayan sırları çözmeye çalışıyorlardı."

"Günlerden bir gün, evin efendisi heyecanla eve geldi. Onda bugüne kadar görmedikleri bir değişim vardı. Hemen çevresini sardılar. Sultanlar sultanı büyük Hatice, merakla sevgili eşinin yüzüne bakıyordu. Bir süre sonra insanlığın ümidi, Hatice'nin gözbebeği, Zeyd'in biricik babası, Ali'nin sevgili amcaoğlu Muhammed okumaya başladı:"

"Bismillahirrahmanirrahim

Ey Muhammed! Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı (sülük gibi yapışan) bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Kalemle yazı yazmayı öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sahibidir..." (Alak suresi: 1-5)

"Bundan böyle Zeyd'i, hiçbir kuvvet Allah Rasulü'nden ayıramazdı. Ali, âdeta Rasul'ün gölgesi olmuştu. Bir süre sonra Cafer de aileye katıldı. Zeyd, Ali ve Cafer saatlerce Allah Rasulü'nün getirdiği âyetleri talim ediyorlar, onlardaki sırları öğrenmeye çalışıyorlardı. Geceler boyu Allah Resulü'nün ardında namaza durup Allah'a yaklaşmanın, onda yok olmanın zevkini tadıyorlardı. Onlar şimdi üç kardeşiler, hiçbir kuvvetin ayıramayacağı üç kardeş..."

“Ve Cafer’in seçkin Müslümanlardan bir kabileyi alarak İslâmiyet’e yeni bir mekân aramak üzere Habeşistan’a gidişi... Zeyd’in içinde giderek filizlenip dallanan bir özlem, kardeş özlemi, Cafer’i bir kez daha görebilme hasreti...”

“Medine’ye hicret... Yolculukların en zorlusu ve en şerefli... Medine’ye vardıklarında Allah Rasulü, Zeyd’i, Hamza ve Üseyd ile kardeş yaptı. Daha önce de onu, dadısı Ümmü Eymen ile evlendirmişti. Zeyd, kendisine bahşedilen bu şereflere lâyük olabilmenin gayretiyle bütün varını yoğunu ortaya koyuyordu.”

“Medine’de kurulan İslâm Devleti... Zeyd’in kardeşi Cebele de gelmiş, bu devletin bir ferdi olma şerefine ermişti. Artık Zeyd, Yemen’deki bütün aile fertlerini de kardeşi Cebele’de görüyor ve bütün Yemen’i şimdiden İslam’a gönül açmış olarak hayal ediyordu.”

“Mücadeleler, mücadeleler... Ve Uhud’da Hamza’nın şehit düşmesi... Zeyd, Allah Rasulü’nün kendisine kardeş seçmiş olduğu bu en şerefli insanın şehadetiyle sarsıldı. Ta o günden şehit olma arzusu büyümeye başladı içinde.”

“Medine İslâm Devleti, büyüdü büyüdü. Mekkeli müşriklerle olan mücadeleler bitti. Bir sulh dönemi başladı, işte tam bu mutlu günlerde Cafer Habeşistan’dan çıkageldi. Cafer’in dönüşü, Zeyd’e, kardeşi Hamza’dan ayrılmanın üzüntüsünü az da olsa unutturdu.”

“Cafer!.. Sevgili kardeşim!..”

“Zeyd bu kelimeleri yüksek sesle söylemişti. Onun bir şey istediğini sanarak nöbetçi içeri girmek üzere izin istedi.”

“Ve Başkomutan Zeyd, çadır nöbetçisinin sesiyle dünden bugüne uyandı. (...) Evet, Allah Rasulü ona bir şeref daha bahşetmiş, kardeşi Hamza’nın yanına şehit olarak gideceğini müjdelemişti. Ardından Cafer’le Abdullah da kendilerine katılacaklardı. (...) Bu sevinç ve heyecanını Cafer’le paylaşmak arzusuyla çadırından çıkan Zeyd, Maan vadilerini ve düzlüklerini dolduran ordusunun çadırlarına baktı. Rum Kayseri’nin, bir, en fazla bir buçuk gün mesafede bulunan muhteşem ordusunu düşündü. Allah Rasulü, kendisine, Cafer’e ve Abdullah’a şehitlik müjdesini vermişti ama ordunun akıbeti hakkında bir şey söylememişti. Fakat “aralarından dilediklerini komutan seçsinler” dediğine göre; sonuç zafer aydınlığına çıkmalıydı. Bu ordu,

zafere kavuşacak ve Medine asla sıkıntıya düşmeyecekti. Evet en doğru kararı harb meclisi verecekti.”

“Başkomutan Zeyd, dünün, bugünün ve yarının muhasebesini yapa yapa Cafer’in çadırına vardı. Cafer onu çadırının kapısında karşıladı. (...) Birbirlerine cennet bahçelerinde gezinen iki şehit gibi bakıyorlardı.

“Kendileri şehit olsalar bile mücahitlerin seçeceği komutan, onlara zafer yollarını açacaktı. Ne var ki mücahitlerin sayısı çok azdı, karşı tarafın ise 200 bini aşındı. 3000 kişilik ordu, 200 000 kişilik orduyla savaşıyordu... Neredeyse yüz katı...”

“Zeyd, seher vakti Cafer’in çadırından çıktı; ordusunun arasından geçerek kendi çadırına vardı. Abdest aldı. Ezanı beklemeye başladı. Az sonra yükselen ezan sesi, Suriye topraklarını yeni bir hayata uyandırdı.”

“Başkomutan Zeyd, çadırından çıktı, namaz için kendisini bekleyen mücahitlerin yanına vardı. Namazı kendisi kıldıracaktı çünkü başkomutan oydu. Namazda Rum suresinin ilk ayetlerini okuyacaktı. Rumlarla tutuşacağı o zorlu savaşa da hazırlık gibi olurdu bu. Cemaatin önünde, tekbir aldı ve Rum suresini okumaya koyuldu.”

“Namazdan sonra yenilenmiş ve cesaretin doruğuna çıkmış olan mücahitler, savaş hazırlıklarını yapmak üzere çadırlarına dağıldılar. Mücahitlerin dağılmasından sonra Başkomutan Zeyd, komutanlarıyla müşavereye oturdu. Durumu kısaca anlattı.”

Bazı komutanlar dediler:

“Rumlarla karşılaşmaktan vazgeç. Memleketlere akınlar yap, halklarını esir al ve Medine’ye geri dön!”

“Savaş taraftarı olmayan komutanlar: “Resulallah’a bir mektup yazıp gelen cevaba göre hareket edelim” dediler.”

Abdullah:

“Ey kavmim! Vallahi sizin şimdi istememiş olduğunuz şey, arzulayıp elde etmek için sefere çıktığınız şehitliktir. Biz, insanlarla ne sayıca, ne silahça, ne de at ve süvarice onlardan üstün olduğumuz için değil, Allah’ın bizi şereflendirdiği şu din

kuvvetiyle savaşıyoruz. O Allah ki, dinimizi bütün dinlerden üstün kıldı ve bize bu dini bütün insanlığa yayma görevi verdi.

Gidiniz! Çarpışınız!

Bunda muhakkak ki iki iyilikten biri: Ya şehitlik, ya zafer vardır.

Vallahi Bedir’de yanımızda iki at ve Uhud’da da bir tek at bulunuyordu.”

“Abdullah’ı konuşturan Resulallah’ın kendisine muştuladığı şehitlikti. Aynı müjdeyi Zeyd ve Cafer’e de vermişti Allah Rasulü. Onlarda da bir an önce savaşa girme arzusu vardı ama çoğunluğun tasvibini almak istiyorlardı. Çünkü Allah Rasulü onlara böyle öğretmişti. Hatta Uhud günü çoğunluğun fikrine uyararak kendi düşüncesinden vaz geçmişti. Hem de akıbeti bile bile...”

“Başkomutan Zeyd, Abdullah’ın konuşmasından sonra komutanlarına baktı. Her birinin yüz ifadeleri değişmiş, Abdullah’ın kelimeleri kalblerini azimle doldurmuştu.”

“Ne diyorsunuz?” dedi Zeyd.

“Vallahi, Revaha oğlu doğru söylüyor!” dediler.

“O halde Rumlar’la savaşaacağız,” dedi Zeyd.

“Ve karar ittifakla alındı: Rumlar üzerine yürünecek ve onlarla karşılıklı karşılaşmaz savaşa girişilecekti.”

“Bu karardan sonra, bu geceyi de burada geçirmeyi ve düşman hakkında daha ayrıntılı bilgiler toplamayı teklif etti Zeyd. Başkomutanın bu teklifi de ittifakla kabul edildi ve durumu orduya bildirmek üzere komutanlar birer birer harb meclisinde ayrıldılar.”

“Zeyd, yanına Cafer’le Abdullah’ı alarak çadırına gitti. Keşif kollarının getirdikleri istihbaratları burada değerlendirecekler ve yarınki hareket planını düzenleyeceklerdi.”

“Yatsı namazına kadar Cafer’le Abdullah, Başkomutan Zeyd’in yanından ayrılmadılar. Rum ordusunun kesin sayısı ve savaş gücü ortadaydı. Ordunun başında bizzat Kayser vardı. Mute’de konaklamışlar, âlem yapıyorlardı.”

“Bu durumda Müslümanların yapacağı yegâne hareket, Mute’ye yürümek ve Rum ordusunun daha fazla ilerlemesini önlemektir. Maan, Mute’ye bir günlük mesafedeydi. Sabah namazından sonra yola çıkarlarsa, düşman ordusuna yakın bir mevkide konaklarlar ve sabah namazından sonra bu orduya ani bir baskın vererek, savaşı başlatırlarsa durumu kurtarabilirlerdi.”

Yatsı namazından sonra çadırında yalnız kalan Zeyd yatağına uzandı. O ân kardeşi Cebele’yi hatırladı. Kafirun suersini okudu.

“Bu surenin iniş sebebini düşündü Zeyd. Mekkeliler Resulallah’a gelmişler: “Bir yıl sen bizim putlarımıza tap, bir yıl da biz senin Allah’ına tapalım,” demişlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah, Resulü’ne bu sureyi indirmişti. Peygamber de, müşriklerin şaşkın bakışlarına karşı bu sureyi okumuştur. Böylece müşriklerin son ümitleri de boşa çıkmıştı.”

“O günlerde putperestler arasında yok denecek kadar az olan Müslümanlar, şimdi Rumlarla savaşmaya gelmişlerdi.”

Akşamın ilerleyen saatlerinde, İslam ordusu Belka yakınlarına vardı. Başkomutan Zeyd, ordusuna burada konaklama emri verdi.

“Sabah namazından önce Belka’dan hareket eden İslâm ordusu Mute’ye vardı. Bu sırada Rum ordusu hemen yakınlarındaki Meşarîf köyündeydi. Mute kalesi komutanı İbni Ebi Sebre, kale kapılarını açarak Zeyd komutasındaki İslâm ordusunu içeri aldı. Böylece İslam ordusu, kendisine emin bir sığınak bulmuş oldu.”

“Kaleye yerleşen İslâm ordusu, savaş için son hazırlıklarını yapmaya başladı. Kale burçlarındaki gözcüler, uzaklardan yaklaşan Rum ordusunu izliyorlardı. Erkam oğlu Sabit ile Ebu Hureyre de gözcüler arasındaydı. Sabit:”

“Ey Ebu Hureyre!” dedi. “Sana ne oluyor böyle? Sen galiba pek çok orduların toplandığını görünce şaşırıp kaldın?”

Ebu Hureyre heyecanla cevap verdi: “Evet!..”

“Sabit, İslâm’ın küfürle ilk savaşını, Bedir’i hatırladı. O zaman derme çatma silahlarla ve tecrübesiz gençlerle yarıçıplak halde, zırhlara bürünmüş ve

kendilerinden sayıca kat kat fazla düşman ordusunun karşısına çıkmışlardı. Ebu Hureyre'ye dedi ki:"

"Bizi Bedir'de görmedin mi? Biz orada her halde çok olduğumuz için Allah tarafından yardım olunmuş ve zafere eriştirilmiş değildik."

"Yüce Allah, Bedir'de onlara düşman ordusundan daha fazla meleklerle yardım etmişti. Niçin burada aynı yardımı yapmasın? Ebu Hureyre'nin kalbi yatıştı."

"Ve Başkomutan Zeyd'in münadileri seslendiler: Az sonra savaşa girilecektir, herkes kaleden çıkmaya hazır olsun..."

"İslâm ordusu kaleden çıktı. Başkomutan Zeyd, orduyu savaş düzenine soktu. Sağ kanatta Katâde oğlu Kutbe, sol kanatta Mâlik oğlu Ubâde bulunuyordu. Cafer ve Abdullah, Başkomutan Zeyd'in yanındaydılar."

"Rum ordusu geliyordu işte... Bir an tereddüt etti Zeyd: Kaleye geri dönmekle, düşman üzerine yürümek arasında. Kaleye dönerse, burada uzun süre direnebilir, Allah Rasulüyle haberleşerek, yardım da isteyebilirdi. Şimdi içinde bir savaş başlamıştı. Nefsi onu hep geri geri çağırıyordu. Nefsine dedi ki:"

"Bu an, müminlerin kalblerinde imanı iyice kuvvetlendirerek direnme zamanıdır. Halbuki ey nefsim! Sen, bana dünyayı sevdirmek istiyorsun."

"Mücahitler, Başkomutan'ın işaretine bakıyorlardı."

"Başkomutan Zeyd'in işareti: Hücum!.."

"Mücahitler, Başkomutanları Zeyd başta olmak üzere arslanlar gibi atıldılar Rum ordusunun üzerine. Neye uğradığını anlayamayan Rum ordusunun öncüleri şaşırıp bozuldular. Mücahitler, düşmanın üzerine gidiyorlardı. Dört yanlarını sarmış olan yeşil ekinler, Müslümanlar için duaya durmuşlar, Allah'ı tesbih ediyorlardı."

"Savaşın en şiddetli ânında Zeyd şehit düştü. Allah Rasulü'nün müjdesiyle ilmelyakîn öğrendiği şehitliği, şimdi dünya ve ahiret gözüyle aynelyakîn gördü."

"Zeyd'i gördü Cafer; maddi elbiselerinden soyunmuş mücerret bir ruh halinde gülümsüyor. Resulallah'ın sancağı nerede? İşte orada, düşmanla savaşmakta olan mücahitlerin üzerinde dalga dalga..."

Cafer şöyle bağıyordu:

“Cennet de, ona yaklaşmak da ne güzeldir! Onun şerbetleri tatlı ve soğuktur. Rumlara gelince: Onlar kâfirdirler ve akıbetleri yakındır. Bana düşen onlardan karşıma çıkanı kılıçla vurmaktır...”

“Bedir, Uhud, Hendek... Hiçbirinde bulunamamıştı Cafer. Resulallah'ın komuta ettiği bu üç savaşta bulunsaydı yapabileceklerinin tümünü birden burada, hem de komutan olarak yapmalıydı ki, diğer mücahitlere yetişebilsin. Nitekim hicrete katılmadığı için günlerce üzüntü içinde kalmıştı da, Resulallah: “Siz iki kere hicret ettiniz, önce Habeşistan'a, sonra Menide'ye” buyurmuştu. Bu iki hicreti de gemiyle yaptıklarından, kendilerine “Ashab-ı Sefine” adını vermişti. Şimdi de, Müslümanların Rumlarla yaptığı bu ilk savaşta göstereceği başarı, Bedir'e, Uhud'a ve Hendek Savaşı'na katılmamanın üzüntüsünü giderebilir; ona kahramanlar kahramanı unvanını kazandırabilirdi. Şehitlik müjdesini Allah Rasulü daha ordu yola çıkmadan vermişti ama bu müjdeye lâayık olduğunu göstermek bizzat kendi elindeydi.”

“Allah Rasulü'nün kutsal sancağına ulaştı Cafer ve sancağı eline alıp düşman saflarına doğru atını sürdü. Bir elinde sancak, bir elinde kılıç, düşman saflarına atıldı. Artık Cafer, Allah Rasulü'nün başkomutanıydı. Mücahitler onun arkasındaydı, şehitler efendisi amcası Hamza yanı başındaydı. Değil Rum ordusu, dünyanın bütün küfür ordularıyla tek başına savaşılabildi. Ve savaşıyordu da...”

“Mücahitlerin şaşkın bakışları altında Cafer, düşman saflarını yara yara ilerliyordu. Bir ara çevresine bakındı. Düşman askerlerinden başka kimseyi göremedi. (...) Hemen atından indi ve kılıcıyla atının ayaklarını kesti, çünkü düşmanın ondan yararlanmasını istemiyordu. Şimdi tek başınaydı, Rasul'ün sancağı vardı ya, yeter de artardı bile. (...) Bir kılıç darbesiyle sancak tutan kolu koptu. Cafer, sancağı diğer eline aldı. Artık kılıcını kullanamıyordu. Bundan cesaret alan düşman küme küme yüklendi Cafer'e. Ve öbür kolu da koptu Cafer'in. Fakat Allah Rasulü'nün sancağı yere düşürülemezdi. Onun yere düşmesi demek, insanlığın helaki demektir. Cafer, sancağı bu kez göğsünde kavradı sıkıca. Bu manzara karşısında şaşırıp düşman askerleri geri çekildiler.”

“Mücahitler, çekilen düşman saflarının arasında Cafer’i gördüler. Göğsünde Allah Rasulü’nün sancağı, dimdik ayakta idi. Başkomutanlarını, Allah Rasulü’nün yeğenini o halde nasıl bırakırlardı. Tek vücut halinde hemen oraya, Cafer’in yanına koşular. Şimdi Cafer, mücahitlerin ortasındaydı. Ebulyesar Kaab bin Umeyr, Cafer’in yere düşmekte olduğunu fark etti ve sancağı kaptı.”

“Cafer’i gördüler, zümrüt kanatlarla uçup gidiyordu. Yara bere içindeki kolsuz cesedini bu dünyada bırakmış, ebediyete gidiyordu Cafer. Mücahitler üzgün, Rumlar korku içinde... (...) Cennettekiler, Cafer’le birlikte olmanın sevincinde. Zeyd, onu karşılamak üzere cennet kapısına gelmiş...”

“Cafer’in vücudunda doksan küsur kılıç ve mızrak yarası... Kanayan her bir yara al yeşil güllere dönüşmüş. Cennettekiler gıptayla bakıyorlar ona.”

“Ebulyesar Kaab bin Umeyr’in elinde Allah Rasulü’nün beyaz sancağını gören Revaha oğlu Abdullah, Cafer’in şehit olduğunu ve sıranın kendisine geldiğini o an anladı. Hemen atına bindi zırhını giyerek.”

“Tam Abdullah sancağı almıştı ki, Rumlar tekrar saldırıya geçtiler. Uçsuz bucaksız bir deniz gibi dalgalanan Rum ordusuna baktı Abdullah, yüreğini bir tereddüt yaladı. Sonu ölüme çıkacak bir mücadeleydi bu. (...) Nefsiyle arasında bir kavga başladı şimdi.”

“Allah Rasulü’nün mücahitlere tayin ettiği son başkomutan Abdullah, nefsinin yendi ve atını düşman saflarına sürdü. Bir elinde kılıcı, bir elinde Resulallah’ın sancağı. Rum askeri şaşkın... Cafer tekrar dirildi sanarak bir an duraklıyorlar. Bu arada parmağına bir kılıç darbesi gelen Abdullah atından iniyor. Az önce Cafer de atından inmiş ve çevresini saranlara öldürücü darbeler indirmişti. Rumlar’ın yürekleri korkuyla titriyor. Gerçekten karşılarındaki bu insan Cafer’se, artık bu mucizenin karşısında hiçbir maddî güç duramazdı. Abdullah, yaralı parmağını ayağının altına alıyor ve şöyle diyor:”

“Kanayan bir parmaktan başka nesin sen

Bu kazaya Allah yolunda uğrayan değil misin sen”

“Ve Abdullah parmağını kesiyor, tekrar atına biniyor. (...) Artık anlamışlardı, bu Cafer değil, yerine geçen bir başka komutandı. Ama farklı bir komutan. Kendi parmağını kendi kesiyor, âdeta kelimelerle savaşıyordu. Rumların bu şaşkınlığı bir süre için savaşın durma noktasına gelmesine sebep oldu.”

“Savaş, bir dalga halinde tekrar başlıyordu. Kılıç şakırtıları, at kişnemeleri, Allah Allah nidaları...”

“Başkomutan Revaha oğlu Abdullah, atına atladı kılıcını kınından sıyrıldı; Allah Rasulü’nün nur sancağı elinde düşman saflarına ilerledi.”

“Kanatlı bir süvari olmuş da uçuyordu Başkomutan Abdullah, Kayser’in ordusuna doğru. (...) Abdullah’ın dudaklarında bir zamanlar Allah Rasulü’yle beraber umreye giderken okuduğu mısralar...”

Onun okuduğu mısraları duyan mücahitler, o umre gününü hatırladılar: “Abdullah, Resulallah’ın yanında bu mısraları okuyarak Mekke’ye giriyordu. (...) Yıllar yılı kelimelerle destanlar yazan Abdullah, şu anda kılıcıyla da unutulmaz bir destan yazıyordu Mute Ovası’nda.”

“Düşman saflarından bir mızrak gelip saplandı Abdullah’ın kalbine. Peygamber şairi, elinde peygamber sancağı, Mute’nin yeşil ekinleri üzerine düşüyor ve çevresindekilere:”

“Ey müslümanlar! Kardeşinizin cesedini koruyunuz!..” diyor.

“Başkomutan Abdullah’ın şehit düşmesi üzerine Rum ordusu, bütün hatlarıyla İslâm ordusuna yüklendi.”

“Ve mücahitlerde ilk çözüme başlıyor. Ortalık tozduman... Kim kaçıyor, kim saldırıyor belli değil Kutbe bin Amir bağılıyor:”

“Ey kavmim! İnsanın yüz yüze öldürülmesi, arkadan vurulup öldürülmesinden hayırlıdır. Kendinize gelin! Allah bizimledir. Allah’ın Rasulü bizi buraya düşmandan yüz çevirip kaçalım diye göndermedi!..”

“Cafer’in şehit düşmesi üzerine sancağı kapıp Abdullah’a teslim eden Ebulyesar bu kez yine sancağı eline alıyor ve götürüp kaçmakta olan mücahitlerin

önünde dalgalandırması için Sabit bin Akrem'e veriyor. Sabit de götürüp mücahitlerin önüne diyor.”

Mücahitler bağıyorlar:

“Biz seni komutan olarak seçtik!”

“Bu hengamede Halit'i gördü Sabit. Halit'i elinden tutup sancağa doğru çekti:”

“Al şu sancağı!”

Sabit, Halit'in tereddüdünü gidermek için şöyle diyor:

“Sen savaş usulünü hepimizden daha iyi bilirsin.”

“Halit, sancağı almakta yine direnince, Sabit mücahitlere dönüyor ve haykırıyor:”

“Halit'i komutan seçmek hususunda görüş ve söz birliği eder misiniz?”

Mücahitler hep bir ağızdan cevap veriyorlar:

“Evet... Halit'in komutanlığına razıyız!”

“Halit sancağı alıyor ve ona lâayık olabilmenin heyecanıyla üzerlerine bir sel gibi akan düşman saflarına saldırıyor. (...) Mücahitler, ölmeden önce ölmenin sırrına erişip hep birlikte düşman üzerine atlıyorlar. Onların beklenmedik bu direnişini düşmanı şaşrtıyor. (...) Kutbe bin Katâde, Hıristiyan Araplar'ın komutanı Mâlik bin Zafile'yi öldürüyor. Bunun üzerine Hıristiyan Araplar bozuluyorlar. Zaten akşam karanlığı da Mute Ovası'na inmektedir.”

“Akşamın ilerleyen saatlerinde Rum ordusunun bütün hücumları, mücahitlerin iman dolu göğsünde kırılıyor. Akşam karanlığı Mute ovasına iniyor ve savaş duruyor. Böylece İslam ordusu son anda zaferi yakalıyor. Düşman ordusu tamamen şaşkın. Karşılarındaki ordu, sanki çoğaldıkça çoğalıyor. Bir ölüp bin dirilir gibiler. Düşman ordusundaki Arap birliklerinin yüreklerine bir büyük korku düşmüştür; bunlar son anlarda savaştan kopmuştur.”

“Başkomutan Halit, düşman ordusunun paniklediğinin farkındadır. Bunun verdiği umut ve heyecanla ordusunu yeniden savaşa hazırlamak üzere geriye doğru uygun bir mevkiye çekiyor.”

“Halit, hiç aklından geçirmediği bu görevin kendisine verilmesinin sevincini, heyecanını, coşkunluğunu içiçe yüreğinde hissediyordu. Daha işin çok başındaydı. Özellikle Uhud’da Müslümanlara verdiği zararı telafi edebilmesi için yalnız burada kazanacağı bir zafer yeterli olamazdı. Hayalinden nice büyük zaferler geçiyordu. Henüz daha Mekke bile fethedilmemişti. Oysa Halit’in hayalinden Suriye, Mısır ve daha nice ülkelerin fethi geçiyordu.”

“Ve Başkomutan Halit, İslam ordularının başında dünyanın dört bir yanına yürüyordu insanlığı kurtarmak için. Zeyd, Cafer ve Abdullah, ona zafer yollarını açmak üzere ufuklara koşuyorlardı nurdan kılıçlarıyla.”

“Revaha oğlu Abdullah, dudaklarında dünyanın en güzel mısraları, Mute Ovası’nın yeşil tarlalarını bir ikindi vakti kutsal kanıyla sulamıştı. Aynı saatlerde Allah Rasulü, Medine Mescidi’nde ikindi namazını kıldırılmışlar eve ashabıyla oturmuşlardı.”

“Allah Rasulü çevresinde halka olmuş ashabına baktı, gözleri dolu doluydu. Sonra gözlerini ötelere, ta ötelere çevirdi, işte altı gündür devam eden savaş, bütün ayrıntılarıyla gözlerinin önündeydi.”

“Peygamberler Peygamberi’nin yüzündeki hüznün yavaş yavaş silindi; mübarek gözleri ışıldadı, yüzü aydınlandı.”

“Beni hüznün içinde bırakan şey, ashabımın şehit düşmeleridir. Bu hal, onları cennette karşılıklı tahtlar üzerinde oturmuş görünceye kadar sürdü.”

“Herkesin ilk aklına gelen Mute mücahitleriydi.”

“Ashabımın meraklı ve soran bakışları altında Allah Rasulü minbere çıkıp oturdu. Rasul, sürekli Mute Ovası’na bakıyordu. Buyurdu:”

“Onlara hayır ve sevap kapılarının açılmasını Allah’tan dilerim.”

“Sözkonusu olanların Mute’dekiler olduklarını artık herkes biliyordu.”

Rasul buyurdu:

“Şu gazaya çıkan ordumuzun başına gelenleri sizlere haber vereyim mi?”

“Onlar gittiler, düşmanla karşılaştılar. Zeyd, sancağı eline aldı. Şeytan, hemen onun yanına geldi. Ona, hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü sevimsiz ve çirkin göstermek istedi. Zeyd ise: “Bu an, müminlerin kalbindeki imanı sağlamlaştırmak zamanıdır. Sen ise bana dünyayı sevdirmek istiyorsun,” dedi ve ileri atıldı. Çarpışmaya girişti. Nihayet şehit düştü.”

“Allah Rasulü minberden indi ve Zeyd’in cenaze namazını kıldırdı.”

Rasulallah:

“Zeyd şimdi cennete girdi, orada koşup duruyor,” buyurdu ve şöyle devam etti. “Sonra sancağı Cafer aldı. Şeytan, hemen onun yanına vardı. Ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi. Cafer ise: “Bu an, müminlerin kalbindeki imanı pekiştirmek zamanıdır,” dedi. İlerledi, düşman ordusuna saldırdı. Bütün bir Rum ordusuyla bir başına çarpıştı ve şehit düştü.”

Rasul devam etti:

“Ben Cafer’in şehit olduğuna şahadet ederim.”

Sonra Cafer’in, cenaze namazını kıldırdı.

Rasulallah buyurdu:

“Cafer, şehit olarak cennete girdi. Şimdi o, yakuttan iki kanadıyla dilediği gibi uçup duruyor. Cafer’i, cennette meleklerle birlikte uçuyor görüyorum.”

Allah Rasulü, Cafer’in savaşta kaybettiği iki koluna bedel olarak iki yakuttan kanatla cennette uçtuğunu anlatmıştı. “Bundan böyle o, Cafer-i Tayyar idi; Uçan Cafer’di. O ki, iki kez hicret etmiş, defalarca şehitlik şerbetini içmiş ve nihayetinde iki kanat sahibi olmuştu.”

Resulallah devam ettiler:

“Cafer’den sonra sancağı Abdullah aldı.”

Resulallah buyurdu:

“Abdullah, iki ayağını birleştirdi. Elinde sancak, düşmanla çarpıştı ve şehit oldu. İtirazlı olarak cennete girdi. Onun için Allah’tan rahmet ve yarlığanmak dileyiniz.”

“Zeyd ve Cafer muhacirlerdendi. Onların hali özellikle muhacirleri sevindirmişti. Fakat Abdullah, ensardandı. (...) Abdullah ki, Akabe’de bulunmuş, Bedir’de, Uhud’da, Hendek’te çarpışmış ve Hudeybiye’de Rıdvan Ağacı altında Allah ve Rasulü uğrunda ölmek üzere söz vermişti. Bütün bunlara rağmen bu hal neyin nesiydi? Merakla Resulallah’a sordular:”

“Ya Rasulallah, Abdullah, niçin itirazlı olarak cennete girdi?”

Rasulallah açıkladı

“Abdullah yaralandığı zaman, düşmanla çarpışmaktan çekindi. Sonra nefsini kınadı, cesaretini topladı ve şehit düştü. Zeyd’in, Cafer’in ve Abdullah’ın cennetteki makamlarını görüyorum. Abdullah’ın tahtı, arkadaşlarının biraz gerisinde duruyor, sebebi ise tereddüdüdür.”

“Sonra Allah Rasulü, Abdullah’ın gıyabi cenaze namazını kıldırdı.”

“Resulallah’ın gözlerinden yaşlar boşandı. Ashab bakıyorlardı. Acaba sonrası nasıldı? Diğer mücahitler kurtulmuşlar mıydı? Yoksa komutansız kalıp düşman karşısında zelil mi olmuşlardı.”

“Ve Peygamberler Serdarı buyurdular: “Abdullah’tan sonra sancağı Halit aldı. İşte şimdi tandır tutuştu, savaş kızıştı.”

“Resulallah’ın bu sözleri ashabın yüreğine su serpti. Çünkü herkes biliyordu Halit’in komutanlık kudretini ve şecaatini.”

“Nihayet bekledikleri oldu; Allah Rasulü şöyle buyurdu:”

“Ey Allah’ım! Halit, senin kılıçlarından bir kılıçtır; ona yardım et!”

“Bu sırada Resulallah iki parmağını kaldırmışlardı, işte bu kurtuluşun ve zaferin işaretiydi.”

“Şimdi ashab, Resulallah’la birlikte Halit’in İslam ordusunu zafere çıkarması için câmı gönülden dua ediyorlardı.”

“Allah Rasulü ki, Halit’i “Seyfullah” yani “Allah’ın Kılıcı” olarak nitelemişti. (...) Allah Rasulünün yüzüne yansıyan rahatlık, Mute zaferinin rahatlığıydı.

“Mücahitler yorgun ve çoğu yaralı... Ama düşman ordusu çok kayıp vermiş, mânen yıkılmıştı. Yarın Allah Rasulünün işaret ettiği zafer gelecekti.”

“Düşünüyordu Halit: Allah Rasulü, müşrikler safındayken bile ona hep ilgi duymuş, hiçbir zaman kırılmadığını her vesileyle imâ etmişti. Demek ki O, biliyordu bir zaman gelip kendisinin İslam’a hizmet edeceğini.”

“Müslüman olmadan önce müşriklerin Harb İşleri Memuru’ydu Halit. Aynı zamanda da Mekke ordusunun süvari komutanıydı. Velit’in on üç oğlundan biriydi. Bir kardeşinin adı da Velit’ti. Velit, Halit’ten önce Müslüman olmuştu. Özellikle Hudeybiye anlaşmasından sonra İslam’a karşı yüreği iyice ısınmıştı ama Uhud’da Müslümanlara yaptığını hatırladıkça Resulallah’ın karşısına çıkmaktan çekiniyordu. Yoksa, çoktan gidip Müslüman olmak istediğini söyleyecek ve Allah Rasulü’nden özür dileyecekti.”

“Resulallah, umre için Mekke’ye geldiğinde Velit’e Halit’i sormuştu. Yalnız sormakla kalmamış, şunları da söylemişti”

“Halit gibi bir adam, İslâmiyet’i tanımaz, bilmez olamaz. Keşke ooo, bütün çabalarını Müslümanlardan yana, müşriklere karşı gösterseydi, kendisi için ne kadar hayırlı olurdu! Kendisini tercih eder ve üstün tutardık.”

“Velit, Resulallah’a şöyle cevap vermişti: “Allah, Halit’i size getirecektir ey Allah’ın Rasulü!”

“Halit, Allah Rasulü’yle kardeşi Velit arasında geçen bu konuşmayı öğrendiği zaman kuş gibi hafiflemişti.”

“Ordunun sağ kanat komutanı Kutbe bin Katâde, sol kanat komutanı Ubâde bin Mâlik başta olmak üzere diğer müfreze komutanlarından çağrılanlar kısa bir süre sonra, Halit’in çadırına geldiler.”

“Başkomutan Halit bin Velit, Mute Ovası’ndaki çadırına ordu komutanlarına anlatmaya başladı.”

“Uhud’da yaptığım o müthiş hatayı, bir türlü unutamıyordum. Hamza gibi bir yiğidin şehit olmasına sebep olmak az şey midir? Artık değil Mekke’yi, Arap yarımadasını ter etmeye kararlıydım. BU arada kardeşim Velit’in mektubu geldi. Mektubunda diyordu ki:”

“Allah’a hamd ve sena, Rasulü’ne salat ve selâmdan sonra derim ki,

“Doğrusu ben, senin İslâmiyet’ten böyle tedirgin olarak yüz çevirip gitmendeki davranışın kadar şaşılacak bir hal göremedim. Halbuki, yanlış ve sapık yola gitmekten seni alıkoyacak bir aklın var. Aklını kullan sevgili kardeşim! İslâmiyet gibi bir dini bilmez, tanımaz olabilir misin? Resulallah senin için “Halit gibi bir adam İslâmiyet’i tanımaz, bilmez olamaz. Keşke o, bütün çabalarını Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi, kendisi için ne kadar hayırlı olurdu! Kendisini tercih eder ve üstün tutardık...” dedi.”

“Ey kardeşim! En elverişli, en hayırlı yerlerde kaçırmış bulunduğun fırsatlara acele yetiş! Biliyorum ki Allah Rasulü, seni bekliyor.”

“Bu mektup üzerine hemen yola çıktım. Mekke’den çıktıktan sonra konakladığım ilk yerde bir rüya gördüm. Rüyamda çok dar ve kurak yollardan geçerek yemyeşil ve geniş bir yere çıktım. Şu üzerinde konakladığımız Mute Ovası gibi bir yerdi çıktığım.”

“Medine’ye varınca ilk iş olarak Ebu Bekir’i buldum. Çünkü hâlâ bir çekingenlik vardı bende ve doğrudan Resulallah’a gidemiyordum. Ebu Bekir beni çok iyi karşıladı, ilk iş olarak, ona rüyamı anlattım. Gülümseyerek dedi ki: “Şirkten İslâm’a çıkacaksın.”

“Ebu Bekir’in evinden, en yeni elbiselerimi giyerek ayrıldım. Doğruca Resulallah’a gidecektim. Tam Peygamber mescidinin yakınına gelmiştim ki, kalbim hızlı hızlı çarpmaya başladı. Heyecanımı yatıştırmaya çalıştımsa da başaramadım. Geri döndüm ve kardeşim Velit’e gittim.

“Kardeşimin bana ilk sözü: “Acele et; Resulallah senin geldiğini haber almış, bekliyor,” oldu. Artık bu müjde karşısında, Allah Rasulü’nün huzurundan uzakta geçirilecek her dakika, en büyük ziyan olurdu.”

“Hemen Rahmet Peygamberi’nin huzuruna koştum. O’nun gülümseyen yüzünü görünce kalbim huzur doldu. Selam verdim, aldı. Yüreğimde düğümlenip duranları derhal dudaklarımla tekrarladım: “La ilahe illallah Muhammedün Resulallah...”

“Allah Rasulü: “Berî gel” dedi. Sevinçle yaklaştım. O an, O’nu canımdan daha çok sevdiğimi fark ettim. Buyurdu ki: Sana hidayet eden, doğru yola götüren Allah’a hamd olsun. Senin akıllı olduğunu biliyor, bunun ergeç seni selâmete çıkaracağını umuyordum.”

“Ya Resulallah, dedim, sen benim bütün savaşlarda karşımda olduğumu biliyorsun. Benim bu günahlarımın bağışlanması için Allah’a dua ediver.”

“İslâmiyet, önceki günahları keser atar,” buyurdu.

“Benim için dua buyur ya Resulallah! dedim.”

Allah Rasulü buyurdular:

“Ey Allah’ım! Halit’in senin kullarını senin yolundan çevirmek için gösterdiği bütün çabalardan ileri gelen günahlarını bağışla!”

“Başkomutan Halit, sözlerini bitirdikten sonra komutanlarının yüzüne baktı uzun uzun. (...) Komutanlar, Halit’in zafer için değil, şehitlik için sabahı beklediği kanaatine vardılar. Oysaki Başkomuta Halit, Allah Rasulü’nü yanı başında hissediyordu ve zaferden çok emindi. İslam ordusunu sağ salim Medine’ye götüreceğinden hiç kuşkusu yoktu.”

“Komutanların mahzunlaştığını gören Halit, nihayet yarınki savaş planını onlarla müşavere etmeyi kararlaştırdı. Zaten Yüce Rasul’ün de her zaman yaptığı bu değil miydi: Bir karar vermeden mutlaka ashabıyla müşavere etmek. Şimdi Başkomutan Halit, hayatının ilk harb meclisini açıyordu.”

Yere şekiller çizerek yarınki savaş planını anlattı. “Sağ kanat komutanı Kutbe, komutasındaki mücahitlerle birlikte sol kanada; sol kanat komutanı Ubâde de emrindekilerle birlikte sağ kanada geçecekti. Öncü birlikler geriye; geridekiler de öne yerleşecekti. Tam seher vaktinde, ortalık aydınlanırken bu düzen içinde Rum ordusuna ani bir hücum yapılacak; Rumlar iyice sersemletilip dağıtıldıktan sonra da

Başkomutan'ın işaretiyle hızlı geri çekilinecekti. Böylece düşman iyice şaşırılacak, kendilerini takip cesareti kalmayacaktı. Bu sayede mücahitler sağ salim Medine'ye döneceklerdi.”

“Komutanlar, Başkomutan Halit'in savaş planını itirazsız onayladılar. Her birinin, onun harb dehasına itimadı tamdı.”

“Seher vakti... İslâm ordusu, düşmana farketirmeden sessizce savaş düzenine girdi. Başkomutan Halit, ordusunun durumunu son bir kez gözden geçirdi. Sonra atına bindi.”

“Allah Rasulü'nün sancağı dalgalandı ve hücum için işaret verildi. İslam ordusu, sabah namazını kılmak üzere tutulan saflar gibi saf saf saldırdı Rum ordusuna. Tekbir sesleri, yeri göğü inletiyordu.”

“Rum birlikleri, uyku sersemliğiyle fırladılar ve direnmek üzere davrandılar, bu da ne? Karşılarında hiç tanımadıkları insanlar!.. Yedi gündür karşı karşıya savaştıkları Müslümanlar neredeydi? Rum ordusu, yepyeni bir ordunun üzerlerine geldiğini sanarak bozuldu. Bozgun, dalga dalga bütün orduya yayıldı. Mücahitler, karşılarına çıkanları sanki kurumuş ekin tarlasını biçer gibi biçiyorlardı.”

“Halit'in yanında on kılıç vardı. Allah Resulü'nün sancağını aldıktan sonra düşmana öyle bir saldırıyla saldırdı ki, kıs aşurede bütün kılıçları kırıldı. Son olarak eline aldığı ağzı enli Yemen kılıcı olmasaydı, düşman hücumlarına belki de karşı koyamayacaktı.”

“Rum ordusunun toparlanamayacak kadar dağıldığını gören Başkomutan Halit bin Velid, ordusuna hemen geri çekilme emrini verdi. Mücahitler, hızla geri çekildiler ve Rum ordusunun göremeyeceği bir mevkiye geldiler. Öğleye kadar burada konakladılar; yaralarını tedavi ettiler ve dinlendiler. Keşif kollarından gelen haberler üzerine Medine'ye dönmeye karar verdiler ve yola çıktılar. Çünkü Rum ordusu, şaşkın vaziyette kaçmaya devam ediyordu. Bu durumda bir daha toparlanacak gibi de görünmüyordu.”

“Allah Rasulü, Cafer'in ailesine bizzat giderek onun şehit düştüğünü bildirdi. Cafer'in eşi Esmâ, yıllar yılı süren çileli hayatlarını yeni baştan yaşıyordu şimdi.”

“Yüce Rasul, Cafer’in oğlu Abdullah’ı alıp hane-i saadete yani kendi evine götürdü. Ailesine de, Cafer ailesi için üç gün süreyle yemek hazırlamalarını buyurdu. Bundan böyle, ölenin arkasından en azından üç gün taziye ve yemek âdet oldu.”

“Allah Rasulü, Cafer’in diğer oğlu Muhammed’i de yanına aldı ve bu iki kardeşin bakımını bizzat üstlendi.”

“Allah Rasulü, Cafer’in evinden sonra, sekiz yaşından beri bizzat kendi terbiyesinde büyüyen evlatlığı bellediği Zeyd’in evine vardı. Zeyd’in kızı, Resulallah’ın yüzüne ağlamaklı ağlamaklı bakınca, Rahmet Peygamberi de gözyaşlarını tutamadı.”

“Zeyd’in oğlu Usame’yi seven ve hayır duada bulunan Allah Rasulü bir gün onun babasının intikamını alacağını da imâ etti.”

“Nitekim yıllar sonra Usame’yi bir orduyla Şam’a göndermeyi kararlaştıracaktı ama Üsame’nin gidişini görmek Yüce Rasul’e nasip olmayacak, bu görevi ilk halife Hz. Ebu Bekir yerine getirecekti. Üsame, İslam ordusunun Başkomutanı olarak, Suriye topraklarını fethedecek ve babası Zeyd’in şehit düştüğü yerlerde ezanların okunmasını sağlayacaktı.”

“Peygamberler Peygamberi, Abdullah bin Revaha’nın evine de uğrayıp taziyede bulundular.”

Medine’dekiler İslam ordusunu karşılamak üzere toplandılar ve yola çıktılar. (...) Ordu, Mute’ye gitmeden önce toplandığı Cürf ordugâhındaydı. Medine’deki Müslümanlar, mücahitleri görünce yüreklerini dağladılar. Biliyorlardı çünkü Zeyd’in, Cafer’in ve Abdullah’ın ve diğer on dört Müslümanın şehit olduklarını. Bunun içindir ki, bu karşılama buruk bir karşılamaydı, öyle ki bazı Müslümanlar, mücahitlerin üzerine toprak atarak bağırıyorlardı.”

“Zeyd’in, Cafer’in ve Abdullah’ın intikamını almadan Mute’den dönüp gelmelerini, Müslümanlar bir türlü hazmedemiyorlardı. (...) Onlar ki kendilerinin yüz katı bir orduyla başedebilmişler ve buraya sağ dönebilmişlerdi. Üstelik onların bu başarısı, düşmanlara Medine yolunu da kapatmıştı. Bundan böyle Medine, emin şehirdi. Mücahitler, Allah Rasulü’ne şikâyetlendiler:”

“Ya Rasulallah! Biz kaçaklar mıyız ki, bu muameleyle karşılaşıyoruz?”

“Resulallah buyurdular: “Sizler, Allah yolunda savaşmaktan kaçmadınız, bilakis döne döne vuruştunuz.”

“Sonra da Müslümanlara dönüp dediler: “Onlar, Allah yolunda savaşmaktan kaçmadılar, döne döne çarpıştılar.”

“Bir süre sonra akl-ı selim galip geldi, ilk üzüntü dalgasını atlatan Müslümanlar, Mute kahramanlarını takdir ettiler ve candan kutladılar. Onların başardığı işin olağanüstü olduğunu anladılar.”

“Zaman içinde Müslümanların Mute mücahitlerine karşı tavırları daha da katılaştı. (...) Medineliler'den bazıları Mute mücahitlerinden yüz çevirdiler. Aslında onların bu tavrı, üç büyük komutanın şehadet açısından kaynaklanıyordu.”

“Bir gün Seleme bin Hişam bin Muğire'nin hanımı, Resulallah'ın zevcesi ve müminlerin annesi Ümmü Seleme'nin ziyaretine gelmişti. Müminlerin annesi, Seleme'nin hanımına sordu:”

“Ben, Seleme'yi Resulallah'ın cemaatinde göremiyorum. Yoksa bir hastalığı, rahatsızlığı mı var?”

“Hayır” dedi Seleme'nin hanımı. “Vallahi hiçbir rahatsızlığı yoktur. Fakat bir türlü dışarı çıkamıyor. Çünkü dışarı çıktığı zaman, ona ve Mute'de onunla beraber bulunan arkadaşlarına halk: “Ey kaçaklar! Allah yolunda savaşmaktan kaçan siz değil misiniz?” diyor. O da halktan çekindiği ve utandığı için evinden çıkamıyor.”

“Ümmü Seleme, bu durumu Allah Rasulü'ne haber verdi. Bunun üzerine Rahmet Peygaberini buyurdular:”

“Hayır! Onlar Allah yolunda döne döne çarpışanlardır. Söyleyin evlerinden dışarı çıksınlar.”

“Allah Rasulü'nün bu son ihtarını üzerine Müslümanlar yatıştılar ve Mute mücahitlerinin büyük kahramanlar olduklarına inandılar. Nasıl inanmasınlar ki, onlar iki yüz bin kişilik Rum ordusuyla bir hafta çarpışma cesaretini göstermişler ve hatta Rumları bozguna uğratmışlardı. Bu kahramanlık ve şecaatin bir üzüntüye kurban gitmesi yakışık almazdı.”

“Mute... bir büyük destanın yazıldığı Mute... Zeyd’i, Cafer’i, Abdullah’ı ve diğer on dört güzide mücahidi koynunda saklayan Mute... Günlerce ezan sesiyle uyanmış, tekbir sesleriyle ürpermiş Mute...”

“Mute yakın bir gelecekte, özlediği ezan seslerine kavuşacaktır. Bir kez ezan sesiyle uyanan belde, er ya da geç mutlaka o sesle özdeşleşir. Bu, Allah’ın değişmez sünnetidir.”

2.6.2. Kahramanlar

2.6.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

2.6.2.1.1. Elçiler

“Dihye b. Halife, Hz. Peygamber’in Herakleios’a elçi olarak gönderdiği sahâbîdir.”¹⁸⁵

“Hz. Peygamber, Hudeybiye Antlaşması’ndan sonra heyetler tertip ederek komşu kabile ve devlet başkanlarına dine davet mektupları göndermiştir. Bunlardan Bizans İmparatoru Herakleios’a yazılan mektup, Dihye b. Halife tarafından hicretin 7. yılı Muharreminde (Mayıs 628) götürülmüştür. Dihye’nin asıl görevi, mektubu Herakleios’a ulaştırmak üzere Bizans’ın Busrâ (Filistin) valisine teslim etmektir. Ancak bu sırada imparatorun Filistin’de bulunması sebebiyle onun huzuruna çıkması teklif edildi. Kaynaklarda Dihye’nin bizzat Herakleios’la görüştüğü ve o esnada ticaret için Gazze’de bulunan Ebû Süfyân’ın da imparatorun isteği üzerine oraya gelerek görüşmede hazır bulunduğu belirtilir.”¹⁸⁶

“Daha sonra Herakleios Dihye’ye bir mektup verdi; mektubu ileri gelen hıristiyan âlimi ve kendisinin yakın dostu Dagâtır’a götürmesini ve İslâmiyet hakkında onunla görüşmesini istedi. Dagâtır’a Hz. Peygamber’den de bir mektup getirmiş olan Dihye Rûmiye’ye onun yanına gitti. Dagâtır İslâmiyet’i hemen kabul ettiği gibi Rumlar’ı kilisede toplayarak onları da müslüman olmaya davet etti. Daha önce kendisine son derece bağlı olmalarına rağmen Rumlar bu teklif üzerine Dagâtır’ı döverek öldürdüler”¹⁸⁷

¹⁸⁵ Ali Yardım, “Dihye b. Halife”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

¹⁸⁶ a.y.

¹⁸⁷ a.y.

“Cebrâil’in Dihye sûretine girerek Hz. Peygamber’e vahiy getirdiği ve ashaptan birçoğunun onu Dihye zannettiği hususu, kaynakların ittifakla vermiş olduğu bilgiler arasındadır. Enes b. Mâlik’in ifadesine göre Dihye ashâbın en güzeli olup iri cüsseli ve beyaz tenli idi.”¹⁸⁸

İmparator Herakleios’un Dihye’yi Dağatır’a göndermesi, Dağatır’ın İslam’ı kabul etmesi ve karşılığında öldürülmesi romanda yer alan tarihsel gerçekliklerdir.

Dihye’nin başkanlık ettiği heyetin dönüş yolunda Cüz’âm kabilesinin saldırısına uğraması da Durali Yılmaz’ın kurguyla bütünleştirdiği tarihsel gerçekliği olan bir olaydır.

Ayrıca Cebrail’in Dihye sûretine girerek Hz. Peygamber’e vahiy getirmesi de romanda aynı şekilde yer alır.

Abdullah b. Huzâfe, Hz. Peygamber’e elçilik yapan sahâbîdir.¹⁸⁹

“Hz. Peygamber komşu devlet başkanlarına dine davet mektupları gönderdiği sırada, İran kisrâsı’na hitaben yazdığı mektubu, üstün temsil kabiliyetine sahip olan Abdullah’ın başkanlığındaki bir heyetle gönderdi.”¹⁹⁰

Amr b. Ümeyye Hz. Peygamber’in elçilerindendir.¹⁹¹

“7 (629) yılı başında da iki mektubunu ve bazı hediyeleri Habeşistan kralına götürmekle onu görevlendirdi. Hz. Peygamber bu mektuplardan birinde Necâşi’yi İslâmiyet’e davet ediyor, diğesinde ise Ebû Süfyân’ın kızı Habeş muhacirlerinden Ümmü Habîbe ile nikâhının kıyılmasını istiyordu. Müslümanlığı kabul eden Habeşistan kralı, parlak bir törenle Ümmü Habîbe’yi Hz. Peygamber’e nikâhladı. Yine Peygamber’in isteği üzerine Habeşistan’daki müslümanları iki yelkenli gemi ile Amr’ın refakatinde Medine’ye gönderdi.”

¹⁸⁸ a.y.

¹⁸⁹ Ali Yardım, “Abdullah b. Huzâfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

¹⁹⁰ a.y.

¹⁹¹ Mustafa Fayda, “Amr b. Ümeyye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

Hâtib b. Ebû Beltea, Hz. Peygamber'in Mısır Mukavkısı Cüreyc b. Mînâ'ya elçi olarak gönderdiği sahâbîdir.¹⁹²

“6. (628) yılın sonlarında Resûl-i Ekrem Hâtıb'ı bir mektupla Bizans İmparatorluğu'na tâbi Mısır Mukavkısı Cüreyc b. Mînâ'ya elçi olarak gönderdi. Cüreyc'in, “Muhammed Allah'ın elçisi ise niçin dua edip düşmanlarını helâk etmiyor?” diye sorması üzerine Hâtıb, tanrılık iddia etmesine rağmen Firavun'un hemen helâk edilmediğini, Hz. İsâ'nın kendi memleketinde ezâ görmesine, yahudiler tarafından çarمیha gerilmek istenmesine rağmen kavmine beddua etmediğini ve nihayet Allah'ın onu kendi katına aldığı anlatarak iyi bir diplomat olduğunu gösterdi. Onun verdiği cevaplardan memnun kalan Cüreyc kendisine “hikmetli bir zatın hikmetli elçisi” olduğunu söyledi (İbnü'l-İmâd, I, 37) ve Hz. Peygamber'e sunmak üzere aralarında Mâriye'nin de bulunduğu birkaç câriye, binek hayvanları ve daha başka değerli hediyelerle onu yolcu etti.”¹⁹³

Şücâ' b. Vehb de bir diğer elçi sahâbîdir.

“Resûlullah, Hudeybiye'den döndükten sonra altı farklı bölgeye gönderdiği İslâm'a davet mektuplarından birini Bizans kayserinin Belkâ valisi Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî'ye Şücâ' götürdü. Hâris, Dımaşk'ın yeşil bahçeleri, bağları ve meyveleriyle ünlü Gûta bölgesinde Humus'tan Kudüs'e gelen Bizans Kralı Herakleios'u karşılama hazırlıkları yaparken Şücâ' oraya ulaştı ve ardından huzura kabul edildi. Hâris mektubu okuyunca hiddetlenerek onu yere attı ve, “Saltanatımı elimden kim alacakmış!” diyerek Hz. Peygamber'e karşı yürümeye niyetlendi. Ancak durumu öğrenen ve muhtemelen Resûl-i Ekrem'in Dihye b. Halife ile gönderdiği mektubu alan Herakleios ona engel oldu. Bunun üzerine Hâris, Şücâ'ı kıymetli hediyelerle uğurladı. Şücâ', Medine'ye dönüp olanları anlatınca Resûlullah'ın, “Saltanatı mahvolsun!” diye beddua ettiği rivayet edilir.”¹⁹⁴

Amr oğlu Salit ise Yemâme Hükümdarı Ali oğlu Hevza'ya elçi olarak gönderilmiştir.

¹⁹² Nebi Bozkurt, “Hâtib b. Ebû Beltea”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

¹⁹³ A.y.

¹⁹⁴ Erdinç Ahatlı, “Şücâ' b. Vehb”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

Hâris b. Umeyr, Hz. Peygamber'in Busrâ emîrine elçi olarak gönderdiği sahâbîdir.¹⁹⁵

“Hz. Peygamber, hicretin 7. yılında (628) komşu hükümdarları İslâm'a davet etmek üzere onlara elçilerle mektup göndermeye başlayınca 8. yılın başında (629) adı tesbit edilemeyen Busrâ emîrine yazdığı mektubu Lihboğulları'ndan Hâris b. Umeyr ile gönderdi. Hâris Mûte'ye vardığında Gassânî emîrlerinden Şürahbîl b. Amr yolunu keserek nereye gittiğini sordu; Resûlullah'ın elçisi olduğunu öğrenince boynunu vurdurdu.

Resûl-i Ekrem, Hâris'in ölüm haberini duyunca çok üzüldü ve Zeyd b. Hârise kumandasında hazırlattığı 3000 kişilik bir orduyu Mûte'ye gönderdi.”¹⁹⁶

2.6.2.1.2. *Amr b. Said*

“İki kardeş hicretin 7. yılında, diğer sahâbîlerle birlikte Medine'ye döndüklerinde Peygamber'in Hayber'de bulunduğunu öğrenerek oraya gittiler. Amr, “Muhammed Resûlullah” yazılı bir yüzüğü Hz. Peygamber'e takdim etti. Vefat ettiği sırada Peygamber'in parmağında bulunan bu yüzüğü ilk üç halife de kullanmış, fakat Hz. Osman Eris Kuyusu'na düşürmüştür.”¹⁹⁷

Romanda Amr b. Said, Peygamber'in elçileri ile göndereceği mektupları yazdığı sırada gelmiştir. Parmağındaki “Muhammed Resulallah” yazılı yüzüğü Peygamber görmüş ve mühür olarak kullanmaya karar vermiştir.

2.6.2.1.3. *Herakleios*

“Mekkeliler'le imzalanan Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra dönemin ileri gelen devlet başkanlarını İslâm'a davet amacıyla mektuplar gönderen Hz. Peygamber, Dihye b. Halife vasıtasıyla Herakleios'a da bir mektup göndermiştir (Muharrem 7 / Mayıs 628). Sâsânî Hükümdarı II. Hüsrev'e karşı üstünlük sağlamış olan Herakleios'un bu sırada, daha önce geri aldığı kutsal haçı eski yerine dikmek ve Allah'a şükran ifadesi olarak dinî bir ziyaret yapmak için Kudüs'te bulunduğu kaydedilmektedir. Busrâ valisi aracılığıyla huzuruna çıkan

¹⁹⁵ Mehmet Aykaç, “Hâris b. Umeyr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

¹⁹⁶ a.y.

¹⁹⁷ M. Yaşar Kandemir, “Amr b. Saîd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

Dihye b. Halife'yi kabul eden imparator, ayrıca Suriye bölgesine ticaret için gitmiş olan Ebû Süfyân ve arkadaşlarıyla da görüşerek Hz. Muhammed hakkında bilgi almıştır. Kaynaklarda Herakleios'un Dihye'yi, konuyla ilgili görüşünü almak üzere bir mektupla Rûmiye'deki yakın dostu patrik Dagâtır'a gönderdiği, Dagâtır'ın İslâmiyet'i kabul ettiği, imparatora yazdığı cevabı mektupta Hz. Muhammed'in beklenen peygamber olduğunu söylediği, kısa bir süre sonra da çevresindeki Bizanslılar tarafından öldürüldüğü kaydedilmektedir. Hz. Muhammed hakkında elde ettiği bilgilerin peygamberlik vasıflarına uygun olduğunu belirten Herakleios Dihye'ye güzel muamelede bulunup onu hediyelerle uğurlamıştır."¹⁹⁸

2.6.2.1.4. *Necâşî Ashame*

Muhacirleri himaye eden ve Hz. Peygamber'in davetini kabul edip müslüman olan Habeşistan kralıdır.¹⁹⁹

“Hz. Peygamber'in, Mekke'de eziyet gören müslümanlara “Orada ülkesinde hiç kimseye zulmedilmeyen bir hükümdar iş başındadır; gidin ve Allah içinde bulunduğunuz durumdan bir çıkış yolu gösterinceye kadar o doğruluk ülkesinde kalın” tavsiyesi üzerine, 615 yılında dördü kadın olmak üzere on beş kişi Habeşistan'a hicret etmiş, bu ilk muhacirlerin Ashame tarafından iyi karşılanmasıyla bir yıl sonra daha kalabalık bir grup oraya gitmiştir. Kureyşliler, sayıları artan bu muhacirlerin ardından Habeşistan'a bir heyet göndererek Necâşî Ashame'den onları iade etmesini istemişlerse de Necâşî, Kureyş heyetiyle Ca'fer b. Ebû Tâlib başkanlığındaki muhacirlerin temsilcilerini tartışmaya davet etmiş ve sonuçta müslümanları davalarında haklı bularak misafirliklerinin devamına karar vermiştir. Onların Bedir Savaşı'ndan sonraki benzeri teklifini de geri çevirmiştir.²⁰⁰

2.6.2.1.5. *Halid b. Velid*

Hz. Peygamber'in seyfullah unvanı verdiği meşhur kumandan sahâbîdir.²⁰¹

“Umretü'l-kazâ için Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'ye gelen Velîd kardeşi Hâlid'i bulamayınca kendisine verilmek üzere bir mektup bıraktı. Bu mektupta, İslâmiyet'i kabul etmemesini ve bu dinden uzak durmasını hayretle karşıladığını

¹⁹⁸ Işın Demirkent, “Herakleios”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

¹⁹⁹ Levent Öztürk, “Necâşî Ashame”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

²⁰⁰ a.y.

²⁰¹ Mustafa Fayda, “Hâlid b. Velîd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

belirttikten sonra Resûlullah'ın kendisini sorduğunu ve, “Hâlid gibi bir insanın İslâm'ı tanımaması ne tuhaf! Keşke o, gayret ve kahramanlıklarını müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi; bu kendisi için çok daha hayırlı olurdu. Biz de onu başkalarına tercih ederdik” dediğini bildirdi. Kardeşinin mektubunu okuyunca müslüman olmaya karar veren Hâlid b. Velid, Osman b. Talha ve Amr b. Âs ile birlikte 1 Safer 8 (31 Mayıs 629) tarihinde Medine'ye gitti. Mescid-i Nebevî'de Hz. Peygamber'in huzurunda kelime-i şehâdet getirerek müslüman oldu. Bunun üzerine Resûlullah, “Seni doğru yola ulaştıran Allah'a hamdolsun! Seni yalnızca hayra ulaştıracağımı umduğum bir aklın olduğunu biliyorum” dedi. Hâlid, günahlarını bağışlaması için Allah'a dua etmesini kendisinden isteyince Hz. Peygamber, “İslâmiyet daha önceki günahları siler” cevabını verdi. Hâlid öyle de olsa dua etmesini isteyince Resûl-i Ekrem aynı cevabı tekrarladı. Bu cevaba rağmen, “Öyle de olsa yâ Resûlallah dua buyursanız” deyince Hz. Peygamber, “Allahım! Daha önce yaptıklarından dolayı Hâlid'i bağışla!” diye dua etti..

Hâlid müslüman olduktan sonra üç yıl kadar Hz. Peygamber'in emrinde ve sohbetinde bulundu. Müslüman olarak katıldığı ilk savaş Mûte Savaşı'dır (Cemâziyelevvel 8 / Eylül 629). Hâlid bu savaşta, İslâm ordusunu Bizans ordusuna imha edilmekten kurtardı. Medine'ye dönünce Resûl-i Ekrem kendisine “seyfullah” (Allah'ın kılıcı) unvanı verdi.”²⁰²

2.6.2.1.6. *Ca'fer b. Ebû Tâlib*

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu, Mûte Savaşı kumandanlarından, sahâbîdir.²⁰³

“Mekkeli müşriklerin müslümanlara eziyet ve işkenceleri artınca Ca'fer hanımı Esmâ bint Umeys ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kabileye katıldı ve Hz. Peygamber tarafından bu kabileye başkan tayin edildi. Oğlu Abdullah Habeşistan'da dünyaya geldi ve orada doğan ilk müslüman olarak anıldı. Hicret eden müslümanlara iltica hakkı tanınmaması konusunda Kureyşliler elçi olarak Habeşistan'a Ebû Rebîa b. Muğîre el-Mahzûmî ile Amr b. Âs'ı gönderdikleri zaman Habeş Hükümdarı Necâşî Ashame'nin huzurunda müslümanları Ca'fer temsil etti. Bu sorgulamada büyük bir açıklık, cesaret ve maharetle İslâm inançlarını ortaya koyup yurtlarını terketme sebeplerini izah eden Ca'fer, Kureyş temsilcilerinin eli boş dönmesini ve Necâşî'nin mülteci müslümanları himaye etmesini sağladı. Hatta bunun ardından Necâşî'nin Ca'fer sayesinde müslüman olduğu söylenir.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hz. Peygamber komşu devlet hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları gönderirken Habeş Hükümdarı

²⁰² a.y.

²⁰³ Ahmet Önkal, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

Necâşî'ye yolladığı mektubunda onu İslâm'a davet ettiği gibi ayrıca ülkesinde bulunan müslümanları artık Medine'ye göndermesini istedi. Necâşî'nin müslümanlara tahsis ettiği gemiyle Ca'fer de Arabistan'a döndü ve yanındaki Habeş muhacirleriyle doğruca Hayber'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına gitti.

8 (629) yılında Suriye'ye gönderilen orduya Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin etti. Eğer o şehid edilirse Ca'fer b. Ebû Tâlib'in, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha'nın orduya kumanda etmesini istedi. Mûte'de düşmanla karşılaşan İslâm ordusu şiddetli muharebede ardı ardına bu üç kumandanını da kaybetti. Zeyd b. Hârise'nin şehid düşmesinden sonra idareyi alan Ca'fer b. Ebû Tâlib düşman üzerine kahramanca hücum ederek şehid oldu; bu arada iki kolu da kesildi.”²⁰⁴

2.6.2.1.7. *Bilâl-i Habeşî*

“Hz. Peygamber'in ilk müezzini olan sahâbîdir.”²⁰⁵

“Bilâl, Benî Cumah'tan adı bilinmeyen birinin veya daha yaygın olan rivayete göre aynı kabileden Ümeyye b. Halef'in kölesi idi. Mekke'de müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biri olduğu için Ümeyye b. Halef öğle vakitlerinde onu kızgın güneş altında sırt üstü yatırır, büyük bir kaya parçasını göğsü üzerine koydurur, sonra da İslâmiyet'ten vazgeçerek Lât ve Uzzâ'ya tapmaya zorlardı. Fakat o her defasında, “Rabbim Allah'tır; O birdir” diyerek bu dayanılmaz işkenceye imanı ile göğüs gererdi. Hz. Peygamber onun bu şekilde işkence görmesine son derecede üzüldü. Hz. Ebû Bekir müslüman olmayan güçlü siyahî bir köleyi vererek Bilâl'i Ümeyye b. Halef'in elinden kurtardı ve âzat etti. Bazı rivayetlerde onu para ile satın alıp âzat ettiği de zikredilir. Hz. Ömer bu olaya işaretle, “Ebû Bekir efendimizdir; efendimizi (Bilâl'i) âzat etmiştir” derdi (Buhârî, “Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebî”, 23).

Bilâl-i Habeşî hicretin 1. yılında Hz. Peygamber'in öğrettiği ezanı onun emriyle ilk defa okumakla meşhur oldu ve hayatı boyunca hizada ve seferde Hz. Peygamber'in müezzinliğini yaptı. Sabah ezanını çok erken okuyan Bilâl'in bu ezana, “es-salâtü hayrün mine'n-nevm” (Namaz uykudan hayırlıdır) ibaresini eklemesi Hz. Peygamber'i memnun etti ve bunu her sabah ezanında tekrarlamasına izin verdi. Bilâl başta Bedir olmak üzere Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine katıldı.

Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Peygamber ile Kâbe'nin içine girdi ve Resûlullah'ın emri üzerine Kâbe'nin damına çıkarak fetih ezanını okudu. Hz.

²⁰⁴ a.y.

²⁰⁵ Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Mart 2019.

Peygamber'in Kâbe'nin içinde soldaki iki direk arasında iki rekât namaz kıldığını rivayet eden de odur (Buhârî, “Şalât”, 30).²⁰⁶

2.6.2.1.8. *Amr ibni Âs*

“Meşhur sahâbî, Mısır fâtihi ve devlet adamıdır.”²⁰⁷

“Müslüman olmadan önce Mekke'nin ticaret ve siyaset hayatında önemli bir yeri vardı. Dış ülkelere yaptığı ticarî seyahatler sırasında Habeşistan Hükümdarı Necâşî ile dost oldu. Bundan dolayı Habeşistan'a hicret eden müslümanlara sığınma hakkı tanınmayıp iade edilmeleri için Mekke şehir devleti adına elçi olarak Necâşî'ye gönderildi. Mekke fethinden önce 1 Safer 8 (31 Mayıs 629) tarihinde müslüman oldu.

Araplar'ın meşhur dört dâhisinden biri kabul edilen Amr b. Âs zeki, son derece cesur, iyi bir hatip ve şair, kabiliyetli bir idareci idi. Onun bu yönlerini takdir eden Hz. Ömer, “Amr dünyada kaldıkça hep idareci olmalıdır” derdi.”²⁰⁸

2.6.2.1.9. *Ebu Süfyan*

Kureyş kabilesinin reislerindedir ve sahâbîdir.

“Hz. Peygamber'in, Bizans İmparatoru Herakleios'u İslâm'a davet etmek üzere Dihye b. Halife el-Kelbî'yi Suriye'ye gönderdiği günlerde (Muharrem 7 / Mayıs 628) Ebû Süfyân da otuz kişilik bir ticaret kafilesiyle birlikte Suriye'ye gitmişti. Herakleios Kudüs'te (bazı rivayetlere göre Humus'ta) iken Resûlullah'ın mektubunu alınca onun kavmine mensup biriyle görüşmek istediğini söyledi. O sırada Gazze'de bulunan Ebû Süfyân ve kafiledeki arkadaşları imparatorun isteği üzerine Kudüs'e getirildiler. Soyunun Resûl-i Ekrem'e yakınlığı sebebiyle Ebû Süfyân ile görüşmeyi tercih eden Herakleios ona Hz. Peygamber'in soyu, ahlâkı, Müslümanlığı kabul edenlerin sosyal durumu, sayılarının çoğalıp çoğalmadığı, müslüman olduktan sonra dinden dönenlerin bulunup bulunmadığına dair, ayrıca neleri emrettiği, onunla yaptıkları savaşlarda kimin galip geldiği gibi hususlarda çeşitli sorular sordu. Ebû Süfyân'ın, ona gerçek

²⁰⁶ a.y.

²⁰⁷ Ahmet Önkâl, “Amr b. Âs”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Mart 2019.

²⁰⁸ a.y.

dışı bilgiler vermeyi arzu ettiği halde yalan söylediğinin duyulmasından korktuğu için doğru cevaplar vermek zorunda kaldığı rivayet edilir.”²⁰⁹

2.6.2.1.10. *Dagâtır*

İslâmiyet’i kabul ettiği için halk tarafından öldürülen Bizans patriğidir.²¹⁰

“Hz. Peygamber komşu hükümdarları İslâm’a davet ettiği sırada Bizans İmparatoru Herakleios’a elçi olarak Dihye b. Halife el-Kelbî’yi göndermişti (Muharrem 7 / Mayıs 628). Dihye’nin görevi, Hz. Peygamber’in mektubunu o sıralarda Kudüs’te bulunan Herakleios’a vermesi için Busrâ valisine teslim etmektir. Dihye Busrâ’ya varınca vali onu İslâm kuvvetlerinden kaçıp Suriye’ye gelen Adî b. Hâtim ile birlikte imparatora gönderdi. Adî b. Hâtim imparatora elçinin geliş sebebini anlattı. Herakleios Hz. Peygamber’in mektubunu okuduktan sonra Rûmiye’de oturan yakın dostu Dagâtır’a bu konuda bir mektup yazdı. Herakleios ayrıca Kudüs’teki idarecilere de peygamber olduğunu söyleyen bu zatın kavminden o civarda oturan biri bulunursa huzuruna getirilmesini emretti. Çok geçmeden Dagâtır’ın imparatora gönderdiği cevabî mektubu geldi. İbrânice bilen ve semavî kitapları okuyan Dagâtır Herakleios’a Hz. Muhammed’in gerçek peygamber olduğunu bildiriyordu.

Bu sırada Mekke’den bir ticaret kafilesi Ebû Süfyân’ın başkanlığında Suriye’ye gitmek üzere yola çıkmıştı. Kafile Gazze’ye ulaştığında imparatorun adamları onları alıp Kudüs’te imparatorun huzuruna götürdüler. Herakleios otuz kişilik ticaret kafilesini İliyâ (Kudüs) Kilisesi’nde kabul etti. Devlet erkânı ve din adamları da imparatorun etrafında sıralanmışlardı. Herakleios, Hz. Muhammed’e soyca en yakın olan kafile başkanı Ebû Süfyân’a Hz. Peygamber hakkında bazı sorular sordu ve Dihye’nin getirdiği mektubu okuttu. Daha sonra Dihye’ye Hz. Peygamber’in beklenen Allah elçisi olduğunu söyledikten sonra gidip Dagâtır’ı bulmasını ve yazdığı mektubu ona vermesini söyledi. Zaten Hz. Peygamber de Dagâtır’a ayrıca bir mektup yazıp Dihye’ye vermişti.”²¹¹

2.6.2.1.11. *Zeyd b. Hârise*

“Resûl-i Ekrem’in evlâtlığı ve âzatlısıdır.”²¹²

²⁰⁹ İrfan Aycan, “Ebû Süfyân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

²¹⁰ Ali Öngül, “Dagâtır”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

²¹¹ a.y.

²¹² Bünyamin Erul, Zeyd b. Hârise, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

“Hz. Peygamber’den sadece on yaş küçük olduğu halde evlâtlığı olmasından dolayı önceleri Zeyd b. Muhammed diye anılırdı. Ancak evlâtlıkların öz babalarının adıyla anılmasını emreden âyet (el-Ahzâb 33/5) indikten sonra babası Hârise’nin adıyla anılmaya başlandı (Müslim, “Fezâ’ilü’s-şâhâbe”, 62). Resûlullah tarafından çok sevildiği için “hibbû Resûlillâh” lakabıyla tanınırdı. Câhiliye döneminde henüz çocukken annesi Su’dâ ile birlikte Benî Ma’n’daki akrabalarını ziyarete giderken Benî Kayn mensupları tarafından kaçırıldı ve Ukâz panayırında köle olarak Hz. Hatice’nin yeğeni Hakîm b. Hizâm’a satıldı. Hakîm onu Mekke’ye götürdü ve halası Hatice’ye, Hz. Hatice de Resûlullah’a hediye etti. Diğer bir rivayete göre ise Zeyd’i kaçırılanlar Mekke’nin Bathâ semtinde satmak istediklerinde Hz. Peygamber kendisini görmüş ve Hatice’ye onu satın almasını tavsiye etmiş, o da satın alıp Resûl-i Ekrem’e hediye etmiştir. Zeyd’in kabilesinden hac için Mekke’ye gelenler kendisini görüp tanıdılar ve dönüşte durumu ailesine bildirdiler. Babası Hârise ile amcası Kâ’b (bazı rivayetlere göre ağabeyi Cebele) yanlarına Zeyd’in fidyasını de alarak Mekke’ye geldiler, Resûl-i Ekrem’den onu geri istediler. Resûlullah, Zeyd’i ailesiyle görüştü ve dilerse kendileriyle gidebileceğini söyledi. Fakat Zeyd, Resûlullah’ın yanında kalmayı tercih etti. Bu olaydan sonra Resûl-i Ekrem, Zeyd’i Kâbe’nin bitişiğindeki Hicr mevkiine götürüp, “Şahit olun, Zeyd benim oğlumdur, o benim mirasçım, ben de onun mirasçısıyım!” dedi ve ardından onu âzat etti.

Resûl-i Ekrem, Mûte Savaşı için orduyu yola çıkarırken sancağı Zeyd’e vererek, “Eğer Zeyd şehid olursa sancağı Ca’fer (b. Ebû Tâlib) alsın, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha alsın” demişti. Üç sahâbî de bu sıraya göre şehid oldu. Resûl-i Ekrem şehâdet haberini Medine’de ashabına göz yaşları içinde bildirdi ve şöyle dua etti: “Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Zeyd’e mağfîret et! Allahım, Ca’fer’e mağfîret et! Allahım, Abdullah’a mağfîret et!”²¹³

2.6.2.1.12. Abdullah b. Revaha

Şair sahâbîdir ve Mûte Savaşı’nda şehid düşen üçüncü kumandandır.²¹⁴

“Hazrec kabilesinin Benî Hâris kolundan Revâha b. Sa’lebe’nin oğludur. Muhadramûn* şairlerinden olup sanatını yalnız Hz. Peygamber’i ve İslâm dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır. Resûlullah’ın onun için söylediği bilinen, “Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha etkilidir” cümlesi şairlik kudreti, “Şüphe yok ki kardeşiniz bâtil ve boş söz söylemez” cümlesi ise kişiliği hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Şuarâ sûresinin, “Şairlere sapıklar uyar; onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?” meâlindeki 224-226. âyetleri inince, “Allah benim de şair olduğumu biliyor, demek ki ben de

²¹³ a.y.

²¹⁴ Sargon Erdem, Hulusi Kılıç, “Abdullah b. Revaha”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

onlardanım” diyerek teessürünü belirtmiş; bunun üzerine, “Ancak iman edip iyi işler yapanlar müstesna...” şeklinde başlayan 227. âyet nâzil olmuştur (bk. et-Tabakatü'l-kübrâ, III, 528).

Hicretin sekizinci yılında (629) Mûte seferine çıkan ordunun başına, Hz. Peygamber tarafından, kumandan vekilinin de ölmesi üzerine komutayı ele almak üzere üçüncü kumandan adayı olarak tayin edilen Abdullah b. Revâha, Zeyd b. Hârîse'nin ve onun arkadasından Ca'fer b. Ebû Tâlib'in şehid düşmeleri üzerine sancağı almış ve o da şehid olmuştur.”²¹⁵

2.6.2.1.13. Ebu Bekir

“Câhiliye döneminde Abdü'l-Kâ'be olan adının müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildiği rivayet edilir. Servetini Allah yolunda harcayıp eski elbiseler giydiği için “Zü'l-hilâl” (ذو الخلال), çok şefkatli ve merhametli olduğu için “Evvâh” lakaplarıyla da anılmıştır. Ancak onun en meşhur lakabı Sıddîk'tır. “Çok samimi, çok sadık” anlamına gelen bu lakap kendisine, mi'rac olayı başta olmak üzere gaybla ilgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem tarafından verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur. Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun devlet yönetimi görevini üstlendiği için de “Halîfetü Resûlillâh” unvanıyla anılmıştır. Bekir adlı bir çocuğu olmadığı halde kendisine Ebû Bekir künyesinin için verildiği konusunda kaynaklarda yeterli bilgi yoktur.”²¹⁶

2.6.2.1.14. Mus'ab b. Umeyr

“Hz. Peygamber tarafından Birinci Akabe Biatı'ndan sonra İslâm'ı tebliğ için Medine'ye gönderilen sahâbîdir.”²¹⁷

“İlk müminlerden biriydi; ancak Resûl-i Ekrem'in peygamberliğine şiddetle karşı çıkan ailesinin buna izin vermeyeceğini bildiğinden onun yanına bir süre gizlice gidip geldi ve namazlarını da gizli kıldı. Durumu öğrenilince hayatında zor bir dönem başladı. Babası ve annesi onu müslüman olduğu için hapsedtiler ve yolundan dönmesi için çeşitli baskılar yaptılar, fakat dininden vazgeçemediler. Mus'ab, peygamberliğin beşinci yılında ilk kabile ile Habeşistan'a hicret etti. Bir süre sonra Mekke ileri gelenlerinden bazılarının İslâm'a girdiği yolunda yanlış bir haber duyulunca otuz sekiz kişiyle birlikte geri döndü ve Birinci Akabe Biatı'na kadar (621) Mekke'de kaldı. Bu tarihte

²¹⁵ a.y.

²¹⁶ Mustafa Fayda, “Ebû Bekir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi”, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

²¹⁷ Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.

Resûl-i Ekrem, Medineliler'in isteğiyle onu İslâm tarihinin ilk muallimi olarak görevlendirdi; bu sebeple Medine'ye ilk hicret eden sahâbî olarak da kabul edilir.”²¹⁸

2.6.2.1.15. Abbas

“Hz. Peygamber'in amcasıdır”.²¹⁹

“Hz. Peygamber'in doğumundan iki veya üç yıl önce dünyaya geldi. Mekke'de onunla birlikte büyüdü. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul oldu. Maddî durumunun iyi olması sebebiyle, Câhiliye döneminde Kâbe'yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma (sikâye*) ve onlara ziyafet verme (rifâde*) görevlerini kardeşi Ebû Tâlib'den devraldı. Ebû Tâlib'in geçim yükünü hafifletmek için Abbas Ca'fer'i, Hz. Peygamber de Ali'yi himayelerine almışlardı.”²²⁰

2.6.2.1.16. Ebu Talib

“Hz. Peygamber'in amcasıdır”.²²¹

“Babası Abdülmuttalib ölümünden önce, sekiz yaşında olan torunu Muhammed'in bakımını ve himayesini kendisine vasiyet etmişti. Kâbe hizmetlerinden olan hacılara su ve yiyecek temini vazifeleri babasından miras kalmışsa da malî durumu bozulduğu ve fakir düştüğü için bu görevleri Abbas b. Abdülmuttalib'e devretmişti.”²²²

2.6.2.1.17. Hamza

“Hz. Peygamber'in amcasıdır ve Uhud şehidlerindedir.”²²³

“Rivayete göre, Ebû Cehil ve adamlarının Resûl-i Ekrem'e hakaret ettiklerine şahit olan Abdullah b. Cüd'ân'ın câriyesi, av dönüşü Kâbe'yi tavaf etmekte olan Hamza'ya gördüklerini anlatmış, büyük bir öfkeye kapılan Hamza elindeki yay

²¹⁸ a.y.

²¹⁹ DİA, “Abbas”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²²⁰ a.y.

²²¹ Ethem Ruhi Fiğlalı, “Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²²² a.g.e.

²²³ Hüseyin Algül, “Hamza”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

ile Ebû Cehil'i yaralamış ve, "İşte ben de Muhammed'in dinini benimsiyorum, cesareti olan varsa gelsin dövüşelim" diyerek İslâmiyet'i kabul ettiğini ilân etmiştir. Hamza'nın İslâm dinini benimsemesiyle müslümanların güçleri artmış, bu da müşriklerin müslümanlar aleyhine gerçekleştirmek istedikleri cüretkâr teşebbüslerini bir kere daha gözden geçirmelerine sebep olmuştur."²²⁴

2.6.2.1.18. *Ebû Leheb*

"Hz. Peygamber'in amcası ve en azılı düşmanlarından biridir."²²⁵

"Asıl künyesi Ebû Utbe olduğu halde babası ona, güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelenildiği zaman yanakları kızardığı için "Ebû Leheb" (alev babası) demiştir.

Mekke'nin ileri gelenleri arasında yer alan Ebû Leheb İslâmiyet'ten önce Resûl-i Ekrem'in dostuydu ve iki oğlu Utbe ile Uteybe'yi onun kızları Rukıyye ve Ümmü Külsûm ile evlendirmişti. Ancak peygamber olduktan sonra kendisine şiddetle karşı çıktı. Bu arada, Uzzâ putuna nezaret eden Eflah b. Nadr eş-Şeybânî ölümü sırasında kendisinden sonra Uzzâ'nın ihmal edilmesinden endişe ettiğini söylemiş, Ebû Leheb de bu görevi kendisinin üstleneceğini belirterek onu teskin etmişti. Hz. Peygamber'in putlarla mücadelesi sebebiyle onun aleyhinde en korkunç düşmanlarıyla iş birliği yapmaktan çekinmedi. Resûl-i Ekrem, ilâhî tebliğ görevinin ikinci devresinde, "Bundan böyle en yakın akrabalarını ikaz et" (eş-Şuarâ 26/214) meâlindeki âyetin nâzil olması üzerine akrabalarını davet edip peygamber olarak gönderildiğini söyledi. Bunun üzerine Ebû Leheb küstahça bir konuşma yaparak onu, kendilerini atalarının dininden döndürmeye çalışmakla suçladı.²²⁶

2.6.2.1.19. *Üseyd b. Hudayr*

"Birinci Akabe Biati'ndan sonra Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr sayesinde İslâm'ı kabul eden Üseyd b. Hudayr aynı gün amcasının oğlu ve Evs'in lideri Sa'd b. Muâz'ın hidayete ermesine vesile oldu. Yetmiş kişinin katıldığı İkinci Akabe Biati'nda Resûl-i Ekrem tarafından seçilen on iki nakib arasında Evsliler'i temsil eden üç kişiden biriydi. Hicretin ardından Zeyd b. Hârise ile kardeş ilân edildi."²²⁷

²²⁴ a.y.

²²⁵ Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb," **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²²⁶ a.y.

²²⁷ Ahmet Tahir Dayhan, "Üseyd b. Hudayr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

2.6.2.1.20. Ümmü Eymen

“Hz. Peygamber’in dadısı ve sahâbîdir.”²²⁸

“Ümmü Eymen’in doğumundan itibaren Hz. Muhammed’in dadılığını yaptığı, onu emzirdiği, annesiyle birlikte Medine’ye dayılarını ziyarete gidip dönerken Ebvâ’da Âmine vefat ettiğinde onun yanında bulunduğu, kendisini Mekke’ye getirdiği ve büyüyünceye kadar dadılığına devam ettiği rivayetine bakılırsa Resûl-i Ekrem’e miras yoluyla intikal ettiği görüşü daha doğru olmalıdır. Hz. Muhammed, Hatice ile evlenince Ümmü Eymen’i âzat etti. O da Ubeyd b. Zeyd el-Hazrecî ile evlendi, bu evlilikten Eymen doğdu. Kocasını öldürdü, peygamberlikten kısa bir süre sonra Resûlullah’ın âzatl kölesi Zeyd b. Hârise ile evlendi, bu evlilikten de Üsâme b. Zeyd dünyaya geldi. Resûl-i Ekrem, İslâmiyet’in ilk günlerinde kendi ev halkıyla birlikte müslüman olan Ümmü Eymen’i dedesinden ve babasından kalma bir yâdigâr kabul eder, onu “annemden sonra annem” diye sever, zaman zaman kendisini ziyaret ederdi.”²²⁹

2.6.2.1.21. Cebele b. Hârise

“Zeyd b. Hârise’nin büyük kardeşi ve sahâbîdir.”²³⁰

“Muhtemelen babasının ölümü üzerine Hz. Peygamber’in yanına tekrar geldi ve kardeşi Zeyd’i istedi. Resûl-i Ekrem âzat etmiş olduğu Zeyd’i ağabeyi ile gidip gitmemekte serbest bıraktı. Ancak Zeyd hiç kimseyi Hz. Peygamber’e tercih edemeyeceğini söyleyince Cebele geri dönmek zorunda kaldı. Esasen daha önce de Zeyd’i alıp götürmek üzere babası ile amcası Mekke’ye gelmiş, Zeyd ise Hz. Peygamber’in yanında kalmayı tercih etmişti. Cebele’ye, “Sen mi büyüksün yoksa Zeyd mi ?” diye sorulduğu, onun da, “Ben önce doğdum, ama o benden büyüktür” dediği rivayet edilir. Cebele’nin ne zaman ve nerede vefat ettiği belli değildir.”²³¹

²²⁸ Bünyamin Erul, “Ümmü Eymen”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevriiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²²⁹ a.y.

²³⁰ Mücteba Uğur, “Cebele b. Hârise”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²³¹ a.y.

2.6.2.1.22. Zeyd b. Erkam

“Resûl-i Ekrem, Zeyd ile birlikte savaşa katılmak isteyen çocukları geride kalanlara bekçilik yapmakla görevlendirmişti. Uhud’a katılmayan Zeyd daha sonra Hendek Gazvesi’nde ve ardından gerçekleşen on dokuz gazvenin on yedisinde bulundu. Yetim olduğundan Abdullah b. Revâha onu himayesine aldı, kendisini bineğinin arkasında Mûte Savaşı’na götürdü.”²³²

2.6.2.1.23. Ebû Hüreyre

“Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahâbîdir.”²³³

“Künyesiyle ilgili en yaygın rivayet, koyun otlatırken bulduğu kedi yavrularını (Ar. hir [kedi], ism-i tasgîri hüreyre) elbisesinin eteğine koyup onlarla oynadığı için kendisine “Ebû Hüreyre” dediği şeklindedir (Tirmizî, “Menâkıb”, 46; Hâkim, III, 506). İlk karşılaştıkları zaman Resûl-i Ekrem’in ona Ebû Hüreyre diye hitap etmesi bu künyenin Hz. Peygamber tarafından verilmediğini göstermektedir. Ebû Hüreyre’nin bu adla anılmaktan hoşlanmadığı, kendisine zaman zaman Hz. Peygamber’in hitap ettiği gibi Ebû Hir denmesini arzu ettiği rivayet edilmektedir.”²³⁴

2.6.2.1.24. Kutbe b. Âmir

“Medineli ilk altı müslümandan biri olup Birinci Akabe Biati’nda bulundu, İkinci Akabe Biati’nda da kabilesini temsil etti. Bedir Gazvesi’nden itibaren Hz. Peygamber’le birlikte bütün savaşlara katıldı ve büyük yararlılıklar gösterdi. Ok atmadaki maharetiyle bilinen Kutbe, Uhud Gazvesi’nin en sıkıntılı anlarında Resûl-i Ekrem’in yanından ayrılmadı, dokuz yerinden yaralandı ve Resûlullah’ın övgüsünü kazandı. Mekke’nin fethinde kabilesinin bayraktarlığını yaptı. Fetihden sonra Tihâme bölgesinde yaşayıp İslâm’a boyun eğmeyen Has’am kabilesine gönderilen yirmi kişilik müfrezeye kumandan tayin edildi ve kendi adıyla anılan seriyyeyi başarıyla yönetti.”²³⁵

²³² Bünyamin Erul, “Zeyd b. Erkam”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²³³ M. Yaşar Kandemir, “Ebû Hüreyre”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²³⁴ a.y.

²³⁵ Mehmet Efendioğlu, “Kutbe b. Âmir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

2.6.2.1.25. *Üsâme b. Zeyd*

“Babası Zeyd b. Hârise, Hz. Hatice’nin kölesiydi. Hatice Hz. Muhammed’le evlenince kölesini ona hediye etmiş, o da âzat ederek kendi yanında tutmuştur. Annesi Resûl-i Ekrem’in dadısı Ümmü Eymen’dir. Hz. Peygamber, Üsâme’yi küçüklüğünden beri çok sever, bir dizine onu, diğer dizine de Hasan’ı oturtur ve, “Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!” diye dua ederdi (Buhârî, “Fezâ’ ilü’ş-şahâbe”, 18).”²³⁶

2.6.2.1.26. *Ümmü Seleme*

“Hz. Peygamber’in hanımıdır.”²³⁷

“Ümmü Seleme’nin ilk eşi Ebû Seleme, Uhud Gazvesi’nde aldığı yaranın daha sonra nüksetmesi üzerine hastalandı. Önce eşinden ölümü halinde kimseyle evlenmemesini istediysede daha sonra bu görüşünden vazgeçerek ona mutlaka evlenmesini öğütledi, ayrıca kendisinden daha hayırlı biriyle evlenmesi için dua etti. Ebû Seleme vefat edince (4/625) Ümmü Seleme kocasının ardından günlerce ağladı ve Resûl-i Ekrem’e ne yapması gerektiğini sordu, o da kocasından daha hayırlı birini eş olarak kendisine nasip etmesi için Allah’a dua etmesini söyledi. Kendisine önce Hz. Ebû Bekir, ardından Ömer evlenme teklif etti, fakat bu teklifleri kabul etmedi, daha sonra da Resûlullah’tan evlenme teklifi geldi. Ümmü Seleme bu teklifi olumlu karşılamakla birlikte hem yaşlı hem de kıskanç bir kadın olduğunu, ayrıca çok sayıda çocuğu bulunduğunu ileri sürdü. Hz. Peygamber ona kendisinin daha yaşlı olduğunu, kıskançlığını gidermesi için Allah’a dua edeceğini, çocuklarına da sahip çıkacağını söyleyince Ümmü Seleme evlenme teklifini kabul etti (Müsned, IV, 27-28; VI, 307; Müslim, “Cenâ’iz”, 3, 4) ve 4. yılın Şevvalinde (Mart 626) ümmehâtü’l-mü’minîn arasına katıldı. Bazı gazvelere eşlerini de götürerek Resûl-i Ekrem ile Hayber ve Tâif seferlerine iştirak etti.”²³⁸

2.6.2.1.27. *Hz. Muhammed*

İslâm’da imanın üç temel esasından birini nübüvvet konularının (diğerleri ulûhiyyet ve âhirettir) teşkil ettiği bilinmektedir. Kur’an’da Resûl-i Ekrem’in

²³⁶ Mehmet Salih Arı, “Üsâme b. Zeyd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²³⁷ M. Yaşar Kandemir, “Ümmü Seleme”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²³⁸ a.y.

nebîlik konumuna temas eden âyetlerin bir kısmında onun peygamberler silsilesinin son halkasını oluşturduğu (el-Ahzâb 33/40), peygamberlere gelen ilâhî emir ve yasakları tebliğ edip fert ve toplumları mânevî arınmaya tâbi tutma, onlara kitap ve hikmeti öğretmek hak dini yaşayacak bir olgunluğa kavuşturma görevinin Hz. Muhammed'e de verildiği ifade edilmektedir (eş-Şûrâ 42/13; el-Cum'a 62/2-3). Bütün semavî din mensuplarının hürmetle anıp sahiplendiği Hz. İbrâhim, oğlu İsmâil ile birlikte Kâbe'yi inşa ederken sonraki toplulukların içinden bu görevleri ifa edecek bir elçi göndermesini Allah'tan dilemiştir (el-Bakara 2/129). Nübüvvetinin geçmişle bağlantısının ne olduğu hususunda sorulan bir soruya Hz. Peygamber'in verdiği cevap ilgili âyetlerin bir açıklaması mahiyetindedir: "Nübüvvetimin tarihî kaynağı atam İbrâhim'in duası ve İsâ'nın benim peygamber olarak gönderileceğimi müjdelemesidir" (Müsned, IV, 127, 128; V, 262). Yine Resûl-i Ekrem, kendisinin diğer peygamberlerle olan münasebetini mükemmel inşa edilen, fakat bir tuğlası eksik bırakılan binaya benzetir (Buhârî, "Menâkıb", 18; Müslim, "Fezâ'il", 21-23).²³⁹

2.6.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

Ölmeden Ölenler romanında tarihsel gerçekliği bulunmayan kurgu yoluyla var kılınmış kahramanlar yer almamaktadır.

2.6.3. Mekânlar

2.6.3.1. Mute

Müslümanların Suriyeli hıristiyan Araplar ve Bizans ordusuyla yaptığı ilk savaş yeridir.

"Mûte, Lût gölünün güneyinde Kerek'e 11, Kudüs'e 50 km. uzaklıkta geniş tarım arazilerine sahip bir yerdir. Burada yapılan savaş Hz. Peygamber katılmadığı için bir seriyye olmakla birlikte bazı kaynaklarda "gazve, ba's (ordu), yevm", Resûl-i Ekrem'in orduyu gönderirken üç kumandan tayin etmesinden dolayı da "ceyşü'l-ümerâ" (ba'sü'l-ümerâ) diye de adlandırılmıştır. Gassânî-hıristiyan Arapları'nın reislerinden Şurahbîl b. Amr'ın, Resûlullah'ın bir mektubunu Busrâ-Filistin valisine götürmekte olan Hâris b. Umeyr'i öldürerek kabileler ve devletler arası bir teamülü bozması Hz. Peygamber'i ciddi bir tavır almaya sevketti. Hemen bir ordu hazırlığına girişen Resûl-i Ekrem kısa zamanda ortaya çıkan 3000 kişilik kuvvetin kumandanlığına sırasıyla Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha'yı getirdi. Bunlardan biri şehid olduğu takdirde diğeri kumandayı ele alacaktı; hepsi şehid düşerse müslümanlar kendi aralarından birini kumandan seçeceklerdi. Hz.

²³⁹ Bekir Topaloğlu, "Muhammed", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 30 Mart 2019.

Peygamber ordunun elçinin öldürüldüğü yere kadar ilerlemesini, oradakileri İslâmiyet'e davet etmelerini, kabul ettikleri takdirde savaşmamalarını emretti."²⁴⁰

2.6.3.2. Medine

Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu, İslâm'da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehridir.

"Arap yarımadasının batısında Hicaz bölgesinde Kızıldeniz kıyısına yaklaşık 130 km. uzaklıkta, Mekke'nin 350 km. kadar kuzeyinde olup deniz seviyesinden yüksekliği Harem-i şerif'te 619 metredir."²⁴¹

2.6.3.3. Mekke

Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehirdir.

"Arap yarımadasının kuzeyinde Batnimekke (Bekke) adı verilen bir vadi üzerinde kurulmuştur. Merkezinde Kâbe'nin yer aldığı bu vadinin ortasındaki çukur alana "Bathâü Mekke" (sel yatağındaki kumluk) denir. Bu alanın doğusunda eteğinde Safâ ile bunun hizasında Merve tepelerinin bulunduğu Ebûkubey's, batısında Kuaykân, güneybatısında Sevr, kuzeydoğusunda Nur (Hira) ve Sebîr dağları yer alır. Hac ibadetinin yerine getirildiği mekânlardan Arafat, Müzdelife ve Mina Mekke'nin doğusundadır. Şehrin Kızıldeniz ile bağlantısı Câhiliye döneminde Şuaybe Limanı, İslâm'dan sonra Cidde Limanı vasıtasıyla sağlanmıştır. Kur'an'da "ekin bitmeyen bir vadi" olarak nitelenen (İbrâhîm 14/37) Mekke çevresi, çöl karakterli bir araziye ve bunun üzerinde görülen, dikenli bodur ağaç ve çalılıklardan meydana gelen cılız ve seyrek doğal bitki örtüsüne sahiptir. Kurak ve sıcak bir iklime sahip olan Mekke, düzensiz yağışlar ve konumu dolayısıyla tarih boyunca birçok defa sel baskınlarına uğramıştır."²⁴²

²⁴⁰ Hüseyin Algül, "Mûte Savaşı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²⁴¹ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Medine", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²⁴² Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

2.6.3.4. Hudeybiye

“Adını, altında Bey‘atür-rıdvân’ın yapıldığı hadbâ adlı ağaçtan (“semüre” denilen sakız veya mugaylân cinsi bir çeşit çöl ağacı) yahut yanındaki kuyudan alan Hudeybiye Mekke’nin 17 km. batısında ve eski Cidde yolu üzerindedir. Harem alemlerinden birinin dikildiği Hudeybiye Mekke’de bulunanların ihrama girdiği yerlerden biridir. Buranın İslâmiyet’in doğuşu sırasında yerleşim merkezi olduğunu gösteren bir belirtiye rastlanmamıştır. İlk iskân, Hulefâ-yi Râşidîn döneminden (632-661) hemen sonra hacıların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde başlamış ve kısa sürede gelişerek bir köy halini alan iskân yeri VIII. (XIV.) yüzyıldan itibaren Şümeysî adıyla anılmıştır. Günümüzde burada, Cidde’den gelen gayri müslimleri kontrol ederek Harem bölgesine sokmamakla görevli bir polis karakolu, Hz. Ömer zamanında kesilmiş olan ağacın (şeceretü’r-rıdvân) yerine yapılmış Hudeybiye Mescidi denilen cami ve Harem sınırını belirleyen alemin hemen dışında, üzerinde Osmanlı dönemine ait kitâbelerin yer aldığı bir hamam bulunmaktadır. Hudeybiye’nin asıl şöhreti, 6. yılın Zilkadesinin başında (Mart 628) Hz. Peygamber’in, gördüğü bir rüya üzerine (bk. el-Feth 48/27) ashabıyla birlikte umre yapmak için Medine’den Mekke’ye giderken burada konaklamasından ve Kureyş ile bir barış antlaşması yapmasından ileri gelmektedir.”²⁴³

2.6.3.5. Hayber

Hicaz’da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezidir.

“Hayber aslında, Medine’nin yaklaşık 180 km. kadar kuzeyinden başlayan ve denizden 850-1000 m. yükseklikte yer alan etrafı volkanik topraklarla çevrili geniş bir vadinin adıdır. Bazı müelliflerin ifadesine göre kelime bölgede oturan yahudilerin dilinde “kale” anlamını taşıyordu (Yâkût, II, 409). Şehrin adını, kurucusu Hayber b. Kâniye b. Mehlâlî’den aldığı rivayet edilir (Bekrî, I, 523). Özellikle Câhiliye döneminde yahudilerin oturduğu yedi ayrı kaleden oluşan ve bunların sağlamlığıyla tanınan Hayber içinde bulunduğu vadinin verimliliği ve su bentlerinin çokluğu ile de meşhurdur (DİA, V, 463); aynı zamanda yarımadanın güney-kuzey ana yolu üzerinde önemli bir ticaret merkeziydi ve içinden Hîre yolu da geçiyordu. Burada, Hindistan ve Çin gibi uzak diyarlardan gelen malların yanı sıra bölgenin hayvancılık, sebzeçilik ve meyvecilikten elde edilen ürünleri, ziynet eşyaları, silâhlar, ziraat aletleri, bal ve şaraplar, çeşitli kumaşlar ve köleler alınıp satılır, bundan başka sarraflık da yapılırdı.”²⁴⁴

²⁴³ Muhammed Hamîdullah, “Hudeybiye Antlaşması”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²⁴⁴ Muhammed Hamîdullah, “Hayber”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

2.6.3.6. Suriye

“Kuzeyden Türkiye, doğu ve güneydoğudan Irak, güneyden Ürdün, güneybatıdan İsrail, batıdan Lübnan, Akdeniz ve Türkiye ile çevrilidir. Ülkenin resmî adı el-Cumhûriyyetü'l-Arabiyyetü's-Sûriyye, yüzölçümü 185.180 km², nüfusu 18.400.000 (2005), başşehri Şam (Dımaşk: 2.200.000), diğer önemli şehirleri Halep (2.500.000), Humus (923.000) ve Lazkiye'dir (417.000).”²⁴⁵

“İslâm döneminde Suriye bölgesiyle ilk münasebet Resûl-i Ekrem'in davet mektupları dolayısıyla başladı. Gassânî Emîri Şürahbil b. Amr, Resûlullah'ın Busrâ-Filistin valisine gönderdiği elçisini yakalatarak öldürmüştü. Bunu savaş sebebi sayan Hz. Peygamber'in gönderdiği İslâm ordusuyla bölgede bulunan Bizans ordusu arasında Ürdün'ün güneyinde Mûte Savaşı meydana geldi.”²⁴⁶

2.7.ÇİLEKEŞ MÜSLÜMANLAR

2.7.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

Roman Yasir'in kardeşi Hasan'ı arıyor olması ile başlar. Yasir kardeşini bulmak için Mekke'ye gider. Ancak sürekli düş ve gerçek, hayalle hayat arasında gidip gelmektedir. Aydınlık yüzlü bir ihtiyar Yasir'i himayesine alır. Bu ihtiyar kimse Kureyş'in Mahzumoğulları kolundan Ebu Huzeyfe'dir.

Ebu Huzeyfe'nin dindarlığı ağır basmaktadır; önemli bir karar vereceği zaman mutlaka Kâbe'ye gider, putlara saygıyla adak sunar ve bazen de fal oklarına da müracaat ederek kararını verir. Yasir de hep onunla birlikte. Ebu Huzeyfe'nin bu yönünü bir türlü kabullenemez ama bir şey de söyleyemez.

Yasir, Ebu Huzeyfe ile birlikte defalarca Kâbe'ye gider. Ebu Huzeyfe, Yasir'in tanrılara karşı kayıtsızlığını daha ilk günden fark etmesine rağmen, onunla bu konuda hiç konuşmamayı tercih eder. Yasir Yemen'den gelmiştir. Yasir, buraya geldiğinde, Kâbe önünde yaptığı tarih içindeki yolculuğuyla başlayan yepyeni bir hayatta benliğinin tekrar tekrar şekillenip değiştiğinin farkındadır.

²⁴⁵ Cemalettin Şahin, “Suriye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

²⁴⁶ Cengiz Tomar, “Suriye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.

Ebu Huzeyfe'nin Sümeyye adında bir cariyesi vardır. (...) "Sümeyye, henüz beş yaşlarındayken Çinlilerle Türkler'in savaşında bütün ailesiyle birlikte esir düşmüştü. Onu anne ve babasından, kardeşlerinden ve tüm sevdiklerinden ayırmışlardı." Şimdi hiçbirinin yüzünü açık olarak hayal edememektedir. "Zaten yıllardır konuşamadığı anadilini de unutmuş; her bir kelimesiyle önüne koca bir Türkistan açan türkülerde, anlamını yitire yitire sıradan nağmelere dönüşmüştü."

Ebu Huzeyfe Kureyş'in en saygın kişisidir. Ebu Huzeyfe Sümeyye'yi kızı gibi sevmiştir. Yasir için bir eş arayan Ebu Huzeyfe, Sümeyye'yi Yasir'le evlendirmeye karar verir. Önce kendi evinin yanı başında bir küçük ev satın alır. İki kişilik bir aile için gerekli olan şeyleri de alıp evi döşer. "Böylece Mahzumoğulları, kendi canlarından olmayan ama kendi kanları ve canları bildikleri bir aileye daha sahip oldular."

Ebu Huzeyfe'nin gölünde taht kuran Yasir'le savaşçı ve yiğit bir milletin çocuğu olan Türkmen kızı Sümeyye'nin mutluluğunu görmek, Ebu Huzeyfe'nin ömrüne ömür katmıştır. Yasir ile Sümeyye'nin evliliklerinin birinci yılının sonunda, beyaz tenli, kara gözlü bir oğulları dünyaya gelir. Ebu Huzeyfe, çocuğun adını Ammar koyar. Ebu Huzeyfe, hem baba ve hem ana tarafından Ammar'ın dedesi sayar kendini. Onu kendi torunlarından çok daha fazla sever.

Yıllar yılı izler. Ammar, büyüüp serpilir. Uzun boylu ve yakışıklı bir delikanlı olur. Ana babasının hikayelerini öğrenince, yüreğinde iki başlı bir hasret filizlenmeye başlar. Bir filiz, Yemen çöllerine doğru uzayıp giderken; bir filiz, Türkistan yaylalarına kol atar.

Ammar sonunda bir dost ve sırdaş bulmuştur kendine; Süheyb... Musul'da doğmuştu Süheyb. Musul valisinin oğluydu. Rumlarla Perslerin arasında geçen bir savaşta, Persler, Musul ve Kerkük'ü işgal etmişlerdi. Bu sırada Süheyb esir düşmüştü. Köle tüccarları onu, Mekke panayırlarından birine getirmişlerdi satmak üzere. Burada onu, İbn Ceda satın almıştı. "Onun Musul valisinin oğlu olduğunu öğrenince dehşete düştü. Bu kadar asil bir insanı köle olarak tutmak büyük vicdansızlık olurdu. İbn Ceda, derhal Süheyb'i azat etti." Süheyb, Mekke'de mekân tuttu.

“Ammar ile Süheyb, daha ilk karşılaşmalarında birbirleriyle kaynaştılar, ayrılmaz iki dost oldular.” Süheyb’e Süheyb-i Rumi diyorlardı. Böylece insanlar, her daim ona yabancılığını hatırlatıyorlardı.

Yasir’in evine bir acı haber düşer; Ebu Huzeyfe ölmüştür. Yasir, Sümeyye ve Ammar ilk kez buranın yabancısı olmanın hüznünü duyarlar. Onlar için Mekke, Ebu Huzeyfe’siz bir anlam taşımayacaktı.

Bir gün Süheyb heyecanla Ammar’ın yanına gelir. Bütün sırrın Abdulmuttalib’in torunu Muhammed’de olduğunu söyler. Ammar’ı ona götürür. Mahzumoğulları’ndan Erkam’ın evine varırlar. Ammar, Erkam’la birlikte büyümüştür. Muhammed, Kureyş’in düşmanlığı yüzünden buraya sığınmıştır.

Ammar Erkam’ın evine girdiğinde Muhammed’i ve onun yanı başında Ebu Bekir’i görür. Sonra iki köle Habbab ve Bilâl gözüne ilişir. Yerli ile yabancının, köle ile efendinin, zenginle fakirin iç içe olduğu bu meclis onu şaşırtır. Peygamber’i gören Ammar Müslüman olur. Ammar okumaya başlar. Bütün insanların, Adem ile Havva’nın çocukları olduklarını öğrenir. İnsanın kâinatın efendisi olduğunu, insanın nefsinin kölesi olup aşağıların aşağısına düştüğünü görür. Üstünlüğün, efendiliğin ve yüceliğin, malla, mülkle, kuvvetle değil, ancak takva ile, Allah’a yürekten inanmakla olduğunu beller. Her şey Allah’ın takdirindedir, öğrenir Ammar. Şimdi o, yepyeni bir insandı, bambaşka bir Ammar’dı.

Bir yandan Ebu Huzeyfe’nin Allah Rasûlü’nden habersiz ölmesine hayıflanırken, bir yandan putlar önünde eğilen kör ve sağır insanlara karşı bir acıma duygusuyla yüreği sızlıyordu. “Hemen koşup kalbini dolduran bu imanı anne ve babasına sunmalıydı, bir anlık bir gecikmeye bile tahammülü olamazdı bu haberin. Anne ve babasına, imanın ölümsüzlük şerbetini sunar sunmaz da tekrar Rasûl’ün huzuruna varmalı ve ebediyete kadar orada kalmalıydı.”

Ammar, anne ve babasına Muhammed’in peygamber olduğunu anlatır. Onun İbrahim’in, İsmail’in dinini tekrar öğretmek istediğini söyler. Şimdi onun Erkam’ın evinde olduğunu anlatır. Sümeyye ve Yasir şehadet getirirler ve Müslüman olurlar.

Mekke’de Allah Rasûlü’ne karşı bayrak açmış Kureyş elebaşlarından biri vardı: Ebu Cehil... Yasir ailesinin Müslüman olduğunu öğrenen Ebu Cehil, hemen

Kâbe'ye koşar. Kâbe'nin çevresinde toplanan Kureyş topluluklarını tek tek dolaşır ve onları Yasir ailesine karşı öfkelenirir, tahrik eder. Aniden evlerine dalarlar. Yasir'i ardından Sümeyye ile Ammar'ı zincire vururlar. Hiçbir şey söylemeden sürüklemeye başlarlar onları ve evi de ateşe verirler. Üçü birden haykırdılar Kureyşlilerin yüzüne. “Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun Rasûlü'dür.

Mekke şehrine bulaşan ilk Müslüman kanı ve göklerden inen rahmet melekleri... Yasir ailesini zincirlerle sıkı sıkıya bağlayıp bir mahzene atarlar, kapısını sıkı sıkıya kilitleyip, kalplerinden bir türlü atamadıkları korkuyla evlerine dağılırlar.

Sabah Ebu Cehil kafasında binlerce işkence tasarlayarak Kâbe'ye varır. Burada kümelenen müşriklerden bir kısmını alarak, dün gece Yasir ailesini kapattığı mahzenin önüne gelir. Ebu Cehil'in tek isteği, onları dinlerinden döndürmek ve bunun için de elinden geleni yapmaktı. Ebu Cehil içeriye girip ayağıyla Yasir'i ittiğinde Yasir sürüyerek kalktı. “Ebu Cehil'in karşısında güçsüz ve zavallı duruma düşmek istemiyordu. Sümeyye ile Ammar da tıpkı Yasir gibi ayağa fırladılar. Ebu Cehil, alaycı bir şekilde sırtıyordu. Yasir, Sümeyye ve Ammar ise hem yaralı, hem yorgun ve hem açtılar, ayakta durabilmek için bütün güçlerini harcıyorlardı. Üç iman âbidesini, sürükleyerek dışarı çıkardılar. Onlar Mekke sokaklarında müşrikler tarafından sürüklenirken, insanlar, bu olanlara sıradan bir olaya bakar gibi duygusuzca bakıyorlardı.”

“Şimdi Mekke'nin epeyce dışındaydılar ve hâlâ kızgın kumlar üzerinde sürükleniyorlardı. Üzerlerindeki giysiler tamamıyla yırtılmış, vücutları yara bere içinde kalmıştı. (...) Ebu Cehil, Yasir'i sakalından tutmuş sürüklerken, bir diğer müşrik, Sümeyye'yi saçlarından tutarak sürüklüyordu. Bir diğeri de Ammar'ı tekmeliyordu.”

Müşrikler Sümeyye'yi, beline kadar kuma gömdüler. “Yasir'i de zincirlerle kazıklara bağladılar. Bu manzara karşısında Ammar, en ufak bir yılgınlık göstermiyor, Ebu Cehil ve yanındakilere küçümseyerek bakıyordu. (...) Yasir, ölümden korkmuyordu, biliyordu ölümün ölümsüzlüğe geçiş olduğunu; onu üzen tek şey, ilahî haberi Yemen'e ulaştıramadan, oradaki kabilesine gerçeği anlatamadan

ölmekti. Oysa ne kadar istiyordu Yemen’de ilahî nurun parlamasını, insanların ebediyet ufuklarına kanatlanmalarını...”

“Sümeyye, şimdi Türkistan yaylalarını hayal ediyor, yiğit atalarının kahramanlık destanlarını hatırlamaya çalışıyordu. Bir gün onların ilâhî kelâmı duyacaklarını, ilâyı kelimetullah için ve bütün insanlığı kurtarmak heyecanıyla harekete geçeceklerini görür gibi oluyordu. (...) Ammar yaşamalıydı; onun gözlerinde parlayan iman ışığı, Yemen çöllerinden Türkistan yaylalarına kadar bütün dünyayı aydınlatmalıydı.”

“Ebu Cehil, Yasir ailesini, dilerinden döndürmek için her türlü işkenceyi deniyordu. Kızgın kumların ortasında harlı bir ateş yakmışlardı. Bir yandan da bir su havuzu oluşturmuşlardı. Mızraklarının ve kılıçlarının uçlarını ateşte iyice kızdırarak onların vücutlarını dağlıyorlardı. Ammar, acılar içinde kıvranan anne ve babasına bakıyor ve baktıkça da yüreğindeki iman, biraz daha serpilip geliyordu. Vücutları iyice dağlanan Sümeyye ile Yasir, bir an kendilerinden geçip hareketsiz kalıyorlar ve o zaman müşrikler tarafından su havuzuna atılıyorlardı. Ayıldıklarında tekrar kızgın kumların üzerine yatırılıp vücutları akkor halindeki kılıç ve mızrak uçlarıyla tekrar dağlanmaya başlanıyordu. (...) Sümeyye ile Yasir, sürekli Allah ve Rasûlü’nün adlarını sayıklıyorlardı.”

“Ebu Cehil’in küfrüyle kişisel kını iç içe... Atalarının dini yıkılacak ha? Mekke’nin hakimiyeti Haşimoğullarına geçecek ve Muhammed, Mekke’nin mutlak hâkimi olacak ha? O zaman da kendisi sıradan biri oluverecek... Bu işin önüne bir an önce geçmezse her şey bitmiş olacak.”

“Allah Rasûlü, yanına Mekke’nin önde gelen tüccarlarından Osman’ı almış, birlikte Mekke dışında bir gezintiye çıkmışlardı. (...) Rasûlullah ile Osman’ın yolları, Batha vâdisine düştü. (...) Allah Rasûlü, vâdide bir ateş gördü. (...) Aralarında Ebu Cehil’in de olduğunu fark eden Allah Rasûlü, biraz daha kalabalığa yaklaştı. (...) O zaman, Sümeyye’yi, Yasir’i ve Ammar’ı gördü. (...) Allah Rasûlü, bir süre onlara baktı üzüntüyle.” Rasûlullah, Yasir’e “Sabret” buyurdu. Allah Rasûlü şöyle dua etti: “Ya Rabbi! Yasir ailesini ğufranına mazhar eyle...”

“Allah Rasûlü’nün sözlerinde bir şehitlik müjdesi vardı. Rasûl, onların İslâm’ın ilk şehidleri olacaklarını bildirmek üzere buraya gelmiş olmalıydı. (...) Allah Rasûlü, Osman ile beraber oradan uzaklaşmıştı. (...) Ebu Cehil, mızrağını olanca gücüyle Sümeyye’nin göğsüne sapladı. Sümeyye’nin ruhu, beden kafesinden ayrılıp cennet bahçelerine uçup gitti.”

Daha sonra Yasir’in sözleri karşısında çılgına dönen Ebu Cehil, bu kez de mızrağını Yasir’in göğsüne sapladı. Yasir’in can kuşu havalandı.

Buradan uzaklaşan Ebu Cehil, bir başka işkence yerine vardı. Habeşli Bilal’e efendisi Halef’in oğlu Ümeyye’nin işkence ettiğini gördü.

Ümeyye, Bilal’i boynuna bir ip takarak, Mekke sokaklarından geçirir ve buraya getirir. “İki yanına kızgın kumlar yığar, üzerine de bir taş bastırır, sonra da tepesinde dikilip Kureyş’in ilahlarına inanmasını, Muhammed’e ve İlahı’na küfretmesini söyler. Bilal ise nefesi kesilene kadar sürekli şahadet getirir.”

“Akşama kadar Bilal’e işkence eden Ümeyye, akşam onu boynuna bağladığı iple sürükleyerek eve götürür, ertesi gün tekrar buraya getirirdi. Bugün ise, onu zincire vurup kazıklara bağladı ve burada bırakıp gitti. Yanına da iki adamını nöbetçi bıraktı.”

“Batha vâdisinde olanları duyan Ebu Bekir, yanına birkaç dostunu alarak buraya geliyor.” Önce Ammar’ın bulunduğu yere varıyorlar. Ebu Bekir onu okşuyor ve teselli etmeye çalışıyor. “Diğerleri de Sümeyye ile Yasir’i Batha vâdisine kazıdıkları mezarlara gömüyorlar.”

“Ebu Bekir, Ammar’ı da yanına alarak, Batha vâdisinde ilerledi. Yolda rastladığı Mekke’nin nüfuzlu kişilerinden birine teslim etti. Ebu Bekir, Batha vâdisi boyunca yürümesine devam ediyor. Bir süre sonra Bilal’in bulunduğu yere geliyor.” Yedi okka gümüş karşılığında Bilal’i Ümeyye’den satın alır. Bilal’i hür bırakır, kardeşi kabul eder.

“Süheyb ile Ammar, hemen kolları sıvadılar ve işe koyuldular. Ebu Bekir ile Osman da maddi destek verince, Ammar, kısa zamanda daha güzel bir eve kavuştu”. Süheyb, Ammar ve Habbab birbirinden ayrılmaz bir bütün olmuşlardı. Habbab’ ı Ümmü Enmar adında bir kadın satın almıştı. “Habbab , kısa zamanda iyi bir demirci

olmuş, Ümmü Enmar, ona tam teşekküllü bir de dükkân açmıştı. (...) Ümmü Enmar onu oğlu gibi görür ve çok severdi. Habbab da bir gün Ammar ve Süheyb gibi ilâhî kelâmı duymuş ve hiç vakit kaybetmeden Allah Rasûlü'ne koşmuştu.”

“Ammar, Süheyb ve Habbab... işte bu üç can dost, Ammar'ın evinde sık sık buuşarak, Kur'an okuyorlar ve ibadet ediyorlardı. (...) İyi bir demirci olan Habbab, aynı zamanda iyi bir Kur'an öğreticisi olmuştu.”

“Günlerden bir gün Ammar ile Süheyb, Ammar'ın evinde Habbab'ın ta kalplere işleyen bir sesle okuduğu Kur'an âyetlerini dinliyorlardı.” Müşrikler, onların buldukları odaya girdiler; üç can dostu zincire vurdular. En ağır hakaretler ve kırbaç darbeleri altında üç iman âbidesini sürükleyerek dışarı çıkardılar.”

“Ammar, Süheyb ve Habbab'ı demirci dükkanına götürüp her birini bir direğe zincirlediler. Müşrikler öylesine acımasızca saldırıyorlardı ki, sonunda üçü de bayıldı. Ebu Cehil, yüzlerine su atarak onları ayılttı. Süheyb ile Ammar'ı çözdüler. Süheyb'in tekrar bayıldığını görünce, onu olduğu yerde, elleri ve ayakları zincire vurulmuş bırakarak, Ammar'ı sürükleyip gittiler.”

“Seher vaktine doğru kendine gelen Süheyb, sürüne sürüne evine gitti. Habbab, dükkânında zincirli kaldı.”

“Zincire vurulduğu direkte, kendinden geçmiş vaziyette duran Habbab, vücuduna dokunan kızgın demirlerin acısıyla uyandı. Müşrikler, ocağı yakmışlar, burada kızdırdıkları demirlerle Habbab'ın vücudunu dağlıyorlardı.”

Habbab'ın yaraları nispeten iyileşmiş, tekrar çalışabilecek duruma gelmişti ki, Ebu Cehil ve adamları dükkân geldiler ve Müslümanları öldürmekte kullanacakları kılıçları sipariş ettiler.

“Müşrikler, Ammar'ı elleri bağlı olarak Mekke'nin dışına doğru alıp götürdüler”. Ammar'ı karanlık bir kuyudan aşağı sarkıttılar. Ammar ancak onlardan olduğunu söyleyerek ellerinden kurtulabildi.

Yüce Allah , Ammar'ın şahsında, zorda kalan bütün Müslümanlara ruhsat verir; bu müminlerin içini ferahlatır.

“Ümeyr oğlu Mus’ab, Mekke’nin en zengin ve en yakışıklı genci... Çok güzel giyinir, her istediğini elde edebilirdi. Mekke’nin bütün kızlarının gözleri hep onun üzerindeydi. (...) Allah Rasûlü’nün davetini duyan Mus’ab, hemen onun huzuruna koştu ve hiç tereddüt etmeden Müslüman oldu. (...) Bütün ailesi, bütün dostları ona düşman kesildiler.”

“Ve Mus’ab, Mekke’nin en zengin genci, fakr-ü zaruret içine düştü, zaman zaman bir dilim ekmek bulamadı ve aç dolaştı ama insan olduğunun, yaşadığının farkında olarak. (...) Ammar, Süheyb, Habbab, Bilal... Mus’ab’ın en yakın dostlarıydılar. (...) Allah Rasûlü, onlarla konuşurken Bizans’tan, İran’dan, Türkistan’dan ... söz ediyordu.”

“İslâm halkasının giderek genişlemesi, Ebu Bekir ve Osman gibi Mekke’nin ileri gelenlerinin yanı sıra Mus’ab gibi herkesin gıptaıyla baktığı gençlerin de Müslüman olmaları, müşrikleri iyiden iyiye telaşa düşürdü. (...) Müşrikler, Ammar, Habbab, Süheyb, Bilal gibi kimsesiz Müslümanların yanı sıra, Ebu Bekir ve Osman gibi ileri gelenlere de sözlü sataşmalara başlamışlardı. Bu yolu da Mus’ab’ın ailesi açmıştı, çünkü onlar, her türlü hakareti yapıyorlardı ona. Ebu Bekir bile açıktan Kur’an okuyamıyor, ibadet edemiyordu.”

“Sonunda Allah Rasûlü’ne, hakareten de öte filli saldırıya kadar vardırıdılar işi. Bir gün Rasûl, Kâbe yakınlarında yani Harem-i Şerif’te, etrafına toplananlara İslâm’ı anlatıyordu ki, müşriklerin saldırısına uğradı. Orada bulunan Ebu Hale oğlu Hâris, Allah Rasûlü’nü korumak için koştu. Müşrikler, Hâris’e kılıçlarıyla saldırdılar ve şehid ettiler. Böylece dünyanın en kutsal mekânı, müşrikler tarafından da kutsal sayılan Harem-i Şerif’te Müslüman kanı aktı. (...) Hâris kanıyla Harem-i Şerif’i sulayarak İslâm’ın üçüncü şehidi olma şerefine ermişti.”

“Allah Rasûlü, yeni bir kapı açtı: Müslümanların Habeşistan’a hicret etmelerini buyurdu. Birkaç gün içinde hazırlıklarını tamamlayan bir grup, Müslüman, Allah Rasûlü’nün işareti ve izniyle Habeşistan’a gitmek üzere yola çıktılar. İçlerinde Mus’ab da vardı.”

“İslam ışığı Mekke’de yanmaya başlayalı tam altı yıl olmuştu.” (...) Müslümanlar bu yolda üç şehit vermişlerdi. (...) Müşriklerin zulmü o kadar artmıştı ki, Allah Rasûlü, Safa tepesindeki Erkam’ın evinden de pek çıkamaz olmuştu.”

Bir gün Hamza’nın Müslüman oluşu karşısında tüm Müslümanlar şükrettiler. “Hamza gibi bir yiğidin Müslüman olması, Ebu Cehil’in önderliğinde Müslümanlar üzerinde yoğunlaşan zulüm perdesini en azından aralardı.”

“Allah Rasûlü, yeni Müslümanların evlerine giderek, onlara Kur’an öğretme vazifesini Habbab’a vermişti. Hamza’nın Müslüman olduğunu öğrenen müşrikler, bir sok yaşıyorlar, bir süreden beri Müslümanların üzerine pek fazla gelemiyorlardı.”

“Hamza’nın Müslüman olmasından sonra yeni yeni planlar düşünen Ebu Cehil, tek çare olarak Allah Rasûlünün öldürülmesini görmekteydi.” Bunun için müşrikleri Kâbe’de toplar. Hattaboğlu Ömer bu iş için ortaya atılır.

Safa tepesine doğru yürüyen Ömer, Nuaym ile karşılaşır ve ondan kendi eniştesi ve onun eşi kız kardeşi Fatma’nın Müslüman olduklarını öğrenir. Bunu duyan Ömer, Sait’in evine yöneldi.

“Sait ve Fatma, Habbab’dan Taha suresini öğreniyorlardı. Ömer, kızkardeşinin kapısına vardığında Habbab’ın sesini duydu ve kan beynine sıçradı; olanca gücüyle kapıya vurmaya başladı.” Sait’i yere çarpan Fatma’yı tokatlayan Ömer kardeşinin sözleri karşısında sakinleşir ve onlardan okuduklarını kendisine vermelerini ister. Kız kardeşinden sayfaları aldı ve merakla okudu. Ömer bugüne kadar kendilerini kandırdıklarını fark edince Habbab saklandığı yerden çıktı ve ona müjde verdi:

“Allah Rasûlü, ‘Ya Rab! Bu dini iki Ömer’den biriyle aziz kıl’ diye dua etti. İşte bu saadet ve devlet sana nasib oldu...”

Kız kardeşinin evinde Kur’an ile tanışan ve kalbi imanla dolan Ömer, Rasûl’ün huzuruna gider, öünde diz çöker, kız kardeşinden duyduğu kelimeleri tekrarlar, şahadet getirir.

“Müşrikler, Kâbe’de bekliyorlar, Ömer’in zaferle döneceğinden eminler ama, bu kadar gecikmesi de hepsini teleşlendirmede...”

Kırkınıcı Müslüman olan Ömer ve Müslümanlar Kâbe'ye koşarlar. Allah Rasûlü önde; sağında Ömer, solunda Hamza, arkada ise diğere Müslümanlar... Habbab, Ammar ile Süheyb'in ortasında, hemen yanlarında Bilal... "Yemeni Türkistan, Musul, Habeşistan... koskoca bir ümmet, Allah Rasûlü'nün ardınca Kâbe'ye yürüyor."

"Allah Rasûlü, Kâbe'nin önünde duruyorlar; Müslümanlar da onu ardında saf tutuyorlar. Müşriklerin şaşkın bakışları altında açıktan açığa namaz kılıyorlar."

"Mekke'de Müslümanlar açıktan Kur'an okuyup ibadet etmeye başlamışlardır. (...) Hamza ile Ömer'i Müslüman olmaları her şeyi değiştirmiştir; onlara Mekke'de kimsenin karşı durabilmesi mümkün değil..."

"Bütün Mekkeliler'in Müslüman oldukları haberini alan Müslümanlar, dönüş hazırlığına başlıyorlar. Gerçi burada çok rahattırlar; Habeşistan hükümdarı Necaşi, Müslümanlara kol kanat germekte ve rahat etmelerini sağlamaktadır."

"Habeşistan'dan yola çıkan Müslümanlar, Mekke'ye yaklaştıklarında, müşriklerin daha bir acımasızlaştıklarını, Müslümanlara topyekün savaş açtıklarını öğreniyorlar. Bunun üzerine bir kısmı Habeşistan'a geri dönüyor, bir kısmı da müşriklerin daralan zulüm çemberine aldırılmayarak Mekke'ye geliyor."

"Mekke'ye gelenler arasında Mus'ab da vardır. Onun gelişi, Ammar, Süheyb, Habbab için bir bayram..."

"Habeşistan hükümdarı Necaşi, Müslümanların tam anlamıyla koruyucusu olmuştu. Öyle ki, Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup Amr bin As öncülüğünde, Necaşi'ye giderek, ülkesindeki Müslümanları geri vermesini ve Mekkeliler'in iç meselesi olan böyle bir işte, taraf olmamasını istemişlerdi. Necaşi, müşriklerle Müslümanları huzurunda toplamış ve her iki tarafı da dinlemeyi uygun bulmuştu. Ne olduysa bu toplantıda olmuştu. Koyu bir Hıristiyan olan Necaşi, Müslümanların, Meryem ve İsa hakkındaki görüşlerini sormuştu. Bunun üzerine oradaki Müslümanların lideri durumunda olan Allah Rasûlü'nün amcası Ebu Talib'in oğlu Cafer, Meryem suresini okumuştur. O zaman Necaşi, eline küçük bir çöp alarak:

"Sizin dininizle bizimki arasında, şu çöp kadar bile fark yoktur," demişti."

“Bunun üzerine Müşrikler, Mekke’ye dönmüşler, Necaşi’yi Müslümanların büyülediğini söylemişlerdi.”

“Müşrikler, Ömer ve Hamza’dan çekindikleri için Ammar, Habbab, Süheyb ve Bilal gibi kimsesiz Müslümanlara da dokunamıyorlardı. Artık Müslümanlık, Mekke’de hızla yayılıyordu.”

“Ebu Cehil ve adamları, sonunda bir karara vardılar: Allah Rasûlü’nü himaye eden Haşimoğulları ve Müslümanlarla bütün teması kesmek...”

“Müşriklerin bu acımasız boykotu, üç yıl sürdü. Açlıktan ağlayan çocukların feryatları, arşı titretti.”

“Kureyş’in bu ablukası ve boykotu, kavmiyet asabiyetiyle Allah Rasûlü’nün yanında yer alan Haşimoğulları’nın hemen hemen tamamının Müslüman olmalarına sebep oldu.”

Müslümanlara uygulanan üç yıllık boykot, müşriklerin Kâbe’nin duvarına astıkları boykot maddelerinin “Allah adıyla” kelimeleri hariç kurtlar tarafından yenmesi sonucunda bitti.

“Boykottan kurtulan Müslümanlar, bu kez de iki büyük acıyla karşılaştılar: Allah Rasûlü’nün eşi, ilk Müslüman büyük Hatice’nin ölümü, Allah Rasûlü’nün amcası ve en büyük koruyucusu Ebu Talib’in ölümü... Allah Rasûlü, amcası Ebu Talib’in ölümüne çok üzüldü. Bunun sebebi ise, bütün gayret ve telkinlerine rağmen onun hidayete eremeden ölmesiydi.”

“Haşimoğullarını, Allah Rasûlü’nün etrafında kenetleyen Ebu Talib idi. Onun iki oğlu Ali ile Cafer, daha ilk günden Müslüman olmuşlardı.”

“Ebu Talib’in ölümünden sonra müşrikler, Müslümanlar üzerindeki zulümlerini tekrar artırmaya başladılar. Hatta gizli gizli toplanarak, Allah Rasûlü’nü katletme planları bile yapmaktaydılar.”

“Mekke’de İslâm nurunun parlamasından bu yana tam on yıl geçmişti.” Bir gece Allah Rasûlü, çok sevdiği Kâbe’den, Kudüs’teki Mescid-i Aksa’ya vardı. “Kendisinden önceki bütün peygamberler orada, onu bekliyorlardı. Peygamberler Peygamber’i, burada öne geçip bütün peygamberlere namaz kıldırıyorlardı.” Peygamber

olan biteni müşriklere anlattığında onlar Rasûl'ün çıldırmış olduğunu düşündüler. Hz. Ebu Bekir olanları müşrikler kendisine anlattıklarına hemen Rasûlullah'a inandı.

“Ötelerin ötesinden bir de beş vakit namazı getirmişti Yüce Rasûl. (...) Allah Rasûlü, ashabına asıl büyük müjdeyi verdi: Devlet... Allah sevgili peygamberine devlet vadetmişti. (...) Ammar, Habbab, Süheyb ve Bilal farklı devletlerin ve milletlerin çocukları olduklarının bilincindeydiler; devletin ne olduğunu en iyi kavrayanlar da onlardı. (...) Devlet ışığı nerede parlayacakrı? Yemen'de mi, Türkistan'da mı, Musul'da mı, Temim diyarında mı?.. Yoksa Habeşistan'da şimdiden parlamakta mıydı?”

Allah Rasûlü, Arapların Mekke'ye toplandıkları hac mevsimi ve panayır günlerinde, insanlara İslâm'ı anlatıyordu gece gündüz. Allah Rasûlü, Habbab'ın yanı sıra Mus'ab'ı da Kur'an öğreticisi olarak görevlendirmişti.

“Allah Rasûlü'nün Mirac'a çıktığı bu yıl, hac mevsimi çok daha canlı ve kalabalıktı. Rasûl, tebliğini özellikle Mekke dışından gelenlere ulaştırmaya çalışıyordu. Bir akşam üzeri, Medine'den bir grup, Rasûl'n etrafını sardılar ve dikkatle onu dinlediler. Ve hemen orada Müslüman oldular. Allah Rasûlü, buna çok sevindi.”

“Medineliler, Allah Rasûlü'nden kendilerine bir öğretici göndermesini istediler. Rasûl, hemen ertesi sabah Mus'ab'ı, Medinelilere öğretici olarak vazifelendirdi.”

“Medine'ye vardıklarında, Zürcare oğlu Esad, Mus'ab'ı, Beni Zafer'in evine yerleştirdi. Esad, Mekke'de Allah Rasûlü'yle buluşan ve Müslüman olan Medineliler'in lideri durumundaydı. Mus'ab, Mekke'den onunla birlikte gelmiş ve Medine'de de onun himayesindeydi. Mus'ab'ın gelişiyle birlikte Beni Zafer'in evi, Medineli Müslümanların merkezi oldu. Buraya gelerek İslâm'ı ve Kur'an'ı öğreniyorlardı.”

Medine'de büyük nüfuz sahibi ve Abdüleşhel kabilesinin reisi Sa'd b. Muaz ile Üseyd bin Hudayr da Müslüman oldular. “Abdüleşhel oğulları, hep birlikte şahadet getirip Müslüman oldular. Mus'ab, bugünden itibaren Sa'd'ın himayesinde Abdüleşhel oğullarının evlerini tek tek dolaşarak Kur'an öğretmeye başladı.”

“Yüce Allah, Rasûlü’ne Cuma namazını bildirmişti. (...) Allah Rasûlü, Cuma günleri Müslümanlara namaz kıldırması için izin verdiğini Mus’ab’a ilettili. İzin çıkar çıkmaz, Mus’ab, gelen ilk Cuma günü, Medinelilere Cuma namazı kıldırdı. Böylece ilk Cuma namazını kıldırmak Mus’ab’a nasip oldu.”

“Ve Cuma namazı, İslâm Devleti’ne atılan ilk adımdı. (...) Hac mevsimi geldiğinde, Medineli Müslümanlar bir durum muhakemesi yaptılar. Niyetleri, Allah Rasûlü’nü ve etrafındakileri Medine’ye davet etmekte. (...) Medineliler bir heyet seçtiler. Bu heyettekiler, Kureyş’in şüphelenmemesi için hac zamanı Mekke’ye gidecekler ve Allah Rasûlü’yle gizlice görüşeceklerdi.”

“Beklenen gün geldi ve Medineliler, Mekke’ye hareket ettiler. (...) İki kadın olmak üzere yetmiş beş kişi vardı ki, görevleri, Allah Rasûlü’yle gizlice buluşmaktı. Buluşma yerleri de Mekke’nin dışında, Akabe mevkiydi. Allah Rasûlü, henüz Müslüman olmayan amcası Abbas ile birlikte gece karanlığında Akabe’ye geldiler. Medineliler, Allah Rasûlü’nü şehirlerine davet ettiler ve onu canlarından aziz bildiklerini ifade ettiler.”

“Allah Rasûlü, tebliğ vazifesine başlayalı on üç yıl olmuştu. Bir yıl içinde, Allah Rasûlü’nü hiç görmeden birçok Medineli Müslüman olmuştu; Allah Rasûlü, gece ve gündüz içlerinde olduğu halde Kureyş’in İslâm düşmanlığı bir türlü bitmemişti.”

“Habeşistan yolunun ilk yolcusu Mus’ab, bu kez Medine’nin ilk yolcusu olmuştu ve Mekke ile Medine arasında sürekli yollar açmaktaydı.”

“Alemlerin Rabbi yüce Allah, sevgili Elçisine 622 yılının Temmuz’unda Medine’ye hicret izni verdi. (...) Allah Rasûlü, hicret iznini Müslümanlara tebliğ etti.”

“Bütün müşriklerin gözü Allah Rasûlü’ndeydi. Onun Mekke’den ayrılması demek, Müslümanlığın dünyaya yayılması demektir.”

Habbab, Ammar, Bilal bir temmuz gecesinde yola çıktılar Üç can dost, üç milletten oluşan bir büyük ümmet gibi yürüyorlardı.

“Mus’ab; Ammar, Habbab ve Bilal’i görünce mutlulukların en güzelini yaşadı.(...) Süheyb, hazırlıklarını tamamlayamadığı için yakın dostları ile birlikte yola çıkamamıştı.” Mekke’den ayrıldığında yolu müşriklerce kesildi. Yanındakileri bırakmak zorunda kaldı ve günlerce aç susuz yürüdü. Sonunda Mus’ab’a ulaştı. Mus’ab onu Sad bin Haysüme’nin evine yerleştirdi.

Müşrikler her kabileden bir kişi olmak üzere seçtikleri adamlarla Rasûl’e saldırı düzenlerler. Fakat Yüce Allah, Rasûl’üne müşriklerin kararını bildirdi. Allah Rasûlü, yatağına yeğeni Ali’yi yatırarak, Ebu Bekir’e gitti. Allah Rasûlü, yanına Ebu Bekir’i alarak, yola çıktılar.

“Allah Rasûlü, Ebu Bekir’le birlikte binbir meşakkat ve çile içinde güzel bir Temmuz sabahı, Medine’ye yakın bir belde olan Kuba’ya ulaştılar. Bunu haber alan Medineli ve Mekkeli bütün Müslümanlar Kuba’ya akın ettiler.”

“Allah Rasûlü, Kuba’da bir mescit yapmaya karar verdiler.” Bir Cuma günü, İslâm’ın ilk mescidi tamamlanmıştı. Kutsal Cuma saatinde Allah Rasûlü Kuba mescidini ibadete açtılar.

“Allah Rasûlü, ashabının karşısına çıkıp ilk hutbelerini okudular. Bu, İslâm devletine giden yolda ilk bildiriydi.”

“Allah Rasûlü, ashabıyla birlikte Medine’ye hareket ettiler. (...) Allah Rasûlü, Medine’ye vardıklarında Ebu Eyyüb Ensari’nin evine indiler.”

Rasûl düzenlediği toplantıda Muhacir ve Ensar kardeşliğini temellendirdi. “Medine’ye geldiklerinde Allah Rasûlü’nün bindiği deve Ebu Eyyub’un evinden önce, hemen onun yakınında bulunan boş bir arsada çökerek biraz kalmıştı. Ebu Bekir bu arsayı satın aldı. Allah Rasûlü de burada bir mescit yapılmasını uygun buldu.”

Mescitin yapım çalışmaları sürerken Rasûlullah Ammar’ın azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini söyler. Ammar, ileride ebeveyni gibi şehidlik şerbetini içeceğini duyunca çok sevindi.

“Peygamber Mescidi’nin yapımı tamamlandı. Şimdi Müslümanların topluca ibadet edebilecekleri, meselelerini konuşabilecekleri bir mekânları vardı. Burada Allah Rasûlü için de birkaç oda yapılmıştı.”

Abdullah bin Zeyd’e rüyasında ezanın sözleri bildirildi. Bu durumu Allah’ın Rasûlü’ne anlattığında Rasûl, gördüklerini Bilâl’e anlatmasını, ezanı onun okumasını ister. Bilal, Allah Rasûlü’nün müezzini olmuştu.

“Allah Rasûlü, müezzini Bilâl’i, Müslüman bir Arap kızıyla evlendirdi. Bilâl’in evlenmesi, can dostları Ammar, Habbab, Süheyb ve Mus’ab’ı çok sevindirdi.”

“Habab, ilk Kur’an öğreticisiydi; Mus’ab da Medineliler’in ilk Kur’an öğreticisi...”

“Medine, İslâm’ın merkezi olmuştu. Müslümanlar arasında ayrıcalık ve üstünlük yoktu. (...) Bu öyle bir toplumdur ki, insanlık hayal bile edemezdi bu kardeşliği ve gelecekteki bütün Müslüman milletlerin temsilcileri de bu toplumda yerlerini almışlardı.”

“Allah’ın, Rasûlü’ne, huzuruna çağırarak bizzat vadettiği İslâm Devleti, Peygamber Mescidi’yle birlikte teşkilatlanmaya başladı. (...) Allah Rasûlü, özellikle Mekkeli müşriklerin hareketlerini yakından takip etmek maksadıyla, geceleri etrafa seriyyeler çıkarmaya başladı.”

Rasûl, Medine’nin çevresindeki Yahudi ve Arap kabileleriyle de anlaşmalar yaptı. Kureyş bin kişilik bir ordu hazırladı. Allah müminlere savaşma izni verdi.

“Allah Rasûlü’nün çağrısı üzerine hemen üç yüz kişilik bir ordu hazırlandı.”
“İslâm ordusu 624 yılının serin bir Mart sabahında Medine’den yola çıktı.

Muhacirlerin beyaz sancağı, Mus’ab’ın elindeydi. “Ve bu ordu, İslâm’ın ilk ordusuydu. (...) Hz Peygamber Bedir kuyularına Kueryşliler’den daha önce ulaştı ve Habbab b. Eret’in tavsiyesi üzerine, düşmanın geliş istikametine göre kendilerine en yakın kuyuyu bırakarak diğerlerini kumla kapattırdı.”

“Süheyb, iyi bir ok atıcısıydı. (...) Süheyb ve diğer okçuların ok yağmuru karşısında sarsılan müşrik ordusuna, Müslümanlar, bütün güçleriyle hücum ettiler. Müşrikler daha fazla direnemediler, çözüldüler ve dağılmaya yüz tuttular.”

“Müşrikler bütün ağırlıklarını ve hatta ölülerini bile savaş meydanında bırakıp kaçmışlardı. Allah Rasûlü, ashabıyla beraber savaş alanını geziyorlardı. Müşrik ölüleri arasında, Ebu Cehil’in de ölüsünü gördü. Ona acıyarak baktı; hırsın ve asabiyetin kurbanı olan bu adam, kıyamete kadar küfrün ve cehaletin sembolü olarak anılacaktı.”

“Rasûl, önce İslâm ordusunun on dört şehidini tek tek defnettiler. Sonra müşriklerin ölülerini bir araya toplattılar; müşrikler yetmiş ölü bırakmışlardı.”

“O geceyi Bedir’de geçiren İslâm ordusu; yetmiş müşrik esirini de alarak, Medine yoluna yürüdü.”

Bedir Savaşı sonucunda Kureyş’in kervan yolları, Müslümanların denetimlerine geçmişti. “Ebu Cehil’in öldürülmesinden sonra Kureyş’in başına geçen Ebu Süfyan, hemen harekete geçti.” “Ebu Süfyan’a inanan ve güvenen kabileler, iki bin asker toplayıp Kureyşlilerin emrine verdiler.

“Ebu Süfyan, üç bin kişilik tam donanımlı ordunun başına geçti. (...) İslâm ordusu, Cuma namazı sonrası 625 yılının 24 Mart günü Medine’den hareket etti.” Mücahitler bin kişiydiler.”

“Münafıkların ayrılmasıyla sayıca azalan İslâm ordusunda moralman en ufak bir sarsıntı olmadı. Bu arada orduyu teftiş eden Allah Rasûlü yaşı küçük olanları da Medine’ye geri yolladı. Tekrar hareket eden ordu, akşama Şeyheyn mevkisine vardı ve geceyi burada geçirdi. Burada müşrik ordusunun durumu hakkında istihbarat toplandı. Müşrikler, Uhud dağına yakın bir vadide karargâh kurmuşlardı.”

“İslâm ordusu, gün doğumuyla birlikte Uhud dağının eteklerine vardı. Müşrik ordusu, hemen aşağıdaydı ve büyük bir alana yayılmıştı.” Allah Rasûlü, dağın arkasındaki bir geçitten gelebilecek bir tehlikeye karşı da, oraya kırk okçu yerleştirdi. Onlara, savaşın sonuna kadar buradan ayrılmamalarını sıkı sıkıya tenbihledi.

“Zaman ibresi 625 yılının 25 Martını göstermede...”

“Allah Rasûlü’nün sancağı Mus’ab’da... Bedir’de muhacirlerin sancağını taşıyan Mus’ab, bu kez bizzat Allah Rasûlü’nün sancağını taşımakta.”

Savaş başlıyor, kısa sürede müşrik ordusu bozuluyor ve dağılıyor. “Mücahitler, savaş alanındaki ganimetleri toplamaya başlıyorlar. Müşrik ordusu kaçışta...”

“Allah Rasûlü’nün, Uhud dağının geçidine yerleştirdiği okçular, müşrik ordusunun bozulduğunu görünce yerlerinden ayrılıp savaş alanına, ganimet peşine koşuyorlar. (...) Halid bin Velid, hemen harekete geçiyor ve Müslümanları arkadan çeviriyor; kaçan müşrikleri de geri çağırıyor. Onların da dönmesiyle Müslümanlar, müşrik ordusunun tam ortasında kalıyorlar.”

Müşriklerden bin Kame, Mus’ab’ı şehit ediyor ve onu Rasûlullah sanıyor. Çünkü Mus’ab, Rasûl’e çok benzemektedir. Haber hızla yayılıyor. Bu sırada Hamza da şehit düşüyor.

“Allah Rasûlü, çevresinde birkaç mücahit, müşrik ordusunun ortasında kalakalıyor. Bu sırada Rasûl’ün yanağına bir mızrak darbesi isabet ediyor ve Rasûl devesinden düşüyor. Dişi kırılmış, yanağı kanamakta...”

“Bir haber yayılıyor: Allah Rasûlü sağdır ve müşrik ordusunun ortasındadır. Bunu duyan Müslümanlar, Uhut dağından tekrar savaş meydanına akıyorlar bir sel gibi... Ve sel, müşrik saflarını yararak Allah Rasûlü’ne ulaşıyor. Rasûl’ün çevresindeki saflar giderek sıklaşıyor ve artıyor.”

“Müslümanlar zafere tekrar kavuşmanın heyecanıyla çarpışıyorlardı. Aslında Müslümanlar bir hezimet değil, bir imtihan yaşamışlardı ve sonunda imtihandan yüzlerinin akıyla çıkmışlardı.”

“Müşrikler, ağırlıklarını ve ölülerini alıp gitmişlerdi. Alanda yetmiş şehid vardı.”

Son peygamberi aramakta olan Selman, çıktığı yolculukta köle olarak bir Yahudiye satılır. Bir gün bu Yahudi tüccarın amcası Medine’ye ticaret için gider. Yanında hizmetini görece kimsesi olmadığı için yeğeninden Selman’ı ister. Yahudi

ve Selman Medine'ye ulşırlar. Bir gün Yahudiler arasındaki bir söylenti değdi Selman'ın kulağına. Mekkeli biri, ahir zaman Peygamber'i olduğunu söylüyormuş...

“Selman bir ikinci vakti Yahudilerin kendisinden küçümseyerek söz ettikleri Peygamber'in adını öğrendi: Muhammed... Bu adın anlamı, övülmüş demektir.”

“Zaman 622 yılının Eylül ortalarını göstermekteydi ve Medine ayakta, heyecanlı bir bekleyiş içindeydi. Medineliler, günlerdir Mekke'den gelecek ahir zaman Peygamber'ini bekliyorlardı.”

Selman, ahir zaman peygamberinin Medine'ye geldiğini duyunca onu görmek ister, efendisi de kendisine izin verir. Selman, Rasûlü'n huzuruna çıkar. Daha sonra peygamberin önerisi ile efendisiyle bir antlaşma yapar. Selman hürriyetine kavuşmak için çukurlarını da kazmak şartıyla üç yüz hurma ağacı dikmek ve kırk ukiyye altın vermek üzere efendisi ile anlaştı.

“Hürriyetini satın alan Selman, sevinç ve heyecan içinde Allah Rasûlü'nün huzuruna vardı. (...) Allah Rasûlü, Selman'ı ashabdan Ebu Derda ile kardeş yaptı.”

“Peygamberler Peygamber'i, ahir zaman nebisi, Selman için şöyle buyurdu:

Selman, benim aile fertlerimdir, ehl-i beytimdir.”

“Uhud savaşından sonra Medine çevresindeki Yahudi kabileleri, Müslümanlara karşı tavır almaya başladılar. (...) Onların asıl hazmedemedikleri, ahir zaman Peygamberi'nin kendilerinden değil de Araplardan çıkmasıydı.

Nadirliler Müslümanları küçümsemeye, onlarla alay etmeye başladılar. “Bu arada Kureyşliler'in onlara işbirliği teklifi de gelmişti.”

Nadirliler, Allah Rasûlü'ne rest çektiler. Rasûl, ordusuyla Nadir üzerine yürüdü. “Onlarsa kalelerine kapanarak müşriklerden gelecek yardımı beklemeye başladılar. Müslümanların muhasarasının giderek sıklaşması, müşriklerden de yardım gelmemesi üzerine teslim oldular. Allah Rasûlü, onların topraklarını muhacirler arasında taksim etti. Bu sayede muhacirler de Medine'de toprak sahibi oldular ve ensar kardeşlerine yük olmaktan kurtuldular.”

Kureyşliler de Nadirliler'in yaptığı gibi Müslümanlara karşı açıktan tavır almaya kalkıştılar.

“Yahudilerin kışkırtması ve yardım vaadiyle Kureyş, Müslümanlara kesin darbeyi vurmak, Medine’yi haritadan silmek hayaliyle harekete geçti.”

“Kısa sürede on bin kişilik iyi donanımlı muazzam bir ordu toplandı. (...) Kureyşliler, bu ordunun karşısında hiçbir gücün duramayacağı inancıyla Mekke’den Medine’ye doğru yürüdüler. Medine çevresindeki Yahudi kaleleri de emirlerindeydi. Ve zafer, Kureyş’in hemen önünde duruyordu; ellerini uzatsalar dokunacaklardı.”

“Müşrik ordusunun yola çıkış haberi, Medine’ye ulaştı. Allah Rasûlü, âdeti olduğu üzere ashabını topladı. (...) Medine’de kalmarak bir savunma savaşı yapılması fikri ağır bastı ama müşrik ordusu çok üstündü, onlara karşı Medine’yi çepeçevre savunmak da çok zordu.”

“Bu sırada Selman-ı Farisi bir teklifte bulundu. Teklifi şuydu: Müşriklere karşı bir müdafaa harbi yapılmalıydı. Bunun için Medine’nin etrafına bir hendek kazılmalıydı. Düşman hendeği bir anda geçemeyeceği için, hendeğin gerisinden şehri savunmak daha kolay olurdu. Ashab, bu teklife önce şaşkınlıkla baktılar. Böyle bir savaş tekniği bugüne kadar Araplar arasında ne görülmemişti, ne duyulmuştu... (...) Allah Rasûlü, Selman’ın teklifini uygun buldu.”

“Hendek kazımı, kısa sürede tamamlandı ve hendeğin içi suyla dolduruldu. (...) Müşriklerin umutlarının tükenme noktasına geldiği bir gece, tabiat âdeta çıldırdı. Yağmur ve fırtına çadırları kökünden söküp atarken, develeri ve atları da darmadağın etti.”

“Müşrik ordularının dağılmasından sonra Allah Rasûlü, henüz silahlarını çıkarmamış olan ordusuna, Kureyza Yahudileri üzerine yürüme emri verdi. Çünkü onlar, Müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı bozmuşlar; bununla da kalmayarak, müşriklerle anlaşmışlar ve onları Müslümanlar aleyhine tahrik etmişlerdi. Hendek savaşının tek suçlusu onlardı.”

“Kureyza Yahudileri’nin direnişi tam yirmi beş gün sürdü. Giderek yiyecek stoklarının bittiğini, hiç bir umut ışığının da görülmediğini fark eden Kureyzalılar, çareyi teslim olmakta buldular.”

Müslümanlar Kâbe’yi ziyaret etmek için Hudeybiye’ye vardıklarında karşılarına çıkan müşriklerle Hudeybiye Anlaşması’nı imzaladılar. “Bu, onların

Medine İslâm devletini resmen tanıdıklarıydı.” Anlaşmaya göre Müslümanlar gelecek yıl Kâbe’yi ziyaret edebileceklerdi.

Anlaşmadan sonra Allah Rasûlü, Hudeybiye’de ashabıyla üç gün daha kaldılar. “Medine’ye dönerlerken Fetih suresi indi ve Rasûl, ashabına ilahi kelamı okudu.”

“Hudeybiye anlaşmasından sonra İslâm hızla yayılmaya başladı.(...) Halid ve Amr gibi iki büyük askeri dehanın Müslüman olmaları, Kureyş’i ta canevinden vurdu. (...) Allah Rasûlü, komşu kabilelere davetçiler göndererek onları İslâm’a davet etmekteydiler.”

“Bundan böyle devlet başkanı da olan Allah Rasûlü, Bizans, İran, Habeş gibi devlet başkanlarına mektuplar yazarak onları İslâm’a davet etti. Bu durum, İslâm’ın resmen dünyaya açılması demektir.”

“Hudeybiye anlaşmasından sonra Allah Rasûlü, öncelikle Yahudi meselesini halletmek istedi. Nadir ve Kaynuka Yahudileri, Medine’den uzaklaştırılmış, Kureyzalılar’ın savaşçıları da idam edilmişti. Şimdi Medine’nin yüz elli kilometre kuzeyinde Hayber Yahudileri kalmıştı. Hayber’de yedi müstahkem kale vardı. Medine’den sürülen Yahudi kabilelerinden bazı kimseler de gelip buraya yerleşmişlerdi. Burası oldukça verimli tarlalara da sahipti. Hayberliler, en büyük Arap kabilelerinden biri olan Gatafanlılar’la da anlaşarak, Müslümanlara açıkça cephe almışlardı. Allah Rasûlü, bu tehlikeyi de bir an önce uzaklaştırmak için bin altı yüz kişilik bir kuvvetle Hayber’e yürüdü. Gatafanlılar’dan yardım alamayan Yahudi kaleleri, birer birer düşmeye başlayınca, Yahudiler sulh istediler. Allah Rasûlü, onların isteğini kabul etti. Bundan böyle Hayber Yahudileri yine kendi tarlalarını işleyeceklerdi ama Müslümanlara haraç vermek şartıyla. Artık Yahudiler, Medine İslâm devletine tabi bir topluluk haline gelmişlerdi ve böylece Yahudi tehlikesi bitmişti.”

Allah Rasûlü, Ammar, Süheyb, Bilal ve Selman’ın her birini bir milletin temsilcisi olarak görmekteydi. Onlar artık bunun daha çok farkına varmışlardı.

“Halid ve Ammar’dan sonra Ebu Süfyan da Müslüman olmuştu. O Ebu Süfyan ki, Ebu Cehil’den sonra Kureyş’in tek lideriydi. Uhud ve Hendek

savaşlarında müşrik ordularının başkomutanıydı. Bu sırada Allah Rasûlü, büyük bir orduyla Mekke'ye yürüyordu. Bu bakımdan Ebu Süfyan'ın Müslüman olması çok önemliydi. Çünkü onun Müslüman olduğunu duyan müşrikler, Müslümanlara karşı savaşımaya kalkışmayacaklar, böylece Mekke fethi kan dökülmeden gerçekleşecekti. Allah Rasûlü, bu kutsal belde de kan dökülmesini istemiyordu.”

“Mekke fethi arefesinde gece vakti, Allah Rasûlü'nün huzuruna gelerek Müslüman olan Ebu Süfyan, sabahleyin birkaç adamıyla beraber İslâm ordusunun içinde ilerleyerek Mekke'ye dönüyordu.”

“Yıl 630, Ocak ayı... Hicretin sekizinci yılı Ramazanı... Allah Rasûlü, on bin kişilik muazzam bir orduyla Mekke'de... Sekiz yıl önce, müşriklerin verecekleri zarardan kurtulmak için gizlice terk ettikleri Mekke, şimdi Müslümanlara kucak açmış, tarihinin en mutlu anlarını yaşıyor. Bundan böyle Mekke, keremli şehir, kutsal şehirdir ve adı Medine'yle birlikte anılacaktır kıyamete dek: Haremeyn, yani iki harem... Bilal, Kâbe'nin damında en içten ve en gür sesiyle ezan okuyor. İslâm'ın sesi, Mekke göklerini tutuyor dalga dalga. Bir zamanlar Bilal'in acı dolu iniltileriyle üstlerinde çatlayacakmış gibi sarsılan Mekke gökleri, bu kez Bilal'in güzel sesiyle çiçek çiçek...”

“Mekkeliler, akın akın Safa tepesine, Erkam'ın evine gelerek, Allah Rasûlü'ne biat ediyorlar. (...) Allah Rasûlü, yıllar yılı canına kaseden, İslâm'ı boğmak için seferber olan Mekkeliler'i affediyor. Öyle ki, Hamza'nın, Mus'ab'ın canlarına kıyanlar bile Rasûl'ün affına mazhar oluyorlar. Bu af, insanlık tarihinde eşi görülmemiş ve görülmeyecek olan bir af...”

“Baştan beri Müslümanlarla mücadelede başı çeken Kureyş büyüklerinin Müslüman olmaları, Mekke'nin de bir Müslüman şehrine dönüşerek, her şeyiyle Medine'ye tabi olması, müşrik Arapların içine şüphe düşürdü ve giderek İslâm'a sempatiyle bakmalarını sağladı. Bu sempati de onların, İslâm'a yönelmeleriyle sonuçlanmaya başladı.”

“Arap kabileleri, Medine'ye heyetler göndermekteydiler. Gelen heyetler, çoğunlukla kabilelerinin Müslüman olduklarını ve kendilerine bir öğretici

gönderilmesini istiyorlardı. Bir kısmı da Allah Rasûlü'ne bağlılıklarını bildiriyor ve Müslüman olma arzularını dile getiriyordu.”

Bu sıralarda Medine'ye kalabalık bir heyet geldi. Bunlar Temim kabilesindendiler. Onların gelişini öğrenen Habbab çok sevindi. Bu arada Yemen'den de bir heyet geldi. Ammar büyük bir sevinç yaşadı.

Müslümanlar, ilk kez Arap olmayan ve üstelik de dünyanın en büyük devleti Bizans'a karşı savaşacaklardı. Otuz bin kişilik bir ordu hazırlandı. Allah Rasûlü Tebük'e kadar ilerlediği halde, karşısında hiçbir kuvvet bulamadı.

“Tebük'te yirmi gün kalan İslâm ordusu, çevredeki bazı emirliklerle anlaşmalar yaparak Medine'ye döndü.”

“Allah Rasûlü, ordusuyla Medine'ye döndüklerinde, Habeş kralı Necaşi'nin ölüm haberini aldılar.” Allah Rasûlü, onun cenaze namazını kıldırdı.

Arabistan'ın tamamında putperestlik yasaklanmıştı ve şirk, en büyük günah sayılmıştı. “Kitap ehli olan Hıristiyan ve Yahudiler, İslâm devletine cizye vermek şartıyla, Arabistan topraklarında oturabilirlerdi ve bunların güvenliğinden de Müslümanlar sorumluydular.”

Ebu Bekir'in hac emirliği ve dirayetli yönetimi sayesinde bu yılın hac mevsimi, her zamankinden çok daha düzenli geçti. İnsanlar, İslâm'ın vadettiği huzur ve güveni bizzat gördüler ve yaşadılar.

“Ertesi yıl, Allah Rasûlü, hacetmek üzere, Medine'den Mekke'ye hareket etti. Takvimler 632 yılının Şubat ayını gösteriyordu.”

“Allah Rasûlü, mahşeri bir kalabalıkla Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Arafat tepesine çıktı. Burada Kasva adı verilen devesini üzerinden yüz on dört bin kişiye hitap etti. Aslında bu hitap, kıyamete kadar gelecek Müsümanlaraydı; hatta bütün insanlığıydı.”

“Yüce Allah, dinini tamamladığını açıkça duyurmuş; Rasûlü de tebliğini bitirdiğini açıkça ilan etmişti.”

“Allah Rasûlü, Mekke'den döndü. Allah Rasûlü'nün hastalığı, yıldırım hızıyla Müslümanlar arasında yayıldı.”

Allah Rasûlü, hasta yatağından kalkarak, Bizans'a karşı büyük bir ordu hazırlıklarına başladı. Ordunun komutanlığına da azatlı kölesi Zeyd'in oğlu Üsâme'yi atadı. "Üsâme ordusu, Bizans'a yürümeye hazır ve Allah Rasûlü'nün emrini bekliyordu. Bu ordu, sağda solda türeyen yalancı peygamberlere de büyük bir gözdağıydı. Ve zamanlardan 632 yılının 8 Haziran Pazartesi..."

"Müslümanların yüreğine haberlerin en acısı düşüyor; Allah Rasûlü, ebediyete, ahirete yürüdü!.." "Müslümanlar, ittifakla Ebu Bekir'i halife seçiyorlar."

"Halife Ebu Bekir, Başkomutan Üsâme'ye Yemen'e hareket emri veriyor." İslâm ordusu Yemen'de bir süre ilerledikten sonra yalancı peygamber Müseylime'nin ordusuyla karşılaşılıyor. Bu savaşta Ammar tek başına bir ordu olarak savaşıyor. Yaşı yetmiş dayanmasına rağmen, tek başına düşman saflarının arasına dalıyor. Bir kılıç darbesi gelen kulağını kendisi koparıp atıyor. Ve Müseylime ordusu tamamıyla bozuldu.

"Halifenin iznini alan Bilal, cepheye gitmek üzere hemen hazırlıklara başladı. Şimdi tıpkı Ammar gibi o da Allah yolunda savaşacaktı."

"Yemen'den zaferle dönen ve İslâm dünyasında huzur ve sükunu sağlayan ordu, şimdi Şam'daydı." "Süheyb, Habbab ve Selman, Medine'deydiler."

"Bir gün Süheyb için haberlerin en güzeli geldi: Irak ve Suriye fethedilmişti." Süheyb kesin kararını vermişti, Halife Ebu Bekir'den izin alacak, silahlarını kuşanacak ve gidecekti Rum diyarına... "Çünkü diyar-ı rumu fethedecek orduda Süheyb-i Rumi'nin olmaması düşünülemezdi. Rumî lakabını ona Allah Rasûlü vermişti, böylece de onun, Rum diyarının gerçek ve ebedi sahiplerinden olduğunu ima etmişti."

Süheyb, Selman ve Habbab en kısa zamanda savaşa gitmek için Halife'den izin isteyeceklerdi. Fakat bir acı haberle sarsıldılar. "Halife Ebu Bekir vefat etti!.."

"Ebu Bekir'in ölümünden sonra Hilafet makamına ittifakla Ömer seçildi. Ve Halife Ömer, Ebu Bekir'in kaldığı noktadan işe başladı, aynen onun gibi orduya çok önem verdi, böylece fetihler kesintisiz sürdü ve İslâm, dünyaya yayılmaya devam etti." Halife Ömer'in izniyle Habbab cepheye uğurlandı.

“Suriye’nin fethedildiği haberi Medine’ye ulaştığında, bir bayram sevinci yaşandı. İslâm orduları Kudüs’e ulaşmışlardı; Kudüslüler, Halife Ömer’in şehri bizzat teslim almasını, şehrin anahtarlarını ona vermek istediklerini söylemişler ve bunda da ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine Halife, Kudüs’e gitmeye karar verdi.”

Halife Ömer Medine’de yokken hilafete Ali vekalet edecekti. “Halife Ömer, kölesiyle birlikte yolculuk ediyordu.

“Halife Ömer, Şam’a geldiğinde, şehir âdeti bir bayram havasına büründü. Onun Şam’a geldiğini öğrenen Habbab, Bilal ve Ammar da Şam’a geldiler. Yanına onları da alarak Kudüs’e hareket etti.”

“Öğleye doğru Halife ve yanındakiler, Mescid-i Aksa’ya vardılar. Burası, hicretin ilk yıllarında Müslümanların kiblesiydi. Bu bakımdan Kudüs’ün fethi, Mekke’nin fethi kadar önemliydi. Ve Müminlerin Emiri, müminlerin bir zamanlar kiblesi olan Mescid-i Aksa’daydı... Halife Ömer, hemen şükür secdesine kapandı.”

Öğle vakti girdiğinde Bilal, Halife Ömer’in ricasıyla Mescid-i Aksa’nın damında ezan okudu.

“Halife Ömer, yeni fethedilen yerlerde düzenlemeler yaptı. Bundan böyle her vilayetin ayrı bir bütçesi yani beytülmalı olmasını karara bağladı. (...) Orduların durumunu gözden geçirdi. Vali ve komutanlara gerekli talimatlar verdi.”

“Ammar, Halife Ömer’in teklifine itiraz edemedi ve Kûfe valiliğini kabul etti. Ama gönlü hep Türkistan’daydı; en yakın zamanda annesinin türküler dinlediği yaylalarda ezan sesi ve Kur’an sesi de duyulacağına olan inancı giderek pekişiyordu.”

Bilal Şam’ yerleşmek ve burada ibadetle meşgul olarak, Allah Rasûlü’ne kavuşacağı günü beklemek istedi ve halife onun bu isteğini kabul etti. Habbab ise bir süre daha orduda kalmak istedi.

“Halife Ömer, yanına Ammar’ı alarak, Kudüs’ten Medine’ye hareket etti.”

“Halife Ömer, Ammar’ın eline bir emirname verdi ve onu Kûfe’ye yolcu etti.”

“Halk Ammar’ın idaresinden çok memnundu. Ammar da vazifesini canla başla yapıyordu ama cephe hasretini, Türkistan’a ulaşma arzusunu bir türlü bastıramıyordu.”

İki vilayet atarsında bir menfaat çekişmesi oldu. Basra ve Kûfe... Sonucunda Halife Ömer, Ammar’ı Medine’ye .ağırdı. Ona başka görevler teklif etti ama Ammar hiçbirini kabul etmedi.

Dostları Selman’ı Kinde kabilesinden bir hanım ile evlendirirler. Mutlu bir yuvası olur fakat cephe hasretini dindiremez.

“Bir gün, Halife Ömer’in huzuruna çıktı, cepheye gitmek üzere izin istedi. Yakında İran’a girecek olan orduda mutlaka bulunmak istediğini ifade etti.” Halife, ona istediği izni verdi. “Selman, özellikle kendi soydaşlarıyla yapılacak savaflara katılmak üzere Medine’den hareket etti. Onun tek arzusu, öz yurdunda ezan sesleri duymaktı.”

Selman İran cephesine ulaştı. “Saad komutasındaki İslâm ordusu, bütün hazırlıklarını tamamlamış, İran’a saldırmak üzere emir bekliyordu.” Başkomutan Saad, Selman’ın gelişini zafer işareti saydı.

Başkomutan Saad rüyasında ordusunun Dicle nehrine daldığını, atların sularla boğuşarak, süvarileri karşı kıyıya ulaştırdığını gördü. Bunu bizzat uyguladılar ve sağ salim karşı kıyıya geçtiler.

“İran askerleri, Medain kalesine sığındılar. Medain, İran’ın en büyük şehirlerinden biriydi; kalesi de oldukça muhkemdi, içindekilerin yeterli erzakı varsa aylarca direnebilirlerdi.”

“Selman, kaleye muhasara için bir birlik gönderilmesini ve neticenin beklenmesini tavsiye etti. Bunu üzerine Başkomutan Saad, bir öncü birlik hazırladı, başlarına da Selman’ı komutan tayin etti. Kendisi de, Dicle kıyısında karargâhını kurdu. Selman, emrindeki birliği alarak Medain kalesine yürüdü.” Üç gün süreyle kaledekileri İslâm’a davet etti.

“Komutan Selman-ı Farisi, dördüncü günün sabahında Medain kalesine hücum etti. Hiçbir direniş olmadan kalenin kapıları açıldı ve Selman’ın birliği kaleye girdi.”

“İranlılar gelip Selman’a teslim oldular. Selman, onlarla Farsça konuşuyordu. Bu durum onların kitleler halinde Müslüman olmalarını sağlıyordu. Medain kalesinin düştüğünü, İran ordusunun teslim olduğunu öğrenen Başkomutan Saad, bizzat kaleye gelerek Selman’ı tebrik etti. İşte Selman-ı Farisi, Hendek savaşında olduğu gibi Müslümanları yine büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştı. Koca Fars ülkesi, hiç kan dökülmeden Müslümanların eline geçmişti.”

“İran’ın tamamı fethedildikten ve her tarafında huzur sağlandıktan sonra Selman, Medine’ye dönmeye karar verdi.”

Şam’da yaşamına devam eden Bilal, Allah Rasûlü’nü gördü. “Allah Rasûlü, onu Medine’ye çağırıyordu; bu, pek yakında onu yanına alacağını işaretiydi”

Bilal, bir gece yarısı Medine’ye vardı ve doğruca Ravza-i Mutahhara’ya koştu. Rasûl’ün mezarına yüz sürüp doya doya ağlarken Allah Rasûlü’nün sevgili torunları Hasan ile Hüseyin gelirler. Bilal’dan sabah ezanını okumasını isterler. Peygamber mescidinden Bilal’in sesi yükseldi. İsrarlara rağmen Bilal Şam’a döndü.

Halife Ömer, Selman’a Medain valiliğini teklif etti. Selman, Halife Ömer’in ısrarına direnemedi.

“Selman, bu dünyada evi olmasını istemiyordu; ev, onu sanki bu dünyaya bağlayacakmış ve Rasûl’e kavuşmayı önleyecekmiş gibi geliyordu. Medainliler ise, valilerine ve kurtarıcılarına İran’ın en şirin evini yapmak istiyorlardı.”

“Yüreğinde Peygamber hasretiyle tekrar Şam’a döndü Bilal. Hastalığı iyice ağırlaşan Bilal’in ruhu, ten kafesinden çıkarak, Allah Rasûlü’nün huzuruna uçup gitti. Onun aziz naaşı, Şam’ın Babü’s-Sağir mevkiine defnettiler.”

“Bilal’in ölüm haberi Medine’ye ulaştığında, şehri bir hüznün yaladı.” Halife Ömer, Bilal için cenaze namazı kıldırdı.

Halife Ömer, Peygamber Mescidi’nde, sabah namazını kıldırırken Ebu Li’lüe adlı Mecusi bir köle tarafından hançerlendi. Halife, üç gün ateşler içinde ecelle

pençeledi. Halife Ömer, Rabbine yürüdü. Süheyb, Halife Ömer'in cenaze namazını kıldırdı. "Henüz yeni bir halife seçilmediğinden, Hilafet makamı da kendiliğinden Süheyb'e kaldı ve şimdi Müslümanların Halifesi, Süheyb-i Rumi idi." "Süheyb'in Hilafeti üç gün sürdü ve Müslümanlar Osman'ı halife seçtiler."

"Selman, ashabın en yaşlısıydı, bu kadar uzun ve sağlıklı yaşamasını hiç kuşkusuz, ahir zaman Peygamberini uzun süre aramasına ve görür görmez de teslim olmasına borçluymuştu; onunki mutlak bir teslimiyetti. Ayrıca Tevrat ve İncil'i bütün ayrıntı ve yorumlarıyla bilirdi Selman. Allah Rasûlü, Hendek günü, onun önündeki kayadan çıkan kıvılcımlarla İslâm devletinin sınırlarını göstermeye çalışmış ve bunu Selman hakkıyla görebilmişti. Görüşleri o anı ve buldukları bölgeyi aşamayanlar ise, Allah Rasûlü'nün göstermek istediği hedefi, hayal bile edemedikleri gibi, onunla alay etmişlerdi."

"Saad ile Abdullah bin Selam'ın ziyaret ettikleri günün akşamı, Medain Valisi Selman vefat etti. Bütün mal varlığı toplandı; hepsi on beş dirhem kadardı. Görüldü ki, bütün serveti, gerçekten bir yolcunun azığını geçmiyordu."

"Selman'ın vefatından sonra kendini biraz daha yalnız hissetmeye başlayan Ammar, sık sık Süheyb'e gidiyor ve onunla asr-ı saadet günlerini yadediyorlardı. (...) Ammar'ın yaşı da doksanı geçmişti."

"Halife Osman, menfaat çekişmelerini önleyemiyor, üstelik bu çekişmeler zaman zaman ona da sığıyordu veya sığırılıyordu."

"Bir gün Ammar'ı çağırdı Halife ve ondan Mısır'a giderek, oradaki durumu tahkik etmesini istedi. Mısır, İslâm dünyasının en önemli bölgesiydi; Ammar, bu vazifeyi reddedemedi."

"Ammar'ın Mısır'a geleceğini öğrenen menfaat ve fitne grupları, hemen harekete geçmişler; Ammar'ı avuçlarının içine alarak yanıta ve gerçekleri görmesini engelleme planları yapmaya başlamışlardı. Ammar, Mısır'a ayak basar basmaz, gerçekten de fitnecilerin tam ortasına düştü. Bunlar, başladılar Halife Osman'dan şikâyeteye... Başka kimselerle temas yollarını tıkadıkları için Ammar, hadiseleri zorunlu olarak bunların gözüyle görmek, kulağıyla işitmek durumunda

kaldı. Oysa ki Mısır'da, Abdullah bin Sebe adlı bir Yahudi dönmesi idi bütün fitneyi kaynatan.”

“Ammar, fitnenin ötesini bir türlü fark edemedi; öyle ki, Mısır Valisi Abdullah bin Ebi Serh ile görüşme gereği duymadı.”

Fitnenin bütün İslâm dünyasını tehdit eder hale geldiği Mısır'dan bir türlü halifeye haber gelmiyordu. “Halbuki Halife, Ammar'a çok güveniyor ve onun tecrübelerinden yararlanmak istiyor ve bunun için de sabırsızlanıyordu. Tam bu sırada Mısır Valisi Abdullah bin Ebi Serh'den bir mektup geldi. Vali, mektubunda Halife'ye şunları yazıyordu: “Yasir oğlu Ammar'ı Mısır'da bir taife kendilerine çekmiş ve onun etrafını sımsıkı sarmıştır. Bu fitnenin elebaşı olan Yahudi Abdullah bin Sebe, Ammar'ı tamamıyla etkisi altına almış ve bize karşı kışkırtma çabasına girmiştir. Benim Ammar ile temasım mümkün olmamıştır.”

“Ammar, Medine'ye döndü ve doğruca Halife Osman'ın evine koştu. Büyük bir tereddüt içinde bocalamakta olan Halife, ani bir kararla Ammar'la görüşemeyeceğini bildirdi. Halife'nin yakınlarına menfaat sağlayıp sağlamadığı hususunda henüz kesin bir karar verememiş olan Ammar, karşılaştığı bu tavır üzerine, Halife'nin hatalı olduğuna inanarak evine döndü.”

“Artık olan olmuştu; Halife Osman'a kırılan Ammar, onun aleyhinde konuşmaya başladı. Halifenin yakınlarına yani Emeviler'e menfaat sağladığını söyleyen Ammar, bundan böyle onun meşruiyetini yitirdiğini iddia ediyordu. Ali ile Süheyb, bu davadan vazgeçmesi için Ammar'ı sürekli uyarıyorlardı. Ne var ki Ammar, Halife'nin tarafsız olmadığına inanmıştı bir kez; şayet Halife Osman, yaptıklarının doğru ve âdil olduğuna inansaydı oturup kendisiyle konuşurdu... Onu, Mısır'daki durumu tetkik için göndermiş, şimdi de onunla konuşmuyordu!.. Ammar, kendisinin haklılığına kesinlikle inanıyordu.”

“Mısır'da alevlenen fitne, kısa zamanda bütün İslâm dünyasını sardı. Halife Osman, âsilerle bir türlü başedemiyordu. Sonunda âsiler, Medine'yi muhasara ettiler. Bunu öğrenen Ammar, evine kapandı ve hiç kimseyle konuşmamaya karar verdi. Ashabın ileri gelenleri, Medine'yi terk ettiler. Ortada Ali, Talha, Zübeyr ve Süheyb gibi birkaç kişi kalmıştı.”

Ammar, Peygamber'in dünya malı için söylediklerini hatırladı. "İşte şimdi öğrenmişti Ammar, dünya malının ne büyük felaketler getirdiğini!.. Kûfe valisiyken karşısına çıkan dünya malı fitnesi, şimdi çil çil altınlar halinde Medine üzerine ve bütün İslâm dünyasına alev saçan korlar halinde yağıyordu. Kurtulmak istiyordu Ammar bu tufandan ve bir an önce Allah Rasûlü'ne ve sevgili dostlarına kavuşmak istiyordu."

"Ali, oğulları Hasan ile Hüseyin'i, Halife Osman'ın kapısına nöbetçi dikmişti. Çünkü âsilerin, Peygamber'in torunlarına el sürmeye cesaret edemeyeceklerine inanıyordu. Böylece de Osman'ın canını emniyete aldığına inanıyordu. Ali biliyordu ki, Halife Osman'a bir şey olursa, İslâm âlemi bir daha fitneden kurtulamazdı. Fakat bütün çabalar boşunaydı; âsiler ne söz dinliyorlar, ne nasihatten anlıyorlardı: Kulakları sağır, kalpleri mühürlüydü!..

"Allah Rasûlü'nün sevgili torunları Hasan ile Hüseyin, âsileri durduramıyorlar ve âsiler, Halife Osman'ın evine saldırıyorlar. O sırada Halife Osman, bütün benliğini vererek Kur'an okumaktadır."

"Halife Osman'ın odasına dalan âsiler, gözlerini kırpmadan onu şehid ediyorlar ve kanını Kur'an sayfaları üzerine akıtıyorlar."

"İlk şoku atlatan âsiler, hemen Allah Rasûlü'nün damadı Ali'ye koşuyorlar ve Hilafeti kabul etmesi için ona yalvarıyorlar. Ali, Halife Osman'ın katillerini kovuyor."

"Asilerin tehdidi üzerine Ammar, hemen mescide koşuyor ve burada Süheyb ile karşılaşılıyor." "Ammar oyuna geldiğinin farkında ama yine de Osman'a kırgın... Mısır'dan döndüğünde kendisiyle ne diye görüşmedi sanki?.." Âsilerin tehditleri karşısında Ali, hilafeti kabul ediyor.

Ali, katillerin bulunup cezalandırılmasını herkesten çok istiyordu fakat Talha ile Zübeyr'in aceleciliğini durduramıyordu. "Zübeyr ile Talha, Medine'yi terk ediyorlar; Mekke'ye, Allah Rasûlü'nün sevgili eşi Aişe'nin yanına gidiyorlar." Ya bu işi sen yaparsın ya da büyük bir ordu toplayıp biz yapacağız dediler.

"Ashabın önde gelenlerinin hepsi de Medine'yi terk etmişler." "Talha ile Zübeyr, yanlarına Aişe'yi de alarak, Mekke'de topladıkları bir orduyla Basra'ya

gitmişler ve orayı ele geçirmişler...” Ali, Ammar vasıtasıyla Kûfe’de sükûneti sağladı.

“Bütün Kûfeliler, kayıtsız şartsız Halife Ali’nin yanında olduklarını bildirdiler.” Ali Kûfe’ye yerleşerek burayı hilafetin merkezi haline getirdi.

Ali Basra’ya giderek Aişe ve arkadaşlarına kararlılığını anlatarak sulh yaptı. Ortalık yatışmışken birdenbire fitne uyandırıldı ve bir kısım asker Talha, Zübeyr ve Aişe’nin bulunduğu yere saldırdı. Asiler karşılarında Ali’yi görünce hemen kaçtılar. Fakat birçok Müslüman şehit olmuştu. Bunların başında Talha ile Zübeyr vardı.

Abdullah ibn Sebe taraftarları başarılı olmuştu ve fitne uyandırılmıştı. Bu sırada Muaviye de isyan bayrağını açmıştı. Ali ise Muaviye’yi valilikten azletti. Ali Şam’daki isyanı bastırmak için bir ordu tertib etti. Muaviye de kendi ordusunu hazırlamıştı.

Bu arada hastalanan Habbab, vefat eder. Kendi isteği üzerine Kûfe’nin dışına gömülür. Cenaze namazını bizzat Ali kıldırır.

İslâm dünyası ikiye bölünmüştü; bir tarafta Kûfe’de Ali, bir tarafta Şam’da Muaviye. Halife Ali sonbaharda Şam’a doğru hareket etti. Muaviye ise ordusuyla Şam’dan hareket etti. Ali bütün ümmeti düşünürken Muaviye ise şahsi çıkarlar peşindeydi.

Halife Ali’nin en önemli komutanlarından biri Ammar’dı. Fırat’ın kıyısında Müslümanları birbirine düşen savaş başladı. Hadis-i şerifte yıldızlara benzetilen sahabe birbirine girdi.

Ammar atını sürerek Muaviye ordusunun içine daldı ve orada bulunan Amr b. As’a yanlış tarafta olduğunu haykırdı. O ise Osman’ın kanını aradığını söyledi. Ammar’ın söyledikleri karşısında Amr tereddüte düştü.

Ammar davasında savaşırken orucunu süt ile açınca sevgili Peygamber’imizin “Ammar! Senin dünyada son azığın süt olacaktır; onu içeceksin ve öleceksin!...” hadis-i şerifini hatırladı ve gülümsedi. Ammar sütü içtikten sonra düşman ordusunun içine dalarak önüne geleni biçmeye başladı. Ta ki İbn Cadiye’nin kılıcı başına inene kadar bu savaşı sürdürdü. Atından düşen Ammar şehit oldu.

Ammar'ın ölüm haberi Amr'ın oğlu Abdullah tarafından babası Amr'a iletilince ve Peygamber'in "Bununla beraber seni azgın bir topluluk katledecektir!.." hadis-i şerifi hatırlatılınca Amr dehşete düştü.

Ammar'ın şehadet haberi Ali tarafına ulaşınca herkes müteessir oldu. Hz. Peygamber'in nice övgüsüne mazhar olmuş Ammar Rasûl'ün ifadesiyle azgın bir topluluk tarafından şehit edilmişti.

"Ammar'ın cenaze namazını, bizzat Halife Ali kıldırdı. Ammar'ı götürüp Kûfe mezarlığına, can dostu Habbab'ın yanına defnettiler."

Süheyb son olarak mescitte Peygamber'in kendisine anlattığı iman eden kişilerin çektikleri sıkıntıları anlatan bir hikâyeyi Medinelilere anlattı ve onlarla bir nev'i onlara veda ederek evine gitti. Birkaç gün sonra da vefat etti.

Süheyb Allah Rasûlü'ne, sevgili dostları Mus'ab'a, Bilal'e, Selman'a, Habbab'a ve Ammar'a kavuşarak, Medine'deki Baki mezarlığına defnedildi.

"Şimdi Mus'ab Uhud'da, Bilal Şam'da, Habbab ve Ammar Kûfe'de, Selman ve Süheyb Medine'de... İşte Selman orada gülümsüyor ve diyor: "Müminin ruhu serbesttir; dilediği yere gider..." Her biri, Allah Rasûlü'nün yanında bir milleti temsil eden bu can dostlarının ruhları ise Allah Rasûlü'nün huzurunda... Ve her yerde..."

2.7.2. Kahramanlar

2.7.2.1. Tarihsel Gerçekliği Olan Kahramanlar

2.7.2.1.1. *Yasir b. Âmir*

"İslâm tarihinde şehid olan ilk erkek sahâbîdir."²⁴⁷

²⁴⁷ DİA, "Yâsir b. Âmir", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Nisan 2019.

2.7.2.1.2. *Ebû Huzeyfe*

“İlk müslüman olan sahâbîlerdendir.”²⁴⁸

2.7.2.1.3. *Sümeyye bint Hubbât*

“İslâm tarihinde ilk şehid olan kadın sahâbîdir.”²⁴⁹

“Sümeyye'nin kocası kendisi gibi ilk müslümanlardan olan Yâsir b. Âmir'dir. Yemenli Ans kabilesinden olan Yâsir kaybolan kardeşini aramak amacıyla Mekke'ye gelmiş, buraya yerleşebilmek için bir kişinin himayesini alması gerektiğinden Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Huzeyfe'nin himayesine girmişti. Ebû Huzeyfe bir süre sonra câriyesi Sümeyye'yi Yâsir'le evlendirmiş ve bu evlilikten Ammâr dünyaya gelmişti.”²⁵⁰

2.7.2.1.4. *Ammâr b. Yasir*

“İlk müslümanlardan, anne ve babası ilk İslâm şehidleri olan meşhur sahâbîdir.”²⁵¹

2.7.2.1.5. *Süheyb b. Sinân*

“Hz. Peygamber ona Yahyâ isminde bir oğlu bulunmadığı halde Ebû Yahyâ künyesini vermiştir. Daha çok Suheyb er-Rûmî (Suheyb-i Rûmî) olarak tanınmaktadır. Onun bu nisbeyle tanınmasının sebebi çok küçük yaşta Bizanslılar'ın bölgeye yaptıkları bir saldırıda esir edilmesi ve Bizans topraklarında büyümesidir. Rum kültürüyle yetişen Suheyb gençlik çağında Kelb kabilesi tüccarlarına köle olarak satıldı ve onlar tarafından Mekke'ye götürüldü. Burada Abdullah b. Cüd'ân et-Teymî onu satın aldı ve ardından âzat etti. Hür kaldığı halde memleketine dönmeyen Suheyb bundan sonraki hayatını Abdullah b. Cüd'ân'ın halîfi (müttefik) olarak Mekke'de sürdürdü.”²⁵²

²⁴⁸ Selman Başaran, “Ebû Huzeyfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.

²⁴⁹ Aynur Uraler, “Sümeyye bint Hubbât”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.

²⁵⁰ Aynur Uraler, a.g.e.

²⁵¹ Mustafa Fayda, “Ammâr b. Yâsir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.

²⁵² Mehmet Efendioğlu, “Suheyb b. Sinân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

“Müslüman olduğunu açıktan söyleyen ilk yedi kişi arasında yer aldığı ve Mekke’de kendisini koruyacak kabilesi ve nüfuzlu çevresi bulunmadığı için müşriklerin saldırılarına mâruz kaldı. Aşırı derecede dövüldü ve çıplak vücuduna demirden zırh giydirilerek güneşin altında bırakıldı.”²⁵³

2.7.2.1.6. Erkam b. Ebü'l-Erkam

“On yedi on sekiz yaşlarında İslâmiyet’i kabul eden Erkam’ın ilk müslümanlar arasında yedinci veya on ikinci sırayı aldığı belirtilmektedir. Hz. Peygamber’e sadakatle bağlanarak evini onun emrine verdi. Resûl-i Ekrem, İslâm tarihinde Dârülerkam diye anılacak olan bu evi tebliğ faaliyeti için çok elverişli bularak merkez haline getirdi.

Medine’ye ilk hicret edenler arasında yer alan Erkam ile Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kuruldu ve burada kendisine bir ev verildi. Bedir, Uhud, Hendek gibi önemli gazvelerin hepsine katıldı.”²⁵⁴

2.7.2.1.7. Ebû Bekir

“İlk müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn’in birincisidir. (632-634)”²⁵⁵

2.7.2.1.8. Habbab b. Eret

“İslâmiyet’i ilk kabul eden sahâbilerden biridir.”²⁵⁶

2.7.2.1.9. Bilâl-i Habeşî

“Hz. Peygamber’in ilk müezzini olan sahâbîdir.”²⁵⁷

2.7.2.1.10. Ebu Cehil

“Hz. Muhammed’in ve İslâm’ın azılı düşmanlarından birisidir.”²⁵⁸

²⁵³ Mehmet Efendioğlu, a.g.e.

²⁵⁴ Ahmet Önkâl, “Erkam b. Ebü'l-Erkam”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

²⁵⁵ Mustafa Fayda, “Ebû Bekir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

²⁵⁶ M. Yaşar Kandemir, “Habbâb b. Eret”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

²⁵⁷ Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

2.7.2.1.11. *Osman*

“İlk müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn’in üçüncüsüdür. (644-656)”²⁵⁹

2.7.2.1.12. *Ümeyye b. Halef*

“Hz. Peygamber’in azılı düşmanlarından biridir.”²⁶⁰

2.7.2.1.13. *Âs b. Vâil*

“İslâmiyet’e karşı direnişlerini sürdüren ve Kur’an’da “ebter” diye nitelendirilen Kureyş ileri gelenlerinden biridir.”²⁶¹

2.7.2.1.14. *Mus’ab b. Umeyr*

“Hz. Peygamber tarafından Birinci Akabe Biatı’ndan sonra İslâm’ı tebliğ için Medine’ye gönderilen sahâbîdir.”²⁶²

2.7.2.1.15. *Hamza*

“Hz. Peygamber’in amcası, Uhud şehidlerindedir.”²⁶³

2.7.2.1.16. *Ömer*

“Hulefâ-yi Râşidîn’in ikincisidir (634-644)”²⁶⁴

²⁵⁸ Mehmet Ali Kapar, “Ebû Cehil”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Nisan 2019.

²⁵⁹ İsmail Yiğit, “Osman”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁰ Mehmet Bahaüddin Varol, “Ümeyye b. Halef”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶¹ Mustafa Fayda, “Âs b. Vâil,” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶² Hüseyin Algül, “Mus’ab b. Umeyr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶³ Hüseyin Algül, “Hamza”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁴ Mustafa Fayda, “Ömer”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

2.7.2.1.17. *Amr b. Âs*

“Meşhur sahâbî, Mısır fâtihi ve devlet adamıdır.”²⁶⁵

2.7.2.1.18. *Ca’fer b. Ebû Tâlib*

“Hz. Peygamber’in amcasının oğlu, Mûte Savaşı kumandanlarından, sahâbîdir.”²⁶⁶

2.7.2.1.19. *Es’ad b. Zûrâre*

“Medineliler’den İslâmiyet’i ilk kabul eden kişidir.”²⁶⁷

2.7.2.1.20. *Sa’d b. Muâz*

“Ensarin önde gelenlerinden, sahâbîdir.”²⁶⁸

2.7.2.1.21. *Üseyd b. Hudayr*

“Medineli ilk müslümanlardan, sahâbîdir.”²⁶⁹

2.7.2.1.22. *Sa’d b. Hayseme*

“Bedir Gazvesi’nde şehid düşen sahâbîdir.”²⁷⁰

2.7.2.1.23. *Huzeyfe b. Yemân*

“Hz. Peygamber’in sırdaşı olan sahâbîdir.”²⁷¹

²⁶⁵ Ahmet Önkal, “Amr b. Âs”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁶ Ahmet Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Ünal, “Es’ad b. Zûrâre”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁸ Mehmet Efendioğlu, “Sa’d b. Muâz”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁶⁹ Ahmet Tahir Dayhan, “Üseyd b. Hudayr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷⁰ DİA, “Sa’d b. Hayseme”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

2.7.2.1.24. *Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe*

“Sâhibü'l-ezân” diye meşhur olan sahâbîdir.”²⁷²

2.7.2.1.25. *Muhriz b. Nadle*

“İlk müslümanlardan olan Muhriz müşriklerin ezâ ve cefalarına metanetle karşı koydu ve inancından tâviz vermedi. Hz. Peygamber’in yanından hiç ayrılmayıp onu müdafaa edenler arasında yer aldı. Hicrete izin verilmesinden sonra diğer muhacirlerle beraber Medine’ye göç etti ve Abdüleşheloğulları mahallesine yerleşti. Resûl-i Ekrem onu ensardan Umâre b. Hazm ile kardeş yaptı. Bedir ve Uhud gazveleri başta olmak üzere Resûlullah’ın bütün seferlerine katılan Muhriz b. Nadle savaşlarda çok önemli hizmetlerde bulundu.”²⁷³

2.7.2.1.26. *Ebû Süfyân*

“Kureys kabilesinin reislerinden, sahâbîdir.”²⁷⁴

2.7.2.1.27. *Abbas*

“Hz. Peygamber’in amcasıdır.”²⁷⁵

2.7.2.1.28. *Abdullah b. Übey b. Selûl*

“Hz. Peygamber devrinde Medine’de yaşayan münafıkların reisidir.”²⁷⁶

2.7.2.1.29. *Selmân-ı Fârisî*

“İslâmiyet’i kabul eden İran asıllı ilk sahâbîdir.”²⁷⁷

²⁷¹ Selman Başaran, “Huzeyfe b. Yemân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷² İsmail L. Çakan, “Abdullah b. Zeyd. B. Sa’lebe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷³ Mehmet Efendioğlu, “Muhriz b. Nadle”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷⁴ İrfan Aycan, “Ebû Süfyân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷⁵ DİA, “Abbas”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

²⁷⁶ Talat Koçyiğit, “Abdullah b. Übey b. Selûl”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

2.7.2.1.30. *Ebü'd- Derdâ*

“Dımaşk kadılığı ve Kur’an muallimliği yapan sahâbîdir.”²⁷⁸

2.7.2.1.31. *Hâlid b. Velîd*

“Hz. Peygamber’in seyfullah unvanı verdiği meşhur kumandan sahâbîdir.”²⁷⁹

2.7.2.1.32. *Üsâme b. Zeyd*

“Babası Zeyd b. Hârise, Hz. Hatice’nin kölesiydi. Hatice Hz. Muhammed’le evlenince kölesini ona hediye etmiş, o da âzat ederek kendi yanında tutmuştur. Annesi Resûl-i Ekrem’in dadısı Ümmü Eymen’dir.”²⁸⁰

2.7.2.1.33. *Abdullah b. Selam*

“Yahudi âlimi iken daha sonra müslüman olan meşhur sahâbîdir.”²⁸¹

2.7.2.1.34. *Abdullah b. Sebe*

“İslâm dünyasında ilk fitnenin ve Şiîliğin ortaya çıkışında önemli rol oynadığı ileri sürülen kimsedir.”²⁸²

2.7.2.1.35. *Ebü Talib*

“Hz. Peygamber’in amcasıdır.”²⁸³

²⁷⁷ İbrahim Hatiboğlu, “Selmân-ı Fârisî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷⁸ Abdullah Aydınli, “Ebü’d- Derdâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁷⁹ Mustafa Fayda, “Hâlid b. Velîd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

²⁸⁰ Mehmet Salih Arı, “Üsâme b. Zeyd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁸¹ Mustafa Fayda, “Abdullah b. Selâm”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁸² Ethem Ruhi Fiğlalı, “Abdullah b. Sebe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

²⁸³ Ethem Ruhi Fiğlalı, “Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

2.7.2.1.36. Hz. Muhammed

Son peygamberdir.²⁸⁴

2.7.2.2. Tarihsel Gerçekliği Olmayan Kahramanlar

Çilekeş Müslümanlar romanında tarihsel gerçekliği bulunmayan kurgu yoluyla var kılınmış kahramanlar yer almamaktadır.

2.7.3. Mekânlar

2.7.3.1. Mekke

“Kâbe’nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehirdir.”²⁸⁵

2.7.3.2. Medine

“Hz. Peygamber’in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu, İslâm’da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehridir.”²⁸⁶

2.7.3.3. Yemen

“Arap yarımadasının güneybatısında ülkedir.”²⁸⁷

2.7.3.4. Habeşistan (Etiyopya)

Doğu Afrika’da ülkedir.²⁸⁸

²⁸⁴ Mustafa Fayda, “Muhammed”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

²⁸⁵ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Mekke”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

²⁸⁶ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Medine”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

²⁸⁷ Halil Kurt, “Yemen”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

²⁸⁸ Davut Dursun, “Etiyopya”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

2.7.3.5. Kudüs

“Üç ilâhî dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehirdir.”²⁸⁹

2.7.3.6. Kubâ

“Hicret sırasında Hz. Peygamber’in misafir olduğu ve ilk mescidi bina ettiği köydür.”²⁹⁰

2.7.3.7. Basra

Güney Irak’ta Hz. Ömer tarafından kurulan bir şehirdir.”²⁹¹

2.7.3.8. Kûfe

“Güney Irak’ta Hz. Ömer’in emriyle Sa’d b. Ebû Vakkas tarafından kurulan şehirdir.”²⁹²

2.8. DONUKLAR

2.8.1. Tarihsellik, Çocuk Edebiyatı Dili ve Çocuk Duyarlılığı

Durali Yılmaz’ın Donuklar romanı sembollerle dolu alegorik bir romandır. Roman iki katmanlı anlam taşır. Romanda iki farklı hikaye saklıdır. Bu romanda tarihsel gerçeklikler roman kurgusunun içerisine semboller ile yerleştirilmiştir. Donuklar romanı Durali Yılmaz’ın başyapıtlarından birisidir. Durali Yılmaz bu eseriyle kendi roman tarzının çok farklı olduğunu kanıtlar. Donuklar romanı Türk edebiyatı içerisinde roman türünde bir yol açıcı olarak kabul edilebilir. Romanda sembolik kahramanların başına fantastik olaylar gelir. Donuklar fantastik anlatımı ile çocuk edebiyatı dili taşır. Bununla birlikte eserde çocuk duyarlılığının olduğunu

²⁸⁹ Ömer Faruk Harman, “Kudüs”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

²⁹⁰ Hüseyin Algül, “Kubâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

²⁹¹ Abdulhalik Bakır, “Basra”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

²⁹² Casim Avcı, “Kûfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

söylemek de mümkündür. Donuklar romanı tezin üçüncü bölümünde kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

İlk sayfaları, 1970’te Diriliş Dergisi’nin 15. Sayısında yayımlanan Donuklar, 2010 yılında son şeklini almıştır. 2016 yılında Dr. Cemal Abdülgani tarafından Arapçaya çevrilmiş ve Mısır Devlet Kitapları arasında ödüllü eserler serisinin 147. eseri olarak, “El-Mustelebun” adıyla yayımlanmıştır. Arapça çevirisi olağanüstü bir ilgi gören Donuklar, Arap aleminin en önemli gazetelerinden “El-Hayat”ta Talat Rıdvan imzasıyla “İnsanlığın Taşlaşması” başlığı altında kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. “El-Haliç” gazetesi ise romanı “Diktatör Toplumun Aklını Tutsak Eder” başlığı altında tanıtmıştır.

2.8.2. Kahramanlar

Donuklar romanında kahramanlarının isimleri yoktur. Bu nedenle bu roman için tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar diye bir ayrıma gidemeyeceğiz. Kahramanlar sembolik ve kurgudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DURALİ YILMAZ'IN ROMANLARINDAKİ FARKLILIKLAR VE BENZERLİKLER

Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarının arasında birtakım farklılıklar ve benzerlikler ilgi çekicidir.

Fetva Yokuşu adlı romanda Cellat Taşı'nın varlığını sürdürdüğü zaman boyunca farklı padişah dönemlerinin yaşanması, yeni bir devletin doğması ve nesillerin değişmesi gibi Ayasofya Dile Geldi adlı romanda da roman boyunca padişahların, nesillerin ve dönemlerin değişmesi söz konusudur. Yaşanılan tarihi değişimler ve olaylar roman kurgusunun içerisinde tarihi bir sıralamayla okuyucuya aktarılır.

Her iki romanda da tarihsel gerçeklikler roman kurgusunun içerisine büyük bir ustalıklarla yerleştirilmiştir. Tarihsel gerçeklikler roman kurgusuyla müthiş bir uyum içerisinde verilmektedir. Ayrıca her iki romanda da fantastik anlatım ve çocuk edebiyatı dili sergilenmektedir. Bu noktada eserlerde çocuk duyarlılığı da vardır.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda Ayasofya, Fetva Yokuşu adlı romandaki Cellat Taşı'ndan farklı olarak bir başkası ile konuşabilmektedir. Ayasofya, Faruk Yücel adlı baş kahramanla başka hiç kimsenin duyamayacağı şekilde karşılıklı bir konuşma içerisine girmektedir. Oysa Fetva Yokuşu romanında Cellat Taşı, ne çok kez sesini padişahlara, şeyhülislamlara, yeniçeri subaylarına duyurmak ister ancak bunu bir türlü başaramaz.

Fetva Yokuşu romanında tarihi değişimler Cellat Taşı'nın gözünden yaşanır ve bu tarihi değişimler Tanrısal bakış açısı ile okuyucuya aktarılır. Bu tarihsel akış Ayasofya Dile Geldi adlı romanda ise bizzat Ayasofya'nın kendi ağzından aktarılır. Ayasofya hem inşası tamamlandıktan sonra tanık olduklarını hem de kendisinden önce Roma İmparatorluğu'nda yaşananlardan bildiklerini anlatır.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda 532 yılında başlanan Ayasofya'nın inşası sırasında yaşananlar uzun uzun tarihi bir akış içerisinde anlatılırken Fetva Yokuşu adlı romanda da önce Ağa Kapusu ve sonra Fetva Kapusu içerisinde değişen yapıların inşa ve yenilenme süreçlerinde yaşanan tarihi değişimler detaylı bir şekilde tasvir edilir.

Ayasofya Dile Geldi romanında Ayasofya'nın kubbesi bin bir zorluktan sonra ayakta tutulur ve 24 Aralık 562 tarihinde açılış yapıldığı sırada imparator Ayasofya'nın kapısından içeri baktığında İsa'nın sesi kubbenin içinde yankılanır. İmparator tam İsa'nın oturduğu yere gelip onun ayaklarına kapanacağı sırada İsa, göklere yükselip kaybolur. Ayasofya'nın kubbesinin altında kısa bir an görünen İsa, Ayasofya ile Justinien arasında bir sır olarak kalır. Bu sahnede görülen bir kahramanın hayal ile gerçeklik arasında bir şeyler görmesi, çocuk kitaplarında sıklıkla görülen bir çocuğun macera dolu anlar yaşaması ve uyandığında aslında bunun bir rüya olduğunun söylenmesindeki gibi fantastik bir dil ve anlatım taşır.

Fetva Kapusu romanında da Cellat Taşı'nın duygularına, düşüncelerine ve endişelerine fantastik bir anlatımla yer verilmiştir. Ayasofya Dile Geldi romanında Ayasofya'nın da duygularına, düşüncelerine, endişelerine ve mutluluklarına yer verilir. Ayasofya'nın Faruk Yücel'e Türkleri sevdiğini itiraf ettiği sahne buna örnektir.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda yeni nesillerin soyut olan manevi bağları somutlaştırmak istemeleri sonucunda Ayasofya'yı resimlerle ve mozaiklerle süsleyerek onun manevî havasını bozmaları ve onu büyük bir üzüntü içerisine düşürmeleri, Fetva Kapusu adlı romandaki Fetva Kapusu'nda zamanla yitirilen manevi ortamın Cellat Taşı'nı üzüntülere gark etmesine benzemektedir.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda yıllar geçerken imparatorlar kendi mozaiklerini Ayasofya'nın dört bir yanına yaptırırlar. Bu Batı'nın imparatorlarının korudukları veyahut yeniledikleri yapılara kendilerinden bir iz düşürmeleri şeklinde romanda geçer. Benzer şekilde bu imparatorların kendilerinden bir iz bırakmaları hadisesi, Fetva Yokuşu'nda Doğu medeniyetine has bir şekilde yer alır.

II. Mahmut döneminde yeniçeri ocağı kaldırıldıktan sonra Ağa Kapusu, Fetva Kapusu'na dönüştürüldüğünde giriş kapısının üstüne asılan mermerdeki mısralarda hem dönemin padişahı II. Mahmut'un adı hem de yeniçerilerin talimi konusunda fetva yazan ve bu duruma yeniçerilerin karşı çıkmaları üzerine onların öldürülmeleri konusundaki fetvayı veren zatın Şeyhülislam Tahir Efendi olduğu yazılmıştır. II. Abdülhamit döneminde ise Şer'i Siciller Arşivi için giriş kapısının iki yanında taş bina inşa edilir. Hazırlanan yeni bir mermer levha, avlu kapısının iç tarafına, dış taraftaki II. Mahmut'un adının geçtiği eski mermer levhanın tam arkasına yerleştirilir. Bu noktada eski mermer levhanın korunması da manidardır. Bu yeni mermer levhada yer alan mısralarda o dönemde devletin başında Sultan Abdülhamit'in bulunduğu ve bu babı ihya ettiği yazılıdır.

Görülüyor ki Osmanlı Devleti'nin padişahları, korudukları, yeniledikleri ve inşa ettikleri yapılarda, dönemin edebiyatında büyük önem arz eden şiir türünün mermer levhalardaki görünümü ile bir iz bırakmayı tercih etmişlerdir.

Fetva Kapusu adlı romanda ana kahraman Cellat Taşı'dır ve çok sayıda başka kahramanlar romanda yer alır. Ayasofya Dile Geldi romanı ise temelde iki kahraman arasında geçerken geçmiş tarihin Ayasofya tarafından anlatıldığı kısımlarda Roma imparatorlarına ve Osmanlı padişahlarına yer verilir. Ayasofya Dile Geldi romanında normalde bir mekân olan Ayasofya, kahraman olarak romanda yer alır ve bu kahraman bir başka ana kahraman olan Faruk Yücel ile konuşabilmektedir.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda Bizans İmparatoru'nun İstanbul'daki Türkleri öldürdüğünü, evlerini yıktırıldığını duyan Türk padişahı, Edirne'den büyük bir ordu ile çıkararak İstanbul'a doğru gelir. Bir iki gün sonra padişah ordusuyla beraber Kızkulesi açıklarında görülür. Ayasofya, heybetli padişahın bir ara başını kaldırıp İstanbul'a baktığını ve kendisine el sallayarak gülümsediğini görür ve ferahlar. Bu noktada Fetva Yokuşu'ndaki fantastik anlatımın ve çocuk edebiyatı dilinin çocuk duyarlılığı ile Ayasofya Dile Geldi adlı romanda sergilenmeye devam edildiğini görürüz. Ayasofya, padişahın kendisine baktığında gözlerinin sonsuzluk âlemine dalıp gittiğini söyler.

Yine benzer bir sahne Ayasofya Dile Geldi romanında yer alır. Türkler İstanbul'u kuşattığında, savaşın en şiddetli anında gemiler Galata rıhtımına yaklaştığı vakit beyaz atlı bir gencin rıhtımdan denize atıyla fırladığını görmüştür Ayasofya. Bu genç beyaz atıyla denize dalmış ve kaftanına kadar suya batmıştır. Bu kişi Bizanslıların zannettiği gibi bir Türk subayı değildir, bu genç Türk Padişahıdır. Ayasofya, genç padişahın birden gözlerini kendisine çevirdiğini görür. Söz konusu bu sahne de fantastik bir sahne niteliği taşır. Hazır bulunmuşluğu olan bir çocuk sahip olduğu tarih bilgisini bu romanla artırırken romandaki fantastik sahnelerden ve edebiyat ile tarihin romandaki birliktliğinden oldukça keyif alacaktır.

Ayasofya Dile Geldi adlı romanda Ayasofya, Süleymaniye Cami'nin inşa edildiğini görünce onun ihtişamı karşısında hayran kalır. Cematının ileri gelenlerinden bazılarının oraya gitmeye başladığını görünce kendisinde dayanılmaz bir kıskançlık başlamıştır. Bu noktada Ayasofya'nın güçlü bir duygu olan kıskançlığı yaşaması gibi Fetva Yokuşu romanında Cellat Taşı, görevini yapamadığında yeniçerilerin azgınlıkta, isyanda ve suç işlemelerinde ne kadar ileriye gittiklerini görmüş ve insana has olan bir başka güçlü duygular olan kin ve öfke ile dolmuştur. Bu iki kahramanın da kişileştirilerek insana has olan duygularla donatıldığını ve fantastik bir anlatımın sergilendiğini görürüz. Ayrıca Ayasofya Dile Geldi romanında polis arabaları da öfkeli ve hırslı olarak karşımıza çıkar.

Ayasofya, Sultanahmet Cami'nin inşası sırasında onun altın minareli yapılacağını duyar ve bu caminin çok heybetli ve çarpıcı olacağı izlenimine kapılır. Bu ihtişam ve çarpıcılık karşısında silinip gideceğini düşünür. Mimar Sedefkar Mehmet Ağa'nın kafasında şekillenip duran altın minareli camiyi iyice kıskanır. Ayasofya'nın bu defa Sultanahmet Cami'ni kıskanması ile fantastik anlatımın devam ettirildiğini görürüz.

Sultanahmet Cami'nin açılışı sırasında Ayasofya, toplanan kalabalığın üzerinde dolaşan Türk padişahlarının ve İslam halifelerinin ruhlarını görür gibi olmuştur. Bütün büyük velilerin, Hacı Bayram'ın, Akşemseddin'in ruhları orada hazır bulunmuştur. Müslümanların arasına karışmak ve büyük padişahı dinlemek için aralıksız inen nurla beraber dalga dalga melekler inmiştir. Ayrıca Müslüman cinler de meydana gelmişlerdir.

Fetva Yokuşu adlı romanda da 1833 yılının Ramazanının dokuzuncu günü Sultan II. Mahmut, Ağa Kapusu'na geldiğinde yeniçeri ruhları Ağa Kapusu'na gelir. Avluyu dolduran ruhlar, padişahın bulunduğu binanın önünde dizilirler ve hep bir ağızdan yeniçeri gülbankını okurlar. Sonra da buruk ve acı bir sesle konuşmaya başlarlar fakat seslerini padişaha duyuramazlar.

Ayrıca Cellat Taşı, Şifahane duvarının dibindeki çınar ağaçlarının altında iken yatsı namazından hemen sonra Fetva Kapusu'na kutsal ruhlar iner. Cellat Taşı, yıllar yılı içli dışlı olduğu yeniçerilerin, şeyhülislamın, kazaskerlerin, kadıların ve öteki sarıklı ulemanın seslerini tanır. Şeyhülislam Tahir Efendi'nin ruhu sürekli tevbe ve istiğfar eder. Yıkılış hızlandıkça kutsal ruhlar daha sık görünürler, daha emin olarak dolanırlar. Mânâda ve ulvi ruhlarda büyük ihtişam devam eder. Kutsal ruhlar, bir zamanlar etrafından ayrılmadıkları Cellat Taşı'nı unutmuş gibidirler. Ağustos ayının bir Cuma gecesi Fetva Kapusu'nun avlusunda dolanan ruhlarda olağanüstü bir hal görülür. Mehmet Tahir Efendi'nin ruhu da dahil olmak üzere tüm ruhlar çınar ağaçlarının üzerinde bir bekleyiş içerisindeyler. Çınar ağaçlarının üzerine bir başka ruh ordusu konar. Bunlar Bektaşî Dedelerinin ruhlarıdır. Yeni gelenlerin arasında Hacı Bektaş-ı Velî nur gibi parlar. Dedelerin ve yeniçerilerin ruhları o ruh etrafında âdeta birer pervane kesilir. Ruhlar hep beraber "hû" çekerler. Hacı Bektaş-ı Velî ve bütün ruhlar Sultan Mahmut'un ruhunu karşılarlar.

Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi'nin ruhu eski iniltilerine ve hıçkırıklarına başlar. Sultan Mahmut bakışlarını ihtiyar şeyhülislamına çevirir ve üzerindeki elbiseleri yırtmaya davranır. Bu manzara karşısında Hacı Bektaş-ı Velî bir duaya başlar. Sonra büyük velî Sultan ile konuşur. Onun sözlerini dinledikten sonra Sultan Mahmut'un yüzünde acı bir tebessüm belirir ve gözlerinde bir ümit ışığı parlar.

Görüldüğü üzere iki romanda da ruhların roman kurgusuna dahil edilmeleri suretiyle bir fantastik anlatım sağlanmış olmaktadır. Bu iki romanda sergilenen fantastik anlatım sadece yetişkinlere hitap etmekle kalmayıp çocukların da ilgi ve dikkatini çekecektir.

Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi adlı romanlarda tarihsel gerçeklikler fantastik anlatımdan daha fazla yer almaktadır. Fakat fantastik anlatım hiç de

azımsanmayacak bir miktardadır. Zira Ayasofya Dile Geldi adlı romanda bir mekân, mekân olarak değil bir kahraman olarak okuyucu ile buluşur.

Durali Yılmaz romanları birbirinin devamı şeklinde okunabilen nehir romanlarıdır. Durali Yılmaz önce roman kurgusundaki kahramanları belirleyip daha sonra tarihsel gerçekliği olan kahramanlarının kendi dönemlerinde var oldukları mekânları romanında tayin eder.

Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarında tarihsel gerçeklikler ve fantastik anlatım Hz. Türkistan Ahmet Yesevî romanındakinden daha fazladır. Zira Ayasofya Dile Geldi romanında bir mekân yani Ayasofya bir kahraman olarak yer alır. Fetva Yokuşu romanında Cellat Taşı duyguları, düşünceleri olan ve tarihe tanıklık eden bir kahramandır. Bu iki romanda tarihsel gerçekliği olan kahramanların var olmasının yanında tarihi değişimler, dönemler ve olaylar yer yer fantastik anlatımla beraber uzun uzun işlenir. H.z. Türkistan Ahmet Yesevi romanı Ahmet Yesevi'nin biyografisi temel alınarak ve hakkındaki menkıbelere dayanılarak yazılmış tarihi bir romandır. Bu romandaki bütün kahramanların tarihsel gerçekliği olması ise dikkate değerdir; yine romandaki tarihi akış da oldukça fazladır. Romanda fantastik anlatıma bağlı olaylar yer yer göze çarpmaktadır. H.z. Türkistan Ahmet Yesevî romanında farklı olarak özellikle tasvirlerde Durali Yılmaz'ın şiirsel bir dil kullanması söz konusudur. Ayrıca bu romanda Ahmet Yesevî'nin hikmetlerine yer verildiği için romandaki şiirsel dilin yoğun olduğunu söylemek mümkündür.

Fetva Yokuşu adlı roman Osmanlı Devleti döneminde geçerken, Ayasofya Dile Geldi adlı romanda geriye dönük olarak Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti tarihi dönemleri işlenir. H.z. Türkistan Ahmet Yesevi romanında ise zaman bir Ahmet Yesevî'nin yaşadığı zamandır bir Moğol zulmüne uğrayan Anadolu Selçuklu Devleti zamanıdır.

H.z. Türkistan Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş Veli romanlarında tarihsel gerçekliği olan kahramanlar yoğun olarak mevcuttur. Fakat bu durum Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında daha yoğun olarak dikkat çekmektedir. Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında bütün kahramanların tarihsel gerçekliği olan kahramanlar

olması bu romanın tarihselliğini oldukça artırmaktadır. Hacı Bektaş Veli romanında ise kurguya yani hayale dayanan kahramanlar da karşımıza çıkmaktadır.

Her iki romanda da fantastik anlatım göze çarpmaktadır fakat bu durum Hacı Bektaş Veli romanında daha fazla mevcuttur.

Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanı yer yer ritmik kelime tekrarları ile şiirsel bir dile sahipken ve hikmetlere yer verirken Hacı Bektaş Veli romanında büyüsel bir anlatım vardır. Okur romanı okurken sunduğu edebi dil karşısında adeta büyülenir.

Her iki romanda işlenen ortak konular devletin güçlü olduğu iktidar zamanında dergaha altın gönderilmesi, Anadolu'nun Moğol istilasına uğraması, erenlerin mekan tutmaları, II. Gıyasettin Keyhüsrev'in kötü yönetimi sırasında yaşananlar ve Köseadağ Savaşı'dır.

Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında Ahmet Yesevi 1160 yılındadır ve 1210'a Cengiz ordularının yürüdüğü ana ve 1243'e Köseadağ Savaşı'na bakar. Ahmet Yesevi yaşadığı yıllarda geleceğe dair olacakları görmektedir. Ahmet Yesevi, Tarım Irmağı kenarında gezinerek, Onan Irmağı kıyısındaki büyük kurultayın Timuçin'i "Cengiz" ilan edişini düşünür. Bu tarihin çizgisini değiştirmenin bir yolunu arar.

Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında şeyhlerin kaybedilmesi ağırlık kazanır. Önce Ahmet Yesevi'nin babası Şeyh İbrahim vefat eder. Daha sonra Yesi'nin ve hatta bütün yörenin şeyhi, mürşidi Arslan Baba da vefat eder. Arslan Baba ölmeden önce Ahmet Yesevi'yi Buhara'ya ısmarlamıştır. Ahmet Yesevi Buhara'da Yusuf Hemadani'nin dergahına gider. Belli bir zaman geçtikten sonra Yusuf Hemadani de Hakk'a yürür ve Ahmet Yesevi Yesi'ye bir şeyh, hoca ve mürşit olarak geri döner.

Ahmet Yesevi romanında Sultan Sencer, vezirlerinden birini Buhara'ya gönderir. Böylece hem oraya maddi yardım ulaştıracak, hem de Yusuf Hemadani'nin medreseyi de ihmal etmemesini rica edecektir. Vezirin yanında binlerce altın getirmekte olduğu haberi duyulur duyulmaz bekleyiş daha bir heyecanlı hale gelir. Altınların Yusuf Hemadani'nin emrine verileceği ve onun tarafından dağıtılacağı haberinin duyulması ise, bütün gözlerin tekkeye çevrilmesine sebep olur. Bu durum başta Yusuf Hemadani olmak üzere, tekke mensuplarını sıkıntıya düşürmektedir.

Yusuf Hemadani, gelen altınları Ahmet Yesevi'nin evine götürmesini ve oradan da ihtiyaç sahiplerine dağıtmasını ister. Yalnız bu altınlardan tekkeleri için ve kendileri için bir tane bile almamalarını buyurur.

Devletin güçlü hükümdarı tarafından dergaha altın gönderilmesi hadisesi Hacı Bektaş Veli romanında da karşımıza çıkar. Romanın ilk bölümü olan Baba İlyas bölümünde Baba İlyas'ın şeyhi Dede Garkın dervişlere Moğol'un günlerdir Horasan'ı çiğnemekte olduğunu anlatır. Moğol şimdi de gözünü Anadolu'ya dikmiştir. Şimdilik burada hükümdar olarak Ulu Alaaddin vardır ama bu hükümdara bir şey olursa Selçuklu sendeler, Anadolu birliği dağılır. Moğol da buraya kolaylıkla el koyar. O zaman da insanlığın felaketi başlar.

Tarihe baktığımız vakit I.Alaaddin Keykubat dönemi Anadolu Selçukluları'nın en güçlü dönemidir. Sultan Alaaddin'in adamı dergaha gelir; sultan yıllarca yetecek kadar yiyecek ve giyecek göndermiştir. Ayrıca Sultan'ın adamı Dede Garkın'a bir simli altın kesesi uzatır. Dede Garkın bu keseyi Baba İlyas'a verir. Birazını kendisi için almasını ister. Onunla olacak diğer arkadaşlarını da hesaba katmasını ister. Kalanını ise dervişlere dağıtmasını söyler.

Görüldüğü üzere Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında Yusuf Hemadani hiçbir şekilde altınların tekkede kullanılmasına izin vermezken Hacı Bektaş Veli romanında Anadolu'da mekan tutacak olan dervişlerin gönderilen altınlardan yanlarına aldıkları görülmektedir..

Her iki kitapta da Moğol istilası ve bu istiladan korunmaya çalışılması, halkın erenler etrafında birleşmesi ortak konulardır. Her iki kitapta da II.Gıyasettin Keyhüsrev ortak kahramandır ve onun döneminde devletin gerilemeye başlaması ve halkın düştüğü zor durum işlenir. Anadolu, 1243 Köseadağ Savaşı ile Moğol hakimiyeti altına girer. Farklı olarak Hacı Bektaş Veli romanında Baba İlyas ile Baba İshak'ın isyanı ve Anadolu Selçuklu Devleti tarafından bu erenlerin çevresinde toplanan insanların kılıçtan geçirilerek katledilmesi işlenir. Her iki romanda da içerisinde yaşanan evlerin sonradan yapılan eklemelerle dergaha çevrildiği görülür.

Ahmet Yesevi romanında Ahmet Yesevi altmış üç yaşına geldiğinde kendisine yer altında bir çilehane yaptırır ve oraya kapanır. Benzer bir durum Hacı Bektaş Veli

romanında da mevcuttur. Hacı Bektaş Arafat Dağı'nda bir kaya kütesinin içerisine girer. Daha sonra tıpkı bu kaya gibi penceresiz bir oda yaptırır. Buraya “Kızılca Halvet” adını verir.

Son olarak Hacı Bektaş Veli romanının kahramanı olan Hacı Bektaş Veli Fetva Yokuşu romanında da yer almaktadır.

Şeyh Bedrettin romanında diğer romanlarında olduğu kadar tarihsel gerçeklik bulunmaktadır fakat fantastik anlatım diğer romanlarına kıyasla daha azdır. Şeyh Bedrettin romanı Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarındaki gibi Osmanlı Devleti zamanını ele almaktadır. Şeyh Bedrettin kazaskerlik makamına geçtiği zaman Osmanlı iki devlettir. Rumeli'de Musa Çelebi, Anadolu'da ise Mehmet Çelebi bulunmaktadır.

Şeyh Bedrettin romanında Anadolu Babaları ayaklanmasından ve önderleri Baba İlyas ve Baba İshak karakterlerinden ve o dönemde yaşayan Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Mentеш'ten de söz edilmektedir. Şeyh Bedrettin romanında Şeyh Bedrettin, Ahmet Yesevi romanındaki Ahmet Yesevi kahramanından ve Hacı Bektaş Veli romanındaki Hacı Bektaş Veli kahramanından da bahsetmektedir.

Şeyh Bedrettin romanında Şeyh Bedrettin kahramanının Hacı Bektaş, Hüseyin Ahlati ve benzerlerinden farklı bir durumuna yer verilir. Hacı Bektaş, Hüseyin Ahlati ve benzerleri sözü bitirmişler, gönülle konuşmayı yeğlemişlerdi. Şeyh Bedrettin de kitaplarını Nil'e atıp Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve böylece sözün ötesine varmak istemiştir. Fakat Hüseyin Ahlati, ona görevlerin en zorunu vermiştir: Sözün bittiği noktadan sonra da yazmak. Şeyhn Bedrettin, Durali Yılmaz'ın diğer romanlarındaki kahramanlardan farklı olarak ilmin ötesine geçtikten sonra yeniden ilme dönmüştür.

Durali Yılmaz Ölmeden Ölenler ve Çilekeş Müslümanlar romanlarında tarihsel gerçekliği olan kahramanlar dışında kurgusal kahramanlara yer vermemiştir. Tarihten seçmiş olduğu kahramanları edebî bir metnin içerisine yerleştiren Durali Yılmaz bunu gerçekleştiren ilk isimdir.

Durali Yılmaz romanlarında gerçekten yaşanmış hadiseleri anlatırken edebi bir dil ve üslup kullanır. İslam'ın ilk kadın şehidinin şehit oluşunu betimlerken

kullandığı kelimeler dikkat çekicidir. Yazar basit bir dille Sümeyye şehit oldu demek yerine “Sümeyye’nin ruhu, beden kafesinden ayrılp cennet bahçelerine uçup gitti”. demeyi tercih etmektedir. İslâm’ın ilk şehidinin soyu Türk olan bir kadının olmasını yine edebi bir dille ifade etmektedir:

“Böylece Türkistan yaylalarının bu asil çiçeği, kutsal kanıyla Mekke’nin topraklarını suladı ve İslâm’ın ilk şehidi olma şerefine erdi. Büyük davanın nürdan gülü, ilk şehidenin kanıyla sulandı, bengisu ile yıkandı; bundan böyle onu kim soldurabilirdi? O an yüce Allah, Sümeyye’nin kavmine, dünya durdukça bu gülü sulama vazifesini verdi. Makamların en yücesine, şehitlik makamına, hasret ve aşkı kalplerine yerleştirdi. O andan itibaren insanlık, Türkistan yaylalarından gelecek kurtarıcıları beklemeye başladı.¹

Durali Yılmaz, İslâm yayılırken Türklerin gerçekleştirdiklerini ve Türkleri özel bir ilgiyle, içtenlikle ve bir sempati ile anlatmaktadır.

Durali Yılmaz, Sümeyye’nin eşi Yasir’in şehit oluşunu anlatırken de edebi betimlemeler yapmayı sürdürür. Yasir şehit oldu demek yerine “Yasir’in can kuşu havalandı; Yemen çölleri sarsıldı Türkistan yaylalarına doğru.” demeyi tercih etmektedir. Zira Yasir Yemenli’dir.

Sümeyye ve Yasir’in mezarlara gömülmesi de dikkate değer bir üslupla anlatılmaktadır. “Toprak, İslâm’ın ilk şehidlerini kucaklamanın heyecanıyla sarsılıyor ve kendine emanet edilen bu şehide sımsıkı sarılıyor.”

Ayrıca Durali Yılmaz’ın romanda Bilal’in can verişini anlattığı dil ve üslup da dikkate değerdir. Bilal’in vefatı şu kelimelerle dile getirilmektedir:

“Tam seher vakti, Medine’de Rasûl’ün mezarına varıp yüz sürdüğü, Mescidinde ezan okuduğu vakitte ebediyete geçip sevdiklerine yürüdü Bilal... Ruhu, ten kafesinden çıkararak, Allah Rasûlü’nün huzuruna uçup gitti.”²

¹ Durali Yılmaz, **Çilekeş Müslümanlar**, İstanbul, Beka Yayıncılık, Aralık 2015, s. 50.

² A.g.e., s. 240.

Çilekeş Müslümanlar romanının birinci bölümünde ilk müslümanların müşrikler tarafından işkencelere uğraması, İslâm'ın gündün güne yayılışı anlatılırken ikinci bölümünde artık bir İslâm Devleti'nin doğuşu ve bunun ümmet toplumuna getirdikleri anlatılmaktadır.

Ölmeden Ölenler kitabında işlenen ana konu olan Peygamber'in devlet başkanlarına elçiler ve mektuplar göndermesi hadisesine Çilekeş Müslümanlar romanında, Müslümanların devlet haline gelişleri aşama aşama anlatılırken yer verilmektedir.

Çilekeş Müslümanlar adlı romanda tarihsel gerçekliği olan kahramanlardan biri olan Selman-ı Farisi aynı zamanda Hz. Türkistan Ahmet Yesevî romanındaki kahramanlardan birisidir.

Durali Yılmaz, romanlarında seçtiği tarihsel kahramanlara kendi dönemlerinde yaşadıkları mekânları mekân olarak tayin eder. Ayrıca yazarın hayatındaki kendi yaşanmışlıkları ve bu anıların gerçekleştiği mekânlar da romanlarında belirleyici bir unsur olarak yer alır.

Mute savaşı, İslâm'ın en büyük savaş ve zaferlerinden birisidir. Ölmeden Ölenler bilhassa Mute savaşını anlatırken, Çilekeş Müslümanlar'da yer alan tarihi olayların akışında Mute Savaşı'na bir yer verilmemiştir. Bunun sebebi Mute Savaşı'nı anlatan müstakil bir eser olan Ölmeden Ölenler'in varlığı olabilir. İslâm kaynaklarında yeterince yer almayan Mute Savaşı'nın Durali Yılmaz tarafından Ölmeden Ölenler'de roman türünde anlatılması çok dikkat çekicidir.

Ölmeden Ölenler ile Çilekeş Müslümanlar'ın kahramanları sahabîlerdir ve bazıları her iki kitabın ortak kahramanlarıdır. Bunlar; Ebû Bekir, Bilâl-i Habeşî, Mus'ab b. Umeyr, Hamza, Amr b. Âs, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Üseyd b. Hudayr, Ebû Süfyân, Abbas, Hâlid b. Velîd, Üsâme b. Zeyd ve Ebû Tâlib'dir.

Ölmeden Ölenler ile Çilekeş Müslümanlar romanlarının ortak mekânları ise Mekke ile Medine'dir.

Durali Yılmaz'ın Donuklar romanı sembollerle dolu alegorik bir romandır. Romanda iki farklı hikaye saklıdır. Kahramanlarının isimleri yoktur. Bu nedenle bu

roman için tarihsel gerçekliği olan ve olmayan kahramanlar diye bir ayrıma gidemeyeceğiz. Kahramanlar sembolik ve kurgudur.

Donuklar kitabında ismi verilmeyen kahraman ilk kez gördüğü bir kentteki bir evde uykusundan uyanır, yer döşeginden olan yatağını toplar. Sonra masanın bir kenarında duran şiir kitaplarına gözü ilişir. Şiir kitaplarından birini alır ve gelişigüzel bir sayfasını açar. Kahraman okuyamıyordur! Bir tek mısra bile sökmemektedir.

Romadaki bu sahnede Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 5'inci yıl dönümünün ardından 1 Kasım 1928 tarihinde Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki teklif edilen kanunun kabul edilmesine³ bir eleştiri vardır.

Kahraman, bulunduğu semte nasıl geldiğini anımsayamamaktadır. Hatırladığı tek şey, sabah uyanışıdır ve bütün bildikleri bu uyanışından sonra olup bitenlerdir. Kahramanın geçmişe dair hiçbir şey hatırlamaması geçmişin unutturulmak istendiğini ve yeni bir düzene geçildiğini düşündürmektedir. Kentte insanlar ve homurdanan arabalar yoktur. Kentte hiç insan olmaması akıllara bir darbe olduğunu ve insanların sokaklara çıkmasının yasaklandığını getirmektedir.

Kahraman evde bulduğu bir valizde bir sürü giyeceklerle karşılaşır. Gömlekler, pantolonlar, hırkalar... Bir kasket ve bir çift ayakkabı. Çevredekileri tek tek inceleyen kahramanın aklına kendine bakmak gelir ve donakalır: Çırılçıplaktır!.. Saatlerdir anadan doğma olarak dolaşıp durmuştur ortalıkta. Fakat zaten ortalıkta kimseler yoktu ki!.. Kahraman her an birileriyle karşılaşabilme ihtimaline karşı valizdekileri sırasıyla giyinir. Kahramanın kendini çıplak olarak bulması kimliksizleşmesinin bir ifadesidir. Kıyafetlerini giyinen kahraman son olarak da siyah şapkayı takar.

Bir pencerenin önüne oturan kahraman dikkatini yola verir. Bu kentte insanlar yaşıyorsa elbette birilerinin bu yoldan geçeceğini düşünür. Saatler sonra karanlık inince insanların yaklaştığını görür. İnsanların kafalarındaki şapkaların siperleri gözlerini derinlere gizlemiştir. O an kendisinin de bir şapkanın altında olduğunu fark

³ Çevrimiçi, <http://www.milliyet.com.tr/Harf-Devrimi-nedir--Harf-Devrimi-ne-zaman-kabul-edildi--molatik-1152/>, 23 Nisan 2019.

eder. Gözlerini açığa çıkarmak için siyah şapkayı atmak ister fakat nedense şapkayı başından çıkaramıyordur. Siperini yana çevirerek, gözlerini açığa çıkarır. Yolcularla bir gözgöze gelebilse gerisinin geleceğine inanır. Çünkü gözler her şeydir, geçmiş ve gelecek hep onlardadır. Söz konusu bu sahneler ise Türkiye’de yapılan şapka devrimine bir eleştiri olarak görülmektedir.

Kahraman belki de tek çarenin akşamı bekleyip gelen ilk yolcu kafilesine katılarak bu kenti terk etmek olduğunu düşünür. İnsanların gelecekleri vakit bellidir. İnsanlar yine yol boyunca gelirler. Kahraman, yolculara katılmak üzere evden fırlar. Yitirdiği belleğinden kaçmaktadır yeni bir geçmiş oluşturabilmek üzere. Kahramanın fikrine göre bu yolcular birbirlerinin farkında değildirler. Gözleri yolda, hipnotize oldukları bir gücün ardınca sürüklenmektedirler. Kahraman yolcuların yanısıra yürümeye başlar. Onlarla konuşmaya çalışır fakat bir karşılık bulamaz. Sonunda herkes gibi sessizce yürür. Kuralınca yürümeye alışır.

“Bir cenaze alayı gibi ağır ve sessiz yürüyoruz. Omuzlarımızı ezen bir tabut. Sanki geçmiş yılların ölüsüydü omuzlarımda taşıdığım; bir türlü anımsayamadığım ölü yıllarımın doldurduğu tabut. Unuttuğumuz hatıralar, sökemediğimiz yazılar, bomboş kentler bu tabutlarda. Biliyorum ki bütün yolcular aynı. Birbirimizi bile anlamıyoruz, belki görmüyoruz da birbirimizi. Bu tabutları, bir yerlere gömünce yepyeni bir hayata mı başlayacağız; dünü olmayan, hep ileriye dönük bir hayata?”⁴

Bu satırlarda sökemedikleri yazılara yapılan vurgu yine aklımıza harf devrimine yapılan bir eleştiriye getirmektedir. Dünü olmayan, hep ileriye dönük olan hayata başlama ise yeni bir düzene geçildiği vakit, geçmişin halka unutturulabileceğini akla getirmektedir.

Kahramanın yolculuğu sırasında önüne tabut düşer bu kendi ölüsüdür. Ölüsü şapkasızdır ve gömleğinin önü, yarıya kadar açılmış. Bu noktada Türk toplumunun şapka ile sonradan tanıştığı vurgulanmaktadır. Gömleğinin yarıya kadar açık olması ise Batı’nın geleneklerinden sonradan aldığımız kravat nesnesine bir eleştiridir.

⁴ Duralı Yılmaz, **Donuklar**, İstanbul, Yediveren Yayınları, Kasım 2016, s. 31.

Kahraman kendi ölüsünü konuşurabilme ve ona ölmeden önceki günlerini sormak ister. İkili bir konuşma başlar aralarında. Ölüsü ona kendi ölüsünü gömen dervişin hikayesini anlatır. Kahraman tam ölüsüne sarılacakken, kolları boşluğu kucaklar. Ölüsü gitmiştir.

Yola devam ederken kahramanın şapkası ensesine kayar fakat birden gözlerine siyah perdeler iner. Perdelerin gerisindeki evleri hisseder. Kafasında üç kelime yankılanır: Siyah perdeli evler.

Siyah perdeler ile söylenilmek istenen şey nedir diye düşünüp internette siyah perdeyi araştırdığımız vakit masonluktaki bazı derecelerin ritüelleri uyarınca mabedin duvarlarını kaplamak için kullanılan örtü olduğunu görürüz.⁵

Kahramanın evlerle arasında yüzlerce insan vardır. Heykellerden bir tanesi kıvılgan ve yoluna dizili heykellerden önündekileri elleriyle iteler. Dokunduğu heykeller, birbirlerinin üzerine devrilerek yol açarlar. Bir süre sonra yürüyen insan, siyah perdelerin önüne varır, perdeler dalgalanır ve o kaybolur.

Heykelleşme ile alakalı akla gelen şey bazı toplumlarda bazı bireylerin bir heykel gibi putlaştırılmasıdır.

Kahraman perdelerin ardına geçebilirse, orada, bu heykel denizinden kurtulmuş insanlarla karşılaşabileceğini düşünür. Kahraman bir süre sonra siyah perdelerle burun buruna gelir ve durur. Bunlar, perde değildir, nefes alan ve ürperen canlılardır. Ayrıca kahramanın burnuna nem ve çürük kemik kokusu gelir.

Kahraman yeni bir kapının önündedir. Dışarıda sabit heykeller, içeride hareketli gölgeler? Bütün gölgelerin ellerinde birer kelle!

Kahramanın masanın ardında gördüğü insan yahut gölge ona belleğini yenilere açmasını, bunun için de onu önce boşaltmasını söyler. Geçmişten hiç iz kalmasın der. Burada eskinin yerini yeninin alması için önce eskinin unutturulması gerektiği düşüncesine bir eleştiri vardır. Kahraman, belleğinin geçmişe dönük deliklerini tıkamaya başlar.

⁵ Çevrimiçi, <https://eksisozluk.com/siyah-perde--1164997> , 23 Nisan 2019.

Kahraman kendine geldiğinde kendisini sürükleyenle genişçe bir odada bulunmaktadır. Önündeki masanın üzerinde kocaman bir kelle resmi vardır. Altı okla öldürülmüş bir kelledir bu. Kahraman burada fısıltılar duymaya başlar. Görünmez ses ona iskeletlerin arasına girmesini söyler. Şimdi sen bir iskeletsin der. Kahraman soru sormaya devam ettikçe kafasında soru oluşumunu durdurması söylenir. Bu noktada bir diktatör tarafından yönetilen toplumlarda sorgulanmanın engellenmesine karşı bir eleştiri saklıdır.

Romanda geçen elleri kelepçeli ve başlarındaki şapkaları çıkarmaya çalışan üç adam ise sembolik olarak 1960 darbesinin sonucunda asılan Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun karşılığı olarak görülmektedir. Bu üç adam şapkalı olmaksızın ölmeyi yeğliyor gibidirler.

Kahramanın sesini yitirdiği, ses tellerinin donduğunu fark ettiği satırlarda ise akla darbeler karşısında sesini çıkaramayan halklar gelmektedir.

Kahramanın duyduğu ses, bu üç adamın düzeni bozduğunu, karmaşa yaratmaya çalıştıklarını, siyah perdeli evlerin egemenliğinin, düzen konusundaki kararlılığının herkese gösterilmesi gerektiğini söyler. Kahraman üç kelepçeli adamın üç dar ağacında asıldıklarını görür.

Kahraman masanın üzerinde üç kellenin olduğu bir salonda bulur kendisini. Bu kelleleri tanır, bunlar darağaçlarında sallananların kelleleridir. Elinde bıçak olan biri kellelerin gözlerini ve kulaklarını çıkarıp şapkanın içerisine koyar. Bunlar başkana sunulacaktır.

Kahraman, başkan gölge-insanın huzuruna çıkar. Siyah perdeli evlerde en önemli iş kelle incelemektir. Başkan, çekmecesinden üzerinde bir dünya haritası olan bir kelle çıkarır ve bunun anayasaları olduğunu söyler.

“İnsanlar, ancak kelle anayasa ile donuklaştırılabilirler. Donuklaşmak ne demektir? O ana kadarki duygu ve düşüncelerden soyutlanmak demektir. Daha doğrusu, bir şokla beynin boşalmasıdır. Kellelerin gözlerinden çıkacak karanlık,

bu şoku sağlar ancak. İnsanların kafasındaki geçmişi silemezsen, şimdiki zaman ve gelecek berraklaşamaz. Bu olmayınca da, senin egemenliğin olmaz.”⁶

Bu satırlarda diktatörlerin egemenliklerini sağlamak için halklara geçmişlerini unutturmalarına bir eleştiri saklıdır.

Romanda geçen kellelere dair marş ise yeni bir düzene geçen toplumlarda söylenen ve benimsenen marşları akla getirmektedir.

Başkan ilham yoluyla uyarıcı sözcükleri kahramanın beynine akıtır. Kendisini tanrısallaştırır kahramanın gözünde.

“En büyük başkandır, başka büyük yoktur. Her yerde vardır ve her an beni görmektedir, kalbimden geçenleri duymaktadır.”

Kahraman bir at kellesi bulur ve onu alır. Üzerine bir dünya haritası çizer. Onu kendi anayasası olarak benimser. Onu pencerenin önüne koyarak üç yolcuyu tutsak eder. Kahraman onlara onların başkanı olduğunu söylerken üç adam ise teker teker komutan, patron ve işçi olduklarını söylerler. Adeta bir devlet kurulmuştur. Bu üç adamın görevlerinin sembolik olarak ne olduğu kitabın sonuna doğru yazar tarafından söylenmektedir. Komutan faşizm, patron kapitalizm, işçi ise komünizmdir.

Kendini başkan ilan eden kahraman bundan sonrasında siyah perdeli evlerdeki başkanın adını “kurtarıcı” olarak anmaya karar verir.

Kahraman ve üç adamı bir mezarlığa giderler ve mezarları açarlar. Üç kelle çıkarırlar. Kahramanın emriyle herkes getirdiği kellenin üzerine bir dünya haritası çizer.

Romadaki kahramanların mezarları açarak kelle çıkarmaları bize tarihimizde yapılan kafatası ölçümlerini hatırlatır ve buna yapılan bir eleştiridir. O zamanlar bu ölçümler üstün insan kavramı çerçevesinde yapılmıştır. Türklerin üstün oldukları gösterilmeye çalışılmıştır.

⁶ Durali Yılmaz, **Donuklar**, s. 114.

Mezarlığın tahliyesi bittiği vakit başkan sıranın yaşayanların kellelerine geldiğini söyler. Siyah perdeli evlere gitmemekte direnenlerin kellelerini keseceklerdir. Başkan, adamlarının görsel olarak anlayabilmeleri için bizzat kendi elleriyle bir kelle kesmeye karar verir. Yolculardan birini öldürür ve kellesini kesip alır. Aslında yolculardan birini öldüren başkan adamlarına bir asinin kellesini getirdiği yalanını söyler.

Başkan başka kelleler getirmeleri için adamlarını dışarı gönderdiğinde başkanın penceresinin altındaki binlerce insan bu üç adamı öldürür. İçeri gelip başkanı ayaklarının altına alırlar, onun deccal olduğunu söylerler.

Başkanın bulunduğu odaya kocaman bir cellât girer. Odadaki yaşlı adam Kurtarıcı için “deccal” der.

Cellât, birden pencereden fırlar ve bir kuş gibi kentin ortasına doğru uçar. “Sonunda cellât, kentin tam ortasına inip bir anıt gibi dikilir.” Kahraman gözlerine inanamaz. Bu Kurtarıcıdır. Bütün hayatını şekillendiren bu ölümsüz insanı ilk anda fark edememiştir.

Bu noktada kentin ortasında bir anıt gibi dikilen kurtarıcının bir diktatörün sembolü olduğunu söyleyebiliriz.

Kentliler başlarındaki şapkaları, ellerine alıp selamlarlar anıtı ve onun önünde eğilirler. Anıt yanına yaklaşan yoksulları yuta yuta büyümektedir. Anıt büyüye büyüye kenti tutar. Şimdi görünürde ne türbe vardır ne mezarlık. Kentin orasında burasında tutunmaya çalışan türbelerin mumları söner ve bütün türbeler kaybolur. Biz bu satırlarda tarihimizde tekke ve zaviyelerin kapatılmasına bir eleştiri vardır diyebiliriz.

Kahramanın beyni yere düşer ve bir kartala dönüşür. Kartal, kentin üzerinde süzülerek uçar ve gidip anıtın tepesine konar. Kartalın çevresinde binlerce insan... Burada her sınıftan, her kılıktan ve her yaştan insan var. Kartal onları kanatları altına almaya çalışır. Türbelerde yanan ışıllı mumlar, kenti aydınlatır.

Kahramanın ermiş gibi kendi ölüsünü gömmesi yani onu bir mağaraya götürüp bırakması aklımıza Hz. Peygamber’in “Ölmeden evvel ölünüz.” hadisini getirir. Ölmeden ölmek İslam’da manevî olarak var olma biçimidir. Ayrıca Durali

Yılmaz'ın Şeyh Bedrettin romanında da bu hadis söz konusu olur. Durali Yılmaz'ın Ölmeden Ölenler adlı bir romanı da bulunmaktadır.

Ermış, kahramana siyah perdeli evlerin, canlanan heykelleri yönlendirerek insanlığın sonunu getireceklerini söyleyerek onu uyarır. Ona öğrettiği türküyü heykellerin önünde çığırmasını söyler. Bir süre sonra çevresinde üç kişi toplanacaktır, sonra yedi, sonra kırka ulaşacaktır. Kahramana “O zaman hemen harekete geç ve siyah perdeli evlere saldır” der.

Romandaki üçler, yediler, kırklar ermiş kişilerdir ve tasavvufta her birinin dereceleri vardır. Ancak burada söz konusu edilen eylem, sayıları kırkı bulduğunda harekete geçen sahabilere gönderme yapmaktadır denilebilir.

Kahraman başında şapka olmadığını fark eder. Başında siyah perde olmadığına göre, anılarının önünü kesen duvarlar yok demektir.

Kahramanın çevresinde kırk silahlı asker oluverir. Ayı, yıldızı, güneşi, kartalı bayrak yapıp siyah perdeli evlere saldırıp insanlığı kurtarmak isterler. Böyle bir bayrakta kartal ise Türk-İslam sembolüdür.

Kahraman siyah perdeli evlerin önündeki perdeyi çekip alır. Önünde bir kapı açılır. Gölgeleleri parçalar, iskeletleri dağıtır. Kurtarıcının odasına yönelir. Ona bağırırmaya başlar:

“Senin sesinden nefret ediyorum. Bu ses, yok olmadan insanlık huzur bulamaz. Sen yok olmazsan insanlık kurtuluşa eremez. Yeter artık buraları lânetlediğin! Ölülerimizi huzursuz ettin, dirilerimizi tutsak edip heykelleştirdin. Deccalsın sen! İşte gör; üçler, yediler, kırklar buradalar. İsa benim, Mehdi benim. Buralar yeniden kutsanacaktır. Bundan böyle göklerde senin yarasaların değil, kartallar uçacaktır. Ay ve güneş bayrağımızdır. Onları tepemize alıp karanlık çağdan aydınlanma çağına yürüyoruz. Yoksullar ezilmeyecektir, onları, sürekli sömüren zenginler, sırtımayacaktır. Düşünenler öldürülmeyecektir. Beyinlere kelepçe vurulmayacaktır. Alınların nurunu, siyah şapkalar gölgelemeyecektir. Herkes kardeş olduğunun bilincine varacaktır. Şimdi kalk ayağa!..”⁷

⁷ Durali Yılmaz, **Donuklar**, s. 213.

Kahraman kendini, insanla fıkır fıkır kaynayan bir kentte bulur. Ortalıkta anıt falan da yoktur. Kısacık hayatını yaşadığı eve gelir. Yerde üzeri beyaz örtülerle örtülmüş bir insan yatmaktadır. Yatağın çevresinde üç adamını; komutan, patron ve işçiyi görür. Onlar yerde yatanın siyah perdeleri bu dünyadan kaldıran ülkelerinin kurtarıcısı olduğunu söylerler. Halbuki siyah perdeleri yıkan isimsiz kahramandır ve bunu az önce gerçekleştirmiştir. Kahraman yerde yatanın örtüsünü açınca kendi ölüsü olduğunu görür. Tabutunun üzerine ay, yıldız, güneş ve kartal bulunan yeşil çuhadan bir örtü örterler. “Bu ülkemizin bayrağıdır. Zaman ve mekânın dürülerek, bizim elimize verildiğinin sembolüdür. Dünyanın ve içindekilerin bize emanet edildiğinin işaretidir.”

Savaş Günlüğü romanı Kıbrıs Savaşı’nı anlatmaktadır. Romandaki dil ve üslup akıllara Albert Camus’un Yabancı adlı eserini getirmektedir. İki eser arasında benzerlikleri olan bazı ifadeler Savaş Günlüğü’nde yer verilir.

“Cephede ancak şiir okunabilirdi, üstelik şiiri de severdim. Sıkıntılarımı ve üzüntülerimi şiir okuyarak dağıtmak adetimdir.”⁸

“Şimdiye dek ilgilenmemiştim onlarla. Astsubayla tanışmamıştım. Şu anda bir yakınlık duyuyorum onlara.”⁹

“Ne saklayayım, bütün savaş romanlarının kahramanlarını seviyordum artık.”¹⁰

“Önemli adam oluvermiştim birdenbire.”¹¹

“Kendimi çalı sandım. Dikeliyordum onunla yanyana. Ben bir çalıyım. Ağaç bile olamayacağım. Delirmeğe bir kapı mı? Hayır. Çalı oluyorum sadece. Kaderlerimiz aynı değil mi? Düşecek bir bomba her ikimizi de öldürmez mi? Aramızdaki fark ne?”¹²

⁸ Durali Yılmaz, **Savaş Günlüğü**, İstanbul, Fetih Yayınevi, 1976, s. 7.

⁹ a.g.e., s. 9.

¹⁰ a.y.

¹¹ a.g.e., s. 20.

¹² a.g.e., s. 35.

SONUÇ

Çalışma sonucunda Durali Yılmaz'ın romanlarında birtakım farklılıklar ve benzerlikler olduğu ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar ve benzerlikler tezin üçüncü bölümünde izah edilmiştir. Durali Yılmaz, Fetva Yokuşu romanında Cellat Taşı'nı "kahraman nesne" olarak sunmaktadır. Yılmaz, Ayasofya Dile Geldi romanında ise Ayasofya'yı "kahraman mekân" olarak sunmaktadır. Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi adlı romanlarda tarihsel gerçeklikler, roman kurgusunun içerisine büyük bir ustalıkla ve müthiş bir uyumla yerleştirilmişlerdir. Fetva Yokuşu ve Ayasofya Dile Geldi romanlarında tarihsel gerçeklikler ve fantastik anlatım, Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanındakinden daha fazladır. Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanında bütün kahramanların tarihsel gerçekliği olan kahramanlar olması, bu romanın tarihselliğini oldukça artırmaktadır. Hacı Bektaş Veli romanında ise kurguya yani hayale dayanan kahramanlar da mevcuttur. Hz. Türkistan Ahmet Yesevi romanı, yer yer ritmik kelime tekrarları ile şiirsel bir dile sahipken ve hikmetlere yer verirken Hacı Bektaş Veli romanında etkileyici bir anlatım vardır. Şeyh Bedrettin romanında diğer romanlarında olduğu kadar tarihsel gerçeklik bulunmaktadır fakat fantastik anlatım, diğer romanlarına kıyasla daha azdır. Durali Yılmaz, Ölmeden Ölenler ve Çilekeş Müslümanlar romanlarında tarihsel gerçekliği olan kahramanlar dışında kurgusal kahramanlara yer vermemiştir. Ölmeden Ölenler ve Çilekeş Müslümanlar romanlarının kahramanları sahabilerdir ve bazı kahramanlar her iki kitabın ortak kahramanlarıdır. Durali Yılmaz, İslâm yayılırken Türklerin gerçekleştirdiklerini ve Türkleri özel bir ilgiyle, içtenlikle ve bir sempati ile anlatmaktadır. Durali Yılmaz romanlarında seçtiği tarihsel kahramanlara kendi dönemlerinde yaşadıkları mekânları mekân olarak tayin eder. Ayrıca yazarın hayatındaki kendi yaşanmışlıkları ve bu anıların gerçekleştiği mekânlar da romanlarında belirleyici bir unsur olarak yer alır.

KAYNAKÇA

- Ahatlı, Erdinç: “Şücâ’ b. Vehb”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Akay, Hasan: **Yeni Türk Edebiyatında “Âmentü”ler**, İstanbul, Şule Yayınları, Temmuz 2018.
- Algül, Hüseyin. “Hamza”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Algül, Hüseyin: “Kubâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.
- Algül, Hüseyin: “Mus’ab b. Umeyr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Algül, Hüseyin: “Mûte Savaşı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Arı, Mehmet Salih: “Üsâme b. Zeyd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Argunşah, Hülya Eraydın: **Türk Edebiyatında Tarihî Roman Doktora Tezi**, İstanbul, 1990.
- Avcı, Casim: “Kûfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.

- Aycan, İrfan: “Ebû Süfyân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Aydınlı, Abdullah: “Ebü’l- Derdâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Aykaç, Mehmet: “Hâris b. Umeyr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Aykanat, Timuçin: “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Ve Karşılaştırmalı Bir Metin Tahlili Örneği”, **Turkish Studies**, Ankara, 2012, (çevrimiçi), <https://arastirmax.com>, 28 Ekim 2018.
- Aytaç, Gürsel: **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 2001.
- Aytaç, Gürsel: **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Say Yayınları, 2003.
- Bakır, Abdulhalik: “Basra”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.
- Balta, Evangelia: “Serez”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Başar, Fahameddin: “Ertuğrul Gazi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019.
- Başar, Fahameddin: “Mûsâ Çelebi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.
- Başaran, Selman: “Ebû Huzeyfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.
- Başaran, Selman: “Huzeyfe b. Yemân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.

- Bayram, Yavuz: “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Ve Bir Uygulama”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S:16 (Güz 2004) (çevrimiçi), turkoloji.cu.edu.tr, 28 Ekim 2018.
- Bozkurt, Nebi: “Hâtıb b. Ebû Beltea”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Bozkurt, Nebi, Küçükaşçı, Mustafa Sabri: Medine”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Bozkurt, Nebi, Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “Mekke”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Çakan, İsmail L.: “Abdullah b. Zeyd. B. Sa’lebe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Çelik, Yakup: “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki Tarihî Romanda Kişiler”, (çevrimiçi), dergipark.gov.tr, 20 Kasım 2018.
- Çetişli, İsmail: **Edebiyat Sanatı ve Bilimi**, 2. Bsk., Ankara, Akçağ Yayınları, 2011.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa: “İznik”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa: “Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Ocak 2019.
- Dayhan, Ahmet Tahir: “Üseyd b. Hudayr”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Demirkent, Işın: “Herakleios”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

- DİA, “Abbas”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- DİA, “Sa’d b. Hayseme”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- DİA, “Yâsir b. Âmir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 6 Nisan 2019.
- Dindar, Bilal “Bedredin Simâvî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.
- Dursun, Davut: “Etiyopya”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.
- Efendioğlu, Mehmet: “Kutbe b. Âmir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Efendioğlu, Mehmet: “Muhriz b. Nadle”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Efendioğlu, Mehmet: “Sa’d b. Muâz”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Efendioğlu, Mehmet: “Suheyb b. Sinân”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.
- Emecen, Feridun: “Manisa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Eraslan, Kemal: “Ahmed Yesevî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1989, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Ocak 2018 .

- Erdem, Sargon, Kılıç, Hulusi: “Abdullah b. Revaha”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Erul, Bünyamin: “Ümmü Eymen”, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Erul, Bünyamin: Zeyd b. Hârise, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Erul, Bünyamin: “Zeyd b. Erkam”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Eyice, Semavi: “Ayasofya”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Ocak 2019.
- Eyice, Semavi: “Ayasofya Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Eyice, Semavi: “İznik”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Fayda, Mustafa: “Abdullah b. Selâm”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Fayda, Mustafa: ”Ammâr b. Yâsir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.
- Fayda, Mustafa: “Amr b. Ümeyye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

- Fayda, Mustafa: “Âs b. Vâil,” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Fayda, Mustafa: “Bilâl-i Habeşî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Mart 2019.
- Fayda, Mustafa: “Ebû Bekir”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi”, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Fayda, Mustafa: “Hâlid b. Velid”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Fayda, Mustafa: “Muhammed”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.
- Fayda Mustafa: “Ömer”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Fığlalı, Ethem Ruhi: “Abdullah b. Sebe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Fığlalı, Ethem Ruhi: “Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Gökbilgin, M. Tayyib: “Edirne”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.
- Günel, Zerrin: “İsfendiyar Bey”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.

- Güneş, Ahmet: “İznik”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Hamîdullah, Muhammed: “Hayber”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Hamîdullah, Muhammed: “Hudeybiye Antlaşması”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Harman, Ömer Faruk: “Kudüs”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019.
- Hatiboğlu, İbrahim: “Selmân-ı Fârisî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- İnalcık, Halil İnalcık: “Bursa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 9 Mart 2019.
- İnalcık, Halil: “Mehmed I”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2003, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.
- İnalcık, Halil: “Padişah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 01 Aralık 2018.
- İpşirli, Mehmet: “Şeyhülislâm”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Ocak 2019.
- Kafalı, Mustafa: “Cengiz Han”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Ocak 2018.

- Kandemir, M. Yaşar: “Amr b. Saîd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Kandemir, M. Yaşar: “Ebû Hüreyre”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Kandemir, M. Yaşar: “Habbâb b. Eret”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.
- Kapar, Mehmet Ali: “Ebû Cehil”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Nisan 2019.
- Kapar, Mehmet Ali: “Ebû Leheb,” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Karaca, İsmail: **Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1951-1960) Doktora Tezi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2004
- Karaca, İsmail, “Tarihî Romanlarda Mekân-Coğrafya”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Cilt.34, S.34.
- Kurt, Halil: “Yemen”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Nisan 2019
- Kaya, Selim: “Süleyman Şah II” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019.
- Kefeli, Emel: “Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, 2006, (çevrimiçi), <https://www.academia.edu>, 30 Ekim 2018.
- Kesik, Muharrem: “Sâdeddin Köpek”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Şubat 2019

- Kırılmış, İlknur Tatar: **Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (Türk Tarihi ile İlgili, 1961-1965) Doktora Tezi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2007.
- Koçyiğit, Talat: “Abdullah b. Übey b. Selûl”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Narlı, Mehmet: “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, (çevrimiçi), sbe.balikesir.edu.tr, 02 Aralık 2018.
- Ocak, Ahmet Yaşar: “Baba İlyas”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 19 Şubat 2019.
- Ocak, Ahmet Yaşar: “Baba İshak”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Şubat 2019.
- Ocak, Ahmet Yaşar: “Hacı Bektâş-ı Velî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 21 Şubat 2019.
- Öngören, Reşat: “Kutbüddin İznikî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.
- Öngül, Ali: “Dagâtır”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 24 Mart 2019.
- Önkal, Ahmet: “Amr b. Âs”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 23 Mart 2019.
- Önkal, Ahmet, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Önkal, Ahmet: “Erkam b. Ebü’l-Erkam”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 07 Nisan 2019.

- Özaydın, Abdülkerim: “Sencer”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 02 Şubat 2019.
- Öztürk, Levent. “Necâşî Ashame”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Öztürk, Nermin: **Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihi Romanın Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 1992.
- Pekolcay, A. Necla, Uçman, Abdullah: “Eşrefoğlu Rûmî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 mart 2019.
- Sevim, Ali: “Keyhusrev II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019.
- Sulaimanova, Aigul: **Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar (1966-1970) Doktora Tezi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2009
- Sümer, Faruk: “Keykâvus II”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019.
- Sümer, Faruk ”Keykubad I”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 19 Şubat 2019.
- Şahin, Cemalettin: “Suriye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Şahin, İlhan: “Kastamonu”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 10 Mart 2019.

- Şahin, İlhan: “Söğüt”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019.
- Taneri, Aydın: “Bayezid Paşa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 8 Mart 2019.
- Tomar, Cengiz: “Suriye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Topaloğlu, Bekir: “Muhammed”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2005, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 30 Mart 2019.
- Uğur, Mücteba: “Cebele b. Hârise”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 26 Mart 2019.
- Uraler, Aynur: “Sümeyye bint Hubbât”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Nisan 2019.
- Ünal, İsmail Hakkı: “Es’ad b. Zürâre”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Varol, Mehmet Bahaüddin: “Ümeyye b. Halef”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Wellek, René, Austin, Warren: **Edebiyat Teorisi**, Çev. Ö. Faruk Huyugüzel, 3. Bsk., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ekim 2015.
- Yardım, Ali: “Abdullah b. Huzâfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.
- Yardım, Ali: “Dihye b. Halîfe”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 22 Mart 2019.

- Yılmaz, Durali: **Ankara'da Ölüm**, İstanbul, Çığır Yayınları, 1976.
- Yılmaz, Durali: **Ayasofya Dile Geldi**, İstanbul, Beka Yayıncılık, 2012.
- Yılmaz, Durali: **Çilekeş Müslümanlar**, İstanbul, Beka Yayıncılık, Aralık 2015
- Yılmaz, Durali: **Donuklar**, İstanbul, Yediveren Yayınları, Kasım 2016.
- Yılmaz, Durali: **Fetva Yokuşu**, İstanbul, Beka Yayıncılık, 2014.
- Yılmaz, Durali: **Hacı Bektaş Veli**, İstanbul, Ataç Yayınları, Eylül 2015.
- Yılmaz, Durali: **Hz. Türkistan Ahmet Yesevi**, Editör Mustafa Altuntaş, İstanbul, Ataç Yayınları, Ocak 2015.
- Yılmaz, Durali: **Ölmeden Ölenler**, İstanbul, Beka Yayıncılık, 2010.
- Yılmaz, Durali: **Savaş Günlüğü**, İstanbul, Fetih Yayınları, 1976
- Yılmaz, Durali: **Şeyh Bedrettin**, Ataç yayınları, İstanbul, Eylül 2014.
- Yıldız, Kenan: **1660 İstanbul Yangınının Sosyo-Ekonomik Tahlihi Doktora Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2012, (çevrimiçi), <https://tez.yok.gov.tr>, 15 Aralık 2018.
- Yiğit, İsmail: "Osman", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 08 Nisan 2019.
- Yuvalı, Abdülkadir: "Hülâgû", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr>, 06 Şubat 2019
- y.y. "Fatih Sultan Mehmed", **Osmanlı Ansiklopedisi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1996.
- y.y. çevrimiçi, <https://eksisozluk.com/siyah-perde--1164997>, 23 Nisan 2019
- y.y. çevrimiçi, <http://www.milliyet.com.tr/Harf-Devrimi-nedir--Harf-Devrimi-ne-zaman-kabul-edildi--molatik-1152/>, 23 Nisan 2019